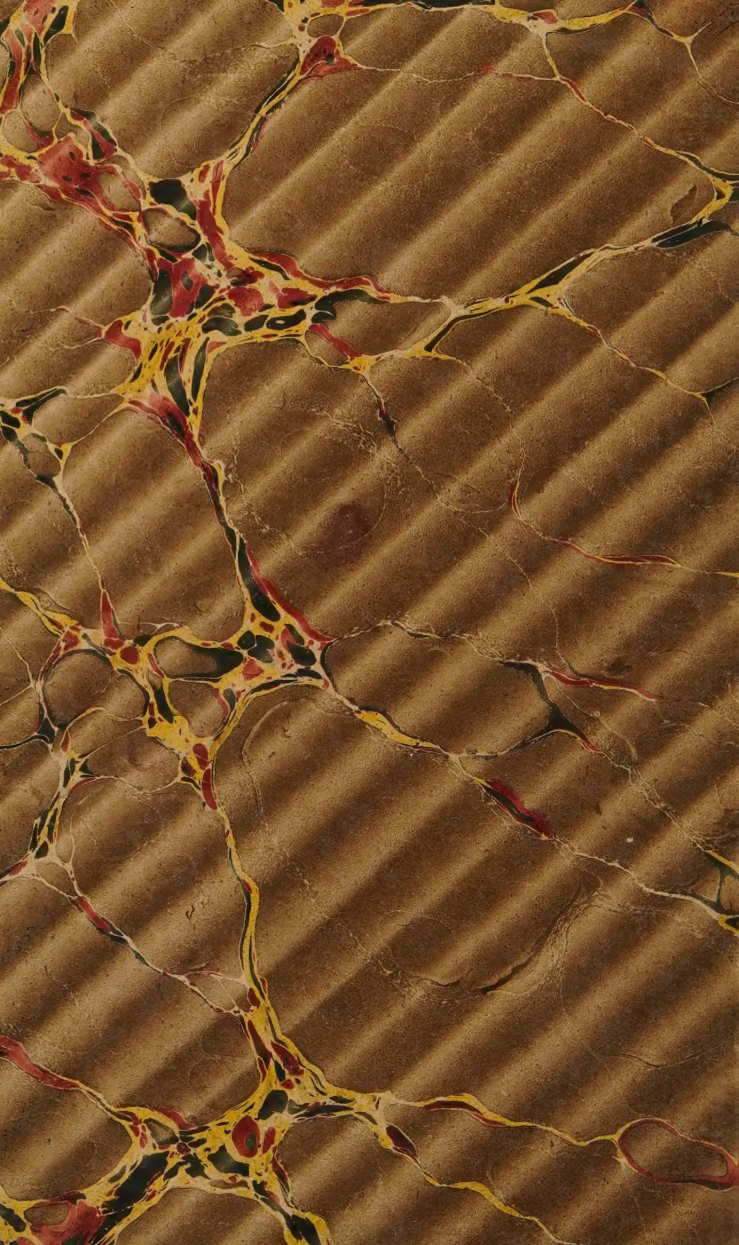
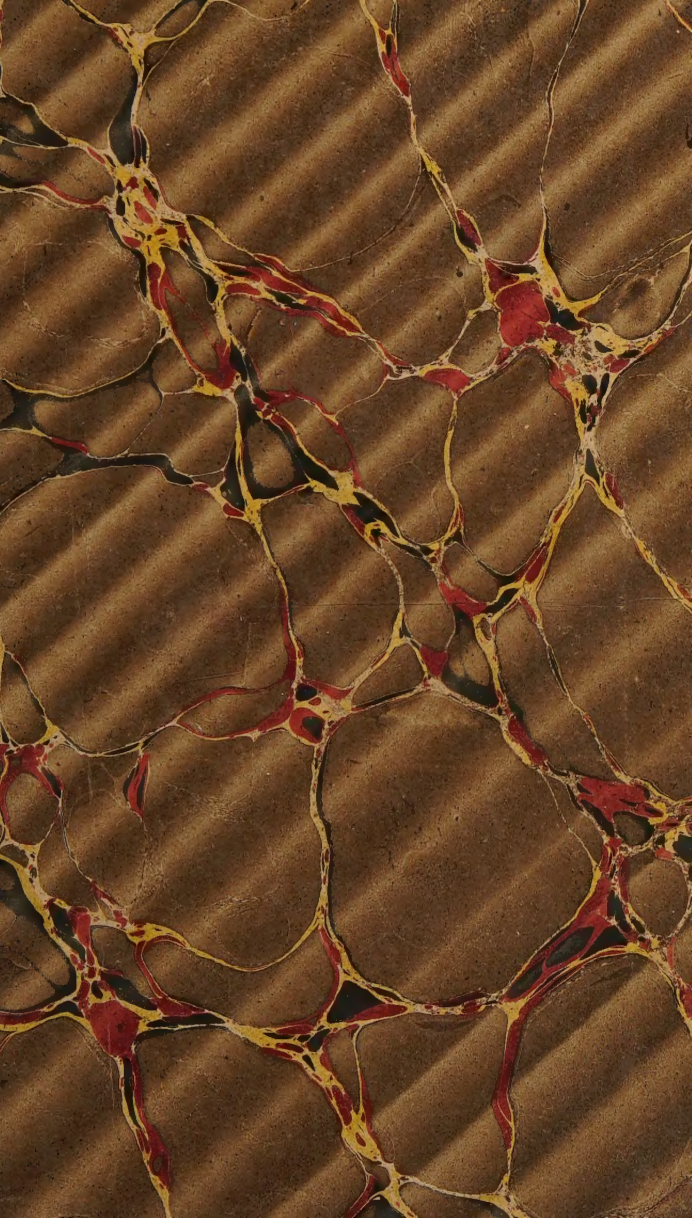

Martin Connolly

265

B

~~6~~

Oct 28 " 1870

n.2.7.4

INSTITUTIONES
THEOLOGICÆ

AD USUM SEMINARIORUM.

TOMUS IV.

PROPRIÉTÉ DE L'ÉDITEUR.

INSTITUTIONES
THEOLOGICÆ

AD USUM SEMINARIORUM,

AUCTORE J. B. BOUVIER,

EPISCOPO CENOMANENSI.

DUODECIMA EDITIO,

PROMOVENTE ET APPROBANTE ILL. AC REV. DD. C. FILLION,

APUD SEMINARIUM CENOMANENSE REVISA ET EMENDATA.

TOMUS QUARTUS.

DE ORDINE. — DE MATRIMONIO. — DE ACTIBUS HUMANIS.
DE CONSCIENTIA. — DE LEGIBUS.

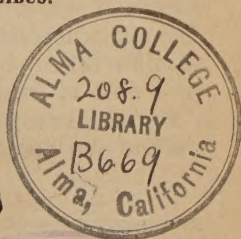
Property of

CLgA

Please return to

Graduate Theology

Union Library

PARISIIS,

APUD MEQUIGNON JUNIOREM,

NUNC A. JOUBY, SUCCESSOREM,

Facultatis theologiæ bibliopolam,

VIA MAJORUM AUGUSTINIANORUM, 7.

MDCCCLXV

794

THEOLOGICAL

AND
GENERAL LITERATURE

ADDITIONAL VOLUMES

FOR THE YEAR 1881

RECEIVED

OF THE

LIBRARY OF THE

THEOLOGICAL

LIBRARY OF THE
UNION THEOLOGICAL SEMINARY

PROPERTY OF

CLAY

PLEASE RETURN TO

UNION THEOLOGICAL SEMINARY

LIBRARY

PAID

BY THE

THEOLOGICAL SEMINARY

LIBRARY

1881

1881

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

AD USUM SEMINARIORUM.

TRACTATUS DE ORDINE.

Ordo generatim relationem inter plura significat. Homini-
bus applicatus, superiores et inferiores relationem
inter se habentes designat; strictiori sensu, pro classe
personarum in aliquo gradu constitutarum sumitur: sic
dicitur ordo nobilis, ordo plebeius, ordo senatorius, ordo
religiosus et præsertim ordo ecclesiasticus vel clericalis.

Ordo etiam sumitur pro actu quo aliquis in gradu eccle-
siastico constituitur, et eo sensu rectius vocatur ordinatio.

Juxta duplicem hanc significationem, in duas partes
dividimus nostrum præsentem tractatum: prior erit de
ordine, quatenus est ordinatio; posterior vero quatenus
est sacra hierarchia.

PARS PRIOR.

DE ORDINE.

Ordo, seu ordinatio, definitur a S. Th., suppl. q. 34,
art. 2, post Magistrum sententiarum: *Signaculum quod-*

dam Ecclesiæ, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Ab aliis vero definiri solet : *Sacramentum novæ Legis, quo traditur spiritualis potestas, et confertur gratia ad munia ecclesiastica rite obeunda*; vel generalius, ut definitio cunctis ordinationis gradibus competat, definitur : *Ritus sacer, quo traditur potestas quasdam Ecclesiæ functiones obeundi.*

Cum sacramentum istud per impositionem manuum conferatur, aliquoties dicitur *manuum impositio*, et apud Græcos χειροτονία, *manuum extensio*, et χειροθεσία, *manuum impositio*.

Omnia quæ ad ordinem respiciunt absolventur in sex capitibus : 1um erit de variis ordinibus in genere et in specie; 2um de sacramenti ordinis existentia; 3um de ejus materia et forma; 4um de ejus effectibus; 5um de ejus ministro; 6um de ejus subjecto.

CAPUT PRIMUM.

DE VARIIS ORDINIBUS IN GENERE ET IN SPECIE.

ANNUMERANTUR DIVERSI ORDINES. — De fide est plures existere ordines in Ecclesia, sacram hierarchiam constituentes, scilicet episcopatum, presbyteratum et saltem diaconatum; quod concil. Trid. sic definiit, sess. 23, can. 6 : « Si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat » ex episcopis, presbyteris et ministris; anathema sit. »

Imo de fide est dari etiam ordines majores et ordines minores, ut definit idem concil., can. 2 : « Si quis dixerit, præter sacerdotium, non esse in Ecclesia catholica » alios ordines, et majores et minores, per quos, velut » per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur; anathema sit. »

Majores sunt presbyteratus, diaconatus et subdiacona-

tus : vocantur majores quia hominem in altiori gradu constituunt; et dicuntur etiam sacri, quia hominem irrevocabiliter altaris ministerio consecrant.

Ad minores ordines pertinent ostiarii, lectores, exorcistæ et acolythi. Isti ordines dicuntur minores, quia tantam non conferunt dignitatem et potestatem.

Hi septem ordines in Ecclesia Latina, ab altissima antiquitate numerantur; id enim constat : 1° ex epistola S. Cornelii papæ, anno 252, ad Fabianum Antiochenum scripta, in qua varios clericos Romæ existentes in initio schismatis Novatiani numerans, ait esse quadraginta et quatuor presbyteros, septem diaconos, septem subdiaconos, quadraginta et duos acolythos, quinquaginta et duos exorcistas, lectores et ostiarios, Euseb. Hist. l. 1, cap. 43. 2° Ex concil. Carth. IV, anno 398 celebrato, in quo a canone 3 ad 9 inclusive, septem referuntur ordines et ritus eos conferendi. 3° Ex concilio Trid., sess. 23, cap. 2, dicente : « Non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis » sacræ Litteræ apertam mentionem faciunt, et quæ » maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent; et ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistæ, lectoris et ostiarii, in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. »

Inter istos ordines non memoratur episcopatus, quia continetur in sacerdotio generice sumpto; ut infra dicemus.

Olim psalmistæ seu cantores, et laborantes, id est fossarii, inhumandis corporibus destinati, speciali cæremonia consecrabantur, et inter clericos quandoque annuebantur, ratione officii ecclesiastici, sicut etiam nunc cantores in officiis Ecclesiæ cum clero gradiuntur, et iisdem vestibus induuntur. Sed nunquam habiti sunt ut clerici, nec cæremonia qua ad officium istud deputabantur, æstimata est ordinatio proprie dicta.

Certum est nunc apud Græcos quatuor tantum numerari ordines, scilicet sacerdotium, sub quo nomine intelligitur etiam episcopatus, diaconatum, subdiaconatum et

lectoratum : an olim tres alios minores ordines agnoverint Græci, disputant auctores : negat doctissimus Morinus : affirmat non minus doctus *Scheelstrate*. Controversiam eruditis definiendam relinquimus.

Cum e Pontificali, tonsura clericalis omnibus ordinibus præmittenda sit, dicemus 1° de illa tonsura, 2° de quatuor minoribus ordinibus, 3° de ordinibus majoribus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE TONSURA CLERICALI.

I. DE NATURA ET ORIGINE TONSURÆ CLERICALIS. — Tonsura, a verbo *tondeo*, idem significat ac cæsis, quia capilli cæduntur, et quoniam in formam coronæ cædi vel tonderi debent, tonsura vocatur etiam corona. Dicitur in Pontificali prima tonsura, quia capilli prima vice in forma coronæ tondentur, et frequenter postea tondendi vel radendi erunt, ut corona semper appareat. Dicitur etiam clericalis, quia qui ea coronantur *clero* adscribuntur.

Definiri potest, si agatur de illius collatione : cæremonia ecclesiastica, per quam Christianus tonsione capillorum a statu laicorum distinguitur et in clero constituitur, ut ad ordines suscipiendos se præparet.

Tonsura non est ordo proprie dictus : nullum enim officium importat circa ministerium altaris. Id aliunde expresse docet Catech. Concilii Trid. num. 27. Attamen semel data irrevocabiliter data est, nec unquam iteranda, etiamsi illicite modo valide collata fuisset. Sic Congr. Conc. et Episc. pluries consultæ constanter responderunt, referente *Fagnan*, in part. 2 Decretal., p. 260.

Quamvis tonsura non sit ordo proprie dictus, est tamen cæremonia antiquissima. P. *Morinus* contendit et probat (de Ordin. 3^a part., exercit. 15, c. 3) eam per quinque priora sæcula a primo ordine separatam non fuisse, adeo ut nullus fuerit clericus nisi saltem ostiarius : deinde quandoque separabatur, et versus annum septingentesimum ab omni ordine separari cœpit, et hanc

fuisse occasionem narratur : parentes filios suos impuberes officiis ecclesiasticis consecrabant et episcopis instituendos offerebant; episcopi eos in eadem domo educandos instruendosque curabant, et solam tonsuram illis cum veste clericali conferebant. Longo post tempore, quod in pueris fiebat, in adultis usurpatum est; sicque tonsura clericalis omnibus, sive adultis, sive pueris, separatim collata est.

II. DISPOSITIONES AD PRIMAM TONSURAM REQUISITÆ. — Dispositiones ad tonsuram requisitas sic Concil. Trid. exprimit, sess. 23, de Reform. cap. 4 : « Prima tonsura » non initientur qui sacramentum Confirmationis non » susceperint, et fidei rudimenta edocti non fuerint, qui- » que legere et scribere nesciant, et de quibus probabilis » conjectura non sit eos, non sæcularis iudicii fugiendi » fraude, sed ut Deo fidelem cultum præsent, hoc vitæ » genus elegerint. »

Hinc, juxta sacros. syn. Trid., tres dispositiones ad primam tonsuram requiruntur; nempe prævia sacramenti Confirmationis susceptio, scientia competens, et animus clericandi.

1° Constat apud omnes Confirmationem primæ tonsuræ præmittendam esse, saltem sub veniali : plures aiunt sub mortali, sed communius docetur hanc omissionem culpam venialem non excedere, et eo sensu mandatum concilii Trid. intelligendum esse : vide S. Ligorium, l. 6, n. 183.

2° Concilium Tridentinum prohibet ne tonsura insigniantur qui fidei documenta non fuerint edocti ; item qui legere et scribere nesciant.

3° Qui ad primam tonsuram se præparant, tenentur habere animum clericandi, id est, vitam clericalem ducendi ; alioquin concilii Trid. mandato contrairerent, et ubi solemniter profitentur, ante Pontificem, se Deum habituros suam portionem et hæreditatem, ipsi mentirentur. Qui ergo prudenter judicare non possunt se ad statum clericalem vocatos esse, tonsuram tuta conscientia suscipere nequeunt.

III. PRIVILEGIA QUÆ EX TONSURA ORIUNTUR. — Pluribus olim gaudebant privilegiis prima tonsura initiati, videlicet 1° privilegio fori, quo a jurisdictione sæculari eximebantur, et solis iudicibus ecclesiasticis pro actibus suis erant subjecti; 2° privilegio immunitatis a tributis; 3° privilegio canonis, quo scilicet percutientes clericum excommunicatione majori ipso facto innodantur, et 4° privilegio seu facultate beneficia ecclesiastica obtinendi ac possidendi. Solum nunc, saltem apud nos, remanet privilegium canonis, de quo alibi disseremus, nempe in Tractatu *de Censuris*.

Quæritur an tonsura monachalis suppleat tonsuram clericalem, ita ut monachus in clerum admittendus, nova non indigeat tonsura.

R. negative. Licet enim religiosi professi, aliquo sensu sint de foro ecclesiastico, non tamen vere clerici, nisi acceperint tonsuram ab abbate pontificalibus gaudente, et juxta ritum in Pontificali præscriptum. Sic anno 1846 tres responderunt doctores Romani hac de re ex parte nostra consulti. Vide *Martène*, de *Antiq. Monach. ritibus*, t. IV, p. 683; *Calmet*, *Commentaire sur la règle de S. Benoît*, t. I, p. 122 et 123.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE QUATUOR MINORIBUS ORDINIBUS.

Quatuor minores ordines numerantur, ut diximus, et in Pontificali vocantur officium ostiariorum, officium Lectorum, officium Exorcistarum, et officium Acolythorum.

I. DE OSTIARIATU. — Ostiariatus est ordo dans potestatem aperiendi et claudendi januas Ecclesiæ, et admitendi dignos atque arcendi indignos, videlicet ethnicos, excommunicatos, interdictos, energumenos, flagitiosos et publice pœnitentes. Ostiarii etiam erat vestes sacras, fidelium deposita et omnem Ecclesiæ suppellectilem custodire.

II. DE LECTORATU. — Lectoratus est ordo dans potesta-

tem legendi extra Missam, in Ecclesia tamen, scripturas sacras, ac populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei.

Lectoris erat olim panem et fructus novos benedicere; sed nunc benedictio panis et fructuum novorum sacerdotibus reservatur.

III. DE EXORCISTATU. — Exorcistatus est ordo dans potestatem imponendi manus super energumenos et eiciendi dæmonia.

Exorcismus est sollemnis adjuratio, juxta formam ab Ecclesia institutam, contra dæmones. Tripliciter Ecclesia adhibet exorcismos; scilicet, 1° circa corpora a dæmone obsessa; 2° circa animas per peccatum, præsertim originale, dæmonis imperio subjectas; 3° circa res inanimatas quibus dæmones ad nocendum hominibus uti possunt.

Exorcistarum ministerium est 1° dæmones a baptizatorum et catechumenorum corporibus, nominis Dei invocatione, manuum impositione et exorcismis ab Ecclesia approbatis expellere; 2° ea quæ ad benedicendam aquam lustralem necessaria sunt præparare; 3° episcopo vel sacerdoti exorcismos agenti assistere; 4° sacerdotem, dum populum aqua benedicta aspergit, comitari, vasculum aqua plenum præferens.

Omnes exorcismi solis nunc reservantur sacerdotibus. Qui autem sunt primi generis fieri vel exerceri non possunt, sine speciali licentia episcopi, propter abusum hinc facile orituros, si nempe naturales infirmitates pro diabolicis operationibus æstimarentur, atque cæremoniæ Ecclesiæ incredulorum ludibrio exponerentur.

IV. DE ACOLYTHATU. — Acolythatus est ordo dans potestatem accendendi luminaria Ecclesiæ, ferendi candelabrum accensum ad altare, parandi urceolos cum vino et aqua pro Missæ sacrificio, et ministrandi diacono et subdiacono in Missa solemni.

Propinquius acolythi ad divinorum mysteriorum celebrationem concurrunt, ideoque ordo eorum cæteris ordinibus minoribus est excellentior.

Nota. In primis Ecclesiæ sæculis, quicumque in minoribus ordinibus erant constituti, functiones ordinis sui proprias singulis diebus dominicis aut festivis exercebant, sicut diaconi et subdiaconi. Decursu temporum mos ille obsolevit. Concilium Trid., sess. 23, de Reform., cap. 17, hortatur praelatos et illis præcipit, ut, quantum commode fieri possit, hujusmodi functiones curent restituendas; sed illud decretum nullum ferme obtinuit effectum, ita ut officia minoribus ordinibus olim propria, nunc a presbyteris, a diaconis, a subdiaconis, a simplicibus clericis vel etiam a laicis exercentur.

ARTICULUS TERTIUS.

DE ORDINIBUS MAJORIBUS.

Seorsim dicetur de ordinibus sacris seu majoribus.

§ I. — De subdiaconatu.

I. DE SUBDIACONATUS ORIGINE ET DEFINITIONE. — Subdiaconus, græce *υπεδιάκονος*, sic vocatur, quia diacono est inferior illique in ministerio altaris servire debet.

Certum est hunc ordinem, antiquissimum quidem et in primis Ecclesiæ temporibus sæpe memoratum, diu apud Latinos inter minores ordines computatum fuisse; quoties enim veteres de sacris ordinibus loquuntur, presbyteratum et diaconatum numerant; de subdiaconatu vero silent. Urbanus II in concilio Beneventino, cui anno 1091 præfuit, ait: « Nullus in episcopum eligatur, nisi » qui in sacris ordinibus religiose vivens inventus est: sacros autem ordines dicimus diaconatum et presbyteratum; » *Labbe*, t. 10. Ergo tunc subdiaconatus nondum erat ordo sacer. Petrus Cantor, anno 1197 defunctus, a doctissimo Menardo nota 724 in Sacramentarium S. Greg. citatus, hæc habet: « De novo institutum est subdiaconatum esse sacrum ordinem. » Communiter tenetur illum ab Innocentio III, in fine duodecimi sæculi, cathe-

dram B. Petri occupante, ad dignitatem ordinis sacri elevatum fuisse, quod vetus Pontificale Parisiense expresse testatur his verbis : *Subdiaconatus ex institutione Innocentii III est ordo sacer.*

Subdiaconatus definiri potest : ordo sacer quo traditur potestas specialis inserviendi diacono in solemni Missæ sacrificio, præparandi et deferendi calicem cum vino, et patenam cum hostia ; atque etiam legendi epistolam in Ecclesia.

II. SUBDIACONI OFFICIA. — Subdiaconorum officia sunt : 1° diacono in altaris ministerio ministrare ; 2° vinum, panem, lintea et cætera ad sacrificium necessaria præparare ; 3° epistolam in missa solemni cantare ; 4° aquam in calicem fundere ; 5° ab Offertorio usque ad finem Orationis dominicæ patenam elevatam tenere ; 6° calicem purificare et cooperire ; 7° pacem ab altari in chorum deferre ; 8° crucem in processionibus portare ; 9° corporalia, pallas et purificatoria lavare.

Per plurima sæcula subdiaconus diacono quidem serviebat, sicut hodie, sed ad altare non ascendebat, nec appropinquabat, nec oblationes fidelium in illud ponebat, eas vero diacono remittebat, nec epistolam cantabat, et etiamnum hæc apud Græcos non facit.

§ II. — De diaconatu.

I. DIACONATUS DEFINITIO. — Diaconi vocabulum, a verbo græco *διακονειν*, *ministrare*, idem significat ac minister, quia proprium munus ejus est episcopo et sacerdoti celebranti servire : ideo dicitur etiam levita, quia diaconi in nova lege locum levitarum antiquæ legis tenent.

Diaconatus definitur, ordo sacer quo traditur potestas spiritualis proxime inserviendi episcopo vel presbytero sacra peragenti, et cantandi Evangelium in Missa solemni.

II. DE DIACONORUM OFFICIIS. — In primis Ecclesiæ sæculis, diaconi episcopum semper comitabantur in itineribus, in conciliis ; ei in ordinationibus et in aliorum

sacramentorum administratione assistebant, eidem vel sacerdoti solemmniter celebranti serviebant. Unde S. Laurentius S. Sixtum ad martyrium properantem sic alloquebatur, teste S. Ambros. de Officiis, l. 1, cap. 41 : « Quo, sacerdos sancte, sine diacono properas? Nunquam » sine ministro sacrificium offerre consueveras. »

Ex Pontificali Romano, diaconi tria in ordinatione sua suscipiunt officia, his verbis expressa : *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare.*

1° *Ministrare ad altare*, non vero offerre : unde episcopus in sua allocutione eos vocat *comministros et cooperatores corporis et sanguinis Domini*. Diaconus igitur cantat Evangelium, panem et vinum celebranti offert, calicem cooperit et discooperit; corpus Christi immediate non tangit, sed corpus et sanguinem in vasis contenta deferre potest. Sacram Eucharistiam olim distribuebat, ut patet ex Apologia S. Justini, I, n. 65 ; S. Cyp., lib. de Lapsis. Concil. Carthag. IV, can. 38, prohibuit ne diaconus, præsentem presbytero, Eucharistiam corporis Christi populo præberet, nisi in necessitate et iussus : a multo tempore hoc munus non exercent, nec ad illud delegantur.

2° *Baptizare* : de hac potestate in Tractatu de *Baptismo* sufficienter diximus.

3° *Prædicare* : S. Stephanus et S. Philippus, diaconi, Evangelium populo annuntiabant ; multis exemplis probatur diaconos in posterum prædicavisse, etiam nunc prædicare posse, sed tantum ex delegatione saltem parochi : in diocesi nostra licentia episcopi vel vicarii ejus generalis prærequiritur.

Diaconis olim committebatur cura visitandi pœnitentes, eosque in periculo mortis constitutos ab excommunicatione absolvendi et reconciliandi, deficiente sacerdote.

§ III. — De presbyteratu.

I. PRESBYTERATUS DEFINITIO. — Presbyter, græce πρεσβυς, idem etymologice significat ac senior, et presbyterorum cœtus vocatur senatus vel presbyterium : ministri quippe

altaris seniores esse debent, sin ætate, saltem morum gravitate et probata sapientia. Dicuntur etiam *sacerdotes*, tum quia sacrificare debent et quascumque res sacras pertractare; tum quia ipsi, vi ordinationis, sunt sacri: unde status eorum merito designatur per *sacerdotium*.

Presbyteratus est ordo sacer quo spiritualis confertur potestas Eucharistiam conficiendi, a peccatis absolvendi, subditosque opere ac doctrina pascendi.

II. DE PRESBYTERATUS OFFICIIS. — *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare et baptizare*, inquit episcopus ordinandos commonens: quinque igitur sunt præcipua sacerdotii officia, de quibus pauca seorsim dicemus.

1° *Offerre*. Hoc est primarium sacerdotis officium, ex quo reliqua pendent; sacerdotium quippe et sacrificium ita conjuncta sunt, ut unum sine altero concipi non possit. Unde B. Paulus, de ipso Christo sacerdote loquens, ait, Hebr. VIII, 3: *Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur: unde necesse est et hunc habere aliquid quod offerat*. De excellentia sacri hujusce ministerii et de dispositionibus ad illud digne obeundum requisitis alibi disseritur, nempe in Tractatu *de Sacrificio missæ*.

2° *Benedicere*. Hic non agitur de benedictionibus privato nomine factis, quibus aliquis, præsertim si quadam auctoritate polleat, signo crucis vel aliter fausta apprecatur; v. g., pater aut mater filiis, vir religiosus laico, etc. De iis tantum agitur benedictionibus, quæ auctoritate ecclesiæ juxta formam ab eo præscriptam fiunt. Variæ sunt: modo enim benedicuntur personæ plus minusve solemniter, modo quædam materiæ, ut pietatis instrumenta, modo objecta cultui divino destinata.

Munus benedicendi personas et quæcumque in usum earum veniunt, sacerdotio semper annexum est: Melchisedech benedixit Abrahæ a cæde Chodorlahomor regredienti: *Erat enim sacerdos Dei altissimi*, Gen. XIV, 18: sacerdotes veteris Legis personis similiter benedicendi jus habebant, *Sic benedicetis filiis Israel*, inquit Deus, et

dicetis eis : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, Num. vi, 23, 24; ibid. 27, promittit se benedictiones eorum confirmaturum : *Et ego benedicam eis*. A fortiori idem munus sacerdotibus legis Evangelicæ competere debet : ideo manus eorum unctione sacra consecrantur, *ut quæcumque benedixerint benedicantur, et quæcumque consecraverint consecrentur et sanctificentur, in nomine Domini Jesu Christi*. (Pontif.) Quædam benedictiones jure ecclesiastico episcopis reservantur, aliæ pastoribus secundi ordinis, et aliæ omnibus presbyteris permittuntur, *ut in Rituali ostenditur*.

Sicut vasa Deo consecrata usibus profanis adhibere sacrilegium est, ita et manus sacerdotis benedictas et sanctificatas.

3º *Præesse*. Non enim ad ministrandum ordinantur sacerdotes, sicut diaconi, sed ad regendum populum et inferiores clericos curæ suæ commissos, sub disciplina episcopi : per septuaginta viros prudentes in adjutorium Moysis electos, et per septuaginta duos Domini discipulos, quos ante se binos præmisit, figurati sunt, ut ait episcopus eos ordinando. Ex hac præsidis vel rectoris dignitate fluunt omnia pastoris officia, de quibus fusius dicendi hic non est locus.

4º *Prædicare*. Ad rectoris munus essentialiter attinet prædicandi officium : quid enim agere debet rector animarum? Eas verbo Dei pascere, a vitiis retrahere, ad virtutes christianas impellere, Spiritus sancti lumine et gratia imbuere, eas denique sanctificare et salvare : hæc autem sine verbi divini prædicatione sæpe et sub omni forma repetita obtinere non potest : Ergo. Non omnes tamen qui sacerdotii caractere decorati sunt, eo ipso prædicandi officio detinentur, sed tantum ii qui curam animarum habent ex officio vel e delegatione.

5º *Baptizare*. De hoc sacerdotii munere sufficienter diximus in Tractatu de *Baptismo*.

§ IV. — De episcopatu.

I. DE DEFINITIONE EPISCOPATUS. — Episcopus, juxta vim nominis græci, est inspector vel superintendens aut præpositus; eo sensu vox græca sumitur apud auctores sacros et profanos, v. g., I Machab. I, 53 : *Et præposuit principes populo*, græce *episcopos super omnem populum constituit*. Mos apud Christianos invaluit ut vox illa summos novæ Legis sacerdotes regendo populo christiano præpositos designaret, qui etiam olim dicebantur presbyteri et seniores.

Episcopatus igitur recte definiri potest : *Ordo supremus quo datur presbytero potestas ordinandi, confirmandi, de fide judicandi*, et ecclesiam sibi commissam regendi.

II. DE EPISCOPATUS OFFICIIS. — Præcipua Episcopi officia sunt Ecclesiæ ministros ordinare, confirmationis sacramentum administrare, altaria, calices, templa, virginesque consecrare, chrisma et sanctum oleum benedicere, totam diæcesim regere, etc.

Unde patet duplicem in episcopis esse potestatem, *ordinis* videlicet, qua baptizatos confirmare possunt et ministros sacros ordinare; *jurisdictionis* etiam qua sibi conceditam Ecclesiam gubernare valent.

III. AN EPISCOPATUS SIT ORDO A PRESBYTERATU DISTINCTUS. — Veteres theologi, ut *Hugo a S. Victore*, *Magister Sententiarum*, *S. Bonaventura*, *Scotus*, *S. Thomas*, et inter recentiores, *Henriquez*, *Comitolus*, *Billuart*, alique plures docuerunt episcopatum esse tantum presbyteratus extensionem, ita ut huic tantum superaddatur quædam nova destinatio ad certa particularia officia quibus presbyter non est idoneus. Alii vero longe communius tenent illum esse ordinem a presbyteratu distinctum; cum quibus sit

PROPOSITIO.

Episcopatus est verus ordo a presbyteratu distinctus.

Probatur Testimoniis SS. Patrum, Conc. Trid. et ratione.

1° *Testimoniis SS. Patrum.* S. Leo, epist. 12, cap. 4, probat legem cælibatus ab episcopis custodiendam esse, quia si eam « in ordine qui quartus a capite est (videlicet subdiaconatu) dignum est custodiri, quanto magis » in primo, aut secundo, vel tertio id servandum est! » Ergo episcopatus est ordo distinctus, et primus omnium.

2° *Conc. Trid.* Concilium istud definit, sess. 23, can. 6, « in Ecclesia catholica esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris » et ministris. » Ergo episcopi a presbyteris, sicut presbyteri a diaconis, distincti sunt; nec dici potest episcopatum sacerdotii extensionem esse, et characterem non imprimere. Ergo 2°.

3° *Ratione.* Ubi est ritus diversus et potestates diversæ, diversus est ordo : atqui alius est ritus presbyteratus et alius episcopatus, similiter et aliæ potestates, siquidem apud omnes constat solum episcopum habere potestatem ordines conferendi, ordinarie confirmandi, et ecclesiam sibi assignatam ut principem gubernandi : ergo.

Dices : Concil. Trid., sess. 23, cap. 2, septem numerat ordines, eos proprio nomine vocans, inter quos non reperitur episcopatus. Ergo.

R. Nego consequ. Ideo enim concilium Trid. septem tantum numerat ordines, quia sacerdotium est genus sub quo presbyteratus et episcopatus sunt velut species; uterque divinam respicit Eucharistiam, qua nihil majus excogitari potest, sed diverso modo : simplices presbyteri eam consecrare possunt, episcopi vero habent insuper facultatem hanc sublimem potestatem aliis communicandi : ideo respective dicuntur sacerdotes primi et secundi ordinis, quorum alii Apostolis, et alii septuaginta duobus succedunt discipulis.

Hinc episcopatus sacerdotium necessario supponit : unde eum recte definiri diximus : *Ordo supremus quo datur presbytero*, etc.

IV. AN EPISCOPI PRESBYTERIS SINT SUPERIORES. — Quidam *Aerius*, in sæculo quarto, ægere ferens se ab episcopatu repulsum fuisse, docuit *presbyterum ab episcopo nulla differentia discerni*; S. Aug. Hunc errorem antiquatum renovavit Wiclefus, deinde Calvinus, cui adhærent Puritani seu Presbyteriani, in Anglia, et præsertim in Scotia valde numerosi; eundem ex professo defendere conati sunt *Saumaise* et *Blondel*, Calvinistæ, contententes superioritatem episcoporum de facto existentem, sola institutione humana fuisse introductam.

PROPOSITIO.

Episcopi simplicibus presbyteris sunt superiores jure divino.

Prior pars hujus propositionis est *de fide*, posterior vero, qua hæc præstantia jure divino asseritur, licet de fide non sit, apud catholicos certissima habetur. Hæc assertio patet ex Conc. Trid., quod, sess. 23, can. 6, definit hierarchiam divina ordinatione institutam constare ex episcopis, presbyteris et ministris. Denuo, idem concilium eadem sess., can. 7, sic se habet : « Si quis dixerit episcopos non esse presbyteris superiores vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum presbyteris communem... anathema sit. » Patres Tridentini a vocibus *jure divino* consulto abstinerunt, ne quæstionem inter theologos catholicos agitatam circa originem jurisdictionis episcoporum definirent : unde propositio nostra, quoad superioritatem jurisdictionis, non est de fide catholica, sed concilium eam tradit ut certissimam.

Probatur insuper nostra propositio traditione, praxi Ecclesiæ et ratione.

1° *Traditione*, id est *testimonio SS. Patrum*. S. Epiph., Hæres. 75, n. 5, hæc B. Pauli, I Tim. v, 1 et 19, verba expen-

dens, *Seniorem ne increpaveris, adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*, ait: « Quid attinebat episcopo vetare ne presbyterum objurgaret, nisi majorem ipso potestatem obtineret? » S. Cypr., Epist. 27: « Inde per temporum et successionem num vices episcoporum ordinatio et Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super episcopos constitutur, et omnis Ecclesiæ actus per eosdem præpositos gubernetur. Cur hoc itaque lege divina fundatum sit? » Ergo.

2° *Praxi Ecclesiæ*. Constat enim ex historia tam Ecclesiæ orientalis quam Ecclesiæ occidentalis episcopos semper habitos esse ut presbyteris superiores: eos dioceses gubernasse, sacerdotes sicut alios clericos rexisse, eis præfuisse, missionem dedisse, existentiam dioceseon per episcopos, numquam per sacerdotes, adnumeratam esse, etc. Ergo.

Hinc non mirum est, quod, cum prodierit Aerii impudentia, tota exclamaverit Ecclesia cum S. Epiph.: Novum illud dogma supra « captum hominis esse, furiosum » et immane. »

3° *Ratione*. — a) Episcopi, vi institutionis suæ, Apostolis successerunt: porro Apostoli simplicibus presbyteris erant superiores. — b) Episcopi plura faciunt quæ a simplicibus presbyteris nullatenus fieri possunt, ut sacramenta Confirmationis et Ordinis conferre; Ecclesiam ex populo et clero completo adunatam regere, etc. Ergo. — c) Aerius semper habitus est ut hæreticus: dogma igitur negabat: ergo, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Ad solvendas objectiones, observandum est 1° quod, licet episcopi et presbyteri fuerint distincti quoad dignitatem, in initio tamen Ecclesiæ non fuerunt distincti quoad appellationem.

2° Licet potestas Episcoporum in se spectata fuerit semper superior potestati presbyterorum, nihilominus quoad usum et exercitium, presbyteri videbantur, initio Ecclesiæ, cum Episcopis Ecclesias regere, eo fere modo quo vicarii generales videntur, etiam hodie, idem posse quod Episcopus.

3° Quidam auctores, inter quos P. *Petau*, Theol. dog. t. iv, l. I, dissert. Ecc. c. 11, et *Mamachi*, Orig. et Antiq. Christ., t. 4, p. 337, arbitrantur in primis temporibus plures in eadem civitate exstitisse episcopos consecratos, qui speciales non habebant ecclesias regendas, sed, data opportunitate, in alias migrabant civitates, novas fundabant ecclesias, vel, defectu priorum episcoporum, functiones sacras ab episcopali caractere pendentes exercebant; et ideo, in II et III sæculo, *episcopi nationum* appellabantur. Nihil obstat quominus dicatur plures hujusmodi episcopos degisse Ephesi, præcipua Asiæ urbe, quando B. Paulus majores natu hujus Ecclesiæ ad se vocatos Miletum appellat episcopos (Act. xx, 28).

4° S. Hieronymi auctoritatem invocant adversarii, atque se testimonio ejus fulciri gloriantur; sed immerito. Nam — a) alii Patres et Doctores, contrarium evidenter docentes, illum redarguissent et refellere studuissent, quod tamen nullus tentavit. — b) Ipse S. Doctor, in Epist. ad Heliod., Episcopos comparat Apostolis, qui procul dubio erant presbyteris jurisdictione majores; et in commentario cap. I Epist. ad Titum, Episcopos comparat Moysi et presbyteros septuaginta iudicibus quos elegerat Moyses, et qui certe ipsi erant inferiores. Patet ergo S. Hieronymum episcopos et presbyteros quoad nomen, vel quoad aliquod exercitium jurisdictionis tantum comparasse, non vero quoad dignitatem.

CAPUT SECUNDUM.

DE SACRAMENTI ORDINIS EXISTENTIA.

In hoc capite duo attendenda sunt; nempe 1° an existat in Ecclesia ordinis sacramentum in genere consideratum; 2° an singuli ordines habeant, ac eodem modo habeant rationem sacramenti. Hinc duplex articulus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI ORDINIS IN GENERE.

Existentiam hujus sacramenti negant Lutherani et Calvinistæ aliæque sectæ ex iis ortæ; solam populi electionem et deputationem necessariam esse volunt ad ministros verbi divini rite constituendos. Contra quos sit

PROPOSITIO.

Existit in Ecclesia proprie dictum Ordinis sacramentum.

Prob. Hæc propositio est de fide, probatur Scriptura sacra, Patrum testimoniis et præscriptione.

Est de fide. Ordo enim traditur in Decreto ad Armenos ut verum novæ Legis sacramentum, et in Concil. Trid., sess. 23, can. 3, his verbis definitur: « Si quis dixerit Ordinem, sive sacram ordinationem, non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum; anathema sit. » Ergo.

Prob. 1° Scriptura. I Tim. iv, 14 : *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*; et II Tim. i, 6 : *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

Hæc verba de alio sacramento ab Ordine distincto, omnibus fatentibus, intelligi non possunt: atqui tamen verum exprimunt sacramentum; in ritu enim quem exprimunt, reperitur 1° signum sensibile, videlicet manuum impositio; 2° promissio gratiæ, ut expresse dicitur; et 3° eo ipso institutio Christi qui solus gratiam tali signo annectere potuit: ergo 1°.

Prob. 2° Patrum testimoniis. S. Hieronymus, in Dia-

logo adversus Lucif., probat episcopos hæreticos, cum ad Ecclesiam catholicam redeunt, non magis iterum ordinandos esse quam laicos iterum baptizandos. « Si, inquit, » in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit, et in » fide sua sacerdotem constitutum constituens non in- » quinavit. »

Simili argumento utitur S. Aug. contra Parmenianum Donatistam, l. 2, cap. 13, n. 30 : « Ipsi explicent quo- » modo sacramentum baptizati non possit amitti, et sa- » cramentum ordinati possit amitti... Si enim utrumque » sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non » amittitur et istud amittitur? Neutri sacramento injuria » facienda est. » Multa alia referri possent testimonia Patrum et conciliorum quæ ejusdem sunt roboris. Ergo 2°.

Prob. 3° Præscriptione. In omnibus enim Ecclesiis Orientalibus sicut in Ecclesia Latina, creditur et semper creditum est Ordinem esse sacramentum, ut in toto historiæ ecclesiasticæ decursu clare videtur; nullum institutionis ejus assignari potest vestigium : ergo 3°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Dices 1° : Non legitur Christum Apostolos suos ordinasse. Ergo.

R. Nego consequ. Nam 1° omnia quæ dixit et fecit Christus non scripta sunt, ut testatur B. Joannes, ad calcem Evangelii sui. 2° Christus, ut pote omnipotens, characterem et ordinationis gratiam Apostolis suis absque ritu externo conferre potuisset, et inde male concluderetur eum sacramentum Ordinis pro successoribus illorum non instituisse. Quærendum est igitur, non solum in Evangelio, sed in aliis Novi Testamenti libris et in traditione, an reipsa Christus sacramentum Ordinis instituerit : porro et Scriptura et traditione ostendimus Christum sacramentum Ordinis, etc. Ergo.

Dices 2° : Manuum impositio erat cæremonia ad operanda miracula usitata, ut patet ex his verbis : *Super ægros manus imponent, et bene habebunt*, Marc. xvi, 18 : ergo non probat ordinationem verum esse sacramentum.

R. Dist. consequ. Non probat... seorsim sumpta, *conc.* ;

cum adjunctis considerata, *nego conseq.* Etenim omnis manuum impositio non est Ordinis sacramentum : id nemo inficiatur : sed ubi dat potestatem munia ecclesiastica obeundi, ut in textibus a nobis allatis, verum est sacramentum. Ergo.

Dices 3° : Gratia quam memorat Apostolus, ad discipulum suum scribens, est gratia gratis data, siquidem addit, *quæ data est tibi per prophetiam*, id est, ad prophetandum. Ergo.

R. Nego ant. Gratia enim quæ est in te, quæ data est tibi, quæ resuscitanda est, est necessario gratia gratum faciens : hæc quippe simpliciter dici non possent de gratia pure externa, v. g., de dono prophetandi quod habuit Balaam. Ergo.

Nihil vetat autem quin Timotheus gratias gratis datas, v. g., donum prophetiæ, simul cum gratia sacramentali Ordinis susceperit.

Cæterum, verba nobis objecta, *quæ data est tibi per prophetiam*, donum prophetiæ non significant, sed adimplerionem quorundam sermonum quibus prænuntiatum fuerat, sive divinitus, ut probabilius, sive tantum humanitus, Timotheum ad officium episcopatus idoneum esse et sic ordinandum : quæ interpretatio sequentibus ad eundem Timotheum verbis bene congruit : *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam*, I Tim. I, 18. Ergo.

Si B. Petrus vocet fideles *regale sacerdotium*, I Epist. II, 9, et B. Joannes dicat eos effectos esse *regnum et sacerdotes*, Apoc. I, 6, hæc verba sensu spirituali et figurativo sumenda esse constat e contextu et e sanctis Patribus qui iisdem sæpe usi sunt verbis.

ARTICULUS SECUNDUS.

AN SINGULI ORDINES VERAM HABEANT SACRAMENTI RATIONEM.

In præcedenti articulo demonstravimus ordinis sacramentum existere in Ecclesia; sed inde non sequitur singulos ordinationis ritus veri sacramenti rationem habere; id igitur nunc expendendum est de singulis ordinibus. Attamen, cum, quicumque sacramenti ordinis existentiam admittunt, hanc dignitatem sacerdotio non denegent, nulla est necessitas vel utilitas de presbyteratu quæstionem movere; ideo de aliis ordinibus solummodo loquemur.

§ I. — An episcopatus habeat rationem sacramenti.

Multi theologi, præsertim inter antiquiores, arbitrantur, ut modo vidimus, episcopatum non esse ordinem a presbyteratu distinctum; item negant a consecratione episcopali imprimi novum characterem, ac proinde inferunt episcopatum non habere veram sacramenti rationem. Nos vero cum multis aliis, *Bellarmino* scilicet, *Maldonat*, etc., admisimus episcopatum esse ordinem a presbyteratu distinctum, et item, cum eisdem, stabilimus eum esse vere et proprie sacramentum.

PROPOSITIO.

Episcopatus est vere et proprie sacramentum.

Prob. hæc propositio scriptura sacra, traditione, Concil. Trid. et ratione.

1° *Scriptura sacra*, nempe textibus B. Pauli supra relatis, *Noli negligere*, etc; *Admoneo te*, etc. Ibi enim agitur de ordinatione Timothei, qui, juxta omnes, a B. Paulo constitutus fuerat episcopus: porro in his textibus tres

reperiuntur conditiones ad sacramentum novæ Legis requisitæ, *ut ostendimus* : ergo.

2º *Traditione*. Referentibus Theodoreto, Socrate, Nicephoro, sanctus quidam vir, nomine Moses, nequaquam induci potuit ut a Lucio, Ariano episcopo, in episcopum consecraretur, quod certus esset Spiritum sanctum ad illius invocationem non esse descensurum. Ergo 2º

3º *Conc. Trid.* Ista sancta synodus, sess. 23, can. 4, definivit dari Spiritum sanctum per ordinationem in qua dicitur : *Accipe Spiritum sanctum*. Illa autem verba sicut in presbyterali ita et in episcopali ordinatione proferruntur; ergo.

4º *Ratione*. In ordinatione episcopali confertur nova potestas ordinis et jurisdictionis, nova officia committuntur; ideo consentaneum videtur ordini a Christo statuto, ut gratia conferatur, ne defuisse dicatur Deus in necessariis; ergo.

§ II. — An diaconatus sit sacramentum.

Non est certum de fide diaconatum esse veri nominis sacramentum, « quia, inquit Bellarminus, de sacramento » Ordinis, cap. 6, non potest id evidenter deduci ex » verbo Dei, scripto vel tradito, neque exstat ulla Ecclesiæ » de hac re expressa determinatio. » Negaverunt Durandus, Cajetanus et *Maldonat*, et nunquam fuerunt damnati.

Communissima tamen est contraria aliorum theologorum sententia, hisque præcipue rationibus fundata : 1º ex Act. vi, 6, Apostoli primos ordinaverunt diaconos manus eis imponentes et orantes, ut illos in ministerio sacro sibi adjungerent : porro in hoc ritu reperiuntur conditiones verum sacramentum constituentes, scilicet signum sensibile, in manuum impositione; institutio Christi, quia omnino incredibile est Apostolos sibi adjunxisse ministros secundarios eosque sic solemniter ordinasse, nisi mandatum Christi habuissent; et tandem gratiæ productio, quæ manuum impositione atque oratione

donatur. 2° Concil. Trid., sess. 23, can. 2, anathemate percutit eos qui negaverint « in Ecclesia catholica esse » hierarchiam, divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris et ministris. » Per ministros intelligendi sunt saltem diaconi : porro hi ministri ordinatione divina ad sacram hierarchiam pertinent; quomodo autem ad sacram hierarchiam divina ordinatione pertinerent, si verum non susciperent sacramentum? Ergo. Idem concil. definit, can. 4, ejusdem sess., Spiritum sanctum per sacram ordinationem dari, et episcopos frustra non dicere : *Accipe Spiritum sanctum* ; at episcopi in collatione diaconatus dicunt : *Accipe Spiritum sanctum* : ergo. 3° Constanti traditione diaconatus habitus est, apud Græcos et Latinos, ut ordo sacer ab Apostolis descendens, immo et ab ipsis clare usitatus : ergo a Christo institutus, et rationem sacramenti habens merito reputatur. 4° Deniquē sic universim sentiunt theologi. Ergo.

Neque obijciatur motivum cur B. Petrus proposuerit ut septem constituerentur diaconi, fuisse curam viduarum atque ministerium profanum, Act. VI, 1 et 2 : nam ministerium istud aliud sublimius non excludebat ministerium, ut patet 1° exemplo B. Stephani, qui mysteria fidei Judæis ita prædicabat, *ut non possent resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur*, Act. VI, 10 ; et Philippi diaconi, *qui descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum*. ibid. VIII, 5, nec non credentibus Samaritanis Baptismum administravit ; 2° multis etiam primorum temporum factis, quibus constat diaconos sacerdoti et episcopo celebranti serviisse, Eucharistiam distribuisse, etc. Ergo.

§ III. — An subdiaconatus et minores ordines habeant rationem sacramenti.

Inter theologos controvertitur an minores ordines et etiam ipse subdiaconatus veram habeant sacramenti rationem.

Affirmant S. Th., S. Bonaventura, P. Soto, Melchior

Canus, Bellarminus, *Valentia, Hallier, Cabassut, Billuat* qui dicit hanc sententiam esse communioem et probabiliorem, etc.

Negant vero Magister Sententiarum, P. *Goar, Morinus, Juénin, Tournely, Witasse, Habert, L'Herminier, Collet*, etc.

Inter eos qui opinantur minores ordines non esse sacramenta, quidam tamen existimant subdiaconatum ad sacramentum Ordinis pertinere, ut *Medina, Vasquez, Navarrus* et card. *Bona*.

Nos vero cum multis censemus subdiaconatum et quatuor minores ordines probabiliter habere veram sacramenti rationem. Illa enim opinio admittenda est quæ conformior videtur menti et doctrinæ conciliorum; atqui talis est præmissa opinio. Etenim Eugenius IV in decreto ad Armenos definit in genere ordinem esse sacramentum, et deinde sub ordine tanquam sub genere presbyteratum, diaconatum, subdiaconatum et reliquos numerat: ergo omnes illi ordines sunt sacramenta: species enim naturam generis participat. Simile argumentum suppeditat Conc. Trid. sess. 23, cap. 2 et 3, can. 2 et 3.

Aliunde, minores isti ordines potestatem ad varia sacra officia obeunda conferunt; non consentur valide collati quin adhibeantur certa signa et verba necessaria.

Tandem, semper et ubique, saltem in Ecclesia Latina, exstiterunt ordines minores, nec reperimus eos conciliis vel a summis pontificibus institutos; ergo, juxta regulam S. Augustini, *Quod universa tenet Ecclesia*, etc., non nisi Apostolica auctoritate traditos rectissime credimus, ac proinde merito concluditur eos esse sacramenta, seu rationem veri sacramenti habere.

Nihilominus unicum esse Ordinis sacramentum omnes fatentur, quia, ut ait S. Th., in 4 sentent. dist. 24, q. 2, art. 1: « Tota plenitudo hujus sacramenti est in uno ordine, scilicet sacerdotio: sed in illis est quædam participatio ordinis, et ideo omnes ordines sunt unum sacramentum. »

Posterioris opinionis defensores dicunt: 1º non cons-

tare minores ordines, licet antiquissimos, ab Apostolis descendere. 2° Etsi ab Apostolis descenderent, non ideo certum esset eos a Christo fuisse institutos. 3° Etiam si concederetur eos a Christo fuisse institutos, non adhuc constaret illos rationem sacramenti habere, quia velut cæremoniæ, sicut lotio pedum, institui potuissent; etenim in ritu eos conferendi, nihil gratiæ productionem clare ostendit: manus non imponuntur, Spiritus sanctus non promittitur, non annuntiatur. Ergo.

Licet hæc controversia solutionem certam non obtineat, tamen concludendum est, 1° ordinandum ad hos ordines cum peccato mortali accedentem, mortaliter peccare, non solum quia divinæ Eucharistiæ sacramentum suscepturus est, ut fit ordinariæ, sed etiam quia periculo sacramentum vivorum indigne recipiendi se exponit.

2° Cum minores ordines sint gradus quibus ad majores ascendendum est, nullus ad eos admitti potest, nisi spes fundata affulgeat quod majoribus futurus sit idoneus.

CAPUT TERTIUM.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTI ORDINIS.

I. DE MATERIA ET FORMA ORDINIS IN GENERE CONSIDERATI. — Apud Græcos, in ordinatione sola adhibetur manuum impositio, et ipsi correspondens oratio.

Apud Latinos, quatuor numerantur theologorum opiniones. Alii majorum ordinum, Episcopatus scilicet, Presbyteratus et Diaconatus, materiam volunt esse solam manuum impositionem; alii solam instrumentorum porrectionem: alii utramque simul; alii tandem modo hanc, modo illam, quia Christus materiæ et formæ sacramentorum determinationem penes Ecclesiam reliquit.

Qui primam tuentur opinionem nituntur 1° Scriptura

sacra quæ manuum impositionem exhibet velut ritum cui annectitur gratia in ordinatione. I Tim. IV, 14; v, 22, et II Tim. I, 6; Act. VI, 6. — 2º Conc. Carthag. IV, et aliis quæ inter ritus ordinationis hunc præ cæteris recensent. — 3º Constanti traditione utriusque Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, quæ manuum impositionem semper reputavit essentialem. Græci autem sola manuum impositione semper usi sunt et adhuc utuntur; porro materia sacramenti eadem esse debet, saltem quoad substantiam, in utraque Ecclesia.

Qui secundam defendunt sententiam nituntur præsertim decreto ad Armenos, in quo legitur: « Sextum Sacramentum est ordinis cujus materia est illud per cujus traditionem confertur ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem; Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem. »

Respondent qui tuentur primam opinionem, Eugenium IV non intendisse essentiam ordinationis assignare, sed tradere ritum in Ecclesia Romana receptum, ut Armeni deinceps illum non omitterent; de manuum impositione non loqui, quia sciebat eam ab ipsis non omitti. Et revera, concilium Florent., cui prefuit idem Pontifex, ordinationem Græcorum sola manuum impositione collatam approbavit.

Qui tertiam et quartam amplectuntur sententiam contendunt suum systema solum omnibus difficultatibus plene satisfacere. Ultima tamen sententia parum congruit doctrinæ quam in Tractatu de *Sacramentis*, agendo de institutore sacramentorum, tuiti sumus.

Forma sacramenti ordinis sunt verba quæ a ministro materiam exhibente proferuntur. Idem ergo proportionate dicendum est quod de materia dictum est.

Cum in praxi tutior pars in administratione sacramentorum teneri debeat, si quis horum rituum, qui ad materiam vel formam pertinent secundum varias theologorum opiniones, in ordinatione fuisset omissus, supplere deberet episcopus quod fuisset incaute prætermisum. Si unio moralis jam non existeret, tota ordinatio sub condi-

tionem foret iteranda, ut sacra Conc. Congregatio declaravit, teste Bened. XIV de Syn. Diœc., l. 8, c. 10.

II. DE MATERIA ET FORMA CUJUSQUE ORDINIS. 1° *De consecratione episcopi*. In consecratione episcopis sic proceditur: 1° presbyter in episcopum electus per multas interrogationes a consecratore examinatur, ut concilium Carth. IV præscribit. 2° Episcopus consecrator, accepto libro Evangeliorum, illum apertum, adjuvantibus episcopis assistentibus, nihil dicens, imponit super cervicem et scapulas electi. 3° Consecrator et duo assistentes ambas manus super caput ejus imponunt simul, dicentes: *Accipe Spiritum sanctum*: deinde solus consecrator, post brevem orationem, aliam longiorem, manibus ante pectus extensis, per modum præfationis pronunciat vel cantat. 4° Ea finita, caput electi, et paulo post ambas manus sancto chrismate ungit, verba correspondentia pronuntiando. 5° Tradit ei successive baculum, anulum et librum Evangeliorum, proferens verba unicuique instrumento propria.

Dubitari non potest quin manuum impositio, quæ fit a consecrante episcopo cum dicit; *Accipe Spiritum Sanctum*, et quæ deinde ab ipso continuatur, necessariam materiam constituat, verbaque tunc ab eo prolata, necessariam formam. Id patet tum exemplo Apostolorum qui, in ordinatione Pauli et Barnabæ, *jejunantes et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*, Act. XIII, 3: et B. Pauli qui, ut vidimus, gratiam ordinationis, per manuum impositionem discipulo suo contulerat; tum ex constanti omnium ecclesiarum orientalium et occidentalium praxi.

Concursus, manuum impositio et verba duorum assistentium episcoporum pertinere non videntur ad essentialiam; etenim — a) in Pontificali Romano unus dicitur consecrator, et duo alii vocantur tantum assistentes; — b) conc. Carthag. IV, can. 2, jubet ut duo episcopi *librum Evangeliorum* super cervicem electi teneant, reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant, *et uno super eum fundente benedictionem*. — c) Plures

in sacra antiquitate occurrunt antistitum ordinationes ab uno tantum episcopo peractæ, quæ redarguuntur quidem ut illicitæ, sed minime rejiciuntur ut irritæ ac nullæ. Bened. XIV de Syn. Diœces. — d) Tandem sæpe Romani Pontifices dispensant ut in missionibus extraneis episcopi ab unico episcopo ordinari possint : tunc consecrator a duobus presbyteris assistitur.

Pariter impositio libri Evangeliorum, licet vetustissima, in concilio Carthag. IV, can. 2, præscripta, et apud Græcos sicut apud Latinos usitata, materia essentialis non reputatur.

Item unctio capitis et manuum, quæ apud Græcos nunquam exstitit, non reputanda est necessaria. Neque ad hanc essentiam pertinent traditio baculi, annuli et libri Evangeliorum, quæ non semper locum habuit, nec est antiqua. Significat tantum hæc traditio effectum ordinationis in novo episcopo, qui jam dicitur in Pontificali ordinatus.

Nihil horum tamen omitti debet, et omissum supplendum foret.

2° *De ordinatione presbyteri.* Ordinatio presbyteri apud Latinos hoc ritu celebratur : 1° ante evangelium Missæ episcopus utramque manum super caput cujuslibet ordinandi imponit successive, nihil dicens. Omnes præbyteri præsentés stola induti similiter faciunt. 2° Postea tam pontifex quam sacerdotes tenent manus dexteræ super ordinandos extensas, solo orante episcopo. 3° Ordinando imponit episcopus stolam et casulam; tum manus ungit oleo catechumenorum. 4° Tradit ordinando calicem cum vino et aqua, et patenam cum hostia superposita dicens : *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Patris*; etc. 5° Peragitur sacrificium Missæ, in quo ordinatus cum episcopo verba consecrationis pronuntiat. 6° Post communionem, episcopus solus illi manus imponit cum his verbis : *Accipe spiritum sanctum; quorum remiseris peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt.*

His positis, nemo arbitratur stolæ accommodationem et casulæ traditionem ad essentiam sacerdotii pertinere.

Nec etiam ad hanc essentiam pertinet unctio sacra, quam, uno aut altero excepto, inquit P. *Martène*, antiqui et recentes libri rituales præscribunt. Apud Græcos hæc unctio non existit. Olim ex chrismate, vel ex oleo et chrismate fiebat, nunc autem ex oleo catechumenorum fieri debet, et solum manus in modum crucis unguntur; olim in quibusdam ecclesiis, et præsertim in Anglia, etiam caput ungebatur. Licet manuum unctio essentialis non sit, non tamen omittenda est, et omissa, ante quemlibet sacerdotii actum suppleri debet. Sic S. Ligorius, l. 6, n. 768, et multi alii.

Fere apud omnes constat manuum impositionem essentialem esse, et probatur 1° ex Scriptura sacra, nempe ex agendi ratione Apostolorum, qui *cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunationibus*, Act. xiv, 22 (in textu græco manuum impositio exprimitur); et ex Epist. B. Pauli, I Tim. v, 22 : *Manus cito nemini imposueris* : quæ verba de ordinatione presbyterorum præcipue intelligunt interpretes et SS. Patres. 2° Ex concilio Carth. IV, can. 3, in quo legitur : « Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente, manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri qui præsentibus sunt, manus suas juxta manus episcopi super caput illius teneant. » 3° Ex constanti traditione utriusque Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, quæ manuum impositionem semper reputavit essentialem. Ergo. *Ita communissime theologi*, contra *Fagnan* et nonnullos alios, qui docuerunt solam instrumentorum porrectionem essentialem esse.

Sed ex tribus manuum impositionibus, quænam sit essentialis?

Certum est primam impositionem, cui nulla respondet forma, essentiam sacramenti non constituere : nec circumstantiam presbyterorum manus cum episcopo imponentium necessariam esse, quamvis antiquissima sit cæremonia non omittenda. *Nota*. Probabilius videtur

manus, in ea impositione, juxta Rubricæ sensum, capitibus ordinandorum physice applicandas esse : sic evidenter supponit Collator Andeg., *de l'Ordre*, t. 1 : verum nullus de omissione hujus contactus turbari debet, cum prima hæc impositio ad essentiam sacramenti non pertineat.

Communiter etiam tenetur tertiam impositionem essentialem non esse ; tum quia non fuit in usu apud Latinos per duodecim priora sæcula, ut ostendit P. *Martène*, t. II ; tum quia eam nunquam adhibuerunt Græci ; tum quia sacerdotium jam valide est collatum ; siquidem novi sacerdotes missæ sacrificium simul cum episcopo celebraverunt, et in Pontificali non dicuntur ordinandi, sed ordinati : ergo hæc impositio est cæremonia quæ ad significandum ordinis effectum suscepti destinatur. *Sic generaliter theologi.*

Restat igitur secunda impositio, quæ, ut notat P. *Martène*, non est proprie secunda, sed prima continuata, cui forma adjicitur, nimirum orationes immediate sequentes, et præsertim tertia quæ per modum præfationis cantatur vel recitatur, et quæ in antiquis Ritualibus *consecratio* dicebatur.

Quoad porrectionem instrumentorum, quæ ab ordinando tangenda sunt, redit quod dictum est de materia et forma in genere.

S. Ligorius docet, l. 6, n. 751, eum qui tetigisset hostiam et non patenam, licet probabilissime valide ordinatum, ad plenam securitatem sub conditione ordinandum esse ; item qui tetigisset calicem et non patenam ; non vero qui calicem et patenam tetigisset, et non hostiam. In his diversis casibus communiter judicatur ordinationem esse validam, quia contactus censetur fuisse realis, licet non physicus sub omni respectu.

S. Rit. Congr. respondit, 3 decemb. 1661, sacerdotem cui exoritur dubium an in ordinatione tetigerit physice calicem, celebrationem continuare posse. Iteratio igitur non adhibenda est ad securitatem, nisi constet tactum realem non extitisse.

Non necesse est ut calix sit consecratus, quia præcipuus sacerdotii effectus, scilicet, potestas sacrificium missæ offerendi, per species panis et vini in vasis non consecratis contentas, nihilominus clare significaretur, et vasorum consecratio nullibi ut ad presbyterorum ordinationem necessaria exhibetur.

3° *De ordinatione diaconi.* — Quum diaconi ordinantur : 1° solus episcopus ordinando manum imponit cum verbis : *Accipe Spiritum sanctum ad robur*, etc. 2° Stola illi imponit super humerum sinistrum, eumque dalmatica induit. 3° Tradit illi librum Evangeliorum tangendum manu dextra cum verbis : *Accipe potestatem legendi Evangelium*.

Certum est stolæ et dalmaticæ traditionem haberi non posse ut materiam diaconatus essentialem ; nam in Actibus Apostolorum et in antiquissimis monumentis nulla fit mentio, neque stolæ, neque dalmaticæ. Dalmaticæ impositio locum non habet apud Græcos, et a quingentis annis tantum fieri solet apud Latinos. In verbis quæ episcopus has vestes præbendo pronuntiat, nihil potestatem, ministerium aliquod aut gratiæ productionem indicat. Ergo.

Probabilius est solam manuum impositionem esse diaconatus materiam totalem ; tum quia in Scripturis, Act. VI, illius tantum fit mentio ; tum quia in ea tantum tribuitur Spiritus sanctus, nempe gratia sacramenti ; tum quia, in religionis christianæ initio, nondum existente libro Evangeliorum, impossibilis erat ejus contactus ; tum denique quia apud Græcos invenitur sola manuum impositio.

Attamen juxta alios probabile est et etiam certum libri traditionem esse de essentia ; et cum in administratione sacramentorum, pars tutior semper sit eligenda, nunquam libri porrectio omittenda est, et si fuerit omissa, supplenda foret, aut etiam sub conditione iteranda esset ordinatio, ut supra diximus.

In opinione eorum qui manus impositionem ut materiam diaconatus essentialem habent, forma sunt hæc

episcopi verba : *Accipe Spiritum sanctum ad robur, ad resistendum diabolo et tentationibus ejus* : vel probabilius oratio immediate sequens, *Emitte in eos*, etc., quam episcopus pronuntiat, manum dexteram super omnes ordinandos extensam tenens; nam verba *Accipe Spiritum sanctum*, non reperiuntur in Euchologiis Græcorum neque in Pontificalibus latinis quingentis annis antiquioribus, ut ostendit P. Martène, t. II, neque in operibus Patrum, neque apud Hugonem a S. Victore et Magistrum Sententiarum, qui de sacramentis tractaverunt. Oratio *Emitte in eos*, in antiquis codicibus *consecratio diaconi* inscribitur, et universalis est, dum verba, *Accipe Spiritum sanctum*, non solum recentiora sunt, sed cum dicta oratione, in qua Spiritus invocatur, concordare non videntur : ergo probabiliter decursu temporum apud Latinos fuerunt addita, ut effectum ordinationis clarius significarent. Non tamen omitti debent.

In sententia eorum qui libri Evangeliorum traditionem reputant necessariam, verba *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei*, etc., ad formam essentialem pertinent.

4° *De ordinatione Subdiaconi*. — Cum subdiaconi ordinantur, — a) Episcopus singulis calicem vacuum cum patena vacua porrigit, dicens : *Videte cujus ministerium vobis traditur*, etc. — b) Ordinandi postea simul tangere debent, præsentante archidiacono, urceolos cum vino et aqua, ac bacile cum manutergio. — c) Episcopus porrigit manipulum et tunicam cum verbis præscriptis; — d) tradit librum Epistolarum cum verbis : *Accipe librum Epistolarum*, etc.

Quidam voluerunt porrectionem libri Epistolarum et verba ei correspondentia de essentia subdiaconatus esse, sed immerito; hæc enim circumstantia in collatione istius ordinis nunc usitata, olim erat inaudita, et vix a quadringentis annis existit.

A fortiori, impositio singularum vestium, nempe amicti, manipuli et tunicæ, non habenda est ut essentialis, sed ut mere cæremonialis, nec etiam est antiqua. P.

Martène ostendit, t. II, eam ultra quingentos annos non ascendere.

Contactus instrumentorum, licet in can. 5 conc. Cartharg. IV præscriptus, ad materiam hujus ordinis essentialem non pertinent, tum quia hæc instrumenta ab episcopo non exhibentur, tum quia nulla proferuntur verba.

Materia igitur subdiaconatus est porrectio calicis vacui cum patena superposita, quæ ab ordinando simul tangi debent; sic enim statuitur in concilio Charthaginensi IV, can. 5, et sic expresse habet Eugenius IV, in Decreto ad Armenos: « Subdiaconatus confertur per calicis vacui » cum patena vacua superposita traditionem. » Probabilius videtur necessarium esse ut hæc vasa sint consecrata; quia ministerium subdiaconi totum est circa vasa ecclesiastica, ac proinde consecrata. S. Ligorius, l. 6, n. 747. Forma autem sunt verba quæ episcopus simul pronuntiat, dicens: *Videte cujus ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis*: et forte, ut quidam volunt, oratio quæ in Pontificali sequitur.

5°. *De ordinatione Acolythi.* — Sic confertur ordo Acolythorum: Episcopus tradit omnibus candelabrum cum candela exstincta, et dicit: *Accipite ceroferarium cum cereo, ut sciatis vos ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Domini.*

Similiter tradit eis urceolum vacuum dicens: *Accipite urceolum ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini.* Conc. Carth. IV, can. 6.

Confertur per candelabri cum cereo et urceoli vacui traditionem, cum prolatione ab episcopo verborum in concilio Carth. IV, can. 6, et in Pontificali expressorum.

6° *De ordinatione Exorcistarum.* — Ordo Exorcistarum sic confertur: pontifex tradit omnibus librum in quo scripti sunt exorcismi, vel Pontificale aut Missale, dicens: *Accipite et commendate memoriæ, et habete potesta-*

tem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos. Concil. Carth. IV, can. 7.

7° *De ordinatione Lectorum.* — Sic episcopus nunc confert hunc ordinem : tradit ordinandis codicem de quo lecturi sunt, dicens : *Accipite, et estote verbi Dei relatores, habituri, si fideliter et utiliter impleveritis officium vestrum, partem cum iis qui verbum Dei bene administraverunt ab initio.* Concil. Carth. IV, can. 8, et Pontif.

8° *De ordinatione Ostiariorum.* — Ad conferendum hunc ordinem pontifex tradit omnibus claves ecclesiæ, quas successive manu dextra tangunt, dicendo : *Sic agite, quasi reddituri Deo rationem pro iis rebus quæ his clavibus recluduntur.* Concil. Carth. IV, can. 9.

Statim archidiaconus ducit eos ad portam ecclesiæ, ut functiones ordinis sui incipientes, eam claudant et aperiant : his etiam tradit campanulam quam leviter pulsare debent. Hæc circumstantia in concilio Cart. IV non reperitur, et ultra septingentos annos non ascendit ; *Conf. d'Angers*, 1 part. : etenim campanæ ante octavum sæculum non fuerunt in usu : alio igitur signo fideles ad ecclesiam vocabantur.

Nota. Disputant theologi circa instrumentorum tactum, requirentes an physicus esset debeat, vel an moralis sufficiat.

Plures affirmant contactum moralem, in eo consistentem ut ordinandus aliquo signo manifestet se instrumentum oblatum acceptare, sufficere; nam, in rebus humanis, qui aliquo sensibili signo manifestat se rem sibi porrectam acceptare, eam revera valide acceptat sine physico contactu. Alii vero communius contactum physicum requirunt, quia eum tangendi modum supponere videntur verba formæ *Accipe* vel *Accipite*, etc. Qui tamen duabus clavibus præsentatis, unam solummodo tangeret, turbari non deberet.

CAPUT QUARTUM.

DE EFFECTIBUS ORDINUM.

I. DE GRATIA ET CHARACTERE IN ORDINATIONIBUS COLLATIS. — Probavimus Ordinem esse novæ Legis sacramentum : sacramentum istud non est mortuorum, sed vivorum : producit ergo gratiæ sanctificantis augmentum et jus ad suscipiendas, in tempore opportuno, gratias actuales, pro diversis functionibus ecclesiasticis obeundis necessarias.

Constat aliunde, ex dictis in Tractatu *de Sacramentis in genere*, et ex constanti traditione, sacramentum Ordinis characterem in anima imprimere, quo ministri Christi signantur et a simplicibus christianis distinguuntur, sicut officarii principis et milites aliquo sensibili signo ab aliis hominibus secernuntur.

Hæc collatio gratiæ et impressio characteris est de fide, sic enim se habet Conc. Trid. sess. 23, can. 4 : « Si quis » dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum » Sanctum... aut per eam non imprimi characterem, vel » eum qui semel sacerdos fuit, laicum rursus fieri posse, » anathema sit. »

Cum autem illa spiritualis qualitas a sola Dei voluntate pendeat, non omnis ordinatio eam imprimit, sed tantum ea quæ a Christo fuit instituta et rationem veri sacramenti habet. Unde si tonsura, minores ordines et subdiaconatus inter sacramenta computari non debeant, ut plurimi volunt, sequitur hos ordines characterem non imprimere et a sola Ecclesia habere quod iterari non debeant.

Diaconatus, e contra, presbyteratus et episcopatus valide collati, characterem semper imprimunt, et quidem juxta probabiliorem sententiam, unicuique ordini pro-

prium : nam ubi sunt potestates diversæ , diversi debent esse characteres : at in diaconatu , presbyteratu et episcopatu diversæ sunt potestates : ergo.

II. DE EFFECTU ORDINATIONIS AB HÆRETICO VEL SCHISMATICO SUSCEPTÆ. — Specialis movetur difficultas de ordinibus ab hæreticis , schismaticis , etc., collatis.

Nullus catholicus negat ordinationem valide collatam non amitti , ac proinde iterari non posse : certum est ex altera parte fidem ad validitatem sacramentorum non requiri neque in ministro , neque in subjecto. Quoniam tamen plurima historiæ ecclesiasticæ facta probare videntur ordinationes ab hæreticis , schismaticis , excommunicatis , simoniacis , etc., susceptas , habitas fuisse ut nullas ; gravis exorta est controversia inter theologos , an scilicet illæ ordinationes characterem imprimerent. Hæc controversia , jam fortiter agitata tempore B. Petri Damiani , anno 1072 defuncti , renovata est in ultimo sæculo , et doctissimus P. Morinus multa congegit exempla ex quibus colligendum esse arbitratus est ordinationes extra veram Ecclesiam , vel in vera Ecclesia simoniacis aut intrusis collatas , aliquando ut nullas judicatas esse , non quia fides in ministro necessaria est , sed quia canones id prohibentes constituebant impedimentum jure ecclesiastico dirimens , ferme sicut nunc quædam impedimenta matrimonium dirimunt. Unde ipsius sententia ab errore heterodoxorum , fidem ad validitatem sacramentorum requirentium , longe dissimilis est.

Verum hæc celebris auctoris suppositio est omnino gratuita ; nullum enim affertur monumentum quo existentia hujusmodi legis ordinationem irritantis fulciatur , nec ipsius origo , nec abrogatio , nec existentiae duratio assignari potest : quod autem gratis asseritur , gratis negatur.

Aliunde , cum materia sacramenti Matrimonii sit contractus naturalis , concipitur illud annullari posse , per appositionem conditionis quæ contractum efficiat nullum , atque materiam sacramenti subtrahat : effectus vero ordinationis ritui externo annectitur : porro Ecclesia effi-

cere non potest ut, posito ritu legitimo, effectus non sequatur : ergo.

Insuper facta a P. Morino collecta probant quidem ordinationes extra Ecclesiam, vel in Ecclesia contra sacros canones collatas, nullum habuisse effectum exteriorem, id est, clericos sic ordinatos mansisse suspensos, donec resipiscentes, in ordinibus suis restituti fuissent per quamdam cæremoniam, a cæremonia ordinationis non multum recedentem. Hinc orta est æquivocatio circa validitatem istiusmodi ordinationum : at serio attendenti nihil demonstrat eas habitas fuisse ut nullas quoad characterem.

CAPUT QUINTUM.

DE MINISTRO ORDINATIONIS.

Certum est solos episcopos, in Ecclesia Romana, consuevisse diversos ordines, saltem ut ministros ordinarios, conferre : affirmavit Wiclefus eos ministerium istud propter cupiditatem lucri temporalis sibi reservasse. Lutherani et Calvinistæ, sacramenti Ordinis existentiam negantes, peculiarem ejus ministrum agnoscere non debent ; totam potestatem varios verbi divini ministros eligendi et constituendi, plebi christianæ et magistratui politico tribuunt.

Qui valide ordinat dicitur minister vel ordinarius vel extraordinarius, prout ordinat vel vi sui officii, vel ex commissione.

Qui vero ordinat etiam licite dicitur minister legitimus, et tunc habet ordinariam aut delegatam auctoritatem in ordinandum.

Itaque nobis agendum est in 1° articulo de ministro ordinario et extraordinario ordinationis, et in 2° articulo de ministro legitimo.

ARTICULUS PRIMUS.

DE MINISTRO ORDINARIO ET EXTRAORDINARIO ORDINATIONIS.

Separatim tractabitur de utroque ministro ordinationis, de ordinario scilicet primum et postea de extraordinario.

§ I. — De ministro ordinario ordinationis.

AFFIRMATUR ET PROBATUR EPISCOPUM SOLUM ESSE MINISTRUM ORDINARIUM ORDINATIONIS. — Sensus quæstionis est, an validitas ordinis a caractere episcopali, ex institutione Christi, pendeat, sicut validitas consecrationis corporis et sanguinis Christi a caractere sacerdotali pendet. Affirmant omnes catholici, cum quibus sit

PROPOSITIO.

Solus episcopus est ordinarius minister sacramenti Ordinis in genere.

Prob. Illa propositio est de fide, probatur Scriptura sacra et traditione.

Est de fide. Definita quippe fuit a concilio Trid., sess. 23, can. 7 : « Si quis dixerit episcopos... non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum presbyteris communem..... » anathema sit. » Ergo.

Prob. 1° Scriptura sacra. In pluribus locis Actuum Apostolorum et Epistolarum B. Pauli commemorantur ordinationes : at soli Apostoli vel eorum discipuli, qui erant episcopi, exhibentur ut ministri potestatem eas conferendi habentes : sic Apostoli primos diaconos ordinarunt, Act. VI, 6, Paulus et Barnabas presbyteros per singulas ecclesias constituerunt, ibid. XIV, 22; B. Paulus Timotheum ordinavit, ipsum ac Titum commonet, qui-

bus ut episcopi manus imponere debeant; præcipit Tito ut per civitates insulæ Cretæ constituat presbyteros. Ergo 1°.

Prob. 2° Traditione. Ex innumeris veterum testimoniis, conciliorum decretis, Latinorum Ritualibus, Græcorum aliorumque Orientalium Euchologiis, constat episcopos semper habitos fuisse ut ordinarios sacramenti Ordinis ministros. Ergo 2°, etc. Ergo.

Hinc 1° quicumque caractere episcopali est insignitus, sive sedem habeat, sive non; sive sit catholicus, sive schismaticus vel hæreticus: sive sit sanctus, sive simoniacus, excommunicatus, suspensus, interdictus, scandalosus, degradatus, etc., diversos ordines valide conferre potest: hoc aliunde constat ex dictis in Tractatu *de Sacramentis in genere*, ubi probavimus neque fidem, neque sanctitatem ad validitatem sacramentorum requiri in ministro.

Hinc 2° e contra, qui ordinationem episcopalem valide non susceperunt, eam aliis valide communicare nequeunt: unde prorsus nulla fuit ordinatio quam Lutherus attentare ausus est, ut refert *Bossuet, Hist. des Variations*, l. 1, n. 27. Ut nullæ ab omnibus habentur ordinationes Lutheranorum, tum propter defectum characteris in ordinante, tum propter defectum legitimæ formæ a Christo institutæ.

Quæritur quid de ordinationibus Anglicanis sentiendum sit.

Notandum 1° P. Le Courrayer, canonicum regularem S. Genovefæ, speciali opere cui titulus: *Dissertation sur la validité des ordinations anglicanes*, probare suscepisse dictas ordinationes esse validas.

Notandum 2° ordinationes Anglicanas sic nunc fieri, juxta Rituale Eduardi VI, parlamenti auctoritate reformatum. Ordinandus tenetur — a) exhibere mandatum regis loco bullarum summi Pontificis; — b) præstare juramentum de suprema potestate regis in spiritualibus, sicut in temporalibus; — c) declarare se firmam habere persuasionem de divina vocatione sua juxta voluntatem

Christi et constitutionem regni; — d) promittere se traditiones rejicere, et diligentem operam impensurum esse *ad exterminandam quamcumque peregrinam, erroneam, verboque divino contrariam doctrinam*. Porro sic designatur doctrina Ecclesiæ Romanæ.

Deinde episcopus consecrator dicit : *Deus omnipotens, Pater noster cælestis, qui hanc voluntatem tibi concessit, concedat insuper vires et facultatem ad hæc efficaciter præstanda*, etc. Unde sensus verborum, *ad hæc efficaciter præstanda*, per assertiones præcedentes determinatur : porro assertiones præcedentes sunt hæreticæ : ergo et oratio est hæretica.

His notatis, R. Ordinationes Anglicanæ sunt nullæ. Nam de validitate ordinationis Parker et Barlowe, primorum reformationis Anglicanæ episcoporum, a quibus alii ordinati sunt, legitime dubitatur. Aliunde forma Pontificalis Romani auctoritate regis et parlamenti essentialiter fuit mutata : talis autem mutatio sacramentum reddit nullum : ergo. Ita, contra opus P. *Le Courrayer*, fusius P. *Le Quien*, P. *Hardouin*, *Tournely*, *Collet*, etc.

§ II. — De ministro ordinationis extraordinario.

In memoriam revocamus illum dici ordinationis ministrum extraordinarium qui, non vi sui officii, sed ex commissione summi Pontificis ordinationem conferre potest, sicut sacerdos Confirmationem administrat.

I. DE MINISTRO EXTRAORDINARIO EPISCOPATUS ET PRESBYTERATUS. — Non datur minister extraordinarius episcopatus et presbyteratus ; etenim nulla in traditione inveniuntur monumenta quibus ostendatur simplices sacerdotes episcopatum, vel etiam presbyteratum, e quacumque summi Pontificis dispensatione, conferre posse : non tamen defuerunt occasiones in quibus hæc potestas, si existeret, exerceri debuisset, nempe quando desunt episcopi, ut frequenter accidit in extraneis missionibus. Ergo.

Legitur quidem in synodo Antiochena, versus medium

quarti sæculi celebrata, can. 10, chorepiscopos presbyterum et diaconum ordinare non posse sine consensu diocæsani episcopi : unde sequitur quod illos cum tali consensu ordinare possent. Verum, ut ista objectio aliquid valeret, probandum foret omnes chorepiscopos simplices fuisse sacerdotes : sed constat eos sæpe caractere episcopali fuisse insignitos ; v. g., concilium Nicænum I, can. 8, tractans de episcopis Novatianis ad Ecclesiam reversis, ait : « Providebit ei (episcopus catholicus) aut chorepiscopus » patus aut presbyterii locum, ut in clero prorsus esse » videatur, ne in una civitate duo episcopi probentur » existere. » Hi soli chorepiscopi presbyteros ordinare poterant.

II. DE MINISTRO EXTRAORDINARIO DIACONATUS. — Quoad diaconatum, plures contenderunt simplicem sacerdotem eum ex delegatione conferre posse, et Innocentium VIII concessisse abbati Cisterciensium, anno 1489, facultatem conferendi minores ordines, subdiaconatum et diaconatum religionis suis, ut occasio extra monasterium discurrendi ipsis auferretur. Cæteri vero theologi generalissime docent nunquam diaconatum a simplice sacerdote conferri posse, quia a caractere episcopali non minus pendet quam episcopatus et presbyteratus ; etenim quoties de ordinandis diaconis agitur, sive in Scriptura, sive in traditione, semper supponitur eos ab episcopis ordinandos esse. Ergo.

Respondent autem privilegium Innocentio VIII attributum, dubiæ esse fidei, siquidem authenticitas ejus probari non potuit, et abbates Cistercienses eo uti non audebant ; et insuper probare ad summum Innocentium VIII in hoc ut doctorem privatum errasse, quod fieri posse a nemine negatur.

III. DE MINISTRO EXTRAORDINARIO SUBDIACONATUS ET MINORUM ORDINUM. — 1º Multo probabilius est subdiaconatum a simplicibus presbyteris ex commissione summi Pontificis conferri posse : quia Gelasius papa, de presbyteris loquens, ait : « Meminerint sibi nulla ratione concedi, sine summo Pontifice, subdiaconum aut acoly-

» thum jus habere faciendi : » *Labbe*, t. iv ; aliunde quia certum videtur hujusmodi privilegium nonnullis Benedictinorum et Cisterciensium abbatibus concessum fuisse. Ergo.

2° Nullum est dubium quin simplices presbyteri primam tonsuram et quatuor minores ordines, ex delegatione summi Pontificis, conferre possint. Sic omnes theologi et canonistæ. Abbates presbyteri rite electi, confirmati et solemniter benedicti, religiosos professos sibi subditos jure communi ordinare possunt ; ita statuitur in Decreto, 1^a part., dist. 69, can. 1 ; in Decretal., l. 1, tit. 14, cap. 11 ; et concilium Trid. sess. 23, cap. 10 de Reform., vetat eis « ne liceat in posterum... cuiquam qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre. » Exceptio firmat regulam : subditos igitur non vero alios, etiam regulares rite dimissos, nec proprios novitios, quamvis sint qui contrarium teneant, licite ordinare possent, sed valide ordinarent. Vide *Ferraris*, v^o *Ordo*, art. 3, n. 2 ; *Devoti*, t. 1, p. 231, etc. ; *S. Ligorium*, l. 6, n. 766.

Abbas non benedictus tonsuram et minores ordines suis subditis conferre non potest, nisi speciale ad hoc habeat privilegium, vel episcopus ter ab eo rogatus benedictionem conferre noluerit. *Ferraris*, v^o *Ordo*, art. 3, n. 104.

Cardinales presbyteri et non episcopi similiter tonsuram et minores ordines conferre possunt, in propriis ecclesiis, suis familiaribus et subditis. *Ib.* n. 107.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE MINISTRO LEGITIMO ORDINATIONIS.

Minister legitimus ordinationis ille est qui non tantum valide, sed etiam licite ordinationem conficere potest ; porro ille minister legitimus habet auctoritatem sive ordinariam sive delegatam ; ideo de hoc et illo tractabimus seorsim in duplici paragrapho.

§ I. — De ministro ordinationis ordinaria auctoritate gaudente.

I. DE SUMMO PONTIFICE. — Summus Pontifex, ob eminentem suam jurisdictionem, in qualibet orbis parte ordines conferre, vel quemlibet laicum aut clericum ad se confugientem ordinare potest. Extraneos tamen nunc admittere non solet, nisi testimoniales litteras antistitis sui exhibere valeant, ut omnis deceptio caute vitetur.

Qui a Romano Pontifice unum suscepit ordinem, ad superiorem ab alio episcopo etiam diœcesano sine dicti Pontificis licentia promoveri non potest, ut asserit probatque Bened. XIV, in Constit. *In postremo*, diei 10 octobris 1756, Bull. t. iv.

II. DE EPISCOPO. — 1° Episcopus autem quadruplici ratione sufficientem auctoritatem habere potest in aliquem relative ad ordinationem, scilicet, ratione originis, ratione beneficii, ratione domicilii et ratione familiaritatis.

Ratione originis; id est, episcopus loci in quo pater domicilium habebat tempore quo quis natus est, habet jus eum ordinandi: sic statuit Bonifacius VIII, in Sexto, l. 1, tit. 10, cap. 3, et explicavit Innocentius XII, anno 1694, bulla *Speculatores*. Ordinandus igitur non pertinet ad episcopum loci in quo baptizatus est, ut quidam voluerunt, nec ad episcopum loci in quo per accidens natus est, v. g., causa itineris, militiæ, legationis, mercaturæ.

Ratione beneficii; id est, episcopus habebat jus ordinandi clericum alicujus beneficii in diœcesi sua existentis titularum, exigendo, si non resideret, ut testimoniales litteras episcopi domicilii exhiberet.

Ratione domicilii; si nempe tam fixum et tam longum habeat domicilium in eo loco, ut nulla sit probabilitas quod in locum originis redire debeat. Innocentius XII, Const. supra citata, § II, declarat illum esse subjectum ratione domicilii qui per habitationem decennalem, vel per translationem rerum et negotiorum suorum in hunc locum demonstravit sibi inesse propositum ibi perpetuo manendi.

Mos nunc receptus in Gallia, votis comitiorum cleri annorum 1635, 1655, 1660 et 1665 congruens, est ut solus episcopus originis sit legitimus relative ad Ordines. Pœnas canonicas tamen non incurreret episcopus aliquem ratione domicilii ordinans, neque clericus sic ordinatus, quia licet consuetudini contrairent, legem ecclesiasticam pœnas decernentem non transgrederentur.

Concil. Suessionense, anni 1849, disciplinam Const. Innocentii XII, circa hoc punctum, pro Remensi provincia adoptavit.

Ratione familiaritatis; id est, episcopus habet jus familiarem suum non subditum ordinandi, si per triennium secum habuerit, et propriis sumptibus aluerit, ea conditione ut intra terminum unius mensis beneficium ad sustentandam vitam sufficiens conferat; concil. Trid., sess. 23, cap. 9 de Reform., et bulla Innocentii XII.

Notandum autem quod sive ratione beneficii aut domicilii vel familiaritatis aliquis ordinetur, semper debeat habere litteras testimoniales ab episcopo originis, saltem ad testificandum de natalibus ac ætate, prout a S. Congregatione decretum refert P. *Zacharia* apud S. Ligorium, l. 6, n. 789.

Notandum est denuo admissionem in ordinationem esse actum jurisdictionis gratiosæ, et episcopum a nemine cogi posse ad aliquem ordinandum. Si quædam in contrarium exhibeantur testimonia, intelligenda sunt de iis qui beneficia possidebant sacros ordines requirentia.

2º Episcopus qui sine litteris dimissoriis alienum ordinat subditum, anni spatio collatione ordinum interdictur et ordinatus functiones ordinis sui exercere non potest, nisi veniam ab episcopo suo obtinuerit; et si exerceat, durante suspensione, irregularitatem statim incurrit. Concil. Trid., sess. 23, cap. 8 de Reform.

3º In primis Ecclesiæ sæculis, vetitum non erat episcopo alienos laicos ordinare, sed tantum alienos clericos, ita ut unusquisque quemlibet laicum clero suo adscribere posset, ut ostendunt canonistæ, v. g., *Devoti*, t. 1 : sic Origenes, S. Hieronymus, S. Augustinus aliique plu-

res ab episcopis in quorum diœcesibus nati non fuerant, ordinati sunt; et non legimus has ordinationes fuisse improbatas ob defectum potestatis in ordinante.

§ II. — De ministro ordinationis non nisi auctoritatem delegatam habente.

I. QUID SINT LITTERÆ DIMISSORIÆ. — Nomine litterarum *dimissorialium* vel *dimissoriarum*, olim intelligebatur actus authenticus quo episcopus clerico sibi subjecto permittebat in aliam transire ecclesiam, jura sua in eum episcopo ecclesiæ cui adscribendus erat cedens; hujusmodi litteræ nunc apud eos vulgo dicuntur *excorporationis* si subditus nondum sit ordinatus, et *exeat*, si sit ordinatus.

Episcopus plenam acquirit potestatem in alienum subjectum, sive laicum sive clericum, sibi ab episcopo legitimo per litteras *excorporationis* concessum et a se acceptatum; subditus sic excorporatus fit respectu prioris episcopi omnino alienus.

Hodie hæ litteræ vocantur dimissoriæ, quibus laico vel clerico conceditur licentia ordines ab alieno suscipiendi episcopo, ea conditione ut proprio episcopo remaneat subditus. Duplici forma concedi possunt, nempe vel unum episcopum nominatim designando, vel licentiam tribuendo ordinationem a quocumque episcopo communionem cum Sede Apostolica habente suscipiendi.

II. DE EO QUI POTEST CONCEDERE LITTERAS DIMISSORIAS. — 1° Episcopus, licet nondum consecratus, modo possessionem suæ sedis adeptus sit, de jure communi dat litteras dimissorias, per se vel per vicarios suos generales, quibus ordinarie episcopi hanc facultatem concedunt. Hanc facultatem vicarii generales jure communi non habent nisi absente episcopo.

2° Sede vacante, vicarii capitulares, omnem jurisdictionem episcopalem exercentes, facultatem litteras dimissorias concedendi habent: at concilium Trid., sess. 7, c. 10 de Ref. sic se habet: « Non liceat capitulis eccle-

» siarum, sede vacante, infra annum a die vacationis, ordinandi licentiam aut litteras dimissorias... concedere. »

3° Litteræ legitime concessæ, sine limitatione temporis, non expirant per mortem episcopi, aut extinctionem potestatis vicarii generalis vel capituli : sic generaliter canonistæ et praxis universalis. At episcopus eas omnes semper revocare potest.

Monet S. Carolus, in concilio Mediol. IV, expedire ut litteræ dimissoriæ pro unico suscipiendo ordine et ad breve tempus duraturæ concedantur, ne mores ordinandi mutantur, atque ex digno indignus evadat.

III. DE HIS QUI ACCIPIUNT LITTERAS DIMISSORIAS. — 1° S. Synodus Tridentina vetat, sess. 23, cap. 8 de Reform., ne litteræ dimissoriæ alicui dentur, *nisi ejus probitas ac mores Ordinarii sui testimonio comprobentur*, id est, capacitas et sufficientia ejus examine prævio recognitæ fuerint. Usu tamen receptum est ut litteræ dimissoriæ studentibus in seminario alieno concedantur sub hac clausula : *Si, prævio examine, a præside seminarii vel ab aliis quos R. episcopus designaverit, idoneus repertus eris*, etc.

2° In pluribus locis ordinandus, litteris dimissoriis munitus et a proprio episcopo examinatus, ab episcopo ordinaturo iterum examinatur : S. Cong. Concil. hac de re consultata respondit hoc esse arbitrarium : unde fit ut apud nos talis ordinandus secundo examini non subjiciatur.

3° Sixtus V, Clemens VIII et Bened. XIV, Const. *Impositi*, diei 27 feb. 1747, statuerunt regulares ab episcopo loci in quo situm est eorum monasterium, ordinandos et ante ordinationem examinandos esse quoad doctrinam. Superiores dant litteras dimissorias ad episcopum diocesanum, vel, eo absente aut ordinationem proximo tempore sacris canonibus statuto non tenente, ad quemcumque alium catholicum antistitem, modo litteris suis dimissoriis jungant authenticam attestationem *vicarii generalis vel cancellarii aut secretarii ejusdem episcopi diocesanæ, ex qua constet vel ipsum a diœcesi abesse, vel clericorum ordinationem non habiturum esse proximo legitimo*

tempore per ecclesiasticas leges ad hunc effectum statuto. Sunt verba Bened. XIV. Nunquam eos remittere possunt ad abbatem extraneum etiam benedictum; nec subditos ab episcopo diœcesano in examine reprobato, ad alium episcopum pro ordinibus suscipiendis mittere possunt. Ferraris, v^o Ordo, art. 3, n. 67. Doctor Hallier, in libro cui titulus: De sacris electionibus et ordinationibus, habet paragraphum cujus titulus est: Inquirendum ab episcopo in vitam et mores regularium ordinandorum, et anteacta etiam in sæculo vita expendenda.

CAPUT SEXTUM.

DE SUBJECTO ORDINIS ET CONDITIONIBUS AD ORDINES SUSCIPENDOS REQUISITIS.

Aliæ sunt conditiones ad ordines valide, et aliæ ad eos licite suscipiendos requisitæ in subjecto.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CONDITIONIBUS IN SUBJECTO REQUISITIS AD ORDINES VALIDE SUSCIPENDOS.

Certum est solos homines viatores valide ordinari posse, non vero mortuos neque angelos. Tria autem requiruntur in subjecto ad validam ordinationem, nempe baptismus, sexus masculinus, et in adultis intentio.

I. BAPTISMUS. — Nullum enim sacramentum potest valide suscipi sine baptismo qui est janua omnium aliorum sacramentorum.

Quidam putabant, in initio sæculi decimi tertii, valere ordinem ante baptismum collatum; sed Innocentius III, hac de re consultus, respondit: « Si quis presbyter ordinatus,prehenderit se non esse baptizatum, baptize-

» tur, et iterum ordinetur. » Decretal. lib. 3, tit. 43, de Presbytero non baptizato, cap. 1. Si baptismus clerici deprehenderetur vere dubius, iterum conferendus esset sub conditione, deinde omnes iterarentur Ordines. Unde, referente *Ferraris*, v^o *Ordo*, art. 2, n. 28, quidam presbyter ex ordine Minorum, concionator, qui plures prælaturas locales et provinciales administraverat, iterum baptizatus est et omnes sacros ordines de novo suscepit, quia perversus parochus qui eum baptizaverat, declaravit ante mortem se, ex odio erga patrem, positivam habuisse intentionem illum non baptizandi, sed in peccato originali relinquendi.

II. SEXUS MASCULINUS. — Montanistæ in tanto honore habebant mulieres, ut eas non solum diaconatu, sed et sacerdotio decorarent, testibus S. Epiph. Hæres. 49, et S. Aug. Hæres. 27.

Perpetua autem et unanimis catholicorum sententia est, mulieres ordinationis esse jure divino prorsus incapaces; sic enim voluit Christus, qui propriam non ordinavit matrem, licet Apostolis longe digniorem. Unde B. Paulus, I Cor. xiv, 34 : *Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit*; et I Tim. ii, 11 : *Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio*. Atqui ordinatio conferret mulieribus ut possent ex officio loqui, in Ecclesia docere, præeminentiam in alios sortiri, quæ mulieri non conveniunt, cum per divinam ordinationem sint in statu subjectionis. S. Th. suppl. q. 39, a. 1.

Diaconissæ autem, presbyterissæ et episcopissæ, quæ sæpe memorantur in jure canonico et in historia ecclesiastica, erant mulieres quarum mariti ordinati fuerant diaconi, presbyteri vel episcopi; unde et ipsæ nomen sumpserant. Si in 2^a parte Decreti, causa 27, q. 1, can. 23, legitur *diaconissam non debere ante annos quadraginta ordinari statuimus*, id intelligendum est de aliqua cæremonia ecclesiastica, quamdam similitudinem cum ordinatione habente, qua viduæ aut virgines ætate provectæ

ac virtutibus christianis conspicuæ Deo consecrabantur, ut lintamina et ornamenta ecclesiæ curarent, et præsertim feminis baptizandis ministrarent, eas instruerent, visitarent, etc.

Earum ministerium sensim et sine sensu desiit, cum Baptismus cœpit administrari privatim post nativitatem uniuscujusque infantis, et per infusionem. Concilium Epæonense, in sexto sæculo, vetuit diaconissas in posterum promovere : quædam tamen serius adhuc exstiterunt, præsertim in Oriente et Constantinopoli, ut asserit P. *Goar*.

Objicitur papissa Joanna, quæ dicitur Sedem Apostolicam duobus annis mensibus quinque et diebus quatuor occupasse, sub nomine Joannis VIII, inter Leonem IV et Benedictum III, circa annum 853. Verum hoc factum a Mariano Scoto, in undecimo sæculo scribente, primo narratum et ab inimicis Sanctæ Sedis sæpe repetitum, solidissime fuit confutatum a Baronio, Bellarmino, P. *Le Quien*, Natali Alexandro, ab ipso *Blondel*, ministro Calviniano, et generaliter nunc habetur, etiam apud Protestantés, ut mera fabula quacumque fide indigna.

Aliunde, etsi verum esset mulierem sexum suum sic occultasse, atque electores et ordinatores decerpisse, non sequeretur, *ut patet*, mulieres ordinationis esse capaces.

III. INTENTIO IN ADULTIS. — Patet, ex dictis in Tractatu *de Sacramentis in genere*, intentionem aliquam in homine usum rationis habente, ad validitatem ordinis necessariam esse. *Ita omnes*. Unde dormientes, ebrii et amentes, qui aliquando usum rationis habuissent, nec ullam ostendissent voluntatem ordines suscipiendi, nulliter ordinarentur inscii.

Plures, referente *Billuart*, arbitrati sunt invitos valide ordinari posse; sed communis sententia tenet eorum ordinationem prorsus esse nullam, si omnino sint inviti; validam vero, si coactioni cedentes, ordinationi consenserint : eo sensu multi sancti vim passi sunt et tamen valide fuerunt ordinati, atque onera ordinibus annexa contraxerunt.

Diximus *in adultis*, nam quamvis nonnulli contendant infantes rationis usu nondum pollentes et perpetuo amentes, invalide ordinari, contrarium tamen alii verius et communiter tenent, v. g., S. Th., Supplem. q. 36, art. 2, S. Bonaventura, Scotus alique communissime theologi, et Bened. XIV, qui in Instructione *Eo quamvis tempore*, diei 4 maii 1745, § 20, expresse docet talem ordinationem illicitam quidem esse, sed theologorum ac canonistarum suffragio validam, dummodo nulum ei obstet vitium in materia, aut in forma, aut in persona ministri. Ratio quam affert S. Th. est, quod sacramenta Baptismi, Confirmationis et Ordinis proprium susipientis actum non requirant, sed per ea detur aliqua spiritualis potestas, et character imprimatur.

Contendit S. Doctor usum rationis necessarium esse ad validitatem episcopatus, sed communius auctores negant, ut videre est apud *Ferraris*, art. 2, n. 73.

Quidquid sit de illicitis hujusmodi ordinationibus, » certum et exploratum est, per hanc ordinum collatio- » nem, non subjici promotos obligationi servandæ casti- » tatis, nec aliis oneribus ab Ecclesia impositis, cum elec- » tio status a libera cujusque pendeat voluntate. » Bened. XIV, loco citato.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE CONDITIONIBUS REQUISITIS AD ORDINES LICITE SUSCIPIENDOS.

Inter conditiones requisitas ad ordines licite suscipiendos, aliæ sunt quædam dispositiones internæ et morales quas ordinandi præstare debent, aliæ quædam regulæ ab Ecclesia positæ quæ sunt item observandæ. De his et illis in duplici paragrapho sequenti tractabitur.

§ I. — De dispositionibus requisitis ad ordines rite suscipiendos.

Istæ dispositiones internæ quæ ab ordinandis requiruntur ut licite ordines suscipiant, sunt 1° vocatio divina,

2° intentio recta, 3° sanctitas probata, 4° scientia competens.

Punctum primum. — De vocatione divina.

I. QUID SIT VOCATIO DIVINA. — Vocatio est actus Providentiæ supernaturalis, quo Deus aliquos præ aliis ad ministerium sacrum eligit eisque dotes ad illud laudabiliter exsequendum largitur : nemo inficiare potest hanc vocationem omnino necessariam esse; constat enim omnia in ordine naturali a Deo gubernari, modo singulis entibus proprio : ergo *a fortiori* et in ordine supernaturali. Unde Christus, apud Joan. x, 1 : *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro : qui autem intrat per ostium, pastor est ovium; huic ostiarius aperit... Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur; et Hebr. v, 4 : Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron : sic et Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : Filius meus es tu.*

II. DE INQUISITIONE DIVINÆ VOCATIONIS. — Duplicis generis sunt divinæ vocationis signa, alia negativa et alia positiva. Signa negativa ea sunt quæ ostendunt aliquem non esse vocatum, quia ad officia ministerii sacri digne obeunda non est idoneus, ut certa difformitas corporis, quidam defectus animi, infamia, habitus peccandi præsertim contra castitatem, naturalis levitas et dissipatio, tædium pietatis, sensibus obsequium, pigritia, languor et negligentia in Dei servitio, genium sæculare in habitu, in gestu, in locutione, in incessu, etc.

Signa positiva ea sunt quæ manifestant aliquem vere esse vocatum, qualia sunt immunitas a vitiis, tum corporis, tum animi, modo recensitis, et de quibus fusius dicemus in Tractatu *de Irregularitatibus*; aptitudo et idoneitas ad functiones sacras rite obeundas, naturalis et constans inclinatio ad statum clericalem, flagrans desiderium Deo serviendi, gloriam ejus et salutem animarum procurandi, recta intentio et innocentia vitæ, *de quibus mox dicturi sumus.*

Media autem adhibenda ut quis vocationem suam tuto cognoscat, sunt : 1° oratio qua dicetur Deo cum Psalmista, Ps. cXLII, 8 et 10 : *Notam fac mihi viam in qua ambulem... Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu*; 2° indifferentia, id est, desiderium voluntatem Dei cognoscendi, et talis mentis dispositio, ut sincere paratus sit ei sibi manifestatæ statim obedire; 3° externa et libera admissio; episcopi enim et virorum ab eo ad hoc delegatorum est eligere eos qui ordinandi sunt : « Nullus debet » ordinari, inquit concilium Trid., sess. 23, cap. 16 de » Reform., qui iudicio episcopi non sit utilis aut necessarius suis ecclesiis. » Qui ergo ea via non admissus vel fraudulenter admissus esset, illicite ordinaretur; 4° consilium viri prudentis, in rebus ecclesiasticis versati, cui tota vita et conscientia cum omnibus latebris ac recessibus suis in magna simplicitate denudari debent; Sapientia enim in Eccli. xxxii, 24, ait : *Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis* : porro si nihil grave faciendum sit sine consilio, maxime ubi agitur de proposito tanti momenti. Ita jugiter censuerunt sancti Patres, catholici episcopi et doctores. Ergo.

Fieri potest ut quis vocatus fuerit, et tamen ordinari non debeat quia vel vocationem suam amisit, v. g., luxuriando, famam lædendo, etc., vel suæ vocationi non sufficienter respondit : in priori casu, dimittendus est; in posteriori, probandus, donec tempus perditum reparaverit, et ordinatione digniorem se effecerit.

III. DE NECESSITATE DIVINÆ VOCATIONIS. — Nullum est dubium quin non vocatus mortaliter peccaturus sit, si nihilominus ad ordines sacros accedere audeat : propter reverentiam sacramento debitam; propter injuriam quæ Deo infertur; propter innumera, ingentia et fere irreparabilia quæ inde secutura sunt mala.

Petitur quid consulendum aut præscribendum sit clerico in sacris ordinibus constituto et non vocato.

R. 1° Si nondum sit sacerdos, altius non debet ascendere, nisi culpam pœnitentia deleverit, et longa experientia compertum habuerit se absque temeritate gradus su-

periores suscipere posse. 2° Si ad sacerdotium jam pervenerit, vel functiones sacras sine proximo peccandi periculo exercere potest, vel non : si prius, in divini ministerii exercitio remanere poterit, de culpa gemens, dolens et sincere pœnitens : si vero posterius, quod ordinarie contingit, conditio ejus ultra modum est luctuosa, maxime in præsentī rerum statu : olim hujusmodi viri temere aut culpabiliter ordinati, vitam monasticam eligere et sic a periculis remoti salvari poterant. Nunc vero quid agere possunt? Functiones sibi periculosas et quas contaminant deserere tenentur, quantumcumque inde patiantur incommodum : quædam tantum existunt monasteria Cisterciensium, vulgo *Trappistes*, quorum disciplinam multi amplecti nolunt, aut sustinere nequeunt. Quid igitur infelici clerico in tanto discrimine constituto suadendum sit? Nescimus : nulla miserabilior extremitas fingi potest.

Quam exoptandum est ut eam cum plena fide intueantur, tum ordinandi, ne temere accedant; tum ordinati, ne a gratia sibi concessa excident, sicut excidit Judas.

Punctum secundum. — De intentione recta.

Quælibet actio humana non potest esse bona, nisi ex intentione recta procedat : *a fortiori* hæc pura requiritur intentio ubi agitur de re gravi, in ordine supernaturali, qualis est electio status ecclesiastici. Unde sequitur eos mortaliter peccare, qui bona temporalia, dignitatem, honorem, familiæ sustentationem, vitæ commoditates, a militia exemptionem, etc., principaliter sibi proponunt. Finis igitur principalis et immediatus, quem unusquisque ordinandus intendere debet, est gloria Dei, honor Ecclesiæ, salus æterna animarum et propria sanctificatio. Cætera vero aut contemni debent, quod melius; aut ad summum secundario tantum considerari possunt.

Punctum tertium — De sanctitate probata.

I. **QUALIS SANCTITAS PRO ORDINANDIS SIT REQUIRENDA.** — Indubium est statum gratiæ necessarium esse ad ordines licite suscipiendos, siquidem sacramentum Ordinis est vivorum, non vero mortuorum; at ii omnes qui absolute sacramentali digni sunt, non ideo licite ordinari possunt, sed diuturna et probata requiritur sanctitas, quæ perseveratura legitime præsumatur; idque constat :

1° *Ex Scriptura sacra.* I Tim. III, 2, 6 et 10 : *Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse... non neophytum... diaconos similiter pudicos... et hi probentur primum.* Porro hæc verba non tantum actualem gratiæ statum exprimunt, sed habitum sanctitatis.

2° *Ex jure canonico.* Decretal. l. 1, tit. 13, cap. 9 : « Nemo ad sacrum ordinem permittetur accedere, nisi » aut virgo, aut probatæ castitatis ; » et ex multis aliis canonibus.

3° *Ex concilio Trid.* sess. 23, cap. 13, de Reform. : « Subdiaconi et diaconi ordinentur habentes bonum testimonium... qui sperent, Deo auctore, se continere » posse. »

4° *Ex unanimi doctrina sanctorum Pontificum, episcoporum et doctorum.*

5° *Ex praxi primævæ Ecclesiæ.* In primis Ecclesiæ sæculis, ut ostendit *Martène*, t. II, qui post susceptum baptismum graviter peccabant, a recipiendis ordinibus arcebantur, et a susceptis deponebantur : igitur innocentia baptismatis requirebatur, et quicumque pœnitentiæ publicæ subjectus fuerat, eo ipso judicabatur irregularis.

Postea permissum est ut, exigente necessitate, pœnitentes ostiariis vel lectoribus accenseri possent; deinde ab undecimo sæculo, eadem concessa est indulgentia pro ordinibus sacris, ut patet ex Decreto, 1^a parte, dist. 34, can. 7, et ex Decretal. l. 1, tit. 11, cap. 4. A fortiori occulti peccatores, vere pœnitentes, emendati et sufficienter probati, ad sacros ordines nunc admitti possunt, tum in foro externo, tum in foro interno.

6° *Ex ratione*. Certum est nihil magis formidandum esse clerico sacris initiato, quam relapsus in peccata mortalia, præsertim contra castitatem : porro experientia constat eos qui consuetudinem in hoc genere peccandi habuerunt, sæpe recidivos fieri, et in ipso functionum suarum exercitio multas invenire occasiones sibi valde periculosas : ergo.

II. DE MODO QUO IN PRAXI PROBANDA SIT SANCTITAS ORDINANDORUM. — Quanto tempore probandi sint recidivi in peccato luxuriæ, ut ad sacros ordines tuto admitti possint, regula generali definire impossibile est : id quippe a multis pendet circumstantiis, nempe a natura culparum, a frequentia lapsuum, a sinceritate in confessione, a proposito emendationis, a conatibus factis et successibus obtentis, a fidelitate in vitandis tentationibus, vel in eis repellendis, ab indole naturali, etc.

Hinc 1° qui jam puberes turpia perpetrarunt cum aliis personis sive ejusdem, sive alterius sexus, non semel aut iterum et quasi ex inopinatis occursibus, sed voluntarie, deliberate, frequenter et per longam tempus, a statu ecclesiastico repelli debent, nisi forte extraordinaria conversionis, pietatis et castitatis exhibeant signa, nec non iis præditi sint dotibus quibus judicetur eos futuros esse peritiles Ecclesiæ.

Hinc 2° qui aliquoties tantum cum mulieribus peccata luxuriæ consummarunt, a ministerio sacro communiter excludendi sunt, propter pericula quæ in illo exercendo necessario invenirent : ad ordines sacros igitur non admittendi sunt, nisi forte in monasterio, in collegio vel in alio loco a mulieribus sejuncti vitam agere debeant, aut nisi tanta conversionis præbeant indicia ut periculum relabendi judicetur improbabile.

Qui nunquam prædicta consummarunt peccata, sed vehementer inclinantur ad mulieres, libenter cum illis jocose loquuntur, nimia familiaritate utuntur, turpes cogitationes inde nascentes non ægre ferunt, eis quandoque adhærent, non apparent ferventes, neque in studio, neque in oratione, neque in aliis piis exercitiis, a sacris ordini-

bus arceantur : in periculis sacri ministerii naufragium facerent.

Hinc 3° qui inveteratam habuerunt consuetudinem in incontinentias secretas incidendi, onus perpetuæ castitatis non nisi imprudenter sibi imponderent, nisi a pluribus annis sincere conversi, non solum se contineant, sed sobrii sint, vigiles, laboriosi, a mundanis oblectamentis alieni, graves, modesti, pii et ferventes.

Qui in huiusmodi incontinentias quandoque relabuntur, sive in seminario, sive tempore feriarum, gallice *vacances*, etiamsi tam inveteratam consuetudinem sic peccandi non habuissent, probandi sunt donec diutius se continuerint et ferventius vivant. *Habert* requirit saltem spatium unius anni. Th. Rothomagensis dicit vix ac ne vix quidem spatium unius aut alterius anni, juxta consuetum rerum ordinem, sufficere ; Collator Andeg. exigit saltem sex menses.

Si propriam opinionem emittere nobis liceat, arbitramur spatium duorum annorum perfectæ continentię communius nimium non esse ; infausta enim experientia constat juvenes peccato incontinentię olim habituatos, in illud facillime iterum atque iterum prolabi, etiam post notabilia intervalla. Ut spes futurę perseverantię merito habeatur, sedulo attendendum est ad indolem, ad conatus, ad specimina orationis, pietatis, fervoris. Iis igitur assentire non possumus confessariis, æstimantibus omnem ordinandum qui, ordinationem non suscepturus, absolute dignus esset, eo ipso ad ordinationem accedendum absolvi posse ; certum enim nobis videtur illum ad ordinem sine probatione sufficienti accedere volentem absolute indignum fieri. Vide Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 11, cap. 2, n. 17 ; Collator. Andeg. *Etats*, t. 1.

S. Ligorius, l. 6, n. 63, speciali dissertatione probare intendit clericum in vitio turpi habituatum, cupientem sacris statim initiari, aliquando absolvi posse, si nempe confessarius ex validis conjecturis prudenter judicare possit illum per divinam misericordiam extraordinarie

esse conversum ; secus exigit ut « aliquandiu operam det
 » ad pravam habitum extirpandum, et si ipse persistat
 » ordinem statim suscipere. non censeatur dispositus ad
 » gravi. »
 » egulæ, et

Martine tom. II

est, ser-
 esiaſtica
 iracundi,
 eti, circa
 ſcientias
 amantes,
 erunt ſa-
 « Satiſ
 » minis-
 enſi IV ;
 part. 1,
 tur cle-
 ractare.
 bere mi-
 m mul-
 nt. »
 ſtri per-
 mactent
 e a Deo
 ti recte
 nt Ana-
 eant.

DE PRIMAM TONSURAM QUÆQUE ORDINI NECESSARIA. — Non eadem
 pro ſingulis ordinibus requiritur ſcientia. Qui ordinandi
 ſunt ad primam tonsuram, ſcire debent rudimenta fidei,
 legere et ſcribere, concil. Trid., ſeſſ. 23, cap. 4 de
 Reform. ; qui ad minores ordines, linguam latinam intel-
 ligant, et ſcientiæ ſpes eos majoribus ordinibus dignos
 oſtendat, ibid., cap. 11 ; ſubdiaconi et diaconi ea ſciant

quæ ad ordinem exercendum pertinent, *ibid.*, cap. 13; sacerdotes ad docendum populum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem ac administranda sacramenta, diligenti examine præcedenti, idonei comprobentur, *ibid.*, cap. 14.

Eis qui ad sacerdotium eo fine tantum promoventur, ut potestatem in verum Christi corpus habeant, quales sunt religiosi contemplativi, ordinaria sufficit scientia de sacrificio rite perficiendo : eis vero qui in sæculo, ut simplices sacerdotes ministerium activum non exercentes, vivere debent, aliqualis saltem necessaria est scientia de requisitis ad sacramenta Baptismi, Pœnitentiæ, Eucharistiæ et Extremæ-Uctionis valide ac licite administranda, quia in necessitate ea administrare tenentur. Eis tandem quibus committenda est cura animarum, sive titulo pastoris, sive ex delegatione, multo majori opus est scientia : ii namque scire debent quæ sunt legis Dei et Ecclesiæ, et quidquid populus scire, credere ac observare tenetur ut ad salutem perveniat, juxta hæc Malachiæ verba, II, 7 : *Labia sacerdotis custodient scientiam et legem requirent ex ore ejus*. Ordinandi, ab episcopo aut ab ejus delegatis rite examinati et capaces reperti, ad ordinationem tuto accedere possunt; qui, e contra, sine prævio examine, aut examinatorem fallentes, per fraudem admitterentur, mortaliter peccarent et forte suspensionem incurrerent, ut pote irregulares, quod in *Tractatu de Irregularitatibus* ostenditur.

II. DE SCIENTIA CLERICIS EXOPTANDA. — Præter scientiam stricte necessariam, alia major scientia, tum divina, tum humana, valde utilis est et exoptanda, maxime in temporibus nostris. Unde episcopus qui in majori numero habet ordinandos, capaciores et simul digniores eligere tenetur, dum alius mere sufficientes admittet. Candidati ergo ab uno episcopo propter nimiam alumnorum multitudinem repulsi, alteri penuriam clericorum patienti tuta conscientia se præsentare possunt.

§ II. — De regulis observandis ad ordines licite suscipiendos.

Regulæ ab Ecclesia positæ ad ordines licite suscipiendos versantur circa ætatem ordinandorum, locum et tempus ordinationis, observationem interstitiorum, titulum requisitum et legitimam successionem ordinum, de quibus seorsim disseretur.

Punctum primum. — De ætate legitima.

I. DE ÆTATE PRO ORDINANDIS REQUISITA IN PRIMÆVA ECCLESIA. — In primis Ecclesiæ temporibus infantes, nondum puberes, clerici et lectores creabantur, ut in ministerio Ecclesiastico crescentes, ad functiones ejus ligue obeundas aptiores fierent. Ad pubertatem autem provecti, libertatem habebant uxores ducendi, aut continentiam profitendi. S. Gregorius Magnus statuit ut provectiores ætate et non pueri ordinarentur; Bonifacius VIII prohibuit ne episcopus infanti septennio minori tonsuram clericalem conferret.

II. DE ÆTATE REQUISITA IN JURE NOVO. — Concilium Tridentinum nullam determinavit ætatem pro tonsura et minoribus ordinibus: mos receptus et multis synodis diœcesanis confirmatus est ut tonsura ante decimum quartum annum non conferatur. Quoad ordines sacros, sic habet concilium Trid., sess. 23, cap. 12 de Reform. : « Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante » vigesimum secundum, ad diaconatus ante vigesimum » tertium, ad presbyteratus ante vigesimum quintum » ætatis suæ annum promoveatur. »

Pro episcopatu statuitur in Decretal. l. 1, tit. 6, cap. 7, « ut nullus in episcopum eligatur, nisi qui jam trigesimum annum ætatis exegerit. » Ex concordato inter Leonem X et Franciscum I, viginti et septem tantum requiruntur anni in Gallia.

Cum autem concilium numero ordinali utatur, si excipias episcopatum, sufficit ut annus requisitus sit incœptus,

Unde, v. g., statim atque annus vigesimus et unus impletur, ad subdiaconatum accedere licet; contra vero, qui die ordinationis annum vigesimum primum meridie completurus est, ante hanc horam ordinari non potest.

Qui ante requisitam ætatem in mala fide ordinaretur, sine dispensatione, maneret suspensus; qui vero in bona fide ordinem susciperet, probabilius suspensus non esset, sed functiones ordinis suscepti ante completam ætatem exercere non posset.

Dispensatio ætatis ad ordines suscipiendos reservatur summo Pontifici, qui eam concedere non solet, nisi pro suscipiendo sacerdotio, propter Ecclesiæ necessitatem aut utilitatem.

Punctum secundum. — De loco decenti.

Ex concilio Tridentino, sess. 23, cap. 8 de Reform., ordines conferri debent publice in Ecclesia cathedrali : « Ordinationes... vocatis præsentibusque ad id ecclesiæ » canonicis, publice celebrentur. Si autem in alio diœcesis loco, præsentem clero loci; dignior, quantum fieri » potest, ecclesia semper adeatur. » Usu tamen receptum est ut episcopi ordines in proprio sacello, vel in alia æde sacra pro nutu suo conferant.

Sanctissimum Eucharistiæ sacramentum in majori altari cathedralium residere non deberet, propter functiones pontificales, quæ fiunt versis renibus ad altare. Congreg. Rit. 24 nov. 1590. Cum fere in omnibus Galliarum cathedralibus nunc existat parochia, et officium capitulare diebus dominicis et festivis sit etiam parochiale, communiter sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in tabernaculo majoris altaris asservatur. Tunc auferri debet diebus ordinationum, saltem immediate ante pontificis actionem, et omnes ordinandi communicare debent ex formulis a pontifice in missa ordinationis consecratis.

Punctum tertium. — De tempore statuto.

I. QUONAM TEMPORE ORDINATIO FIERI DEBEAT. — Prima tonsura conferri potest quocumque die, hora et loco, ut expresse dicit Pontificale.

« Minores vero ordines possunt dari singulis dominicis, » festivis diebus duplicibus ex præcepto, ubicumque, in » mane tamen. » Propria sunt verba Pontificalis.

« Licitum est episcopis dominicis aut aliis festivis diebus, unum aut duos ad minores ordines promovere, » inquit Alexander III, in Decretal., l. 1, tit. 11, cap. 3. Imo, ex usu, plures his diebus ordinare licet, dummodo non tot sint, quod videatur esse ordinatio generalis.

Per dies festivos hic designatos, ii solum intelligendi sunt qui a populo coluntur et servantur, ut expresse declaravit Congreg. Concil.

Ex consuetudine plurium ecclesiarum, minores ordines feria sexta aut quarta Quatuor temporum ante ordinationem generalem sabbato faciendam vespere conferuntur, ut sæpe fit in Gallia, et sic ordinati ordinationi generali assistunt atque sacram communionem de manu pontificis accipiunt. Hanc consuetudinem reprehendi non posse multi doctores affirmant, ut *Layman*, *Ferraris*, *S. Liguorius*, etc.; eam tolerari posse respondit Congreg. Concil., die 13 aprilis 1720, *sed expedire ut episcopus se conformet Pontificali Romano*, tit. de Minoribus Ordinibus.

Majores autem ordines sabbato tantum singulorum Quatuor Temporum, sabbato ante dominicam Passionis et sabbato sancto tempore missæ jure conferri possunt: sic statutum est in multis juris canonici locis, v. g., Decreti 1^a parte, dist. 75, cap. 7; Decretal. l. 1, tit. 11, cap. 3. Si unus episcopus ordines conferret, alio episcopo celebrante, valida, sed illicita foret ordinatio; *S. Liguorius*, l. 6, n. 744. Missa, diebus statutis, debet esse de feria, cum paramentis feriæ propriis, etsi hac die occurrat festum duplex, v. g., *S. Thomæ* vel *S. Matthæi*, et episcopus celebret absque cantu; idque ex pluribus *S. Rit. Congr.* decisionibus.

II. QUOMODO DEROGATUR HIS LEGIBUS. — Ex dispensatione summi Pontificis, quæ dicitur *extra tempora*, aliis diebus sacri ordines conferri possunt, sed diebus dominicis aut festivis de præcepto, ut respondit S. Congr. Concil. 15 januarii 1589, referente Bened. XIV, Inst. 106, n. 5. Festa apud nos solemnizata, in quibus scilicet officium publice et ritu antiquo celebratur ac populo annuntiatur, sed absque obligatione assistendi et ab operibus servilibus abstinendi, reputantur de præcepto quoad ordinationes extra tempora faciendas, ut Leo XII, hac de re consultus, viva voce respondit.

Ex privilegiis a variis Pontificibus concessis, regulares ordinari possunt diebus dominicis et festivis, absque nova summi Pontificis dispensatione. Ita *Ferraris*, vº *Ordo*, art. 2, n. 13; *Billuart*, S. Liguorius, l. 6, n. 797, et multi alii.

Episcopatus quovis die dominico vel alicujus Apostoli natalitio confertur; aut etiam die festivo, si summus Pontifex hoc specialiter indulserit. Conveniens est ut consecrator et electus præcedenti die jejurent. *Pontifical. Rom.*

Punctum quartum. — De interstitiis servandis.

Per interstitia intelligendum est intervallum temporis quod inter susceptionem unius et alterius ordinis excurrere debet.

Inter minores ordines quædam servanda sunt interstitia nisi aliud episcopo expedire magis videatur, ut in concilio Trid., sess. 23, cap. 11 de Reform., statuitur; tempus non determinatur: ex consuetudine autem apud nos recepta, quatuor minores ordines nunc eodem die conferuntur.

Stricte prohibetur, *ibid.*, cap. 13, ne duo sacri ordines eodem die etiam regularibus conferantur, idque sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ, ut patet ex Decretal., l. 1, tit. 11, cap. 13 et 15, et l. 5, tit. 30, cap. 3.

Quidam opinati sunt subdiaconatum eodem die cum minoribus ordinibus conferri posse, quia concilium Trid. prohibere tantum videtur ne duo sacri ordines eodem die

conferantur; sed communis sententia contrarium tenet, Bened. XIV eam Inst. 406, n. 2, fortiter tuetur, et eam sequendam esse docet.

Tempus autem inter singulos ordines jure præscriptum est, ab ultimo minore ordine ad subdiaconatum, unus annus; a subdiaconatu ad diaconatum, unus annus; a diaconatu ad presbyteratum, saltem unus annus, nisi aliud episcopo videatur; concil. Trid., sess. 23, cap. 13 et 14 de Reform. Episcopus igitur habet facultatem ab interstitiis dispensandi, si expedire ipsi videatur, videbitur *ob Ecclesiæ utilitatem ac necessitatem*, ut ait concil. Trid., ibid., cap. 14, agendo de presbyteratu conferendo : *quia Ecclesiæ utilitas exprimitur ubi de subdiaconatu et diaconatu agitur.*

Punctum quintum. — De titulo requisito.

I. DE TITULO JURE COMMUNI REQUISITO. — Ne clericus cum indecore Ordinis sui, stipem quærere aut aliquod munus turpidum exercere cogatur, statutum est in variis conciliis, præcipue in Chalcedonensi, anno 451, in Lateranensi, anno 1179, in Trident., sess. 21, cap. 2, *de Reform.* ut nullus ordinetur nisi habeat titulum sufficientis sustentationis, sive ex beneficio, sive ex patrimonio, sive ex possessione in monasterio.

Olim necesse erat ut singuli ordinandi alicui ascriberentur Ecclesiæ, cui pro gradu suo deservirent et unde sufficientem haberent sustentationem; postea creata sunt beneficia simplicia residentiam non requirentia : quando honestam sustentationem sufficiebant, eorum titulares per varios ordines admitti poterant. Titulum ex patrimonio formatum admisit Alexander III, in concilio Lateranensi III; constat ex Decretal., l. 3, tit. 5, cap. 4. Hinc monistæ putarunt clericos indiscriminatio ordinari posse titulo beneficii, vel patrimonii; sed concil. Trid., sess. 21, cap. 2 de Reform., habet titulum beneficii ut legitimum et ordinarium, titulum vero patrimonii ut extraordinarium et quasi ex dispensatione admittendum,

cum nimirum Ecclesiæ utilitas vel necessitas postularet ut aliquis ex hoc solo titulo ordinaretur.

II. DE RATIONE AGENDI IN GALLIA CIRCA TITULUM. — In Gallia lex civilis diei 8 aprilis 1802, vulgo *Articles organiques*, prohibuit episcopis, art. 26, ne ullum clericum sacris initiarent, nisi probaret se patrimonium, trecentos nummos annuos (*trois cents francs*) producents, habere. Nunquam episcopi assenserunt huic dispositioni, bono ecclesiarum regimini omnino adversæ, sed, ea contempta, sacros ordines indiscriminatim contulerunt eis omnibus quos ecclesiis suis necessarios vel utiles judicabant, nullum exigentes titulum, quia multo pluribus adhuc sibi opus fuisset sacerdotibus : ubi vero non habebunt officia ecclesiastica committenda, novos ordinare non poterunt subdiaconos titulo sufficienti destitutos, alioquin tenerentur, juxta sacros canones, vel congruentem sustentationem eis præstare, vel munus ecclesiasticum in alia diœcesi procurare.

Quando probabilis affulget spes eos convenienter, intra tempus non longum, sive in propria sive in aliena diœcesi collocandi, aspirantes bene dispositos, interrogatos et consentientes, ordinare potest episcopus.

Sicut autem episcopus sustentare non tenebatur clericum cum debita diligentia ordinatum, cujus titulus deprehendebatur fictitius, aut casu perierat, ita nunc alere non tenetur eum qui propria culpa munere ecclesiastico se constituit indignum, nec eum qui aliunde sibi providere potest, v. g., ex honestis laboribus, vel qui habet patrem divitem, quia pater jure naturali filium alere debet. Vide S. Ligorium, l. 6, n. 813 et seq.

Punctum sextum. — De successione legitima ordinum

Qui ad superiorem ascendit ordinem, neglecto medio, dicitur promotus *per saltum*; Decretal. l. 5, tit. 29, cap. 1. Si ex mala fide sic agat, non solum mortaliter peccat, sed insuper suspensionem ab exercitio suscepti ordinis incurrit; si non ministraverit, episcopus ex legitima causa eum

dispensare poterit; concil. Trid., sess. 23, cap. 14 de Reform. Si vero dolo caruerit, non peccavit, nec suspensionem tanquam censuram incurrit : ab exercitio tamen suscepti ordinis prohibetur, donec susceperit ordinem quem omisit.

In utroque casu, ex unanimi theologorum sententia, valet ordo *per saltum* collatus, excepto episcopatu, qui absque sacerdotio prævio valide conferri non potest.

P. Morimus demonstrat, 3^a parte, Exercit. 99, cap. 2 et 3, antiquitus inferiores ordines quandoque omissos fuisse, ut superior statim conferretur ; quidquid sit de illo facto ab aliis negato, certum est nullum nunc inferiorem ordinem absque gravi peccato voluntarie omitti posse, et omissionem ex quacumque causa factam semper reparandam esse.

Quod ad irregularitates attinet, in speciali de illis Tractatu dicemus.

CAPUT SEPTIMUM.

DE OBLIGATIONIBUS PER ORDINES IMPOSITIS.

Quatuor potissimum obligationes positivæ ordinibus sunt annexæ, videlicet obligatio cœlibatum servandi, obligatio officium recitandi, obligatio habitum clericalem ferendi, et obligatio obedientiam servandi. Aliæ dantur obligationes quæ negativæ dicuntur quia juxta eas clericus in sacris constitutus a quibusdam abstinere tenetur.

ARTICULUS PRIMUS.

DE OBLIGATIONE CÆLIBATUM SERVANDI.

Cœlibatus infensores sunt hæretici et pseudophilosophi. Contendunt hæretici cœlibatum repugnare juri na-

turali et divino ; volunt pseudophilosophi cœlibatum nocere bono reipublicæ et societatis.

In tractatu *de Matrimonio* probavimus adversus Jovinianum et Protestantes cœlibatum pro Deo electum juri naturali et divino non adversari, sed e contra præstare matrimonio. Nunc quærendum est 1º an obligatio illum perpetuo servandi ordinibus sacris sit annexa et quo jure; 2º an lex ista sapienter fuerit instituta.

I. ASSERTITUR ET PROBATUR OBLIGATIONEM CASTITATEM SERVANDI ANNEXAM ESSE ORDINIBUS SACRIS.

PROPOSITIO.

Perpetuus cœlibatus ordinibus sacris jure ecclesiastico est annexus in Ecclesia latina.

Prob. Hæc propositio nititur tum consuetudine ab ipsis apostolicis temporibus recepta, tum antiquissimis Patrum et conciliorum testimoniis; inter multa quæ citari solent, seligemus sequentia.

In Ep. I ad Tim. III, 8, et ad Tit. I, 8, Apostolus dicit : *Oportet Episcopum continentem esse... Diaconos similiter pudicos.* Exinde invaluit consuetudo pro clericis servandi continentiam, cujus sunt testes Origenes, Hieronymus, Siricius et Epiphanius.

Origenes, Homil. 23 in Num., n. 3 : « Videtur mihi, » inquit, quod illius solius est offerre sacrificium indesi- » nens, qui indesinenti et perpetuæ se devoverit casti- » tati. »

S. Hieron., Epist. 30 adversus Jovinianum, part. 2 : « Episcopi, presbyteri et diaconi aut virgines eligantur, » aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pu- » dici. »

Siricius papa, Epist. ad Himerium Tarracon., aiebat anno 395 : « Sacerdotes omnes atque levitæ (id est dia- » con) insolubili lege constringimur, ut a die ordinatio- » nis nostræ sobrietati et pudicitie corda nostra mancipemus et corpora. » *Labbe*, t. II.

S. Epiph., Hæres. 59, testatur sacrosanctam Dei Ecclesiam ad diaconi, presbyteri, episcopi aut subdiaconi ordinem non admittere conjugatos; « sed eum duntaxat admittere, qui ab unius uxoris consuetudine sese continuerit, aut ea sit orbat, quod in illis locis præcipue fit ubi ecclesiastici canones accurate servantur. »

Innumera concilia eamdem legem, ut jam existentem antiquam, sanxerunt, renoverunt aut confirmarunt, ut videre est apud Thomassin, part. 1, l. 1, cap. 43 et 44; Conf. d'Ang., de l'Ordre. Duo tantum seligemus.

Carthag. II, circa annum 300 celebratum, can. 2, hæc habet: « Ita placuit et condecet sacrosanctos antistites et Dei sacerdotes, nec non et levitas, vel qui in sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Deo postulant impetrare, ut quod Apostoli docuerunt et id ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. » Labbe, t. II.

Conc. Trid., sess. 24, can. 9, sic definit: « Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto..... anathema sit. » statet ergo hanc institutionem esse antiquissimam et ipsis tribuendam esse Apostolis, ut patres concilii Carth. II affirmant, juxta regulam a S. Aug. traditam et a nobis sæpe repetitam: « Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum sed semper retentum est, non nisi ab Apostolis traditum rectissime creditur. »

Diximus 1° ordinibus sacris, qui nunc sunt episcopalis, presbyteratus, diaconatus et subdiaconatus; qui enim minores ordines tantum susceperunt, a matrimonio non prohibentur, sed ipso facto a privilegiis et juribus ecclesiasticis excidunt. Cum subdiaconatus inter minores ordines diu computatus fuerit, in primis Ecclesiæ sæculis subdiaconi ad cælibatum non fuerunt astricti: unde S. Hieron., Iulianus et concil. Carth. II de solis episcopis, presbyteris et diaconis loquuntur.

S. Gregorius Magnus, in prima parte Decreti, dist. 28

can. 1 et 2 relatus, prohibet ne deinceps ordinentur subdiaconi qui se caste victuros non promiserint. Innocentius II, ibid., can. 2, decernit ut qui, in ordine subdiaconatus constituti, uxores duxerint, officio et beneficio ecclesiastico careant. Ab eo tempore subdiaconi in Ecclesia occidentali ad custodiendam perfectam castitatem obligati sunt, et qui ante ordinationem erant conjugati, ab uxoribus, sicut diaconi, presbyteri et episcopi, abstinere tenentur. Unde episcopus promovendos ad subdiaconatum de hac obligatione admonet in ipso ordinationis actu, ut videre est in *Pontif.*.

Diximus 2° *jure ecclesiastico*, tum ut jus divinum excluderemus, tum ut a quadam quæstione inter theologos agitata abstineremus. Nonnulli enim arbitrati sunt coelibatum ab ipso Christo fuisse præscriptum. At hanc opinionem rejiciunt permulti ob duplicem præsertim rationem: a) — quia nullus profertur textus scripturæ, nullumque traditionis monumentum quo illa nitatur; — b) quia summi Pontifices ab hac lege non semel dispensarunt, et maxime Pius VII temporibus nostris, ea tamen conditione ut sic dispensati sacro ministerio non inservirent.

Quærunt autem theologo an obligatio castitatis ex lege ecclesiastica eam imponente proveniat, an vero ex voto ordini sacro auctoritate Ecclesiæ annexo, quod necessario emittit quicumque ordinem voluntarie suscipit. Alii unam, alii alteram defendunt sententiam: hanc quæstionem definire noluerunt patres Tridentini, ut narrat Pallavicinus, l. 23, cap. 9, n. 2, sed tantum errorem Lutheri damnare, utendo ipsius verbis, *non obstante lege ecclesiastica vel voto*.

Quæcumque sententia defendatur, omnes fatentur eum qui sacrum ordinem suscepit, non solum contra castitatem, sed etiam contra religionem peccare, si a continentia decadat. Communiter docent insuper auctores eum qui ordinem sacrum suscepisset, absque intentione se ligandi, nihilominus ad continentiam teneri.

Diximus 3° *in Ecclesia Latina*; in Ecclesia enim Græca non eadem est omnino disciplina. Nullus in ordine sacro

constitutus uxorem ducere potest; episcopis stricte prohibitum est propria uxore uti post ordinationem. At in concilio Quinisexto, seu in Trullo, anno 692 celebrato, statuitur canone 13 : « Si quis dignus inventus fuerit » qui subdiaconus, vel diaconus, vel presbyter ordinetur, » is ad talem gradum assumi non prohibeatur, si cum » legitima uxore cohabitet; sed neque ordinationis tem- » pore ab eo postuletur ut profiteatur se a legitima cum » uxore consuetudine abstenturum, nec ex eo a Deo cons- » titutas et sua præsentia benedictas nuptias injuria affi- » cere cogatur. » *Labbe*, t. ix.

Hanc regulam huc usque apud Græcos etiam catholicos vigentem Ecclesia Romana toleravit, quia persuasum habet continentiam clericis lege divina non esse præscriptam.

II. DE CONVENIENTIA OBLIGATIONIS CÆLIBATUM SERVANDI CLERICIS IMPOSITÆ. — Convenientia et sapientia hujus obligationis qua clerici in sacris ordinibus constituti cœlibatum servare tenentur, ex multis rationibus patet. 1° Sacerdotes antiquæ legis tempore vicis suæ ab uxoribus suis abstinere debebant; atqui in nova lege, ministri sacri quotidiani et longe dignioris ministerii necessitatibus deputantur.

Si David et milites ejus panes Propositionis manducare non poterant, nisi aliquandiu ab uxoribus abstinuissent, I Reg. xxi, « quanto magis hi sacerdotes et levitæ » pudicitiam ex die ordinationis servare debent, quibus » vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, » nec præterit dies qua vel a sacrificiis divinis, vel a Baptismatis officio vacent. » Sic Innocentius I, Epist. 3 ad Exuperium; *Labbe*, t. ii.

2° B. Paulus, I Corinth. vii, 5, vult conjugatos abstinere ad tempus ab usu conjugii, ut vacent orationi; opera enim carnis etiam licita animam deprimunt et quodammodo carnalem reddunt; atqui ministri sacri non ad tempus sed orationi instantes esse debent; ergo.

3° Idem Apostolus, II Timoth. ii, 3 et 4, vult Timotheum, ut bonum militem Christi, non implicari negotiis sæcu-

laribus; atqui nihil magis implicat his negotiis quam curæ matrimoniales : *Qui enim cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.*

4° Per honorem integræ castitatis, ministri sacri majorem sibi conciliant venerationem, facilius amoveant omnem suspicionem libidinis vel seductionis puellarum. Denique efficacius removentur impedimenta multa quæ cum vita clericali nequeunt consociari. Conjugati minus essent expediti ad gloriam Dei promovendam, ad orphanos, senes, infirmos et miseros omnes sublevandos et protegendos; toti essent uxori et filiis alendis, instituendis ac ditandis, proventus ecclesiasticos in rem domesticam converterent, in potestatem civilem facile redigerentur, ecclesiasticæque libertatis timidi defensores vel etiam desertores evaderent. Ergo lex continentiae ordinibus sacris fuit sapienter annexa.

Ad confirmationem adjunge quod qui sacerdotes catholicos perfectam castitatem servantes et bonis operibus totos incumbentes comparabit cum ministris protestantibus uxorum et liberorum curam habentibus, sentiet quanta inter utrosque existat distantia.

Nunc vix quidam cælibatum ecclesiasticum fideliter servatum impugnant; præstantiores scriptores illum, e contra, fortiter commendant, v. g., *Feller, Catéchisme philosophique; De Maistre, Soirées de Saint-Pétersbourg; Annales de philosophie chrétienne*, passim et præsertim anno 1833, p. 293; *Jager, du Célibat ecclésiastique*; DD. *Pavy, Lettres sur le célibat ecclés.*, etc.

Leibnitz, licet protestans, sic habet, *Syst. theologic.*, p. 328 : « Etsi matrimonium sit sacramentum et irreprehensibile censi debeat, fatendum tamen est ob manifestas rationes et consensum populorum et verba expressa Scripturæ sacræ, plus laudis habere cælibatum caste servatum... Itaque paulatim eo contendit ac tandem pervenit Ecclesia maxime occidentalis ut sacerdotes cælibes essent. »

COROLLARIUM.

*Sequitur ex dictis clericos teneri, ratione obligationis sibi impositæ, 1º non solum abstinere ab actibus impudicis, sed ab his omnibus cavere quæ ipsorum castitatem periculo exponerent, eorumque statum purum et castum dedecerent, quales sunt lectio librorum obscenorum, curationes quorundam morborum, etc.; 2º ab omni familiaritate cum feminis, præsertim junioribus, abstinere; 3º strictissime stare legi ecclesiasticæ, quæ sub gravi prohibet clericis in sacris ordinibus constitutis, ne in domo sua extraneas feminas retineant, nisi bonæ sint famæ et ætatis provectæ. Concilium Nicænum I, can. 3, ait: « Om-
 » nibus modis interdixit sancta synodus, neque episcopo,
 » neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum
 » omnino licere secum habere subintroductam mulierem,
 » nisi forte mater sit, aut soror, aut avia, aut amita, aut
 » matertera. »*

Lex ista sæpissime fuit renovata in conciliis, tum generalibus, tum provincialibus, et in innumeris synodis diœcesanis, ut videre est apud libr. cui titulus *Conf. d'Ang., Etats*, etc. Quandoque severior fuit, et aliquando paulo remissior, sed nunquam sublata est, nec substantialiter mutata.

In synodo Cenomanensi, anno 1851 habita, sic exprimitur : *Nullus clericus habeat secum habitantem mulierem quæ quadraginta non compleverit annos, et insuper integra non gaudeat fama. Declaramus hanc legem sub gravi obligare. Excipimus matrem, materteram, amitam et sororem; excipimus etiam filiam fratris aut sororis, et modo triginta saltem annos nata sit, aut duodecim nondum compleverit. Secus, non nisi gravibus de causis necessaria obtenta fuerit dispensatio.*

Similiter soror parochi triginta saltem erit annorum, si vicarius in domo presbyterali mansurus sit.

Nullus igitur clericus mulierem hac lege prohibitam apud se, sine dispensatione ab episcopo legitime obtenta,

habere potest; Collator Andeg. affirmat sine hæsitatione eum secus agentem mortaliter peccare : nec nos arbitramur eum absolvi posse, nisi vel mulierem dimittat, vel dispensationem, verum simpliciter dicendo, obtineat, supposito insuper quod nullum sit scandalum nec periculum.

Quantumvis conjunctæ sint mulieres, si occasionem præbeant scandalosæ suspicioni, dimitti debent, et sacerdotes eas dimittere renuentes, ab officio suspendi et beneficio privari possunt, sola episcopi auctoritate; concil. Trid. sess. 25, cap. 14 de Reform.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OFFICIO DIVINO.

Circa officium divinum et obligationem illud recitandi, breviter dicemus 1° de officio divino in se considerato; 2° de obligatione illud recitandi; 3° de modo peragendi hanc recitationem; 4° de causis ab ista recitatione excusantibus.

§ I. — De officio divino in se considerato.

I. QUID SIT OFFICIUM DIVINUM EXPLICATUR.— Officium in genere significat quod debet unusquisque efficere; et officium divinum, quod erga Deum præstare tenemur. Proprie et vulgo per divinum officium intelliguntur preces vocales ab Ecclesia institutæ ut ipsius nomine et a ministris ad hoc deputatis recitentur. Dicitur etiam *officium ecclesiasticum*, quia nomine Ecclesiæ persolvitur; *officium canonicum* vel *horæ canonicæ*, quia juxta sacrorum canonum regulas recitandum est, et horis determinatis diei vel noctis respondet; *breviarium*, quia mirabile est compendium Veteris ac Novi Testamenti, Sententiarum Patrum, Vitæ Sanctorum et precum Ecclesiæ, vel etiam quia est compendium precum longiorum quæ olim recitabantur.

II. DE ORIGINE DIVINI OFFICII.—1° Divinum officium, quoad substantiam, tempore Apostolorum inchoatum esse videtur : colligitur a)—ex Act. Apost. x, 9 : *Ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam*; et xvi, 25 : *Media autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant Deum.*—b) Ex Constit. Apost. S. Clementi vulgo ascriptis, quæ, l. 8, cap. 34, hæc habent : « Precationes facite mane, tertia hora, et sexta, et nona, et vespere, atque ad gallicantum. »—c) S. Cyp. lib. de Oratione Dominica, sub fine; Prudentius in sæculo quarto; S. Ambros., de Vig., l. 3, cap. 4; S. Hieron., Epist. 8, ad Demetriadem virginem, 2^a part., de diversis horis in Constitutionibus Apost. memoratis loquuntur.

2° Si considerentur horæ canonicæ quoad formam et numerum, non constat quandonam fuerint institutæ. Horas canonicas in primis temporibus usitatas, et ex psalmis aliisque Scripturæ sacræ partibus præcipue compositas, S. Damasus, S. Gelasius et S. Gregorius Magnus successive in nova constituerunt forma. Eas longiores primus contraxit S. Gregorius VII qui supremum pontificatum ab anno 1073 ad annum 1085 obtinuit, et inde natum esse vocabulum *breviarium* plures arbitrantur. Advertit *Fleury*, l. 64, n. 64, se prima vice hoc nomen invenisse in epist. archiep. Ludg. anni 1099.

Deinde hoc Breviarium diuturnitate temporis a prima institutione deflexum, opera Generalis Fratrum Minorum reformatum pro toto S. Francisci ordine, a Gregorio IX fuit approbatum anno 1241. Postea officii Conceptionis B. Mariæ Virginis et aliorum sanctorum a S. Bonaventura ei adjectis, a Nicolao III, anno 1277 ad summum pontificatum assumpto, pro ipsa Ecclesia Romana fuit admissum.

Cardinalis *Quignonez*, franciscanus, jussu Clementis VII de novo contraxit Breviarium, tres tantum assignans psalmos singulis horis canonicis, longitudine unius cum brevitate alterius compensata, ut diurna recitatio esset semper fere eadem. Ita tamen divisum erat psalterium ut integrum singulis hebdomadis recitaretur. Ad matutinas

nunquam plures quam tres recitabantur lectiones cum tribus psalmis.

Breviarium istud, a Paulo III, Julio III et Paulo IV approbatum, a Facultate Parisiensi anno 1535 censuris affectum, per 40 circiter annos fuit in usu. Ejus tamen recitatio non fuerat præcepta, sed tantum permissa, et in multis aliis ecclesiis non fuit adoptata. Hinc Romæ et in multis aliis locis nata est diversitas et ingens confusio in modo orandi et psallendi.

3° Concil. Trid. malo huic remedium afferre volens, jussit, sess. 25, ad calcem, ut auctoritate summi Pontificis nova fieret recognitio Breviarii et Missalis Romani injuria temporum aliisque causis vitiati. S. Pius V, bulla *Quod a nobis*, 9 junii 1568, Breviarium cardinalis *Quignonez*, dicti Sanctæ-Crucis, quia ipsius titulus erat ecclesia Sanctæ-Crucis-de-Jerusalem, Romæ existens, omnino abolevit. Alia pariter suppressit, tum romana, tum aliena, quæ ex institutione vel consuetudine legitima non superarent ducentos annos. « Quæcumque alia Breviaria » vel antiquiora, vel quovis privilegio munita, vel ab episcopis in suis diœcesibus promulgata, omnemque illorum usum de omnibus orbis ecclesiis... monasteriis, » et locis etiam exemptis, in quibus alias officium divinum Romanæ Ecclesiæ ritu dici consuevit aut debet; » illis tamen exceptis quæ, ab ipsa primâ institutione, a Sede Apostolica approbata, vel consuetudine quæ, vel ipsa institutio, ducentos annos antecedit, aliis certis » Breviariis usas fuisse constiterit, quibus, ut inveteratum, » illud jus dicendi et psallendi suum officium non adimimus. »

Hæc bulla non minus quam sæculares spectabat regulares, qui proprio Breviario a ducentis annis jam certo existente, aut a prima origine sua a Sancta Sede approbato, tunc non potiebantur.

Astringit tantum eos qui officium recitabant juxta ritum Romanum lato sensu sumptum, non vero eos qui sequebantur ritus prorsus diversos, uti Orientales, Mozarabicum, Ambrosianum.

Sixtus V commisit Congregationi Rituum quæcumque spectant sacros ritus. Denique generalibus regulis Indicis Librorum prohibitorum rejiciuntur quævis officia absque licentia Congregationis Rituum edita vel edenda.

4° Non paucae Galliarum ecclesiae erant in casu exceptionis a S. Pio V appositae. Potuerunt ergo servare et communitate servarunt propria Breviaria : ea corrigere et reformare semper consueverunt, salva ritus Romani substantia, et ideo episcopi saepe dixerunt in titulis ac in mandatis suis : *Ad normam Breviarii Romani vel ad Romani formam.*

Quid autem egerint aliae Galliarum ecclesiae quae jus certum ad exceptionem non habebant, clare definire non possumus. Inter concilia provincialia tunc temporis celebrata, plura bullam S. Pii V receperunt, ut videre est apud Bened. XIV, de Canonizatione SS. l. 4, part. 2, cap. 23, n. 3.

Sed praecipue decurrente XVIII saeculo, multi in Galliis episcopi et superiores regulares immerito sibi jus adscriperunt tum rejiciendi breviarium et missale sive Romanum sive locale sed legitimum praeter antiquitatem tum sibi novum conficiendi, praetermissis Constit. S. Pii V regulis. Sed nostris temporibus, praesertim promovente Pio IX, fere omnes Ecclesiae in Galliis istud breviarium illegitimum rejecerunt, et Romanum adoptaverunt.

5° In ecclesiis Breviarium Romanum habentibus, episcopus nova officia addere, vetera detrahere, ritum, lectiones aliave mutare propria auctoritate non potest, nisi iussu ex consuetudine legitime praescripta ; sed ea postulare et obtinere debet a Sancta Sede vel a S. Cong. Rit., constat ex Bullis S. Pii V, ex decreto Urbani VIII aprilis 1628, etc. Ecclesiae vero quae proprium habent breviarium, illud in Breviarium Romanum mutare possunt, consentiente episcopo et universo capitulo, id est, explicat Suarez, de Horis canonicis, cap. 41, n. 4, majori parte totius capituli capitulariter agentis.

III. DE DIVISIONE DIVINI OFFICII. — Totum officium divinum in septem horas dividitur, videlicet, Matutinum

cum Laudibus, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas et Completorium, juxta hæc Davidis verba, Ps. cxviii, 164 : *Septies in die laudem dixi tibi*. Matutinum dicitur etiam officium nocturnum aut vigiliæ, quia in nocte celebrari consueverat, secundum hæc alia ejusdem Prophetæ verba, Ps. cxviii, 62 : *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Matutinum cum Laudibus et Vesperæ dicuntur *horæ majores* ; cæteræ vero minores vel parvæ.

Non pauci volunt Laudes a Matutino seu a nocturnis separandas, ac consequenter octo esse Horas canonicas, septem diei juxta verba Psalmistæ, et unam noctis. Vide *Suarez*, cap. 6.

§ II. — De obligatione officium recitandi.

I. DE HIS QUI AD RECITANDUM OFFICIUM TENENTUR. —
1º Omnes clerici in ordinibus sacris constituti tenentur, sub peccato mortali, Horas canonicas recitare, ut constat ex variis textibus juris canonici, ex concilio Basileensi, sess. 21, § *Quoscumque*, et ex antiqua Ecclesiæ consuetudine vim legis habente. *Ita omnes*.

Ad hanc obligationem tenentur clerici excommunicati, suspensi, interdicti, degradati, apostatæ, conjugati, in carcere detenti, ad triremes damnati, etc., nisi legitimam dispensationem a summo Pontifice obtinuerint. Qui dispensationem ad ducendam uxorem obtinerent, nulla facta mentione de divino officio, ad illud recitandum probabilius adhuc tenerentur, quia illius obligatio ab obligatione servandi castitatem separari potest: sic *Ferraris*, vº *Offic.*, art. 1, nº 24.

Quo præcise tempore hæc incæperit obligatio, ignoramus : scimus tantum eam esse antiquissimam, strictissimam et ordini sacro ita annexam, ut clerici valide ordinati illam ab instanti ordinationis suæ implere teneantur. Unde subdiaconus tenetur ad Horam quæ correspondet tempori quo fuit ordinatus, scilicet ad Primam si antequam nonam horam, et ad Tertiam tantum si post nonam horam ordinetur.

Subdiaconi, diaconi et presbyteri Ecclesiæ orientalis nulla lege expressa, canone aut concilii decreto ad recitationem officii divini adiguntur: attamen apud eos laudabilis invaluit consuetudo divinum officium recitandi. Bened. XIV, Const. *Eo quamvis tempore*, § 44.

2º Eadem obligatione ligantur religiosi et moniales ipsa votorum solemnium emissionem, *ut alibi ostenditur*.

3º De obligatione canonicorum et regularium cantandi officium in choro hic non agimus, neque de obligatione beneficiatorum partem fructuum omissionibus officii correspondentem restituendi. Omnes conveniunt beneficiatos divinum officium non recitantes, teneri restituere fructus omissionibus factis correspondentes, et restitutionem faciendam esse pauperibus, præsertim pauperibus ecclesiasticis, ac ecclesiis quæ beneficiatorum suorum orationibus frustratæ sunt. Vide *Suarez*, cap. 29 et 30. Ipsi pastores officium divinum ex gravi culpa omittentes, ad proportionatam restitutionem tenentur; sed valde probabile est eos majorem partem retinere posse ob alia onera quæ subeunt. S. Ligorius, l. 4, n. 151.

4º Quamvis probabilius videatur non tot esse præcepta quot sunt horæ in die, sed unicum præceptum omnes horas ejusdem diei simul complectens, communissime tamen conveniunt theologi omissionem unius parvæ Horæ, vel Completorii, vel partis nocturni æquivalentis, peccatum esse mortale; omissionem vero minoris partis, lineam peccati venialis non excedere.

II. DE BREVIARIO QUO UTENDUM EST. — 1º Ex jure communi utendum est solo breviario a Pio V reformato, ut patet ex bulla *Quod a nobis*, supra citata. 2º Ecclesiæ quæ proprium habebant Breviarium a ducentis annis rite possessum, illud in breviarium romanum mutare poterant ex episcopi et capituli consensu. Breviario romano semel accepto, ad veterem liturgiam amplius redire non licet. Ita S. Cong. Rit. 15 Mart. 1608. — Sed observandum est non licere unicuique privata auctoritate uti breviario Romano, ubi aliud legitime recitatur.

3º Uti jam diximus, non paucae Galliarum Ecclesiæ erant

in casu exceptionis a S. Pio appositæ. Potuerunt ergo servare, et communiter servarunt propria breviaria; sed privilegium suum amiserunt si quævis additamenta aut mutationes in hac Liturgia fecerint. Consuetudo etiam sæcularis hujusmodi mutationes legitimas non potuit reddere. Constat ex variis declarationibus S. Congreg. Rit. Breviaria ergo sive ante sive post Bullam sic fabricata et a S. Pontifice reprobata materialiter juri adversantur: unde episcopi tenentur illa rejicere. — Certum est tamen non esse privatorum clericorum disciplinam in una diœcesi receptam mutare aut reformare, episcopum sua agendi ratione condemnare. Nedum ergo contra proprium diœcesis suæ Breviarium insurgant, illud, tuta conscientia et absque ullo examine, recitare possunt, nisi forsitan evidenter appareat illud esse graviter vitiosum; quod vix contingere potest, excepto casu in quo reclamaret Ecclesia.

III. DE OFFICIO RECITANDO. — 1º Unusquisque integrum recitare tenetur officium singulis diebus juxta rubricas affixum; etsi concessio a S. Congreg. Rituum officiorum diœcesi priorum rationem privilegii habeat, tenentur privati uti privilegio totî communitati concessio.

Mutare officium diei est de se peccatum in genere suo mortale, juxta communissimam sententiam. Gravitas vel levitas culpæ pendet a majori vel minori imminutione quæ fit vel intenditur. Si officium indebite assumptum est æquivalens aut fere æquivalens officio relicto, et mutatio non fiat ex contemptu, neque ex animo eam sæpius iterandi, sed ex aliqua levi occasione, peccatum est tantum veniale. Nullum esset, si mutatio ex rationabili causa fieret, puta quia deest pars Breviarii requisita. Vide *Suarez*, de Horis can., cap. 23, n. 12 et seq.

Qui ex inadvertentia, non tamen invincibili, unum officium pro alio recitavit, non tenetur omissum recitare, quia, juxta communem opinionem, Ecclesia non vult tantum onus illi imponere: hinc axioma, *Officium pro officio*. Attamen consilii est propria officii omissi recitare; et, si officium recitatum notabiliter brevius esset omissio,

non tantum consilii, sed præcepti esset sufficientem dare compensationem. Ex hypothesi quod differentia uni nocturno vel Completorio æquivaleret, obligatio videretur esse gravis.

Postea recitare debet officium diei currentis, etiamsi illud jam dixerit. Porro officium sic per oblivionem aut inadvertentiam omissum ea die qua fieri debebat secundum rubricas, non potest eo anno amplius fieri, uti resolvit S. R. C. 17 jun. 1673.

Qui ergo parochiæ vel Ecclesiæ adscriptus ibi versatur, officium tenetur recitare, etiam privatim, juxta ritum in loco observatum singulis diebus. Quædam difficultates ad pastores plures Ecclesias habentes, ad capellanos, etc., spectantes solventur in Tractatu *de Præceptis Ecclesiæ*.

2º Qui in alienam transit diœcesim cum intentione ibi deinceps manendi, officia propria mutare tenetur; qui vero a propria diœcesi exsul esse debet, etiam pro longo tempore, v. g., studiorum causa, cum animo revertendi, ea retinere potest; et tamen ei permittitur officia diœcesis, in qua domicilium facti habet, recitare. Si autem per breve tempus in alieno loco morari debeat, officio publico in choro se conformare potest; at privatim officium loci pro suo recitare non potest, nisi alicujus communitatis, v. g., seminarii, ordinis religiosi communem ordinem sequi cupiat. Sic *Collet, Romsée*, etc.

IV. DE MODO RECITANDI DIVINUM OFFICIUM. — Conditiones quæ requiruntur, ut debite recitentur horæ canonicæ spectant ordinem, tempus, integritatem et continuationem divini officii, nec non intentionem et attentionem necessarias in recitando divino officio.

1º *De ordine servando*. Horæ canonicæ in eo dicendæ sunt ordine quo exponuntur in Breviario, id est, Matutinum ante Laudes, Laudes ante Primam, etc.

Attamen sola inversio ordinis, secluso contemptu, non est materia peccati mortalis, quia gravem non continet deformitatem. *Ita communissima doctorum sententia.*

Imo, rationabili interveniente causa, nullum est peccatum. *Hinc* — a) qui ante Vesperas in choro parvas non

recitavit Horas, laudibilibus cantat cum choro, Horas postea recitaturus. Idem putamus dici posse ubi agitur de psalmodia alternis vocibus et in communi, ut fit in seminario. — b) Qui iter faciens habet Diurnale et non Breviarium, parvas Horas, Vesperas et Completorium ante officium nocturnum dicere potest: item et psalmos nocturnorum ante lectiones. — c) Qui Matutinum non recitavit, cum amico vel cum alia persona alicujus auctoritatis, eum rogante aut desiderante, parvas Horas recitare potest, Matutinum postea recitaturus. — d) Potest similiter, officio præsentis diei nondum terminato, officium sequentis diei cum altero recitare, reliquum officii deinde completurus.

2° *De tempore recitationis.* — A) Tempus pro toto officio complendo est a media nocte ad alteram mediam noctem; sed, ex consuetudine tempore S. Thomæ jam existente, Matutinum et Laudes vespere diei præcedentis, ubi sol dimidium cursum inter meridiem et occasum explevit, recitari possunt, licet melius sit ut singulæ Horæ temporibus diei et noctis quibus correspondent recitentur, v. g., Matutinum ad mediam noctem, Laudes ad auroram, Prima ad ortum solis, Tertia ad nonam horam, Sexta ad meridiem, Nona ad tertiam horam, Vesperæ ad occasum solis, et Completorium ad crepusculum seu ante cubitum, ut tradit et explicat Bened. XIV, Instit. 24.

Qui nocturna pridie, ante tempus ex consuetudine fixum, recitare inciperet, probabiliter non satisfaceret, quia obligatio est annexa diei, et dies cui annexa est recitatio nocturnorum, nondum incæpta est, ut supponitur. Obligatio vero cum die terminatur, ita ut, media nocte adveniente, qui huc usque officium distulit, plus minusve graviter peccavit secundum negligentiam: sed illud recitare non tenetur, et per recitationem, licet in modum pœnitentiæ suadenda sit, culpa admissa non deleteretur.

— B) Aliæ partes officii, a Matutino et Laudibus diversæ, pridie quacumque de causa valide recitari non possunt: unde qui prævidet se cras a recitatione officii impeditum fore, illud hodie recitare non tenetur. In tota

autem die, cui annexum est, valide recitatur, quia substantia ejus tunc servatur.

In Quadragesima, Vesperæ ante prandium recitari solent, in memoriam antiquæ disciplinæ, juxta quam jejunium ante solis occasum et Vesperarum recitationem non frangebatur: at nulla est obligatio stricta, extra chorum, sic agendi, et absque notabili causa Vesperæ post prandium recitari possunt. Sic *Ferraris*, art. 4, n. 17, et alii communiter auctores.

— C) Inversio temporis, sine rationabili causa, est peccatum veniale, majus vel minus, juxta gradum anticipationis vel negligentiae. Hinc Matutinum et Laudes, vel pridie diei, vel ipsomet die, sed mane, recitari debent; Prima et Tertia ante meridiem: receptum est ut Sexta et Nona sic etiam dici soleant, licet absque causa post meridiem dici possint. Vesperæ in spatio quod excurrit inter meridiem et solis occasum recitandæ sunt, et serius Completorium dici potest.

Ubi rationabilis est causa, Horas anticipare vel differre licet, sed melius est eas anticipare; nam, inquit Hugo a S. Victore apud *Ferraris*, art. 3, n. 23: « Ante horam » orare, providentiæ est; post horam, negligentiae; in » hora, obedientiae. » Hinc Patres societatis Jesu et Fratres Minores apostolica obtinuerunt indulta, vi quorum totum officium, usque ad Completorium exclusive, mane recitare possent, ratione itineris vel alicujus honestæ occupationis. *Ferraris*, ibid.

« Ut quis licite possit anticipare vel postponere debi- » tum tempus Horarum, sufficit quævis causa utilis vel » honesta, nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis vel laboris, major » devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, vel » simile. » Sunt verba S. Ligorii, l. 4, n. 173, qui plures alios citat, et dicit hanc sententiam esse communem. Vide Bened. XIV, Inst. 24, n. 9, idem cum S. Th. contra quosdam alios rigidiores docentem.

3° *De integritate*. — A) Ad integritatem officii pertinent — a) *Pater, Ave et Credo*, in initio vel in fine officii,

prout notantur, non vero orationes *Aperi, Domine, et Sacrosanctæ*; — b) Litanïæ Sanctorum diebus S. Marci et Rogationum quæ obligant sub peccato mortali, et pridie post Laudes dici nequeunt, sed ipso die ab iis qui processioni non assistunt, quia tenent locum processionis; *Ferraris*, vº *Litan.*, n. 16; S. Ligor., l. 4, n. 161.

Pœnitentia, ut vulgo dicitur, ab episcopo, in fine ordinationis, ordinatis imposita, ad divinum officium non pertinet, nec etiam obligat sub peccato, ait *Collet, Traité de l'Office*. Attamen qui eam voluntarie omitteret, ab aliquo saltem peccato difficile excusaretur.

— B) Integritati divini officii satisfaciunt: — a) qui alternis vocibus cum aliis etiam non clericis hymnos, psalmos, cantica recitant, partem ab altero choro recitam, lectiones, capitula, versiculos, orationes, etc., ab uno tantum vel a pluribus dicta, attente audientes, quia usus generalis legem sic interpretatur: propter rationem oppositam, qui in triplici vel quadruplici choro reciterent, non satisfacerent. — b) Qui, dum cantantur Horæ, ex officio vel ex superioris mandato aliquid ad officii solemnitatem pertinens agere tenentur, v. g., parare libros, antiphonas annuntiare, cereos accendere, organa pulsare, cantores dirigere, altaria thurificare, etc., ea repetere non obligantur quæ alii, ipsis non audientibus nec recitantibus, canunt vel recitant, quia chorus cui inserviunt supplet pro ipsis. *Est sententia communis; Ferraris*, art. 3, n. 18; S. Ligorius, l. 4, n. 156. — c) Qui vere pronuntiant, licet, propter strepitum externum, vel propter surditatem, se non audiant: sufficit, juxta omnes, quod. remoto obstaculo, sese audire possint, et probabiliter id non necessarium est, modo articulatio distincta existat; S. Ligorius, l. 4, n. 162.

Contra vero integritati non satisfaciunt — a) qui oculis tantum legunt, vel inter dentes pronuntiant et non articulant, quia tunc vera non est recitatio; — b) qui cum sociis recitantes, ita festinant, ut versus absolvi non expectent, si hoc fiat in magna quantitate; secus si hoc in minore fieret quantitate: tunc peccatum esset duntaxat

veniale; — c) qui syllabas ita adulterant aut syncopant, ut substantia mutetur quoad sensum, vel intelligi moraliter nequeat: alias hæc mutatio vel corruptio esset solum venialis; — d) probabilius est partes quæ ab organo vel alio musicæ instrumento personantur, in choro voce humana recitandas esse, vel ab omnibus, vel saltem ab uno aut a pluribus, eo modo ut ab aliis audiri possint; *Ferraris*, art. 3, n. 20.

— C) Qui dubitat an Horam aliquam omiserit, vel positivam habet rationem conjecturandi se illam reipsa recitasse, et tunc eam repetere non tenetur; *ita communiter doctores*: vel nullam habet rationem positivam iudicandi se eam potius recitasse quam non recitasse, et eam repetere debet, quia certa est obligatio, et dubia recitatio. Qui vero, certus se recitasse, dubitat tantum an integre recitaverit, ad nihil tenetur; si enim ob talem incertitudinem repetendum esset, perpetuis anxietatibus animus turbaretur.

4° *De continuatione horarum divinarum.*—A) Singulæ Horæ separatim dici possunt, quia sunt totum completum, et tunc *Pater noster*, vel *Pater* et *Ave*, juxta Breviariorum rubricas, ante et post unamquamque dicenda sunt, ut dicit *La Croix* apud S. Ligorium, l. 4, n. 167.

Quidam negaverunt Laudes a Matutino separari posse sine causa; verum communis sententia docet id licere.

Nocturna Matutini completa per tres horas licite separari possunt, saltem si qua, licet levis, adsit causa, quia, juxta plures auctores, antiquitus sic fiebat. Interruptio fit absolute, sine *Pater noster*, et pars sequens, post interruptionem, absolute incipitur.

— B) Quæcumque notabilis interruptio intra unam Horam, v. g., inter duos psalmos, sine causa, est peccatum veniale, quia unitas ab Ecclesia præscripta rumpitur; sed peccatum veniale non excedit, quia substantia præcepti observatur: imo plures affirmant, apud S. Ligorium, n° 168, aliis non contradicentibus, partem Matutini pridie et partem in crastino sine peccato gravi dici posse.

Si legitima adsit causa Horam interrumpendi, v. g., propria vel aliena utilitas, visitatio alicujus personæ recipienda, quæ incommode differretur, responsum interroganti statim dandum, mandatum superioris exsequendum, vel jussa aut consilia inferiori danda, confessio excipienda, si pœnitens exspectare non possit, etc. : in his et in similibus circumstantiis nullum est peccatum; nec probabilius pars jam recitata iteranda est, quamvis longa fuerit interruptio : sic, contra aliquos, S. Ligorius, l. 4, n. 168, et multi cum illo. Ratio est, quia singuli psalmi et versus completam habent significationem, et satis uniuntur per intentionem continuandi, vel per recitationem adjunctam; aliunde talis interruptio sine causa esset peccatum veniale tantum : ergo cum legitima causa nullum est peccatum.

V. DE INTENTIONE REQUISITA IN RECITANDO DIVINO OFFICIO. — 1° Certum est aliquam saltem requiri intentionem in recitando officio divino, alioquin actio non esset humana : intentio actualis non est necessaria, quia illius homines non sunt capaces; sufficit ergo intentio virtualis, quæ ad actus humanos sola requiritur.

Nulla est necessitas renovandi intentionem ad singulas Horas, etsi continue non recitentur, quia clericus Breviarium iterum sumens ad continuandum, ipso facto intentionem satisfaciendi habet.

1° Objectum autem hujus intentionis debet esse recitatio religiosa divini officii et expletio ecclesiastici præcepti, saltem aliquo modo intellecta, explicite scilicet, vel implicite. Cæterum, circa hoc punctum nemo anxius esse potest; quicumque enim ad officium obligatus, illud de more recitare volens, vel recitans, eo ipso implicitam et sufficientem habet intentionem satisfaciendi, etiamsi, recitando, intra se diceret : Satisfacere non intendo; hanc Horam repetere mihi propono, etc. Finis enim præcepti sub præcepto non cadit, sed solum opus externum rite completum : at officium, more consueto recitatum, est opus præscriptum rite completum, quamvis intentio repetendi exstiterit. Ergo. Ita *Ferraris*, art. 2, n. 16; S. Li-

gorius, l. 4, n. 176, et multi apud ipsum, contra paucos, inter quos *Collet*.

VI. DE ATTENTIONE REQUISITA. — *Attentio* est actus intellectus aliquid considerantis, sicut *intentio* est actus voluntatis aliquid desiderantis et volentis. Alia est interna, et alia externa.

Attentio interna est animi advertentia et applicatio ad id quod recitatur, *attentio vero externa* in eo consistit ut nihil fiat externe cum *attentione interna* incompatible, v. g., non legatur, non pingatur, non confabuletur, etc.

2º Certum est ad validam recitationem officii requiri saltem externam attentionem. Quidam docent hanc attentionem, cum distractionibus voluntariis, ad præcepto satisfaciendum sufficere; ratio est quia solum præcipit Ecclesia orationem vocalem. Hæc sententia vere probabilis a S. Ligorio dicitur. Alia vero sententia communior et probabilior requirit etiam quamdam attentionem internam. Præcipua ratio est, quia, cum oratio sit ex natura sua *elevatio mentis ad Deum*, esse nequit absque aliqua attentione interna. Unde in oratione præparatoria petitur a Deo gratia divinum officium *digne, attente ac devote* recitandi.

Hinc —A) qui voluntarie est distractus in recitandis Horis vel in earum parte notabili, non satisfacit, et mortaliter peccat, nisi intra tempus opportunum partem sic dictam repetat. Quidam tamen in eo casu excusant beneficiatum a restitutione fructuum, quia restitutio pro omissione officii præcipitur, et in eo casu officium reipsa non omittitur. Ita *Ferraris*, vº *Attentio*, n. 26; S. Liguorius, l. 4, n. 175; et multi apud eos.

—B) Qui involuntarie ita fuisset distractus, ut humano modo non egisset, non satisfacisset; v. g., qui in choro assistens dormisset.

Qui semiplene tantum distractionibus consentit, vel cum aliqua negligentia eas repellit, venialiter peccat quidem, sed nihilominus substantialiter satisfacit.

—C) Non autem sola distractio quæ intenditur in se, est

voluntaria, sed et illa quæ volita est in sua causa, ut — a) si quis advertat se distrahi, et per negligentiam crassam distractiones non curet; — b) si, inter recitandum, occupationibus cum intentione interna incompatilibus vacet, puta colloctionibus circumstantium aures præbeat, objecta externa curiositatis causa aspiciat, etc.; — c) si immediate post ludum vel aliam vanam occupationem, officium recitet, sciens per experientiam se in tali casu semper esse distractum; *a fortiori*, si experientia jam monitus, causam culpabilem hujusmodi distractionum ponat, v. g., in potu vel in cibis excedat, ira inflammetur, disputationibus turbetur, recitationem officii per negligentiam nimis differat, et somno gravetur.

Contra vero si sufficiens sit ratio ponendi causam ex qua sequi solent distractiones, non imputantur, modo consensus eis non præbeatur, nec impediunt quin recitatio sit valida et licita. Fieri potest et sæpe fit ut ratio non a toto excuset peccato, sed a tanto, illudque a mortali ad veniale reducat.

2° Quænam attentio interna requiratur? — A) Attentio interna quoad divini officii recitationem est triplex, videlicet *superficialis*, qua ad verba tantum attenditur, ut recte, distincte ac reverenter proferantur; *litteralis*, qua ad sensum verborum percipiendum attenditur; *spiritualis*, qua ad Deum qui invocatur, vel ad gratiam quæ postulatur, vel ad sanctos honorandos attenditur.

— B) Attentio spiritualis est optima ac exoptanda, sed non necessaria; sufficit vero attentio litteralis, imo et superficialis, id est attentio ad verba, cum pia intentione orandi et Deum colendi; quia oratio sic facta, est vera, Deo digna et præcepto satisfacit, ut patet exemplo monialium et idiotarum Horas canonicas ignoto idiomate recitantium vel canentium, et tamen, juxta omnes, præcepto satisfaciunt. Attentio igitur litteralis ad substantiam præcepti non pertinet: ergo nec docti eam adhibere tenentur ut præcepto satisfaciant.

Attentio igitur ad Deum juxta sensum verborum est perfectior; deinde attentio ad sensum litteralem: atten-

tio ad verba recte proferenda est minus perfecta, et tamen sufficit, modo juncta sit cum virtuali saltem mentis applicatione ad Deum : secus, oratio non esset.

Omnibus itaque ad recitandum officium obligatis consulendum est ut sub initio actualem habeant intentionem Deum laudandi, eamque identidem renouent, et sensum verborum percipere studeant. Si autem recitationem cum debita intentione incœperint, et postea se distrahi deprehendant, attentionem tranquille revocent, et absque ulla interruptione pergant. Sciant necessariam non esse attentionis recordationem, et velle attendere ad attentionem esse fontem distractionum.

Pro scrupulosis notandum est eos ab omni repetitione, ob defectum attentionis requisitæ, prohibendos esse, alioquin mox intolerabilibus torquerentur anxietatibus, et quandoque recitatio officii ipsis interdicenda est donec illud sine tanto incommodo recitare possint; lex enim positiva cum tanto incommodo non obligat. Sic S. Ligorius, l. 4, n. 177, ad finem.

VII. DE LOCO UBI RECITARI POTEST OFFICIUM. — DE RUBRICIS SERVANDIS UBI DE SITU CORPORIS. — DE OFFICIO RECITATO IN STATU PECCATI. — 1° Privata Horarum recitatio fieri potest in omni loco honesto, juxta hæc Ps. cii, 22, verba : *In omni loco dominationis ejus, benedic, anima mea, Domino.* Privatas orationes ex devotione recitare in locis immundis, etiam ventrem purgando, nullum est peccatum; officium ibi dicere ex aliqua causa licitum est; sine causa, peccatum esse veniale, propter indecentiam, communiter docent auctores. Vide *Ferraris*, v^o *Officium*, art. 4, n. 31, et S. Ligorium, l. 4, n. 179.

Item omnes fatentur nullum esse peccatum recitare officium sedendo aut deambulando, in loco decenti, sed a strepitu remoto. Plerique a veniali non excusant eum qui sine causa illud recitat in lecto, aut alio situ molliorem pariter redolente.

2° Notandum est in breviario sicut in missali esse rubricas mere directorias, quæ respiciunt, v. g., situm corporis extra chorum; et rubricas præceptivas quæ plus

minusve graviter obligant. Nulla datur regula ad distinguendas has et illas.

Quoad situm corporis, rubricæ sunt tantum directoriæ pro recitantibus extra chorum. Saltem laudabile est eas servare. Plures auctores, exempli sanctorum fulti, suadent ut, reverentiæ causa, omne officium, exceptis lectionibus et sponsoriis, recitetur stando vel genuflectendo. In choro servandus est sub veniali situs corporis rubricis præscriptus, surgendo, sedendo, genuflectendo, etc.

Quod dicitur de situ, dicendum est de signo crucis, et de aliis signis externis in choro usitatis : in officio privatim recitato laudabiliter fiunt, et inculpate omittuntur.

Qui tamen in choro privatim recitaret, ob rationabilem causam, a quolibet signo privato abstinere et signa chori non omittere deberet, propter uniformitatem.

Qui matutinum die dominica, pro feria secunda sequenti ante solis occasum recitat, ad Antiphonam B. Mariæ genuflectere non debet; at post solis occasum genuflectendum est, quia spatium diei dominicæ a primis Vesperis usque ad finem secundarum Vesperarum excurrit. Sic Gavantus, de Fin. Officii, cap. 22, n. 18, et *Ferraris*, art. 4, n. 36.

Ex novis editionibus Breviarii Romani, oratio *Sacro-sanctæ* recitanda est flexis genibus, ad obtinendam remissionem culparum in recitatione officii admissarum.

3º Petitur an recitans officium in statu peccati mortalis præcepto satisfaciatur.

R. — A) Apud omnes constat peccatorem culpa lethali maculatum, Deum utiliter orare posse, si quoddam habeat desiderium de peccato exeundi, aut saltem actuale non habeat propositum peccandi; alioquin hujusmodi peccatoribus omnis prohibenda esset oratio et pietatis actio, quod sensui communi adversatur.

R. — B) Si peccator actuale habeat propositum peccandi, dubium est an satisfaciatur : negat *Collet*, contenditque beneficiarium in eo casu ad restitutionem fructuum teneri. Alii vero multi affirmant, dicentes illum quidem in tali dispositione nihil pro se obtinere posse, et tamen præcepto

satisfacere, quia nomine Ecclesiæ orans, pro aliis obtinere potest. Ita S. Ligorius, l. 4, n. 178, testificans hanc sententiam esse communioem et verioem. Supponendum est tamen actuale hoc peccandi propositum tale non esse ut intentionem et attentionem requisitas impediat.

§ III. — De causis a recitando officio excusantibus.

Causæ a recitatione divini officii excusantes ad tres revocari possunt, quæ sunt impossibilitas physica, grave detrimentum seu impossibilitas moralis, et legitima dispensatio.

1° *Impossibilitas physica*; ad impossibile enim nemo tenetur: unde a recitatione officii divini excusatur — a) qui non habet Breviarium, quia illud in itinere, in naufragio, in incendio, etc., perdidit. Si propria culpa illud domi reliquerit, in mare projecerit, etc., graviter peccavit, et omissio Horarum ipsi imputanda est: si tamen de culpa sincere doleat, novum non admittit peccatum Horas omitendo; — b) cæcus vel lingua paralyticus, ita ut legere vel pronuntiare non possit.

2° *Grave detrimentum, seu impossibilitas moralis*; apud omnes enim theologos sequens existit axioma: *Lex positiva non obligat cum tanto incommodo*.

Unde, qui Breviarium recitare non potest sine gravi detrimento, ab illo excusatur. Hinc excusantur — a) qui gravi infirmitate detinentur, v. g., febris, dolore intestinorum vel capitis: non vero si infirmitas sit levis; — b) qui juste timent ne ex recitatione in gravem infirmitatem incidant; — c) convalescentes, saltem per aliquot dies, donec vires reficiantur: in dubio de gravitate infirmitatis, standum est iudicio medici aut alterius viri prudentis; — d) qui tempore persecutionis timent ne ex recitatione Breviarii prodantur; — e) qui tota die occupantur operibus charitatis vel officiis religionis, quæ sine scandalo ac gravi sui vel aliorum detrimento omitti vel differri nequeunt; sic excusarentur concionatores qui concionem sine scandalo aut famæ suæ detrimento orittere non possent, nec ta-

men eam præparare si officium recitarent; confessarii qui per totam diem confessiones necessarias excipiunt, vel ad ægrotos periclitantes vocantur, etc.

Rarissime tamen optimi sacerdotes Horarum recitationem omittunt ob hujusmodi causas : illam potius anticipant vel differunt.

3° *Legitima dispensatio* ; onus quippe divinum recitandi officium non jure naturali aut divino positivo imponitur, sed jure ecclesiastico : ergo summus Pontifex ab illo valide dispensare potest etiam sine causa et licite cum debita causa. Usu receptum est ut episcopi valide ac licite, ob sufficientem causam et ad breve tempus, dispensare valeant, nempe quando de impotentia morali seu de gravitate detrimenti metuendi dubitatur. Idem posse vicarium generalem docent *Ferraris*, S. Ligorius et plures apud eos.

Superiores etiam locales regularium valide et licite ob rationabilem causam cum suis subditis dispensare possunt, ut ex variis regularium privilegiis ostendit *Ferraris*, art. 5, n. 35.

Notandum 1° eum qui officium statutis horis recitare non potest, illud anticipare vel postea supplere teneri, quia præceptum pro toto die urget. Hinc qui prævidet se ob causam superventuram, a recitandis Horis vespertinis impeditum fore, eas mane recitare tenetur, et qui Matutinum et Laudes ante vesperam et noctem proprii diei dicere non potuit, ab eis non excusatur donec media nox non advenerit.

Notandum 2° eum qui totum officium recitare non potest, a parte possibili non ideo excusari, ut Innocentius XI definiit anno 1679, sequentem damnando propositionem : « Qui non potest recitare Matutinas et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars » trahit ad se minorem. »

Notandum 3° eum qui per seipsum Horas canonicas recitare non potest, eas per alium recitare non teneri; quia ibi agitur de obligatione personali. Similiter ad alias preces officio divino æquivalentes stricte non obligatur : nulla quippe lege ecclesiastica hæc compensatio

præscribitur : ab ea tamen communiter non abstinent pii ecclesiastici ac religiosi, et laudabilem hanc consuetudinem valde commendant quidam auctores, ut Navarrus, Silvester, Paludanus, *Collet*, etc.

Cæcus, qui ope socii aliquas saltem Horas recitare potest, ad eas tenetur, si socium commode habere possit; secus, ab eis excusatur, *Sic communiter auctores*. Partes notabiles quas scit memoriter, recitare tenetur, non vero tenetur eas discere ut recitet. Qui proprio caret Breviario inculpabiliter, alterum legitime approbatum, si habere possit, recitare debet. Mutus stricte non tenetur oculis legere Breviarium, quod pronuntiare nequit, quia lex eum obligat ad recitandum et non ad legendum. Ita *Suarez* cum multis aliis.

De causis a recitatione publica in choro excusantibus hic non loquimur, quia de speciali obligatione canonicorum et regularium non tractamus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE HABITU CLERICALI.

Duo importat habitus clericalis nempe vestes quasdam clericis proprias; dein tonsuram seu coronam clericalem.

§ I. — De veste clericali.

I. DE EXISTENTIA LEGIS QUA CLERICIS PRÆCIPITUR DEFERRE VESTES SPECIALES. — In initio nulla videtur fuisse distinctio, quoad vestes, inter laicos et clericos extra functiones sacras spectatos : hanc introduci cœpisse in sexto sæculo communiter docent auctores, postquam scilicet Barbari usum brevioris vestimenti intulerant. Laici quippe togam Romanam deserentes breviora vestimenta ut pote commodiora deferre cœperunt; clerici vero, gravitatis et modestiæ causa, vestem longam retinuerunt.

Concilium Carth. IV jam statuerat, can., 45, ut « Clericus » professionem suam et in habitu et in incessu probet,

» et ideo nec vestibus nec calceamentis decorem quærat. » Deinceps plurima concilia prohibuerunt ne clerici, antiquum morem mutantés, vestes laicales induerent, ut Agathense, anno 506; Matisconense, anno 581; Romanum III, sub papa Zacharia, anno 743; Suessionense III, anno 744; Metense VI, anno 888; et tandem Tridentinum, quod, sess. 14, de Reform., cap. 6, sic habet :

« Quia vero etsi habitus non facit monachum, oportet » tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper » deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum » honestatem intrinsecam ostendant; tanta autem hodie » aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, » ut propriam dignitatem et honorem clericalem parvi » pendentes, vestes etiam deferant publice laicales... » Decernit postea clericos ab episcopo monitos et non parentes, graviter puniendos esse, juxta constitutionem Clementis V *Quoniam*, in concilio Viennensi editam, et in Clementin. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, relatam. Omittimus alia concilia, varios textus juris canonici, Patrum, summorum Pontificum, ac innumeras synodos diœcesanas. Ergo existit lex ecclesiastica habitum clericalem præcipiens, et quidem sub gravi, ut patet, tum ex verbis concilii Tridentini, hunc neglectum vocantis temeritatem et religionis contemptum, tum ex gravitate pœnarum contra clericos inobedientes decretarum.

II. QUALIS ESSE DEBEAT VESTIS CLERICALIS. — 1° Forma habitus clericalis nec concilio Tridentino, nec aliis conciliis fuit determinata; verum non singulorum est clericorum eam determinare, sed episcoporum, ut ratio dictat et concilia supponunt: forma autem semel determinata et præscripta, nullum est dubium quin omnes teneantur sub gravi eam observare. Porro in Decreto, 1^a parte, dist. 23, can. 32, et 2^a parte, causa 21, quæst. 3; in Const. Sixti V *Cum sacrosanctum*, diei 2 januarii 1588, vestis talaris desuper indumenta præscribitur. Unde Bened. XIV, de Synodo diœcesana, l. 11, cap. 8, n. 1, ait: « Qui nolit se » sacrorum canonum prorsus imperitum ostendere, fateri » cogitur nullam aliam nisi talem esse vestem clerico-

» rum propriam, eorumque statui maxime convenien-
 » tem. » In cunctis autem synodis diœcesanis in Gallia
 habitis, atque in multis episcoporum mandatis statuitur
 habitum clericalem esse vestem talarem nigri coloris,
 vestimenta interiora ejusdem vel saltem castanei coloris
 esse debere : consuetudo, optima legum interpret, sic a
 multo tempore in tota Gallia obtinuit. Ergo cuncti clerici
 in sacris constituti tenentur, sub peccato mortali, vestem
 talarem nigri coloris, gallice *soutane*, in loco domicilii
 semper deferre.

2° Alias partes exterioris habitus pariter ordinare et ad
 eas obligare possunt episcopi : sic Clemens V, in concilio
 Viennensi, sub gravissimis pœnis prohibuit clericis ne
 publice deferrent pileum lineum, vel caligas rubras, vi-
 rides aut aliter ornatas. Unusquisque igitur præscriptioni
 sui episcopi accurate tenetur obedire, sive quoad vestem
 principalem, sive quoad alias partes habitum ecclesiasti-
 cum complentes, sicut milites nullum ex insignibus sibi
 statutis omittere possunt. Legatur optima Inst. 71 Bened.
 XIV, tota de habitu clericali.

3° In locis ubi, ex consuetudine præscripta, episcopis
 nota et ab eis non improbata, alia est forma habitus eccle-
 siastici, aut vestis talaris adhibetur tantum ad celebranda
 divina officia aut administranda sacramenta, clerici hanc
 consuetudinem sequentes non peccant.

III. QUINAM CLERICI TENEANTUR DEFERRE VESTEM CLE-
 RICALEM. — 1° Clerici in Ordinibus sacris constituti mor-
 taliter peccant, si in loco residentiae per notabile temporis
 spatium habitum sibi proprium non deferant : sic Colla-
 tor Andeg., *Etats ; Ferraris*, v° *Clericus*, art. 1, n. 55 ;
 S. Liguori, l. 6, n. 825 ; Bened. XIV, de Synodo diœce-
 sana, l. 11, cap. 8, n. 3, etc. Semel habitum clerica-
 lem sine causa relinquere, est peccatum veniale : quantum
 autem requiratur temporis spatium ad constituendum
 peccatum mortale ex solis circumstantiis determinari
 potest.

2° Clerici sacris Ordinibus non initiati, sed beneficiati,
 aut alicui ecclesiae ex officio servientes, eadem lege ad de-

ferendum habitum clericalem tenentur. Simples clerici aut in minoribus ordinibus constituti, et non beneficiati, ad habitum ecclesiasticum stricte dictum non obligantur : attamen quamdiu clerici esse volunt, habitum sæcularem induere non possunt, sed vestes modestiam clericalem redolentes deferre tenentur.

IV. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A VESTE CLERICALI. —

1° Ab obligatione deferendi habitum clericalem, ac proinde ab omni culpa et pœna excusat rationabilis causa, quæ iudicio viri prudentis, æstimatur gravis, quia lex ecclesiastica cum tanto non obligat detrimento. Unde Innocentius III, Decretal. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, cap. 15, habitum clericalem stricte præscribens, addit : « Nisi justa causa timoris exegerit habitum transformari : » talis esset necessitas per loca infidelium vel hæreticorum transeundi, exorta vel probabiliter imminens persecutio, etc.

2° Iter agentibus permittitur habitus contractior, ad iter accommodatus, sed nigri coloris, simplex, et in quo decorum et honestas ordinis eluceat : in eo igitur cavendum est ab iis omnibus quæ statum laicalem redolerent.

§ II. — De tonsura clericali.

I. DE PRÆCEPTO ECCLESIASTICO CIRCA TONSURAM CLERICALEM. — 1° Olim clerici, sicut nunc adhuc monachi, capita sua radere consueverant, ita ut, patentibus auribus, sola capillorum corona circa caput remaneret. Progressu temporis, introductum atque nunc in universali Ecclesia receptum est ut dicta corona a regularibus et Romano pontifice retenta, clerici sæculares, loco illius, modicum circulum in parte superiori capitis abrasum gerant.

2° Certissime existit præceptum pro cunctis clericis tonsuram clericalem jugiter deferendi, Decr. 1^a parte, dist. 23, can. 20 : « Clerici comam nutrire prohibentur, » quorum caput desuper in modum sphæræ rasum esse » debet. » Decretal. l. 3, tit. 1, cap. 15 : « Coronam et » tonsuram habeant congruentem, » id est, ut a mona-

chis differre videantur. Idem habetur in Clem. 1. 3, tit. 1, cap. 2, et in multis conciliis ac synodis diœcesanis. Ergo.

II. QUOMODO URGEAT HOC PRÆCEPTUM. — Communius theologi, etiam nimis severitatis non suspecti, docent obligationem deferendi tonsuram proprio ordini congruentem esse sub gravi pro clericis in Ordinibus sacris constitutis vel beneficiatis (pro aliis vero qui clericaturæ renuntiare nolunt, sub veniali), non solum in residentiae loco, sed et in itinere, dum habitus brevior permittitur, nisi justa causa ab ea, sicut ab habitu, excuset; idque inferunt ex variis textibus juris canonici et conciliorum, in quibus graves decernuntur poenæ contra hujus legis transgressores. Sic, inter alios, S. Raymundus *de Pennafort*, Natalis Alexander, Collator Andegav., *Layman*, *Ferraris* et S. Ligorius qui, citans *La Croix*, dicit cum illo « facilius tamen mortaliter peccare non deferendo habitum quam coronam; quis enim arguet sacerdotem de mortali, si per sex vel octo hebdomades coronam non deferat, etiamsi nullum de ea vestigium appareat? »

Caveant igitur clerici eorumque confessarii ne circa hoc punctum sibi illudant : saltem indubium est eos mortaliter peccare coronam non deferendo, si episcopus legis observationem premat.

ARTICULUS QUARTUS.

DE OBEDIENTIA CLERICORUM ERGA EPISCOPUM.

Clerici omnes tenentur obedire episcopo suo in iis quæ spectant regimen Ecclesiæ, cultum et officium divinum, sacramenta, etc. Solemni ritu hanc obedientiam spondent sacerdotes in ordinatione sua.

Notat Bened. XIV, in Const. *Ex quo dilectus*, 14 jan. 1747, Bull. 1. 2, 1° hanc reverentiæ et obedientiæ sponcionem, ante mille annos indubitanter usitatam, pro nuda inanique formula non habendam esse; 2° presbyterum, hujusmodi promissionis vigore, a servitio ecclesiæ

cui addictus est, sine licentia episcopi discedere non posse; 3° nihilominus presbyterum et etiam pastorem ad claustra transire posse, etsi episcopus consensum deneget: sed eum prius monere ac consulere, et licentiam vitam regularem amplectendi ab eo humiliter petere debet; 4° eundem episcopum habere facultatem clericum suum regularem ordini regulari adscriptum repetendi, si aliqua justa causa, v. g., gravis ipsius ecclesiæ jactura aliunde eventura, id postularet. Vide Constitutionem citatam, *Ex quo dilectus*. In ea Constitutione hæc verba leguntur: *Hujus tamen juris, quo episcopus clericum sæcularem sibi subjectum, qui regulari instituto sine ipsius consensu nomen dedit, repetere et ad ecclesiæ servitium revocare potest, hujus, inquam, juris persecutio in casibus particularibus non admodum facilis esse videtur.*

ARTICULUS QUINTUS.

DE IIS QUÆ CLERICIS PROHIBENTUR.

Propter honorem et decentiam status clericalis prohibentur clericis quædam artes seu *professiones* et quædam oblectamenta.

I. ARTES CLERICIS VETITÆ. — Professiones seu artes a quibus arcentur clerici sunt armorum gestatio, participatio executioni pœnali, chirurgiæ exercitium, gestio rerum alienarum et negotiatio.

1° *Armorum gestatio*. In Decreto, part. 2, causa 23, quæst. 8, can. 6, habetur: « Quicumque ex clero esse » videntur, arma militaria non sumant, nec armati in- » cedant. » Decretal. l. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, cap. 2. « Clerici arma portantes excommuni- » centur. » In Synodo Cenomanensi anni 1788 sic statutum est: « Nous défendons à tous les ecclésiastiques de » porter aucune sorte d'armes à feu, ni épées, soit dans » leur domicile, soit en voyage, excepté dans le cas de » nécessité. » Arma et munimenta clericorum debent esse orationes et lacrymæ, inquit S. Ambros., Epist. 21 ad

Valent. Hinc concludunt doctores, quod clerici arma prohibita deferentes, mortaliter peccent; *Ferraris*, v^o *Clericus*, art. 6, n. 3. Potest tamen dari levitatem materiæ et gravitatem culpæ pendere a circumstantiis temporis, motivi, scandali, etc.

2° *Participatio executioni pœnali*. Quoad sententiam sanguinis ejusque executionem dicemus ubi de irregularitate ex defectu lenitatis.

Non viget apud nos prohibitio olim facta clericis ne coram judicibus testando juramentum proferrent, sine licentia episcopi. Maxime convenit tamen ut episcopus certioretur de hujusmodi actibus.

3° *Ars chirurgica*. Quælibet enim operatio cum incisione vel adustione, sive in alios, sive in seipsum, prohibetur clerico, etsi venam tantum aperiret, aiunt plures, ex Decretal. l. 3, tit. 50, cap. 9. In hanc prohibitionem non incidit qui consilium dat, auxilium præstat operanti, vel tandem, deficiente alio, et necessitate urgente, aliquam incisionem facit.

Statuta diœcesis Cenomanensis sapienter hæc sequentia de medicina exercenda notant: « In præsentibus rerum adjunctis, medicina, chirurgiæ et artis pharmacopoliæ exercitium interdicitur cuicumque titulum legalem non habenti, et quidem sub pœna mulctæ solvendæ; quod et exercitium ipsi (clericis) prohibemus. » Cap. II, X.

4° *Gestio rerum alienarum*. Sub eo nomine intelliguntur: — a) officium procuratoris et advocati in sæculari iudicio, quod expresse et in multis locis interdicitur clericis, nisi agere debeant pro seipsis, pro Ecclesia aut pro miserabilibus alterius patrociniis destitutis: sic unanimiter canonistæ, textibus juris canonici claris et apertis. — b) Officium tutoris, curatoris vices gerentis, cancellarii, administratoris, tabellionis, et quaecumque officium sæculare ex quo rationes reddi debeant: hæc omnia multis canonibus interdicta sunt clericis, ut unusquisque videre potest apud *Ferraris*, loco citato; apud S. Ligorium, l. 3, n. 838, etc. Excipitur administratio locorum pauperum, tutela pupilli derelicti et consanguinei usque ad

quantum gradum, quia hæc pietatis opera statum clericalem non dedecent. Nunc in Galliis clerici non magis eximuntur a tutela suscipienda, quam alii cives. Ex art. 427 Codicis civ., qui functiones ministerii sacri exercent extra provinciam, vulgo *département*, in qua aperitur tutela gerenda, dispensantur.

5° *Negotiatio*. Omnibus clericis in sacris constitutis, et etiam in minoribus statum clericalem non deserentibus, prohibitum est jure ecclesiastico negotiis sæcularibus sese lucrificandi causa immiscere; id apertissime constat innumeris textibus juris canonici, conciliorum et synodorum diocesanarum: in pluribus, v. g., in Decreto, parte 1, distinct. 88, can. 2, 3, etc.; in concilio Trid., sess. 22, cap. 1 de Reform., graves decernuntur pœnæ contra hujus legis transgressores. Unde infertur hanc legem sub gravi peccato obligare. Juxta multos, qui semel aut iterum quemdam negotiationis actum exercet absque dedecore et scandalo, non peccat mortaliter. Utrum autem liceat per alienum negotiari, olim non clare patebat. Bened. XIV, Const. *Apostolicæ servitutis*, omnino illicitum pronuntiat, et pœnis canonicis plectit: « clericos sub » alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perinde » ac si per seipsos, proprio nomine, negotia exercerent » illicita. » Juxta *Analecta jur. pontif.* (mars 1857, 19^e livr.), S. Congreg. Episcop. et Regul. declaravit non licere clericis emere actiones societatum vulgo dictarum *en commandite*.

Prohibitum est etiam clericis ne ad lucrum faciendum aliena prædia conducant, et quasi villicos se constituent.

Sub ea prohibitionem non comprehenduntur clerici, — a) qui proprios vel commoditatis causa locatos colunt agros, et fructus inde provenientes justo pretio vendunt; — b) qui artem aliquam honestam et statui suo congruentem exercent, atque opera sua juste vendunt, ut sibi vel proximo necessaria subministrent: sic B. Paulus tentoria faciebat, antiqui solitarii canistra ex juncis texebant, alii libros conficiebant, etc., inde vivebant et eleemosynas distribuebant; — c) qui res quaslibet, tem-

pore abundantiae, vili pretio emunt, ut eas, cum ingruerit penuria, eodem cedant pretio cognatis, amicis, pauperibus, quia non ad lucrum faciendum hæc agunt. Vide plurimos casus circa hanc materiam a Congreg. Concil. Trid. resolutos apud *Ferraris*, vº *Clericus*, art. 3, n. 17 et seq.

II. DE OBLECTAMENTIS QUÆ CLERICIS PROHIBENTUR. — Oblectamenta quæ clericis prohibentur propter indecentiam vel immodestiam, libidinis, intemperantiæ aut suspicionem aut periculum, sunt in specie venatio, popinarum ingressus, ludi aleæ, choreæ, spectacula, et in genere quilibet luxus.

1º *Venatio*. Duplex distinguitur venatio, una clamosa, quæ fit cum canibus et armorum strepitu, olim cum accipitribus; et altera quieta, v. g., cum laqueis aut aliis instrumentis.

Posterior venationis species clericis non interdicitur, nisi inquantum eos ab officiis proprii status nimis distraheret, vel laicos offenderet et scandalum præberet; quod facillime accidit, ut experientia constat.

At venatio clamosa stricte prohibetur clericis, ut patet — a) ex Decretal. l. 5, tit. 24, cap. 1, ubi legitur: « Epis- » copum, presbyterum ac diaconum canes aut accipitres, » aut hujusmodi ad venandum habere non licet: quod » si quis talium personarum in hac voluptate sæpius de- » tentus fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a com- » munionem; si presbyter, duobus; si diaconus, ab omni » officio suspendatur. » Glossa addit subdiaconum. Et ibid. cap. 4: « Omnibus servis Dei (clericis) venationes » et sylvaticas vagationes cum canibus, accipitribus et » falconibus interdiciamus. » — b) Ex multis conciliis provincialibus, puta Rhedonensi 1849, et omnibus synodis diœcesanis, ac maxime synodo hujus diœcesis, anni 1851, ubi habetur: *Veteribus inhærentes canonibus, omnino prohibemus ne clerici venationi dent operam cum armis igniariis aut canibus.* — c) Ex unanimi consensu theologorum, qui tamen non sunt ita concordēs circa gravitatem peccati cujus clericī venatores fiunt rei: multi

namque excusant a mortali eos qui raro, sine contemptu legis et scandalo, sic venantur, ut videre est apud S. Ligorium, l. 3, n. 605. Verum talis venatio nunquam esset, apud nos, sine notabili scandalo.

Multi etiam volunt solam venationem cum magno canum et armorum apparatu, ut, v. g., apri, cervi majoresque bestiae capiantur, dicendam esse clamorosa et clericis prohibitam, non vero illam quae fit cum armis et paucis canibus ad occidendum lepores, vulpes aliasve minores bestias : sed Bened. XIV, de Synodo diœces. l. 11, c. 10, n. 9, ait sententiam oppositam, quae clericos ab omni venatione etiam solis avibus, sine tumultu et strepitu, arcet, juri ecclesiastico certe conformiorem esse. Quidquid sit ergo de aliis regionibus, certum est omnem venationem cum armis et canibus stricte prohibitam esse clericis in Gallia, et praesertim in diœcesi nostra.

Rationes autem hujus prohibitionis sunt : — a) quia talis exercitatio ab ea gravitate quae in cunctis clericis semper relucere debet, aliena est ; — b) quia ex illa maxima nascitur mentis distractio et quasi divagatio ; — c) quia fideles offenduntur et reverentia sacris ministris debita minuitur, etc.

Idem ferme dicendum est de frequenti piscatione, quamvis nullo canone generali interdicatorum clericis.

2° *Popinarum ingressus*. Prorsus indignum est clerico, maxime in sacris constituto, ut extra necessitatem popinas vel tabernas ingrediatur, ibique manducet et bibat. Hoc igitur merito ipsis semper prohibitum est ; et adhuc in nostra diœcesi prohibetur sub poena suspensionis ipso facto incurrendae, ne quis majoribus ordinibus initiatus cibum potumve apud cauponem, ut talem, intra limites propriae parochiae vel in loco leuca integra a suo domicilio non distante, absque necessitate sumat. (*Stat. diœces. Cenom. anni 1851.*)

3° *Ludi aleæ*. Ludus alearum seu taxillorum, maxime ille qui magis fortuna quam arte ludentium regitur, severissime prohibitus est clericis : « Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens,

» aut desinat, aut certe communione privetur.» Can. Apost. can. 42. Idem in can. 43 habetur de subdiacono et lectore. Innocentius III, in concilio Lateranensi IV, can. 16, ait : « Clerici ad aleas et taxillos non ludant, » nec hujusmodi ludis intersint; » *Labbe*, t. II. Eadem prohibitio renovatur in Decretal. l. 3, tit. 1, cap. 5; in concilio Trid., sess. 22, cap. 1 de Reform.; in multis conciliis particularibus ac synodis, et præsertim in concilio Rhedonensi 1849 et synodo Cenom. 1851. Ergo.

Sententia communis est clericum in sacris constitutum, talibus ludis lucri gratia et pro notabili quantitate ludentem, mortaliter peccare, præsertim si frequenter aut publice et cum aliorum scandalo id faciat : patet ex prohibitione toties repetita et ex pœnis apposis.

Plurimi tamen contendunt mortaliter non peccare clericos, qui raro, moderate, privatim et sine scandalo aleis, tesseris, ludis chartarum a fortuna pendentibus ludunt, quia consuetudo sacros canones sic interpretata est; nec venialiter peccare, si tantum necessariæ recreationis causa et absque scandalo, et indebita pecuniæ jactura, sic ludant. Hæc sententia admittenda quidem nobis videtur, sed monemus a consuetudine ludendi sæpe cavendum esse, ut expresse docent Innocentius III, Decretal. l. 5, tit. 31, cap. 11; Bened. XIV, de Synodo diœces. l. 11, cap. 10, n. 5, etc.

Notandum, cum S. Ligorio, l. 3, n. 900, non omnes ludos chartarum cum alearum ludis confundendos esse, sed illos tantum qui totaliter pendent a casu, ut *le brelan* vel *la bouillotte*. Alii vero sunt mixti et inter alearum ludos non computandi, quamvis ordinarie multo magis expediat ut clerici ab eis præsertim coram sæcularibus abstineant et sollicite caveant ne ex voluptate ludant aut nomen *lusorum* sibi comparent, quia sanctum ipsorum ministerium grave detrimentum inde pateretur, ut experientia sæpe demonstravit. Sæpe etiam adest culpa in hujusmodi ludis, ratione temporis perdit, negligentia piorum exercitiorum, offensionis fidelium, etc.

4° *Choreæ et spectacula*. « Enimvero, sive antiquos,

» sive recentiores post Tridentinum coactas synodos per-
 » curramus, omnes vehementer clericis succensuisse com-
 » perimus ab hisce fœdis oblectamentis sese non conti-
 » nentibus,» inquit Bened. XIV, de Synodo diœces. l. 11,
 cap. 10, n. 11, ubi graviter reprehendit ut nimis laxam
 et ferme ut erroneam et scandalosam doctrinam *Ferra-*
ris, circa hoc punctum.

Hinc clerici nunquam interesse possunt saltationibus,
 choreis publicis, ludis scenicis, nec quibuscumque cœti-
 bus, turpes, lascivas vel amatorias cantilenas depromen-
 tibus, aliisve oblectationibus statum clericalem deturpan-
 tibus. Gravitas peccati eorum æstimanda est ex diuturni-
 tate et repetitione assistentiæ, ex motivo determinante,
 ex periculo, ex scandalo, etc.

Quædam sunt spectacula quæ ita dedecere non viden-
 tur, ut cursus equorum, subtilitates equitum, etc.; vix
 tamen clerici eis adesse possunt sine peccato saltem veni-
 niali, et sæpe mortali, propter scandalum; omnes enim
 comperiunt hujusmodi oblectamenta gravitati et sancti-
 tati clericorum non congruere.

5° *Quilibet luxus sæcularis*. Maxima et nobilis relucere
 debet simplicitas in omnibus quæ ad clericos pertinent,
 in vestibus, in mensa, in supellectili, etc., ut imitentur
 Christum cujus sunt ministri, et de quo ait Apostolus,
 II Cor. VIII, 9 : « *Propter vos egenus factus est, cum esset*
dives, ut illius inopia vos divites essetis. Unde conci-
 lium Carth. IV, can. 15 : « *Episcopus vilem supellecti-*
 » *lem, et mensam ac victum pauperem habeat, et digni-*
 » *tatis suæ auctoritatem fide et vitæ meritis quærat;* »
Labbe, t. II. Concilium Nicænum II : « *Omnis jactantia*
 » *et ornatura corporalis aliena est a sacrato ordine;*
 » *episcopos ergo vel clericos qui se fulgidis et claris vesti-*
 » *bus exornant, emendari oportet.* » *Labbe*, t. VII, p. 660.

Nec ea quæ capillos et habitum spectant prætermisit
 Ecclesia, quidquid sapit sæculum in ministris suis sem-
 per reformidans. Decret. 1^a part., dist. 33, c. 52; Decre-
 tal. l. 3, tit. 1, c. 7; Bened. XIV, de Synodo diœces.,
 l. 11, cap. 4 et 9.

A mente etiam Ecclesiæ et a pietate clericali bene intellecta alienus est habitus abjectus, sordidus, præsertim in sacerdote, qui cum multis quotidie relationes societatis habere debet.

Notandum ea omnia, quæ decentiæ causa clericis interdiciuntur, a *fortiori* religiosis prohibita esse.

PARS POSTERIOR.

DE SACRA HIERARCHIA.

In hac posteriori parte nostri tractatus, exponemus jura et officia ministrorum ecclesiasticorum qui per diversos gradus Hierarchiæ jurisdictionis constituuntur.

Licet in tractatu *de Ecclesia* quædam dixerimus de Hierarchia, eadem in genere breviter revocabimus in capite 1°; in 2° dicemus de jurisdictione summi Pontificis; in 3° de Episcopis; in 4° de Parochis.

CAPUT PRIMUM.

DE SACRA HIERARCHIA IN GENERE.

Hierarchia a duobus verbis græcis, ἱερός, *sacer*, et ἀρχή, *potestas*, veniens, definitur : *Potestas, in plures gradus distributa, a Christo instituta, Apostolis eorumque successoribus tradita, ad regendam Ecclesiam et divina mysteria celebranda et distribuenda.* Una est ordinis, et altera jurisdictionis. Hierarchia ordinis est potestas eo fine insti-

tuta, ut bona spiritualia a charactere pendentia, et maxime sacramenta, fidelibus tribuantur : hierarchia vero jurisdictionis est potestas subditos in ordine spirituali regendi.

Ratione originis datur Hierarchia divina et Hierarchia ecclesiastica ; Hierarchia divina ea est quæ a Christo fuit constituta, Hierarchia ecclesiastica ea est cujus gradus instituit Ecclesia.

ARTICULUS PRIMUS.

DE HIERARCHIA ORDINIS.

I. DE EXISTENTIA HIERARCHIÆ ORDINIS. — In prima hujus tractatus parte probavimus sacram existere Hierarchiam ex episcopis, presbyteris et saltem diaconis constantem, ac proinde statum clericalem a statu laicorum divina institutione esse distinctum. Illud est *de fide*, et aliunde evidenter constat ex dictis, ubi probavimus episcopatum, presbyteratum et diaconatum rationem sacramenti habere, et indelebilem characterem in anima imprimere. Unde ruit systema Lutheranorum, Calvinistarum aliorumque Protestantium, asserentium omnes fideles æqualiter esse sacerdotes, et sola communitatis vocatione ad obeundum ministerium sacrum deputari.

II. DE PROPRIETATIBUS HIERARCHIÆ ORDINIS. — Patet autem, ex superius dictis in decursu hujus Tractatus, potestatem hierarchicam, ratione characteris spectatam, eandem esse in omnibus individuis ejusdem ordinis. Unde omnes episcopi, rite ordinati seu consecrati, parem habent potestatem ordinis, sine ulla distinctione sedium, metropolitaram, patriarcharum, vel etiam papæ : idem omnino dicendum est de presbyterorum, diaconorum cæterorumque clericorum potestate vi ordinationis accepta.

Hæc potestas vi sacramenti Ordinis accepta, est inamissibilis : eo sensu coerceri potest quod illicite, non vero invalide exerceretur. Unde episcopus interdictus, excom-

municatus, degradatus, scandalosus, apostata, valide confirmat, valide ordinat, servatis aliunde servandis; sacerdos valide consecrat, Extremam-Uctionem administrat, etc. De officiis singulorum Ordinum in proprio eorum loco diximus.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE HIERARCHIA JURISDICTIONIS.

I. DE JURISDICTIONE IN GENERE, ET DE EXISTENTIA HIERARCHIÆ JURISDICTIONIS. — Jurisdictio in genere est potestas regendi subditos. Alia est ecclesiastica et alia civilis. Jurisdictio ecclesiastica est potestas regendi subditos in ordine ad salutem, et jurisdictio civilis, potestas eos regendi in ordine ad res sæculares et ad reipublicæ gubernationem respicit.

Jurisdictio ecclesiastica, licet cum potestate ordinis intime conjuncta, ab illa tamen multum differt. Potestas enim ordinis per consecrationem confertur, secundum suam substantiam est inamissibilis et habet pro objecto sacrificium, sacramenta, consecrationes et benedictiones : potestas vero jurisdictionis per hominis injunctionem confertur, et ei cui confertur non adhæret immutabiliter et habet pro objecto fidelium gubernationem.

Dividitur in voluntariam et contentiosam, et in ordinariam et delegatam.

Jurisdictio voluntaria ea est quæ per se in solos bene volentes exercetur, ut potestas a peccatis absolvendi; contentiosa etiam in invitos exercetur, v. g., potestas censuras ecclesiasticas ferendi, clericos ab officiis amovendi, etc.

Jurisdictio ordinaria est illa quæ alicui ratione dignitatis vel officii competit : delegata vero quæ alicui per alterius commissionem datur.

Jurisdictio in genere a Christo fuit instituta et ab eo per legitimos pastores usque ad ultimas generationes

transmitti debet, licet modus eam transmittendi sit humanus et variari possit.

Item, cum Christus omnibus ministris non eamdem concesserit jurisdictionem, sed voluerit majorem ab his, et minorem ab illis exerceri, sequitur etiam illum instituisse Hierarchiam quam jurisdictionis dicimus.

II. DE PROPRIETATIBUS HIERARCHIÆ JURISDICTIONIS. — Jurisdictio ecclesiastica non per ordinem, sed per missionem conceditur, et vera esse non potest, nisi legitime descendat ab Apostolis, quibus Christus dixit : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*, Joan. xx, 21 : necessario igitur supponit assignatos esse subditos qui gubernentur ac regantur. Talem fuisse voluntatem Christi patet non solum ex constanti traditione, sed ex natura rei; si enim omnes episcopi et presbyteri, valide ordinati, diversas ordinis sui functiones ubique pro libitu exercere possent, intolerabilis existeret confusio totam conturbans Ecclesiam : sicut ergo in societate civili bene ordinata, singuli magistratus, legitime constituti, speciales habent subditos quibus regendis præponuntur, ita sit in Ecclesia necesse est.

Hinc Hierarchia jurisdictionis quæ quidem præsupponit Hierarchiam ordinis, et ei quasi inest, tamen non constituitur ordine, sed missione et deputatione; unde cum utraque potestas, ordinis scilicet et jurisdictionis, non eadem acquiratur via, una ab altera separari potest, et de facto frequenter separatur. Episcopus canonice electus, confirmatus et possessionem sedis adeptus, episcopalem habet jurisdictionem eamque valide et licite exercere potest, licet non consecratus; functiones vero ordinis valide exercere nequit, defectu characteris.

E contra, episcopus consecratus qui sedem non obtinuit, vel eam abdicavit, vel ab ea canonice depositus fuit, actus ordinis valide exerceret, non item actus jurisdictionis : qui vero ordinem et jurisdictionem simul habet, omnes actus et ordinis et jurisdictionis valide ac licite intra limites sibi assignatos exercet.

CAPUT SECUNDUM.

DE JURISDICTIONE SUMMI PONTIFICIS SEU POTIUS DE MINISTRIS SUMMI PONTIFICIS.

Alibi, videlicet in Tractatu de Ecclesia, diximus de potestate Romani pontificis. Hic nobis tractandum manet de iis qui in ipsius nomine pontificiam auctoritatem exercent. Porro, summus Pontifex ad totius Ecclesiæ regimen utitur, intra suam curiam, Cardinalibus, Congregationibus, Tribunalibusque Romanis; extra suam curiam, Legatis, Nuntiis, Vicariis Apostolicis, etc., quos ad diversas orbis Christiani partes dirigit.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CARDINALIBUS.

I. DE ORIGINE ET CONSTITUTIONE COLLEGII CARDINALIUM.
— 1° In antiquissimis Ecclesiæ sæculis, non solus Romanus pontifex, sed et alii episcopi presbyterorum et diaconorum habebant senatum, quo in regenda sua ecclesia utebantur : hic senatus vocabatur etiam presbyterium.

Qui uni ecclesiæ modo permanenti erant addicti, sive *incardinati*, dicebantur cardinales, per oppositionem ad alios qui fixum titulum non habebant. Cum Ecclesia Romana sit caput omnium aliarum ecclesiarum, ipsius presbyterium eminentissimum semper tenuit locum, ipsius membra diversos possidebant titulos a S. Evaristo in variis Urbis regionibus distributos, et ideo vocabantur cardinales : quod nomen ab aliis ecclesiis sensim derelictum, soli Romanæ Ecclesiæ senatui seu presbyterio fuit

proprium. *Ferraris*, v° *Card.*, art. 1, n. 1-8; *Devoti*, tit. 1, n. 188 et seq.

Diaconis et presbyteris viciniore adjuncti sunt episcopi, scilicet Ostiensis, Portuensis, Albanus, Sabinus, Tusculanus et Prænestinus, qui munus episcopale retinentes, Romano pontifici opem ferebant in regimine Ecclesiæ.

Cardinales ergo dicuntur qui Ecclesiæ Romanæ senatum constituunt, summum Pontificem eligunt, illiusque adsunt ministri et consiliarii in regimine Ecclesiæ universalis.

2° Triplicis ordinis sunt Cardinales, videlicet episcopi, presbyteri et diaconi. Numerus eorum varius fuit, pro diversitate temporum et voluntate Pontificum. Verum Sixtus V, anno 1587, septuaginta titulos cardinalitios determinavit, sex episcoporum, quinquaginta presbyterorum et quatuordecim diaconorum, et prohibuit ne in posterum alii crearentur tituli, aut numerus cardinalium quovis prætextu augeretur. Huic dispositioni non fuit derogatum, sed titulus presbyteralis vel diaconalis sæpe datur episcopo.

II. DE FUNCTIONIBUS CARDINALIUM. — 1° Cardinales constituunt consilium speciale summi Pontificis; et de negotiis majoris momenti totius Ecclesiæ consuluntur. Ad id coadunantur in cœtum quem convocat Pontifex Romanus, cui et ipse præest. Hic cœtus dicitur consistorium, quod duplex distinguitur: unum *ordinarium* seu *secretum*, in quo soli Cardinales interveniunt, alterum *publicum*, quod celebratur cum apparatu et cui præter Cardinales adsunt principum legati, viri nobiles, et prælati. In hoc consistorio summus Pontifex suas decisiones notas et publicas facit. — Inter negotia quæ in consistorio tractari solent, primum locum obtinent promotiones Cardinalium, institutiones et translationes episcoporum, erectiones aut dismembrationes Ecclesiarum cathedralium: de bonis et malis quæ ad Ecclesiam spectant hic etiam disserit Romanus Pontifex.

2° Cardinales operam præstant S. Pontifici in regimine

Ecclesiæ; ideo distribuuntur in varias congregationes et tribunalia pro negotiis tractandis, gerendis et definiendis.

3° Principalis cardinalium functio est Romanum pontificem eligere : ex concilio Lugdunensi II, cardinales in civitate ubi Pontifex moritur præsentés, decem diebus absentes expectare tenentur; quibus elapsis, sive absentes venerint, sive non, omnes in eadem æde convenire, electioni novi Pontificis incumbere, et ita secum manere debent, donec electio, ad quam duæ voces ex tribus necessariæ sunt, completa fuerit : ideo hæc congregatio dicta est *Conclave*. Qui majoritatem duarum partium ex tribus obtinuit, eo ipso legitimus est Romanus pontifex et S. Petri successor, modo electioni suæ consentiat, nec ulla confirmatione indiget quia superiorem non agnoscit.

4° Cardinales, etiam non episcopi, amplam habent jurisdictionem in suis titulis, non tamen episcopalem, ut constat ex Const. *Romanus Pontifex*, Innocent. XII. Vid. *Ferraris* V^o Cardin. art. 3, n° 35 et seq.

III. DE HONORIBUS CARDINALIBUS ATTRIBUTIS. — Isti honores spectant ad præeminentiam, titulum et insignia exteriora.

1° Cardinales obtinent præeminentiam super omnes dignitates Ecclesiæ, etiam supra primates et patriarchas, quia sunt participes summæ potestatis qua regitur Ecclesia.

2° Urbanus VIII, anno 1630, statuit ut Cardinales vocarentur *Eminentissimi*, et diceretur, *Eminentissimæ vestræ*. Vide *Devoti*, l. 1, tit. 3.

3° Quoad habitum, purpura decorantur Cardinales; sed ea non semper habuerunt insignia quibus nunc velut principes Ecclesiæ decorantur : Innocentius IV *galerum rubrum* cardinalibus e clero sæculari concessit, circa annum 1244; Paulus II, anno 1471 vita functus, *biretam coccineam* eisdem solemnī decreto reservavit, et dedit pannum rubri coloris quo equitantes equos sternerent, aliaque insignia quæ cardinalibus ex clero sæculari assumptis propria erant; Gregorius XIV *rubrum pileum* etiam regularibus, an. 1590, concessit.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE CONGREGATIONIBUS ET TRIBUNALIBUS ROMANIS.

Separatim tractabitur de congregationibus et de tribunalibus.

§ I. — De Congregationibus Romanis.

I. DEFINITIO, ET OBJECTUM ROMANARUM CONGREGATIONUM. — Congregationes sunt quædam commissiones perpetuæ quæ præsertim cardinalibus coalescunt et instituuntur ad tractanda, gerenda vel definienda Ecclesiæ negotia.

Diximus — a) *perpetuæ*, ut eas distinguamus a congregationibus ad tempus et pro speciali negotio institutis.

Diximus — b) quæ *præsertim*, etc., quia Cardinales iis congregationibus persæpe præsumt, eas componunt; sed quandoque eis adjiciuntur alii prælati vel doctissimi viri cum variis titulis.

Diximus — c) ad *tractanda*, etc., quia hic loqui solum intendimus de istis congregationibus quæ ad regimen totius Ecclesiæ instituuntur.

Præcipuas congregationes hic annumeramus.

Congregatio Sancti Officii et Inquisitionis, anno 1542, a Paulo III, Constit. *Licet ab initio*, fuit instituta; ejus officium est invigilare firmamento et conservationi fidei, prohibere ne subrepant perversæ doctrinæ; non solum verum docet et falsum condemnat, sed etiam debet persequi hæreticos ac causam eorum instruere.

Congregatio Indicis creata fuit, juxta Benedict. XIV, a S. Pio V, et aucta a SS. Pontificibus Gregorio XIII, Sixto V, Clemente VIII. Ea congregatio examini subjicit et damnat libros perversos ac fidei et moribus nocivos. Prosequitur opus a Concilio Tridentino exoptatum, a Pio IV incæptum, id est *indicem* librorum quos legere et detinere prohibetur.

Congregatio Concilii Tridentini interpretes quam Pius IV primum instituit, specialiter debet explicare et definire decisiones Concilii Tridentini; curat ne disciplina ab hac synodo statuta varietur. Juxta mandatum Sixti V, ad istam congregationem mittenda sunt decreta conciliorum provincialium ut examini subjiciantur.

Congregatio Episcoporum et Regularium ex duabus in unicam redacta fuit a Sixto V ut judicentur lites inter episcopos et regulares circa exemptiones, privilegia, etc. nascentes.

Congregatio Rituum fuit instituta a Sixto V per bullam *Immensa*. Quidquid ad cultum et ad officia liturgica pertinet ad hanc congregationem spectat. — Coram ea, quasi tribunal efformante, causæ beatificationis et canonizationis sanctorum deferuntur; — ejus est etiam examinare, corrigere et approbare nova officia, ac tandem resolvere quæstiones quæ circa rubricas et cæremonias proponuntur.

Congregatio Indulgentiarum et Reliquiarum, creata fuit a Clemente IX per Breve *In ipsis pontificatus*; in publicum edit Indulgentias a S. Sede concessas, ne falsæ et apocryphæ subrepant; resolvit dubia quæ oriuntur circa opera facienda ad has Indulgentias lucrificiendas, ac circa authenticitatem Reliquiarum.

Congregatio propagandæ fidei ex constit. *Inscrutabili* Gregorii XV nata est. Huic Congregationi incumbit munus distribuendi Infidelium regiones inter diversas Missionariorum societates, ibi nominandi episcopos, solvendi difficultates in his missionibus orientes, concedendi jura missionariis, ac tandem collegium *de Propaganda* administrandi.

II. DE AUCTORITATE CONGREGATIONUM. — Jam vidimus in tractatu *de Ecclesia* quanta sit auctoritas Congregationum Romanarum. Hic eadem breviter attingere, præ opportunitate non tædet. 1º Quoad doctrinam, magna est auctoritas Congregationum, tum quia componuntur viris qui scientia præcellunt, tum quia Spiritus Sanctus dirigit eos qui regimini Ecclesiæ operam præstant. — Multo

major est ista auctoritas quando decisiones Congregationum a summo Pontifice specialiter approbantur.

2º Quoad disciplinam, decreta Congregationum vim legis habent, si *consulto Papa* eduntur, vel si simpliciter interpretantur legem jam existentem; si hæc decreta extendunt vel restringunt legem existentem, indigent speciali mandato S. Pontificis ut vim legis obtineant.

Ex declaratione S. Congregationis Rit., data 23 maii 1846, ac D. N. Pio IX approbata, decreta istius Congreg. et responsiones scripto editæ eandem habent auctoritatem ac si immediate ab ipso S. Pontifice promanarent, quamvis nulla facta fuerit de iisdem relatio Suæ Sanctitati.

§ II. — De Tribunalibus Romanis.

I. QUID SINT TRIBUNALIA. — Tribunalia Romana, de quibus hic agitur, sunt commissiones quibus competit Litteras Apostolicas redigere et expedire. Illa tribunalia cessant, mortuo Papa; frangitur sigillum, et jam non expediuntur negotia.

II. QUOT SINT HUIUSMODI TRIBUNALIA. — Quatuor sunt huiusmodi Tribunalia Romana, nempe Cancellaria, Pœnitentiaria, Dataria et Rota.

Cancellaria expedit litteras quæ ad negotia consistorialia pertinent, uti provisiones Episcoporum, Abbatum, etc.

Dataria expedit dispensationes ab impedimentis et irregularitatibus publicis, nec non alia quæ determinavit Benedict. XIV, in Constit. *Gravissimum* an. 1745.

Pœnitentiaria est tribunal ad quod recurrendum est pro iis quæ spectant ad forum internum, v. g., pro obtinenda absolutione a peccatis et censuris Sanctæ Sedi reservatis. Attributiones huius tribunalis determinavit Bened. XIV per suam constit. *Pastor bonus*, anno 1744.

Rota sic dicta a pavimento audientiæ in formam rotæ disposito, est tribunal duodecim constans auditoribus, quorum unus Germanus, unus Gallus, duo Hispani et cæteri

Itali. Judicat causas litigiosas, ac præsertim causas beneficiales.

ARTICULUS TERTIUS.

DE MINISTRIS SUMMI PONTIFICIS EXTRA CURIAM ROMANAM.

Præcipui ministri summi Pontificis, extra curiam Romanam, sunt Legati, Vicarii, Præfecti et Administratores Apostolici.

I. DE LEGATIS. — Legati, sic dicti quia leguntur seu eliguntur ut mittantur, sunt quasi vicarii papæ, ab eo missi, ut ipsius auctoritatem in aliquo loco nomine ejus exerceant. Eorum existentia antiquissima est in Ecclesia : tres legati concilio Nicæno I nomine S. Sylvestri papæ præfuerunt.

Triplicis sunt generis, nempe — a) *legati a latere*, sic appellati, quia e sacro collegio et quasi ex latere summi Pontificis extrahuntur. Sæpe vocantur simpliciter *legati*. — b) *Legati missi*, vel aliter *nuntii apostolici*, sunt prælati non cardinales, qui ad principes pro obeundo apud ipsos ordinariæ legationis munere mittuntur : olim dicebantur *apocrisiarii*, id est secretarii. Qui modo provisorio tantum munus legati exercent, dicuntur *internuntii*; si ad negotia minoris momenti mittuntur, dicuntur *ablegati*. — c) *Legati nati*, ii sunt qui possident titulum cui annexa est legati dignitas; quales olim erant archiepiscopus Cantuariensis in Anglia, Remensis in Gallia, Toletanus in Hispania, Bracarensis in Lusitania, Salisburgensis in Germania, Pisanus in Italia.

II. DE VICARIIS, PRÆFECTIS ET ADMINISTRATORIBUS APOSTOLICIS. — Summi Pontifices olim suos quandoque constituebant delegatos in regno vel in provincia, ad gerenda vel terminanda graviora negotia, quæ ad iudicium Sedis Apostolicæ pertinent, et hi vicarii papæ aut vicarii apostolici dicebantur. Nunc sancta Sedes vicarios apostolicos, cum episcopali jurisdictione delegata, constituere solet, ubi metus est ne ecclesia diutius pastore suo careat,

v, g., propter persecutionem, turbas aut dissidia, vel si episcopus titularis ob senium aut aliam causam munus suum explere nequeat, aut a sedis suæ administratione removeatur, vel in regionibus ubi titulares non sunt antistites; sic vicarii sunt apostolici in Scotia, in pluribus Indiæ missionibus, etc. Alii consecrati sunt episcopi cum titulo *in partibus infidelium*, et alii simplices remanent sacerdotes, ut in coloniis nostris, et dicuntur *præfecti apostolici*. Respectiva eorum potestas ex Litteris Apostolicis, quibus officium suum acceperunt, nascenda est.

Administrator ille est qui, cum titulo *in partibus infidelium*, regimini alicujus diœcesis auctoritate apostolica committitur, propter titularis absentiam, qualis nuper fuit in Gallia archiepiscopus Amasiensis, ecclesiam Lugdunensem administrans. Auctoritas ejus ipso reditu titularis absentis penitus cessat. *Ferraris*, art. *Coadjutor*, n. 22.

Nota. Romæ plurimi viri ecclesiastici, nomine ac dignitate prælatorum decorati, variis negotiis spiritualibus aut temporalibus gerendis adhiberi solent; titulo honorifico insigniuntur, quasi medium inter episcopos et simplices presbyteros constituunt ordinem, sed nullos habent subditos.

CAPUT TERTIUM.

DE MINISTRIS HIERARCHIÆ QUI AUCTORITATEM IN PLURES DIOECESES HABENT.

Ministri sacræ Hierarchiæ qui in plures diœceses auctoritatem habent, sunt Patriarchæ, Primates et Metropolitani, de quibus seorsim dicetur.

§ I. — De patriarchis.

I. DE ORIGINE PATRIARCHARUM, ET EORUM HODIERNO STATU. — Patriarchæ, id est patrum seu episcoporum superiores, ii intelliguntur episcopi qui ratione sedis suæ aliquam habent jurisdictionem in plures ecclesiasticas provincias, etiam per varias regiones diffusas. In concilio Nicæno I, can. 6, statuitur ut *antiqui mores servantur*, et tunc designantur jura patriarchica ecclesiarum Romanæ, Alexandrinæ et Antiochenæ, ut erudite probat *Devoti*.

Tres illæ sedes patriarchali dignitate sunt decoratæ, quia illæ Ecclesiæ a S. Petro directe, ut factum est de Romana et de Antiochena, vel indirecte, de Alexandrina, fundatæ fuerunt.

Tribus his patriarchis additi sunt postea episcopus Constantinopolitanus et episcopus Hierosolymitanus. De quatuor patriarchis Orientalibus late agit P. *Le Quien* in doctissimo opere dicto : *Oriens Christianus*. Reliquæ catholicæ regiones Romano pontifici, tanquam Occidentis patriarchæ, subjiciuntur.

Sedes patriarchales a longo tempore sub ditione Barbarorum rediguntur; attamen summus Pontifex earum titulares patriarchas creat, qui Romæ commorantur, ne memoria tam illustrium ecclesiarum pereat : sic et alii creantur episcopi et archiepiscopi cum titulis *in partibus infidelium*, id est antiquarum ecclesiarum nunc ab infidelibus oppressarum.

Nostris vero temporibus, SS. Pius IX in suam Sedem misit occupandam patriarcham Hierosolymitanum qui ibi nunc commoratur.

Alii sunt patriarchæ minoris dignitatis in media ætate creati, in patriarchatu Occidentali, seu in ecclesia Latina, ut patriarcha Venetus, patriarcha Indiarum, patriarcha Ulyssiponensis, qui quamdam habuerunt auctoritatem in metropolitas et episcopos talis regionis vel talis regni, et in conciliis immediate post majores patriarchas sedent.

II. DE JURIBUS ET POTESTATE PATRIARCHARUM. — Olim patriarchæ ea potestate gaudebant erga Metropolitās, qua et ipsi Metropolitæ erga episcopos eis subjectos : concilia convocabant, instituebant episcopos, causas judicabant ad se delatas, salvis ad Sedem Apostolicam appellationibus.

Præcipua eorum jura sunt ut sedeant post S. Pontificem et cardinales, ordine dignitatis, ut crucem præ se ferant per universum sui patriarchatus tractum; nisi occurrat S. Pontifex aut ejus *a latere* legatus... Sic *Devoti*, lib. 1, tit. 3, sect. 3, § 36.

Hodie potestas patriarcharum jam non exercetur; sed jura et privilegia servantur.

§ II. — De primatibus.

Post minores patriarchas veniunt primates, qui omnibus provinciis alicujus regionis vel regni præsunt, et jus anteferendæ crucis per totum primatum habent, non tamen in præsentia papæ vel *legati* ejus *a latere* : appellationem a metropolitā olim suscipiebant.

In Galliis nonnulli Metropolitani nomen hujus dignitatis assumunt; sed eorum jura, si quæ fuerint, jam non agnoscuntur, præsertim cum concordatum anni 1801 omnia antiqua jura aboleverit. Archiepiscopus Lugdunensis nomen retinuit primatis Gallorum, archiepiscopus Rhemensis, primatis Galliæ Belgicæ, Bituricensis primatis Aquitaniæ, Rhotomagensis, primatis Normanniæ.

§ III. — De metropolitā.

I. QUID SINT METROPOLITÆ. — Metropolis, a vocibus græcis *μητηρ*, *mater*, et *πολις*, *urbs*, significat urbem principalem : episcopus hujusmodi civitatis dictus est Metropoli-
ta. Metropoli- igitur ille est cujus jurisdictio ad plures dioceses extenditur; ideo vocatur etiam archiepiscopus. Regio quæ submittitur archiepiscopo dicitur provincia.

Certum est metropolitas ante Concilium Nicænum I exstitisse, cum de provinciis ecclesiasticis in can. 5 et 6 agatur : plures non improbabiler contendunt hujusmodi institutionem ad ipsos Apostolos ascendere; et revera B. Paulus Timotheum et Titum constituisse videtur metropolitas, unum totius Asiæ, et alterum insulæ Cretæ.

II. DE POTESTATE ET JURIBUS METROPOLITARUM. — 1° Metropolitæ duplici gaudent jurisdictione in sua provincia, nempe jurisdictione immediata in suos episcopos suffraganeos, et mediata in subjectos suffraganeorum.

— A) Metropolitæ jus habent consecrandi suos suffraganeos, aut consecratorem designandi; — monendi et corrigendi episcopos provinciæ, ac invigilandi ut canones ab ipsis ac speciatim residentia servantur. — Item ad Metropolitam pertinet convocare concilium provinciale, ei præesse; ibique judicare causas criminales episcoporum, minores quidem, nam majores ad summum Pontificem reservantur.

— B) In triplici casu, Metropolitæ jurisdictionem exercent in subditos suffraganeorum; — primum in casu negligentiae ex parte episcopi; si episcopus suo officio non fungitur, eum supplere potest Metropolita, v. g., ad beneficium nominare. Pariter, episcopo mortuo, aut ejus dimissione accepta, si capitulum intra octo dies vicarium capitularem designare non curat, ad archiepiscopum eum designare pertinet. — In casu *visitationis*, quando hæc visitatio fit expresse, Metropolita jurisdictionem exercere potest in subditos diocesis visitatæ, v. g., audire confessiones, absolvere, etc. — In casu *appellationis*, quando appellatio fit ab episcopi sententia ad Metropolitanum, hic causam suscipere, instruere et judicare debet.

2° Jus habet Metropolita per totam suam provinciam crucem deferendi in signum jurisdictionis; potest etiam per vias benedicere, mozettam ferre, et in tota provincia pontificaliter celebrare. Vide *Bouix*, de episc. t. 1.

Item *pallium* defert archiepiscopus. Omnes patriarchæ, primates et metropolitæ habent hoc pallium quo a sim-

plicibus episcopis distinguuntur. Pallium autem est *fascia lanea candida, tres circiter digitos lata, in modum circuli contexta, quæ humeros cingit, habetque ab utraque parte lineas in pectus et humeros impendentes cum sex sericis nigrisque crucibus intextis, tribusque aciculis aureis consuitur et alligatur*; *Devoti*, t. 1. Antiquissimus est pallii usus, et forte ab ipsa provinciarum ecclesiasticarum divisione repetendus est, vel a tempore quo presbyteri a diaconis, episcopi a presbyteris, suis ornamentis distinguî cœperunt, quia probabile est speciale ornamentum archiepiscopis solemniter celebrantibus etiam fuisse concessum.

Pontifex Romanus, propter universalem suam jurisdictionem, ubique et semper utitur pallio: alii vero non nisi certis diebus, dum pontificalia conficiunt, et intra limites suæ jurisdictionis.

Archiepiscopus electus, confirmatus et consecratus, nulla metropolitana munera obire potest, quin prius petierit et obtinuerit pallium, auctoritatis metropolitæ signum: illud alteri dare aut commodare non potest; cum eo sepeliendus est, et, si sedem mutet, aliud impetrare tenetur; *Decretal.* l. 1, tit. 8.

Episcopi quarumdam sedium, speciali Sedis Apostolicæ privilegio, decorantur pallio, quales sunt in Gallia episcopus Augustodunensis, episcopus Aniciensis et episcopus Massiliensis.

Singulis annis duo agni candidi offerri solent die festo Sanctæ Agnetis virginis, 21 januarii; in ejus templo extra muros Urbis benedicuntur cum in Missa *Agnus Dei* cantatur, subdiaconis apostolicis traduntur, in aliquo sanctimonialium monasterio nutriuntur, donec suo tempore tondeantur; ex eorum lana cum alia commixta et in filum deducta conficiuntur pallia: benedicuntur in basilica Vaticana pervigilio SS. Apostolorum Petri et Pauli, post vespas solemniter decantatas, et super altare ubi conditum est corpus B. Petri deponuntur, et inde sumpta ad patriarchas et metropolitans mittuntur, ut ipsorum auctoritatem a B. Petro fluere noscatur; itaque solius est

papæ B. Petri successoris pallium concedere. Vide Const. Bened. XIV, *Rerum ecclesiasticarum*, 10 julii 1748, et *l'Ami de la Religion*, du 1er mars 1850.

CAPUT QUARTUM.

DE EPISCOPIS.

Dicemus 1° de diœcesi in genere; 2° de legitima ademptione et amissione muneris episcopalis; 3° de potestate, dignitate et privilegiis episcoporum; 4° de obligationibus officii episcopalis; 5° de ministris jurisdictionis episcopalis; 6° de variis speciebus episcoporum et de prælatis inferioribus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DIŒCESI IN GENERE.

I. QUID SIT DIŒCESIS. — 1° Diœcesis vocatur regio quæ regenda committitur episcopo; si attendatur ad incolæ hujus regionis, diœcesim efformant omnes fideles quos pascit idem pastor. In hoc sensu dixit B. Cyprianus: « Ecclesia est plebs sacerdoti suo adunata, et pastori suo » adhærens. »

2° Unaquæque diœcesis efficit intra Ecclesiam quamdam societatem completam, quæ gaudet omnibus potestatibus ad eam recte regendam necessariis. — Diœcesis vero non potest existere absque episcopo; sed etiam episcopus non est absque diœcesi regulariter, id est, absque ovibus pascendis. Diximus *regulariter*, quia quandoque summus Pontifex quasdam Ecclesias per delegatos apostolicos gubernat, et creat episcopos absque diœcesi. — In omni diœcesi, Ecclesia cathedralis est, quæ fit centrum totius diœcesis, et quasi mater et magistra aliarum.

3° Episcopus vinculis arctissimis cum sua Ecclesia unitur; ea est unio quæ cum matrimonio confertur, si attendantur pastoris cura et sollicitudo erga suam Ecclesiam, et etiam hujus unionis indissolubilitas. Hæc unio incipit in electione, contrahitur per institutionem, ac in consecratione consummatur.

II. DE RELATIONIBUS DIOECESIS PARTICULARIS CUM ECCLESIA UNIVERSA. — Licet unaquæque diœcesis efficiat societatem completam, non efformat societatem independentem; etenim hæc Ecclesia particularis subicitur tum summo Pontifici qui totum gregem pascendum habet, tum legibus generalibus seu juri communi quo tota regitur christiana respublica. Sed præsertim primatus Sedis Apostolicæ forti vinculo omnes Ecclesias ab invicem separatas constringit, et inde provenit totius Ecclesiæ mirabilis unitas.

III. DE ORIGINE DIOECESEON. — 1° Christus concedendo suis Apostolis regendi ac docendi potestatem voluit hanc potestatem, saltem in successoribus Apostolorum, limitari et intra quosdam fines determinari. Etenim, si res non ita se haberent, immensa confusio Ecclesiam invaderet, nec ullus ordo posset stabiliri. Igitur, apostoli ipsi, cum elegerunt episcopos, eos præfecerunt cuidam regioni, et inde variarum Ecclesiarum limites determinaverunt.

2° Jus determinandi limites diœceseon, eas dividendi, aut uniendi, pertinet ad Sedem Apostolicam. Solus enim summus Pontifex adaugere vel limitare potest potestatem qua reguntur Ecclesiæ particulares. In Oriente, Patriarchæ aut episcopi in præcipuis sedibus sedentes idem jus exercuerunt, sed nonnisi ex commissione Romani Pontificis, et tanquam ejus vicarii.

3° Summi Pontifices sæpe concesserunt missionariis, quos ipsi mittebant in regiones infideles, munus circumscribendi diœceses in his regionibus. Sic actum est a S. Augustino in Britannia majori, a S. Bonifacio in Germania. In regionibus catholicis ordinariæ non fiunt creationes aut suppressiones diœceseon nisi consultis episcopis, et principe annuente.

Generatim sedes episcopales erectæ fuerunt in majoribus civitatibus, ut fides citius divulgaretur, ac facilius fieret administratio.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE ADEPTIONE ET AMISSIONE OFFICII EPISCOPALIS.

Legitima adeptio officii episcopalis fit per electionem, institutionem, et ordinationem seu consecrationem. De his separatim dicetur, ommissa consecratione de qua jam alibi tractatum est. In tertio paragrapho, dicemus de amissione jurisdictionis episcopalis.

§ I. — De electione episcoporum.

I. DE ELECTIONE IN GENERE ET JUXTA VIM JURIS. — Electio, prout in jure accipitur, sæpe significat quamlibet designationem canonicam personæ ad certum officium promovendæ. Speciatim electio significat designationem personæ idoneæ suffragiis plurium capitulariter vel collegialiter factam.

Electio duplex distinguitur : *collativa*, qua electores per seipsos immediate conferunt officium : sic cardinales summum conferunt pontificium ; et *confirmativa*, quæ scilicet confirmatione indiget ut officium conferatur : talis est electio episcopi a clero vel a capitulo facta.

« Triplex est duntaxat via juridicæ electionis : per » inspirationem Spiritus sancti, per scrutinium et per » compromissionem : » sunt verba concilii Lateranensis IV, can 24.

Per inspirationem, ut in sæculis aureis non semel contigit : sic divinitus electi sunt Fabianus papa, Nicolaus Mirensis episcopus, Ambrosius Mediolanensis, Eucherius Lugdunensis, Anianus Aurelianensis, etc.

Per scrutinium, et tunc omnes qui jus ad electionem habent, et præsentibus sunt saltem in civitate, convocandi sunt sub pœna nullitatis ad nutum contempti pronuntiandæ ; singulorum præsentium suffragia colliguntur, et

majori parte fit electio, quæ, semel manifestata, est irrevocabilis : *Publicato scrutinio, variare nequeunt electores.* Decretal. lib. 1. tit. 6, cap. 5, 8.

Per compromissionem, si nempe electores conveniant se habituros pro legitimo episcopo quem unus, duo vel tres etc., elegerint, ut videre est in Decretal. l. 1, tit. 6, cap. 30, et in aliis juris canonici locis.

II. DE HIS AD QUOS PERTINET ELIGERE EPISCOPOS. — Lutherani et Calvinistæ contenderunt, ex institutione Christi a plebe christiana eligendos esse omnes Ecclesiæ ministros.

Sed — 1° constans Ecclesiæ traditio et interpretatio populi concursum essentialem non esse docet. — 2° Conc. Trid. sess. 23. can. 7. dicit : « Si quis dixerit ordines ab ipsi- » (episcopis) collatos sine populi vel potestatis sæculari » consensu aut invocatione, irritos esse ; anathema sit. » — 3° Nullibi in Scriptura sacra invenitur verbum auctum factum quod necessarium supponat plebis concursum in electione episcoporum. — 4° Demonstravimus in tractatu *de Ecclesia*, plebem christianam et principes sæculare nullam habere partem in regimine Ecclesiæ ; ergo ad eam pertinere non potest electio principalium ministrorum quæ res est maximi momenti in regimine Ecclesiæ.

Exempla a Protestantibus allata id solum probant, fuisse usitatum in primis Ecclesiæ temporibus ut sacri ministri a clero simul et a plebe christiana eligerentur, sed præceptum non involvunt et non raro Apostoli instituerunt episcopos, nulla certo populi electione interveniente.

Ideo omnes Catholici admittunt, pertinere ad Ecclesiam, ac præsertim ad summum Pontificem determinari hujus electionis modos.

III. DE PRAXI ECCLESIE IN ELECTIONE EPISCOPORUM. —

1° In primævis sæculis, statim ac episcopus defunctus sepulturæ fuerat traditus, ad electionem successoris ejus procedebatur, ne, cum animarum detrimento, sedes diutius vacua remaneret : plebis et cleri ecclesiæ vacuum consensus exquirebatur, ut innumeris constat testimoniis Patrum, et factis in historia ecclesiastica relatis.

Non raro desideria principum electionem prælatorum determinabant : sic ad votum Theodosii Magni Nectarius patriarcha Constantinopolit. ordinatus est, et Arcadius, rogante clero et populo, Joannem Chrysostomum successorem ejus nominavit.

2º Facultas episcopum eligendi soli clero reservata est : populus tamen convocabatur, non ad eligendum, sed ad consentiendum : « Sacerdotum quippe est electio, et fi- » delis populi consensus adhibendus est, quia docendus » est populus, non sequendus, » inquit Papa Stephanus apud Gratianum, Decret. 1ª part., dist. 63, can. 12. Electio deinde ad solum transiit capitulum versus sæculum decimum tertium.

3º Magistratus et principes sæpe non modicam habebant partem in electione episcoporum, maxime pro sedibus primariis; vel nominationem sibi arrogabant, vel electionem dirigebant aut imperabant.

Pluries Sedes Apostolica pro libertate electionum fortiter reclamavit, episcopos sic irregulariter electos repulit, alios deposuit, electiones sibi reservavit, et inde inter utramque potestatem dissensiones bono regni et Ecclesiæ adversantes.

Hinc origo concordatorum quæ inter summos Pontifices et principes christianos variis temporibus inita fuerunt.

Nunc apud nos et in pluribus aliis regnis, per concordata concessum fuit a Sancta Sede principibus sæcularibus jus eligendi promovendos ad episcopatum; ita se res habent in Gallia, in Austria, Hispania, etc. — Apud populos, in quibus potestas civilis catholicam non profitetur fidem, electio fit diversis modis; v. g., directe per summum Pontificem in America; per capitula in Germania; per clerum diœcesis et episcopos provinciæ in Hibernia. Servari debent regulæ jure determinatæ pro singulis ecclesiis.

§ II. — De confirmatione seu institutione episcoporum.

Electo in episcopum omnino necessaria est institutio

canonica, quia nemo potest esse minister Ecclesiæ quin mittatur. Conc. Trid. sess. 23, cap. 4 et can. 7. Institutio autem, paucissimis forsitan exceptis sedibus in Oriente, universim petenda est a Romano pontifice, qui dat electo vel nominato, in Bulla confirmationis, facultatem suum eligendi consecratorem. Hanc quæstionem de institutione canonica jam tractavimus in tractatu de *Ecclesia*.

§ III. — De amissione jurisdictionis episcopalis.

Ut jam diximus, inter sacerdotem qui creatur episcopus et ipsius Ecclesiam sublimis initur contractus, matrimonio comparatus et ex natura sua perpetuus. Attamen multiplici modo cessare potest jurisdictio episcopalis. Non solum enim cessat per mortem, sed etiam per translationem, per renuntiationem, per depositionem et per simplicem privationem officii. De translatione et renuntiatione hic tantum dicemus.

I. DE TRANSLATIONE EPISCOPI. — Translatio est canonica mutatio episcopi ab una ad aliam sedem episcopalem. Circa hanc translationem notanda sunt sequentia.

1° Sola summi Pontificis auctoritate episcopus semel institutus ab una Ecclesia in aliam transferri potest, ut statuitur in Decreto, part. 2, causa 7, can. 38 et in Decretal. l. 1, tit. 7, de Transl. episcopi.

2° Duæ autem generatim assignantur in jure causæ justæ transferendi episcopum, scilicet necessitas et Ecclesiæ utilitas : unde regulas ecclesiasticas bene non intelligunt qui negant hujusmodi translationem licite fieri posse, quoties communis utilitas vel necessitas id persuadet.

3° Translatio episcopi regulariter fit a minore ad majorem ecclesiam, ut supponit Innocentius III, in Decretal., tit. de Translatione episcopi, modo citato, cap. 1. Attamen, ob causas particulares, translatio fit interdum ad aliam ecclesiam quæ non est major, et referuntur exempla translationis archiepiscoporum ad ecclesias episco-

pales, nec improbantur quando cessio non facta est per fraudem, v. g., ad obtinendum episcopatum archiepiscopatu derelicto locupletiolem.

4° Episcopus nominatus et confirmatus, nondum consecratus, ad aliam sedem transferri non potest invitus, quia nemo invitus in episcopum consecrari potest; sed in eo casu dignitati episcopali omnino cedere debet, allegando se nunquam consecrari velle in episcopum. Ast consecratus, ex rationabili causa, potest a Papa transferri invitus ad aliam ecclesiam, ut fuse probat *Ferraris*, v° *Episc.*, art. 3, n. 52, ex jure canonico et ex multorum suffragio.

II. DE RENUNTIATIONE. — Renuntiatio est spontanea cessio muneris episcopalis.

1° Ut renuntiatio sit valida, duæ necessariae sunt conditiones, scilicet, 1^a, ut sit libera, non vero per dolum, fraudem aut metum extorta; 2^a ut a summo Pontifice sit acceptata et acceptatio sufficienter manifestata. Decretal. l. 1, tit. 7, et toto titulo 9, de Renuntiatione.

2° Ut autem renuntiatio sit licita, procedere debet ex causa gravi: causæ a canonistis recognitæ tanquam sufficientes sunt conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, grave scandalum, irregularitas personæ. Decretal. l. 1, tit. 9, cap. 10. Sæpius hujusmodi causæ reddunt demissionem non solum permissam, sed obligatoriam, et generatim quoties episcopus aliter bono suæ ecclesiæ providere non potest.

Quæritur quo instanti cesset jurisdictio episcopi in casu translationis aut renuntiationis.

R. Quando episcopus sciens et volens transfertur, prior ipsius sedes vacat a die quo Papa de translatione pronuntiat in consistorio; non vero, ut quidam voluerunt, a die quo accipit possessionem novæ ecclesiæ. Item ubi episcopus sedi suæ simpliciter renuntiat, titulum suum amittit per ipsam et solam summi Pontificis acceptationem. Atamen in utroque casu jurisdictio remanet penes episcopum translatum vel renuntiantem, « quoadusque renuntiatum ipsi fuerit rescissum jam in consistorio fuisse

» vinculum quo ecclesiæ obstringebatur. Eo autem nuntio
 » ad ipsum perlato, abdicare illico se debere exercitio cu-
 » juscumque jurisdictionis, hancque universam in capi-
 » tulum transferri statutum est. » Ita se habet Bened. XIV,
 de Synod. diœces., l. 13, cap. 16, n. 10.

ARTICULUS TERTIUS.

DE DIGNITATE, POTESTATE ET PRIVILEGIIS EPISCOPORUM.

Hujus articuli tres erunt paragraphi : in 1° tractabitur de dignitate; in 2° de potestate; in 3° de juribus et privilegiis episcoporum.

§ I. — De dignitate episcoporum.

1° Ostendimus episcopos simplicibus presbyteris sua ordinatione esse superiores : constat eos Apostolorum esse successores, et semel canonice institutos, plenam habere jurisdictionem in tota diœcesi, summo Pontifici subordinatam. Nomen episcopi est græcum, idem significans ac latine speculator; et quamvis olim commune fuerit episcopis et sacerdotibus, ut quidam volunt, sicut voces *seniores* et *presbyteri* ad episcopos et sacerdotes sæpe adhibitæ fuerunt, nihilominus certum est inter eos semper fuisse distinctionem, etiam tempore apostolorum. Unde conc. Trid., sess. 23, can. 7 : « Si quis dixerit episcopos » non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent » illis esse cum presbyteris communem... anathema sit. »

2° Utrum vero episcopi suam jurisdictionem immediate teneant a Christo, an autem ad ipsos ea auctoritas perveniat mediante summo Pontifice, inter theologos controvertitur, ut videre est apud Bellarminum, de Romano Pontifice. In tractatu de *Ecclesia* diximus probabilius esse hanc jurisdictionem directe emanare a summo Pontifice, et mediate a Christo; sed quidquid sit de hac aut illa solutione, nihil detrimenti inde potest pati episcopatus,

qui semper manet in hierarchia ordinis sacerdotii apex et complementum, atque summa dignitas.

3° Itaque Patres et ipsamet Ecclesia summis laudibus episcoporum dignitatem extulerunt; vocantur *pastores ovium*, *patres animarum*, *Christi vicarii*, etc. Hinc S. Ignatius martyr commendat episcopum esse honorandum, sicut et Christus suum Patrem honorat et obedientia prosequitur. « Omnes, inquit, episcopum sequimini ut Jesus Christus Patrem. »

4° Episcopus dicitur ordinarius, quia ordinariam in sua diœcesi habet jurisdictionem; et diœcesanus, respectu civitatis et territorii sibi subjecti; ac suffraganeus, respectu metropolitani cui subijcitur: ipsius ecclesia appellatur cathedralis, quia in ea est ipsius sedes episcopalis seu cathedra.

5° Episcopus semel valide consecratus, etiam schismaticus, vocatur a Papa, *venerabilis frater*, ut ostendit Bened. XIV, in Const. *In postremo*, diei 2^æ octobr. 1756, § 2. Ab aliis, sive laicis, sive clericis, dicitur etiam ante consecrationem, *Illustrissimus*, *Reverendissimus*, et tituli *Magnitudinis*, *Celsitudinis*, *Amplitudinis*, ei tribuuntur, gallice, *Monseigneur*, et *Votre Grandeur* vel *Sa Grandeur*.

Lex diei 18 *germinal an x* (8 aprilis 1802), art. 12, sic habet: « Il sera libre aux archevêques et évêques d'ajouter à leur nom le titre de citoyen ou de monsieur. Toutes autres qualifications sont interdites. » Mos tamen antiquus prævaluit, et tituli olim usitati ubique apud nos tribuuntur episcopis, non solum a fidelibus, sed a magistratibus et ab ipsis gubernii ministris, dicentibus eos *legaliter* non esse debitos, sed ex benevolentia concedi.

§ II. — De potestate episcoporum.

Potestas episcoporum respicit tum ad forum internum, tum ad forum externum, tum ad regimen totius Ecclesiæ. — Ad forum internum pertinet potestas ligandi et solvendi in sacramento pœnitentiæ, tollendi irregularitates et suspensiones occultas, etc. Alibi vidimus quænam sit

episcoporum potestas quoad regimen totius Ecclesiæ; conf. tract. de Ecclesia. Igitur nobis disserendum manet de potestate episcoporum in sua diœcesi quoad forum externum exercenda.

Hæc potestas imperii est vel legislativa, vel administrativa, vel judiciaria seu coactiva.

I. DE POTESTATE LEGISLATIVA EPISCOPORUM. — 1° Quævis societas perfecta instruitur ad suam conservationem legislativa potestate. Ergo diœcesis quæ efficit quamdam perfectam societatem, ea potestate carere non potest; et, cum in diœcesi episcopus sit quasi monarcha et princeps, illi competit jus leges ferendi. Hæc potestas episcoporum a nemine negari potest, salva fide, ait Benedict. XIV, de Syn. l. 13, cap. 4, n. 1 et 3.

Jus ferendi leges importat jus eas abrogandi vel ab eis dispensandi; ideo episcopi possunt abrogare leges diœcesanas sive a se, sive a prædecessoribus suis promulgatas. Licet sint absque potestate circa leges ad totam Ecclesiam spectantes, aliquando tamen ab eis dispensare possunt. Vid. tract. de *Legibus* et de *Matrimonio*. — Quamvis episcopus plenam habeat jurisdictionem in sua diœcesi, consuetudines legitime existentes mutare non debet, nisi saltem ex gravi causa sedulo ponderata: « Justitia » enim ac ratio suadet, ut qui sua a successoribus desiderat mandata servari, decessoris procul dubio voluntatem et statuta custodiat; » Decreti 2^a p., causa 25, q. 1, can. 15; et ibid. can. 3: « Quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla mutatione variantur. » Consuetudines universim receptas in Ecclesia non magis abrogare vel mutare posset quam leges generales, siquidem tales consuetudines veræ sunt leges.

2° Objectum potestatis legislativæ episcoporum extenditur ad id omne quod vertitur in proventum spirituales suæ diœcesis; sed non possunt leges edere juri communi Ecclesiæ contrarias. Hanc potestatem præcipue exercent quando agitur de vita clericorum recte instituenda, ac de rebus liturgicis.

Episcopi est abusus circa ritus et cæremonias corrigere

et cuncta ad normam Cæremonialis reducere; *Gardellini*, n. 436. Item abusus tollere etiam in ecclesiis regularium. Id. 2293, ad 5. Ad episcopum *privative* pertinet indicere, regulare, prohibere processiones publicas, *de consilio* non *de consensu* capituli, etiam quod processiones una vice faciendas. Vide apud *Ferraris*, vº *Process.*, n. 14 et 15, quæ processiones reputandæ sint publicæ. Circa processiones locis speciales, sine concursu capituli faciendas, episcopus statuere potest, etiam consilio capituli non requisito. Plures apud *Gardellini* citantur S. R. Congr. decisiones, vº *Process.*

II. DE POTESTATE EPISCOPORUM ADMINISTRATORIA. — Episcopus, tanquam pastor et princeps spiritualis suæ diœcesis, potestatem habet eam administrandi; id est, mediis aptis providere debet salutem fidelium, et ad hanc salutem consequendam præstare eis auxilia necessaria. Hæc potestas exercetur juxta regulas generales Ecclesiæ, et his solis regulis restringitur. — Ad hanc potestatem refertur specialiter munus clericos informandi et ordinandi, conferendi beneficia, gerendi bona spiritualia, item et bona Ecclesiæ temporalia.

1º A primis Ecclesiæ sæculis pertinet ad episcopos munus eligendi promovendos ad clericatum, eorum educationi invigilandi, eos examinandi, ac ordinandi. Inter curas episcopales hoc munus quasi primum locum obtinet, nam ab his clericis fides et mores præcipue servantur, administrantur sacramenta, et Ecclesia sanctificatur. Hinc Conc. Tridentini Patres gavisii sunt institutis seminariis, ubi juvenes clerici educantur, et voluerunt hæc seminaria ab episcopis omnimode pendere.

2º Ad potestatem administrationis spectant collatio beneficiorum, permissio exercendi munia ecclesiastica, ac revocationes ab istis officiis.

Episcopi est jure communi, ad omnes diœcesis suæ titulos ecclesiasticos nominare eos qui sibi coram Deo magis idonei videntur, institutionem et jurisdictionem eis conferre. Olim, ex variis privilegiis, multi erant in Gallia patroni et præsentatores, quorum votis cedere teneban-

tur episcopi, nisi canonicas haberent rationes recusationis; nunc, hujusmodi privilegiis sublatis, episcopi plenitudinem suæ jurisdictionis sub hoc respectu recuperaverunt, excepto quod gubernium sibi reservavit facultatem probandi vel reprobandi nominationem vicariorum generalium, canonicorum et parochorum, ad effectum percipiendi emolumenta a gubernio soluta. Hæc reservatio pro parochis exprimitur in art. 19 legis 18 *germinal an x* (8 apr. 1802); nulla fit mentio de vicariis generalibus et canonicis, ad quos tamen hæc dispositio fuit extensa.

3° Quilibet ergo sacerdos sacri ministerii functiones exercens, regularis aut sæcularis, canonicus vel parochus etiam titularis, vicarius, aliusve, in iis quæ ad regimen animarum et sacramentorum administrationem pertinent, diocæsano episcopo subjicitur, ab eo moneri, corrigi aut suspendi potest, etiam pro occultis, sufficienter probatis, licet *extrajudicialiter*, pro ignorantia, negligentia, vel alio quovis excessu, ut loquuntur canonistæ, quamvis pœna a jure non specificetur: imo, quandoque sola præventio sufficit ut quis a certis functionibus, præsertim jurisdictionis voluntariæ, arceri possit.

Parochi non titulares, qui in præsentî Ecclesiæ Gallicanæ statu vocantur *deservientes*, et *a fortiori* vicarii, ad nutum episcopi revocari possunt. Nihilominus, ex naturali æquitate, revocari non debent, nec revocantur, præsertim *deservientes*, nisi causa eorum mature, sub omni respectu, fuerit perpensa; absque tamen judicialibus formis.

Per decretum diei 17 nov. 1811, et instruct. minister. diei 1 aprilis 1822, statutum est ut in temporaria parochi absentia, episcopus alium committeret sacerdotem qui interea parochiam administraret, et præter fortuitos proventus (*casuel*) et usum domus presbyteralis, haberet, pro indemnitate, si titularis ob malam agendi rationem amoveretur, in parochia vulgo dicta *succursale*, dimidiam partem redditus fixi; in parochia secundæ classis, tres e quinque partibus (*trois cinquièmes*); et in parochia

primæ classis, duas e tribus partibus (*deux tiers*). Hinc episcopi parochum titularem munere suo indignum facile amovere possunt, eum suspensione percutiendo, et administratorem ei, ex consensu gubernii, substituendo cum sufficientibus emolumentis ut honeste vivere possit.

Si titularis sit absens ob infirmitates, aliæ præscribuntur dispositiones, in citatis decreto et edicto regio, ad sustentationem vicarii qui pro tempore ei substituitur. Vide præfatos actus in collectione dicta *Bulletin des lois*, vel apud D. *Affre, Administration temporelle des paroisses*.

4° Episcopus administrat bona spiritualia suæ Ecclesiæ; id est regit sacramentorum administrationem, confraternitates, indulgentias.

Item episcopis committuntur bona temporalia diocesis. Olim hæc administratio omnino pendebat ab episcopis; nunc vero gaudent tantummodo jure huic administrationi invigilandi.

III. DE POTESTATE EPISCOPORUM JUDICIARIA. — 1° Potestas episcoporum judiciaria in eo consistit quod possint premere executionem suorum mandatorum per pœnas delinquentibus applicandas. — Scriptura sacra et traditio simul manifestant episcopos penes esse judicare et punire; sic B. Paulus incestuosum Corinthium vera excommunicationis sententia percussit; item videmus apostolorum successores ad hanc potestatem exercendam presbyterii concilio inniti. Pace Ecclesiæ reddita, post persecutiones, in conciliis determinatus fuit modus quo episcopi judicare debebant. Tunc hæc judicia fiebant, concurrentibus aliis episcopis provinciæ, saltem in causis majoribus; vel cum solo presbyterii concursu in causis minoribus. Versus sæculum XIII, episcopi commiserunt iudicibus specialibus suam contentiosam jurisdictionem, et abhinc officialitates causas ecclesiasticas judicaverunt. Hodie, in Gallia, officialitates in multis provinciis denuo fuerunt erectæ; sæpe tamen episcopus ipse judicat.

2° Objectum potestatis judiciariæ episcoporum ex-

tenditur ad omnia spiritualia, v. g., ad violationem legum ecclesiasticarum, ad administrationem sacramentorum, etc. — Olim amore et veneratione erga suos pastores repleti fideles eis omnes suas causas etiam temporales commiserunt; et de sententia arbitrari episcopi, sicut et de sententia imperatoris non fiebat appellatio. — Jurisdictio episcopalis sese extendebat etiam ad omnes causas clericorum, et ad eas quæ circa bona Ecclesiæ agitantur. Hodie jurisdictio episcopalis ad causas spirituales tantummodo extenditur.

3° Quoad formam et modum exercendi potestatem judicariam, dicendum est triplici modo exerceri, nempe *solemniter*, quando episcopus sequitur omnes regulas in jure præscriptas; *summariè*, quando omittit quasdam ex istis regulis ut citius causa expediatur; tandem *extrajudicialiter*, quando omnes judiciorum solemnitates omittit, et ex sola naturali æquitate judicat. Hoc judicium extrajudiciale dicitur etiam *ex informata conscientia*, quia judex pronuntiat ex momentis in sua conscientia ponderatis. Sententiæ *ex informata conscientia* valent sicut et judicia solemnia; nam episcopus rationem sui ministerii soli Deo reddere stricte tenetur, licet valde expediat ut non nisi cum maxima prudentia et ex viro-
rum gravium consilio procedat.

4° Pœnæ quæ ab episcopo applicari possunt in jure determinantur. Olim illæ pœnæ erant spirituales et corporales. A multo tempore jam episcopus non decernit pœnas corporales. Hodie censuras præsertim decernit v. g., interdictum, suspensionem; item et revocationem a beneficio.

Causam suspensionis, si eam pronuntiaverit *ex informata conscientia*, ut aiunt, et virtute cap. 1 de Reformatione, sess. 14, conc. Trid., exprimere nullatenus tenetur, nec ipsi reo manifestare, sed soli Papæ, si requiratur. Talis suspensio probabiliter non debet esse perpetua, nec indefinita. Per se non sufficit ad tollendum titulum ecclesiasticum; v. g., ad privandum canonicum aut parochum suo titulo. Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 12, cap. 8, n. 4; *Fer-*

raris, vº *Episc.* art. 6, n. 163; *Giraldi*, 3, p. 846; *Bulla Auctorem fidei*, prop. 49.

5º Canonicum autem et parochum titularem deponere et a titulo remove non potest episcopus, nisi in casibus in jure expressis, et ex consensu gubernii apud nos.

Si ageretur de suspensione a divinis indefinita contra quemcumque clericum, *Vuillefroy*, p. 407 et seq., plures cultuum ministrorum decisiones referens, contendit pronuntiandum esse judicium canonicum saltem summarium, et dari in foro civili recursum, qui effectum censuræ suspendat. At certe nullatenus pro foro interno suspendit.

6º Si quis arbitretur se ab episcopo injuste fuisse damnatum, ad archiepiscopum, deinde ad primatem et tandem ad Papam appellare potest. Judicem medium præterire non posset, juxta nonnullos, ut ad superiorem immediate appellaret : attamen jure communi appellari potest immediate ad Papam in causis spiritualibus et ecclesiasticis, omissis cunctis judicibus intermediis, quia Papa est judex ordinarius omnium Christianorum, concurrentem habens potestatem cum cunctis Ordinariis; Decret. p. 2, causa 2, q. 6, can. 4, 6 et 16; Decretal. l. 2, tit. 28, cap. 8, etc. Appellatio etiam fieri potest ad legatum in tota provincia ei subjecta. Decretal. l. 1, tit. 30, cap. 1.

Appellatio autem a sententia judicis ecclesiastici ad potestatem civilem diutius fuit apud nos in usu. Hæc appellatio, quocumque nomine vocetur, ab Ecclesia valde improbatur. *Bulla in Cæna Domini* excommunicationem latæ sententiæ decernit adversus eos qui prætextu frivolæ appellationis causas ecclesiasticas transferunt ad forum sæculare. Vid. *Craisson*, n. 667. — In diœcesi Cænonianensi excommunicatio in eodem casu decernitur. Vid. *Règlement de l'officialité diocésaine*, § VI, art. IV.

Cæterum ubi de correctione morum et honesta vita clericorum agitur, pœnæ arbitrio episcopi impositæ observari debent, et appellatio earum executionem sus-

pendere non potest; concil. Trid., sess. 22, cap. 1 de Reform., et Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 12, cap. 8 n. 5. Unde titularis ab episcopo censura ligatus eam servare tenetur, etiamsi ad superiorem pro reformanda sententia recurrat.

§ III. — De juribus et privilegiis episcoporum.

Duplicis generis sunt jura episcoporum, nempe utilia et honorifica. Jura utilia apud nos sunt redditus a gubernio pro munere episcopali accepti in locum veterum beneficiorum; — quædam summa pecuniaria pro sumptibus visitationis diœcesanæ; hoc jus olim vocabatur *jus procurationis*; — jus, olim *caritativum*, expendendi quamdam summam ex redditibus Fabricarum; — tandem jus sigilli, scilicet jus percipiendi quamdam summam pro expeditionibus cancellariæ episcopalis.

Jura honorifica episcopi spectant ad præcedentiam, ad sedem, ad celebrationem, et ad pontificalia.

I. JURA EPISCOPI QUOAD PRÆCEDENTIAM. — 1º Episcopus in sua ecclesia vel diœcesi, omnibus aliis episcopis et archiepiscopis, solo metropolitano suo excepto, præferendus est, ex decreto Congr. Rit. diei 10 januarii 1609; sed ex urbanitate, juxta eandem Congr., extraneos in sua diœcesi honorare debet.

Item ex concilio Trid., sess. 25, cap. 17 de Ref. et ex variis sacrarum Congregationum decretis, constat episcopum in sua ecclesia et diœcesi omnes sæculares, etiam principes, præcedere debere, ut longe et solide probat *Pignatelli*, referente *Ferraris* vº *Episc.*, art. 3, n. 8.

2º Extra diœcesim suam, episcopi semel consecrati ubique gentium habent locum a sacerdotibus et ab ipsis protoprotariis Apostolicis distinctum, quod Pius II, Const. *Cum servare*, ad episcopos cathedralium auctoritate Apostolica electos et confirmatos extendit.

Episcopus titularis, qui canonicatum vel dignitatem in aliqua ecclesia retinet, cunctis aliis canonicis et dignitatibus etiam ipso antiquioribus præcedere debet, ex variis

Congr. Rit. decisionibus. *Ferraris*, v^o *Episc.*, art. 4, n. 2.

Episcopus prior ad episcopatum promotus alteri post ipsum promotus, etsi digniori vel illustriori, præcedere debet, ex decisione ejusdem Congr. diei 21 martii 1609. Inter suffraganeos, sive Latinos, sive Græcos, alia non habenda est ratio, cæteris paribus, quam promotionis ad episcopatum. Sic definiit Cong. de Propaganda fide, die 16 febr. 1630.

Si Episcopus junior ad archiepiscopatum promoveatur, alios antiquiores se præcedit; et si antiquior post juniorem ad archiepiscopatum evehatur, junior prius archiepiscopus factus præcedentiam retinet, ut plurimi docent apud *Ferraris*, *ibid.*, n. 43 et seq.

In concilio provinciali, præcedentia episcoporum statuenda est secundum tempus ordinationis, non secundum ecclesiarum dignitatem. Ita decrevit Congr. Concilii, die 19 aprilis 1596.

II. PRIVILEGIA EPISCOPI QUOAD SEDEM. — 1° Episcopus, in sua ecclesia, in sublimiori loco sedere debet, ut habetur in Decreto, 1^a part., dist. 95, can. 10. In omnibus diocesis suæ ecclesiis, quantumvis exemptis aut privilegiatis, est honorandus; in choro, in capitulo, in processionibus et aliis actibus publicis primus locus et prima sedes ipsi danda est, ut decrevit sacra Rituum Congr. die 6 decembris 1613. Pulchriorem et majorem habere debet sedem quam gubernator civitatis, non tamen rubri coloris, ex decisione ejusdem Congr. diei 3 octobris 1615: quæ limitatio in Gallia non servatur. Vide etiam concil. Trid., sess. 25, de Reform., c. 6.

2° Sedes episcopi debet esse fixa et immobilis, apud parietem contra altare constituenda, ad cornu evangelii collocanda, cum decenti ornamento paranda, habens hinc et inde sedes seu stallas pro dignitatibus et canonicis episcopo adstituris. Hæc a S. Congr. Rituum in variis decretis fuerunt statuta et Cæremoniali Episcoporum, l. 1, c. 13, concordant. Si chorus modo romano sit dispositus, vulgo *à la romaine*, sedes episcopalis e regione altaris pa-

rieti applicabitur, ita ut episcopus in ea sedens, respiciat recta linea mediam altaris partem, habens hinc et inde sedilia canonicorum.

3° Eadem Congr. definiit, die 9 maii 1606, episcopum posse tamen exigere ut sedes sibi erigatur extra chorum in ecclesia, ubicumque voluerit, modo et pro canonicis etiam præparentur loca.

4° Episcopus divinis officiis cum rochetto et mozetta assistens, sedere debet, non in sede episcopali, sed in primo stalli, sine assistentia, ex variis S. R. Congr. responsionibus, apud *Gard.* n. 927, 1430 et 2351, ad 3um.

5° Episcopus extra suam diocesim exercens Pontificalia uti debet faldistorio, nec ei licet sedere in cathedra suæ baldachino, etiam annuente episcopo loci. S. R. Congr. 29 jan. 1636 et 6 maii 1706.

III PRIVILEGIA EPISCOPI QUOAD CELEBRATIONEM. — 1° Episcopus in sua cathedrali Ecclesia celebrare potest non solum iis diebus qui dicuntur festa episcopalia, sed et aliis diebus si illi placeat, et insuper ordines conferre, chrism conficere, fontes solemniter benedicere. Item episcopus in omnibus diocesis suæ ecclesiis, quantumvis exemptis divina celebrare potest officia in pontificalibus, cum sua dignitatum et canonicorum assistentia, et per alios celebrare facere; S. Congr. Rit. 26 julii 1600. In omnibus ecclesiis intra fines suæ diocesis existentibus, dum i celebrat, aut, quacumque ex causa, missæ aut vespers solemnibus interest, potest sibi assumere suos canonicos assistentes: ad ipsum pertinet confessionem in principio missæ facere; incensum imponere et benedicere, ac benedictionem post missam aut vespers dare. Congr. Rit. 7 febr. 1604.

Eadem Congr. definiit, die 23 nov. 1612, non decere episcopum celebrans prælatos, canonicos et alios quoscumquethurificet, et aqua benedicta aspergat.

2° Episcopo celebranti assistere debet prima dignitas in ordine presbyterali constituta, quocumque nomine appelletur, ex decreto Congr. Rit. 7 aug. 1610. Si episcopus extra cathedralem in pontificalibus celebrare vel

secum ducere potest, in quamcumque ecclesiam suæ diœcesis, aliquos de capitulo qui sibi assistant et ministrent, etiamsi in ea ecclesia sufficiens sit numerus presbyterorum, quia semper habere debet pro assistantibus digniores et honoratiores. Sic variæ Congr. Rit. decisiones a *Ferraris* citatæ, vº *Episc.*, art. 4, n. 32 et 33.

Eadem Congr. definiit, 20 febr. 1627, quod in publicis processionibus episcopus incedere non debeat inter dignitates, sed solus, cum cappa et biretto, post reliquiam aut imaginem, si deferatur, nisi existat consuetudo in contrarium.

3º Episcopus pontificaliter celebrans prohibere potest ne interim missæ privatæ celebrentur. *Eadem S. Congr.* 28 aug. 1665. Data benedictione post concionem, iterum benedicit, missa expleta. *Ead. S. Congr.* 14 nov. 1676.

4º Solus episcopus private celebraturus paramenta in altari accipere potest, et duos habere ministros superpelliceis indutos præter tertium, clericum vel laicum, communi veste indutum. *S. Congr. Rit.* 7 julii 1608.

5º Episcopus privatim benedicere non potest in process. Corporis Christi, neque feria 6ª in Parasceve. *S. R. Cong.* 26 jan. 1638, et 18 sept. 1666.

IV. PRIVILEGIA EPISCOPI QUOAD INSIGNIA PONTIFICALIA. — Insignia dignitatis episcopalis sunt : baculus pastoralis, mitra, crux pectoralis, annulus, etc. Episcopi insignia suæ dignitatis deferre et benedictiones publicas aut privatas impertiri possunt per omnia loca suæ diœcesis. Item nulli episcopo licet, cujusvis privilegii prætextu, pontificalia in alterius diœcesi exercere, nisi de Ordinarii loci expressa licentia; et hæc prohibitio est sub pœna suspensionis a pontificalibus; conc. Trid., sess. 6, cap. 5 de Reform. Pro benedictionibus privatis, in itinere, in domibus, in oratoriis, vel etiam in ecclesiis, absque solemnitate, licentia Ordinarii communiter præsumitur. Archiepiscopus pontificalia in diœcesibus suorum suffraganeorum semper exercere potest, juxta *d'Héricourt* concilium Viennense citantem et in sola visitatione, juxta *Van-Espen*, sine Ordinarii licentia. Ordinarius autem, cujus licentia re-

quiritur, est ipse episcopus loci, ipsius vicarius generalis, et vicarius capitularis. *Ferraris*, v° *Vicarius generalis*, art. 2, n. 591, hanc facultatem vicario generalis denegat, nisi speciale ad id habeat mandatum a suo episcopo.

ARTICULUS QUARTUS.

DE OBLIGATIONIBUS OFFICII EPISCOPALIS.

Præcipuæ obligationes episcoporum sunt: 1° residentia 2° prædicatio; 3° oratio; 4° diœcesis visitatio; 5° synodus celebratio.

§ I. — De obligatione residendi.

I. QUID SIT RESIDENTIA. — Residentia ecclesiastica in genere est commoratio continua in loco beneficii vel officii, ipsius officii personaliter præstandi causa. Hæc tamen *continuitas* intelligenda est juxta leges ecclesiasticas. Unde, ex variis textibus juris, præsertim ex concil. Trid. sess. 23, de Reform. cap. 1, canonistæ duas distinguunt absentias, unam *brevem* quæ ultra tempus ab Ecclesia statutum non extenditur et residentię proprie dictæ non opponitur, et absentiam proprie dictam quæ, ultra limite assignatos extensa, residentiam debitam tollit.

II. DE OBLIGATIONE PRO EPISCOPIS RESIDENDI. — Episcopi, etiam cardinales, tenentur jure divino in suis episcopatibus residere, ut colligitur ex concil. Trid., sess. 6 cap. 1 de Reform., ac sess. 23, cap. 1 de Reform., et expresse docent innumeri doctores etiam nimię severitatis non suspecti, idque ex ipsa animarum cura divinitus commissa evidenter sequitur.

Quando summus Pontifex permittit ut episcopus per aliquod tempus in diœcesi non resideat, illum ab obligatione jure divino præscripta proprie non dispensat, sed ut advertit *Ferraris*, v° *Episc.*, art. 3, n. 2, declarat jure divinum in tali casu vel circumstantia non obligare; præ-

cepta enim divina positiva non obligant semper et pro semper; Pontifex Romanus, ut vices Christi gerens, habet auctoritatem circa earum applicationem pronuntiandi. Eodem modo Ecclesia potuit generali statuto permittere quamdam fieri absentiam singulis annis, judicando eam sufficienti motivo communiter fundatam iri, nec bono animarum obfuturam, nisi specialis aliqua circumstantia exigeret.

III. DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RESIDENTIA. — Plures sunt causæ quæ excusant episcopum a continuitate residentiae in sua diocesi, scilicet, 1° Christiana charitas, ut si aliqua Ecclesia versatur in periculo hæresis, et episcopus sua prædicatione ei succurrere possit, vel si ipsius mediatio necessaria sit ad pacem componendam, modo ex tali absentia notabile non sequatur damnum in propria ecclesia; 2° urgens necessitas, ut si episcopus grave malum vitæ incurreret propter morbum temporaneum, aeris intemperiem, personalem persecutionem, principis aut populi furorem, modo ex ipsius absentia oves ejus detrimentum non patiantur, alioquin remanere deberet cum periculo, quia *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*, Joan. x, 11; 3° obedientia debita, quando scilicet Papa aliquem ad se vocat episcopum ob negotium ei committendum; sic cardinales Romano pontifici assistentes sufficientem habent causam ut ab ecclesiis quarum sunt episcopi absint; 4° evidens Ecclesiæ utilitas, v. g., si ad defendenda ecclesiæ suæ jura per aliquod tempus abesse debeat, aut si ad concilium generale aut provinciale sit convocatus; 5° magna reipublicæ utilitas, ut si episcopus pro negotiis magni momenti suæ civitatis aut totius regni ad summum Pontificem aut ad reges mittatur; 6° communiter etiam docent canonistæ episcopum licite ab ecclesia sua abesse ex summi Pontificis licentia, ut in curia regum fungatur munere regii præsidis, consiliarii, confessarii, etc., si tanta sit hominum penuria ut alii satis idonei minime reperiantur qui talia officia præstare possint : sunt propria verba *Ferraris*, v° *Episc.*, art. 3, n. 10.

Pestis autem et bellum non sunt causæ sufficientes a dispensandos episcopos a residentia. Etenim Cong. Concil. declaravit, 23 sept. 1571, parochum teneri, etiam tempore pestis, sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ cum periculo vitæ ministrare, et Gregorius XIII eodem anno respondit hanc decisionem ad ipsum respicere episcopum, ob maiorem ejus obligationem, qui tamen in locutiori manere potest unde necessitatem patientibus providere possit; nec stricte obligatus videtur ad ministrandum per se sacramenta, præter Confirmationem, nisi deficiente sacerdote qui possit et velit. *Ferraris*, vº *Episc.*, art. n. 12.

Item Congr. Episc. pronuntiavit, die 24 martii 1599 episcopum qui habet coadjutorem, ad residentiam nihilominus teneri etiam tempore contagii; et 17 decemb. 1649, eum in quacumque diœcesis parte residere possit modo vadat ad cathedralem temporibus a concil. Trid. sess. 23, cap. 1 de Reform., præscriptis, id est temporibus Adventus, Quadragesimæ, Nativitatis et Resurrectionis Domini, Pentecostes et Corporis Domini, nisi episcopalia munia in sua diœcesi eum alio vocent.

IV. DE ABSENTIA EPISCOPIS JURE PERMISSA. — Sacrosanctum concil. in eodem capite permittit ut episcopi singulis annis per duos aut ad summum tres menses continue aut diversis vicibus, ex æqua causa et absque ullo gregis detrimento, abesse possit, modo id non contingat, quantum fieri potest, temporibus et diebus super exceptis. At ultimum trimestre unius anni cum primo trimestri anni sequentis jungere non potest, alioquin per sex menses continuos et per dies Adventus ac Nativitatis Domini abesset, sicque menti concil. adversaretur. Bened. XIV, Const. *Ad universæ*, 3 sept. 1746, requirens qualis sit causa æqua a concil. Trid. pro trimestri absentia episcoporum, dicit: *Animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque fuitiles causæ excluduntur.*

Alia non pauca circa residentiam episcoporum reperiuntur apud *Barbosa*, *Ferraris*, etc.

§ II. — De prædicatione.

I. DE OBLIGATIONE PRÆDICANDI. — Episcopus strictam habere obligationem verbum divinum prædicandi per se, vel saltem per alios, si legitime fuerint impediti, constat 1° ex Act. vi, 2 et 4: *Non est æquum*, inquit B. Petrus, *nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis...* Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus; 2° I Cor. x, 16: *Necessitas mihi incumbit; vix enim mihi est si non evangelizavero*: episcopi autem sunt Apostolorum successores: ergo; 3° ex concil. Trid., sess. 5, cap. 2 de Reform.: « Quia vero christianæ reipublicæ non minus necessaria est prædicatio Evangelii quam lectio, et hoc est præcipuum episcoporum munus, statuit et decrevit eadem sancta synodus omnes episcopos, archiepiscopos, priores et omnes alios ecclesiarum prælatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium. Si vero contingerit episcopos et alios prædictos legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis concilii, viros idoneos assumere teneantur ad hujusmodi prædicationis officium salubriter exsequendum. » Unde cuilibet episcopo in ipsius consecratione dicitur: *Accipe Evangelium; vade, prædica populo tibi commisso.*

Nulla consuetudo aut contraria multorum episcoporum praxis episcopum ab eo munere eximere potest, quia, ut ait concil. Lateran. III, in Decretal. l. 1, tit. 31, cap. 15, citatum, « inter cætera quæ ad salutem spectant populi Christiani, pabulum verbi Dei permaxime sibi noscitur esse necessarium, quia sicut corpus materiali, sic anima spirituali cibo nutritur. » Ab ea igitur obligatione, quæ est juris naturalis et divini positivi, nulla concedi potest dispensatio, nulla contra eam admittitur præscriptio.

II. DE MODO QUO MUNERE PRÆDICANDI FUNGI DEBET EPISCOPUS. — Concilium Trid. sess. 24, cap. 4 de Reform., decretum 5 sess. renovans, mandat ut episcopi munus

prædicationis frequentius per se, vel, si legitime impediti fuerint, per alios idoneos in sua ecclesia impleant: « In aliis autem ecclesiis per parochos, sive, iis impeditis, per alios ab episcopo, impensis eorum qui eas » præstare tenentur vel solent, deputandos in civitate aut » in quacunque parte diœcesis. »

Ideo episcopus tenetur primum ipsemet prædicare. Gravissimo autem huic muneri non satisfaceret episcopus aliquoties per annum ex cathedra concionando, sed totis viribus incumbere debet ut, non tantum in sua cathedrali, sed per omnem diœcesim populus sibi commissus præcipuis fidei nostræ dogmatibus et vitæ christianæ principiis imbuatur, ipso, data occasione, sæpe concionante, exhortante, instruente, mandata et epistolas pastorales mittente. Quando in cathedrali præficitur parochus, ut nunc in Gallia, episcopus in ea, sicut in aliis ecclesiis diœcesis, per parochum et vicarios ejus verbum Dei *ordinarie* annuntiat, et hoc ad munus ejus implendum sufficere videtur, modo identidem, pro posse suo, sermonem ad populum habeat.

Deinde per alios docet et prædicat episcopus cum per diœcesim prædicatores mittit et pastores, qui fideles erudire debent. Item suo munere fungitur cum curat ut parochi, vicarii alique presbyteri curam animarum habentes vel in sacro ministerio laborantes, sanam doctrinam frequenter et debito modo annuntient, etc., ut dicere possit cum Apostolo, Act. xx, 20.: *Vos scitis... quomodo nihil subtraxerim utilium, quominus annuntiarem vobis et docerem vos publice et per domos, testificans Judæis et gentilibus in Deum penitentiam et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.*

III. DE APPROBATIONE ET DELECTIONE PRÆDICATORUM.

— 1° Sicut omnis cura animarum et plenitudo sacerdotii est penes episcopos, a quibus in clerum inferiorem, in presbyteros diffunditur; ita et prædicandi auctoritas, quæ præcipua est pastoralis officii portio. Nullus igitur hoc munus, nisi auctoritate ab episcopo accepta, obire potest.

Si ex consuetudine immemoriali, nominatio vel designatio prædicatoris ad capitulum, ad parochum, ad ædituos ecclesiæ vel ad populum pertineat, hanc consuetudinem servandam esse censent Fagnanus, *Ferraris*, vº *Præd.*, n. 43, et alii, quia talis designatio vel nominatio prædicatoris haberi potest velut jus patronatus ad beneficia curata, quod laicis competere potest; at, sicut præsentatus ad beneficium functionibus pastoralibus se immiscere non potest quin prius curam animarum ab episcopo obtinuerit, ita et ad prædicandum designatus prædicare non debet priusquam licentiam prædicandi ab episcopo acceperit. Sic etiam agnoscit Napoleo in decreto 30 decembr. 1809, art. 32.

2º Laici cujuscumque ordinis vel professionis deputari non possunt ad prædicandum, et prædicantes subjacent excommunicationi, ex Decretal. l. 5, tit. 7, cap. 13, § *Quia vero : a fortiori* prædicare nequeunt mulieres, nec ad id committi. Docere tamen possunt doctrinam catholicam in domibus privatis, in monasteriis et puellarum scholis, sub vigilantia et regimine episcopi, parochi aut alterius huic officio præpositi.

Munus autem prædicationis committi potest ab episcopo clerico sacris ordinibus nondum initiato, ex decisione sacræ Congr. Concil. diei 23 junii 1580; verum hæc facultas regulariter non conceditur nisi sacerdotibus, vel saltem in ordine diaconatus constitutis, et sic expresse fuit ordinatum in edicto de mandato Clementis XI publicato die 20 jan. 1705.

Regulares nunc prædicare non possunt, etiam in propriis ecclesiis, nisi ex licentia saltem tacita episcopi diocesani, siquidem in concil. Trid., sess. 24, cap. 4 de Ref., post non exiguam inter patres contestationem, statutum fuit ut « nullus sive sæcularis, sive regularis, etiam » in ecclesiis suorum ordinum, contradicente episcopo, » prædicare præsumat. » Idem concil., sess. 5, c. 2 de Reform., præscribit ut regulares, ad prædicandum in alienis ecclesiis, expressam habeant licentiam. Hæc autem disciplina stricte semper servata est in Gallia, ut

patet ex multis conciliis provincialibus, ex theologis, ex edicto regio anni 1695, etc.

3° Cum facultas concionandi sæcularibus aut regularibus beneficia curata non habentibus concessa, sit duntaxat delegata, ad libitum restringi, modificari aut revocari potest, etiam sine causa; quod etiam intelligendum est de facultate curatorum relative ad alienas ecclesias. Procul dubio episcopi prohibere possunt ne parochi ullum admittant ad prædicandum aut catechizandum in suis ecclesiis, nisi exhibeat licentiam Ordinarii loci in scriptis datam. Usus in diœcesi nostra receptus est, ut sacerdos etiam alterius diœcesis, sed bene notus, et nulla censura aut prohibitionem ligatus, a paracho invitari possit ad concionandum per transennam, non vero diaconus sine licentia episcopi aut vicarii ejus generalis.

§ III. — De obligatione orandi.

I. QUOMODO EPISCOPI AD ORANDUM TENEANTUR. — Apostoli semper jungebant orationem prædicationi: *Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus*, aiebat B. Petrus ad multitudinem; sciebat enim quod *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus*, I Cor. III, 7. Aliunde: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*, Hebr. v, 1. Ergo episcopi jugiter orare, in divinarum rerum contemplatione se exercere, et divini luminis illustrationem pro seipsis, pro clero suo et pro fidelibus sibi commissis ardentissimis animæ votis deprecari debent.

II. DE MODO QUO EPISCOPI SUAM DE ORATIONE OBLIGATIONEM ADIMPLERE DEBENT. — 1° Frequenter et saltem diebus dominicis et festivis Missam pro tota diœcesi celebrare debent, ut in Tractatu de Eucharistia diximus. S. Carolus eos insuper hortatur, in concilio Mediol. IV, ut præterea Missæ sacrificium facere studeant illis diebus quibus ecclesiastica beneficia conferent, examina generalia

clericorum vel confessoriorum habebunt, cæterasque graves consultationes vel deliberationes inibunt, etc.

2º Episcopi est insuper populum ad orandum incitare, modum orandi docere, preces publicas et privatas præscribere et dirigere, libros orationum legere, examinare, approbare; preces extraordinarias ex causa publica et communi indicere et dirigere.

3º Ad publicam orationem evidenter pertinet officium canonicum, id est, solemnis ac perpetua Horarum canonicarum persolutio : episcopus igitur invigilare debet ut officium istud non omittatur, devote ac recto ordine peragatur, canonici fideliter ei assistant, illud integre recitent vel canant, etc.

4º Tenentur insuper episcopi Breviaria, Missalia, Antiphonaria aliosque libros ad officium ecclesiasticum spectantes diligenter examinare, et si quid superfluum, indecens, falsum aut cultu divino minus dignum reppererint, illud resecare aut emendare debent. Semper tamen attendant bullam S. Pii V circa librorum divinorum correctionem, quæ Breviario Romano præfici solet, uti de officio agentes explicavimus.

§ IV. — De obligatione diœcesim visitandi.

I. DE OBLIGATIONE DIŒCESIM VISITANDI. — Cum episcopus sit pastor totius diœcesis, et curam habere debeat omnium animarum sibi commissarum, sequitur eum vigilantem sollicitudinem diversas suæ jurisdictionis ecclesias visitare teneri, ut oves, quantum potest, cognoscat, necessitates earum detegat, media illis subveniendi inquirat, ut nulla sua culpa pereat, et merito dicere possit cum B. Paulo, Act. xx, 26 : *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis.* Hæc igitur obligatio est juris naturalis ac divini, et nulla consuetudine abrogari aut imminui potest. Unde concil. Trid., sess. 24, cap. 3 de Reform. : « Patriarchæ, primates, metropolitani et episcopi propriam diœcesim per

» seipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum
 » generalem vicarium aut visitatorem, si quotannis to-
 » tam, propter ejus latitudinem, visitare non potuerint,
 » saltem majorem ejus partem, ita tamen ut tota bien-
 » nio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non
 » prætermittant. »

Ex mente autem concilii episcopi non semper unica visitatione annuali aut biennali obligationi suæ satisfaciunt. Valde necesse est ut statum suæ diœcesis perspectum habeant, et ideo, si possint, sæpe curare debent ut quasdam partes frequentius visitent. At qui habent diœceses immensas, ut nunc in Gallia, eas neque quotannis, neque biennio integras per seipsos visitare possunt. Excusantur ergo per impossibilitatem, modo faciant saltem quod moraliter possunt.

II. DE IIS QUI, PRÆTER EPISCOPUM, DIOECESIM VISITARE POSSUNT AUT DEBENT. — 1° Metropolitani olim, post visitationem propriæ diœcesis absolutam, diœceses suffraganeorum visitare poterant; sed hodie hoc amplius non possunt, *nisi causa cognita et probata in concilio provinciali*: sunt verba concilii Trid., sess. 24, cap. 3 de Reform.

2° Vicarius generalis jus visitandi diœcesim non habet, nisi hoc specialiter ei committat episcopus, quia episcopi per seipsos suas diœceses visitare tenentur, si legitime non fuerint impediti: ergo visitatio eis reservatur, ac proinde specialis requiritur commissio ut per alium exerceri possit. Ita *Barbosa, Ferraris* et alii passim.

3° Vicarius vero capitularis, sede vacante, hujusmodi visitationem facere potest, sive per se, sive per alium, modo elapsus sit annus a postrema visitatione, ut decrevit Cong. Episc. 10 januar. 1629 et 3 febr. ejusdem anni. Item vicarius Apostolicus, ut eadem Congr. pluries definiit.

4° Decani, archidiaconi, archipresbyteri, plebani et alii inferiores jus habent visitandi, si id longa consuetudine præscripserint, ut expresse tradit concil. Trid. in loco citato: at rationem visitationis a se factæ et acta

omnia exhibere tenentur episcopo infra mensem, et nihilominus episcopus potest, per se vel per alium, easdem ecclesias visitare.

III. DE SCOPO VISITATIONIS EPISCOPALIS. — Præcipuus visitationis scopus est sanam doctrinam inducere, errores expellere, bonos mores tueri, malos corrigere, populum exhortationibus et admonitionibus ad religionem, pacem et innocentiam accendere, cæteraque, prout locus, tempus et occasio ferent, ad fidelium ædificationem, bonum spirituale et aternam salutem constituere. Visitatores igitur primum dignoscant de fide, vitæ sanctimonia et moribus clericorum, monialium, fidelium, etc.; deinde inquirent an servantur vel negligantur regulæ, an singula rite et ordinate constituentur, an clerici congruentem deferant habitum, tonsuram et alia hujusmodi, an pastores munera sua recte ac diligenter impleant docendo, catechizando, sacramenta ministrando, sacramentum Eucharistiam, olea sancta, baptisterium, altaris paramenta, etc., honeste conservando; an bona ecclesiæ (*de la fabrique*) regulariter administrentur, an piæ foundationes fideliter impleantur; quomodo se habeant scholæ sive puerorum, sive puellarum, sub respectu religionis, an parochi eis invigilent et faciant saltem quod possunt, etc.

Ideo ut hic scopus attingatur, in omnibus quæ ad visitationem et morum correctionem spectant, episcopi habent jus ordinandi, moderandi, puniendi et exsequendi, juxta canonum sanctiones, quæ illis ex prudentia pro subditorum emendatione ac diœcesis utilitate necessaria videbuntur: « Nec ulla exemptio, inhibitio, appellatio » seu querela, etiam ad Sedem Apostolicam, interposita, » executionem eorum quæ ab his mandata, decreta aut » judicata fuerint, quoquo modo impediat aut suspendat. » Concil. Trid., sess. 24, cap. 10 de Reform. Attamen in visitatione eas infligere non possunt pœnas, quæ in jure censentur graves et formas judiciales exquirunt, nec ullo modo jurisdictionem stricte contentiosam exercere.

IV. DE IIS QUI VISITATIONI EPISCOPALI SUBJICIUNTUR. — Visitationi episcopi subjiciuntur omnes Ecclesiæ parochiales ipsius diœcesis, vicariales et annexæ; capellæ publicæ in quibus Missa celebratur, et etiam oratoria privata pro quibus facultas celebrandi Missam petitur vel fuit concessa, et seminaria, quia hæc ad jurisdictionem episcopi evidenter pertinent. Item episcopus visitare potest capitulum cathedrale per seipsum solum, nullis capitularibus sibi adjunctis, vel cum aliis extra capitulum, omissis capitularibus suis, ut constat ex concilio Trid., sess. 6, cap. 4 de Reform. et ex declaratione Congreg. Concil. a Fagnano relata, ad cap. *Ut juxta*, 17, tit. 34, l. 1 Decretal.

Nulla nunc capitula sunt exempta, nullæ communitates mulierum a jurisdictione episcopali eximuntur. Monasteria autem virorum episcopi *canonice* visitare nequeunt, nisi tanquam Sanctæ Sedis delegati.

Olim episcopus visitare poterat omnia hospitalia, rationem administrationis exigere, abusus corrigere et reformare: nunc in Gallia ei tantum agnoscitur jus ea visitandi sub respectu religionis, et inquirendi an piæ fundationes accurate impleantur. Item visitandi collegia et examinandi quomodo ibi doceatur religio.

V. DE MODO FACIENDI VISITATIONEM. — Caveant episcopi diœcesim visitantes, aut confirmantes, « ne inutili-
» bus sumptibus cuiquam graves onerosive sint, neve
» ipsi aut quisquam suorum quidquam procurationis
» causa pro visitatione... aut alio quovis nomine, nec
» pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualiter-
» cumque offeratur, accipiant, non obstante quacumque
» consuetudine, etiam immemorabili, exceptis tamen
» victualibus quæ sibi ac suis frugaliter moderateque
» pro temporis tantum necessitate et non ultra, erunt
» ministranda. » Concil. Trident., sess. 24, cap. 3 de Reform.

§ V. — De obligatione synodum celebrandi.

I. DEFINITIO, NATURA ET OBJECTUM SYNODI DIOECESANÆ. — Synodus diœcesana, de qua hic agitur, est legitima congregatio ab ipso episcopo, aut, ex ipsius consensu, a vicario ejus generali facta ex presbyteris et aliis clericis diœcesis, in qua de his quæ ad curam pastoralem spectant, agendum et deliberandum est.

Ex natura sua, synodus diœcesana non est cœtus deliberativus, ut aiunt; sed qui in ea vocati sedent consilium tantummodo præstant. Hoc consilium episcopus vel sequitur vel rejicit, prout opportunum judicat. Item tenetur consilium capituli exquirere, non vero consensum ejus expectare, ut declaravit Congr. Conc. 27 martii 1632, 26 febr. 1639 et 26 nov. 1689.

Synodi commendantur ab Ecclesia, tum ut sacerdotes una coadunati et exercitiis spiritualibus utentes zelum et fervorem renouent; tum ut abusus denuntientur et corrigantur; tum ut in eis episcopus promulget leges ecclesiasticas, sive communes, sive in concilio provinciali confectas, sive statuta diœcesana.

II. OBLIGATIO SYNODUM CELEBRANDI. — Ex S. Cypriani aliorumque Patrum epistolis ac scriptis, manifestum est episcopum frequentissime in primis sæculis coadunasse presbyterorum suorum senatum, qui vocari solebat *presbyterium* et deinde *synodus*, in lingua græca, idem significans ac comitatus vel cœtus; quotiescumque enim ardua occurrebant negotia, convocabatur clerus, ut maturius de illis deliberaretur. Labentibus autem sæculis, mos invaluit ut bis tantum in anno celebraretur synodus diœcesana, et postea annuatim tantum, ut evidenter supponit Innocentius III, in concilio Lateran. IV anno 1215 celebrato, relatus in Decretal. lib. 5, tit. 1, cap. 25; et concil. Trid., sess. 24, cap. 2 de Reform., ait: « Synodi » quoque diœcesanæ quotannis celebrentur, ad quas » exempti etiam omnes, qui nec capitulis generalibus » subduntur, accedere teneantur; ratione tamen parochia-

» lium aut aliarum sæcularium ecclesiarum, etiam an-
 » nexarum, debeant ii qui illarum curam gerunt, qui-
 » cumque illi sint, synodo interesse. » Si necessitas pos-
 » tulare videatur, synodus diœcesana sæpius in anno cele-
 » brari potest, ut docent canonistæ.

Congregatio Concil. decrevit die 26 junii 1621, epi-
 scopum synodum diœcesanam singulis annis non cele-
 brantem pœnas a jure statutas incurrere; et alibi, eum
 ab officio suspendendum esse. Attamen mos invaluit ut
 decretum istud nullibi servaretur. Merito notat DD. *De-
 vie*, episcopus Bellicensis, in suo Rituali, t. I, p. 51,
 « que les retraites ecclésiastiques peuvent être regardées
 » comme l'équivalent des synodes, et sont même plus ef-
 » ficaces pour le maintien de la discipline ecclésiastique. »
 Idem fusius habetur in concilio Rhedonensi 1849, de-
 creto VII, *de Synodo diœcesana et de spiritualibus pro clero
 exercitiis*.

III. DE IIS QUI SEDENT IN SYNODO. — Ad synodum acce-
 dere tenentur et admitti debent soli curati, id est, qui ec-
 clesiam parochialem vel annexam habent regendam, et
 beneficiati, nisi existeret consuetudo in diœcesi ut totus
 conveniret clerus. Sic pluries definiit Congr. Episc. Atta-
 men episcopus numerum eorum qui convocantur res-
 tringere potest, et convocare, v. g., solos archipresbyteros
 et decanos, vel solos parochos inamovibiles. Convocare
 solet capitulum vel delegatos a capitulo. Alios clericos
 convocare posset. Omnes autem qui convocantur inte-
 resse debent, nisi sufficienter excusentur. Coll. Andeg.,
Hiérarchie et Synodes, tom. III, pag. nobis 247, etc.

IV. DE FORMA CELEBRANDI SYNODUM. — Forma cele-
 brandi synodum reperitur in Pontificali Romano et se-
 quenda est, nisi alia usu vel scripto fuerit introducta;
 v. g., in Pontificali Romano statuitur quod, lectis Con-
 stitutionibus, habetur scrutinium, et *quæ placent, per pa-
 tres confirmantur*. Hæc tamen forma minime necessaria
 est et communiter non servatur saltem in Gallia. Vide
 Coll. Andeg., *Hiérarchie et Synodes, tom. III, 5° Conf.*

Neque synodus diœcesana, neque synodus provincialis

se sanctas inscribere possunt, quia ille titulus nunc solis tribuitur conciliis generalibus, ut testatur Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 1, cap. 3, n. 1.

Non tenetur episcopus sua decreta synodalia ante eorum publicationem mittere Romam, ut expresse docent Gavantus, *Barbosa, Ferraris*, etc.

ARTICULUS QUINTUS.

DE IIS QUI SUNT PARTICIPES AUT MINISTRI JURISDICTIONIS EPISCOPALIS.

Probavimus, in Tractatu *de Ecclesia*, simplices sacerdotes ipsosque parochos non esse necessarios episcopi consultores : attamen ut regimen ecclesiasticum suavius esset, statutum fuit in concil. Carth. IV, anno 398, can. 23, « ut episcopus nullius causam audiat absque præsentiâ clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia. » Hæc disciplina diu exstitit. Presbyteris ecclesiæ successit capitulum cathedralis, unum corpus administrationis constituens cum episcopo, qui caput illius erat, et in negotiis ecclesiæ suæ nihil peragere aut pertractare poterat sine illius aut sanioris ejus partis consilio, ut expresse declarant Alexander III anno 1181 defunctus, et Cælestinus III, in Decretal. l. 3, tit. 10, cap. 4 et 5. Deinde canonicorum negligentia, incuria, ignorantia, aliave de causa, a multo jam tempore prævaluit consuetudo ut episcopi in exercitio suæ jurisdictionis a capitulo essent prorsus independentes : suos habere debent consiliarios quos pro arbitrio eligunt, sive ex capitulo, sive ex aliis presbyteris diœcesanis aut extraneis.

Attamen canonici manserunt quasi *consilarii nati* episcopi ; et quandoque sunt participes jurisdictionis episcopalis, v. g., sede vacante.

Ministri vero, quos eligit episcopus, variis funguntur officiis : sic utitur episcopus vicariis generalibus ad exercendam jurisdictionem fori interni et fori externi voluntarii ; officialibus eorumque administris ad fori conten-

tiosi jurisdictionem ; pœnitentiario in foro mere interno ; archidiacono, archipresbytero et decanis ad munus visitandi, inspectandi, monendi et corrigendi.

Itaque dicemus primum de Capitulo, dein de vicario generali, et successive de aliis episcopi ministris.

§ I. — De canonicis.

Agemus 1° de origine et diversis canonicorum speciebus ; 2° de erectione capitulorum et nominatione canonicorum ; 3° de capitulorum dignitatibus et officiis ; 4° de canonicorum juribus ; 5° de canonicorum prærogativis ; 6° de cœtu capitulari ; 7° tandem de canonicorum obligationibus.

Punctum primum. — De origine et diversis canonicorum speciebus.

I. DE ORIGINE CANONICORUM. — In primis Ecclesiæ christianæ temporibus omnes clerici dicebantur canonici, quia in canone vel in catalogo Ecclesiæ inscripti erant : decursu temporum, ii soli dicti sunt canonici a verbo græco κανών, *regula*, qui vitam communem sub eadem regula ducebant, et nullis astringebantur votis. S. Chrodegangus, Metensis episcopus, primus videtur hujusmodi canonicos instituisse versus medium octavi sæculi ; fere omnes alii episcopi simile habuerunt institutum ; et sic ubique fuerunt canonici in ecclesiis cathedralibus, in quibus scilicet episcopi suam habebant cathedram, vel in aliis ecclesiis quæ dictæ sunt collegiatæ, quia cœtus canonicorum vocabatur collegium.

II. DE DIVERSIS CANONICORUM SPECIEBUS. — In medio ævo, quoniam vita communis et regularis canonicorum decursu annorum fere ubique desierat, prodire viri insignes, qui eos monasticis votis astringere voluerunt, ut B. Petrus Damianus in Italia, Ivo Carnutensis in Gallia, Ecbertus Eboracensis in Anglia. Cum vero non omnes hoc vitæ genus amplecti consenserint, facta est divisio

inter canonicos regulares sub præposito viventes, et canonicos sæculares, qui bona sua retinent et seorsim vivunt.

Canonici ergo sæculares, de quibus hic agitur, sunt, juxta canonistarum definitionem, clerici jus perpetuum habentes occupandi sedem in choro, sedendi et suffragium emittendi in cœtibus capitularibus ac percipiendi certam partem reddituum ecclesiasticorum, cum onere operam præstandi solemnitati divinorum officiorum in ecclesia cathedrali aut collegiata. Hæc ex dicendis elucidabuntur.

Corpus canonicorum dicitur capitulum; vocatur capitulum cathedrale, si officium persolvat in ecclesia cathedrali; capitulum vero collegiatum, si sit alii ecclesiæ addictum. Agimus tantum de capitulis cathedralibus.—Tandem distinguuntur canonici honorarii; ii sunt quidam clerici, ordinarie presbyteri, qui participes sunt prærogativarum ad canonicos pertinentium, non autem eorum jurium et obligationum.

Punctum secundum.—De erectione capitulorum et nominatione canonicorum.

I. DE ERECTIONE CAPITULORUM IN GENERE, UBI DE PRÆSENTI CONSTITUTIONE CAPITULORUM IN GALLIA. — Sub præsentī Ecclesiæ disciplina solus pontifex Romanus erigere potest capitula cathedralium, siquidem solus potest instituere novas sedes episcopales et episcopos confirmare. An ipse solus possit etiam erigere collegiatas, disputatur inter canonistas.

Quod ad præsentem constitutionem capitulorum in Galliis spectat, hæc in primis notanda sunt: omnia antiqua capitula cathedralium, cum cunctis juribus suis, prorsus fuerunt suppressa simul ac sedes episcopales quibus erant annexa, per bullam *Qui Christi Domini*, diei 29 nov. 1801. Pius VII, eadem bulla, mandabat card. Legato ut « decerneret circa dignitates et canonicos cujus- » cumque capituli juxta præscriptum sacrorum concilio-

» rum efformandi... Ad quod præstandum amplissimas
 » quasque ei facultates, etiam subdelegandas, imperitur,
 » necessarias atque opportunas ad probanda statuta res-
 » pectivorum capitulorum. »

Huic mandato obtemperans, card. Legatus concessit archiepiscopis et episcopis, vi concordati anni 1801 institutis, ut capitulum erigerent « juxta formam a sacris canonibus conciliisque præscriptam et ab Ecclesia huc usque servatam. » In bulla *Paternæ Charitatis*, diei 6 oct. 1822, relativa ad novam circumscriptionem diœceseon Galliæ, eadem conceditur facultas episcopis sedium quæ eriguntur.

Episcopi igitur, jure sibi concesso utentes, capitula in respectivis ecclesiis suis metropolitanis vel cathedralibus erexerunt et condiderunt statuta quæ sibi visa sunt magis accommodari *præsenti rerum statui*, et bono Ecclesiæ magis congruere, *habita ratione circumstantiarum*. Statuta omnia substantialiter similia missa fuerunt juxta præscriptum ad Legatum vel ad Papam. Pleraque a diversis quæ sibi successerunt guberniis pro foro civili fuerunt approbata, et nulla intervenit reclamatio authentica : ergo habent vim legis tum in foro ecclesiastico, tum in foro civili.

Sic habet concilium Rhedonense anni 1849, Romæ recognitum, decreto V : *Quamvis hodierna in Galliis capitulorum constitutio non sit juri antiquo omnino conformis, eorum nihilominus statuta, ipsis, virtute auctoritatis Apostolicæ, per cardinalem Legatum subdelegatæ, ab episcopis data, nec non ab eodem cardinali Legato sufficienter approbata et aliunde per diuturni temporis usum sufficienter confirmata, observanda esse declaramus, quoadusque S. Sedes aliter statuerit, vel episcopus virtute decreti præcitati, ea, aut proprio motu, aut prævio concilii provincialis judicio, perspecta opportunitate et attentis circumstantiis, requisito prius capituli consilio, immutaverit.*

Nova igitur cathedralium nostrarum capitula ut legitime constituta habenda sunt.

II. DE CREATIONE NOVORUM CANONICATUUM VEL DIGNITATUM. — 1° Non potest episcopus, auctoritate propria, eri-

gere novas et inusitatas dignitates. Sic pluries resolvit S. Cong. Conc., speciatim 26 nov. 1695 et 24 Mart. 1736.

2° Non possunt etiam episcopi creare novos canonicatus in capitulis quibus præfixus est auctoritate sanctæ sedis numerus canonicorum.

3° In Gallia, ubi capitula cathedralium non sunt numerata, videtur quod episcopus, cum capituli consensu, constituere possit canonicos ultra numerum titularum a gubernio fundatorum, jura ac prærogativas verorum canonicorum eis tribuendo, cum obligatione eadem sufferendi onera. Præcavendæ tamen sunt difficultates quæ accidere possent, si deliberationes capituli ad gubernium deferantur.

4° Mos invaluit ut episcopi, pro libitu, canonicis proprie dictis addant canonicos quos vocant *honorarios*, quibus insignia conceditur canonicorum deferre et sedere in choro cathedralis si velint; nulla autem eis assignatur pensio, nec ideo eis incumbunt obligationes præbendis annexæ.

III. DE COLLATIONE CANONICATUUM. — Hæc quæstio spectat tum collatorem, tum illum qui canonicatum collatum accipere potest.

1° Collatio canonicatum in cathedralibus olim pertinebat, jure communi, ad episcopum et capitulum simultanee, ut probatur ex Glossa in cap. 31, tit. 6, l. 1 Decretal., et e canonistarum testimoniis : in pluribus tamen ecclesiis mos invaluerat ut jus istud ad solum episcopum, et in aliis ad solum capitulum pertineret; quæ consuetudo per quadraginta annos præscribi poterat, ut communiter dicunt auctores.

In Gallia rex solebat nominare ad primum canonicatum in singulis capitulis vacantem post suum adventum ad thronum et post juramentum fidelitatis novi episcopi; quæ nominationes vocabantur *de joyeux avènement et de serment de fidélité*. Statim concedebatur diploma regium, vi cujus vir ecclesiasticus illud possidens primum titulum vacantem obtinebat. Ludovicus XVIII et Carolus X

usi sunt veteri hac consuetudine, quæ juxta *d'Héricourt*, a Germania, ubi erat antiquissima, transiit in Galliam currente decimo sexto sæculo; eam vero sibi non vindicaverunt Napoleo I et Ludovicus-Philippus, nec Napoleo III. Nunc igitur episcopi omnes nominant canonicos sicut parochos.

2º Concil. Trid., sess. 24, cap. 12 de Reform., statuit quod in omnibus ecclesiis cathedralibus canonicatus haberent annexum ordinem presbyteratus, diaconatus vel subdiaconatus, et dimidia pars saltem essent presbyteri. Nullus igitur fieri potest canonicus in aliqua cathedrali, nisi vigesimum secundum ætatis annum attigerit et ordinem subdiaconatus susceperit. Nunc gubernium Gallicum exigit ut quilibet canonicus sit sacerdos.

Punctum tertium.— De capitulorum dignitatibus et officiis.

Tres præcipue sunt altiores canonicorum gradus, scilicet dignitas, personatus et officium.

Dignitas est quædam præeminentia cum jurisdictione.

Duæ præsertim et antiquissimæ sunt dignitates, nempe archidiaconatus et archipresbyteratus.

Personatus, qui etiam sæpe minus proprie vocatur dignitas, est honor præeminentiae sine jurisdictione, qualis videtur apud nos præcentor.

Officium est nuda rerum ecclesiasticarum administratio quæ præcipue competit theologo et pœnitentiario. Ex concilio Lateran. IV et Trid., sess. 5, de Reform. cap. 1, in omnibus capitulis cathedralium ab episcopo, de capituli consilio, creari deberet theologus, qui sacras Scripturas explicare et theologiam clericos docere teneretur; et ex sess. 24, de Reform. cap. 8, pœnitentiarius qui confessiones audire deberet.

Punctum quartum. — De juribus capitulorum cathedralium.

Jura capitulorum sunt vel jura utilia, vel jura realia, vel jura honorifica. De juribus honorificis mox dicetur, ubi de prærogativis capitulorum.

I. DE JURIBUS UTILIBUS CAPITULORUM. — Olim ista jura duplicis erant generis, nempe præbenda et distributiones manuales. — Præbenda est jus percipiendi quamdam partem ex bonis ecclesiæ cathedralis aut collegiatae cum onere quasdam functiones adimplendi. Præbenda canonicalis ea est quæ competit canonicis pro suis officiis. In eo differt a canonicatu quod sit solummodo jus aliquos redditus percipiendi; canonicatus autem est titulus spiritalis a redditu temporali in se independens.

Distributiones manuales olim fiebant quotidie et inter canonicos qui choro et officio assistebant. Hoc jus agnovit conc. Trid. sess. 21, cap. 3; sess. 22, c. 3; sess. 24, cap. 12.

Hodie, apud nos, jam non fiunt manuales distributiones; et pro præbenda habendum est stipendium a gubernio solutum. Id enim apparet ex resp. S. Pœnitentiariæ 19 jan. 1819. Vid. *Bouix, de capitulis* pag. 177, *Craisson*, t. II, p. 332.

II. DE JURIBUS REALIBUS CAPITULORUM. — Hæc jura spectant vel administrationem diœcesis, vel administrationem ipsius capituli suorumque bonorum.

1° *Quoad administrationem diœcesis*. Bened. XIV, de Synodo diœces. l. 13, cap. 1, n. 5 et seq., docet — a) canonicos cathedralis consiliarios esse natos episcopi, jure Decretalium; — b) episcopum teneri, jure communi, et seclusa consuetudine legitime præscripta, consilium capituli sui exquirere in rebus gravioris momenti, sed non sequi, nisi in casibus jure expressis et per legitimam præscriptionem non sublatis, quia latum intercedit discrimen inter consilium et consensum. Dicit enim capitulum esse respectu episcopi, sicut collegium cardinalium respectu Papæ: Papa autem ardua Ecclesiæ negotia decernere non solet sine fratrum suorum cardinalium consilio, quamvis sciat supremæ potestatis suæ exercitium ab eorum consensu non pendere: ita et episcopus consilium capituli petere tenetur, sed assensu ejus non indiget, exceptis casibus in jure expressis. — c) Itaque docet insuper Bened. XIV episcopum novas constitutiones in

synodo promulgaturum, sententiam totius cleri suæ diœcesis efflagitare non teneri, sed satis esse si capituli consilium exposcat, etsi illud sequi non teneatur, nisi in his constitutionibus agatur de re ad quam jura majoris partis capitularium exigunt consensum; imo, ab obligatione petendi consilium capituli solutum esse episcopum « qui » per legitime præscriptam consuetudinem jus sibi acquisivit novas leges condendi et publicandi inconsulto capitulo. *Ubi vero* contrariorum eadem est disciplina, obstringeretur episcopus non solum consilium, sed etiam sui capituli consensum expetere, ubi idem capitulum id juris ex antiqua consuetudine sibi vindicasset. Constant hæc omnia ex pluribus sacræ Cong. Concilii responsis. » Itaque episcopus consuetudines in sua ecclesia receptas apprime noscere debet, et sicut iis quæ sibi favent licite utitur, eas quæ capituli jus antiquum servant observare tenetur. Unde, juxta doctissimum pontificem, « posito quod episcopus, priusquam synodales constitutiones promulget, sui capituli consilium exposcere debeat, decet ut illas ante synodum singulis canonicis tradat expendendas, omnibusque deinde in unum congregatis, quid de iisdem sentiant requirat et audiat. » Non tenebitur tamen consilio eorum acquiescere; verum, si constitutiones inconsulto capitulo edidisset et promulgasset, firmitate carerent, ut pote a norma jure præscripta deficientes: attamen, si justæ et rationabiles essent, sanciri possent a S. Congr. Concilii, quod aliquando factum est.

2° *Quoad administrationem sui ipsius et suorum bonorum.*

—A) Non solum consilium capituli expetendum est, sed etiam consensus ejus requiritur, si agatur de rerum ad cathedralem pertinentium alienatione, de earum administratione, de canonicatum suppressione, de auctoritatis vel dignitatis ecclesiæ cathedralis diminutione, de quolibet ejus præjudicio, de numeri canonicorum augmentatione, de curæ animarum toti capitulo incumbentis in certam personam vel dignitatem translatione, etc.

Quæ ad administrationem vel alienationem rerum ad cathedralem pertinentium spectant, vi circumstantiarum

ad fabricam transierunt apud nos, et ideo nec consilium capituli nunc exquirendum est, nisi ex aliqua convenientia, si expedire videatur episcopo. Jam ante schisma anni 1791 mos invaluerat ut episcopi absque ulla capituli participatione jurisdictionem suam voluntariam et contentiosam exercerent, leges et statuta disciplinæ conderent, etc., ut videre est apud *Bergier, Dict. théol.*, art. *Chapitre*; *Conf. d'Angers*, 2e édit. par le card. Gousset, t. xx, p. 344, etc.

— B) Capitulum potest, sine consensu episcopi, condere statuta de his quæ ad specialia ipsius negotia respiciunt, aut proprios capitulares concernunt, v. g., ut certis temporibus ad capitulum non vocati convenient, ut tali ordine vel ad pulsum hujus aut illius campanæ ad chorum aut ad capitulum convocentur; pro bonorum communium, si quæ habeant, administratione, pro canonicorum defunctorum exsequiis vel anniversariis, et aliis hujusmodi. Ita communiter canonistæ, ut videre est apud *Fagnanum*, t. i; *Ferraris*, v^o *Capit.*, art. 3, n. 1, etc. Non vero facere potest, sine consensu episcopi, statuta quæ obligent extraneos, sive totam diœcesim, vel ad communem ecclesiæ cathedralis statum aut jura vel alia negotia ardua respiciant, vel illius ecclesiæ constitutiones aut consuetudines immutent, vel novas inducant; episcopus enim est caput canonicorum sicut aliorum clericorum totius diœcesis: capitulum igitur nihil extraordinarium sine illius consensu agere potest. Imo in præsentibus rerum adjunctis capitulum nihil agere aut decernere potest sine consensu episcopi.

Punctum quintum. — De canonicorum privilegiis.

Prærogativæ honorificæ canonicorum spectant ad habitum, ad præcedentiam, ad ultima sacramenta et sepulturam.

I. DE PRÆROGATIVIS AD HABITUM SPECTANTIBUS. — Canonici a cæteris clericis distinguuntur habitu honorabili in choro. Insignia quæ ordinarie illis conceduntur sunt rochetum, mozetta, almutia, cappa magna.

Ferraris, v^o Insignia, refert S. Cong. Rit. decisiones ex quibus constat episcopum non posse, inconsulta sancta Sede, insignia canonicis Ecclesiæ cathedralis vel collegiatiæ concedere, vel concessa mutare, nec de novo almutiam concedere, si non habeant.

Jure communi, canonici non debent ferre insignia sui ordinis extra propriam Ecclesiam, quando incedunt ut singuli. Ita censuit S. Rit. Cong. in decreto 31 maii 1817, et in pluribus aliis decisionibus.

II. PRÆROGATIVÆ CANONICORUM QUOAD PRÆCEDENTIAM. — Canonici Ecclesiæ cathedralis, ut corpus incedentes, præcedunt omnes clericos, regulares, etiam abbates benedictos, parochos et alios canonicos etiam in propria eorum ecclesia, quia Ecclesia cathedralis alias vincit ecclesias dignitate, et capitulum, ut senatus episcopi, aliis præcellit.

Quoad præcedentiam inter ipsos canonicos, hæc ex pluribus S. Rit. Cong. constant. — a) Canonici prius creati aliis postea admissis, etiam doctoribus vel ætate provectioribus præstant. — b) Canonici digniores occupare debent sedes quæ sunt viciniore sedi episcopali. — c) Canonici vestibus sacris parati præcedentiam habent super vicarium generalem. Secus, vicarius generalis, habitu vicarii incedens, eos præcedit. Si autem sedeat ut canonicus, servare debet locum suæ receptionis et in habitu canonicali. In Gallia nova statuta volunt generaliter ut vicarii generales titulares, tanquam capituli duces, canonicos in omnibus præcedant. — d) Canonicus factus episcopus, cum retentione canonicatus, omnes canonicos et dignitates etiam antiquiores præcedit. — e) Canonici cathedralis, uti singuli existentes, nequeunt prætereundam præcedentiam, ut jam diximus, nec locum distinctum: « Si tamen aliquis canonicus, etiam honorarius tantum, procedat cum episcopo suo, præter parochum, in parochi ecclesia, etiam in diœcesi aliena; » quia tunc non procedit tanquam privatus, sed tanquam membrum cum capite suo. » S. Congr. Rit., 19 maii 1838.

III. PRÆROGATIVÆ CANONICORUM QUOAD ULTIMA SACRAMENTA ET SEPULTURAM. — 1° Canonici ægrotantes sacramenta Extremæ Uctionis et sacri viatici a parcho cathedralis suscipere debent, si in territorio ejus suam residentiam habeant, ut omnes docent auctores; et a parcho domicilii, si in aliena parochia habitent, vel infirmitate deprehensi fuerint, ut Congr. Concilii pluries decrevit: si contrarium alibi videatur dixisse, id intelligendum est de contraria consuetudine quam noluit reprobari. Mos Cenomani receptus est quod præses capituli omnibus canonicis, sive intra limites ecclesiæ cathedralis, sive in aliis parochiis civitatis degentibus, ultima administret sacramenta: quo autem fundamento innitatur hæc consuetudo juri communi opposita, et cujus sit antiquitatis, ignoramus.

2° Canonici cathedralis, intra limites alterius parochiæ decedentes, non electa sibi sepultura, sepeliendi sunt in cathedrali, si in ea proprium sit canonicorum sepulcrum, ut censuit S. Congr. Conc. die 12 maii 1685; imo etiamsi proprium hujusmodi non sit sepulcrum, probabilius etiam sepeliri debent in cathedrali seu cœmeterio cathedralis, ut docet *Ferraris*, v° *Canonic.*, art. 8, n. 20, allegans decisionem S. Congr. Rit. et dicens in utroque casu solvenda esse jura parochialia parcho domicilii. Cenomani canonici, sive titulares, sive honorarii, in aliis parochiis civitatis decedentes, non electa sibi sepultura, sepeliuntur a capitulo perinde ac si in territorio cathedralis decessissent; nihil solvitur neque parcho cathedralis neque parcho domicilii, et cadaver levatur, parcho minime requisito.

Punctum sextum. — De cœtu capitulari.

I. DE CONVOCATIONE CÆTUS CAPITULARIS. — Convocatio capituli fieri debet, juxta morem solitum, a digniori seu præsidente, qui negotia proponit et suffragia colligit: si fuerit absens, hæc convocatio spectat ad sequentem in dignitate. Qui autem capitulum convocat, explicare non

tenetur materiam convocationis in ipsa convocatione, ut declaravit Congr. Conc. die 12 martii 1655.

Eadem Congr., in variis responsis, censuit — a) licentiam episcopi non requiri ad convocandum capitulum ubi mos est illud absque tali licentia convocandi; — b) in eo casu episcopum, et a *fortiori* vicarium ejus generalem, jus non habere talem convocationem prohibendi, nisi ex justa causa; — c) eum cogere non posse canonicos ad significandum sibi quid tractare velint in capitulo, sed exigere posse ut exemplar resolutionum capitularium sibi exhibeatur, quia ipsius est vigilare ne fiant a capitulo resolutiones juri suo aut aliorum contrariæ; — d) eum jus non habere convocandi capitulum pro actibus capitularibus qui spectant ad capitulum ut capitulum: nam in illis actibus remanere debet jurisdictio et potestas capituli, si qua ei competat, illæsa et integra, ut statuit concil. Trid., sess. 25, cap. 6 de Reform.; — e) episcopum vero illud semper convocare posse per se vel per vicarium generalem, pro casibus in quibus, juxta sacros canones, illius votum vel consilium exquirere tenetur, et pro aliis ad ipsius dignitatem spectantibus; et tunc in eo præsidere debet cum omnibus prærogativis suis, vel præsidet vicarius generalis et primam sedem occupat: sed neuter habet jus suffragii, nisi sit simul canonicus, quia hoc spectat solum ad eos qui sunt de capitulo. Ita Congr. Conc. die 13 julii 1694. Nunc vero in Gallia, e plerisque statutis virtute decreti card. *Caprara* et bullæ 1822 conditis, vicarii generales dicti titulares ad gremium capituli pertinent, et jus suffragii exercent. Item episcopus, qui naturalis est capituli præses; et sic fieri consuevit.

II. DE INTERVENTU EPISCOPI IN CÆTU CAPITULARI. — Si legitima existat consuetudo ut episcopus vel vicarius ejus generalis in omnibus interveniat capitulis, etiam in eis quæ ad solum spectant capitulum, debet servari, inquit *Ferraris* et multi apud ipsum, vº *Capit.*, art. 1, n. 17. Excipitur tamen nisi in capitulo agendum sit de proprio episcopi vel suorum interesse; tunc enim episcopus vel vicarius generalis, qui convocationem fecit et rem propo.

suit, statim exire debet et capitulares relinquere solos ut ipsi libere rem discutiant et resolutionem emittant. Sed nec hæc exceptio stricte nunc admittitur in Gallia, cum nova statuta tribuant episcopo generaliter facultatem interveniendi in cunctis capitulis, sine ulla exceptione, per se vel per vicarium generalem.

III. DE CONDITIONIBUS REQUISITIS UT VALEANT ACTUS CAPITULI. — Ut actus capituli sint validi, quatuor requiruntur conditiones, ex variis canonistis, scilicet 1^a ut canonici legitime sint convocati, nempe ab episcopo aut vicario ejus generali, vel a decano, aut, defectu ejus, ab alio antiquiori : circa modum convocandi nihil statuitur in jure, et ideo sequenda est consuetudo uniuscujusque ecclesiæ ; alibi enim fit convocatio per sonum campanæ, alibi per litteras, alibi viva voce, quod nunc facile est ob exiguum eorum numerum : locus solet esse determinatus : verum si alibi, modo in loco honesto, convocatur capitulum, actus nihilominus erit validus, et episcopus illud in propria aula convocare potest, nisi habeat controversiam cum ipso capitulo ; demum a nemine convocari debet tempore divinorum officiorum, nisi ob causas accidentales et extraordinarias ; 2^a ut omnes jussuffragii habentes convocentur, nisi sint absentes : si autem capitulum diebus determinatis coadunari soleat, qui ad illud non eunt, prætereundum nequeunt se non fuisse convocatos ; 3^a ut negotia capitulariter expediantur, id est, ut omnes sint congregati, suffragia libere emittant post deliberationem in communi ; non sufficerent enim suffragia a singulis canonicis seorsim sumptis extra capitulum data ; 4^a ut major pars canonicorum præsentium in capitulo consensum præbeat ; id enim sequitur ex natura corporum deliberantium in quibus major pars negotia terminat, nisi aliter expresse fuerit statutum, ut in collegio cardinalium pro electione Papæ.

Punctum septimum. — De obligationibus canonicorum.

Præcipuæ canonicorum obligationes sunt sequentes : professionem fidei facere, residere, assistere officio chori, applicare Missam conventualem juxta mentem Ecclesiæ, assistere episcopo celebranti aut alia pontificalia exercenti, et, sede vacante, providere administrationi diœcesis.

1º De obligatione fidei professionem emittendi.

Canonici cathedralis semel instituti tenentur, intra duos menses a die adeptæ possessionis, professionem fidei facere, non solum coram episcopo aut vicario ejus generali, sed etiam coram capitulo, ut expresse habet concil. Trid., sess. 24, cap. 12 de Reform., et, sede vacante, hæc fidei professio fieri debet coram vicario capitulari, qui jurisdictionem episcopalem exercens repræsentat Ordinarium, et coram capitulo. Canonici autem e pluribus Congr. Concil. decisionibus et canonistarum interpretationibus, hanc professionem facere tenentur per seipsos personaliter et non per procuratorem. Unde qui sumit possessionem per procuratorem, fidei professionem emittere tenebitur in persona; et si eam emisisset Romæ coram vicario generali, illam repetere teneretur coram Ordinario et capitulo statim atque in loco residentię advenisset, ut definiit supradicta Congr. die 22 sept. 1696, et docet Bened. XIV, Inst. 60, n. 3, qui ibid., n. 7, ait hanc legem de facienda fidei professione per consuetudinem etiam constantem non solvi, sed solum per expressam exemptionem.

2º De obligatione resiãendi.

I. DE EXISTENTIA HUIUS OBLIGATIONIS. — Concil. Trid., sess. 24, cap. 12 de Reform., statuit quod « non liceat » (canonicis), vigore cujuslibet statuti aut consuetudinis, » ultra tres menses... quolibet anno abesse, salvo nihi- » lominus ecclesiarum constitutionibus, quæ longius ser-

» vitii tempus requirunt, alioquin primo anno privetur
 » unusquisque dimidia parte fructuum ; » secundo anno
 privandus est omnibus fructibus, et post triennium,
 « crescente contumacia, contra eum, juxta sacrorum ca-
 » nonum constitutiones, procedatur, » id est, ut aiunt
 omnes canonistæ, privetur ipso canonicatus titulo.

Ex præcedentibus concilii Trid. dispositionibus in Gal-
 lia receptis, et e pluribus sacræ Congr. Conc. decretis
 apud Fagnanum et *Ferraris* relatis, sequitur 1° canoni-
 cos abesse non posse ultra tres menses in toto anno ; 2°
 non omnes simul abesse posse, quia illi menses vacatio-
 nis conceduntur canonicis, non vero capitulo : curandum
 est igitur ut ecclesia convenienti servitio non destituatur ;
 3° tres menses sensu obvio accipiendos esse, ac proinde
 nonaginta dies continuos aut interpolatos continere ; 4° ad
 eos constituendos non computandas esse horas cujuslibet
 diei, sed dies integros in quibus servitium ecclesiæ con-
 suetum non fuit præstitum ; 5° eos qui sic absunt, quoti-
 dianas non percipere distributiones, si existunt, sed dun-
 taxat præbendam, id est nunc apud nos, honorarium a
 gubernio solutum ; 6° qui ultra tres menses continuos vel
 interruptos absunt, ad restitutionem pro ratione absen-
 tiæ minoris uno anno teneri ; si vero absentia fuerit
 unius anni, ad dimidiam partem ; si duorum annorum,
 ad totum restituendum tenentur, sed tantum post epis-
 copi sententiam, ut indicat verbum *privetur*, et id, non
 absolute requisita admonitione prævia, quæ in citato de-
 creto non præcipitur. Præcipitur vero ad auferendum ti-
 tulum, ut supponunt hæc verba, *crescente contumacia*.

NOTA. Ex edicto regio diei 13 martii 1832, lege diei
 23 aprilis 1833, et responso ministri cultuum diei 28 de-
 cembris 1847 ad episc. Andegavensem, honorarium re-
 ducitur ratione absentiae.

II. DE VACATIONIBUS AUT ABSENTIIS PERMISSIS. — Ut
 canonici abesse possint, intra dioecesim, tribus mensibus
 a concilio permissis, non requiritur capituli aut episcopi
 licentia, nisi forsan quoad tempus eligendum, ne officium
 consuetum aliquid detrimenti e plurium absentia patia-

tur. Nec requiritur aliqua causa : sola recreatio sufficit, ut pluries declaravit S. Congr. Conc., præsertim die 4 maii 1737 ; ad absentiam vero extra diœcesim licentia episcopi est necessaria, ut eadem censuit S. Congregatio. Pariter omnis absentia ultra tres menses permitti debet ab episcopo, qui prius causam cognoverit et probaverit. *Reiffenstuel*, l. 3, t. IV ; *Ferraris*, vº *Canonicus*.

Tres menses vacationis permitti incidere non debent in Natale Domini, in Pascha, vel in similes magnas solemnitates earumque octavas, scilicet Natalis Domini, ejus Resurrectionis, Pentecostes et Corporis Christi, neque in tempus Adventus aut Quadragesimæ ; neque canonici ultra tertiam partem capituli simul abesse possunt, ut S. Congr. Concil. definiit, die 12 julii 1631.

Si legitima adsit causa, episcopus concedere potest canonicis ut absint per quatuor menses, ut docent generaliter canonistæ et decisum fuit a S. Congr. Conc., referentibus *Barbosa*, *Fagnano*, *Ferraris*, etc.

III. DE CAUSIS A RESIDENTIA EXCUSANTIBUS. — Sunt autem causæ ob quas major vel indefinita permitti potest absentia, scilicet : 1º Christiana charitas, ut si canonicus a loco domicilii discedat ad adjuvandum proximum indigentem, ad terminandas lites ; 2º urgens necessitas, nempe si aeris intemperies, corporis infirmitas, sæviens persecutio absentiam canonici suadeat : ad eam causam reducitur pia peregrinatio, v. g., Romam, Jerusalem, cum licentia episcopi ; 3º debita obedientia, puta si Papa canonicum a residentia dispenset ut negotiis Ecclesiæ vel Sedis Apostolicæ incumbat ; vel si episcopus unum aut alterum canonicum sibi assumat pro negotiis diœcesis, ut in Decretal. l. 2, cap. 7 et 15, conceditur ; 4º evidens Ecclesiæ vel reipublicæ utilitas, v. g., ut adeat synodum generalem, provincialem aut diœcesanam, ut theologiæ per quinquennium studeat, ut eam quamdiu voluerit doceat. *Ferraris*, vº *Canonic.*, art. 5, n. 37.

Canonici ex justa causa absentes aliquem sibi substitutum, qui ecclesiæ pro ipsis deserviat, relinquere non tenentur, ut S. Congr. Concil. declaravit, et in

hoc conditio canonici longe melior est conditione curati.

Multa alia ad residentiam et distributiones quotidianas respicientia hic consulto omittimus, quia in præsentì rerum ordine sunt sine objecto.

3° *De obligatione assistendi officiis chori et psallendi.*

I. DE EXISTENTIA HUIUS OBLIGATIONIS. — Concilium Trid., sess. 24, cap. 12 de Reform., ait de canonicis : « Omnes vero divina per se, et non per substitutos, commpellantur obire officia..... atque in choro ad psallendum instituto, hymnis et canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare. » Nullo fundamento diceretur aut dispositionem hanc non esse claram, aut in Gallia non fuisse receptam, aut mutatione rerum fuisse abrogatam, aut canonicos esse in numero insufficienti; nam S. Congr. Concil. definiit, die 13 martii 1696, canonicos, etsi paucos, puta duos vel tres, officium in choro canere aut recitare teneri.

Attamen in Gallia, ubi episcopi nova condentes statuta juxta facultatem sibi concessam, putaverunt hanc obligationem, propter varias rationes, ad levem officii partem, vel etiam ad solam Missam capitularem, reducendam, videtur hanc praxim tuta conscientia retineri posse, licet sane optandum foret laudes Deo melius in choro persolvi.

II. DE MODO QUO HUIC OBLIGATIONI SIT SATISFACIENDUM. — 1° Canonici muneri suo non satisfaciunt, si solum divinis officiis per alios cantatis aut recitatis intersint in choro; sed tenentur alta voce, pro posse suo, canere aut recitare cum magno pietatis studio, ut solide ac fuse, cum omnibus canonistis, probat Bened. XIV, Institut. 107, § 3, fortiter damnans eos qui otiosi velut simulacra muta in sedibus suis immorantur. Eadem habet in Const. *Cum semper*, diei 19 aug. 1744, § 24, dicens eos qui ita se gerunt, id est, qui assistunt in choro *absque divinæ psalmodiæ cantu, præbendarum et distributionum* non facere fructus suos; idque clarius explicat in Brevi

diei 19 januarii 1748, asserens canonicos choro assistentes, minime vero canentes psallentesve, nullo pacto ex præbendis et distributionibus facere fructus suos, atque ideo restitutioni obnoxios esse. Sic expresse idem pontifex, de Synodo diœcesana, l. 11, cap. 3, n. 8, et l. 13, cap. 9, n. 21.

2° *Suarez, Bonacina, Concina, Collet*, S. Ligorius, lib. 3, n. 675, et alii communiter docent mortaliter peccare canonicos qui notabiliter absunt a choro ultra tempus a concilio Tridentino permissum, et venialiter tantum si per breve tempus, v. g., tres aut quatuor dies absint. S. Th. et alii communiter tenent episcopos non obligari ad chorum, quia sic fert consuetudo; et aliunde majoribus vacare debent negotiis quæ assistentiam officio chori non compatiuntur.

3° Loquendo de choro in genere multi dicunt, et S. Ligorius contendit hanc sententiam esse communiorem, eum qui submisce partem officii recitat, alteram partem audiendo, obligationi divinum officium recitandi satisfacere, sed canonicum sic recitantem non satisfacere, quia psallere tenetur; et Bened. XIV affirmat eum restituere teneri, non solum distributiones, sed fructus præbendæ tempori hujusmodi recitationis respondentes. Excipitur si ob infirmitatem aliter facere non possit. Eadem ratione arbitramur episcopum permittere aut tolerare posse ut omnes Horæ non cantentur, quamvis S. Congr. Conc. id faciendum esse definierit, die 27 sept. 1762, si ob paucitatem canonicorum talis cantus sit moraliter impossibilis. Hoc præsertim verum est in Gallia sub novis statutis.

III. DE LOCO UBI OFFICIUM PERSOLVENDUM SIT. — Canonici officium recitare vel canere debent in choro, et episcopus concedere non potest ut officient in sacristia, nisi ob magnum frigus diebus ferialibus, et nunquam diebus festivis, ut declararunt S. Congr. Episc. die 12 jan. 1604 et S. Congr. Rit. die 5 martii 1633.

4° De obligatione Missam conventualem canendi eamque applicandi.

I. DE OBLIGATIONE MISSAM CONVENTUALEM CELEBRANDI.

— 1° Communis est theologorum et canonistarum sententia, canonicos teneri Missam conventualem quotidie canere, idque sub peccato mortali, quia hæc obligatio est in materia gravi; stante autem materia gravi, consurgit obligatio gravis. Sic. Bened. XIV, Inst. 107, § 2, et Const. *Cum semper*, diei 19 aug. 1744; *Ferraris*, v^o *Canonic.*, art. 5, n. 65; S. Ligorius, l. 6, n. 314; plures SS. Congr. Conc. ac Rit. decisiones; et Leo XII, a Capitulo Cenomanensi consultus, eo sensu respondendum esse jussit.

2° Eadem S. Rit. Congr. respondit, die 16 febr. 1627, Missam conventualem omittendam non esse diebus quibus alia dicitur Missa votiva; et 28 aug. ejusdem anni, abrogandam esse consuetudinem non cantandi Missam de die ultra votivam seu pro defunctis. Unde — a) in ecclesiis ubi inveterata existit consuetudo Missam de Beata singulis diebus sabbati cantandi, S. Congr. Rit. definiit, die 2 decemb. 1648, hanc populorum devotionem continuari posse, etiam in sabbatis festo duplici impeditis, sed Missam conventualem de die, id est de festo, dicendam esse; — b) si in feriis Adventus, Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Vigiliis et aliis similibus festum duplex occurrat, duas celebrandas esse Missas, scilicet unam de festo, post Tertiam, et alteram de feria, post Nonam, ut ait Bened. XIV, Inst. 107, § 2; — c) ubi dicitur Missa defunctorum sive pro fundatione, sive pro anniversario, sive pro sepultura, secundam nihilominus celebrandam esse de die; — d) si in vigilia Ascensionis festum duplex aut semiduplex occurrat, docet Bened. XIV tres celebrandas esse Missas: videlicet unam de festo, secundam de vigilia, post Sextam, et tertiam de Rogationibus, post Nonam. In his tamen ratio consuetudinum haberi potest.

II. DE OBLIGATIONE MISSAM APPLICANDI. — Bened. XIV, in citata Const., § 41 et seq., statuit— a) Missam conventualem quotidie canendam esse ; — b) eam pro fundatoribus et benefactoribus ecclesiæ in genere applicandam esse ; — c) Missam pro aliquo fundatore in particulari vel aliquo defuncto celebratam, huic obligationi non satisfacere ; — d) contra hanc obligationem invocari non posse consuetudinem etiam immemorabilem, *quæ potius abusus et corruptela dicenda est* ; — e) obligationem istam reduci tamen posse a S. Congr. Conc. ad dies festos, si canonici sint adeo pauperes ut retributionibus Missarum indigeant ad vivendum ; — f) pro applicatione secundæ et tertiæ Missæ conventualis a rubricis certis diebus præscriptæ, sequendam esse consuetudinem in unaquaque ecclesia vigentem, etc.

Ibi, sub fine suæ Constitutionis, de novo affirmat doctissimus Pontifex canonicos *muneri suo non satisfacere per simplicem in choro assistentiam absque divinæ psalmodiæ cantu*.

S. Rit. Congr. die 12 nov. 1831 respondit quod, « quando episcopus pontificaliter celebrat in diebus festis ubi debet Missam applicare ovibus suis, hebdomadarius, vel is cui onus inest Missæ conventualis, illam celebret lectam, vel ante vel post Missam conventualem. »

III. DE MODO CELEBRANDI MISSAM CONVENTUALEM. — Missa conventualis semper debet celebrari cum diacono et subdiacono, duobus ceroferariis, uno thuriferario et uno acolytho, ex declaratione S. Congr. Conc. diei 2 decemb. 1786, quæ tamen permittit ut deficientibus ministris, a celebrante cantetur cum uno ministro qui canat epistolam. Si autem, aliqua de causa, absque cantu et ministris celebraretur, altaris thurificatio non facienda esset, ut S. Congr. Rit. definivit die 22 jan. 1791.

Ex decretis S. Congr. Rit. dierum 10 jan. 1595, 11 junii 1606, 2 martii 1609, etc., Missas pontificales celebrare, absente episcopo, pertinet ad primam ecclesiæ dignitatem, vel ad antiquiorem canonicum, non vero ad

hebdomadarium, nisi opposita et immemorabilis existat consuetudo, quæ sequenda est. Nunc in Gallia, prior vicarius generalis titularis aut posterior, aut utriusque defectu antiquior canonicus, episcopum, pro Missis pontificalibus, supplet.

5° *De obligatione assistendi et inserviendi episcopo.*

I. DE EXISTENTIA OBLIGATIONIS. — 4° Quoad substantiam obligationis, Concilium Trid., sess. 24, cap. 2 de Reform., dicit de canonicis cathedralium: « Omnes » compellantur episcopo celebranti, aut alia pontificalia » exercenti, adistere et inservire. » Et Cæremoniale Episcoporum hoc habet, l. 1, cap. 15: « Cum episcopus » rei divinæ peragendæ causa ad ecclesiam venturus erit » sive ipse celebraturus sit, sive alter, debent canonici » omnes in eorum ecclesiastico et canonicali habitu, ap- » propinquante hora, ad illum accedere eumque cappa » indutum ex ea aula seu camera quam ad hoc destina- » vit, ad ecclesiam progredientem comitari et deducere. » Eo ordine procedent usque ad portam primariam ec- » clesiæ; ibi dignior e capitulo porriget episcopo asper- » sorium cum osculo aspersorii et manus... In redeundo » idem ordo servatur. »

2° Quoad circumstantias et naturam hujus obligationis, multa statuit S. Rit. Cong., ex quibus seligemus sequentia: — a) Non tantum ex urbanitate, sed ex debito, omnes canonici ire debent obviam episcopo usque ad cameram palatii, si domus ejus sit contigua aut non multum distet; secus eum associare debent ex loco ad hoc deputato et prope ecclesiam sito. — b) Episcopus assignare debet horam sui adventus, tempore congruente; et si, dato ultimo signo campanæ non adveniat, canonici inchoare possunt officium. — c) Si episcopus inchoato officio adveniat, saltem duo ex canonicis discedere tenentur e choro, ire obviam ei et aspersorium præsentare. — d) Idem faciendum est si, inchoata concione, episcopus ei adstiturus adveniat. — e) Si, finita concione, domum redire velit, sufficit quod

tres vel quatuor canonici eum comitentur usque ad portam ecclesiæ, et statim redeant. — f) Ubi vero, persolutis divinis officiis, sive celebraverit, sive adstiterit, discessurus est, omnes canonici eum comitari seu associare debent extra portam ecclesiæ vel ad atrium domus ejus contiguæ. — g) Quamvis Cæremoniale Episc. loquatur tantum de canonicis, S. Congr. definiit, die 21 aug. 1601, etiam dignitates episcopum associare teneri. — h) Non tenentur tamen eum sic associare quoties ad ecclesiam venit aut ab ea discedit, sed solum in solemnioribus diebus in quibus celebraturus est, vel ad assistendum cum cappa aut ad alia pontificalia exercenda accedit: in cæteris diebus non tenentur, nisi ex urbanitate, et sufficit ut aliqui ex canonicis vel dignitatibus ad ostium ecclesiæ occurrant, et dignior aspersorium præsentet, atque discedentem similiter ad ostium comitentur. Attamen si existat consuetudo ut canonici eum sic comitentur, licet cappa non utatur, servanda est.

II. DE MODO QUO FIERI DEBEAT ASSISTENTIA EPISCOPO DEBITA. — 1° Assistentia a canonicis et dignitatibus episcopo debita facienda est secundum Cæremoniale Episcoporum et curare debet episcopus ut cunctæ hujus Cæremonialis dispositiones stricte in cathedrali et in aliis diocesis suæ ecclesiis observentur, nisi forte laudabilis et immemoralis existat consuetudo in contrarium; quia dictum Cæremoniale tales auferre noluit consuetudines, sed tantum abusus.

2° Primæ dignitates aut digniores canonici episcopo celebranti vel alia pontificalia exercenti assistere debent cum pluviali, et ad id cogi possunt pœnis et censuris, ut constat e textu concil. Trid. supra citato, et e decisionibus S. Congr. Rit. dierum 10 jan. 1609 et 28 maii 1616.

3° Canonici assistere debent episcopo ordinationem facienti, sive Missam solemniter celebret, sive privatam dicat; sic S. Congr. Rit. die 15 maii 1607.

4° Qui assistunt episcopo cum cappa, birretum ei ponere et deponere non tenentur, sicut ponunt et deponunt

mitram, sed ipse sibi hoc officium præstare debet. Eadem S. Congr. die 21 aug. 1632.

III. DE LOCIS UBI DEBETUR EPISCOPO ASSISTENTIA.—Eadem S. Congr. variis decretis definiit canonicos cogi posse ab episcopo ad ei in quibuscumque civitatis ecclesiis publicas vel solemnes episcopales functiones exercituro assistendum, modo sufficiens remaneat numerus canonicorum ad officium chori in cathedrali, sed non extra civitatem. Cogi vero non possunt ad ei private celebraturo assistendum, sive in ecclesiis civitatis, sive in ipsa cathedrali; et qui sic ei assisterent, obligationi non satisfacerent, ut S. Congr. Conc. censuit, die 17 maii 1618.

Dignitates et canonici cathedralis, si adsint, assistere debent episcopo extra cathedralem exercenti, et non inferiores clerici : ita iudicavit S. Congr. Rit. die 2 aug. 1631.

IV. DE ASSISTENTIA EPISCOPO SUFFRAGANEO DEBITA. —

1° Canonici non tenentur ire obviam episcopo suffraganeo qui celebraturus est, usque in cubiculum, sicut tenentur ire obviam proprio episcopo; satis est ut aliqui accedant usque ad portam ecclesiæ. Si suffraganeus, de licentia episcopi, cappam deferat, duo canonici ire debent usque ad ostium ecclesiæ, et dignior ei porrigere debet aspersorium quo suffraganeus seipsum tantum aspergit, dum proprius episcopus seipsum, canonicos, incipiendo a digniori, et assistentes aspergit. Eum similiter usque ad portam ecclesiæ associare debent in reditu.

2° Episcopo suffraganeo, nomine proprii episcopi exercenti, eadem debentur obsequia quæ præstarentur proprio episcopo, excepto quod, præter diaconum et subdiaconum, duo non sunt canonici assistentes cum pluviali. Ita expresse S. Congreg. Rit. 21 febr. 1604 et 1 sept. 1607, quæ tamen permisit, die 7 julii 1612, ut antiqua consuetudo dandi suffraganeo assistentiam duorum canonicorum, præter diaconum et subdiaconum, servaretur.

6° De obligatione providendi, sede vacante, administrationi diœcesis, ubi et de vicario capitulari.

I. DE VACATIONE SEDIS. — Sedes respectu capituli vacat a die quo certam habet notitiam, scripto aut testimonio, episcopum esse mortuum, aut a vinculo suæ ecclesiæ in consistorio fuisse absolutum per renuntiationis ejus acceptationem vel translationis actum pontificalem, etiamsi possessionem secundæ ecclesiæ ipse nondum fuerit adeptus. Sedes pariter vacat si episcopus ab hostibus fidei catholicæ, puta a Turcis, Sarracenis, paganis, hæreticis, schismaticis et aliis hujusmodi efficiatur captivus, ut expresse docet *Ferraris*, V° Capit. art. 3, n. 32. Item si fuerit depositus aut relegatus, quia hæc morti naturali æquiparantur; non vero si fuerit suspensus, vel excommunicatus, aut absens, et vicarius generalis ab eo relictus moriatur, aut a principe sæculari extra diœcesim sit dejectus, quia tunc ad Sedem Apostolicam recurrendum est pro obtinenda provisione, ut S. Congr. Episc. et Regul. decrevit die 11 januarii 1616, et celebriores tenent canonistæ.

II. DE IIS QUÆ FACERE DEBET CAPITULUM, SEDE VACANTE. — 1° Eo instanti quo sedes vacat per mortem, renuntiationem, aut translationem episcopi, capitulum succedit in ordinariam episcopalem jurisdictionem, non vero in delegatam, sive particularem, sive generalem, neque in eam quæ, ex concilio Trid. competit episcopo tanquam Sedis Apostolicæ delegato. Hæc in pluribus juris canonici capitibus statuuntur et ab omnibus canonistis admittuntur.

2° Capitulum debet statim commonefacere metropolitanum et omnes provinciæ episcopos de morte sui prælati, et curare ut pro ipso solemnis celebretur missa ac publicæ indicentur preces pro obtinendo novo pastore qui sit juxta cor Dei. Sic in pluribus conciliis fuit statutum, ut videre est, *Mémoires du clergé*, t. II, p. 229.

3° Capitulum jure communi jurisdictionem ad se devolutam per seipsum diu exercere non potest, ut notant

Fagnanus, *Ferraris* aliique canonistæ; sed, ex concil. Trid., sess. 24, cap. 16 de Reform., tenetur intra octo dies, vicarium generalem constituere aut existentem confirmare; quod si non fecerit, jus eum constituendi ad metropolitanum devolvitur; et si ecclesia vacans sit ipsa metropolitana, atque capitulum fuerit negligens, jus ad antiquiorem suffraganeum defertur.

4º Capitulum cogi non potest ad eligendum vicarium ante diem octavum, ut ex verbis concilii Trid. eruitur et a canonistis admittitur; interea, ante electionem vicarii capitularis aut vicariorum capitularium, exercitium jurisdictionis spectat ad totum capitulum in solidum, non autem ad primam dignitatem. Sic expresse decrevit S. Congr. Concil. die 19 sept. 1690.

Durante hoc tempore, potest capitulum quod poterat ante concil. Trid., quia tunc solum jus commune viget; habet igitur facultatem quasdam faciendi constitutiones totam diœcesim obligantes, etiam in tempus futuri episcopi, donec ipse vel ejus successor eas revocaverit. Vide *Ferraris*, vº *Capit.*, art. 3, n. 26.

III. DE IIS QUI AD ELECTIONEM VICARII CAPITULARIS CONCURRERE POSSUNT. — Omnes et soli canonici titulares non absentes, juxta formam consuetam convocandi sunt a decano seu primo ætate in canonicatu, et coadunati ad electionem vicarii aut vicariorum capitularium per suffragia secreta procedere debent, atque, electione semel canonice facta, eam revocare non possunt, nec, ante electionem, quasdam conditiones vicariis capitularibus eligendis apponere, ut ostendemus infra.

Vicarii generales episcopi a gubernio acceptati, qui, ex communi usu in Gallia nunc existente, vivente episcopo, ad gremium capituli pertinent et suffragium emittunt, ad electionem vicariorum capitularium concurrere nequeunt, quia, moriente episcopo, suum titulum amittunt; at qui a capitulo eliguntur ut titulares, juxta vulgarem loquendi modum, ad ipsius gremium attinent, primas sedes occupant in choro et jus suffragandi habent. Sic fert usus in novis diœcesibus Galliæ receptus. Consecta-

rium videtur ut primus eo ipso sit capituli præses tempore vacationis.

Antiquior canonicus, tanquam temporarius capituli præses, annuntiat ministro cultuum mortem episcopi, vacationem sedis et electionem duorum vicariorum capitularium, quos nomine capituli præsentat, ut ab imperatore acceptati jus ad emolumenta habeant et diœcesim *legaliter* administrare possint.

IV. QUOT ET QUALES ESSE DEBEANT VICARII CAPITULARES.

— 1° Ex pluribus sacræ Congr. Conc. decisionibus, vicarius capitularis debet esse doctor saltem in jure canonico, sub pœna nullitatis ipsius electionis, si doctor haberi possit. Verumtamen usus prævaluit apud nos ut habilis, licet non doctor, toleraretur, et nunc aliter in Gallia fieri non potest cum fere nulli sint doctores, et aliunde sic permittit concil. Trid. dicens, sess. 24, de Reform. cap. 16: « Qui saltem in jure canonico sit doctor, vel licentius, vel alias, quantum fieri potest, idoneus. »

2° In Gallia plures eligi solent vicarii capitulares. Legitimitatem hujus consuetudinis supponunt concilia provincialia temporibus recentioribus celebrata. Id constat pro Turonensi Ecclesia ex decreto V concilii Rhedonensis, anni 1849. Acta hujus concilii a S. Sede recognita in hoc puncto non fuerunt correcta. Nuper Cong. Concilii respondit ad canonicos Cadurcenses et Petrocoricenses hanc consuetudinem Galliæ tolerari posse.

V. DE JURISDICTIONE VICARII CAPITULARIS. — 1° Tota jurisdictio episcopalis transit ad vicarios capitulares regu-

lariter electos privative quoad capitulum, non cumulative, ut ait *Ferraris*, v° *Vicarius capit.*, art. 1, n. 39: « Unde, inquit, substitutio facienda propter absentiam » vicarii spectat ad ipsum vicarium, et non ad capitulum. »

2° Quando plures sunt vicarii capitulares, inter se jurisdictione sunt æquales, et unus contra aliorum sententiam valide agere non posset. Qui a capitulo fuit electus ut primus, aliorum est præses et velut consilii administrationis caput. Si unus absit vel moriatur, ju-

risdictio penes alios remanet integra , nec capitulum alterum ei substituere potest, nisi ad summum de consensu remanentium aut remanentis atque jurisdictionem possidentis, siquidem constat vicarium capitularem semel valide electum revocari non posse, ut probat Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 2, cap. 9, nisi ob justam causam a S. Congr. Episc. et Regul. approbatam.

3° Vicarii capitulares, tota jurisdictione episcopali gaudentes, omnia possunt quæ potest episcopus, exceptis iis quæ a jure canonico ipsis prohibentur, ut aliquid innovare, jura episcopalia minuere, beneficia jungere vel dividere, proprietates alienare, indulgentias tribuere, litteras dimissorias ante annum elapsum concedere, titulos inamovibiles conferre, etc. Vide *Ferraris*, v° *Vicarius capitular.*, art. 2, et *l'Ami de la Religion*, t. LXX, p. 118.

Possunt e contra confessarios approbare, approbatos revocare, dispensationes jure communi episcopis proprias concedere, permittere ut alienus episcopus ordines, in diœcesi vacante, propriis subditis conferat, aut quælibet alia pontificalia exerceat.

VI. DE DURATIONE JURISDICTIONIS VICARII CAPITULARIS. — Potestas vicarii capitularis per se est indefinita, et durat usque dum episcopus electus et a Papa institutus, litteras suæ institutionis capitulo ecclesiæ ad quam destinatur ostenderit, et sic possessionem adeptus fuerit, nisi forte Papa, vel S. Congr. Episc. et Regul. ob longiorem ecclesiæ viduitatem aliamve causam vicarium apostolicum mitteret : quo in casu jurisdictio vicarii capitularis statim cessaret.

VII. DE REDDENDA RATIONE ADMINISTRATIONIS CAPITULARIS. — Tenentur vicarii capitulares rationem suæ administrationis reddere, non canonicis a quibus fuerunt constituti, sed episcopo succedenti, ut unanimiter docent canonistæ, innixi expressis verbis conc. Trident., sess. 24, cap. 16 de Reform., in quo etiam statuitur nominandum esse œconomum a vicario capitulari distinctum, qui rerum ecclesiasticarum et proventuum curam

gerat et rationem omnium futuro episcopo reddat. Eadem dispositio jam fuerat præscripta in concilio Chalcedonensi, can. 25.

In Gallia, in Belgio, in aliisque regionibus nulla nunc annexa sunt episcopatibus bona quæ, sede vacante, administrari debeant, et ideo non nominatur œconomus. Nominari tamen posset pro gerendis redditibus sigilli, vulgo *ce qui revient au secrétariat pour les diverses expéditions*, et quorum ratio reddenda est futuro episcopo. Communiter hæc cura vicariis capitularibus relinquitur.

§ II. — De vicario generali.

I. DE ORIGINE VICARII GENERALIS. — Nomine vicarii generalis, ille intelligitur qui ab episcopo constitutus est, cum generali potestate ut vices ejus in tota diœcesi gerat. Nulla fit mentio vicariorum generalium in Decreto Gratiani, neque in Decretalibus Gregorii IX, sed in Sexto et Clementinis non raro nominantur et officia eorum assignantur: unde concluditur eos in sæculo decimo tertio existere cœpisse, ut in Tractatu *de Legibus* ostendimus.

Quilibet episcopus habet facultatem unum aut plures eligendi vicarios generales, vel nullum, si diœcesim solus per seipsum administrare possit, quod pluries tenuit Rota, et Congr. Concil. diei 11 febr. 1696 definiit. *Ferraris*, vº *Vic. gen.*, art. 1, n. 5.

II. DE JURISDICTIONE VICARII GENERALIS. — Vicario generali tota generaliter competit episcopi jurisdictio, quæ non est stricte contentiosa. — Nihilominus hæc jurisdictio ab episcopo limitari et auferri potest, juxta concedentis arbitrium. Idcirco vicarius generalis tenorem litterarum suarum percallere et nunquam excedere debet.

Dicimus 1º *generaliter*, quia nonnulla jure communi excipiuntur, et a vicario generali fieri nequeunt nisi ex speciali mandato episcopi, v. g., beneficia conferre vel auferre, diœcesim visitare, litteras dimissorias, episcopo præsentem, dare, indulgentias concedere, censuras ferre et

alia quæ videri possunt apud *Ferraris*, *Abelly*, *Ducasse*, *Mémoires du Clergé*, etc.

Dicimus 2° *quæ non est stricte contentiosa*, quia communiter admittitur, præsertim in Gallia, vicarios generales posse visitare, reformare, corrigere, absolvere, etc., ac proinde *summarie* aut *de plano* judicare, ut aiunt. Non autem adhibere possent citationes testium, eorum collationem aliasque judiciales formas, nec attingere causas quæ tales requirunt formas, ut officii inamovibilis privationem: hæc enim jurisdictionis stricte contentiosæ sunt, et ad solum officialem pertinent.

III. DE NATURA HUIUS JURISDICTIONIS. — Jurisdictio vicarii generalis communiter habetur ut ordinaria, quia vicarius generalis eadem est persona moralis cum episcopo.

Ex eo quod vicarius generalis sit eadem persona moralis cum episcopo, sequitur non dari appellationem proprie dictam ab uno ad alterum, et episcopo moriente, vel quoquo modo jurisdictionem amittente, eo instanti omnem vicarii generalis jurisdictionem expirare.

IV. DE PRÆEMINENTIA VICARII GENERALIS. — In omni cœtu ecclesiastico vicarius generalis primum tenet locum, ut pote repræsentans episcopum. Inter vicarios episcoporum præeminent coadjutores et suffraganei, de quibus infra dicemus. Possunt insuper episcopi foraneos habere vicarios, in oppidis suæ diœcesis residentes, quibus partem suæ jurisdictionis, vel totam suam jurisdictionem, sed pro determinata circumscriptione delegant: hi non nisi improprie vicarii generales dicuntur, siquidem vices episcopi per universalem diœcesim, vel in omnibus causis gerere nequeunt.

§ III. — De officiali, archidiacono, archipresbytero, decano et pœnitentiario.

I. DE OFFICIALI. — Officialis de quo in Tractatu *de Legibus* agetur, eadem persona simul esse potest ac vicarius generalis. Sic ordinarie fit in Italia, et jus commune non

discernit *officialem* episcopi a vicario generali. Sed in nonnullis regionibus, præsertim in Gallia, episcopi committunt speciatim uni e suis vicariis exercitium jurisdictionis contentiosæ et alteri functiones jurisdictionis voluntariæ.

Officialis administri sunt assessores, Promotor, Grapharius. Vid. Tract. *de Legibus*.

II. DE ARCHIDIACONO. — Archidiaconus, sic dictus quia primitus caput erat diaconorum administrandis rebus externis præpositorum, est vicarius natus episcopi, ejus oculus, ut ait concil. Trid., sess. 24, cap. 12 de Reform. In quibusdam ecclesiis unus tantum erat archidiaconus, in aliis communiter ut apud nos plures.

Initio potestas archidiaconorum erat mere delegata, et ad nutum episcopi revocabilis : « Deinceps eo usque » progressi sunt (*archidiaconi*) ut propriam atque ordinariam obtinerent jurisdictionem, ac jura etiam invaderent quæ propria erant episcoporum. Tantam hanc archidiaconorum potestatem episcopi tollendam aut minuendam curarunt, et nunc vix umbra ejus et imago superest. » *Devoti*, t. 1, p. 237.

Archidiaconus episcopo quasdam functiones Ordinis sui exercenti, v. g., olea sancta consecranti et Ordines conferenti, assistere debet. Cæterum cum nunc totam habeat suam auctoritatem ex mandato episcopi, caveat ne illius limites excedat.

III. DE ARCHIPRESBYTERO. — Archipresbyter erat olim princeps presbyterorum et variæ erant ejus prærogativæ variaque officia. Nunc nihil aliud est in Gallia quam decanus plures sub se habens decanos, vel ita denominatur quia est canonicus cui ab episcopo defertur administratio parochiæ cathedralis capitulo unitæ. Quoniam omnia ex voluntate episcopi tenet, tenorem decreti episcopalis eum constituentis apprimere noscere et sequi debet.

IV. DE DECANIS. — Decani sunt parochi quibus episcopus nonnulla jurisdictionis voluntariæ munia in determinata diœcesis regione committit. Decani invigilare debent in aliorum sacerdotum mores, et episcopo rationem red-

dere; installationi parochorum præesse; ægrotanti parochi sacramenta ministrare, et defuncto suprema persolvere; etc. Vid. Stat. Cenom. 1851, tit. 1, cap. 6.

V. DE PŒNITENTIARIO. — Pœnitentiarius est minister episcopi in administratione sacramenti Pœnitentiæ; unde communiter habet potestatem absolvendi a casibus episcopo reservatis. Censetur choro præsens, dum confessiones audit. Vid. Concil. Trid. sess. 24, c. 8 de Reform.

ARTICULUS SEXTUS.

DE VARIIS EPISCOPORUM SPECIEBUS ET PRÆLATIS INFERIORIBUS.

I. DE COADJUTORIBUS. — Coadjutor, a coadjuvando sic dictus, sicut tutor a tuendo, ille est qui, ex juris dispositione vel judicis auctoritate, ad titularem ecclesiæ adjuvandum vel supplendum constituitur. Alius est ad tempus et revocabilis, et alius in perpetuum cum futura successione: hic solus apud nos vulgo dicitur coadjutor, et est episcopus sub titulo *in partibus infidelium* consecratus, ad adjuvandum episcopum aliquem senio, morbo aliave causa impeditum, cui de jure, sine nova provisione, successurus est. Alter vero consecratur etiam cum titulo *in partibus infidelium*, et datur episcopo titulari ad eum in munere episcopali adjuvandum, absque futura successione, et suffraganeus vocatur. Per mortem titularis omnem amittit auctoritatem.

Alii sunt episcopi simpliciter titulares *in partibus infidelium*, qui nullius sunt coadjutores nec suffraganei, et nullam igitur habent jurisdictionem: episcopi titulares eos propria auctoritate in sui adjutorium vocare possunt, v. g., ad confirmandum, ad Ordines conferendos, ad munia vicarii generalis explenda.

II. DE CHOREPISCOPIIS. — Chorepiscopus, idem significans ac episcopus ruris, a verbo græco χορὰ, *rus*, vices episcopi in aliqua diœcesis parte gerebat; sicut episcopi senes, infirmi aut alia causa impediti, coadjutores vel suffraganeos habere poterant, ita qui nimis diffusis præ-

sidebant diœcesibus, chorepiscopos, laborum suorum cooperatores, in pagis et in oppidis a civitate episcopali longe dissitis habebant, qui plures curabant ecclesias, eas lustrabant, litteras pacificas vel dimissorias clericis in aliam diœcesim abeuntibus dabant, minores Ordines conferebant. Quidam ex eis caractere episcopali insigniti erant, et tunc etiam majores conferebant Ordines, sicut hodie coadjutores et suffraganei.

Quoniam vero chorepiscopi intra limites jurisdictionis suæ difficile se continebant, et jura episcoporum sæpe invadebant, *tam ab hac sacra Sede, quam a totius orbis fuerunt episcopis prohibiti*, inquit S. Damasus papa, 1^a parte Decreti, dist. 18, can. 15, relatus, et anno 384 defunctus. Diu tamen adhuc perseveraverunt, et a Leone III pontifice sublati sunt initio noni sæculi; sed etiam post hanc ætatem mentio chorepiscoporum occurrit. Vid. *Ferraris*, v^o *Chorepiscopus*; *Thomassin*, etc.

III. DE PRÆLATIS INFERIORIBUS. — Prælati, a voce *præfero* sic dicti, ii intelliguntur qui præ aliis sunt elati, et, juxta rem, ii sunt generatim qui cum honore et jurisdictione præficiuntur. Alii sunt regulares et alii sæculares. Non tantum nominativam habent potestatem in subditos, sicut pater in filios, sed spiritualem, quasi episcopalem et ordinariam, ut eos plene dirigere ac gubernare possint: tales sunt generales pro toto ordine, provinciales pro sua provincia, et superiores locales pro respectivis domibus sibi commissis, ut abbates locales, priores, rectores, guardiani, etc. Quidam generales et abbates usum pontificalium habent, et alii non habent: omnium potestas oritur vel ex privilegiis summorum Pontificum, vel ex præscriptione memoriam hominum superante.

Alii sunt a jurisdictione episcopi localis exempti, virtute privilegii Sedis Apostolicæ, et alii ei subjiciuntur. Qui de hujusmodi prælatis plura scire cupierit, consulat *Thomassin*, *Ferraris*, etc.

Prælati sæculares sunt superiores, sive generales, sive speciales, congregationum sæcularium, id est, virorum vel mulierum, qui solemnibus votis non devinciuntur,

quales sunt presbyteri Missionis, vulgo *Lazaristes*, presbyteri S. Sulpitii, sorores Charitatis, sorores Sapientiae, etc., et similiter ii quos Papa vel episcopus diocesanus constituit superiores sanctimonialium alicujus ordinis, vel talis monasterii: hi quippe omnes quasi episcopalem habent jurisdictionem in subditos vel in subditas. Caveant tamen ne limites suae auctoritatis in litteris Papæ vel episcopi expressos aut usu determinatos, excedant. S. Congr. Conc. respondit, die 29 januarii 1692, sufficere quod capellanus monialium a superiore monasterii approbetur; sed, ex Constitutionibus Apostolicis Gregorii XV et Bened. XIII, necessaria semper est approbatio episcopi ad confessiones monialium valide audiendas, etiamsi de monialibus exemptis agatur. Vide S. Lig. l. 6, n. 977.

CAPUT QUINTUM.

DE PAROCHIS.

Breviter dicemus 1° de notione, origine et nominatione parochorum; 2° de eorum juribus; 3° de eorum obligationibus; 4° de eorum vicariis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE NOTIONE, ORIGINE ET NOMINATIONE PAROCHORUM.

I. DE NOTIONE PAROECIÆ ET PAROCHORUM. — Parœcia, juxta plures, venit a verbo græco *παροιμία*, vicinam habitationem significante; juxta alios, parœcia et parochus oriuntur ab altera voce græca *παρεχω*, quæ *præbere* significat.

Parœcia est certa diœcesis incolarum pars quæ suum habet specialem rectorem a quo recipere debet

auxilia spiritualia, in ordine ad uniuscujusque salutem.

Parœcia non efformat quamdam societatem perfectam, sicut diœcesis, sed solummodo est pars quædam totius societatis quæ ab episcopo regitur et componitur omnibus parœciis.

Qui autem parœciæ gubernandæ committitur dicitur parochus, et in nonnullis diœcesibus, v. g., in Britannia minori, appellatur rector.

Duplicis generis sunt apud nos parochi : — a) qui parœciis proprie dictis præponuntur, et inamovibiles ab utraque potestate agnoscuntur; — b) qui succursalibus vel capellis vicarialibus deserviunt et ad nutum episcoporum sunt revocabiles. Omnes tamen sunt veri et proprie dicti parochi, quia ipsis committitur cura animarum proprio nomine exercenda.

II. DE ORIGINE PARŒCIARUM. — In Ecclesiæ principio diœceses non erant divisæ : omnes fideles, tum urbis episcopalis, tum locorum vicinorum, ad ecclesiam cathedralē die dominico confluebant : sacra Eucharistia præsentibus distribuebatur, et diaconi eam ad absentes deferiebant. Ipse episcopus ecclesiæ cathedrali præsidebat, et senatum presbyterorum, diaconorum aliorumque ministrorum secum habebat. Quando numerus fidelium nimis auctus late diffundebatur, tunc in quibusdam disitis locis novi fiebant cœtus ex consensu episcopi, qui ad eos regendos singulis diebus dominicis clericos ex sua cathedrali mittebat. Deinde constitutæ sunt parochiæ, primum in vicis et villis, quibus præficiebantur sacerdotes ad nutum episcopi revocabiles : serius ortæ sunt parochiæ in ipsis civitatibus etiam episcopalibus, ubi scilicet major erat fidelium numerus quam ut omnes in ecclesia cathedrali coadunarentur.

Priores parochiæ cœperunt existere ante concilium Chalcedonense, in quo earum fit mentio, can. 17; sed tertio sæculo antiquiores non sunt. Posteriores ante annum Christi millesimum non exstitisse probat *Marie Lupi*, prælatus Romanus, Pii VI camerarius, in opere inscripto : *De parochiis ante annum Christi millesimum*.

Idem fuse ac solide demonstrat *Nardi*, in opere italiano inscripto : *Dei Parrochi*, 2 vol. in-4°, annis 1829 et 1830 typis mandato *Pesaro*.

Primorum beneficiorum fundatores, sibi suisque hæredibus reservarunt jus titulares designandi : tunc obstiterunt ne episcopi eos pro nutu revocarent vel mutarent. Ex altera parte episcopi maxime dolebant quod domini temporales sacerdotes sibi displicentes dimitterent et alios, sæpe mediante pecunia, eis substituerent, quod non fiebat absque simonia. Hinc paulatim contigit ut statuerentur regulæ in depositione alicujus beneficiarii sequendæ. Unde provenit circa duodecimum sæculum beneficiorum, ac proinde parochorum, inamovibilitas. Falsum est igitur parochorum inamovibilitatem esse juris naturalis, ut volebant fratres *Allignol*, aut juris divini. Ejus existentia a jure ecclesiastico duntaxat repetenda est, et idcirco varias subire potest mutationes. S. Congr. Concilii pluries permisit, et recenter episcopo Portuensi, ut instituerentur parrochi etiam titulares amovibiles. *Correspondance de Rome du 14 janv. 1852*. Si ergo in præsentī rerum statu apud nos parrochi vulgo dicti *desservants* sint amovibiles, nihil est contra primitivam Ecclesiæ constitutionem. Non tamen mutari et multo minus revocari debent absque rationabili causa, quod omnes concedunt ; sed prudenti episcoporum judicio subjiciuntur, et inde nata est in multis diocesisibus accurata disciplina quæ secus non exstitisset.

Hinc premens deducitur argumentum contra eos qui volunt parochos esse juris divini. Attamen, etsi cum Facultate Parisiensi, Collatore Andegavensi aliisque non paucis Gallicanis, concederetur parochos jure divino fuisse institutos, non sequeretur eos necessario esse inamovibiles.

Nardi probat ex professo, t. I, p. 288 et seq., omnino falsum esse parochos jure divino fuisse institutos.

III. DE NOMINATIONE PAROCHORUM. — Quoniam salutī animarum maxime expedit ut a dignis atque idoneis parochis regantur parochiæ, conc. Trid. statuerat, sess. 24,

cap. 18 de Reform., regulas pro vocandis, examinandis et præficiendis iis qui ad tantum officium judicarentur aptiores. Nunc, ut jam notavimus, episcopi tenentur quidem digniores eligere et parochiis præficere; sed cum aliis viis capacitatem, mores atque clericorum suorum aptitudinem cognoscere possint, sunt qui putent episcopum eos ad examen a concilio Tridentino præscriptum vocare non teneri. Plures tamen episcopi hujusmodi examen, et quidem modo perfectiori subeundum, restituerunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE JURIBUS PAROCHORUM

Jura parochorum sunt jura realia seu eorum *potestates*; jura utilia et jura honorifica.

I. DE POTESTATE PAROCHORUM. — 1º In foro interno parochi pollent jurisdictione ordinaria in parochianos. Non solum possunt eam exercere in territorio parœciæ; sed ubique in suos subditos.

2º In foro externo, parochus non habet potestatem legislativam aut judiciariam, quia parœcia non efficit societatem perfectam. Unde, saltem sub disciplina nunc exstante, non potest excommunicationem aliasve censuras ferre aut ab eis absolvere, quemcumque actum judicalem exercere, pœnas publicas imponere, mandata edicere, etc.; hujusmodi enim actus, ad externum Ecclesiæ regimen spectantes, ad solum episcopum vel ad ejus delegatos pertinent. Item dispensare non potest in legibus ecclesiasticis, nisi ex episcopi concessione expressa aut rationabiliter præsumpta, qualis nunc videtur communiter recepta quoad jejunia in individuïs, abstinentiam a carnibus aut cessationem ab operibus servilibus in particularibus circumstantiis. Hæ tamen concessiones potius habendæ sunt, juxta plures, ut interpretationes quam proprie dictæ dispensationes.

3º Sed habet parochus quamdam potestatem adminis-

tratoriam, quæ nihil aliud est nisi jus exercendi omnia munia parochialia. Hæc potestas pro objecto habet bona temporalia ecclesiæ parochialis, ministros ejusdem ecclesiæ, ac tandem functiones ecclesiasticas.

A) Ad parochum pertinet bona ecclesiæ si quæ sint administrare, sed in hoc agendo se subjiciat legibus civilibus et canonicis circa fabricas editis.

B) Ad parochum etiam pertinet delegere, dirigere ac destituere ministros qui in Ecclesia parochiali aliquam operam præstant. An vero eadem potestate gaudeant erga suos vicarios, ex dicendis patebit.

E concilio Trid., sess. 21, cap. 4 de Reform., episcopi cogere debent rectores ecclesiarum parochialium vel baptismalium, ut sibi tot adjungant sacerdotes quot ad sacramenta ministranda et cultum divinum celebrandum sufficiant. Hinc concluditur in mente concilii parochos habere jus sibi eligendi vicarios in numero sufficienti, sed eos assumere teneri ex sacerdotibus ab episcopo approbatis, juxta dispositionem cap. 15 de Reformat., sess. 23. Testatur *Van-Espen*, part. 1, tit. 3, cap. 2, n. 2, morem in Belgio fuisse suo tempore ut parochi suos vicepastores, id est vicarios, sibi assumerent. Apud nos, et nunc etiam in Belgio, mos generalis invaluit ut soli episcopi eligant, approbent et mittant vicarios, tum quia episcopus eos saltem approbare debet, tum quia, seminariis ubique existentibus, juniores presbyteri sunt omnes sub manu episcopi, qui apprime illos novit et securius judicat quis ad hanc vel illam parochiam, pro majori bono, deputari debeat.

Constat parochos olim habuisse potestatem vicarios a functionibus sacris in sua parochia et erga subditos suspendendi, eis auferendo jurisdictionem quam, ex dictis, delegare censebantur. Nunc autem prohibere possunt, ob graves causas, ne vicarius sacras functiones pergat exercere, donec episcopus, ad quem res statim deferenda est, aliter judicaverit. Interea, si vicarius, non obstante tali prohibitione, actus sacri ministerii exerceat, graviter peccat; hoc enim saltem important episcopales provi-

siones, quæ communiter mandant vicario ut *de consensu parochi* agat : quod si parochus prohiberet ne vicarius sacras exerceret functiones in locis parochia non subditis vel erga extraneos, vicarius contra hanc prohibitionem agendo non peccaret, nisi scandalum vel aliud malum inde oriretur.

Quoad validitatem vero, judicandum est ex disciplina in loco recepta, sive consuetudine, sive statutis episcopi qui, cum sit solus jure divino totius diœcesis proprius pastor, disciplinam sub hoc respectu interpretari, vel etiam, ad majus bonum, moderari potest. Porro apud nos receptum est jurisdictionem vicarii a parochia non pendere, excepto matrimonio : vicarius ergo, in casu supposito, valide confessiones exciperet, etiam tempore Paschatis, sed *nulliter* matrimonio assisteret aut licentiam illud in alia parochia celebrandi, vel communionem paschalem faciendi concederet, donec specialem ad hæc obtinisset ab episcopo delegationem.

Hic a pluribus quæritur an et quomodo episcopus alicui committere possit munia parochialia, in toto vel in parte, in aliqua parochia, etiam invito parochia. Quæstio moveri non potest apud nos relative ad parochos *amovibiles* : cum enim episcopus eos a parochiis suis amovere possit, potest, *a fortiori*, jurisdictionem eorum, juxta suam prudentiam, limitare. Quoad parochos *titulares*, potest episcopus, imo et vicarius generalis, quædam officia determinata exercere per se vel per delegatos, etiam invito parochia, ex Clement. l. 3, tit. 7, cap. 2. Hoc intelligitur etiam de iis quæ specialius a jure tribuuntur parochia, uti matrimonio interesse, confessiones annuas excipere, aut etiam de exercitiis extraordinariis, prædicationibus, missionibus, quæ, reluctantem parochia, fieri vult episcopus.

Potest etiam, juxta omnes, jurisdictione contentiosa utendo, coadjutorem ad universa munia dare parochia qui, ex negligentia vel ignorantia, munus suum non implet; concil. Trid., sess. 21, cap. 6 de Reform. Secluso hoc *devolutionis* casu, plures dixerunt vicarium dari non

posse parochus invito : at plerique contendunt episcopum posse, etiam absque iudicii forma, constituere, invito parochus, vicarium, qui omnia munia pastoralia impleat ; tum quia est supremus totius diœcesis pastor, et per alios facere potest quod per seipsum posset ; tum quia id exigere potest Ecclesiæ bonum , quod est summa lex ecclesiastici regiminis. In hoc concordant praxis, apud nos generaliter recepta, et ipsa lex civilis, sic habens : *Dans le cas où un titulaire se trouverait éloigné temporairement de sa paroisse, un ecclésiastique sera nommé pour le remplacer. (Décret du 17 nov. 1811.)* Vide Coll. Andeg. ; *Hiér.*, t. II, p. 382 ; *Collet, Diction.*, cas *Vicaire*, etc.

C) Ad parochum pertinet, proprio jure, facultas exercendi functiones specialius ecclesiasticas, id est, prædicandi, docendi, sacramenta administrandi, officiis parochialibus præsidendi, ea dirigendi, officiales ecclesiæ eligendi, moderandi, etc. Nullus igitur clericus, excepto episcopo et vicario ejus generali, aliquam functionem sacram in ejus ecclesia aut parochia sine ipsius consensu expresso aut rationaliter præsumpto licite potest exercere, nisi ad id specialiter fuerit missus vel approbatus ab episcopo.

Inter illa jura attendendum est ad funeralia. Jus sepeliendi parochianos pertinet ad parochum. Est regula generalis. Vid Stat. Cenom. an. 1851, tit. 3, c. 9. Parochus libere transire potest, cum stola et cruce elevata, per alias diœceses et parochias, etiam non requisitis earum parochis, ad effectum conducendi processionaliter cadaver proprii parochiani alibi sepeliendum, ut decrevit S. Congr. Episc. et Reg. 24 nov. 1713. Vide *Ferraris*, Vº *Stola*. Parochi alieni nihil exigere possunt ratione transitus per suas parochias.

Item parochi licentia vel interventus requiritur ad hoc ut regulares cadavera defunctorum in parochia ejus levare possint, nisi ipse requisitus venire omnino recuset, e decisione S. Congr. Rit. diei 18 octob. 1621. Non arbitramur extraneum sacerdotem habere jus, in præsentibus rerum statu apud nos, cadaver defuncti in aliena paro-

chia levandi, proprio parochio venire recusante, nisi licentia episcopi fuerit obtenta.

II. DE JURIBUS UTILIBUS PAROCHORUM. — Olim jura utilia parochorum complectebantur beneficium unicuique titulo affixum, decimas et oblationes fidelium (*Casuel*). Hodie, apud nos, jam non percipiuntur decimæ; beneficium, uti antea erat constitutum, non existit; ejus locum tenet stipendium a gubernio solutum. Ad hoc etiam referri potest domus curialis quæ ordinarie in habitationem parochi adhibetur. — Oblationes fidelium sunt adhuc in usu, et ad jura utilia parochorum pertinent.

III. DE JURIBUS HONORIFICIS PAROCHORUM. — 1° Quoad præcedentiam, statuit *Ferraris*, verbo *Parochus*, art. 2, num. 57, e variis S. Congr. Rituum decretis, — a) eos debere ordinari, in publicis cœtibus et officiis, secundum ecclesiarum suarum prærogativam: si autem ecclesiæ nulla inter se distinguantur prærogativa, parochi ordinari debent juxta institutionis antiquitatem, sicut episcopi, ut nobis videtur, et communiter servatur; — b) in processionibus parochum loci alios rectores et presbyteros præcedere; — c) in funeralibus inferiorem esse canonicis, sed omnes alios presbyteros, etiam canonicos sine propria cruce et sine consensu capituli incedentes, præcedere: *Ferraris*, n. 66, et S. R. Congr. 20 novemb. 1627; — d) eum ratione officii præcedere quando est inter pares, non autem quando est inter majores; — e) eundem tanquam caput ecclesiæ parochialis, thurificandum esse ante dominum loci, etc.

2° Quamvis stola sit ex se ornamentum sacerdotale, omnibus sacerdotibus commune in celebratione Missæ et sacramentorum administratione, nec jurisdictionem necessario indicet, fuit tamen sæpe signum auctoritatis in parochis qui eam deferre consueverant quotiescumque gradiebantur processionaliter cum clero suo, et, in pluribus ecclesiis, quoties assistebant officio ab alio celebrato.

Attamen, jure communi delatio stolæ adhiberi non debet extra confectionem sacramentorum et sacramenta-

lium. S. Rit. Cong., die 7 sept. 1816, declaravit : « stolam » non esse adhibendam præterquam in collatione et confectione sacramentorum ; ideoque consuetudinem contrariam esse abusum, per locorum ordinarios omnino eliminandum. »

Nota. Si parochus ad aliam parochiam transferatur vel suo titulo renuntiet, suam jurisdictionem et omnia jura sua retinet, non solum usque ad diem quo novam institutionem vel episcopi consensum obtinet, sed ad diem quo, annuente episcopo, parochia egreditur animo eam deserendi. Interea quoslibet actus jurisdictionis valide exercet, atque emolumenta casualia percipit.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PAROCHORUM OBLIGATIONIBUS.

Jam pluribus in locis de parochorum obligationibus aliquid diximus : nunc de obligatione quam habent residendi, orandi, prædicandi et oves cognoscendi acturi sumus.

§ I. — De obligatione residendi.

I. DE EXISTENTIA HUIUS OBLIGATIONIS. 1º Parochus tenetur jure divino in sua parochia residere ; eo ipso enim quod gubernationem spiritualem parochiæ in se suscipit, strictam contrahit obligationem juris naturalis et divini saluti omnium animarum sibi commissarum invigilandi eamque pro posse suo procurandi : hoc autem præstare non potest nisi resideat : ergo, etc. Unde concil. Trid., sess. 23, cap. 1 de Reform., postquam declaravit residentiam esse præcepto divino episcopis præscriptam, declarat idem dicendum esse « de curatis inferioribus et aliis » quibuscumque qui beneficium aliquod ecclesiasticum, » curam animarum habens, obtinent. » Ita omnes theologi et canonistæ quoad substantiam obligationis sub peccato mortali ; sed notant concilium Trid. noluisse

definire tanquam de fide eam esse de jure divino, sive pro episcopis sive pro curatis inferioribus, quia inter patres longa fuit hac de re discussio, ut narrat Pallavic., l. 7, cap. 6, et in aliis locis, et plures contendebant eam obligationem esse tantum juris ecclesiastici.

2° Parochus residere tenetur quamvis tenuem habeat parochiam, etiamsi tres tantum aut quatuor remanerent incolæ, ut apud *Ferraris*, verbo *Parochus*, art. 2, n. 5 et 6, docent *Garcias*, *Barbosa*, Reginaldus aliique canonistæ. Si duas habet parochias, in digniore; si non constet quæ sit dignior, in frequentiori residere debet; si una sit extra civitatem, et altera intra civitatem, in posteriori debet esse ipsius residentia, et, in cunctis casibus, prope ecclesiam parochialem, quando fieri potest.

II. DE MODO SERVANDI RESIDENTIAM. — 1° *Quoad habitationem*. Ex decisione S. Congr. Concil. diei 19 decemb. 1718, cogendus est parochus habitare in domo presbyterali, vel, si non sit, in domo propinquiore intra limites parochiæ. Poterit tamen, relicta domo parochiali, in paterna vel cognatorum domo habitare, intra fines parochiæ, modo inde muneri residentiæ satisfacere possit. Sic multi apud *Ferraris*, ibid., n. 17, ubi plures id sustinent, etiamsi talis domus sit extra fines parochiæ, dummodo non distet ultra milliare Italicum, id est, circiter tertiam partem unius e leucis nostris.

2° *Quoad servitium Ecclesiæ*. Residere autem, est ecclesiæ per seipsum deservire; unde in Decretal., lib. 3, tit. 5, cap. 30, sic statuitur: « Qui vero parochialem habet ecclesiam, non per vicarium, sed per seipsum illi deserviat, in ordine quem ipsius ecclesiæ cura requirit. » Potest tamen, pro meliore animarum cura et officiorum parochialium executione, unum aut plures habere vicarios quibus munera magis ardua committat, ut ire de nocte ad infirmos, divina officia in ecclesiis filiabus peragere, multas confessiones audire, etc., sed ipse interea, legitimo cessante impedimento, alia et principaliora parochialia munia præstare, et quoties a parochianis nominatim vocatur, statim ire debet.

III. DE PŒNIS CONTRA NON RESIDENTES EDITIS. — Præter peccatum coram Deo admissum, parochus legem residentiae transgrediens incurrit pœnas canonicas : — a) non facit fructus suos ; eos igitur qui absentiae suae irregulari correspondent, fabricae ecclesiae suae vel pauperibus erogare debet. *Ferraris*, vº *Paroch.*, art. 2, n. 31. Casuales retributiones, etiam jus curiale vel solventibus restituere debet, vel, ex judicio episcopi, Missas celebrare aliasve preces pro defunctis fundere. — b) Beneficio suo privari potest post canonicas monitiones, quod de solis titularibus intelligendum est, et, in Gallia, necessarium esset Imperatoris edictum : non residentes enim, si, moniti, remaneant contumaces, liberum est Ordinariis eos per omnia juris media usque ad tituli privationem, compellere, ex concil. Trid., sess. 23, cap. 1 de Reform.

IV. DE CAUSIS A RESIDENTIA EXCUSANTIBUS. — Attamen absentia parochi quandoque licita esse potest ; sed, ex loco citato concil. Trid., quatuor præsertim attendenda sunt ; scilicet, duratio conveniens, licentia scripto data, causa legitima et vicarii idonei substitutio.

1º Ad qualemcumque absentiam, etiam ad eam quam canonistæ vocant brevem, v. g., unius hebdomadis, requiritur causa legitima. Legitima autem non censetur causa docendi grammaticam in civitate, ex decisione S. Congr. Concil. an. 1573 ; nec intemperies aeris, ex altera decisione 16 martii 1641, nisi saltem episcopus hoc specialiter, ad majus bonum, concedendum duxerit ; nec periculum extraordinarium, v. g., pestis grassantis, hostium incursionis, etc., ut definiit eadem Congr. 10 octobris 1676 et docet Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 19, n. 2 et seq. ; neque fugienda persecutio sibi et populo communis, quia *bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis*, Joan. x, 11. Attamen in casu persecutionis aliquando licitum imo et necessarium est ad tempus fugere, prout major ecclesiae utilitas postulat. Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 19, n. 2.

Sic S. Congr. Concilii censuit 14 septemb. 1630, et, die 15 octobris 1644, declaravit episcopum, ob inimici-

tias sine parochi culpa ortas, sex menses concedere posse. At, per alteram decisionem 20 aprilis 1652, injungit episcopo ut, si inimicitiae componi non possint, mediante resignatione, vel aliis mediis jure permissis, provideat ut titularis resideat.

Generatim, si absentia bimestre excedere debeat, requiritur causa gravis, videlicet : *christiana charitas, urgens necessitas, evidens Ecclesiae vel reipublicae utilitas*.

2° Ex lege Trid. necessaria est licentia episcopi aut vicarii generalis non solum ad absentiam bimestrem, sed etiam, ut communiter docetur, ad absentiam brevem. Bened. XIV, Inst. 17, n. 23, statuerat ut licentia saltem vicarii foranei obtineretur, quoties absentia ad triduum extendenda esset. S. Congr. Concil., citata apud Garciam, declaravit servandam esse constitutionem episcopi prohibentem ne parochus, etiam relicto vicario idoneo, ultra biduum abesse possit sine Ordinarii licentia. Citra hujusmodi constitutionem, *Reiffenstuel* et alii docent parochum per sex aut septem dies, sine licentia episcopi, abesse posse, ob legitimam causam, substituto vicario. Variæ Congregationum romanarum decisiones negant hunc terminum præteriri posse, et hæc praxis apud nos recepta videtur. In primis ergo sciendum est quid episcopus in sua diœcesi statuerit, vel quid ferat consuetudo nota et probata. Gravi tamen occurrente causa, quæ dilationem non patiatur, parochus, relicto idoneo vicario, discedere poterit absque licentia episcopi, quia necessitas non habet legem; sed quamprimum certiorare debet episcopum de tali discessu et de causa urgente, ut licentiam obtineat, nisi brevi tempore sit reversurus.

Supponimus parochum nunquam, sine licentia, abesse posse die dominica vel festiva, adeo ut officium parochiale interrumpatur (1).

(1) La loi organique, art. 29, prescrit aussi la résidence, et l'ordonnance du 13 mars 1832, art. 4, porte qu'une absence de huit jours peut-être autorisée par l'évêque; pour une absence plus longue, le préfet doit être informé; si elle devait se prolonger au-

Hæc licentia, causa cognita, danda est scriptis : sic *Ferraris* cum multis aliis, v^o *Paroch.*, art. 2, n. 21, et expresse Congr. Concil. 4 octobris 1604. Nihilominus invaluit usus ut quandoque concedatur viva voce, et hæc concessio sufficit, modo de voluntate episcopi constet. *Ferraris*, *Reiffenstuel* aliique frequenter notant non sufficere ut licentia fuerit petita, nisi sit obtenta, atque episcopo eam negante, ad superiorem esse recurrendum, vel residentiam tenendam.

3° « Quandocumque eos (parochos), causa prius per » episcopum cognita et probata, abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum, cum » debita mercedis assignatione, relinquant, » ait concil. Trid., sess. 23, cap. 1 de Reform. Hoc extendi posse videtur ad parochum vel ad alium sacerdotem omnino vicinum, qui facillime accersiri possit : expedit tamen ut de substitutione moneantur, tum ipse sacerdos, tum parochiani.

Bened. XIV, Inst. 17, n. 23, dicit : « Absentiam vel » unius diei interdicimus, nisi parochus sacerdotem ad » confessiones audiendas approbatum suo loco substituerit, qui, si occasio ferat, administret sacramenta. » Plures tamen canonistæ, quibus consuetudo apud nos recepta concordat, dicunt non urgere obligationem substituendi vicarium in absentia unius diei vel etiam duorum dierum, quando nullum apparet probabile periculum. Multi tamen dicunt vix concedi posse biduum plenum et a gravi culpa difficile excusant eum qui sic per triduum abest, etiamsi nullus existat infirmus, nisi causa subsit extraordinaria; *Reiffenstuel*, de Clericis non resid., n. 83; *Collet*, *Devoirs des pasteurs*. Hoc præcipue applicandum est quando vicinus sacerdos longe distat, aut aliquod timendum est periculum. Si quis exstat infirmus periclitans, nulla de causa abesse potest parochus, nisi tali substituto sacerdote idoneo. Hinc judicandum est an

dela d'un mois, il faudrait l'autorisation du ministre, ou le traitement correspondant serait retranché.

parochus et vicarius ejusdem magnæ parochiæ simul abesse possint etiam per unum diem, nisi legitima adsit causa.

SCHOLIUM.—Ex his omnibus patet quam graviter errent qui arbitrantur se, absque licentia episcopi, per plures hebdomadas posse tuta conscientia abesse. Juxta omnes, quicumque sine causa sufficienti et licentia episcopi ab-sunt, graviter peccant, nisi brevitatis temporis eos a tanto excuset: quanto magis peccant qui, absque licentia requisita, et extra causam urgentem, suas parochias sic deserunt!

§ II. — De obligatione orandi.

1° Probavimus, in Tract. *de Eucharistia*, secunda parte, parochum Missæ sacrificium pro parochianis suis offerre teneri, saltem omnibus diebus dominicis et festis de præcepto, nec non festis reductis per indultum anni 1802.

2° Tenetur insuper pro ovibus sibi commissis, juxta proprias uniuscujusque necessitates, frequenter orare, ut supernæ benedictionis infusionem in conatus suos descendere faciat, sæpe memor sequentium Apostoli verborum: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, I. Cor. III, 7.

3° Præterea invigilare debet ut omnes discant orare, convenienter orent atque suos doceant orare. Expedit ut matutinas vel saltem serotinas orationes publice agat diebus dominicis et festivis, tempore Adventus et Quadragesimæ, aut frequentius si possit, tum quia ubi plures sunt congregati in nomine Christi, Christus est in medio eorum, tum quia hujusmodi oratio est Deo gratior et efficacior, tum ut parochiani paulatim discant quomodo orandum sit, ut consuetudinem orandi in communi acquirant, etc.

§ III. — De obligatione prædicandi.

I. DE EXISTENTIA HUIUS OBLIGATIONIS. — 1° Jure naturali et divino tenentur parochi prædicare et docere, quantum necessitas fidelium exigit: « Cum, » inquit concil. Trid., sess. 23, cap. 1 de Reform., « præcepto divino » mandatum sit omnibus quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere... verbique divini prædicatione... pascere, » satagere ergo debent, quantum possunt, ut omnes sibi commissi, sive adulti, sive pueri, statim atque usum rationis obtinuerint, doceantur ea quæ necessaria sunt necessitate, tum medii, tum præcepti, sive generalis, sive unicuique specialis. Eisdem debent hortari ut sanam conservent doctrinam, vitia devitent, virtutes christianas prosequantur et ad Deum finem suum ultimum perveniant.

2° Hanc obligationem jus ecclesiasticum vehementer urget et magis determinat. « Archipresbyteri, plebani et » quicumque parochiales vel alias curam animarum habentes ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel » alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate, pascant salutaribus » verbis, docendo quæ scire omnibus necessarium est » ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia quæ eos declinare et virtutes quas » sectari oportet, ut pœnam æternam evadere, et cœlestem gloriam consequi valeant. » Concil. Trid., sess. 5, cap. 2 de Reform. Eadem obligatio exprimitur in sess. 24, cap. 4 de Reform. in quo, præter dies dominicas et festa, additur quod tempore Quadragesimæ et Adventus quotidie aut saltem tribus in hebdomada diebus prædicandum sit, si ita oportere duxerint episcopi. Ergo negari non potest cunctos pastores strictam habere obligationem juris ecclesiastici populos sibi commissos sana doctrina frequenter pascendi.

II. DE GRAVITATE HUIUS OBLIGATIONIS. — Graviter pec-

cant parochi qui tribus mensibus anni, etiam discontinuis, per se vel per alios non concionantur : nam concil. Trid., sess. 5, capite citato, ait : « Itaque ubi ab episcopo » moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, » per censuras ecclesiasticas, seu alias, ad ipsius episcopi » arbitrium, cogantur. » Tantæ poenæ non decernuntur nisi pro culpa gravi. Ergo . *Ita omnes theologi, etiam molliores.*

Sæpe longe minus spatium temporis sufficit ad constituendum peccatum mortale. S. Ligorius, l. 3, n. 269, dicit non improbabiler a pluribus doceri graviter peccare illum qui per mensem continuum prædicationem omittit. Alii tamen paulo minus urgent. Habenda est ratio statutorum diœcesis, et circumstantiarum quorundam anni temporum, ubi vel pastor prædicare vel fideles audire difficilius possunt. Si parochus transitorie infirmatur, excusari potest : si vero infirmitas videatur perpetua, officio cedere vel coadjutorem ab episcopo petere debet. Habenda est etiam ratio majoris vel minoris necessitatis juxta omnium vel quorundam ignorantiam aut vitia. Ubi autem non reperiuntur qui in tali sint spirituali indigentia?

III. DE MODO SATISFACIENDI HUIC OBLIGATIONI.—1° *Quoad prædicationem.* Nomine prædicationis non intelliguntur sermones juxta eloquentiæ regulas compositi, ornati, memoriæ commendati et pronuntiati : quandoque sunt utiles vel necessarii, v. g., in solemni festo, in extraordinario concursu ; sed communiter parochus, tales habendo conciones, muneri suo minime satisfaceret.

Notandum prædicationem indigentiae et capacitati audientium non proportionatam prorsus insufficientem esse, ut parochus muneri prædicationis satisfaciat. Quot ergo parochi judicio Dei damnabuntur ob solam gravissimæ hujus obligationis omissionem!

Studeat igitur parochus, pro suis viribus, facere quod præscribit concil. Trid. in textu superius citato, et quod ipse ovibus suis magis expedire judicabit : non tantum intra missarum aliorumve officiorum solemnities populum

coadunatum sana doctrina sic imbuere satagat, sed in catechismis, in scholis, in domibus privatis, denique omnibus viis quæ sibi efficaciores videbuntur, ut dicere possit cum Apostolo, Act. xx, 26 : *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium*, sciens quod si vel una anima culpa ejus pereat, Deus illam de manu ejus requisiturus sit.

Quædam sunt publicationes a parcho, per se vel per alium, necessario et sub gravi faciendæ, ut festa et jejunia observanda, quæ fideles cognoscere tenentur, matrimonia celebranda, vi legis ecclesiasticæ. Aliæ vero stricte prohibentur : sic prohibetur ne nova miracula, novæ revelationes, etc., annuntientur, aut festivitates vel processiones extraordinariæ indicentur, vel res omnino sæculares commendentur, petantur, etc., absque episcopi auctoritate vel licentia.

Lex 18 germ. an x, art. 53, ait : *Ils ne feront au prône aucune publication étrangère à l'exercice du culte, à moins qu'ils n'y soient autorisés par le Gouvernement.*

Prædicatores aliquem expresso nomine redarguere non possunt in actu prædicandi, sub pœna excommunicationis Papæ reservatæ, ex concil. Lateranensi V ; *Ferraris*, vº *Prædic.*, n. 100. Strictissime caveant quilibet sacerdotes ne verbis incautis fideles offendant.

Pluries a nobis quæsitum est utrum parochus qui, allegans se conciones scribere, memoria retinere et pronuntiare non posse, pias facit lectiones, loco sermonis ad populum, muneri suo satisfaciat. Certum est melius esse tales facere lectiones quam omnino tacere, ac consequenter qui memoria concionari non potest, eas omittere non debet. Attamen evidens est concil. Trid. conciones viva voce datas requirere, et experientia constat eas multo efficaciores esse. Si magistri in scholis non nisi legendo artes et scientias edocere vellent, numquid muneri suo satisfacerent? Certe difficilius est fideles omnis ætatis et conditionis vera religionis doctrina imbuere : caveant ergo parochi et quicumque saluti animarum præponuntur, ne in re tantæ gravitatis sibi illudant. *Collet, De*

voirs des curés, c. 7, § 1, permittit, ut parochus qui multis annis feliciter laboravit, et propter senectutis infirmitates aliasve causas accidentales factus est impotens viva voce concionari, proprios sermones vel aliorum homilias prudenter selectas populo legat; verum docet eum qui concionari non valet, curam animarum suscipere non posse, nisi impossibilitatem qua detinetur aperiat episcopo, et episcopum debere, ob hanc causam, eum communiter repellere. Excipiendum tamen est si alium non habeat sacerdotem huic ecclesiæ præficiendum.

2º QUOAD PRÆDICANTEM. — Licet parochus muneri prædicandi satisfacere possit per alios prædicatores, sive ordinarios, sive extraordinarios, non se tamen putet liberum, si saltem quandoque ipse non prædicet; nec etiam judicet se excusari quavis consuetudine, vel parvo fidelium numero, vel frequentia aliarum ecclesiarum.

Quamvis Urbanus VIII approbaverit decretum S. Congr. Conc. diei 2 maii 1629, in quo statuitur ut, prædicante episcopo, omnes alii concionatores sileant, eadem S. Congregatio respondit, die 11 januarii 1631, id non intelligi respectu parochorum qui eadem die in ecclesia parochiali concionari possunt.

Si parochi per se munus prædicationis obire velint, impediri non debent, et tempore Quadragesimæ etiam mane in suis ecclesiis prædicare possunt, non obstante consuetudine quod in sola ecclesia matrice vel in alia concionetur, ut S. Congr. Conc. definiit die 26 jan. 1697.

Parochi nullum sacerdotem sibi ignotum ad concionandum in suis ecclesiis admittere possunt, nisi ab Ordinario loci fuerit approbatus; nec etiam notum, ad stationem aut missionem faciendam, sine ejusdem Ordinarii consensu; nec diaconum aut alium inferiorem clericum: sed dare possunt licentiam alicui viro docto et noto, etiam regulari, ut bis vel ter concionetur in suis ecclesiis, sine approbatione episcopi. *A fortiori* hanc licentiam dare possunt et debent eis qui ab episcopo sunt approbati. Ita communiter theologi apud *Ferraris*, vº *Parochus*, art. 2, n. 79.

IV. DE PRÆDICATIONE CORAM EPISCOPO. — Qui coram episcopo verbum Dei annuntiaturus est intra Missam, finito Evangelio, ante *Credo*, benedictionem ab eo genuflectens, vel, si canonicus sit, profunde inclinatus, petere debet: ubi vero habendus est sermo extraordinarius, v. g., ad publicandum Jubilæum, ad gratias Deo agendas pro aliquo felici nuntio vel publicatione fœderis, vel adventu magni principis, aut simili occasione, fieri non debet intra Missam, sed ea finita, et tunc non petitur benedictio. Idem observandum si sermo habendus sit in Missa defunctorum vel in laudem alicujus magni viri defuncti: fit inter Missam et absolutionem; Cæremonial. Episcop., l. 1, cap. 22. Mos apud nos invaluit ut verbum Dei annuntiaturus, sive intra, sive extra Missam, excepta Missa defunctorum, genuflectens benedictionem petat, dicens: *Jube*, etc.

Notat Cæremonial. Episc., l. 1, cap. 22, n. 3, prædicatorem semper dicere Salutationem Angelicam, non vero *Regina cæli*, etiam tempore Paschali, quod apud nos non servatur. S. Congreg. Rit. respondit, die 23 januarii 1700, in confirmationem aliarum decisionum jam emissarum, prædicatores salutare teneri capitulum seu canonicos in apparatu choralis assistentes, prius quam civitatis gubernatorem.

SCHOLIUM. — A peccato igitur mortali excusari non possunt parochi — a) qui raro prædicant, nisi legitime impendantur, quo in casu, curare debent ut alii pro ipsis hoc munere convenienter fungantur; — b) qui nullam aut fere nullam adhibentes præparationem, loquuntur sine ordine, claritate, pietate et zelo, verbum Dei indigne tractant, et fastidium in audientibus excitant; — c) qui conciones minime congruentes pronuntiant; — d) qui in prima Missa, cui fideles magis ignari assistere solent, concionari nolunt, et *a fortiori*, qui vicarium a brevi et facili concione, hujusmodi fidelibus proportionata, prohibent; — e) qui sua negligentia in pueris catechizandis, in scholis visitandis, in rudibus requirendis et instruendis, causa sunt cur animæ sibi concreditæ pereant. Unde

qui munus catechizandi et concionandi, v. g., in prima Missa dierum dominicorum et festivorum, vicariis aliisve committunt, prudenti sollicitudine invigilare debent ut omnia convenienti modo fiant, alioquin rationem ipsi supremo Pastori reddere tenebuntur de animabus sic perituris.

§ IV. — De obligatione oves cognoscendi et corrigendi.

I. DE OBLIGATIONE OVES COGNOSCENDI. — Bonus pastor *proprias oves vocat nominatim et educit eas*, Joan. x, 3 : ergo tenetur eas, quantum potest, cognoscere et quidem ex præcepto, ut præcisus verbis dicit concil. Trid., sess. 23, cap. 1 de Reform., « cum præcepto divino manda- » tum sit omnibus quibus animarum cura commissa est, » oves suas agnoscere. » Visitare ergo debet parochus suos parochianos, cum illis affectu paterno colloqui, patres et matres familias prudenter interrogare circa liberos, servos, ancillas, operarios, non vero dicteria ancillæ aliarumve feminarum loquacium audire, et ita se gerere ut omnes perfecte noscat et notam curiositatis non incurrat.

II. DE OBLIGATIONE OVES CORRIGENDI. — Tenetur sub gravi oves in peccato mortali vel in proximo ejus periculo versantes corrigere, etiam cum periculo vitæ, si possit, id est, si spes emendationis affulgeat : insuper, secundum suam prudentiam et potestatem, scandala auferre aut præcavere, per se vel per alios, mandato, consilio, exhortatione, precibus, etc. *Ita communiter theologi*, qui ut probabilius docent hanc obligationem esse ex justitia. Unde sequitur quoscumque pastores prudenti sollicitudine semper invigilare teneri in subditos, mores eorum requirere, eos delinquentes corrigere, vacillantes sustinere, et prospicere ut omnes obligationibus suis satisficiant, semper in mente habentes se strictam de illorum salute reddituros esse rationem.

III. DE METHODO APTA AD OVES COGNOSCENDAS. — Parochus ut impleat munus suas oves cognoscendi, habere de-

bet libros in quibus inscribantur nomina baptizatorum, confirmatorum, matrimonio conjunctorum. Vid. Decret. conc. Rhed. an. 1849, et Stat. Cenom. 1851. Præterea monet Rituale Romanum ut conficiatur liber de statu animarum.

ARTICULUS QUARTUS.

DE PAROCHORUM VICARIIS.

I. QUID ET QUOTUPLICIS SINT GENERIS VICARII. — Vicarii generatim ii sunt qui constituuntur ut aliorum vices gerant. Parochorum vicarii duplicis sunt generis, perpetui scilicet et temporanei.

Vicarius perpetuus ille est qui canonice instituitur ad quamdam regendam ecclesiam loco principalis rectoris absentis. Sciendum est olim multas ecclesias parochiales unitas fuisse monasteriis, capitulis, collegiis, etc. Ab hujusmodi piis cœtibus constitui solebant vicarii temporarii ad nutum amovibiles, qui curam animarum in parochiis sic unitis exercerent, ut notat Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 12, cap. 1, n. 2. Cum hujusmodi vicarii frequenter et quandoque sine causa, cum animarum detrimento, amoverentur, statutum est ut semel canonice instituti, vere essent beneficiarii et perpetui, atque soli actualement curam animarum in parochia haberent, ita ut rector principalis vel prælatus sacramenta ibi, invito vicario, administrare non potuisset; *Ferraris, vº Vic. paroch.*, n. 30. Congrua reddituum portio eis ab episcopo assignabatur; ideo dicti sunt parochi *ad congruam portionem*.

Hujus generis vicarii apud nos non amplius existunt, sed tantum vicarii temperales a solo episcopo constituendi et ad nutum ejus revocandi. Alii deserviunt ecclesiis vulgo dictis *annexes*, et alii multo plures apud ipsos collocantur parochos, ad eos adjuvandos aut supplendos generatim in omnibus pastoralis muneris officiis.

II. DE JURISDICTIONE VICARIORUM — Delegatam tantum, juxta omnes, habent jurisdictionem, quia non exercent

officium cui , ex jure , annexa sit potestas subditos regendi. Unde , seclusa speciali concessione , nullum hujus jurisdictionis actum exercere possunt extra territorium sibi assignatum , etiam quoad ordinarios suos pœnitentes. Nec pariter valide , renitente paroco , assistere possent matrimonio , nisi aliter ab episcopo statutum fuisset.

Cum autem delegati sint ad universalitatem causarum , ad particularia inter limites parochiæ exercenda , subdelegare possunt.

Presbyteri habituati non sunt deputati , sicut vicarii , ad repræsentandum aut supplendum parochum. Caveant igitur ne alia sibi attribuant munera , præter ea quæ illis ab episcopo vel a paroco specialiter committuntur.

III. DE OBLIGATIONIBUS VICARIORUM. — Ex eis quæ de parochis diximus , pleræque vicariorum obligationes facile intelligi possunt : in multis enim eadem cum quadam proportionem incumbunt obligationes et parochis et eorum vices gerentibus. Vicarii ab episcopo in adjutorium parochorum missi vices eorum pro posse suo gerere tenentur : graviter igitur peccant si notabiliter sint negligentes in concionando , in catechizando et in alia munia sibi commissa exercendo.

Quoad jura in paucioribus cum parochis participant vicarii.

FINIS TRACTATUS DE ORDINE.

TRACTATUS

DE MATRIMONIO.

Sanctus Augustinus aiebat, de Adulterinis conjugiiis, l. 1, cap. 25, *quæstionem de conjugiiis obscurissimam et implicatissimam esse*, nec profiteri audebat se omnes sinus ejus explicuisse vel explicare posse.

Id omni tempore verum fuit, sed multo magis ex quo novæ leges aliæque circumstantiæ novas induxerunt difficultates solutu sæpe arduas, quæ tamen frequenter occurrunt in praxi.

Nihil in hoc Tractatu, junioribus theologiæ candidatis præparato, dicere voluimus de nonnullis quæstionibus ad Matrimonium pertinentibus, quæ absque necessitate palam fieri non debent. Convenientius eas, et quidquid ad sextum Decalogi præceptum attinet, tractavimus in libro separato jam undecies impresso, et solis presbyteris ac diaconibus destinato.

Matrimonium sic dictum, quasi *matrimonium*, quia in hac societate præcipuæ partes ad matrem pertinere videntur, diversis aliis nominibus appellatur, scilicet, — a) *conjugium*, a communi jugo quo vir et mulier subjiciuntur; — b) *nuptiæ* vel *connubium*, a verbo nubere, quia sponsæ olim velabantur, cum viris traderentur; — c) *consortium*, quia vir et mulier communem habent sortem; — d) *stephanismos*, seu coronatio, quia in ecclesia Orientali sæpe sacerdos coronam nubentibus imponebat, quædam verba sacramentalia proferendo.

Matrimonium sub triplici respectu considerari potest, nempe ut officium naturæ, ut sacramentum et ut pactum sociale.

Ut officium naturæ, est contractus naturalis et definiri potest : *Legitima unio, qua vir et mulier sibi mutuo tradunt dominium in corpora, in ordine ad prolis generationem.*

Dicitur 1° *legitima*, id est, legibus tum naturalibus, tum positivis consentanea. 2° *Unio*, id est, vinculum ex utraque parte obligans. 3° *Qua vir et mulier*, quia de essentia est hujus contractus ut sint personæ diversi sexus. 4° *Sibi mutuo tradunt dominium in corpora*, etc. : quæ verba essentiam et finem matrimonii exprimunt. Veritas hujus definitionis ex dicendis in toto Tractatus decursu patebit.

Matrimonium, quatenus est sacramentum, definitur : *Sacramentum novæ Legis quo legitima viri et mulieris conjunctio per gratiam sanctificatur ad habendam prolem eamque pie in fide Christiana educandam.*

Ut pactum sociale, est contractus ecclesiasticus vel civilis : ecclesiasticus quidem, si consideretur quatenus legibus Ecclesiæ conformis est, et civilis, si conditionibus lege civili præscriptis induatur.

Alius est contractus civilis, qui improprie dicitur contractus matrimonii, quo scilicet effectus civiles, ut bona conjugum, tum præsentia, tum futura, et conditio liberorum regulantur : fieri potest ut matrimonium sit validum in se et nullum quoad effectus civiles, aut vice versa, *ut ex dicendis patebit.*

His notionibus præmissis, præsentem Tractatum in duas partes dividemus. Prior erit de natura et proprietatibus matrimonii; posterior de conditionibus matrimonii seu de legibus quibus regitur.

PARS PRIOR.

DE NATURA ET PROPRIETATIBUS MATRIMONII.

Naturam matrimonii, prout effectus civiles determinat, hic non investigabimus, quia talis disquisitio longius nos protraheret, et aliunde ad legisperitos potius quam ad theologos pertinet. Naturam vero matrimonii, quatenus ad nos spectat, expendemus tractando de matrimonio quatenus est contractus naturalis, de matrimonio quatenus est sacramentum, de unionem vel separationem contractus et sacramenti, ac tandem de matrimonii proprietatibus; inde quatuor sequuntur capita.

CAPUT PRIMUM.

DE MATRIMONIO, QUATENUS EST CONTRACTUS NATURALIS.

DE VARIIS ASPECTIBUS SUB QUIBUS CONSIDERARI POTEST CONTRACTUS MATRIMONII. — Matrimonium, ex superius notatis, considerari potest in ordine ad naturam, in ordine ad societatem, et in ordine ad Ecclesiam. In ordine ad naturam, seu quatenus est officium naturæ et ad perpetuitatem speciei tendit, dicitur contractus naturalis; fundatur enim in natura, et ad ordinem supernaturalem minime spectat : spectatum relative ad societatem, vocatur civilis, quia fit inter cives, et statum legalem spon-

sorum ac prolis ab eis suscipiendæ ordinat. Si vero consideretur in ordine ad bonum Ecclesiæ, est materia sacramenti, et dici potest contractus religiosus vel ecclesiasticus.

Tres tamen non sunt contractus distincti, sed unus et idem contractus sub triplici respectu spectatus: supponimus nihilominus, per quamdam fictionem, eum esse triplicem, ut, data occasione, clarius de illo sub unoquoque respectu tractare valeamus.

Fieri potest contractum matrimonii esse naturalem et non ecclesiasticum, v. g., apud infideles; vel naturalem et non civilem, si nempe lex eum nec prohibeat nec agnoscat. Contra vero accidere potest eum civiliter tantum esse validum, videlicet si lex habeat ut validum matrimonium nulliter contractum, v. g., ob aliquod impedimentum canonicum.

Nunc igitur quærendum est in quo essentia matrimonii consistat; porro matrimonium veluti alii contractus considerari potest *in actu* per quem pactum seu contractus ipse conficitur, vel in juribus et obligationibus quæ ex contractu confecto oriuntur; ideo hocce caput dividemus in duplicem articulum.

ARTICULUS PRIMUS.

DE ESSENTIA MATRIMONII CONSIDERATA IN ACTU QUO CONFICITUR CONTRACTUS.

Circa essentiam matrimonii sic consideratam, tria quæri possunt, nempe 1° an consensus ad contrahendum matrimonium sit necessarius; 2° qualis esse debeat iste consensus; 3° an matrimonium sub conditione initum sit validum.

§ I. — An consensus sit necessarius ad matrimonium contrahendum.

Matrimonium, ut contractus consideratum, est conventio; porro, nulla est conventio sine utriusque partis consensu,

ergo ad matrimonium omnino necessarius est consensus, et per hunc consensum perficitur matrimonii contractus.

Hæc ratio matrimonii et necessitas consensus ad illud contrahendum requisiti ex considerationibus sequentibus melius patent :

1° Deus, vi sui supremi juris, potuisset unire virum et mulierem, absque eorum consensione; sed, summe providus res ita disponere noluit. Creavit quidem primam feminam ex latere Adami, sed postea eam ipsi obtulit, et voluit eam voluntarie et libere acceptari.

2° Certum est Deum non concessisse societati jus quod ipse exercere noluit; et ideo nulla potestas humana jus istud sibi vindicavit, nec exercuit.

3° Bonum societatis e contra requirit quod unio, in matrimonio inita, non nisi libere et per consensum contrahentium efformetur.

Inde sequitur ita necessarium esse consensum ad contrahendum matrimonium, ut nulla potestas humana illum supplere possit. Potestas civilis habet quidem facultatem supplendi consensum, si de bonis temporalibus agatur, quia dominium hujusmodi bonorum invitis proprietariis transferri potest; non vero dominium corporum relative ad matrimonium.

§ II. — Qualis esse debeat consensus ad matrimonium requisitus.

Consensus ad matrimonium requisitus debet esse verus, reciprocus, externus, liber, inter personas determinatas et jure habiles.

I. DE NECESSITATE CONSENSUS VERI ET NON FICTI. — Consensus verus adest quando voluntas interna concordat cum vocibus consensum exterius exprimentibus; fictus est vero, quando signa externa exprimunt consensum, et mens interna dissentit. Quidam theologi volunt hunc consensum fictum ad validitatem matrimonii sufficere, et his præsertim rationibus nituntur : 1° ibi est matrimonium ubi est vera voluntas illud contrahendi; sed qui serio et libere profert verba quibus matrimonium

contrahi non ignorat, eo ipso habet voluntatem illud contrahendi, quidquid interius dicat, sicut qui libere ascendit in navem, sciens illam ad talem proficisci plagam, habet voluntatem illuc perveniendi, quamvis intra se contradicat. 2° Qui serio ac libere rem aliquam vendidit, valide contraxit, alioquin rem suam surripere posset, pretium ejus refundendo ; hoc autem evidenter repugnat ; ergo *a pari* qui matrimonium libere exterius contraxit, valide illud iniit. 3° Sacerdos qui ritum sacramentalem serio perficit, sacramentum valide confert : ergo et similiter qui verba quibus matrimonium contrahi solet, libere exterius profert. 4° Nunquam certo constare potest de existentia consensus interni : si ergo consensus exterior non sufficeret, innumera nascerentur dubia circa matrimoniorum validitatem et filiorum legitimitatem. Ergo. Ita, inter alios, Theol. Lugd. Vide etiam Theol. Rothomag.

Alii autem multo probabilius et communius docent consensum internum omnino necessarium esse ad validitatem matrimonii, suamque sententiam sic probant : 1° Jure canonico, Decret. p. 2, causa 2, q. 2, c. 2 : Nicolaüs respondens ad Bulgaros, ait : « Sufficiat, si consensus » solus forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu » celebrata frustrantur ; » et Decretal. l. 4, tit. 1, cap. 25 et 26, ubi dicitur, deficiente consensu, cætera matrimonium non perficere : consensus autem simpliciter est actus mentis internus. 2° Per matrimonium vir et mulier sibi mutuo dant potestatem in corpus suum ; hæc autem potestas a sola eorum voluntate pendet : ergo sine consensu interno non traditur, sed mendacium enuntiatur. 3° Matrimonium est vinculum amoris : porro tale vinculum sine consensu interno fieri nequit. 4° Omnes fere theologi ita sentiunt. Ergo.

Ad rationes oppositas responderi potest : 1° qui libere profert verba quibus matrimonium contrahi non ignorat, habet voluntatem illud contrahendi, ordinarie et judicando ex communiter contingentibus, *concedo* ; necessario, *nego* ; nam fieri potest ut quis mentiatur, et unum

dicat, dum aliud habet in mente. In hoc vitiosa est comparatio adducta quod ascendens in navem, externam faciat actionem, voluntatem oppositam evidenter destruentem, non sic autem qui matrimonium contrahit; nam illud fecte contrahi non repugnat. Secunda et tertia ratio supponunt ut certum quod a multis theologis negatur, videlicet, venditionem sine consensu esse validam, et sacramentum valide administrari sine intentione interna. 4° Admissa opinione nostra, nihilominus validitas matrimoniorum moraliter constabit; nunquam enim supponi potest eum qui libere et cum debitis circumstantiis matrimonium iniit, fecte consensisse, sicque stabilitas familiarum assecuratur.

Aliunde, qui dicit se fecte consensisse, credi non debet in foro externo, nisi id signis manifestis comprobet, quod impossibile videtur. Nostra igitur doctrina nullo modo societatem perturbare aut inquietare potest.

Quoad forum internum, certum est eum qui fecte contraxit, 1° mortaliter peccasse contra sacramentum, illud voluntarie efficiendo nullum, et contra justitiam erga compartem suam cui illusit; 2° matrimonio uti non posse; 3° reipsa consentire, et sic injuriam comparti suæ illatam reparari ordinarie teneri; 4° absolvendum non esse, nec etiam in articulo mortis, nisi vere consentiat. Diximus *ordinarie*, quia si compars separationi libere consentiret, aut si incommoda ex unione provenientia, ipsa separatione majora præviderentur, consensum supplere non teneretur.

At si jam aliud iniisset matrimonium, et vere consensisset, quid agendum foret?

R. Dum matrimonia clandestina erant valida, hic casus facile occurrere poterat; nunc vero ferme chimericus est, saltem apud nos. Si tamen revera occurreret, arbitramur cum *Tournely* eum tuta conscientia remanere posse in secundo matrimonio, quia opinio nobis opposita nullam aut fere nullam habere videtur probabilitatem, nec igitur teneretur, ut vult auctor Theologiæ Rothomagensis, t. x, p. 270, servare continentiam.

II. DE ALIIS CONDITIONIBUS AD CONSENSUM REQUISITIS.—Præter sinceritatem requiritur ut consensus sit—1° *reciprocus*, alioquin conventio non existeret ;—2° *externus*, id est, signis externis sufficienter manifestatus, quia conventio acceptationem supponit, et acceptatio externam manifestationem prærequirit ; —3° ut sit *liber* ; matrimonium enim est contractus; ad contrahendum autem, ut vid. in Tract. de Contract., requiritur consensus liber, ergo et ad matrimonium ; — 4° ut sit *inter personas determinatas et jure habiles*; nam per matrimonium obligatio præcise determinatur ad talem vel talem personam. Aliunde ista persona debet esse ad contrahendum matrimonium habilis, alioquin consensus virtutem suam jam non haberet.

§ III. — An validum sit matrimonium sub conditione initum.

Certum est matrimonium contrahendum esse *per verba de præsentī*, ut ait Eugenius IV, in Decreto ad Armenos. Non tamen necesse est ut consensus de præsentī simul ex utraque parte detur. Consensus posterior de præsentī, si consensui priori de præsentī dato et non revocato accedat, valet matrimonium.

Si consensus per verba de futuro exprimeretur, v. g. : *Ducam te, si pater tuus vel meus consentiat*, nullum esset matrimonium. At dari potest per verba de præsentī, et tamen sub conditione, v. g. : *Te duco, si pater tuus consentiat vel consensurus sit*.

Multiplices autem distinguī possunt conditiones : namque 1° aliæ sunt de præterito, aliæ de præsentī et aliæ de futuro ; 2° aliæ sunt impossibiles, aliæ necessariæ et aliæ contingentes ; 3° aliæ honestæ et aliæ turpes : illæ dicuntur turpes quæ inducunt ad peccatum. Unde hæc conditio : *Si tu es meretrix*, non est turpis, quia supponit meretricium ut factum, et ad illud non impellit. Item conditiones adversari possunt essentiæ aut substantiæ matrimonii. Essentia autem matrimonii est id sine quo matrimonii contractus nec existere nec concipi potest, ut jus

et possibilitas ad copulam : substantia vero ea complectitur quæ ex jure naturali, divino aut humano inseparabiliter matrimonio annectuntur, ut unitas, indissolubilitas, etc.

Certum est 1° matrimonium sub conditione de præterito aut de præsentī initum, esse validum ut contractum et ut sacramentum, modo conditio vere existat, nam consensus minime est suspensus.

Certum est 2° matrimonium initum sub conditione de futuro necessario, adhuc esse validum, quia nihil consensum suspendit.

3° Communiter habetur ut certum, matrimonium sub conditione impossibili contractum, v. g., *Duco te, si per aerem volaveris*, esse validum ; nam, inquiunt auctores, hujusmodi conditiones habendæ sunt pro non adjectis et ita reputantur in jure, Decretal. l. 4, tit. 5, c. 7 ; attamen, recte observat auctor theologiæ Rothomag., t. x, p. 273, hanc decisionem locum habere tantum pro foro externo ; nam si contrahens sub tali conditione revera non consenserit, nullum est matrimonium. Sæpe qui conditionem impossibilem apponunt jocosè, indicant se nolle consentire, v. g. : Si lunam digito tetigeris, hoc tibi dabo, signum est me hoc tibi dare nolle. Sedulo igitur exquirendus est sensus verbis prolatis annexus.

4° Conditio turpis de futuro, substantiæ matrimonii non repugnans, similiter habetur in foro externo pro non adjecta ; jus canonicum, in loco modo citato, eam in eodem ordine reponit ac conditionem impossibilem. In foro autem interno eodem modo de ea ratiocinandum est ac de conditione impossibili ; si consensus per illam fuerit suspensus, nullum est matrimonium.

5° Si vero conditio turpis de futuro, essentiæ vel substantiæ matrimonii adversetur et serio ponatur, nullus est contractus ; talis quippe consensus non est conjugalis, quemadmodum contractus venditionis ea conditione ut res in dominium emptoris non transeat, non est venditio. Conditiones substantiæ matrimonii adversantur, quando generationem prolis, fidelitatem in conjugio, aut

perpetuitatem in matrimonio excludunt, ut dicit jus canonicum, in capite citato. Hinc matrimonium initum sub conditione quod generatio impediretur, quod sponsa pro quæstu alteri se traderet, quod existeret facultas illud dissolvendi, v. g., ob adulterium, ut volunt Græci et Protestantes, prorsus nullum esset. Valet tamen eorum matrimonium, saltem ut communius, quia ineundo matrimonium, de tali conditione non cogitant, nec consensum suum ab illa pendere faciunt.

Similiter qui, matrimonium ineundo, secretam habet intentionem generationem impediendi, prolem deserendi, adulterandi, etc., nihilominus valide contrahit, quia fieri potest ut aliquis sibi obligationem imponat cum intentione eam non implendi.

An conventio perpetuam servandi castitatem, ex utraque parte expressa, substantiæ matrimonii adversetur, non sibi consentiunt auctores. Quidam dicunt illam jus utendi matrimonio destruere, proindeque matrimonii essentiam lædere; alii vero plures et probabilius contendunt hujusmodi conventionem essentiæ matrimonii non repugnare, quia ipsius objectum est usus et non potestas copulæ: porro sola potestas copulæ ad essentiam matrimonii pertinet: ergo. Vide *Dens*, et quod infra dicitur.

6° Nunc igitur quæstio est an validum sit matrimonium sub conditione honesta de futuro contingenti initum. Certum est illud non valere ut sacramentum, in hypothesis quod minister ejus sit sacerdos; non valet enim tempore quo per verba de præsentia contrahitur, cum voluntas contrahentium a conditione futura pendeat; non tempore quo impletur conditio, quia tunc forma a sacerdote prolata jam non subsistit. Ergo.

Verum omnes moraliter admittunt illud sola purificatione conditionis invalescere ut contractum: unde sequitur illud valere ut sacramentum, in sententia eorum qui tenent ministrum hujus sacramenti esse partes contrahentes. Etenim alii contractus conditionales, venditio, v. g., aut donatio, adveniente conditione perficiuntur: cur

igitur matrimonium sub conditione initum non sic convaleretur? *Ita multo communius theologi.*

Curandum est tamen in eo casu ut consensus coram paracho et testibus renovetur, ne forte revocatus fuerit et ne validitas sacramenti maneat incerta.

Hinc sequitur 1° tale matrimonium esse graviter illicitum, quia sacramentum gravi periculo nullitatis exponitur. Unde nunquam parochus, aliusve sacerdos a paracho delegatus, consensum sub conditione datum admittere et benedictione nuptiali sanctificare potest;

2° Matrimonium sic initum ante purificationem conditionis non esse perfectum, ac proinde illo uti non licere, et consensum ab utroque contrahente valide revocari posse.

Si ante conditionis expletionem aliud matrimonium ineatur absolute, validum erit, et prius, eo ipso, licet per injustitiæ peccatum, dissolvitur. Si autem duo ini-
rentur matrimonia conditionata, illud validum esset cu-
jus conditio prius eveniret, supposito consensum in illud
non fuisse revocatum. P. Antoine, t. VI.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE ESSENTIA MATRIMONII CONTRACTI.

Modo vidimus in quo reponi debeat essentia matrimo-
nii, considerati *in fieri*, ut dicunt theologi; nunc quæren-
dum est in quo præcise consistat essentia matrimonii
semel contracti, seu *in esse* aut in facto. Quod ut melius
intelligatur, plura sunt in matrimonio distinguenda :
1° vinculum ex contractu resultans; 2° jus ad exigendum
matrimonii usum; 3° ipse usus matrimonii; 4° jus ad
individuum vitæ et officiorum societatem.

Quæritur igitur in quam ex his rebus consistat es-
sentia matrimonii : in hoc autem omnes sibi non con-
sentiunt. 1° Nonnulli Pelagiani opinati sunt illius essen-
tiam in actu carnali, seu in corporum conjunctione re-
ponendam esse. 2° Inter theologos pauci opinantur nec

ipsum jus ad usum matrimonii pertinere ad ejus essentiam : ita præsertim Basilius Pontius. 3° Alii communiter docent jus ad usum matrimonii esse essenziale; quidam tamen volunt essentiam matrimonii sitam esse in vinculo quo sponsi, consensu dato et acceptato, inter se perpetuo junguntur. — Sint ergo circa hanc quæstionem propositiones sequentes.

PROPOSITIO PRIMA.

Essentia Matrimonii, quatenus est contractus, non consistit in usu, seu in copula carnali.

Prob. Ad hoc sufficit ut verum existere possit matrimonium absque copula carnali : atqui plures rationes demonstrant verum existere posse matrimonium absque copula carnali, nempe 1° exemplum Beatæ Mariæ Virginis; certum est enim et fide constat, ut in Tractatu *de Incarnatione* probatur, B. Mariam mansisse virginem ante et post partum : attamen inter eam et beatum Joseph verum existebat matrimonium, siquidem Joseph dicitur vir Mariæ et pater Christi; Maria vero vocatur *uxor* ejus et *conjux*, ut apud Matth. I, 16, 20 et 24; aliunde, ita generaliter judicant theologi, inter quos Benedictus XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 22, n. 11.

2° SS. Patres, ut S. Chrysost. vel auctor Operis imperfecti in S. Matth. : *Matrimonium non facit coitus, sed voluntas.*

S. Ambros., lib. de Institutione virginis, cap. 6 : *Non defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugal.*

3° *Ratio.* Usus namque non facit jus, sed illud supponit : unde essentia emptionis non consistit in usu rei emptæ, sed ideo re emptæ uti licet, quia jam existit jus ea utendi. Sic in matrimonio, vir et mulier non sunt conjuges quia convenerunt, sed convenire possunt quia sunt conjuges : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° Conjuges debent esse *duo in carne una*, Gen. II, 24 : atqui non sunt duo in carne una, nisi per actum conjugalem : ergo.

R. Dist. maj. Debent esse duo in carne una, eo sensu quod jus ad talem conjunctionem habeant, *conc.*; secus, *neg. maj.* Manifestum est enim nihil ultra ex his verbis erui posse.

Obj. 2° Beata Maria non dicitur in Evangelio nupta, sed tantum *sponsa* et *desponsata* : ergo inter eam et beatum Joseph verum non exstitit matrimonium.

R. Nego conseq. Etenim prædictæ voces communes sunt conjugalis et promissis ad conjugium, ut in usu quotidiano apud nos etiam videtur; sensus earum per circumstantias determinatur : porro variæ circumstantiæ ostendunt voces *sponsa* et *desponsata*, Mariæ applicatas, veram uxorem designasse; dicitur enim Matth. I, 18 : *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto* : igitur convenire poterant; non tamen convenire potuissent, si conjugati non fuissent. In eodem capite, § 20, Angelus admonet Joseph in somno, dicens : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*; § 24 : *Et accepit conjugem suam*. Luc. II, 5, legitur Joseph ascendisse Nazareth, *ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante*. Hic Maria vocatur simul desponsata et uxor. Aliunde, nisi Maria et Joseph juxta ritum apud Judæos usitatum conjugati fuissent, Christus habitus fuisset ut spurius; verumtamen *putabatur filius Joseph*, Luc. III, 23. Ergo.

Obj. 3°. Maria votum perpetuæ castitatis emiserat, ut patet his verbis ejus ad Angelum respondentis, Luc. I, 34 : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* at, emisso tali voto, incredibile est eam verum matrimonium iniisse. Ergo.

R. Nego min. Hoc enim minime incredibile est, si, non obstante voto, matrimonium valide, licite et conve-

nienter inire potuerit : atqui, non obstante voto, matrimonium valide, etc. Ergo.

— a) *Valide*. Probavimus enim actum conjugalem de essentia matrimonii non esse ; ad validitatem igitur contractus sufficit ut vir et mulier jus sibi invicem conferant ad actum : porro votum perpetuæ castitatis non impedit quin persona jus in se ad alterum validè conferat, *ut infra dicemus*, ostendendo votum per se matrimonium non dirimere. Ergo.

— b) *Licite*. Supponimus enim, cum S. Thoma et aliis theologis, B. Virginem, antequam matrimonium contraheret, didicisse per specialem revelationem, aut alio modo, sanctissimum ipsius sponsum jure per matrimonium acquirendo nunquam usurum.

— c) *Convenienter*, tum ut in persona sponsi adiutorem sibi necessarium haberet, tum ad conservandum honorem suum, tum ad occultandam et deinde probandam virginitatem suam, tum ad impediendum ne Christus haberetur ut illegitimus. Ergo.

PROPOSITIO SECUNDA.

Jus radicale ad copulam est de matrimonii essentia.

Prob. 1° Script. Sacra. Sic legitur apud S. Paulum, I Cor. VII, 4 : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir : similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quæ verba supponunt conjuges in matrimonio habere jus ad usum.

Prob. 2° ratione. Vel essentielle est matrimonio jus ad usum, vel dicendum est dari posse matrimonium in quo sponsi sibi conferrent tantum jus exigendi quæ ad felicitatem et tutelam vitæ pertinent. Atqui hoc posterius dici nequit : — a) ex sensu communi hominum qui talem societatem nunquam agnoscent ut conjugalem ; — b) ex absurdis inde sequentibus ; sequeretur enim verum matrimonium existere posse inter fratrem et sororem, conjuges copulam exercere non posse absque fornicatione,

et ad alios accedere valere sine adulterio : hæc autem repugnant : ergo.

CAPUT SECUNDUM.

DE MATRIMONIO PROUT EST SACRAMENTUM.

Nobis inquirendum est an matrimonium sit sacramentum, quæ sit ejus gratia et quæ dispositiones ad illam suscipiendam, quis sit ejus minister, et quæ materia et forma : quatuor igitur hujus capitis erunt articuli.

ARTICULUS PRIMUS.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI MATRIMONII.

I. DE MATRIMONIO SUB LEGE NATURALI ET MOSAICA. — *Launoy*, celebris doctor Parisiensis, docuit post *Albertum Pighium*, *Catharinum*, *Maldonatum* et quosdam alios, matrimonium semper fuisse sacramentum, in lege Mosaica et in ipsa lege naturali : his præcipue nitebatur verbis Gen. : *Crescite et Multiplicamini*. Protestantes, e contra, negant matrimonium esse sacramentum, etiam in nova Lege.

Sacramentum generatim est signum rei sacræ et præsertim signum gratiæ, ut videre est in *Tractatu de Sacramentis in genere*. Aliud est pure speculativum et gratiam quam significat non producit, ideoque vocatur sacramentum improprie dictum ; aliud vero est practicum, quia producit gratiam quam significat, et dicitur sacramentum proprie dictum.

Nihil vetat quin matrimonium, etiam in naturali lege, dicatur sacramentum improprie dictum : in ipsa namque institutione sua repræsentavit unionem moralem Christi cum Ecclesia per gratiam, et unionem ejus physicam

cum carne humana per Incarnationem, ut ait Innocentius III, Epist. 219, lib. 3. At certum est illud non fuisse sacramentum proprie dictum in lege naturæ, nec in lege Mosaica. 1° Quia nullus profertur Scripturæ locus qui talem sententiam astruat; verba enim ista *Crescite et multiplicamini*, indicant benedictionem fecunditatis, et nihil ultra. 2° Quia concilium Trid., sess. 24, cap. prævio, sic se habet: « Cum matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito » inter novæ legis sacramenta annumerandum sancti » Patres nostri, concilia et universalis Ecclesiæ traditio » semper docuerunt. » Non præstaret autem gratia veteribus connubiis si sacramentum proprie dictum semper fuisset. Canon 1 ejusdem sess. definit illud sacramentum a Christo Domino fuisse institutum. Ergo. 3° Idem constat auctoritate omnium moraliter theologorum, qui, cum divo Thoma, docent matrimonium in statu innocentie fuisse officium naturæ, in statu naturæ corruptæ remedium et in Lege nova elevatum fuisse a Christo ad dignitatem sacramenti. Ergo.

II. DE MATRIMONIO IN LEGE CHRISTIANA. — In primis Ecclesiæ sæculis plures ex Gnosticis et Manichæi existimabant matrimonium rem essentialiter malam, ac proinde negabant illud esse sacramentum. — Protestantes, duo tantum sacramenta admittentes, rejecerunt matrimonium ut tale; attamen plures ex eis, sapientiores scilicet et maxime commendati, Leibnitz, Esslinger, etc., ad fidem Ecclesiæ Catholicæ circa sacramentum matrimonii accesserunt. — Nonnulli canonistæ medii ævi contenderunt matrimonium non esse sacramentum, quia dos ipsis videbatur essentialiter matrimonio inhærens; ac inde matrimonium fieret simoniacum si esset sacramentum. Contra quos omnes sit sequens

PROPOSITIO.

*Matrimonium Christianorum, ritu legitimo celebratum,
est sacramentum novæ Legis proprie dictum.*

Illa propositio tenenda est, quæ est de fide, innuitur in Scriptura sacra, probatur traditione et argumento præscriptionis : atqui talis est propositio nostra.

1°. *Est de fide.* Definita enim fuit variis in conciliis generalibus ; v. g., concil. Constant., sess. 15, jubet ut quilibet de « errore suspectus, hoc modo interrogetur, » utrum credat quod Christianus contemnens susceptio- » nem sacramentorum Confirmationis, Extremæ-Uctio- » nis vel solemnizationis matrimonii, peccet mortali- » ter ; » matrimonium igitur annumeratur inter sacramenta proprie dicta.

Concilium Florentinum, in Decreto ad Armenos, declarat matrimonium esse unum e septem sacramentis.

Conc. Trid. sess. 24, can. 1, sic se habet : « Si quis » dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum » ex septem legis Evangelicæ sacramentis, a Christo Do- » mino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inven- » tum, neque gratiam conferre ; anathema sit. » Ergo 1°.

2°. *Innuitur in Scrip. sacr.* Epist. ad Eph. v, 32 : *Sacramentum hoc magnum est, ego dico, in Christo et in Ecclesia.* Unde sic : Hæc verba probant matrimonium esse vere et proprie sacramentum novæ Legis, si de matrimonio intelligantur, et si conditiones ad constituendum sacramentum novæ Legis requisitæ inveniantur in matrimonio : atqui hæc duo certa sunt.

— A) De matrimonio intelliguntur. Pronomen quippe demonstrativum *hoc*, indicat sacramentum referendum esse ad rem immediate præcedentem ; res autem immediate præcedens est matrimonium, *ut unicuique legenti patebit* : in versu namque immediate præcedenti, B. Paulus refert verba Adami, Gen. II, 24, et Christi, Marc. x, 7 : *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, etc.;*

porro hæc verba de matrimonio intelliguntur. Præterea, vel de matrimonio intelliguntur, vel de unione Christi cum Ecclesia, ut volunt hæretici : atqui posterius dici non potest ; nam tunc genuinus eorum sensus hic esset : Unio Christi cum Ecclesia est magnum sacramentum in Christo et in Ecclesia : quis autem talem admittet sensum ? Unde conc. Trid., sess. 24, capite prævio, hæc verba citans, dicit B. Paulum innuere ea referenda esse ad matrimonium tanquam sacramentum. Ergo.

— B) In matrimonio Christianorum rite celebrato, reperiuntur conditiones ad constituendum sacramentum novæ Legis requisitæ, scilicet : — a) signum sensibile, in expressione utriusque consensus ; — b) promissio gratiæ, cum viri uxores suas perfecto amore diligere debeant, sicut Christus dilexit Ecclesiam ; tanti enim amoris sine gratia non sunt capaces ; — c) institutio Christi, quia solus Christus gratiam ritui externo annectere potest. Ergo. Ita Bellarminus et aliqui post eum.

Fatendum est tamen multis theologis et Scripturæ sacræ interpretibus hanc probationem non arridere. Idcirco diximus *innuitur in Scriptura sacra*, utentes verbo conc. Trid. Ergo.

3°. *Probatur traditione.* Tertull. lib. 2 ad Uxorem, cap. 9 : « Unde sufficiamus ad enarrandum felicitatem » ejus matrimonii quod Ecclesia conciliat, confirmat » oblatio et obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater » rato habet. »

S. Aug., de Bono conjugali, l. 4, cap. 18 : « In nostra » rum (feminarum) nuptiis plus valet sanctitas sacra- » menti quam fecunditas uteri. »

S. Ambros., Epist. 19 ad Vigilium : « Cum ipsum con- » jugium velamine sacerdotali et benedictione sanctifi- » cari oporteat, quomodo potest conjugium dici ubi non » est fidei concordia ? »

Si autem matrimonium merus esset contractus gratiam non producens, numquid de illo dici posset inenarrabilem esse ipsius felicitatem, quia ab Ecclesia conciliatur seu benedicatur, ipsius sanctitatem fecunditati uteri

præcellere, illud benedictione sacerdotali sanctificari?

Multos omittimus alios Patres et Ecclesiæ doctores qui, licet nomen sacramenti sæpe non tribuant matrimonio, ita tamen de illo loquuntur ut, supposito quod sit sacramentum, verba eorum intelligantur, dum in contraria suppositione prorsus inintelligibilia forent; sic exhibent matrimonium ut rem sacram, cui affixa est gratia ex institutione Christi. Ergo.

4°. *Argumento præscriptionis demonstratur.* Ecclesia Græca una cum Ecclesia Latina credit matrimonium esse novæ Legis sacramentum, ut patet — a) ex euchologiis Orientalium, in quibus describitur ritus hujus sacramenti; — b) ex synodo Constantinopoli anno 1630 celebrata, in qua lata est censura contra Cyrillum Lucarium, illius urbis patriarcham, Calvinistarum erroribus adhærentem, ex eo quod dogmatizaret ac crederet non esse septem Ecclesiæ sacramenta, id est baptisma... et matrimonium; — c) ex conc. Flor. in quo facta est unio inter Græcos et Latinos; item ex conc. Lugdunensi II, in quo similis facta est unio, et procul dubio in utraque parte septem tenebantur sacramenta inter quæ matrimonium; — d) ex eo quod nulla unquam exorta sit controversia inter Græcos et Latinos circa existentiam sacramenti matrimonii: ergo saltem initio dissensionis inter Ecclesiam Latinam et Ecclesiam Græcam existentis, proindeque ante nonum sæculum, de fide credebatur matrimonium esse verum sacramentum. Porro hæc fides ab Apostolis descendere debet; nam impossibile est, ut in Tractatu *de Ecclesia* demonstratur, ritum profanum in dogma fidei transiisse, et nullum mutationis vestigium remansisse: ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° Sacramenta novæ Legis producant quod significant: atqui matrimonium non producit quod significat, scilicet unionem Christi cum Ecclesia: ergo.

R. Dist. min. Non producit quod significat, sub uno

respectu, *conc.*; sub altero respectu, *nego min.* Duo namque significat matrimonium; scilicet, *speculative* unionem Christi cum Ecclesia, et *practice* dilectionem inter sponso, seu unionem animorum per gratiam: priorem quidem non producit unionem, sed posteriorem operatur: ergo.

Inst. Si matrimonium produceret gratiam, præstaret virginitate: attamen id falsum est: ergo.

R. Nego maj. Etenim liquet non actum ineundi matrimonium, sed ipsum statum matrimonii statui virginitatis aut cælibatus comparandum esse: porro, licet matrimonium in actu gratiam producat, nihilominus ipsius status inferior est virginitate et cælibatu, propter rationes quas afferemus infra: ergo.

Obj. 2° Magister Sententiarum, Durandus et quidam alii docuerunt matrimonium non esse sacramentum proprie dictum: ergo saltem non valet argumentum præscriptionis.

R. 1° Quidam theologi arbitrantur verba Magistri Sententiarum et Durandi in sensu catholico intelligi posse.

R. 2° *Nego conseq.* Cum enim Ecclesia nondum definiisset matrimonium esse sacramentum, non mirum est si pauci doctores, ad monumenta traditionis non satis attendentes, dubitaverint an illud esset sacramentum proprie dictum, vel etiam id negaverint. Omnes fatebantur illud esse sacramentum aliquo sensu, sed quærebant an gratiam produceret, nec ne; quidam negabant, alii affirmabant, sed tantum ut probabile: ita S. Thomas, qui Supplem., q. 42, art. 3, ponit matrimonium inter sacramenta, et docet ut probabilius illud producere gratiam. Ingens autem datur discrimen inter negare existentiam sacramenti et discurrere circa ipsius efficaciam: prius ad doctrinam Ecclesiæ pertinebat; posterius vero disputationibus theologorum permittebatur. Nunc autem ipsimet infantes, catechismo eruditi, sciunt omnia sacramenta novæ Legis gratiam producere ex opere operato: opinio igitur theologorum qui nobis objiciuntur, argumentum ex præscriptione deductum non infirmat.

Quæritur quandonam matrimonium ad dignitatem sacramenti fuerit elevatum.

R. Hac de re saltem quatuor sunt theologorum opiniones. Alii dicunt hanc mutationem factam esse in ipso Incarnationis instanti; alii, quando Christus in Cana nuptiis adfuit; alii, cum protulit hæc verba : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*; alii denique, post ejus resurrectionem. Nihil hac in re, ad praxim non pertinente, definire volumus.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE GRATIA MATRIMONII UT SACRAMENTI, ET DE DISPOSITIONIBUS AD ILLAM SUSCIPIENDAM REQUISITIS.

I. DE GRATIA SPECIALI SACRAMENTO MATRIMONII AFFIXA.

— Sacramentum matrimonii non fuit institutum directe ad remittenda peccata : igitur non producit gratiam primariam ex se justificantem, nisi forte, juxta plures theologos, per accidens, nempe in eis qui bona fide falso crederent se esse justificados, et eam haberent contritionem quæ necessaria est in sacramento Pœnitentiæ; sed producit gratiam sanctificantem secundariam et gratiam sacramentalem : gratia autem sacramentalis est jus, gratia sanctificante fundatum, accipiendi, tempore opportuno, gratias actuales quibus homo indigebit ad obtinendum finem hujus sacramenti.

II. DE DISPOSITIONIBUS AD SACRAMENTUM MATRIMONII REQUISITIS. — Matrimonium, ex dictis, est sacramentum vivorum : prærequirit igitur fidem christianam et statum gratiæ sanctificantis. Itaque ordinarie a suscipiendo matrimonio repellendi sunt ignari et manifeste peccatores.

1° *Ignari* : sic enim se habet Rituale Romanum : « Uterque sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios » suos docere debeant. » Idem exigit S. Carolus in concilio Mediolanensi V, et Benedictus XIV, bulla *Etsi minime*, ad universos episcopos directa, ait : « Cum matrimonio » jungendi non sint, si parochus, ut debet, prius inter-

» rogando, deprehenderit marem seu feminam quæ ad salutem necessaria sunt ignorare. » Celebris Pontifex hanc quæstionem eo sensu tractat in suo opere de Synodo diœcesana, l. 8, cap. 14, n. 3, etc. Non solum igitur scire debent ea quorum cognitio necessaria est cunctis fidelibus adultis necessitate medii vel præcepti, ut explicatur in Tractatu *de Decalogo*, sed et præcipua conjugatorum officia, tum relative ad seipsos, tum relative ad prolem ex ipsorum unione suscipiendam. Nunc autem non raro expedit ut interrogatio non nimis urgeatur, vel etiam omittatur ob timorem peioris mali.

2º *Manifesti peccatores*. Hoc sequitur ex iis quæ dicuntur in Tractatu *de Sacramentis in genere*, ubi probatur publice indignos a suscipiendis sacramentis arcendos esse. A fortiori sacerdos benedicere non posset matrimonium cui obstaret impedimentum publicum; imo nec illud cui obstaret impedimentum occultum quod aliunde quam per confessionem nosceret; quia, ut minister Ecclesiæ, validitati sacramenti providere ex officio tenetur: igitur monere deberet episcopum de impedimenti existentia. *Ita generatim theologi.*

Quæritur 1º an parochus exigere possit aut debeat quod sponsi peccata sua confiteantur, vel libellum confessionis exhibeant ante matrimonium.

R. Conc. Trid., sess. 24, de Reform. Matr. cap. 1, hæc habet: « Sancta Synodus conjuges hortatur ut, antequam » contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consumptionem, sua peccata diligenter confiteantur, et ad » sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant. »

Nulla igitur lege universali tenentur sponsi ad confessionem ante matrimonium.

At, cum debeant esse in statu gratiæ, si alicujus peccati mortalis sint conscii, necesse est ut habeant perfectam contritionem, si opportunitas adeundi confessarium non existat. Unde patet confessionem esse perutilem et a nemine sapienti negligendam. Hoc sufficit ut episcopi eam in diœcesibus suis præcipere valeant, et tunc parochi eam exigere tenentur. Communiter confessio præcipitur, sal-

tem in Gallia, ubi, usu recepto vim legis habenti, præmitti solet, v. g., in diœcesi nostra; etenim parochi nuptialem benedictionem non impertiunt, nisi præmissa confessione sacramentali, vel libello confessionis exhibito.

Attamen, in miserrimis temporibus nostris, occurrere possunt casus in quibus etiam peccatoribus publicis benedictio nuptialis concedenda sit absque confessione præmissa : v. g., si agatur de matrimonio jam civiliter contracto, et una pars recte sit disposita, tunc in ipsius gratiam et propter legitimitatem liberorum, licet sacramentum profanationi respectu alterius exponere, quia ponitur actio ex se bona, et datur ratio sufficiens peccatum alterius permittendi.

Eadem ratione puella christiana quæ, omnibus coram Deo perpensis, graves habet rationes matrimonium cum hæretico vel cum alio peccatore sacramentum indigne suscepturo ineundi, non peccat contrahendo, licet materiam alterius peccati subministret.

Quamvis puella christiana a consortio viri irreligiosi abhorrrere debeat, si tamen, ob circumstantias familiarum aliave motiva ponderosa, conjunctio hujus generis esset statuta, et vir ad sacrum tribunal accedere nollet, parochus episcopum adiret, et, licentia obtenta, benedictionem nuptialem tuto concederet, propter rationem superius expositam.

Idem dicendum est de matrimonio catholicæ cum hæretico, aut vice versa; sed prius obtinenda est dispensatio, *ut infra dicemus*.

Hinc sequitur monendos esse sponso ut aliquo tempore ante matrimonium peccata sua confiteantur, nec increpandi sunt parochi qui recusant proclamare banna pro secunda vice, nisi sponsi confessionem incœperint, modo libertatem eligendi confessarium eis concedant, et felicem hujus agendi rationis exitum prævideant.

Queritur 2º an confessarius absolutionem concedere debeat propter instans matrimonium.

R. 1º Sæpe absolutionem denegare tenetur, nempe — a)

iis qui rudimenta fidei ignorant, nec ediscere volunt; — b) iis qui occasionem proximam peccandi habent, et eam deserere nolunt; — c) iis qui de peccatis admissis non dolent; — d) iis qui gravibus officiis, v. g., debito paschali defuerunt, et non parati sunt ea deinceps implere; — e) iis qui consuetudinem habent frequenter peccandi, v. g., blasphemandi, et signa sufficientia conversionis non exhibent; — f) sponsæ ex facto alterius prægnanti, nisi sponsum monere consentiat, quia spurium in familiam inducens, gravis injustitiæ rea fieret. In his aliisque similibus circumstantiis, si matrimonium differri non possit, fortiter monendus est pœnitens ut coneratur, et post matrimonium contractum ad sacrum Pœnitentiæ tribunal redeat. Forte tamen melius est illum de sacrilegio committendo, si in statu peccati mortalis accedat, formaliter non monere, ut minus peccet. Verum non licet matrimonium illi directe suadere.

R. 2º Instans matrimonium, quod differri nequit omnino, aut saltem non sine gravi incommodo, est ratio sufficiens non tantam exigendi probationem, dummodo pœnitens videatur contritus, et emendationem sine ulla hæsitatione promittat.

Si talis sit habitus peccandi, quod per matrimonium cessare debeat, ut mollities, vel fornicatio cum sponsa, probabilius concedenda est absolutio, modo vera appareat contritio, quia relapsus in peccatum non timetur, ex hypothesi, et aliunde prudenter judicatur adesse contritionem : ergo nulla requiritur probatio. Ita Collator Paris., Collator Andeg. et plures alii. Quinimo notat *Van-Roi*, apud *Dens*, absolvendum esse dubie dispositum, gravi necessitate eum ad celebrandum matrimonium impellente, sed denegandam ei communionem. Nec nos illam in casu immediate præcedenti permitteremus.

NOTA. Episc. Bellicensis in suo Rituali Gallico ait, *t. 1er, p. 377, 4e édit.*, benedictionem nuptialem dandam esse iis qui sacram communionem nunquam susceperunt, et primam communionem eorum convenientius quandoque post matrimonium differendam esse, ut accuratiores

obtineantur dispositiones. Hanc sententiam sequimur in praxi, supposito quod prima communio ante matrimonii celebrationem convenienter obtineri non possit.

Quæritur 3° utrum sponsi ante matrimonium in eadem domo habitare possint.

R. 1° Concilium Trid., sess. 24, cap. 1 de Reform. Matrim., « hortatur ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non » habitent. » 2° Concilium Mediolanense VI, sub S. Carolo celebratum, jussit ut episcopus pœnis et censuris arbitrato suo decernendis prohiberet ne sponsi ante matrimonium in eadem domo manerent, nec mutua consuetudine commerciove uterentur. 3° Rituale Cenomanense præscribebat ut, a die conventionis matrimonialis, vel saltem a die primæ denuntiationis bannorum, separarentur sponsi, vel denuntiationes interromperentur. 4° Experientia constat sponsorum innocentiam multa incurrere pericula in tali consortio.

Attamen in infaustis temporibus nostris, quando separatio nulla via persuaderi potest sponis, prudentia exigit ut, secluso scandalo, matrimonium nihilominus solemnizetur, obtenta prius, si fieri potest, in locis ubi separatio præscribitur, licentia episcopi, quia non pertinet ad parochum a disciplina diœcesis aliquem dispensare. Secus enim sponsi in matrimonio civiliter inito sisterent, scandalum infirmis præberent, prolem susceptam male educarent, etc. Ergo.

ARTICULUS TERTIUS.

DE MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII.

Nulla hic movetur quæstio adversus Protestantes, qui Matrimonii sacramentum negantes, ministrum ejus non agnoscunt. Sed apud theologos, plures hac de re exstant sententiæ, quarum duæ sunt potissimum celebriores. Prior tenet ipsos contrahentes esse ministros sacramenti hujus : ita fere omnes theologî et juris canonici doctores,

ante Melchiorem Canum qui celebrem scribebat librum, *de Locis Theologicis*, circa an. 1554. Multi recentiores theologi eidem sententiæ adhærentes, eam propagaverunt, maxime apud extraneos : sic, inter alios, Bellarminus, *Vasquez, Sanchez, Theophilus Raynaud, Frassens, card. de Laurea, Layman, Van-Espen, Simonet*, Theologia Petrocoriensis, Theologia Gratian., *Pontas*, Coll. Andeg., *Billuart, Sordagna*, S. Ligorius qui innumeros alios citat, et dicit hanc opinionem videri moraliter certam.

Altera sententia docet sacerdotem hujus sicut aliorum sacramentorum esse ministrum : eam tuiti sunt in conc. Trid. Melchior Canus et unus e primariis Sorbonæ doctoribus, ait Pallav. Hist. conc. l. 22, c. 9 ; multi theologi, præsertim in Galliis, eandem postea amplexi sunt, v. g., Sylvius, Estius, *Juénin, Duhamel, Tournely, Lherminier, Dens*, Theologia Lugdun, etc.

Rationes prioris sententiæ sunt : 1° Eugenius IV, in Decreto ad Armenos, sanam Ecclesiæ doctrinam circa septem sacramenta compendiose tradere volens, ait de matrimonio : *Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentì expressus*. Ergo ipsi contrahentes, qui ponunt consensum, sunt ministri hujus sacramenti. 2° Ecclesia in conc. Tridentino declaravit matrimonia clandestina esse valida, et nihil omnino dicit de sacerdote : illa autem matrimonia, sin semper, saltem sæpius carebant benedictione nuptiali ; atqui tamen concilium docet talia matrimonia fuisse *rata et vera* : ergo erant etiam sacramenta, siquidem matrimonia fidelium esse nequeunt rata et vera quin simul sint etiam sacramenta. 3° Sacra Congregatio Concilii Trid. interpres pluries declaravit verba ista : *Ego vos in matrimonium conjungo*, ad matrimonii essentiam non pertinere, sed valere matrimonium in facie Ecclesiæ, licet parochus nulla verba proferat : de matrimonio simpliciter loquens, procul dubio intelligit matrimonium ut sacramentum. Ergo. 4° Per multa sæcula hæc opinio fuit universalis ; nunc communius docetur Romæ et generatim apud extraneos. Ergo.

Posterioris sententiæ defensores sequentibus præcipue nituntur rationibus. 1° Hæc sententia multo conformior esse videtur testimoniis sanctorum Patrum supra relatis, in quibus Tertull. dicit matrimonium *conciliari ab Ecclesia, et confirmari oblatione*, et S. Ambrosius *sacerdotali benedictione sanctificari*: porro hujusmodi locutiones intelligi non possunt, si sacerdos non sit minister gratiæ sacramentalis in matrimonio conferendæ.

2° Concil. Trid., sess. 24, cap. 1 de Reform., jubet « ut parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum » mutuo consensu intellecto, vel dicat: *Ego vos in matrimonio conjungo, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*; vel aliis utatur verbis, juxta receptum » cujusque provinciæ ritum. » Omnia ritualia formam benedictionis determinatam eundem sensum habentem præscribunt. Necesse est ergo ut illa verba vanum non habeant sensum: attamen non videtur quomodo vanum non habeant sensum, si sacerdos non sit minister hujus sacramenti; tunc quippe sponso non reipsa jungit, sed declarat eos vi mutui consensus sacramentaliter esse junctos. Ergo.

3° Matrimonium, quatenus est sacramentum, debet esse ritus sacer: at si sacerdos non sit illius minister, ita administrari poterit ut non sit ritus sacer, v. g., in locis ubi decretum concilii Trid. contra matrimonia clandestina non fuit publicatum, et ubi recursus ad legitimum sacerdotem est periculosus vel difficilis: tunc enim matrimonium absque sacerdote celebratum est validum. Porro in his circumstantiis a contractu civili, prout fit apud infideles, non differt: ergo.

4° Sacerdos, nuptias benedicens, esset duntaxat testis conjunctionis sponsorum gratiam sibi invicem conferentium: at talis opinio congruere non videtur doctrinæ Apostoli, qui asserit sacerdotes esse *ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, I. Cor. iv, 1.

5° Si contrahentes essent ministri hujus sacramenti, fideles hoc scire deberent, ut in quacumque hypothesi sacramentum reverenter tractarent, et ad illud digne

suscipiendum, etiam quando non adest sacerdos, sese accingerent : atqui hoc prorsus ignorant, et valde attoniti forent, si talem doctrinam publice ipsi docerentur : ergo.

Utraque sententia seorsim sumpta gravibus innixa videtur rationibus, neutra tamen haberi potest ut demonstrata. Bened. XIV, post librata utriusque momenta, concludit, de Synod. diœces., lib. 8, cap. 13, n. 9 :

« Utriusque opinionis solidiora fundamenta innuimus,
 » non animo quemquam inducendi ad unam aut alte-
 » ram amplectendam, sed ut episcopis sit persuasum
 » utramque esse probabilem, suosque habere magnæ
 » auctoritatis patronos : atque inde non decere discant
 » ut ipsi iudicis partes assumant quæstionemque defi-
 » niant, de qua Ecclesia nihil hactenus pronuntiavit,
 » sed theologorum disputationi permisit. Quare acturi in
 » synodis de matrimonio, proponant quidem explicent-
 » que doctrinam a concilio Florentino et Tridentino de
 » « ejusmodi sacramento diserte traditam, sed caveant ne
 » aut parochum aut ipsos contrahentes ejusdem minis-
 » tros appellent. »

Inter has duas opiniones, priori standum putamus, tum quia majori auctoritate fulcitur, tum quia magis est consentanea recentioribus declarationibus summi pontificiis Pii IX, quibus constat matrimonium inter fideles existere nunquam posse absque sacramento. Monemus tamen partem tutiorem, ubi de validitate sacramenti agitur, esse amplectendam, ac proinde curandum est ut matrimonium Christianorum benedictione sacerdotali nunquam careat. Unde Congregatio specialis cardinalium Romæ a Pio VI instituta pro negotiis ecclesiæ Gallicanæ definiendis, tempore perturbationis nostræ, declaravit 22 aprilis 1795, agens de matrimoniis sine præsentia parochi contractis, et tamen validis propter difficultatem recursus, « fideles hortandos esse ut, cum sacerdotis co-
 » piam habere possunt, ab eo benedictionem petant, qui
 » tamen illis declarabit hujusmodi benedictionem ad va-
 » liditatem matrimonii minime pertinere. »

ARTICULUS QUARTUS.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTI MATRIMONII.

I. DE MATERIA SACRAMENTI MATRIMONII. — Omnes theologi catholici, quidquid sentiant de ministro, materiam sacramenti matrimonii reponunt in contractu. Aliter opinati sunt quidam neoterici qui, ut facilius impugnant potestatem Ecclesiæ circa impedimenta dirimentia, sacramentum a contractu quasi totum completum separantes, materiam reposuerunt in impositione manus plus minusve clare in Ritualibus præscripta, et formam in benedictione sacerdotali. Verum hanc distinctionem versus medium ultimi sæculi excogitatam, a *Maultrot* propugnatam in opere cui titulus : *Véritable nature du Mariage*, anni 1788, a *Tabaraud* renovatam anno 1816, quam card. *de la Luzerne* exhibet, *Inst. sur le Rituel*, an. 1818, ut apud theologos ingravescentem, card. *Gerdil* notat ut hæreticale monstrum, constanti doctrinæ Christi oppositum : eam omnino rejiciendam esse arbitramur, et propugnamus contractum matrimonii ad essentiam sacramenti pertinere. Unde sit

PROPOSITIO.

Materia sacramenti matrimonii sita est in contractu partium legitimo.

Prob. 1° Conc. Trident. definit matrimonium esse sacramentum; alia concilia generalia et tota traditio non repræsentant matrimonium et sacramentum tanquam duo entia distincta, sed velut unicum contractum gratia Dei sanctificatum : porro in materia fidei Christianæ nunquam recedere licet a modo loquendi theologorum, SS. Patrum et conciliorum. Ergo.

2° Juxta doctrinam Ecclesiæ, ait card. *Gerdil*, illud idem est sacramentum proprie dictum, quod Deus insti-

tuit ut signum unionis Christi cum Ecclesia, quod ante Christum sacramentum erat improprie dictum, quod reduxit Christus ad primævam institutionem; atqui hæc competunt matrimonio ipsi, non vero ritui extrinseco et contractui superaddito. Vide opus inscriptum : *Examen du pouvoir législatif de l'Eglise sur le mariage*, in-8°. Constat igitur matrimonio inter baptizatos valide inito cum intentione sufficienti sacramentum suscipiendi, annexam esse gratiam sanctificantem, saltem ubi accesserit benedictio sacerdotis.

II. DE FORMA SACRAMENTI MATRIMONII. — In opinione eorum qui dicunt contrahentes esse ministros hujus sacramenti, communior sententia est materiam proximam esse verba aut signa traditionis corporum, et formam esse verba aut signa acceptationis. Sic eadem verba aut signa sunt materia quatenus traditionem exprimunt, et forma in quantum acceptationem significant.

In altera vero sententia, materia est contractus naturalis valide initus, et forma sunt verba benedictionis : *Ego vos in matrimonium conjungo*, etc., vel alia eundem sensum moraliter exprimentia : v. g., *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, ut antiqua præcipiebant Ritualia; vel, *Consocia servum tuum N. et ancillam tuam N.* ut fert Euchol. Græcum P. Goar, pag. 390. Unde, in hac sententia, materia et forma sacramenti Matrimonii multo clarius assignantur.

CAPUT TERTIUM.

DE UNIONE SACRAMENTI ET CONTRACTUS IN MATRIMONIO, ET DE EORUM SEPARATIONE.

Certum est contractum existere posse sine sacramento; nam, juxta omnes, matrimonium inter duos infideles

rite celebratum, est validum, et tamen nemo dicet illud esse sacramentum proprie dictum; omnes etiam fatentur sacramentum sine contractu valido subsistere non posse, quia contractus validus est saltem ipsius fundamentum.

At plurima hac in re moventur dubia, scilicet, 1° circa matrimonia infidelium qui ad fidem convertuntur; 2° circa matrimonium infidelis cum fidei; 3° circa matrimonia hæreticorum sive inter se, sive hæretici cum catholica, aut vice versa; 4° circa matrimonia per procuratores contracta; 5° circa ipsorum fidelium matrimonia per se ipsos et ritu debito celebrata. Hæc omnia pro posse nostro breviter solvemus.

1° *De Matrimoniis infidelium ad fidem conversorum.*

Non pauci dicunt matrimonia eorum fieri posse sacramenta sive in susceptione Baptismi, si adsit intentio, sive renovando expresse consensum post Baptismum, et accedente benedictione sacerdotali, in opinione eorum qui dicunt sacerdotem esse ministrum. Ita Sanchez, Bellarminus, Sylvius, etc. Bened. XIV dicit, de Synodo diceces., lib. 8, c. 13, n. 8, eam opinionem esse probabilem et communioem, nec tamen docet eam esse amplectendam potius quam alteram. Multi namque contendunt talia matrimonia sacramenta fieri non posse, et ratio eorum est, quod materia hujus sacramenti sit contractus in actu, non vero in statu, sicut materia Extremæ-Uctionis non est unctio permanens, sed actus unctionis, et quemadmodum ad validitatem hujus sacramenti non sufficeret verba formæ unctioni die præcedenti factæ applicare, ita nec sufficeret formam sacramenti Matrimonii contractui jam existenti applicare. Unde Ecclesia non curat hujusmodi sponso ad renovandum consensum adducere; quod tamen non negligeret. Ita Tournely, Collet, Billuart, etc. Notat Dens, t. VII, p. 164, prudenter acturum esse parochum, si consensu coram se renovato, benedictionem nuptialem talibus sponso impertiat sub conditione tacita.

Verum cum hæc praxis non sit usitata, usurpari non debet nisi ad summum de Mandato Ordinarii.

2° *De Matrimonio infidelis cum fidei.*

Certum est 1° contractum non esse validum ex una parte, et ex altera parte nullum : est integer vel omnino nullus, alioquin existeret simul et non existeret vinculum ; quod admitti non potest. *Certum est* 2° partem infidelem sacramenti non esse capacem.

Quæstio est igitur an pars fidelis sacramentum suscipiat. Quidam affirmant, v. g. *Daelmun* et *Boudart* apud *Dens*, *Collet*, etc., quia supposito contractu valido, nihil vetat quin pars fidelis sacramentum suscipere possit. Verum multi negant, inter quos *Pontius*, *Steyaert*, *Billuart* et alii ; nam, inquiunt, uterque contrahens ad materiam sacramenti per modum unius concurrit ; si autem materia ex parte unius non sit idonea, nec ex parte alterius.

3° *De Matrimoniis hæreticorum.*

Certum est hæreticos valide baptizatos sacramenti Matrimonii esse capaces : itaque si, legitime contrahendo, intencionem habeant illud suscipiendi aut matrimonium christianum faciendi, tunc existit sacramentum in sententia quæ docet contrahentes esse ministros ; in altera vero sententia, seclusa benedictione sacerdotali, non conficeretur sacramentum. Non tamen benedicenda sunt matrimonia, post conversionem sponsorum, absque mandato episcopi, propter rationes superius allatas.

A fortiori matrimonium hæretici cum catholica, aut vice versa, erit sacramentum, si nempe adsit intentio et minister. Attamen, in hypothesis quod pars hæretica positive nollet sacramentum suscipere, valde dubium est, ex dictis, an pars catholica illius particeps fieret.

4° De *Matrimoniis per procuratores.*

Indubium est hujusmodi matrimonia esse valida ratione contractus, sicut quaslibet alias conventiones; sed quæritur an valeant ratione sacramenti.

Cajetanus, Melchior Canus, Estius, Sylvius, *Van-Roy*, alique non pauci negant, dicentes alia sacramenta absentibus conferri non posse, et repugnare hominem deambulanti, dormienti, manducanti, vel ebrium aut dementem, gratiam suscipere.

Verum alii multi, ut *Sanchez*, *Daelman*, *Tournely*, *Collet*, *Billuart*, Collator Andeg., etc., contrarium probabilius tenent. Etenim omnia essentialia sacramenti hic videntur adesse, et aliunde non magis repugnat virum dormientem gratiam matrimonii suscipere, quam dementem aut furiosum gratiam Baptismi: porro demens et furiosus valide baptizari possunt, si antea Baptismum desideraverint. Insuper in sacramentis non ratiocinandum est a pari: ergo, licet alia sacramenta absentibus conferri nequeant, nihil inde contra validitatem matrimonii concludi potest. Quoties igitur matrimonium per procuratorem initum validum erit ratione contractus, toties valere poterit ratione sacramenti.

Ut procurator valeat legitime pro alio matrimonium contrahere, jure hæc potissimum requiruntur: 1° ut mandatum sit speciale, de matrimonio scilicet contrahendo cum persona determinata; 2° ut mandatum non fuerit revocatum. Si mandans procuracionem revocaverit etiam interne, matrimonium non erit validum ratione contractus, nec igitur ratione sacramenti: si vero eam revocatam iterum approbet, sub utroque respectu matrimonium valebit. — Si mandans in perpetuam demenciam inciderit, nullus erit contractus, juxta multos, proindeque nullum sacramentum, defectu consensus utriusque; amentis, qui est tunc incapax, et alterius partis, quæ perpetuo amentem in conjugem velle non præsumitur.

Nota. Cum matrimonia inter absentes celebrata, sint dubia ratione sacramenti, permitti non debent nisi inter magnates, et accedente consensu superioris ecclesiastici, sive Pontificis maximi, sive saltem episcopi. Postea iteranda sunt sub conditione inter præsentes, et in utroque casu danda est benedictio nuptialis; *at hoc minime necessarium reputatur, sed majoris duntaxat cautelæ gratia*, inquit Benedictus XIV, de Synodo diœces. lib. 13, cap. 23, num. 9.

Uterque conjux debet esse in statu gratiæ tempore celebrationis per procuratorem, et tempore iterationis sub conditione, quia incertum est an in prima vel in secunda celebratione gratia conferatur.

Observ. Quod dictum est de matrimonio per procuratorem applicari potest *matrimonio per litteras*: siquidem litteræ satis valent consensum contrahentium manifestare. Matrimonium igitur fieri potest per litteras, sicut alii contractus; imo et esse sacramentum. Sed in locis ubi decretum conc. Trid. contra clandestinitatem viget, litteræ exhiberi deberent parocho et testibus. Vide *Dens*, art. 7.

5º De Matrimoniis fidelium.

Petitur an in matrimoniis fidelium sacramentum a contractu valide et licite separari possit.

R. In sententia eorum qui docent sacerdotem esse ministrum, certum est sacramentum a contractu separari posse, quia, seclulis legibus positivis contrarium statuentibus, fideles valide contrahere possunt sine præsentia sacerdotis, et aliquando licite, quando scilicet recursus ad sacerdotem est difficilis et periculosus, *ut infra monstrabimus*.

In sententia eorum qui tenent contrahentes esse ministros, plures affirmant sacramentum sejungi posse a contractu; hoc argumento præcipue fundantur: Christus matrimonium ad dignitatem sacramenti elevando, vim consensus naturalis non destruxit; Ecclesia non præscripsit intentionem sacramenti sub pœna nullitatis actus:

ergo gratis asseritur contractum fore nullum, si sacramentum excludatur.

Hinc quidam theologi arbitrati sunt se optimam invenisse viam impediendi sacrilegia in sponsis male dispositis, qui matrimonium differre nequeunt, nempe suadendo ipsis formale propositum sacramentum non suscipiendi : tunc, inquiunt, sacramentum non conficitur : ergo non profanatur. Aliunde nulla est obligatio illud suscipiendi, alioquin Ecclesia non sineret infideles ad fidem conversos, vel fideles absque benedictione sacerdotali valide conjugatos, de recipiendo postea sacramento sollicitos non esse. Ergo.

Multo communius et probabilius alii contendunt sacramentum a contractu inseparabile esse; Christus enim, inquiunt, ipsum contractum ad dignitatem sacramenti erexit, ita ut matrimonium, accedente gratia Dei, sit sacramentum; sacramentum autem et matrimonium non sunt duo entia moralia a se distincta : si ergo sponsi expressa intentione sacramentum excluderent, eo ipso nulliter contraherent.

Quæ sententia non parum confirmatur auctoritate Pii IX, qui in *Allocutione consistoriali* 27 sept. an. 1852, de *Negotiis ecclesiasticis* Reipublicæ Neogranatensis, diserte asserit « inter fideles matrimonium dari non posse quin » uno eodemque tempore sit sacramentum... ac proinde » a conjugali fœdere sacramentum nunquam separari » posse. »

Hinc facile intelligitur quod in praxi conjuges teneantur omnia præstare quæ necessaria esse possunt ad certam sacramenti susceptionem, nam sacramentum est in intentione Christi, et voluntarie omitti non debet. Aliunde qui haberet intentionem sacramentum a contractu separandi, se exponeret periculo faciendi matrimonium sacrilegum vel nullum. Porro tali periculo se exponere non licet. Ergo.

CAPUT QUARTUM.

DE PROPRIETATIBUS MATRIMONII.

Proprietates matrimonii, quæ numerari solent, sunt bonitas, unitas et firmitas seu indissolubilitas.

ARTICULUS PRIMUS.

DE BONITATE SEU HONESTATE MATRIMONII.

Circa honestatem nuptiarum triplex potissimum exortus est error.

Primus hæreticorum, quorum existentiam prædixerat B. Paulus, I Tim. IV, 3, et qui dixerunt nuptias natura sua malas esse. Ita Simon Magus, Saturninus, Tatianus, Marcionitæ et Manichæi, Priscillianistæ in quarto sæculo, et Albigenses in duodecimo.

Secundus est eorum qui docuerunt nuptias non minus bonas esse quam virginitatem : ita in sæculo quarto Jovinianus.

Tertius est eorum qui voluerunt nuptias ipsa virginitate esse meliores, imo virginitatem simpliciter esse malam, ac proinde homines ad matrimonium teneri. Ita Protestantes, qui hanc obligationem matrimonii singulis imponebant. Contra hos errores sit triplex propositio.

PROPOSITIO PRIMA.

Matrimonium in se spectatum est bonum et honestum.

Prob. 1º Script. sacra. Gen. i, 27 et 28. Deus masculum et feminam creavit eos, benedixitque eis, et ait : Crescite et multiplicamini. Cap. II, 24 : Relinquet homo patrem

suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Patet his verbis conjugium a Deo fuisse institutum ac benedictum, et ab Adamo laudatum. Deuter. xxv, 5, Deus jubet *ut frater uxorem fratris sui absque liberis defuncti suscipiat.* Ergo.

B. Paulus, I Cor. vii, 27 : *Alligatus es uxori? noli quærere solutionem... si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit.* Hebr. xiii, 4 : *Honorable connubium in omnibus et thorus immaculatus* : unde et ipse Christus in Cana nuptiis adfuit. Constat igitur Scriptura matrimonium ex se nihil habere inhonesti.

2° *Traditione.* Quando prodierunt errores supra recensiti, concilia et SS. Patres contra illos insurrexerunt, videlicet concilium Gangrense, an. 336, can. 1 : « Si quis » nuptias accuset,..... sit anathema. » Conc. Tolet. I, can. 21 : « Si quis crediderit conjugia hominum, quæ » secundum Dei legem fiunt, esse execrabilia ; anathema sit. » Tertull. adversus Marcionem, l. 1, cap. 29 : « Inimice conjugium spurcitiæ nomine accusatur, in de- » tractionem Creatoris, qui conjugium pro rei honestate » benedixit ad incrementum generis humani. » Idem habent Clemens Alex., l. 3 Strom., S. Aug., l. de Bono conjugii, etc.

3° *Ratione.* Nam — a) Deus utrumque non fecisset sexum si commixtio sexuum nunquam esset licita. — b) Id honestum est, ad quod natura bene ordinata inclinatur : atqui natura bene ordinata inclinatur ad perpetuitatem speciei, proindeque ad sexuum commixtionem. — c) Non licet vocare inhonestum quod ab omnibus habetur et semper habitum est ut honestum ; porro matrimonium ab omnibus habetur et semper habitum est ut honestum. — d) Matrimonium a Christo ad dignitatem sacramenti fuit elevatum, ut fide constat : ergo ex natura sua non est inhonestum. Ergo.

Dices cum Apostolo, Rom. viii, 8 : Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.

R. Dist. textum. Qui secundum carnem vivunt, Deo placere non possunt, *conc.* ; qui matrimonio legitimo

utuntur, Deo placere non possunt, *nego*. Ibi enim de matrimonio non agitur, ut ex toto contextu evidenter patet. Ergo.

Inst. 1°. Idem Apostolus, I Cor. vii, ait : *Bonum est homini mulierem non tangere.*

R. Neg. conseq. Evidens quippe est Apostolum commendare felicitatem eorum qui vitam in cœlibatu ducunt et tribulationes carnis aliasque tentationes ex matrimonio provenientes non experiuntur, licet aliter sentire videatur S. Hieron., lib. 1 contra Jovinianum ; nam in eodem capite B. Paulus pluries exhibet matrimonium ut bonum, licitum et honestum, v. g., § 2 : *Propter fornicationem, unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.* Ergo.

Inst. 2°. Eodem capite, § 6, B. Paulus adjungit : *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium* : ergo arbitrabatur matrimonium esse malum.

R. Nego conseq. Hæc enim verba, *secundum indulgentiam*, non indicant veniam proprie dictam pro peccatis, sed permissionem, per oppositionem ad imperium ; alioquin Apostolus sibi contradiceret, cum variis in locis matrimonium exhibuerit tanquam bonum et licitum. Et præterea, veniam concederet pro culpis admittendis, siquidem de matrimonio contrahendo agitur : porro repugnat dari veniam pro culpis admittendis ; tunc enim nihil aliud esset quam dare licentiam peccandi : ergo, ex ipsismet verbis nobis objectis, constat matrimonium in se spectatum esse bonum et honestum.

Difficultas ex propagatione peccati originalis petita in Tractatu de Peccatis solvitur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Matrimonium non præcipitur individuis determinate sumptis, saltem ordinarie.

Prob. Obligatio supponit legem ; atqui si lex quædam matrimonium præciperet, foret ista lex vel naturalis, vel

divina vetus, vel divina in Novo Testamento expressa ; at nihil horum dici potest.

1° *Non lex naturalis* ; alioquin omnes et singuli tam masculi quam feminæ, tam pauperes quam divites, tam sani quam infirmi, nemine excepto, nubere tenerentur, quod evidenter repugnat. Ergo.

2° *Non lex divina vetus*. Communiter æstimant theologi Deum præcepisse matrimonium singulis hominibus in initio rerum, quod probant sequentibus momentis : — a) quia incredibile est Adamum et Evam nupsisse sine præcepto Dei ; — b) quia Deus eis expresse mandavit ut crescerent et multiplicarentur ; — c) quia aliter genus humanum propagari non potuisset. Ergo.

Hoc autem præceptum cessare debuit statim atque genus humanum sat numerosum fuit, ut vocationes communes ad propagationem sufficerent.

Volunt tamen Protestantes præceptum istud apud veterem populum semper exstitisse, vi istorum Gen. verborum : *Crescite et multiplicamini*, et quia legitur in Exod. xxiii, 26, *Non erit (femina) infecunda, nec sterilis in terra* : at his verbis promittitur fecunditas et benedictio nuptiis, nihil vero ostendit ibi adesse præceptum universale nubendi ; unde Elias, Eliseus, Joannes Baptista, etc., non erant conjugati.

3° *Non lex divina in Novo Testamento expressa*. Hæc lex enim nullibi in hoc Testamento expressa reperitur. Dicunt quidem Protestantes matrimonium esse præceptum, vel saltem commendatum in nova lege, his Apostoli verbis, I Cor. vii, 2 : *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*. Sed ibi agitur de uxore jam ducta, ut patet ex contextu, non de uxore ducenda ; et aliunde Apostolus valde commendat virginitatem in eodem capite. Ergo.

Diximus 1° *individuis determinate sumptis* ; quia certum est legem naturalem præcipere matrimonium respectu communitatis, siquidem, ex institutione Creatoris, hac via tantum genus humanum multiplicari potest. Unde si matrimonia sponte non contraherentur in nu-

mero ad propagationem speciei sufficienti, qui curam habent societatis, matrimonium jubere, et aliqua via determinare tenerentur quinam illius onera sustinere deberent, sicut juvenes per sortem ad militiam vocantur : quælibet enim societas propriæ conservationi invigilare debet.

Diximus 2° *saltem ordinarie*; quia nonnulli ita sunt constituti ut matrimonium ipsis fiat de præcepto naturali, v. g., princeps vel principissa, si bonum publicum, pax regni aut Ecclesiæ postulant ut prolem habeat, et ii qui ratione habituum vel tentationum castitatem servare nequeunt, nisi ope mediorum extraordinariorum, quæ tamen adhibere nolunt; de his Apostolus dicit, I Cor. vii, 9 : *Melius est nubere quam uri*.

Hinc concludendum est matrimonium naturæ hominum esse consentaneum et plerosque ad illud vocari : quidam tamen cælibatum eligere possunt, sicut aliqui vitam solitariam merito ducunt, quamvis vita socialis naturali propensione et indoli hominum in genere magis consentiat.

PROPOSITIO TERTIA.

Status cælibatus et virginitatis pro Deo electus matrimonio præstat.

Propositio est de fide, ut pote definita in conc. Trid., sess. 24, can. 10 : « Si quis dixerit statum conjugalem » anteponendum esse statui virginitatis et cælibatus, et » non esse melius ac beatius manere in virginitate aut » cælibatu quam jungi matrimonio ; anathema sit. »

Prob. Ille status matrimonio longe præstat, cujus excellentiam commendant Christus, Apostoli, SS. Patres et ratio : atqui Christus, Apostoli, SS. Patres et ratio excellentiam cælibatus et virginitatis commendant.

1° *Christus*, Matth. xix, 10 : *Dicunt ei discipuli ejus : Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis : Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est : ergo cælibatus est donum Dei speciale. In*

versu sequenti, Christus exhibet cœlibatum, sub allegoria eunuchorum, ut viam ad regnum cœlorum perveniendi tutiorem. Verbis exempla addidit, voluit enim nasci ex virgine, mansit virgo, discipulum virginem præ aliis dilexit, etc. Ergo 1°.

2° *Commendant Apostoli*. B. Paulus, I Cor. VII, 38 : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit.*

3° *Commendant SS. Patres*. Multi namque de excellentia virginitatis expresse tractarunt, ut S. Aug. et S. Hieronymus adversus Jovinian. Tertull., lib. I ad Uxorem, c. 4, de virginibus loquens, dicit : « Sic æternum sibi » bonum donum Domini occupaverunt, ac jam in terris » non nubendo, de familia angelica deputantur. » Sanctus Cypr., de Habitu virginum, eas sic describit : « Flos » est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamen- » tum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis et honoris » opus integrum atque incorruptum, Dei imago respon- » dens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis » Christi, etc. » Statim atque Jovinianus de virginitate detraxit, papa Siricius eum damnavit, episcopi damnationi ejus subscripserunt, et sancti doctores adversus illum insurrexerunt.

4° *Commendat ratio*. — a) Virgines in singulari honore semper habitæ sunt, etiam apud gentes idololatriæ deditas, hinc poetæ finxerunt Deos virgines assumpsisse; hinc sacræ vestales, etc. — b) Per virginitatem homo magis removetur a sollicitudinibus sæculi, et liberius Deo vacat simul et operibus misericordiæ tum spiritualis tum corporalis. Ergo.

Diximus 1° *status virginitatis aut cœlibatus*; hic enim non agitur de actu transitorio, nec de comparatione virginitatis cum gratia sacramentali quam matrimonium producit ex opere operato apud christianos, sed de statu permanente : constat igitur facilius esse salutem operari in statu cœlibatus quam in statu matrimonii, quamvis matrimonium producat gratiam : hoc unum statuimus.

Diximus 2° *pro Deo electus*; certum est enim hunc sta-

tum matrimonio non præcellere, si eligatur ad liberius cupiditatibus indulgendum, ad onera matrimonii declinanda, vel propter alios fines a Deo diversos.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE UNITATE MATRIMONII.

Unitati matrimonii adversatur polygamia, quæ est status mulieris plures viros, vel unius viri plures uxores habentis. Potest esse simultanea vel successiva : hinc duo paragraphi.

§ I. — De polygamia simultanea.

I. QUID SIT POLYGAMIA SIMULTANEA. — Polygamia simultanea, prout vulgo intelligitur, est status viri plures uxores simul habentis. Polygamia vulgo non dicitur status monstruosus mulieris plures viros habentis. Hic status cum lege naturali evidenter pugnat : præcipuis enim matrimonii finibus adversatur, scilicet, generationi prolis et bonæ ejus educationi : *generationi*, ut constat exemplo mulierum perditarum, quæ cum pluribus viris commiscuntur, et ordinarie sunt infecundæ; *bonæ educationi*, siquidem pater est incertus, ac proinde nullus sufficientem habebit curam prolis quam non potest certo credere esse suam. Unde omnes gentes ab hujusmodi statu abhorruerunt, et conjunctio unius mulieris simul cum pluribus viris nullibi habita est ut legitimum matrimonium.

Quæstio est an polygamia sit licita, an vero jure naturali, aut divino positivo vel utroque simul prohibeatur. Notandum est in jure naturali distinguenda esse principia primaria et principia secundaria : principia primaria ea sunt quæ ita necessaria exhibentur ut Deus ipse non potuerit ea non constituere; sic Deus non potuit quin prohiberet blasphemiam; principia secundaria ea sunt quæ necessario fluunt ex institutionibus quas Deus libere

statuit, id est, supposito quod Deus talem vel talem rerum ordinem instituat, inde pro hominibus oriuntur obligationes, quæ in alio rerum ordine non existerent, et ideo pertinent ad principia secundaria juris naturalis.

II. AN POLYGAMIA SIMULTANEA JURE NATURALI PROHIBEATUR. — Calvinus contendit polygamiam jure naturali et divino ita prohiberi, ut veteres sancti Patriarchæ, qui plures habuerunt uxores, fuerint legis naturæ violatores.

Contra vero Lutherus docuit hanc polygamiam nec jure naturali, nec lege Evangelica stricte prohiberi; unde ipse Lutherus, *Melanchthon*, *Bucer* et quinque alii ejusdem sectæ doctores permiserunt, anno 1539, Landgravio Hessiæ ut vivente conjuge a qua abhorrebat, aliam duceret. Vide *Bossuet*, *Hist. des Variations*, lib. 6, n. 9.

Inter catholicos, nonnulli, ut *Maldonat*, *Simonet*, *Sardagna* et *Baston*, dicunt polygamiam legi naturali et finibus matrimonii non repugnare, solaque lege Evangelica prohibitam esse: unde concludunt sanctos Patriarchas non peccasse plures uxores accipiendo, nec ulla dispensatione Dei opus habuisse.

Alii vero cum S. Thoma, Suppl. quæst. 65, art. 1, contendunt polygamiam primariis legis naturalis principiis circa matrimonium non adversari: hæc quippe principia, seu finis essentialis matrimonii, sunt generatio et educatio prolis: atqui polygamia generationi et educationi prolis essentialiter non adversatur: non generationi, ut ratione et experientia constat; non pariter educationi prolis, siquidem unus paterfamilias liberis ex diversis uxoribus provenientibus educandis absolute sufficere potest: ergo.

Unde SS. Patres veteres Patriarchas totis viribus defenderunt adversus Manichæos aliosque hæreticos, et dicebant, v. g., cum S. Aug., lib. 22 contra Faustum, c. 47: « Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est » quod de pluribus simul habitis uxoribus objicit sancto » viro Jacob! Si naturam consulas, non lasciviendi, sed » gignendi causa illis mulieribus utebatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur.

Iidem theologi docent, et nos cum illis probabilius æstimamus, polygamiam simultaneam præceptis secundariis legis naturalis contrariam esse : principia secundaria ea sunt quæ in essentiis rerum non fundantur, sed ab ordine a Deo libere electo fluunt : atqui polygamia hujusmodi ordini et voto naturæ adversari videtur. 1° Deus non plures, sed unicam creavit uxorem Adamo, et Adamo dixit, Gen. II, 24 : *Relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* 2° Qui plures ducit uxores, voluptatis illecebris potius quam desiderio posteritatis ordinarie attrahitur. 3° Educationi multorum liberorum non tam facile invigilare potest. 4° Mulieres in eo casu non sunt totius domus rectrices et dominæ. 5° Inter eas frequenter nascuntur invidiæ et dissensiones. 6° Uxor totam viro se tradit; nonne æquum est ut vir similem ei fidelitatem promittat. 7° Tot nascuntur viri quot mulieres, et ordinarie paulo plures viri : sufficienter ergo ostendit sapientissimus naturæ humanæ conditor se voluisse *ut unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat*, I Cor. VII, 2. Ergo.

His notatis, ad defensionem Patriarcharum sit sequens propositio :

PROPOSITIO.

Tempore Patriarcharum licitum erat plures simul habere uxores.

Prob. 1° Deuteron. XXI, 15 : *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et alteram odiosam, et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam suam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum et præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ cognoscet primogenitum.* Certe ibi agitur de viro qui plures habet uxores et nulla est nota improbationis : ergo tempore Moysis hæc matrimonia erant licita.

2° Si licitum non fuisset viris plures simul habere uxores, Prophetæ a Deo suscitati, qui scelera populi li-

bera voce proclamabant, circa talia conjugia tam frequentia non tacuissent: attamen ea nunquam improba-verunt; imo de iis continua fit mentio sicut de re consueta et licita. Sancti viri plures ducunt uxores, et inter eorum filios nulla est distinctio; omnes ut æqualiter legitimi habentur: quod patet exemplo filiorum Jacob et filiorum David, etc. Ergo.

Notandum est quasdam mulieres apud Hebræos vocatas fuisse concubinas, sed eo nomine vere intelligebantur uxores, quæ erant secundi ordinis, sine solemnitate ducebantur, dotem non habebant, primariæ uxoris erant ancillæ, etc. Ergo.

An autem veteres Patriarchæ dispensationem Dei generalem aut specialem habuerint, non liquet. Plures theologi dicunt talem dispensationem necessariam non fuisse, quia polygamia, licet minus perfecta, nulli tamen legi naturæ stricte opponitur. Ita Theologia Lugdunensis et Theologia Rothomagensis. Alii vero communius, arbitantes polygamiam secundariis legis naturæ præceptis dominio Dei subjectis adversari, contendunt omnibus opus fuisse dispensatione speciali, vel saltem generali, quæ, semel concessa, usque ad revocationem perseveravit. Fatendum est nullum in tota Scriptura repiriri vestigium hujusmodi dispensationis: unde non parum firmatur sententia eorum qui necessitatem ejus negant. Sed in hac ipsamet hypothesi, dicendum est Deum legem primæ institutionis relaxasse erga cunctos homines.

III. AN POLYGAMIA SIT OPPOSITA LEGI DIVINÆ SUB LEGE NOVA. — Juxta communissimam theologorum sententiam, polygamia est opposita saltem principiis secundariis juris naturalis; ergo Deus non voluit primario sic esse matrimonium. Sub lege nova Christus voluit ad suam primævam institutionem matrimonium revocari, et expresse prohibuit polygamiam. Hoc probatur in sequenti propositione, quæ est adversus Lutherum, Melanchthon, aliosque supra citatos.

PROPOSITIO.

Christus Matrimonium ad primævam institutionem revocans, polygamiam simultaneam omnino prohibuit.

Hæc propositio est de fide, ut pote definita in concil. Trident., sess. 24, can. 2 : « Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum : anathema sit. »

Prob. 1° Scriptura sacra. Matth. xix, 9; Marc. x, 11, et Luc. xv, 18 : *Omnis qui dimittit uxorem suam et aliam ducit mœchatur* : porro si homo qui, priore uxore dimissa, aliam ducit, mœchatur, a fortiori, qui, ea retenta, aliam duceret.

Præterea, Christus, Matth. xix, 4, 5, 6, respondet Pharisæis eum interrogantibus an liceret homini quacumque ex causa uxorem dimittere : *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit : propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Nonne videtur Christum his verbis matrimonium ad primævam institutionem revocare? at in primæva institutione duo tantum erant in carne una : ergo.

B. Paulus, I Cor. vii, 2 : *Unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque suum virum habeat.* Non dixit, *uxores habeat* : hic et in aliis locis jura et munia viri ac mulieris æquiparat : vir ergo unius uxoris sicut uxor unius viri esse debet. Ergo.

Prob. 2° ex SS. Patribus. Ambros., lib. I de Abraham, cap. 7 : « Non licet tibi, uxore vivente, aliam ducere ; » nam et aliam quærere, cum habeas tuam, crimen est » adulterii. »

Unanimi ore omnes SS. Patres, cuncta concilia, universi theologi et constans fidelium persuasio semper docuerunt simultaneam polygamiam lege divina esse prohibitam. Ergo.

Datur igitur lex divina, constituens vinculum prioris matrimonii ut impedimentum matrimonium dirimens. Lex ista ad infideles ipsos probabilius spectat, adeo ut qui post inita matrimonia in infidelitate convertuntur, priorem conjugem tantum retinere possint.

Dices : Narratur apud Socratem, l. 4 Hist., cap. 31, Valentinianum imperatorem duas simul habuisse uxores, ac propterea tulisse legem qua *cuiuslibet* volenti liceret *duas uxores habere legitimas*. Similiter Gregorius II, Ep. 14 ad Bonif., cuidam permisit secundam habere uxorem propter prioris ægritudinem. Ergo.

R. Nego consequens et conseq. Nam 1° Socrates non est multum fide dignus, ut pote in variis locis historiæ suæ falsum narrans; 2° alii auctores ecclesiastici et profani eodem tempore viventes, nihil de duabus uxoribus Valentiniani, et lege ab ipso hac occasione lata referunt; 3° sancti Patres, ut S. Hieronymus et S. Aug., polygamiam simultaneam pluribus in locis damnantes, eum minime redarguunt, quod tamen non omisissent; 4° si Gregorius II cuidam permiserit secundam habere uxorem, quod non constat, iudicavit prius matrimonium, ob impotentiam prioris uxoris, fuisse nullum, et tunc evanescit difficultas. Ergo.

§ II. — De polygamia successiva seu de secundis nuptiis.

Secundas nuptias proscribebant Montanistæ et Novatiani. *Secundas nuptias pro fornicationibus habent*, ait S. Aug. de Montanistis, lib. 2 de Hæres., cap. 26. *Unum matrimonium novimus, sicut unum Deum*, inquit Tertull. factus Montanista, de Monogamia, cap. 1. Novatiani eos qui secundum matrimonium iniissent, a sacris mysteriis arcebant, dicit Theodoretus, l. 3 de Hæreticorum fabulis. Contra quos sit

PROPOSITIO.

Secundæ nuptiæ tam mulieri quam viro licitæ sunt sub lege Evangelica.

Hæc propositio est de fide.

Prob. 1° Scriptura sacra, I Cor. VII, 39 : Mulier alligata est legi (matrimonii) quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est ; cui vult nubat, tantum in Domino. Ergo mulier, defuncto viro, ad alias nuptias transvolare potest, a fortiori et vir, mortua uxore sua. Ergo 1°.

2° Ex SS. Patribus. S. Amb., lib. de Viduis, cap. 11 : « Non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus » sæpe repetitas : non enim expedit quidquid licet. » S. Hieronym., Epist. 30 Apolog. pro Libris contra Jovinianum : « Non damno bigamos, imo nec trigamos, et si » dici potest, octogamos. » Eodem sensu locuti sunt alii Patres adversus hæreticos secundas nuptias damnantes. Ergo 2°.

3° Ratione. Secundæ nuptiæ sunt licitæ, si nulla lege prohibeantur : atqui nulla lege prohibentur : — a) non lege naturali, finibus enim matrimonii non repugnant ; — b) neque lege Mosaica, nam, e contra, frater tenebatur viduam fratris sui sine semine defuncti ducere ; — c) neque lege Evangelica, ut patet ex verbis B. Pauli supra citatis ; — d) neque lege Ecclesiastica, cum Ecclesia secundas, tertias, quartas, etc., nuptias benedicat ; — e) neque lege civili, antiqua aut recentiori, ut omnibus notum est. Ergo 3°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Quoniam tamen nuptiæ repetitæ in aliquam suspicionem libidinis inducunt, — a) concilium Neocæsariense, anno 314, aliaque concilia decreverunt bigamos pœnitentiæ esse subjiciendos ; — b) prohibuerunt ne presbyteri convivio nuptiali bigamorum adessent ; — c) statuerunt bigamos Ordinibus sacris idoneos non esse et velut irregulares habendos ; — d) plures sancti Patres, ut S. Basi-

lius, Epist. ad Amphilon., Origenes, S. Chrysost. secundas nuptias sæpius vituperaverunt ut statum perfectioni christianæ minus congruentem, a sublimiori gradu in cælo excludentem, ad viliora pecora homines proximantem, a fornicatione parum differentem, etc. Verum nulli pronuntiarunt talia conjugia esse irrita, vel ratione sui prohibita.

Hinc, nisi peculiares causæ aliud suadeant, qui statum viduitatis christianæ servant, multo melius faciunt.

ARTICULUS TERTIUS.

DE FIRMITATE SEU DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

Duplex distinguitur matrimonii dissolutio, una scilicet quoad vinculum, et altera quoad torum vel cohabitationem. Prior, quæ vocatur proprie dicta, reddit sponsis plenam libertatem alias celebrandi nuptias. Posterior dicitur improprie dicta, et quamvis eximat sponso ab obligatione debitum reddendi, vel etiam cohabitandi, integrum tamen relinquit vinculum. Igitur hujus articuli duo erunt paragraphi; unus de indissolubilitate matrimonii quoad vinculum seu de divortio, alter de separatione quoad torum.

§ I. — De indissolubilitate matrimonii quoad vinculum seu de divortio proprie dicto.

Plurima gravis momenti hic discutienda occurrunt, videlicet, 1° an et quo jure matrimonii vinculum sit indissolubile; 2° an matrimonii vinculum per libellum repudii dissolveretur apud Judæos: 3° an dissolvi possit apud infideles; 4° an apud Christianos per adulterium; 5° an per solemnem religionis professionem; 6° an per summi Pontificis dispensationem.

Punctum primum. — An et quo jure matrimonium sit indissolubile.

In confesso est apud omnes Christianos matrimonium non esse, aliorum instar contractuum, ad voluntatem contrahentium rescindibile; verum inter eos controversitur an jure naturali aut divino vinculum ejus sit perpetuum.

I. AN DIVORTIUM JURI NATURALI ADVERSETUR. — Certum est matrimonii dissolubilitatem primis legis naturalis principiis non adversari; essentialiter enim generationi et educationi prolis non opponitur, et aliunde Deus, qui a primis legis naturalis principiis dispensare non potest, divortium olim permisit, *ut ex dicendis constabit*. Ergo.

Quæstio est igitur an divortium secundariis legis naturalis principiis adversetur.

PROPOSITIO.

Dissolubilitas matrimonii quoad vinculum secundariis legis naturalis principiis adversatur.

Prob. natura conjugii, amore ac necessitate prolis, et incommodis ex divortio secuturis.

1° *Natura conjugii*; conjugium enim non est contractus aliis contractibus similis: postulat æquitas, si contractus dissolvatur, ut una pars non plus lædatur quam altera: at si matrimonium dissolvatur, mulier necessario plus læditur quam vir, siquidem oculis omnium manet despecta: ergo 1°.

2° *Amore ac necessitate prolis*: non tantum enim susceptos filios educant parentes, sed eos regunt, consiliis adjuvant, tum in professione eligenda, tum in ea exercenda, tum in matrimonio contrahendo, tum in familia gubernanda; eos visitant, ab eis visitantur, et sic dulcissima hinc et inde firmanatur dilectionis ac benevolentiae vincula; quod sic advertit *Rousseau, Emile, t. II*: « Les

» enfants forment un nœud vraiment indissoluble entre
 » ceux qui leur ont donné l'être, et une raison naturelle
 » et invincible contre le divorce. Des objets si chers, dont
 » aucun d'eux ne peut s'éloigner, les rapprochent néces-
 » sairement. C'est un intérêt commun si tendre, qu'il
 » leur tiendrait lieu de société, quand ils n'en auraient
 » point d'autre.» Præterea, saltem valde utile est ut
 ambo conjuges curam prolis habeant : at in casu divortii
 unus tantum et sæpe sola mater curam illam haberet.

3° *Incommodis ex divortio secuturis.* Etenim — A) matrimonia ideo communius sunt infelicia, quia in iis contrahendis plus valet libido quam ratio, plus terrestris affectio quam virtutis respectio; præcipitanter et incaute ineuntur : quid ergo fieret si ob molestias postea deprehensas a conjuge discedere liceret? — B) Societatis domesticæ maxime interest ut conjuges mutuis obsequiis se invicem præveniant, defectus alter alterius patienter ferant et multa sibi condonent : ad hæc autem sustinenda matrimonii indissolubilitas vehementer excitat. Contra vero spes divortii ad dissensiones, jurgia, adulteria evidenter provocaret; qui enim flamma extranea semel arderet, paratam semper haberet viam matrimonium sibi onerosum disrumpendi, scilicet vituperationes, contumelias, verbera, adulterium, etc. — C) Si vel in uno casu divortium proprie dictum admittatur, casus similes aut quasi similes frequenter occurrent, et cuncta mala superius descripta advenient. Ergo. — D) Talia esse divortii faciliter admissi incommoda probavit experientia; divortium quippe jam introductum in Codice civili anno 1803, admissum est non quidem ut bonum in se, sed velut remedium corruptioni morum præparatum. « Le divorce en lui-même ne peut pas être un bien; c'est le remède d'un mal, » aiebat *Treilhard*, in oratione publica pro lege divortii coram legislatoribus habita, *Code civil et Discours*, t. I, p. 216, et tamen innumera inde orta sunt mala. Contra irreligiosam et immoralem hanc legem undique conclamatum est, donec die 8 maii 1816 abolita fuerit. In illam jam fortiter insurrexerant

anno 1803 plurimi oratores, inter quos *Carion-Nisas*, coram tribunatu; contra illam antea scripserat *Nougarède*, et postea scripsit *D. de Bonald*, qui exhibuit divortium ut societati noxium. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Per quam causam nascuntur contractus, per eam et solvuntur: ergo matrimonium, sicut aliæ conventiones, per mutuum consensum solvi potest.

R. Nego conseq. et paritatem. Ratio disparitatis est, quod alii contractus perpetuitatem non exigant, sicut matrimonium; nihil enim obstat quominus venditio, locatio, etc., dissolvantur: contra vero multæ gravesque rationes postulant ut matrimonium sit constans ac perpetuum. Ergo.

Obj. 2º. Ab omni contractu sub conditione tantum inito resilire licet, quando conditiones appositæ non implentur: at quicumque matrimonium ineunt, nonnullas semper subaudiunt conditiones, nempe fidelitatem, dilectionem, indolem congruentem, etc.: ergo, saltem ubi conditiones illæ non implentur, a matrimonio per divortium resilire licet.

R. 1º. Nego majorem, propter generalitatem ejus. Aliquando enim conditiones contractui appositæ sunt tantum accessoriaræ, id est, partes quidem impellunt, sed earum consensum substantialiter non afficiunt; omnes autem fatentur a contractu, in eo casu, resilire non licere defectu hujusmodi conditionum. Ergo.

R. 2º. Nego min. Hypothesis namque maximis incommodis obnoxia, admitti non potest: atqui talis est hypothesis nobis objectæ; ea enim semel admissa, cuncta matrimonia essent tantum conditionata, societas conjugalís concuteretur, familiæ turbarentur, et animi ubique forent anxii. Præterea, qui matrimonium ineunt, personam præsentem in conjugem assumunt cum spe secundi eventus, non quidem sine ullo metu infelicis exitus, sed sine conditione a qua pendeat consensus. Ergo. Absolute ta-

men non repugnat dari matrimonium conditionatum : de eo tractavimus ; sed nulla hujusmodi admittenda est conditio, nisi clare exprimatur, propter incommoda modo recensita. Ergo.

Inst. 1º. Non raro conjugati dicunt se talem personam in conjugem noluisse, si eam perfecte novissent : ergo in eo casu matrimonium conditionate fuit initum.

R. Nego conseq. Aliud est enim dicere : Nolui nisi sub hac conditione, et aliud : Noluisssem, si hoc vel illud novissem. In priori casu, voluntas sub conditione est suspensa : in posteriori vero, adest voluntatis mutatio : porro in objectione nobis proposita, exprimitur tantum mutatio voluntatis. Qui, v. g., talem uxorem absolute duxit, eam postea melius cognoscens vel onera matrimonii ægrius ferens, aperte dicit quod matrimonio jungi vel talem uxorem habere noluisset, si hæc novisset, non ostendit se non consensisse, bene vero ipsum pœnitere consensisse. Verum multos pœnitet aliquid fecisse, v. g., vendidisse, emisse, lusisse, se inebriasse, positive affirmant se id facere noluisse, si consecutaria istius actionis novissent : attamen inde non sequitur eos non consensisse : ergo *a pari*, etc.

Inst. 2º. Sæpe contingit adeo protervum, corruptum et moribus asperum esse conjugem, ut quælibet societas cum illo sit impossibilis : ergo saltem in eo casu ad divortium recurrere licet.

R. Dist. conseq. Ad divortium improprie dictum recurrere licet, *conc.* ; ad divortium proprie dictum, *nego conseq.* Divortium improprie dictum est separatio corporis, habitationis et etiam bonorum, *de qua mox dicturi sumus.* Omnes fatentur eam licitam esse in casu exposito. Non vero divortium proprie dictum ideo necessarium est ; firmis enim argumentis probavimus matrimonium ex institutione sua perpetuum esse : principium autem clare perceptum vel demonstratum, non rejiciendum est propter quædam incommoda per accidens contingentia. Ergo.

Inst. 3º In casibus supradictis præcipuus finis matri-

monii, scilicet, procreatio prolis, jam obtineri non potest : ergo interest societatis et naturæ congruit ut prius vinculum solvatur et aliud creari possit.

R. Nego conseq. Bonum enim societatis non exigit tantum ut proles quacumque via nascatur, bene vero ut recte informetur, sicque ut vinculum matrimonii honoretur, firmum sit ac stabile. Ergo.

Inst. 4º Natura vetat ne conjux innocens ad perpetuam castitatem damnetur.

R. Nego ant. Privata enim incommoda patienter toleranda sunt ut bonum generale obtineatur. Aliunde, quot personæ utriusque sexus, ob circumstantias sibi non imputabiles, nubere nequeunt ! Sunt innocentes, et tamen onus perpetuæ castitatis ferre tenentur. Cur ergo magis repugnaret personas conjugatas, ob circumstantias prorsus involuntarias, ad servandam perpetuam castitatem obligari ? Ergo.

Onus autem perpetuæ castitatis aliis gravius est et aliis minus grave, sed nemini vere est intolerabile ; unusquisque enim prudenter in se vigilans, occasiones fugiens, sobrie vivens et ad Deum supplex recurrens, sufficientes semper habebit vires ut se contineat. Hoc sola ratio dicat, et frequens experientia confirmat.

Libenter tamen confitemur necessariam esse revelationis auctoritatem, ut matrimonii indissolubilitas servetur in praxi ; cupiditates enim adversus illam continuo pugnantes mox prævalerent, nisi gravissimis sedarentur motivis et quadam vi externa cohiberentur ; quod exemplo plurimarum gentium comprobari potest.

Apud Judæos diu matrimonium fuit indissolubile : postea Deus *ad duritiam cordis*, Matth. xix, 8, concessit eis facultatem dandi libellum repudii, Deut. xxiv, 1 ; *ab initio autem non fuit sic*, inquit Christus, Matth. xix, 8. Apud Romanos per quinque aut sex priora sæcula divortium fuit prorsus inauditum (*Rollin*, t. i et iv). Fertur Carvilius uxorem suam primum repudiasse, circa annum 321 ante Christum ; deinde mos ille obtinuit, et eo frequentior evasit, quo magis corrupti erant mores. Sic

pariter divortium frequens est in Anglia et multa generat mala : longe frequentius fuit apud nos tempore quo admissum est. Hinc iterum concludere licet divortium bonis moribus esse noxium ac proinde jure naturali prohibitum. Sapientissime igitur Christus illud absolute proscripsit.

II. AN DIVORTIUM SIT JURI DIVINO OPPOSITUM. — Restat probandum indissolubilitatem matrimonii legi divinæ adversari, quod patet ex propositione sequenti.

PROPOSITIO.

Matrimonium consummatum generatim est jure divino indissolubile.

Hæc propositio est de fide.

Prob. 1º Scriptura sacra. Matth. XIX, 6 : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Matth. X, 11 : *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit super eam ; et si uxor dimiserit virum suum et alii nupserit, mæchatur.* Luc. XVI, 18 : *Omnis qui dimittit uxorem suam et aliam ducit, mæchatur, et qui dimissam a viro ducit, mæchatur.* Verba quicumque et omnis sunt generalia. Ergo.

B. Paulus, Rom. VIII, 2 : *Mulier, vivente viro, alligata est legi, etc.* ; I Cor. VII, 10 : *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat.* Ergo.

Prob. 2º concil. Trid., sess. 24, in initio : « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea.* »

Prob. 3º. Omisso casu adulterii, de quo infra dicemus, omnes sancti Patres unanimiter docent vinculum matrimonii lege evangelica esse prorsus indissolubile. Ergo.

Diximus 1° *generatim*, ut excluderemus casum adulterii, quia de illo specialiter tractaturi sumus.

Diximus 2° *consummatum*, quia non ita constat matrimonium ratum et non consummatum dissolvi non posse, *ut ex dicendis patebit*.

Dices : Principes christiani, ut Constantinus Magnus, Theodosius, Justinianus, consentiente aut saltem non reclamante Ecclesia, approbarunt divortium : ergo tunc credebatur matrimonii vinculum dissolvi posse.

R. 1°. Plurimi dicunt præfatas leges solam separationem quoad torum respexisse, aut divortium causa adulterii : at in utroque casu nihil statutum fuisset propositioni nostræ adversarium.

R. 2° Falsum est Ecclesiam non reclamasse ; plurima enim sunt SS. Patrum testimonia quibus constat illam semper docuisse matrimonium lege divina indissolubile esse, quamvis divortium humanis legibus permetteretur. Sic S. Hieronym., Epist. 84 ad Oceanum : « Aliæ sunt » leges Cæsarum, aliæ Christi ; aliud Papinianus, aliud » Paulus noster præcipit. »

S. Ambros., lib. 8 in Evang. S. Lucæ, in cap. xvi : « Dimittit ergo uxorem quasi jure, sine crimine, et putas id licere, quia lex humana non prohibet : sed divina prohibet. »

S. Aug., lib 1 de Nuptiis et Concupisc., cap. 10, loquens de divortio, ait : « Quod si quisquam fecerit, non » lege hujus sæculi..... sed lege Evangelii reus est adulterii. » Ergo, etc.

Punctum secundum. — An vinculum matrimonii per libellum repudii dissolveretur apud Judæos.

Certum est Judæos habuisse licentiam uxores suas cum libello repudii dimittendi, Deut. xxiv, 1, et hunc morem usque ad Christum perseverasse, ut constat ex Prophetis, ex Matth. xix, 3, et ex Marc. x, 2.

At inter theologos et Scripturæ sacræ interpretes controvertitur an vinculum matrimonii per hujusmodi li-

bellum dissolveretur, nec ne. Quidam, ut Estius, Sylvius, *Van-Roy*, etc., negant, dicuntque divortium eis permis-
sum fuisse ut minus malum quod legibus non puniretur,
non autem ut quid a peccato immune, et vinculum nihil-
ominus permansisse.

Alii vero multo plures, *Sanchez*, Bellarminus, *Collet*,
Billuart, etc., tenent vinculum matrimonii eo libello so-
lutum fuisse : quæ quidem opinio vera nobis videtur.

PROPOSITIO.

*Per libellum repudii apud Judæos, vinculum Matrimonii,
Deo dispensante, solvebatur.*

Prob. Lex repudium permittens sic se habet in Deu-
ter. xxiv, 1, 2, 3, 4 : *Si acceperit homo uxorem, et habue-
rit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter
aliquam fæditatem, scribet libellum repudii, et dabit in
manibus, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa
alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam de-
deritque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel
certe mortuus fuerit : non poterit prior maritus accipere
eam in uxorem, quia polluta est, et abominabilis facta est
coram Domino.* Unde sic : Ex illo textu uxor cum libello
repudii dimissa alteri nubere poterat, qui maritus ejus
vocabatur ; at nisi vinculum prioris matrimonii solutum
fuisset, mulier dimissa alteri nubens, adultera, et vir
illam ducens, non maritus ejus, sed adulter vocari de-
buisset : ergo.

Præterea, mulier a secundo marito repudiata, a priori
recipi non poterat in uxorem : porro, si, dato libello re-
pudii, vinculum matrimonii permansisset, non prohibi-
tum fuisset eam recipi in uxorem, cum uxor esse non
cessasset. Insuper, matrimonia cum repudiatis nullibi in
Scriptura reprehenduntur, nisi in sacerdotibus, Levit.
xxi, 14, et eo ipso aliis permittuntur : at certe repre-
hendi debuissent, si prius vinculum permansisset ; nam
tunc vera fuissent adulteria : adulteri autem morte plec-

tebantur, Lev. xx, 10, et propter solam adulterii suspicionem mulier aquis zelotypiæ amarissimis subiciebatur, Num. v, 14 et seq. Denique in forma libelli repudii, apud Judæos adhuc usitata, maritus declarat se uxorem suam abjicere, eamque cuicumque viro permittere: hæc permissio intelligi non potest de adulterio: ergo.

Repudium igitur non erat tantummodo minus malum: concessum quidem fuerat Judæis ob duritiam cordis eorum, ut ait Christus, et tanquam aliquid minus perfectum: sed, Deo dispensante, id est, materiam mutante, Judæi illo utentes, nullum admittebant peccatum.

Dices: In allato textu Deuter., mulier repudiata quæ alteri nupsit, dicitur polluta et abominabilis coram Domino: ergo vinculum prioris matrimonii non solvebatur.

R. Dist. ant. Dicitur polluta et abominabilis respectu prioris viri, *conc.*; absolute, *nego ant.* Etenim mulier a viro dimissa, quæ ab alio cognita est, censetur polluta relative ad priorem. Si ad ipsum rediret, et in uxorem ejus admitteretur, daretur locus suspicandi ne maritus uxorem alteri pro tempore commodasset: unde in textu hebraico et in versione Septuaginta Interpretum non legitur *abominabilis*, sed, *hoc est abominatio coram Domino*. Ergo.

Adhuc objicitur: 1° Malachiam redarguere Judæos, II, 13, ex eo quod uxores suas dimitterent; 2° Christum dixisse eum qui dimissam uxorem ducit, mœchari; et 3° additur matrimonium cum facultate dimittendi conjugem a fornicatione non differre.

Sed 1° Malachias redarguit Judæos qui uxores suas dimittunt sine causa, et præsertim ut alienigenas ducant; 2° Christus loquitur de eo qui dimissam uxorem ducit sub lege Evangelica, quod omnino prohibitum est; 3° ingens datur discrimen inter simplicem fornicationem et matrimonium cum facultate repudii, quia — a) repudium fieri non poterat, nisi observando conditiones præscriptas, quas summatim refert *Maldonat*, in Matth. xix; — b) liberis ex matrimonio natis provideba-

tur; — c) solus maritus uxorem dimittere poterat, non vero uxor virum. Ergo.

Communius docent auctores dispensationem de qua hic agitur, vi cujus matrimonium dissolvi poterat apud Judæos, ante legem scriptam non exstissey nec tempore legis ad gentiles respexisse, quia nihil probat illam talem extensionem habuisse.

Nunc autem, cum Christus, per legem universalem, matrimonium ad primævam firmitatem reduxerit, libellus repudii vinculum matrimonii non dissolveret, nec apud Judæos, nec apud gentiles, ac consequenter qui uxorem in infidelitate dimisisset, ad eam post conversionem redire teneretur, saltem si pacifice cum illo habitare consentiret, *juxta mox dicenda*.

Punctum tertium.— An matrimonium infidelium dissolvi possit.

Quæstio non est an matrimonium infidelium dissolvi possit, si uterque ad fidem convertatur; certum est enim matrimonium in infidelitate legitime contractum manere firmum ac indissolubile, cum uterque conjux ad fidem convertitur.

Attamen apud S. Lig., l. 6, n. 956, plura inveniuntur ex quibus eruitur matrimonia infidelium post Baptismum ab Apostolica Sede, gravi de causa, dissolvi posse, dummodo post Baptismum consummata non fuerint.

Si vero una pars tantum ad fidem Christi convertatur, et altera, licet infidelis, cum ea pacifice habitare consentiat, manet adhuc conjugii vinculum: item si pars fidelis per legitimam dispensationem cum infideli contraxerit. Difficultas igitur in eo consistit, an videlicet, si, matrimonio in infidelitate contracto, una pars ad fidem convertatur, et altera cum illa pacifice cohabitare nolit, matrimonium dissolvi possit. Ratio dubitandi desumitur ex sequentibus B. Pauli verbis, I Cor. VII, 15: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*. Certum est in verbis an-

tecedentibus sermonem esse de matrimonio infidelium , quorum unus fit Christianus : petitur ergo an in versu 15 Apostolus, per verbum *discedat*, solam habitationis separationem , an vero vinculi conjugalis dissolutionem intelligat. Plurimi recentiores theologi contendunt B. Paulum ibi de sola cohabitationis separatione locutum esse ; at hæc sententia orta est circa medium decimi octavi sæculi, occasione Judæi *Borach-Levi*, qui ad fidem christianam conversus, et uxore ejus cum ipso habitare nolente, petiit ut facultas alteram ducendi sibi concederetur. D. *de Fitz-James*, episcopus Suessionensis, eam denegavit anno 1756, per suum officialem. *Borach-Levi* ad curiam Parisiensem appellavit; sed ab ea, post longam discussionem, dejectus est anno 1758, et ad vitam cælibem damnatus, donec constaret mortuam esse priorem ipsius conjugem .

Sententiam episcopi Suessionensis et curiæ Parisiensis tota Jansenistarum turba amplexa est : ei subscripserunt *Rondet*, *Bible de Vence*, *dissertation sur le Mariage des infidèles*, Theologia Lugdunensis, card. *de la Luzerne*, *Instructions sur le Rituel*; in eam propendet Theol. Rothom. Cæteri vero sententiam oppositam tenent, cum quibus sit

PROPOSITIO.

Vinculum Matrimonii in infidelitate contracti, si unus ad fidem christianam convertatur et alter rogatus cum illo pacifice habitare nolit, dissolvi potest.

Prob. Illa sententia habenda est ut certa, quæ Scripturæ sacræ, traditioni, theologorum doctrinæ et summorum Pontificum praxi consentanea est : atqui talis est sententia quæ tenet vinculum conjugii in casu a nobis exposito dissolvi posse.

1º *Scripturæ sacræ magis consentanea est.* Postquam enim Apostolus dixit, *si discedit, discedat*, subjungit : *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi* : at si vinculum conjugii dissolvi non possit, pos-

teriora hæc verba nullum habent sensum ; vel enim significant vinculum non esse mansurum , vel habitationem non esse servandam : verum posterius dici non potest ; etenim patet , altera parte dissentiente , nullam superesse servitutem cum illa habitandi : sed dura remaneret servitus , si vinculum nihilominus servandum esset. Ergo 1°.

2° *Traditioni*. Dicunt namque adversarii Gratianum , qui hanc doctrinam exprimit in Decreto , parte 2 , causa 29 , quæst. 2 , primum induxisse opinionem quam omnes tenuere : ergo , saltem ab hoc tempore , nempe a medio duodecimi sæculi , doctrina nostra universaliter admissa est. Innocentius III , in lib. 4 Decretal. , tit. 19 , cap. 7 , relatus , eamdem doctrinam sic enuntiat : « Si enim al- » ter infidelium conjugum ad fidem catholicam converta- » tur , altero , vel nullo modo , vel non sine blasphemia » divini nominis , vel ut eum pertrahat ad mortale pec- » catum , ei cohabitare volente , qui relinquitur , ad se- » cunda , si voluerit , vota transibit : et in hoc casu intel- » ligimus quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit , dis- » cedat*, etc. » Ergo 2°.

3° *Theologorum doctrinæ*. Fatentibus adversariis , theologi et canonistæ fuerunt moraliter unanimis a tempore Gratiani usque ad factum *Borach-Levi* , in admittenda hacce sententia , et etiam nunc communissime eam admittunt. Ergo 3°.

4° *Summorum Pontificum praxi*. Bened. XIV testatur , de Synodo diœc. , l. 3 , cap. 21 , n. 3 , — a) Pium V declarasse infidelem plures uxores habentem et ad fidem conversum , eam in legitimam uxorem retinere posse quæ cum illo convertitur et baptizatur , licet non primam , aliis dimissis ; — b) Gregorium XIII concessisse missionariis apud infideles degentibus facultatem dispensandi cum infidelibus conversis ab obligatione petendi consensum partis infidelis , quæ , cum sit absens , interpellari non potest , et concedit licentiam statim ad alias nuptias transeundi ; — c) in lib. 6 , n. 3 , dicit se ad B. Petri cathedram evectum , similem concessisse facultatem ; — d)

plures refert sacræ Congreg. Concil. resolutiones eodem sensu expressas. Ergo.

Non licet ergo *parti conversæ ad alia vota transire, priusquam infidelis interpellatus renuat pacifice cohabitare*, nisi propter absentiam vel aliam causam interpellari nequeat, et Pontificia dispensatio super hac interpellatione obtineatur.

Pars autem infidelis reputatur nolle cum fidei pacifice cohabitare, juxta verba Innocentii III, si nullo modo cohabitare velit, si nomen veri Dei blasphemiiis insequatur, et si alterum conjugem ad peccatum mortale inducere tentet.

Vinculum matrimonii probabilius non solvitur ipso conversionis vel baptismi unius partis facto, sed eo momento quo secundum initur matrimonium. Ita, referente Benedicto XIV, de Syn. diœces., lib. 6, cap. 4, n. 4, pluries S. Congr. Concil. declaravit.

Idem Bened. XIV, Constitutione diei 16 septembris 1747, Bullar. t. III, ut sacrilegum proscripsit abusum quo Judæi ad fidem conversi, libellum repudii dabant uxoribus adhuc infidelibus: tum quia Christus, indulgentiam per Moysen concessam supprimendo, matrimonium ad primam institutionem suam revocaverat; tum quia Judæi sacro baptismate abluti, ad gentem Hebræam jam non pertinent.

Punctum quartum. — An matrimonium dissolvi possit apud christianos propter unius conjugis adulterium.

Certum est apud Græcos recentiores æstimari vinculum matrimonii propter unius conjugis adulterium solvi posse. Quidam opinantur hanc sententiam apud eos semper viguisse: Arcudius in Concord. Eccl. occident. et orient., conatur demonstrare eosdem a majorum suorum doctrina recessisse.

Inter Latinos, Cajetanus, Catharinus, Erasmus, alique plures contendunt litteris sacris et traditione non demonstrari matrimonium propter unius adulterium dis-

solvi non posse. Lutherus et Calvinus aperte docuerunt vinculum matrimonii in casu adulterii dissolvi posse; ipsorum sententiæ subscripsit doctor *Launoy*.

PROPOSITIO.

Matrimonium Christianorum dissolvi non potest quoad vinculum, propter unius adulterium.

Prob. Illa propositio certo tenenda est quæ probatur Scriptura sacra, conciliis, testimoniis Patrum : atqui talis est propositio nostra.

1° *Probatur Scriptura sacra.* Marc. x, 11 : *Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit*; et Luc. xvi, 18 : *Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, mœchatur, etc.*; I Cor. vii, 10, 39, et Roman. vii, 2. Verba hæc generalia sunt, et casum adulterii non excipiunt.

2° *Conciliis.* In Decreto ad Armenos, Eugenius IV dicit : « Quamvis ex causa fornicationis liceat tori separatio-
» nem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere
» fas est, cum vinculum matrimonii legitime contracti
» perpetuum sit.

Concilium Trid., sess. 24, can. 7, sic se habet : « Si
» quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet,
» juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter
» adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum
» non posse dissolvi... anathema sit. » Advertendum est patres concilii, rogantibus Venetorum legatis, verba sua ita composuisse ut Græcos anathemate non percuterent (Pallav. l. 22, c. 4, n. 27) : attamen propositionem nostram æquivalenter docent, licet non definiant illam esse de fide. Ergo.

3° *Sanctis Patribus.* Non pauci quidem citantur Patres pro sententia Græcorum et Protestantium; sed multo plures antiquiores et fide digniores in gratiam doctrinæ nostræ referuntur, ut Hermas, S. Justinus, Athenagoras, Clemens Alexand., S. Chrys., S. Hier., S. Aug., etc., quorum testimonia hic referre longius esset. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. Christus, Matth. xix, 9, dixit : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur ; et qui dimissam duxerit, mœchatur : ergo propter adulterium licet uxorem dimittere.*

R. Nego conseq. Nam exceptio, *nisi ob fornicationem*, in verbum *dimiserit* cadit, non vero in sequentia verba, *et aliam duxerit*, adeo ut sensus sit : vir non potest dimittere uxorem suam, nisi ob fornicationem, et si eam dimittat, alteram ducere non potest. 2° Evangelistæ Marcus et Lucas, in textu correspondente, omitta fornicationis causa, generatim affirmant eum qui, dimissa uxore sua, aliam ducit, mœchari. Textus autem Scripturæ alii per alios explicandi sunt. Unde S. Aug., l. 1 de Conjug. adult., cap. 11, sic habet : « Quoniam fas non est ut » Evangelistas de re una loquentes... dissentire dicamus, » restat ut Matthæum intelligamus eandem tenuisse sententiam, ut omnis qui dimittit uxorem suam et ducit » alteram, mœchari minime dubitetur. » Ita multi alii Patres, ut S. Ambros., S. Basil., S. Chrys., etc. 3° Non privato iudicio, sed traditione et auctoritate Ecclesiæ genuinus Scripturæ sensus exquirendus est : at concilium Tridentinum definit Ecclesiam non errare cum docuit et docet vinculum matrimonii propter fornicationem alterius conjugis dissolvi non posse, hancque doctrinam vocat *Evangelicam* et *Apostolicam* : ergo eo sensu intelligenda sunt verba nobis objecta.

Inst. 1°. Christus respondebat Pharisæis eum interrogantibus an liceret uxorem dimittere : porro Pharisæi habebant in mente dimissionem cum libello repudii, quæ vinculum matrimonii solvebat : ergo eodem sensu Christus adhibere debuit verbum dimittere.

R. Nego conseq. Duo enim Pharisæi petebant a Christo, videlicet, 1° an liceret uxorem *ex quacumque causa dimittere*, et 2° aliam ducere. Ad prius, dicit non dimittendam esse nisi ob gravem causam, puta ob fornicationem,

et ad posterius, negat licere, ea dimissa, aliam ducere, quia facultatem repudii sustulerat : certe clara est ista responsio et Phariseorum interrogationi optime congruit. Ergo.

Inst. 2° Si præfata Christi verba sic intelligenda sint, sola fornicatio seu adulterium erit causa separationis quoad torum et habitationem : attamen plures sunt aliæ causæ : ergo.

R. Nego maj. 1° Adulterium est præcipua causa separationis quæ fit in conjugio ; 2° est sola causa separationis quæ fit jure matrimoniali in perpetuum et sine ulla spe reditus : idcirco Christus respondens Phariseis, eam allegat ; sed alias causas omni societati communes, v. g., sævitias et verbera non excludit. Ergo.

Punctum quintum. — An vinculum matrimonii per solemnem religionis professionem solvi possit.

Non agitur de matrimonio rato et consummato ; apud omnes constat illud per professionem religiosam solvi non posse.

Quæstio est igitur de solo matrimonio rato et non consummato. Certum est adhuc matrimonium istud solvi non posse per vota simplicia, quæcumque sint, nec per sacrorum ordinum susceptionem, nec *a fortiori* per ingressum in religionem aut per receptionem habitus sacri. Status ergo quæstionis ad hoc reducitur, an scilicet matrimonium ratum et non consummatum per solemnem religionis professionem dirimatur.

Negant Protestantes et plerique Jansenistæ, inter quos *Tabaraud*, qui, in libro dicto : *Principes*, etc., ausus est affirmare conc. Trid. sibi contradixisse, docendo ex una parte matrimonium esse indissolubile, et definiendo, ex altera parte, illud per solemnem religionis professionem solvi posse. Sententiam oppositam tenent universi catholici.

PROPOSITIO.

Vinculum matrimonii rati et non consummati per solemnem religionis professionem solvitur.

Prob. 1° concil. Trid., sess. 24, can. 6 : « Si quis dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit; » igitur propositio nostra nullatenus a catholico rejici potest.

Prob. 2° jure canonico. Lib. 3 Decretal., tit. 32, cap. 2, Alexander III definit unum conjugem, altero etiam repugnante, eligere posse monasterium, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos, et alteri remanenti licitum esse ad secunda vota transire. Innocentius III, eodem libro ac titulo, cap. 14, dicit : « Nos tamen nolentes a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus observandum. » Antea igitur eadem doctrina a summis Pontificibus docebatur, cum Innocentius III dicat se a prædecessorum suorum vestigiis declinare nolle. Ergo 2°.

Prob. 3° ratione. Saltem a tempore Alexandri III, anno 1181 defuncti, in universa Ecclesia catholica firmatum et creditum est matrimonium ratum et non consummatum per solemnem religionis professionem dissolvi : at juxta principium S. Aug. ubique receptum, « quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit (Ecclesia). » Aliquid tamen contra fidem et bonos mores approbasset, si vera non esset propositio nostra. Ergo 3°.

Ratio autem cur matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi possit, non vero matrimonium consummatum, repetenda est 1° a voluntate Christi per

traditionem nobis transmissa et auctoritate Ecclesiæ notificata; 2º a natura hujusmodi conjugii; cum enim conjuges eadem caro nondum facti fuerint, incarnatio Christi non repræsentatur, sed tantum unio spiritualis ejus cum Ecclesia: atqui hæc repræsentatio non tollitur per professionem religionis, siquidem sponsi, licet quoad vinculum separati, mutuo amore nihilominus devinciri possunt; vel dici potest unionem spiritualem, per mortem spiritualem, sicut unionem carnalem, per mortem carnalem, dissolvi posse: *ita multi theologi*; 3º ex appositione conditionis saltem jure ecclesiastico statutæ; *nisi vota religionis emiserim*; in ea hypothesi vinculum incipit existere in momento consummationis matrimonii.

Hinc matrimonium, juxta multos theologos, per solemnem religionis professionem jure divino, id est exceptione ab ipso Christo in lege circa matrimonii indissolubilitatem apposita dissolvitur, sive professio religiosa solemnis etiam in primis Ecclesiæ sæculis exstiterit, ut quidam volunt, sive Christus eam respexerit tantum ut futuram; alii non pauci contendunt illud jure naturali, defectu scilicet conditionis appositæ, dissolvi; alii denique jure ecclesiastico, et hæc ultima sententia videtur communior ac probabilior.

Alexander III, loco citato, cap. 7, duos post initum matrimonium concedit menses ad deliberandum de ingressu religionis vel de matrimonio consummando.

Vinculum matrimonii per solam professionem solvitur: sponsus igitur in sæculo relictus exspectare tenetur donec compleatur annus novitiatus, et tunc exigere potest ut alter profiteatur vel ad se revertatur.

Cum, propter leges civiles nunc exstantes, mulieres emittere non possint vota solemnia apud nos, rarissime inveniuntur casus hujus generis: igitur plures difficultates ad hanc quæstionem attinentes consulto omittimus.

Punctum sextum. — An matrimonii vinculum solvi possit per dispensationem summi pontificis.

Certum est matrimonium consummatum sic solvi non posse. De solo igitur matrimonio rato, et non consummato, quæstio moveri potest. Duplex hac de re est theologorum opinio.

Alii namque facultatem istam summis Pontificibus tribuunt, et his præcipue rationibus nituntur : 1° exemplo plurium summorum Pontificum qui in hoc dispensarunt, nempe Martini V, Eugenii IV, Pauli III, Pii IV, Gregorii XIII, Clementis VIII, et Urbani VIII, etc.; 2° propositione præcedenti, matrimonium enim ratum per solemnem religionis professionem dissolvitur : atqui summus Pontifex in solenni religionis professione dispensare potest : ergo *a fortiori* super matrimonio rato et non consummato; 3° ratione : Hæc, inquiunt, potestas regimini Ecclesiæ utilis est; ergo ipsi a Deo fuit concessa per hæc verba *Quodcumque solveris*, etc., Matth. xvi, 19, quia hæc verba, cum sint generalia, ad omne vinculum solubile extenduntur : atqui vinculum matrimonii non consummati est solubile, ut ex propositione præcedenti constat : ergo.

Alii vero multi hanc facultatem summo Pontifici denegant : 1° quia Christus generaliter et sine ulla restrictione dixit, Matth. xix, 6 : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. 2° Quia nullus citatur Pontifex qui talem sibi attribuerit potestatem ante Martinum V. Si tamen summi Pontifices eam a Christo accepissent, numquid per quatuordecim sæcula illam non exercuissent, aut nulla hujusmodi actuum remanerent vestigia?

Attamen, cum de facto plures Romani Pontifices vinculum matrimonii rati et non consummati, per dispensationem solverint, concludendum est eos hanc habere potestatem quam certissime non habent episcopi.

§ II. — De separatione quoad torum et cohabitationem, seu de divortio improprie dicto.

De fide est Ecclesiam non errare docendo matrimonium dissolvi posse quoad torum et habitationem, remanente vinculo : sic enim se habet conc. Trid., sess. 24, can. 8 : « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum, ob multas causas, separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit. » Idem habetur in jure canonico, l. 4 Decretal., tit. 19, de Divortiis.

Sub duplici respectu hæc separatio spectari potest, theologicæ scilicet et civiliter.

Punctum primum. — De separatione conjugum theologicæ spectata.

Constat illam separationem licite fieri ob multas causas quæ ad tres revocari possunt.

I. DE SEPARATIONE OB ADULTERIUM. — Hanc causam ipse Christus assignavit, Matth. v, 32: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari.* Item apud eundem Evangelistam, xix, 9, et Marc. x, 11. Tota traditio et universæ scholæ catholicæ hos textus saltem de separatione corporum intellexerunt.

Per fornicationem non solum intelligitur adulterium, sed omnis concubitus illicitus, ut sodomia et bestialitas, quia per hos actus fides conjugalis frangitur; non vero tactus, amplexus, nec pollutio, quia in his casibus fides conjugalis læditur quidem, sed non omnino violatur.

Uterque conjux eandem habet facultatem alterum, fornicationis causa, dimittendi, sed ad id non tenetur, quia injuriam sibi illatam condonare potest. Vir tamen uxorem in commercio adulterii viventem retinere non potest, nisi majus prævideat malum ex dimissione ejus proventurum, quam ex conservatione unionis, quod non raro accidit. Caveat tamen ne videatur crimini ejus con-

sentire. Eo sensu applicanda sunt verba Prov. xviii, 22 : *Qui tenet adulteram, stultus est et impius*. Pœnitentem igitur et amplius non peccare promittentem retinere potest, non vero promittere nolentem, nisi per exceptionem, ob incommoda prævisa. Non ita est de muliere respectu viri, ut evidens est : communiter illi consulendum est, e contra, præsertim si exstant liberi, ut separationem ab illo propter adulterium non petat, sed amore, patientia, longanimitate, precibus et virtutis exemplo ad meliorem frugem eum adducere conetur.

Ob unicam fornicationem conjux fidelis alterum quantumvis pœnitentem in perpetuum dimittere potest et nunquam recipere ; imo potest perpetuam castitatem vovere, et si divortium legaliter pronuntietur, religionem solemniter profiteri vel Ordines sacros suscipere.

Quædam tamen necessariæ sunt conditiones ut separatio propter adulterium licite fiat, scilicet : 1° ut adulterium certo commissum fuerit ; injustum quippe foret aliquem jure certo spoliare ob culpam dubiam ; 2° ut fuerit voluntarium ; unde, si mulier fuisset vi oppressa, vel si bona fide credens maritum esse mortuum, alii nupsisset, non daretur locus separationi ; 3° ut non sit mutuum, quia tunc existeret compensatio ; 4° ut alteri non sit imputabile, quia illud suasit vel illi consensit, vel, si de muliere agatur, quia vir, commercium ejus sciens, non improbavit nec impedivit, cum potuisset ; 5° ut crimen non fuerit condonatum vel expressis verbis, vel actum conjugalem exercendo post ipsius cognitionem adeptam. Vide prima capita tituli *de Divortiis* superius citati.

Commercium ante matrimonium habitum et post illud detectum non esset causa separationis ; etenim haberi non posset ut actus infidelitatis.

II. DE SEPARATIONE OB ANIMÆ VEL CORPORIS PERICULUM.

— Secunda causa separationis inter conjuges est grave periculum animæ vel corporis, videlicet 1° hæresis vel apostasia a fide, Decret. p. 2, causa 28, quæst. 1, c. 6, et Decretal. l. 3, tit. 3, cap. 21. Unus aut alter actus hæresis non sufficeret ; requiritur habitus vel adhæsió externa

sectæ hæreticæ. 2° Sollicitatio ad peccatum, v. g., ad nefandum sodomiae crimen, ad adulterium, ad furtum, etc. 3° Sævitiæ, verbera immoderata, continua jurgia, convicia, odium implacabile et alia quæ, habita ratione personæ et qualitatum ejus, judicio viri prudentis reputanda sunt gravia; Decretal. lib. 2, tit. 13, cap. 8 et 13. Ira transiens, leves rixæ, percussio gravis, sed ex perturbatione insolita, non essent causæ sufficientes separationis. 4° Prodigalitas rei domesticæ, bonorum conjugis et liberorum dissipatio, cui remedium afferri non potest, legitimum daret locum separationi. 5° Insidiæ ad mortem vel ad mutilationem tendentes, periculum morbum contagiosum contrahendi, etc.

In cunctis casibus istis separatio ex natura sua non est perpetua; causa enim sublata et debita satisfactione redita, conjux innocens ad alium redire vel illum recipere tenetur, ac consequenter religionem ingredi non potest.

Quæritur an, marito domicilium mutante, uxor eum sequi teneatur.

R. Tenetur, quia vir caput est mulieris, nisi forte 1° continuo vellet vagari; vel 2° uxor ex itinere grave periculum animæ vel corporis incurreret; vel 3° maritus absque necessitate in regionem valde remotam migrare vellet; vel 4° aliter inter eos conventum fuisset ante matrimonium; et etiam in hoc ultimo casu, si gravis necessitas, v. g., insalubre cœlum, maritum in alium locum vocaret, mulier ordinarie eum sequi teneretur. Ita *Dens.*

III. DE SEPARATIONE PER MUTUUM CONSENSUM. — Tertia causa legitimæ separationis est mutuus sponsorum consensus, nempe 1° quoad torum ad tempus, juxta hæc B. Pauli verba, I Cor. vii, 5: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*; 2° quoad habitationem et in perpetuum, ut vitam perfectiorem amplectantur, vel uterque religionem ingrediendo, vel unus religionem ingrediendo, et alter in sæculo manens, perpetuam castitatem publice vovendo, dummodo incontinentiæ non sit suspectus; Decretal. l. 3, tit. 32, cap. 4 et 8: vel maritus Ordines sacros suscipien-

do, uxore continentiam profitente in aliqua religione etiam non approbata, aut publice in sæculo, si incontinentiæ non fuerit suspecta. Ibid. cap. 5.

Quæritur 1° an separatio inter conjuges privata auctoritate fieri possit.

R. 1°. Quoad torum fieri potest : — a) ex mutuo consensu, secluso incontinentiæ periculo; — b) si adulterium certo et voluntarie fuerit commissum, conjux fidelis ex tunc et in perpetuum jura matrimonii denegare potest.

R. 2°. In casu atrocium sævitiarum, sponsus innocens consilio confessarii in locum tutum statim fugere potest, et quando experientia constat conjuges pacifice secum habitare non posse sine periculo salutis, possunt, ex mutuo consensu, et approbante episcopo aliove superiore ecclesiastico, vivere separati et ad Ecclesiæ sacramenta admitti, si non timeatur scandalum. *A fortiori* manere possunt separati, ex mutuo consensu, ob rationabilem causam, qualis esset negotiorum gestio, longum iter suscipiendum, etc.

R. 3°. His casibus exceptis, separatio quoad habitationem licite fieri non potest sine judicis sententia, tum ob scandalum inde proveniens et periculum ne hujusmodi separationes sæpius fiant; tum quia agitur de infligenda pœna gravi et publica. Excipiunt quidam auctores nisi publicitas causæ sententiæ judicis æquivaleat.

Quæritur 2° cujus sit sententiam separationis ferre.

R. Concilium Trid., sess. 24, cap. 12, anathemate percussit eos qui dicerent *causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos*. De fide est ergo causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos, videlicet ad officiales, et eorum defectu ad episcopos pertinere: at separatio conjugum certe est causa hujus generis. Unde in plerisque regionibus catholicis ad officiales defertur; sic olim in Gallia judicabatur, et sententia officialis canonicè pronuntiata pro utroque foro valebat, principibus in hoc consentientibus. Negari quippe non potest prædictas causas, inquantum ad societatem civilem spectant, ad potestatem

sæcularem pertinere: igitur, nisi princeps aliud expresse vel tacite ordinaverit, iudices sæculares eas ad tribunalia sua evocare possunt, et sententia ecclesiastica nullam habet vim in foro civili.

Hinc, sub hoc prætextu, parlamenta longe ante publicarum rerum conversionem, jurisdictionem ecclesiasticam sæpissime laceraverunt eamque læserunt, episcopis incassum adversus istiusmodi vexationes reclamantibus. Tandem tribunalia ecclesiastica, in turbatione generali, fuerunt destructa, et jurisdictio contentiosa officialitatum cessavit. Ex tunc episcopi gratiosam tantum per se aut per vicarios generales exercent jurisdictionem, id est, si causæ matrimoniales ad eos deferantur, per modum decisionis doctrinalis statuunt quid, juxta conscientiæ regulas, licite fieri possit aut debeat. In casibus dubiis ad eos recurrendum est; ubi vero causa separationis adeo clara est ut nullum sit dubium, ex solo prudentis confessarii aut parochi suffragio ad separationem civilem procedere licet, et conjuges sic legaliter separati, propter causas justas et evidentes, ad sacramenta Ecclesiæ publice admitti possunt.

Punctum secundum. — De separatione conjugum civiliter spectata.

Quando divortium proprie dictum lege diei 31 martii 1803 fuit sancitum, *Portalis*, minister cultuum, totis viribus conatus est separationem corporum olim usitatam servare tanquam refugium pro infelicibus sponsis, qui legitimas habent causas separationis, et divortium religioni suæ contrarium petere nollent, hancque tanti momenti dispositionem obtinuit. Lex autem divortium permittens altera lege diei 8 maii 1816 revocata est, et sola remansit facultas separationem corporum, quæ separationem bonorum importat, obtinendi.

Causæ separationis lege statutæ, sunt: adulterium, sævitiae et condemnatio ad poenam infamantem.

1° *Adulterium.* Vir separationem petere et obtinere po-

test propter unicum adulterium uxoris; *Cod. civ. art. 229*. Uxor vero eam obtinere nequit ob adulterium, nisi maritus concubinam in domo conjugali habeat, *art. 230*. Ratio differentiae est, quod adulterium mulieris multo gravius sit crimen, praesertim ratione periculi putativos haeredes in familiam introducendi.

2° *Sævitiae*. In art. 231 Codicis exprimuntur excessus, sævitiae et injuriæ graves.

Nomine excessuum ii intelligendi sunt actus qui omnem excedunt mensuram, et vitam alterius conjugis in periculo constituunt. Sævitiae simpliciter sunt quidam actus crudelitatis, qui tamen vitam in discrimen non adducunt. Injuriæ in solis verbis consistunt, et graves non reputantur, nisi in infamiam alterius conjugis tendant, probitatem ejus et morum integritatem lædentes. Gravitās earum a qualitate personarum et circumstantiis multum pendet: idcirco judicium est decernere an graves vel leves habendæ sint. Injuriæ litteris tantum expressæ ex adjunctis reputari possunt graves. *Toullier, t. II, p. 41, n. 672*.

Contra vero injuriæ graves in se judicari possunt leves, si mulier eas provocaverit, adulterium committendo, viros suspectos frequentando, maritum dictariis lacessendo, verberibus afficiendo, etc. *Toullier, t. II, n. 764*.

3° *Condemnatio ad pœnam infamantem*; æquitas enim non sinit conjugem innocentem teneri sufferre infamiam quam alter culpa sua sibi struxit. Pœnæ autem infamantes sunt mors, perpetuæ trirèmes, deportatio, trirèmes ad tempus, reclusio, expositio publica, exsilium et degradatio civica; *Code pénal, art. 7 et 8*. Sed necesse est ut sententia sit irreformabilis: unde separatio obtineri non posset ob condemnationem per contumaciam, nec pariter ob condemnationem matrimonium antecedentem, etiamsi conjux innocens eam ignorasset.

Separatio conjugum ex mutuo consensu legaliter fieri non potest, *Cod. civ. art. 307*; timuerunt enim legislatores ne frequentior fieret et innumeri inde nascerentur

abusus, tum in cupiditates liberius explendas, tum ad debita creditoribus non solvenda.

Nec aliæ in foro civili agnoscuntur separationis causæ, v. g., morbus venereus, nisi ex aliquibus circumstantiis haberi possit ut sævitia aut gravis injuria erga alterum sponsum.

Notandum conjuges, etiam per sententiam separatos, semper, tuta conscientia, in foro interno et externo coadunari posse; separationem vero bonorum juridice pronuntiatam revocare non possunt nisi per novum contractum coram notario initum, juxta dispositionem Cod. civ., art. 1451.

PARS POSTERIOR.

DE CONDITIONIBUS MATRIMONII.

Deus instituendo matrimonium ei indixit naturam propriam, et leges fundamentales quibus illud regi necesse est. Sed hominibus reliquit curam apponendi conditiones particulares quæ bono individuorum et societatis inserviunt. Inter has conditiones, quædam matrimonium antecedere debent, sunt sponsalia et proclamatio banorum; de iis dicitur in 1° et 2° capite; — aliæ matrimonii celebrationem debent comitari, v. g., consensus parentum et immunitas ab impedimentis; de iis tractabitur in 3° et 4° capite; aliæ tandem matrimonium celebratum sequuntur, scilicet, quæ ad revalidationem spectant; de iis disseretur in 5° capite; — tandem in appendice dicitur de impedimentis civilibus.

CAPUT PRIMUM.

DE SPONSALIBUS.

Sponsalia, a *spondendo* seu sponte promittendo sic dicta quia vir et mulier voluntarie ac libere mutuo sibi matrimonium repromittunt, definiuntur in jure canonico, Decreto, causa 30, quæst. 5, cap. 3, *futurarum nuptiarum promissa*. Breviter agemus de illarum conditionibus, de illarum obligatione ante matrimonium, de illarum effectibus et de illarum dissolutione.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CONDITIONIBUS AD VALIDITATEM SPONSALIIUM REQUISITIS.

Sex hujusmodi communiter enumerantur conditiones: scilicet, 1° ut promissio matrimonii sit vera, 2° mutua et ex utraque parte acceptata, 3° libera, 4° exterius manifestata, 5° inter personas determinatas, et 6° inter personas jure habiles.

1° *Promissio debet esse vera*; sponsalia enim valida obligationem inducere debent, *ut ex dicendis patebit*: at promissio non vera obligationem non induceret, siquidem obligatio ex intentione se obligandi provenit. Unde promissio ficta nulla esset pro foro interno, *ut dictum est supra*, ubi de consensu ad matrimonium requisito; nec sufficeret promissio de sponsalibus contrahendis, nec simplex propositum sine intentione se obligandi.

2° *Requiritur ut illa promissio sit mutua et ex utraque parte acceptata*; hæc enim promissio utrumque sponsum astringere debet: necesse est ergo ut uterque consentiat et consensum alterius acceptet.

3° *Ut sit libera*. Obligatio sponsalium oritur ex ipsomet

contractu ; nemo autem obligationem gravem sibi imponit, nisi eam saltem habeat libertatem quæ ad peccandum mortaliter requiritur : hinc infantes usum rationis nondum habentes, ebrii, amentes nisi lucida intervalla habeant, etc., sponsalia valide contrahere nequeunt. Similiter sponsalia, ex metu gravi et injusto extorta, irrita sunt defectu libertatis, sin jure naturali, quod inter theologos controvertitur, saltem jure canonico; Decretal. l. 4, tit. 2, c. 11.

4° *Exterius manifestata.* Necesse est ut ab utraque parte acceptetur : acceptari non potest nisi intelligatur, nec intelligi nisi exterius sufficienter exprimatur. Ergo, etc. Sufficienter autem exprimi potest verbis et nutibus, per litteras et per procuratorem, *ut patet* : sed æquivocatio et obscuritas caute devitandæ sunt : unde verba, *aliam non ducam*, vel *aliam non accipiam*, nisi *te*, non sufficiunt, nisi aliæ circumstantiæ manifestent promittentem habere intentionem matrimonium ineundi.

Verba aut signa debent esse de futuro, et non de præsentis, alioquin matrimonium, non vero promissionem matrimonii exprimerent, ac proinde vera non essent sponsalia. Hinc sacra Congregatio concilii Trid. interpres pluries declaravit matrimonium clandestinum ne valere quidem ut sponsalia ; Benedictus XIV, Inst. 46, n. 22.

5° *Debet esse inter personas determinatas* ; matrimonium enim valide contrahi non potest inter personas indeterminatas : ergo nec promissio matrimonii. Unde si quis promitteret tribus sororibus, promissionem ejus simul acceptantibus, se unam ex illis ducturum esse in conjugem ; hæc promissio serio facta quoddam induceret vinculum justitiæ, non autem sponsalium, nec ideo impedimentum publicæ honestatis generaret.

6° *Requiritur ut personæ sint jure habiles*, id est, ad contrahendum matrimonium idoneæ : si enim matrimonium inter eas impossibile esset, valide promitti non posset. Hinc sponsalia cum persona conjugata, vel inter personas quæ habent impedimentum perpetuum de quo nulla conceditur dispensatio, non sunt valida. Si vero

impedimentum esset ad tempus vel dispensabile, et sponsalia inirentur pro tempore quo cessaret impedimentum, sive per tempus, sive per dispensationem, nihil obstaret quominus valida essent, et conditione impleta, transirent in absoluta absque novo consensu. In eo casu dispensatio communibus expensis sollicitanda esset, nisi aliter conventum fuisset, et, ipsa denegata, nulla forent sponsalia, *ut patet*.

Impuberes, usum rationis habentes, apti sunt ad in-eunda sponsalia pro tempore quo nubere ipsis licebit, modo septem annos completos habeant, sive mas, sive femina: ita statuit Ecclesia, Decretal. l. 4, tit. 2, de Dispensatione impuberum, cap. 4 et 5.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OBLIGATIONE SPONSALIA MATRIMONIO PRÆMITTENDI.

Certum est 1° sponsalia ad validitatem matrimonii non pertinere.

Certum est 2° nullam legem aut consuetudinem generalem Ecclesiæ ea præscribere, et in multis diocesisibus non esse in usu.

Certum est 3° episcopos ea pro diocesisibus suis propria auctoritate suppressere posse. Sequitur ex eo quod nulla lege generali præscribantur. Forte convenientius esset ea de facto tollere: ideo quippe instituta fuerunt, 1° ut matrimonium tot difficultatibus intricatum non temere, sed matura deliberatione contraheretur; 2° ut convenienti pietate sponsi se ad illud præpararent, et de successu non dubii, cunctis ad nuptias celebrandas necessariis securius providerent; 3° ne *vilem habeat maritus datam quam non suspiravit sponsus dilatam*, ait S. Aug., l. 8 Conf., cap. 3; 4° ut interea fierent bannorum proclamationes, et detegerentur impedimenta. At cum sponsalia nunc fiant, saltem multis in locis, immediate ante matrimonium ecclesiasticum, et post contractum civilem, nullus ex his finibus sperari potest: sunt ergo sine ob-

jecto reali, et tanquam reliquiæ veteris disciplinæ haberi debent. Verumtamen parochi sponsalia ex propria auctoritate omittere nequeunt in diœcesibus ubi mos illa celebrandi adhuc viget.

ARTICULUS TERTIUS.

DE EFFECTIBUS SPONSALIIUM.

Omnis contractus valide initus, cujus objectum est quid grave, obligat sub peccato mortali : atqui objectum sponsalium est quid grave, nempe matrimonium contrahendum : ergo sponsalia valide inita, jure naturali obligant sub peccato mortali. Sponsalia autem clandestina, id est privatim inita, sunt jure communi ecclesiastico valida, quia decretum concilii Trid. contra clandestinitatem spectat tantum ad matrimonium; nihil dicit de sponsalibus, et nulla invenitur alia lex, quæ specialem requirat formam ad ineunda sponsalia.

Dicimus *jure communi*, quia olim in pluribus diœcesibus sola agnoscebantur sponsalia solemnia. Novum jus civile in Gallia ne ullum quidem de iis dicit verbum.

Unde inferunt communiter jurisperiti ea legitime fieri posse, modo adsint conditiones ad valide contrahendum requisitæ, siquidem nec a lege reprobantur, nec bonis moribus adversantur.

Hoc posito, qui a promissione matrimonii sine justa causa resiliret, ad ineundum matrimonium in foro civili cogi non posset.

Sed probabilius ad solvendam compensationem arbitrio judicum vel æstimatione virorum vulgo dictorum *experts* determinandam astringeretur : sic olim judicabant parlamenta, et, anno 1712, Curia Paris. damnavit D. *Maynon* ad solvenda sexaginta millia librarum sponsæ quam ducere recusabat (*d'Héricourt, Lois eccl., tit. du Mariage, art. 1, n. 13*). Codex civilis dicit, art. 1142, obligationem faciendi aut non faciendi resolvendam esse in obligationem solvendi damna, defectu executionis :

at promissio matrimonii est certe obligatio aliquid faciendi. Si ergo illius existentia legaliter probari posset, daretur locus petitioni damnorum. Ita *Toullier*, t. VI, p. 332.

Jus autem canonicum nullam subiit mutationem. Statuerat Alexander III, Decretal. l. 4, tit 1, cap. 10, sponsum renuentem sine justa causa, cogendum esse a iudice ecclesiastico per censuras; sed prævaluit, saltem in Gallia, altera Constitutio Lucii III, decernentis sponsum in eo casu potius monendum quam cogendum esse, propter infelices exitus matrimoniorum cum nimia repugnantia initorum. At injuste resilientes a compensandis damnis non eximuntur. Ita olim judicabant officiales pro foro externo. Hanc regulam sequi debent confessarii in foro interno: adhortationibus premant executionem promissionis, et si eam obtinere nequeant, præcipiant reparationem damni aut liberam utriusque partis compositionem, quod ordinarie melius est. Eam per se vel per mediationem alicujus tertiæ personæ petant.

Quæritur 1º an matrimonium civiliter tantum initum habeat vim sponsalium.

R. Vel partes contrahunt per verba de præsentī, sine intentione ad Ecclesiam recurrenti, et tunc est matrimonium clandestinum sine paracho et testibus celebratum: sacra autem Cong. Conc. pluries respondit matrimonium clandestinum non habere vim sponsalium et ita docet Bend. XIV, Inst. 46, n. 23: vel habent intentionem ad Ecclesiam recurrenti; et tunc non nisi de futuro fidem quodam modo sibi promittunt. Talis contractus videtur coram Ecclesia habere vim sponsalium. De impedimento ex illo nascente dicemus ubi de impedimento honestatis publicæ.

Quæritur 2º an scriptio formulæ bannorum, il y a promesse et accord de mariage, etc., præsentibus viro et muliere, testibus ac paracho vel magistratu civili, æquivalet veris sponsalibus.

R. Æquivalet promissioni serio factæ, conscientiam liganti, et obligationem inducenti damnum reparandi.

si absque causa legitima fiat resiliatio. Hæc non videntur dubia. An vero inde sequantur consecraria sponsalium proprie dictorum, videlicet impedimentum honestatis publicæ, hoc videtur pendere a voluntate episcoporum, cum in jure canonico nulla inveniatur lex de hujusmodi conventionem specialiter tractans.

Quæritur 3º an liceat confirmare sponsalia per juramentum, vel per appositionem pœnæ ab eo qui resiliet exsolvendæ.

R. Apud omnes constat licere ea juramento confirmare.

Quoad clausulam pœnæ, docent omnes eam irritam esse si talis sit ut extendatur ad eum qui justa de causa resiliret. Si autem spectet tantum ad injuste resilientem, multi dicunt eam prohibitam esse jure ecclesiastico et nullius esse roboris, ut pote libertati matrimonii contrariam. Multi alii, præsertim inter recentiores, ut *Van-Roy, Billuart, S. Ligorius*, contendunt licitum esse talem pœnam contra injuste resilientem constituere. Id probabilius nobis videtur, nec Decretal. l. 4, tit. 1, cap. 29, oppositum. Etenim in eo capite agitur de sponsalibus a puella infra septennium contractis, et de pœna a parentibus apposita : porro talis pœna libertati matrimonii evidenter nocet; non autem pœna a majoribus ætate libenter statuta contra injuste resilientem. Ergo.

Quidquid sit, certum est arrhas non esse prohibitæ : arrhæ autem sunt munera in pignus amoris, hic et nunc tradita, quibus sponsi ad implendam mutuam promissionem alliciantur. Ratio cur jure canonico non prohibeantur, dum pœna quandoquæ prohibetur, est quia ordinariæ cautiores sunt homines in dando quam in promittendo : minus ergo timendum est ne libertati matrimonii noceatur per arrhas quam per appositionem pœnæ in futuro solvendæ. Si unus tantum dedit arrhas et injuste resiliat, eas perdit; si juste resiliat, arrhæ ipsi restituendæ sunt. Recipiens vero, si injuste resiliat, arrhas restituere debet in duplum. Sic etiam habetur in Codice civ., art. 1590.

Si uterque arrhas dedit et accepit, tunc injuste resiliens debet perdere quas dedit et restituere quas accepit.
Ferraris, vº Arrha.

ARTICULUS QUARTUS.

DE DISSOLUTIONE SPONSALIIUM.

Nullum est dubium quin sponsalia ob justas causas dissolvi possint; causæ istæ sex numerantur: 1º mutuus consensus sponsorum; 2º matrimonium cum alia persona initum; 3º impedimentum superveniens; 4º electio status perfectioris; 5º infidelitas alterius partis; 6º mutatio notabilis.

1º *Mutuus consensus* est prima causa dissolutionis sponsalium; patet ex Decretal. lib. 4, tit. 1, de Sponsalibus et Matrim., cap. 2. Ratio est, quia omnis contractus solubilis per quas causas nascitur, per eas dissolvi potest. Excipiuntur impuberes, qui a sponsalibus valide initis resilire non possunt nisi intra triduum post adeptam pubertatem, et modo commixtio carnis non exstiterit. Sic Alexander III statuit, Decretal. l. 4, tit. 2, cap. 8. Consensus debet esse ex utraque parte omnino liber, sine metu, vi aut fraude: si sponsalia juramento essent confirmata, nihilominus mutuo consensu dissolvi possent, quia juramentum sequitur naturam contractus cui adjicitur. Si tempus ad ineundum matrimonium determinatum fuisset, elapso tempore, pars ad nuptias parata resilire posset, alia conventioni non stante.

2º *Matrimonium cum altera persona initum* est secunda causa dissolvendi sponsalia. Cum enim matrimonium semel initum, sit indissolubile, reddit promissionem alterius matrimonii impossibilem, proindeque nullam; sed existit obligatio damnum compensandi, et, mortuo conjugē, fidem prius datam servandi, si pars altera eam requirat.

3º *Impedimentum superveniens* tertia est causa ejusdem dissolutionis; stante enim impedimento, sive dirimente,

sive impediēte, promissio matrimonii impleri non potest, saltem absque peccato : ergo jam non obligat. Attamen, si impedimentum ex culpa unius sponsorum proveniat, v. g., affinitas illicita, et pars innocens matrimonium exigit, reus dispensationem impedimenti propriis sumptibus sollicitare tenetur.

4° *Electio status perfectioris*, id est, status religionis approbatæ, est quarta causa dissolutionis sponsalium; nam, ex conc. Trid., sess. 24, can. 6, constat matrimonium ratum et non consummatum, per religiosam professionem dirimi posse : ergo *a fortiori* dirimuntur sponsalia. Nulla fit alteri parti injuria, quia ex jure canonico in sponsalibus semper subauditur hæc conditio : nisi religionem ingrediatur. At qui puellam sub spe matrimonii stuprasset, eam ducere teneretur; nec religionem ingredi posset, nisi de libero ejus consensu, quia tunc puella injuste læderetur.

Simplex ingressus religionis et susceptio habitus sponsalia non dissolvit, quia sponsus nondum est ligatus, et, ad sæculum rediens, promissioni suæ stare debet, si altera pars id requirat : sed ingrediens religionem, juri suo renunciare censetur, et altera pars jus habet eo ipso sponsalia dissolvendi.

Queritur 1° an votum ingrediendæ religionis sponsalia dirimat.

R. Si ante sponsalia emissum fuerit, ea irritat; non item si illa sequatur. Certum est enim licitum esse ingredi religionem, etiam post matrimonium ratum et non consummatum : ergo et post sponsalia, quia, ex jure canonico, in sponsalibus, sicut in matrimonio rato, subauditur conditio, *nisi religionem ingrediatur*. Si autem religionem ingredi liceat, licet pariter emitte votum ingrediendi. Sponsalia non dissolvuntur per votum, nec per ingressum in religionem, sed tantum per professionem. Unde, qui post novitiatus experientiam agnoscit se ad vitam religiosam non esse vocatum, promissionem matrimonii adimplere tenetur, si altera pars requirat. Ingrediendo religionem, libertatem donavit comparti

sua, quæ statim resilire potuit, sicut et potuit etiam eventum expectare, et professione religiosa non adveniente, effectum sponsalium requirere. S. Ligorius, l. 6, n. 870.

Quæritur 2º an votum simplex castitatis sponsalia dissolvat.

R. Votum sponsalia præcedens, ea dissolvit, quia quod absolute vel etiam conditionate Deo promissum est, jam homini simpliciter dari nec promitti potest.

Ex hypothesi quod, initis sponsalibus, votum emittatur, res non ita clara est. Probabilius tamen videtur sponsalia non dissolvi; quia licitum esse non potest ad placendum Deo jus alterius lædere. Aliunde nullo fundamento dici potest in sponsalibus subauditam esse hanc conditionem, *nisi castitatem vovero*, quæ conditio in jure non exprimitur, nec a contrahentibus fuit apposita. Vovens tenetur nihilominus votum suum servare quantum potest, illæso jure alterius sponsi, et non aliter.

Quæritur 3º an, post inita sponsalia, statum clericalem amplecti liceat.

Certum est 1º Ordines sacros jam susceptos sponsalia præcedentia dirimere, cum matrimonium impendant.

Certum est 2º tonsuram et Ordines minores jus dare alteri parti a sponsalibus resiliendi, ea vero non dirimere : *patet ex modo dictis*, ubi de ingressu religionis.

Certum est 3º juvenem qui occasione sponsalium puellam corripit, eam deserere non posse ut statum clericalem amplectatur, nisi consensum ejus liberum obtinuerit; ex justitia enim eam in eo casu ducere tenetur.

Item si sponsam, licet non stupratam, deserere nequirit absque gravi damno ejus, tunc clericatum eligere non posset, nisi ea libere consentiente : secus, probabilius docetur illum, prius monita sponsa, statum clericalem ad quem prudenter judicat se divinitus esse vocatum licite amplecti posse; sponsa quippe in eo casu rationabiliter invita esse non potest. Si tamen damnum inde pateretur, illius reparationem exigere posset. Vide S. Ligor., lib. 6, n. 871.

5° *Infidelitas in alterutro sponsorum* adhuc est causa sufficiens cur pars innocens a sponsalibus etiam juratis resiliat: Decretal. l. 2, tit. 24, c. 25. Etenim frangenti fidem fides non debetur; at si pars innocens matrimonium velit, altera tenebitur, *ut patet*. Infidelitas autem non in sola fornicatione consistit, sed, juxta communem theologorum opinionem, in tactibus impudicis, qui signum essent futuræ infidelitatis, præsertim in sponsa turpibus hujusmodi ex parte alterius consentiente.

Si uterque sponsus fornicatus esset, non una sententia est. Alii utrique sponso resiliendi jus tribuunt, quia fides violata est ex utraque parte. Alii neutrum resilire posse tenent, quia mutua delicta pari compensatione delentur. Alii tandem docent sponsum resilire posse et non sponsam, quia, licet ex parte fidei violatæ sit compensatio, non tamen ex parte totius criminis; fornicatio enim sponsæ probrosior, turpior et periculosior pro futuro apprehenditur. Ita Lig., l. 6, n. 862.

Verum sponsus resilire non posset, quia sponsam expertus esset facilem in permittendo sibi impudica: in hoc namque esset peccatum, non autem infidelitas, sed potius nimia fidelitas.

6° Sexta causa est *mutatio notabilis* in bonis corporis, animi, aut fortunæ, quæ, si exstisset, alterum sponsum a contrahendis sponsalibus deterruisset: id statutum est in jure canonico, cap. 25, lib. 2 Decretal., tit. 24, jam citato; intentio enim promittentis vel etiam jurantis præsumitur fuisse, rebus in eodem statu permanentibus.

Hinc 1° quoad bona corporis, sufficiens datur ratio resiliendi, si detegatur lepra, paralysis, morbus venereus, gravis olentia oris, vel alius morbus aut alia infirmitas gravis et insanabilis; si amittatur oculus aut aliud membrum; si notabilis adveniat deformitas, præsertim in sponsa, cujus pulchritudo pluris æstimatur.

Hinc 2° quoad bona animi, si alter sponsus gravem incurrat infamiam; si fiat aut deprehendatur hæreticus, impius, aleator, asper moribus, ebriosus, admodum sæ-

vus; si inter sponsores vel parentes eorum graves oriantur inimicitiae; si ex matrimonio mali praevideantur exitus; si sponsa quae putabatur virgo, deprehendatur corrupta, vel, juxta multos, vidua; si sponsus reperiatur vitam ducere cum meretricibus, vel habere filios spurios, etc.

Hinc 3° quoad bona fortunæ, si alterutri sponsores notabilis adveniat paupertas, si rationabiliter timeatur exhæreditas ob matrimonium; si sponsa dotem promissam afferre nequeat; si sponsus domicilium cum gravi incommodo sponsæ mutare constituat : uno verbo, si, jam initis sponsalibus, superveniat vel detegatur aliqua causa, quæ hominem similis conditionis ab eis contrahendis deterruisset vel deterreret, tunc illorum obligatio cessat respectu ejus cui difficilior est eorumdem executio. Si vero, una parte in eodem statu permanente, alteri superveniant ingentes divitiarum opes, alii negant sponsalia dissolvi posse, quia matrimonium non fit magis onerosum; alii autem affirmant, et quidem probabilius, quia tunc tanta est mutatio fortunæ, ut persona quæ eam prævidisset, eodem modo contrahere noluisset. Si tamen resiliat, damnum alterius compensare debet : id patet.

Quæritur an sit obligatio defectus occultos aperiendi.

R. 1°. Si defectus alteri sint perniciosi vel injuriosi, v. g., si puella sit ex facto alterius prægnans, si sponsus morbo venereo laboret, ære alieno gravetur, etc., adest obligatio eos revelandi, vel a sponsalibus, et multo magis a matrimonio desistendi, et quidem sub denegatione absolutionis sacramentalis ad hoc cogere debet confessarius. Non licet enim proprium commodum cum tanta alterius injuria quærere.

R. 2°. Si periculum sit ne defectus occultus in notitiam alterius veniant, detegendi sunt, propter discordias, jurgia aliaque incommoda quæ probabiliter inde nascerentur : si vero nullus probabilis esset timendi locus ne in posterum cognoscerentur, occultari possent : v. g., puella quæ putatur virgo, non tenetur dicere se olim fuisse corruptam.

Quæritur an sponsalia dissolvi possint, ob causam legitimam, propria auctoritate.

R. Si de sponsalibus ante faciem Ecclesiæ initis ageretur, et alter sponsus reniteretur, auctoritas superioris ecclesiastici requireretur, tum ad pronuntiandum circa validitatem causæ allegatæ, tum ad vitanda scandala. In cæteris vero casibus, qui, altero renitente, a sponsalibus resilire sibi proponit, viros sapientes et maxime confessarium consulere debet, ne seipsum decipiat; sed nulla est obligatio ad superiorem in foro externo recurrendi, cum id nullibi præcipiatur. Verum pars quæ injuste læditur, probabilius compensationem damnorum apud iudices sæculares expetere potest, juxta quod supra diximus.

CAPUT SECUNDUM.

DE BANNORUM PROCLAMATIONE.

Bannum est vox germanica, idem significans ac proclamatio publica: igitur banna matrimonii sunt publicæ denuntiationes quibus plebs christiana admonetur de matrimonio inter personas determinatas ineundo.

Nobis dicendum est 1° de illorum necessitate; 2° de eorum circumstantiis; 3° de obligationibus quæ ex bannis oriuntur sive pro pastoribus, sive pro fidelibus; 4° de dispensatione eorumdem.

ARTICULUS PRIMUS.

DE BANNORUM NECESSITATE.

Plurimæ sunt rationes ob quas proclamatio bannorum saltem utilis est: scilicet, 1° ut tollantur abusus matri-

moniorum clandestinorum; 2º ut impedimenta, si quæ sint, detegantur, et matrimonium valide ac licite celebretur; 3º ne filiifamilias matrimonium sine consensu parentum ineant; 4º ut fideles, de futuro matrimonio admoniti, benedictionem cœlestem in sponso precibus suis adducant.

Banna, quoad substantiam, vel ipsis primævis Ecclesiæ sæculis, fuerunt probabiliter in usu; etenim matrimonia christianorum occulta semper fuerunt odiosa Ecclesiæ et ab ipsa prohibita. Sed mos denuntiandi secundum formam hodiernam primo invaluit in Gallia, incerto quidem tempore, sed ante decimum tertium sæculum. Concilium Lateranense IV, anno 1215 celebratum, morem istum particularem convertit in præceptum universale, et conc. Trid., illud renovans, præcepit, sess. 24, de Ref. Matrim. cap. 1, ut « in posterum, antequam matrimo-
» nium contrahatur, ter a proprio contrahentium paro-
» cho, tribus continuis diebus festivis in ecclesia, inter
» Missarum sollemnia, publice denuntietur inter quos
» matrimonium sit contrahendum.» Henricus III, rex Galliæ, executionem hujus decreti sub pœna nullitatis præscripserat, celebri edicto Blesensi, anni 1579; Henricus IV, anno 1606, et Ludovicus XIII, anno 1639, eandem præscriptionem renovarunt ac confirmarunt.

Jus novum Gallicum nullam quidem facit mentionem de proclamationibus bannorum ecclesiasticis, sed illas nec voluit nec potuit abolere: datur igitur obligatio sub peccato mortali eas faciendi, quia disciplina generalis duobus conciliis generalibus præscripta, ubique ut gravis recepta, gravem inducit obligationem, nec ab illis eximere possunt denuntiationes civiles, de quibus infra dicemus. Plerique theologi volunt denuntiationes ante matrimonium omissas, ante ipsius consummationem faciendas esse, nisi obtineatur dispensatio, ut in hoc casu fieri consuevit et expedit. Vide S. Ligorium, l. 6, n. 990.

Omissio voluntaria, absque gravi causa, unius proclamationis bannorum, juxta communem sententiam, est peccatum mortale. S. Liguorius, l. 6, n. 990.

Certum est tamen proclamationes bannorum ad validitatem matrimonii requisitas non esse.

ARTICULUS SECUNDUS.

CIRCUMSTANTIIS PROCLAMATIONUM BANNORUM.

Illæ circumstantiæ spectant ad numerum, modum, tempus, locum et personas.

I. QUOAD NUMERUM. — Ante concilium Trid. non determinabatur eorum numerus; at concilium istud statuit quod tres fierent. Si autem matrimonium ultra duos menses post ultimam denuntiationem differatur, tres iterandæ sunt denuntiationes, juxta Rituale Romanum et Rituale Cenomanense. Sunt aliæ diœceses in quibus longius conceditur intervallum.

II. QUOAD MODUM. Publice fieri debent, intra Missarum solemnias, et intelligibili voce, ut reipsa populus comperiatur inter quos matrimonium sit ineundum.

Quia sæpe proclamationes ecclesiasticæ nunc post matrimonium civiliter contractum fiunt, quidam opinati sunt mutandam esse antiquam formam, et non amplius dicendum: *Il y a promesse et accord de mariage entre, etc.*, sed ea utendum esse forma: *Vous êtes avertis que N. et N. sont dans l'intention de recevoir la bénédiction nuptiale, etc.*, sed talis innovatio admitti non debet; standum est formulæ in Rituali præscriptæ, donec alia ab episcopo fuerit determinata.

III. QUOAD TEMPUS. Diebus dominicis aut festivis de præcepto proclamanda sunt banna: igitur proclamationes istæ fieri non debent festis solemnizatis, nec in Missis privatis, nec officio vespertino; sed in sola Missa parochiali, sive majori, sive minori, si duæ aut plures sint Missæ parochiales, juxta determinationem parochi. Vide *Dens*, t. I, et *Collet*, t. XIV.

At si, omnibus ad nuptias paratis, sacerdos ultimam proclamationem inculpabiliter omiserit, quid agendum est? Certe petenda est dispensatio, si per tempus liceat,

etiam mittendo nuntium : si vero longior sit via et matrimonium differri nequeat absque gravi incommodo, æstimamus proclamationes fieri posse in officio vespertino, vel totaliter omitti, quia lex humana non obligat cum tanto incommodo. Ita communiter theologi apud *Collet*, t. xiv, et sic respondemus in diœcesi Cenomanensi.

Licet concilium Trid. statuât proclamationes esse faciendas tribus continuis diebus festivis, requiritur tamen, ex statutis nostris, ut decem intercedant dies a prima ad ultimam.

IV. QUOAD LOCUM. — Certum est proclamationes faciendas esse in ecclesia parochiali contrahentium, proinde in utraque ecclesia, si contrahentes diversæ sint parochiæ; non autem in capellis, sive privatis, sive publicis, nisi tota parochia, aliqua de causa, huc processisset, et Missa parochialis ibi celebraretur. Qui duplex habent domicilium fere æquale, unum ruris et alterum in civitate, in utroque publicari debent.

Cum sacerdotes qui deserviunt ecclesiis nunc vulgo dictis *chappelles vicariales*, quasi ordinariam habeant jurisdictionem, ex institutione episcoporum, proclamationes bannorum personarum ipsis subditarum in eorum ecclesiis fieri debent. Quoad annexas, si determinatum habeant territorium, et capellani eis deserviendis præpositi cuncta munia parochialia exerceant, ibi fiunt proclamationes bannorum. Secus, si capellani nonnullas tantum exerceant functiones sacras, et habeantur ut vicarii parochi ecclesiæ principalis. Quidam tamen volunt quod in eo casu proclamationes fiant tum in annexa, tum in ecclesia principali : probabilius æstimamus sufficere proclamationes fieri in ecclesia principali.

Banna pro parochia vacante, in ea sola publicanda sunt ecclesia cujus pastori commissa est ipsius parochiæ vacantis cura, nisi Missa parochialis in ipsamet ecclesia vacante celebretur.

Qui non a sufficiente tempore domicilium habent in parochia sua actuali, debent insuper denunciari in parochia in qua antea habitaverunt. Conc. Trid. nihil circa

hoc punctum statuit : jus antiquum civile, in Ritualibus insertum, sex exigebat menses si contrahentes e parochia ejusdem diœcesis, et annum si e parochia alterius diœcesis venirent, ut in loco præcedentis habitationis non publicarentur. Nunc autem domicilium relative ad matrimonium per sex menses acquiritur, sine ullo respectu ad diœceses. Nullum est dubium quin episcopi observationem veterum statutorum præscribere valeant, ut episcopus Metensis, anno 1820, et recentius archiepiscopus Avenionensis decreverunt. In diœcesi vero Cenomanensi, statutum est novas juris dispositiones in hoc puncto admittendas esse : ideo et proclamationes post sex menses nunquam faciendas in loco anterioris domicilii.

Sex autem menses numerandi sunt a die quo celebrandum est matrimonium retrogradiendo, non vero a die primæ bannorum proclamationis.

Qui autem a sex mensibus in diversis locis habitavit, ad minus publicari debet in loco ubi nunc exstat, et producere testimonia quibus constet illum esse liberum. Rituale Bellic., t. 1, p. 380 in nota, et p. 387, requirit testimonia parochorum locorum in quibus per notabile tempus qui matrimonio jungendus est habitavit, consensum parentum ejus scripto datum, vel, eis defunctis, declarationem parochi originis attestantis talem personam matrimonium non contraxisse, aut conjugem ejus mortuam esse, vel denique testimonia duarum personarum fide dignarum.

Easdem ferme præscribit cautiones Rituale nostrum, ubi agitur de iis qui fixum non habent domicilium.

V. QUOAD PERSONAS.— Notandum est eas esse posse majores, minores, milites, vagos, vel famulos duplex domicilium habentes.

1º *Majores*. Nunquam proclamanda sunt banna eorum, nisi constet illos consensisse, et cavendum est ne aliquis ex derisione, vel alio quovis motivo perverso, fictam matrimonii futuri quarundam personarum demonstrationem nobis exhibeat.

2° *Minores*. Banna eorum proclamari non debent nisi de expresse consensu ipsorum parentum vel tutorum, et proclamatio facienda est, tum in propria eorum parochia, tum in parochia parentum, vel, si de minoribus ascendentes non habentibus agatur, in parochia tutorum, seu potius, ut quidam volunt, in loco ubi coadunatur consilium familiæ, ubi videlicet est prætorium judicis pacis; *Cod. civ., art. 160, 168 et 415*. Hæc pro foro civili. Idem faciendum est pro foro ecclesiastico, nisi episcopus aliter statuerit. In jure communi canonico nihil speciale reperitur de bannis minorum.

Viri non sunt majores relative ad matrimonium, nisi viginti et quinque annos completos habeant; feminæ vero majores sunt ubi vigesimum primum annum compleverunt; *Cod. civ., art. 148*. Vir tamen qui ascendentes non habet, major est pro matrimonio sicut pro quibuslibet aliis actibus, statim atque vigesimum primum annum completum obtinuit; *art. 160. Toullier, t. 1, n. 552, et alii jurisperiti*.

3° *Milites*. Si sint minores, proclamandi sunt in domicilio in quo nunc exstant, et in domicilio parentum vel tutorum. Si sint majores, in domicilio præsentis et in loco ultimi domicilii ante militiam, quia aliud non acquisierunt domicilium juris. Qui militiæ renuntiaverunt vel ab illa liberati sunt, diplomate probare debent se matrimonium non iniisse aut uxorem esse defunctam, et quoad bannorum proclamationem, habendi sunt ut alii fideles.

4° *Vagi* publicandi sunt in domicilio facti, et, juxta plures, in loco originis, si alibi verum non obtinuerint domicilium. Ritale nostrum præscribit ut ante eorum matrimonium episcopus consulatur.

5° Qui perpetuo *laborant vel famulantur* in una parochia, et in altera fixam habent domum vel cubiculum, in hac posteriori tantum publicandi sunt, si sint majores; si vero duas vicissim occuparent habitationes in parochiis diversis, in utraque banna eorum publicari deberet.

6° Si publicandi sint illegitimi, tacenda sunt nomina eorum parentum, meliori quo fieri poterit modo, ut illegitimitas non denuntietur, et tamen non mentiatur.

ARTICULUS TERTIUS.

DE OBLIGATIONIBUS QUÆ ORIUNTUR EX BANNIS.

I. DE OBLIGATIONIBUS QUÆ EX BANNIS PRO FIDELIBUS ORIUNTUR SEU DE REVELATIONE IMPEDIMENTORUM. — Dubitari non potest quin existat obligatio sub peccato mortali impedimenta revelandi; id sequitur ex præcepto bannorum et ex minatione excommunicationis quæ in Ritualibus nostris reperitur. Hæc revelatio quamprimum facienda est, nec tuto expectaretur ultima proclamatio, *ut patet*.

Non solum impedimentum dirimens, sed et impediens revelandum est, quia matrimonium redderet sacrilegum. Omnes fideles cujuscumque sexus, ætatis, parochiæ, etc., ad hanc revelationem pari obligatione tenentur, siquidem præceptum ad omnes usum rationis habentes dirigitur. Excipiuntur tamen 1° confessarii qui impedimentum per confessionem sacramentalem norunt, quia secretum confessionis nullam ob causam violari potest; 2° qui impedimentum sub secreto consilii ratione professionis suæ noscunt: tales sunt parochi, rectores, medici, chirurgi, obstetrices, advocati, etc.; valde enim totius societatis interest ut hujusmodi secreta nunquam aperiuntur. Qui autem impedimentum sub aliis secretis cognoscerent, v. g., sub secreto confidentiæ vel conversationis, illud manifestare tenentur, quia obedientia erga Ecclesiam et reverentia sacramento debita præstant incommodis quæ in his casibus timere possent: ita generatim judicant theologi. 3° Qui sine propria infamia vel absque gravi detrimento respectu sui, aut respectu conjugis, ascendentium, descendentium, aliorumve sibi proxime conjunctorum, impedimentum detegere non possunt, illud aperire non tenentur: v. g., pater, mater, frater, soror, reve-

lare non tenentur impedimentum ex copula illicita filiæ, sororis, etc., proveniens, si gravis infamia inde sequenda esset. In dubio consulendus est episcopus, vel confessarius aut alius superior.

Nonnulli theologi dixerunt eum qui solus impedimentum cognoscit, illud revelare non teneri, quia talis revelatio nullius est utilitatis, cum existentia impedimenti in foro externo probari nequeat: sed communiter alii docent faciendam esse revelationem, quamvis impedimentum juridice probari non possit; certum est enim revelationem multum inservire posse ad præcavendum sacrilegium.

Qui impedimentum cognosceret, illud detegere deberet, etiamsi propter dispensationem nulla facienda esset proclamatio bannorum. Ex regula charitatis in Evangelio, Matth. xviii, 15, tradita, primo monendi sunt sponsi, si spes emendationis affulgeat, deinde parentes, et si id non sufficiat, tunc revelatio facienda est parochi. Ipsa sponsorum infamia non potest esse ratio sufficiens quæ a revelatione excuset; ipsis namque imputanda foret.

II. DE OBLIGATIONIBUS QUÆ PRO PAROCHIS EX BANNIS ORIUNTUR, SEU DE OPPOSITIONE AD MATRIMONIUM. — Parochus qui de existentia alicujus impedimenti admoneatur, debet 1º perquisitiones necessarias facere, ut claram facti notitiam obtineat; 2º exigere ut testes sua dicta scripto confirmet, ne ea denegent, et ipse velut impostor habeatur; 3º curare, quantum in se est, ut sacrilegium vitetur, et matrimonium valide ac licite contrahatur. Sed tenereturne benedictionem nuptialem denegare, si, ex depositione unius testis, impedimentum nosceret? Circa hanc difficultatem scinduntur theologi, ut videre est apud S. Ligorium, l. 6, n. 996: communissima autem sententia est benedictionem esse denegandam, modo testis sit persona gravis, deponat ex scientia certa, non vero ex auditis, et depositionem juramento confirmet. Ita ferme Collator Paris., t. 1; *Collet*, Benedictus XIV, quæst. can. 452, etc.

Si autem parochus solus noscat, alia via quam per con-

fessionem, impedimentum quod probare non potest, communius docent theologi eum matrimonio assistere non teneri; si non teneatur, videtur quod non possit: in eo casu adeat episcopum et dispensationem impedimenti obtineat, vel discat quid sibi faciendum sit.

Cum in præsentī rerum statu, contractus civilis semper præcedere debeat matrimonium ecclesiasticum, oppositiones ad matrimonium prius fieri debent apud officarium civilem. Eas facere possunt — persona conjugata uni e sponsis: v. g., si vir uxorem habens, aliam ducere velit, uxor ejus matrimonio se opponere potest; — pater, defectu patris mater, et defectu patris et matris, alii ascendentes, matrimonio descendentium suorum etiam majorum se opponere possunt; tunc officarius actum oppositionis scribere et matrimonium suspendere tenetur; — quidam alii oppositionem intentare possunt, sed rarius. Vide Cod. art. 172 et seq.

Parentes aut tutores qui contractui civili consenserunt matrimonium ecclesiasticum impedire nequeunt, id est, oppositionem eorum parochus admittere non debet, ut pote nulla ratione fundatam.

ARTICULUS QUARTUS.

DE DISPENSATIONE BANNORUM.

Si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, sancta synodus Tridentina relinquit prudentiæ et judicio Ordinariarum ab illis dispensare; sess. 24, c. 1 de Reform. Matr. Certum est ergo episcopos, sive per se, sive per vicarios suos generales, et vicarios generales capitulares, sede vacante, a proclamationibus bannorum pro prudentia sua dispensare posse. Causæ autem dispensationis legitimæ, sunt: 1° ne matrimonium malitiose impediatur; 2° damnum grave, infamia aut scandalum timendum, si nuptiæ differantur; 3° matrimonium jam civiliter contractum; 4° si unus sponsorum in tres pro-

clamationes consentire nolit; 5° metus ne vir puellam stupratam relinquat, etc.

Multo major requiritur causa ut a tribus faciendis proclamationibus dispensatio concedatur. Mos invaluisse videtur ut ab una vel a duabus publicationibus dispensatio sine gravi causa tribuatur, quando constat nullum intercedere impedimentum, quia temporibus nostris timendum est matrimonium civile vel aliud incommodum.

Parochi dispensationem bannorum postulantes, rem simpliciter exponere debent, et tunc circa validitatem dispensationis securi esse possunt. Sed ipsi nullam habent facultatem dispensandi.

Attamen in articulo mortis matrimonio jungere possunt concubenarios civiliter conjugatos, posthabitis bannorum proclamationibus, utendo *epieikeia*, idque præsertim ad legitimandam prolem coram Ecclesia. Si enim nulla esset proles, non videtur cur tam præcipitanter daretur benedictio nuptialis, maxime si altera pars recte non esset disposita, et mors inevitabilis appareret: tunc sincera promissio matrimonium catholice ineundi sufficeret, ut confessarius ultima administraret sacramenta.

Diximus *civiliter conjugatos*; alios enim concubenarios ad benedictionem nuptialem admittere non possumus quin prius civiliter fuerint conjugati. *Patebit ex dicendis.*

Queritur 1° an, quando sponsi ex diversis sunt diocesis, dispensatio bannorum obtinenda sit ab utroque episcopo.

R. Sanchez et multi alii negarunt, dicentes contrahentes esse per modum unius, et unum dispensari non posse quin eo ipso alter dispensetur; alii vero communius et verius affirmant dispensationem utriusque episcopi necessariam esse, quod variis rationibus probant, et maxime praxi universali. Ab hac igitur regula recedere non licet.

Queritur 2° an episcopus suum diocesanum dispensare possit a bannis publicandis in aliena diocesi, unde venit abhinc minus quam sex mensibus.

R. Quidam affirmant, quia plenam habet jurisdictionem in suum diœcesanum : alii vero negant, quia lex publicationis est localis et solus Ordinarius loci ab illa dispensare potest. Talis est praxis communis.

Attamen, urgente necessitate, aut magna ocurrente difficultate, Ordinarius personæ indicare potest, per *epieikiam*, legem in tali casu non obligare.

CAPUT TERTIUM.

DE CONSENSU PARENTUM.

Duplici modo dici potest necessarium esse consensum parentum pro matrimonio filiorumfamilias, nempe ad licite et ad valide contrahendum.

ARTICULUS PRIMUS.

AN CONSENSUS PARENTUM SIT NECESSARIUS UT MATRIMONIUM
LICITE CONTRAHATUR.

Certum est filiosfamilias matrimonium licite inire non posse, inconsultis parentibus, et ordinarie teneri consensum eorum obtinere, idque probatur 1° Scriptura sacra : *Date filiis vestris uxores*, ait Deus, *et filias vestras date viris*, Jerem. xxix, 6. In multis aliis locis supponitur parentum esse dare uxores filiis suis, et filias nuptui tradere. Unde Tobias junior petit Saram a patre ejus, qui eam tradit et condiciones matrimonii determinat. 2° Ex jure canonico, cap. *Aliter*, in Decreto, 2^a p., causa 30, quæst. 5 aliisque locis, et conc. Trid., sess. 24, c. 1 de Reform. Matrim, in quo legitur : « Sancta Dei Ecclesia, ex justissimis causis, illa (matrimonia sine consensu parentum) inita) semper detestata est atque prohibuit. » 3° Ex jure civili quod talia matrimonia semper prohibuit et

nunc prohibet, ut videbimus infra. 4° Ex ratione : certum est filiosfamilias debere parentibus honorem, reverentiam et obsequium, præsertim in eis quæ ad totam familiam spectant: porro ex matrimonio filiorumfamilias sæpiissime pendent honor et pax familiarum, felicitas aut infelicitas sponsorum, tum in præsentī, tum in futura vita, bona constitutio societatis civilis, etc. Ergo.

Hac obligatione tenentur ii omnes qui parentes aliosve ascendentes habent; plus tamen minores, quia majori periculo non convenienter nubendi sese exponunt, et eo ipso parentes magis offendunt.

Nihilominus ipsi majores graviter peccant, si matrimonium inconsultis parentibus ineant, nisi gravis ratio, v. g., longa absentia, eos excuset.

Si, matre consentiente, pater consensum suum deneget, a matrimonio abstinendum est, quia pater est caput familiæ; si sola mater consentire nolit, multo melius filii et præsertim filiæ matrimonio ei displicenti renuntiant: attamen minus esset peccatum, et lex civilis in eo casu permittit matrimonium etiam minoribus. An peccatum istud esset mortale aut tantum veniale, id ex solis circumstantiis determinari potest.

Filii et filiæ naturales, juxta leges recogniti, iisdem subjiciuntur conditionibus relative ad matrimonium, respectu parentum suorum, ac filii legitimi.

Si vero recogniti non fuerint, aut patrem et matrem amiserint, aut pater et mater consensum suum manifestare non valeant, et adhuc sint 21 annis minores, matrimonium inire nequeunt absque consensu tutoris ad hoc specialiter per concilium amicorum a judice pacis designatorum nominati. Unde tutor, pro hujusmodi filiis jam constitutus, matrimonio pupillorum minorum regulariter consentire non posset, sine speciali ad hoc per concilium familiæ, aut concilium amicorum delegatione. *Code civ.*, art. 159, et *Toullier*, t. 1er, p. 463.

Minores in hospitiiis quovis titulo admissi, sub plena constituuntur auctoritate administratorum, qui unum ex ipsis, in casu matrimonii, designant ut munere tuto-

ris fungatur; *Loi du 15 pluviôse an xiii*. Etiam si istiusmodi infantes parentes haberent cognitos, nihilominus administratoribus hospitii in quo fuerunt recepti subiiciuntur, donec a parentibus fuerint reclamati et obtenti, et non nisi 25 annis pro maribus et 21 pro feminis fiunt maiores quoad matrimonium. *D'Origny, Etat civil, p. 249.*

Diximus *inconsultis parentibus*, quia filii tenentur quidem consensum parentum requirere, non vero semper obtinere; aliquando enim contingit ut parentes matrimonio filiorum filiarumve suarum injuste obsistant: tunc officiis reverentiæ erga eos expletis, et consensu illorum humiliter postulato, ad nuptias, ex iudicio viro-
rum prudentium convenientes, transire licet.

Notandum 1° matrimonii promissionem, contra voluntatem parentum, esse regulariter nullam, ut pote de re illicita, et non valere nisi inquantum supponitur parentes consensuros, vel non implendam nisi post eorum mortem, vel tandem in casu, quo manifeste irrationabiliter obsisterent.

Notandum 2° filios et filias non teneri obedire parentibus matrimonium eis iubentibus, vel matrimonium cum tali aut tali persona; quia matrimonium est actus personalis, ad quem maxima requiritur libertas.

ARTICULUS SECUNDUS.

AN CONSENSUS PARENTUM SIT NECESSARIUS UT MATRIMONIUM
VALIDE CONTRAHATUR.

Lutherus, Calvinus alique plures, quos citat *Collet*, t. xiii, docuerunt hæc matrimonia jure naturali vel jure positivo divino esse nulla, aut saltem parentes ea pluribus in casibus irritare posse.

Certum est 1° illa non esse nulla jure naturali; nam in hujusmodi matrimoniis reperitur quidquid ad substantiam contractus necessarium est, videlicet potestas naturalis in proprium corpus, voluntas hanc potestatem

tradendi alteri et exterior hujus voluntatis manifestatio ; ergo talis contractus est duntaxat illicitus , non vero invalidus . Neque dici potest parentes potestatem habere in corpus filiorum suorum in ordine ad matrimonium ; nam tunc matrimonium eorum semper irritare possent , sive juste , sive injuste : atqui hoc manifeste repugnat , et communi sensui hominum adversatur : ergo . Nostra hæc doctrina tenetur a S. Thoma, 22, q. 104, art. 5. Ergo.

2° Non minus certum est eadem matrimonia jure positivo divino non irritari ; nulla quippe citatur lex divina ea irritans , neque in Veteri neque in Novo Testamento : multa, e contra, videntur matrimonia inconsultis parentibus contracta, v. g. Esau cum Judith et Basemath, *quæ ambæ offenderant animam Isaac et Rebecæ*, Gen. xxvi, 35 ; Jacob cum Rachele, Bala et Zelpha ; Judæ cum muliere Chananæa , Genes. xxxviii, 2 ; junioris Tobie cum Sarah , etc. Unde conc. Trident. declaravit contra Lutherum et Calvinum aliosque Protestantes, sess. 24, c. 1 de Reform. Matrim., damnandos esse et anathemate percussit eos « qui falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta , irrita esse , et » parentes ea rata vel irrita facere posse. »

3° *Certum est* ergo matrimonia filiorum familias inconsultis vel invitis parentibus contracta , novo jure ecclesiastico non esse nulla , sed tantum illicita : verum graviter disputant theologi an jure antiquo canonico fuerint nulla : sententia affirmans communior et probabilior esse videtur ; sed quia mere est speculativa , ab ea abstinemus.

4° In jure Romano patres , fere illimitatam habentes potestatem in filios , matrimonia illorum sine consensu suo inita annulare poterant , paucis exceptis casibus . Imperatores christiani hanc dispositionem legum confirmarunt ac renovarunt, et Ecclesia eam adoptavit. Disciplina hæc, apud Græcos semper retenta , circa duodecimum sæculum mutata est in Ecclesia Latina , et tunc matrimonia ista cœperunt haberi ut valida. In concilio Tridentino magna exstitit disceptatio : oratores Galli for-

titer, nomine regis Christianissimi, petierunt « ut redderentur irrita matrimonia contracta a filiis absque parentum consensu, quippe plerumque noxia ac familiis indecora, et odiorum potius quam amoris fomes inter conjuges; » Pallavic., l. 22, cap. 1, n. 16.

Decretum prius propositum varias subiit mutationes, et tandem eo sensu latum est quod matrimonia forent illicita, non vero nulla, et anathema pronuntiatur contra illos qui negarent *ea esse vera ac rata*.

CAPUT QUARTUM.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII CANONICIS.

Impedimentum matrimonii est illud quod obstat ne matrimonium licite aut valide contrahatur; in priori casu oritur a lege simpliciter prohibitiva, et dicitur *impediens* vel *prohibens*; in posteriori casu, oritur a lege irritante, et vocatur *dirimens*.

Hujus capitis quatuor erunt articuli: 1^s erit de potestate statuendi impedimenta matrimonii; 2us de impedimentis impredientibus; 3us de impedimentis dirimentibus; 4us de impedimentorum canonicorum dispensatione.

ARTICULUS PRIMUS.

DE POTESTATE STATUENDI IMPEDIMENTA.

I. STATUS QUÆSTIONIS. — De potestate principum sæcularium ad statuenda matrimonii impedimenta infra tractabitur. Hic solum inquirendum est an Ecclesia ea stabilire possit.

Nullus unquam visus est negasse Ecclesiam habere potestatem statuendi impedimenta prohibitiva; dummodo concedatur matrimonium ad res sacras pertinere, conce-

dendum est Ecclesiam posse suis legibus illud regere. Pariter nullus catholicus negat Ecclesiam habere potestatem declarandi talia aut talia impedimenta esse juris naturalis vel divini, eaque legibus suis sancienti.

Sola igitur difficultas est an sua auctoritate ferre possit impedimenta quæ naturalem contractum ita irritent, ut dominium corporum valide non transferatur. Negarunt Lutherus et Calvinus, asserentes matrimonium non esse sacramentum, sed contractum mere civilem soli principum auctoritati subjectum. Marcus Antonius *de Dominis* eis ex parte consensit, a quo postea non multum discessit *Launoy*, doctor Sorbonicus, qui potestatem constituendi impedimenta tribuit principibus, et eam Ecclesiæ denegare videtur, æstimans sacramentum accessisse tantum naturali contractui. *Maultrot*, *Agier* et *Tabaraud*, contententes sacramentum Matrimonii a contractu esse omnino distinctum, affirmant principes solum contractum civilem dirimere posse, nihilque in sacramentum valere; et vicissim Ecclesiam habere potestatem statuendi quidquid spectat ad sacramentum, nihil vero posse in contractum. Unde inferunt matrimonium valide civiliter contractum carere quidem gratia sacramenti, sed tamen verum esse matrimonium, in quo liceat cuique Christiano tuta conscientia manere. « Talis est, ut ait *Perrone*, summa historiæ hujusce quæstionis, quæ primum excitata est a Protestantibus, et instaurata ab apostata Marco Antonio *de Dominis*, deinde refota a doctore *Launoy*, postea vero a Jansenistis et aulicis scriptoribus et ad nos usque pervenit. »

PROPOSITIO.

Ecclesia, jure sibi proprio, statuere potest impedimenta matrimonium etiam quoad contractum naturalem dirimentia.

II. ASSERTITUR ET PROBATUR POTESTAS ECCLESIE CIRCA IMPEDIMENTA MATRIMONII. — *Prob.* auctoritate, præscrip-

tione, traditione et ratione. 1° *auctoritate*. Concil. Trid., sess. 24, can. 4, hoc habet : « Si quis dixerit Ecclesiam » non potuisse constituere impedimenta matrimonium » dirimentia, vel in eis constituendis errasse ; anathema sit. »

Neque dicant *Launoy* et ejus asseclæ Concilium non asserere Ecclesiam hoc jure sibi proprio facere. Nam — a) Protestantes refellere intendebat : at Protestantes non negabant Ecclesiam impedimenta ex concessione principum constituere, sed nolebant eam id proprio jure facere posse : ergo genuinus canonis sensus est Ecclesiam proprio jure impedimenta constituere posse. — b) Pius VI hoc præcluserat effugium, in celebri bulla *Auctorem fidei*, anno 1794, dicens : « Quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum matrimoniis jure proprio » impedimenta constituere, quæ matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum ; » addit Pontifex doctrinam synodi Pistoriensis in hoc puncto canonum 3, 4, 9 et 12 sess. 24 concil. Trid., eversivam esse, et hæreticam.

Nec per Ecclesiam intelligendi sunt principes sæculares, ut volebat *Launoy* ; talis quippe significatio vocis *Ecclesia* est omnino inaudita et evidenter falsa : nec dicendum est ibi quæstionem esse duntaxat de disciplina ecclesiastica, cum sententia opposita declaretur hæretica. Ergo 1°.

2° *Præscriptione*. Omnes enim fatentur Ecclesiam a multis sæculis exercere potestatem instituendi impedimenta matrimonium dirimentia : ergo eam jure proprio habet. Etenim, vel eam jure proprio habet, vel usurpavit, vel a principibus accepit : jam vero duo posteriora dici nequeunt. Non prius ; repugnat quippe Ecclesiam, cui promissa est continua Spiritus sancti assistentia, potestatem sibi indebitam sic usurpavisse. Non posterius ; quia Ecclesia constituens leges matrimonium dirimentes, nunquam egit nomine principum, sed nomine proprio, tanquam in dominio ecclesiastico ad seipsam pertinente. Aliunde, si, quod repugnat, facultatem instituendi impedimenta a principibus accepisset, aliquod existere debe-

ret hujus concessionis vestigium : atqui nullum citatur. Ergo 2°.

3° *Ex Traditione*. Concilium Neocæsariense, in quarto sæculo, declaravit matrimonium per affinitatem impediri; concil. Ancyranum impedimentum raptus constituit, canone 11. Innumera reperiuntur alia facta tum apud Latinos, tum apud Græcos, ut unusquisque videre potest in Historia Matrimonii, auctore *Gibert*, vel apud *Drouin* aut *Collet*. Ergo 3°.

Quarto, ratione. Nullus catholicus negare potest matrimonium ad ordinem spirituales sicut ad ordinem civilem spectare et permaximi esse momenti. Nam — a) dat filios Ecclesiæ sicut societati civili; — b) filiorum educatio et sponsorum sanctificatio valde pendent a societate conjugali; — c) ex connubiis male ordinatis innumera gravissimaque sequuntur mala; — d) omni tempore et apud omnes gentes, præsertim tamen apud patriarchas, apud Judæos et apud Christianos, matrimonium semper habitum est ut res sacra. Ergo necesse est ut Ecclesia plenam habeat potestatem illud, prout Spiritus sapientiæ ei suggesserit, regendi, ac proinde leges etiam irritantes constituendi. Ergo 4°, etc. Ergo.

Non intelligitur qua audacia D. *Tabaraud*, Apostolicam traditionem, perpetuam Ecclesiæ praxim, evidentem concilii Tridentini definitionem et auctoritatem bullæ citatæ postponens, adhuc contendat Ecclesiam nihil posse in contractum, sed solum in sacramentum, et matrimonia civiliter tantum contracta ita naturaliter esse valida, ut sponsi tuto in eis, absque benedictione nuptiali, manere valeant. Auctoritates enim allatæ loquuntur de impedimentis matrimonium dirimentibus: porro, juxta sensum obvium et communem, impedimentum matrimonium dirimens est illud quod impedit ne matrimonium existat, ne dominium corporum transferatur, ne vinculum detur, ut expresse dicit Pius VI. Talis doctrina a labe hæresis purgari non potest.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Ecclesia nihil potest in substantiam sacramentorum, concil. Trid., sess. 21, cap. 2; et revera, nemine diffidente, alia sacramenta dirimere non potest. Ergo impedimenta matrimonium dirimentia statuere nequit.

R. Nego conseq. Ecclesia enim impedimenta matrimonii dirimentia constituendo, non efficit ut contractus valide initus materia hujus sacramenti non sit, sed tantum efficit ut talis contractus non sit validus, ac consequenter ad sacramentum non sufficiat: porro talis mutatio non est in substantia sacramenti. Res illustratur exemplo: vinum naturale est materia Eucharistiæ; qui portionem vini redderet acetum, efficeret ut ad consecrandum insufficientis esset: attamen materiam sacramenti Eucharistiæ non mutaret: ergo *a pari*, etc.

Ecclesia autem alia sacramenta dirimere non potest, quia eorum materia appositione conditionum sic dirimi nequit.

Inutile non erit perlegere Breve 22 aug. 1851, condemnans opus juris ecclesiastici, cujus auctor *Nuytz*.

Obj. 2º. Ecclesia, si matrimonium ratione contractus dirimeret, judicaret in foro alieno; ergo, etc.

R. Nego ant. Contractus enim naturalis, ad dignitatem sacramenti elevatus, sub hoc respectu est res sacra ad forum ecclesiasticum pertinens: ergo Ecclesia, hunc contractum dirimens, in proprio foro judicat, non in alieno.

Inst. In ea sententia fieri potest ut Ecclesia condemnet matrimonia quæ princeps approbat; atqui in eo casu potestatem indirectam exerceret, etc. Ergo.

R. Distinguo maj. Fieri potest ut Ecclesia condemnet matrimonia quæ princeps approbat, quoad vinculum, *conc.*; quoad effectus civiles, *nego maj.* Etenim in doctrina nostra fieri potest ut Ecclesia condemnet, quoad vinculum, matrimonia a principibus approbata, et spon-
sos sic tantum conjugatos velut filios ingratos turpiter

viventes habeat: pessimum eorum exemplum detestabitur, et sacramenta eis etiam in articulo mortis deneget, nisi resipiscant. At nihil circa conventiones matrimoniales, transmissiones hæreditatum aliosque effectus civiles statuet. Ergo plenam relinquet potestatem civilem principibus. Ergo.

Notandum Ecclesiam de jure naturali sicut de jure divino infallibiliter judicantem, decernere posse tales aut tales leges civiles juri naturali esse adversas, et tuta conscientia in praxi sequendas non esse.

III. DE HIS QUI IN ECCLESIA POTESTATEM HABENT CONSTITUENDI IMPEDIMENTA. — *Certum est* 1° illam residere in concilio generali legitime celebrato, quia totam repræsentat Ecclesiam.

Certum est 2° eam pariter residere in summo Pontifice, qui plenitudinem habet jurisdictionis ad gubernandam universam Ecclesiam necessariæ: hanc autem potestatem summus Pontifex exercere potest per legem universalem cunctos Christianos obligantem, et per mandatum particulare; cum enim modus ea utendi a Christo non fuerit determinatus, concilium generale legitime convocatum et Romanus Pontifex, ex omnium confesso, habent facultatem eum qui sibi magis libuerit eligendi.

Certum est 3° episcopos, in præsentī rerum statu, impedimenta matrimonium dirimentia constituere non posse, quia jus illud summo Pontifici vel concilio generali est reservatum. An vero id possent vi nativæ suæ potestatis, negant qui contendunt eos jurisdictionem suam a summo Pontifice accipere; alii affirmant. Verum, cum hæc controversia nullius sit momenti quoad praxim, eam prætermittimus.

Eadem est difficultas quoad concilia particularia: majorem quippe non habent potestatem quam episcopi.

Quid autem sit de consuetudine unius provinciæ, an scilicet sufficiat ad introducendum vel abrogandum impedimentum pro ista provincia, non sibi consentiunt theologi. Coll. Andeg., cum aliis, affirmat, quia consue-

tudo vim suam habet ab Ecclesia universali vel a summo Pontifice ei consentiente.

IV. DE IIS QUI IMPEDIMENTIS CANONICIS TENENTUR. —

1° Omnes catholici, nullo excepto, tenentur impedimentis canonicis, quorum vim non tollit etiam ignorantia invincibilis, si sint dirimentia. Lex namque tale impedimentum constituens, habet pro objecto ipsum contractum irritandum: vel ergo nulla est, et effectum non producit; vel est valida, et contractum semper irritat, independenter a voluntate aut a dispositionibus contrahentium.

2° Hæretici, juxta communem sententiam theologorum, praxim sanctæ Sedis et doctrinam Bened. XIV, Const. *singulari nobis*, non sunt immunes ab impedimentis, apud ipsos ante separationem promulgatis, excepto forsan clandestinitatis impedimento, de quo infra dicemus. Ratio est quia rebellio producere non potest immunitatem a legibus.

3° Infideles legibus Ecclesiæ non obligantur « quia de » iis qui foris sunt Ecclesia non judicat. » Attamen, indirecte infideles obstringi possunt impedimentis Ecclesiæ; v. g., si infidelis cum fideli matrimonium contrahat.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE IMPEDIMENTIS CANONICIS PROHIBITIVIS.

Hæc impedimenta dicuntur impediencia vel prohibitiva quæ impediunt ne matrimonium licite fiat, sed validitati ejus non nocent.

Quatuor sunt sequenti versiculo expressa :

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum.

Octo alia in jure canonico reperiuntur : sed cum penitus desierint, de quatuor adhuc exstantibus paucis verbis nobis dicendum est.

1° *Ecclesiæ vetitum* est Ecclesiæ prohibitio generalis aut particularis ne matrimonium celebretur; generalis

quidem, v. g., ne celebretur ante publicationem bannorum, vel ne hæreticus cum catholica, aut vice versa, jungatur; particularis vero, si parochus aut episcopus matrimonium quibusdam sponsis ad tempus interdicat, v. g., quia suspicio de existentia alicujus impedimenti dirimentis exorta est; Decretal. lib. 4, tit. 16, cap. 2.

2º *Tempus*, quod etiam dicitur tempus feriale, est illud quo Ecclesia nuptias celebrare vetat; nempe *ab Adventu Domini Jesu Christi usque in diem Epiphaniæ, et a feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis inclusive*: sunt ipsamet verba concilii Trid., sess. 24, cap. 2.

Vox *inclusive* de die Epiphaniæ sicut de octava Paschatis intelligenda est.

Tempus istud incipit a sabbato ante dominicam primam Adventus, hora primarum Vesperarum, quæ sunt de Adventu, et a sola feria quarta Cinerum; quia feria primas non habet Vesperas. Unde matrimonium celebrare non liceret in vespere sabbati ante dominicam primam Adventus: liceret vero, seclusa alia prohibitione, usque ad mediam noctem feriæ tertiæ ad feriam quartam Cinerum.

Ad hoc impedimentum temporis referenda est prohibitio in Ritualibus expressa, ne matrimonium celebretur diebus dominicis aut festis de præcepto, nec ante ortum solis vel post meridiem.

Quamvis concilium sola nuptiarum solemnia prohibere videatur, ut nuptias benedicere, sponsam traducere, convivium nuptialia celebrare, et ita communiter intelligatur, ut patet ex Rituali Romano et ex Bened. XIV, Inst. 80, certum est tamen ex usu in Gallia recepto, nullum apud nos celebrandum esse matrimonium ante faciem Ecclesiæ hoc tempore absque dispensatione episcopi, nisi urgeat necessitas, v. g., ad legitimandam prolem in articulo mortis, et recursus ad episcopum aut vicarium ejus generalem non sit moraliter possibilis.

Proclamationes bannorum et celebratio sponsalium nullo tempore interdicuntur.

3º *Sponsalia*: quo nomine simplices intelliguntur pro-

missiones serio factæ; matrimonium enim cum alia persona reddunt jure naturali illicitum, quia naturalis existit obligatio sub peccato mortali hujusmodi promissiones adimplendi.

4° *Votum*; quod quadruplex distingui potest, scilicet, — a) votum simplex castitatis; — b) votum ingrediendi religionem; — c) suscipiendi Ordines sacros; — d) votum non nubendi.

Certum est quadruplex illud votum matrimonium reddere graviter illicitum, et quidem jure naturali, quia est violatio fidei Deo datæ.

Raro autem parochus benedictionem nuptialem dene-gare potest, in foro externo, sponsis eam requirentibus, quia scit unum ex ipsis matrimonium alteri antea promississe, vel votum emisisse: communiter sola via persuasionis ad summum uti potest.

ARTICULUS TERTIUS.

DE IMPEDIMENTIS CANONICIS DIRIMENTIBUS.

Quindecim communiter numerantur impedimenta canonica, matrimonium dirimentia, sequentibus contenta versibus:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Amens, affinis; si clandestinus et impos;
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicuntur canonica, non quod a canonibus Ecclesiæ omnia fuerint instituta; quædam enim sunt juris naturalis aut juris divini, ut ostendemus agendo de singulis: sed quia in jure canonico reperiuntur.

§ I. — De impedimento erroris.

I. QUOTUPLEX SIT ERROR. — Duplex distinguitur error relative ad matrimonium, quia circa duplex objectum

versari potest, videlicet circa personam et circa qualitates personæ. Prior dicitur substantialis, et posterior accidentalis. Aliquis putat se ducere Annam et ducit Mariam, est error personæ seu substantialis; arbitratur se ducere puellam nobilem, divitem, virginem, pacificam, etc., et reipsa ducit plebeiam, pauperem, corruptam, rixosam, etc., est error circa qualitates, seu accidentalis.

II. DE ERRORE CIRCA PERSONAM. — Omnis error circa personam jure naturali dirimit matrimonium; etenim omnis error circa objectum contractus, illum jure naturali reddit nullum, quia consensus utriusque contrahentis non est in idem: porro ubi agitur de matrimonio, quilibet error circa personam cadit in ipsum objectum contractus: ergo.

Unde parvi refert an error sit antecedens vel concomitans, vincibilis vel invincibilis, crassus aut supinus: in cunctis casibus impedit ne consensus contrahentium sit in idem. Ergo.

In aliis sacramentis et contractibus error personæ validitati eorum non obstat: v. g., aliquis baptizat Annam credens se baptizare Petrum, validus est baptismus; boves suos vendit Paulo, persuasum habens se eos vendere Jacobo, valet contractus.

Sed hoc non probat errorem circa personam matrimonium invalidum non reddere. Ratio disparitatis est quod, in exemplis allatis, intentio baptizantis ad personam præsentem dirigatur, et intentio vendentis non tam ad personam quam ad pretium mercis limitetur, dum, e contra, in matrimonio consensus contrahentis non cadit in personam præsentem, quæcumque sit, sed in personam de qua prius conventum est, et quæ supponitur præsens, dum revera est absens: consentit ergo in personam absentem, non vero in personam præsentem. Ergo.

Hinc matrimonium Jacob cum Lia, quam putabat esse Rachelem, primum fuit nullum, et non nisi per sequentem consensum factum est validum.

III. DE ERRORE CIRCA QUALITATES PERSONÆ. — Error

circa qualitates personæ per se non irritat matrimonium; error enim contractum per se irritare non potest, nisi cadat in ipsius objectum: at error circa qualitates personæ non cadit in objectum contractus, siquidem objectum istud est ipsamet persona, non vero ipsius qualitates.

Hinc sponsus valide contrahit matrimonium cum vidua vel corrupta, quam putat virginem, etiamsi per fraudem in hunc errorem fuerit inductus; fraus enim inducit quidem obligationem reparandi injuriam, sed non efficit ut consensus non versetur circa substantiam rei de qua agitur. Nec obstat quod contrahens matrimonium inire noluisset si qualitatem novisset: non consideratur enim quid fecisset, sed quid fecerit.

Unde vagus, v. g., jactitat se nobilem esse et multorum bonorum possessorem: falsis testimoniis ostensis, persuadet puellæ nobili hæc esse vera et manum ejus obtinet, matrimonium est validum.

Diximus *per se*: nam in triplici casu error qualitatis matrimonium dirimit: nempe 1° si contrahens consensum suum a tali qualitate pendere formaliter statuatur; 2° si error qualitatis redundet in personam, ut si persona sub hac sola qualitate noscatur; v. g., puella credit nubere primogenito regis, illum facie non cognoscens, et alter est præsens, non in præsentem consentit nubendo sed in alterum quem habet in mente. Secus esset, si falso arbitrans juvenem quem pluries vidit esse primogenitum regis, illum acceptaret in conjugem: tunc enim error non in ipsam personam, sed in ipsius qualitatem caderet, *ut patet*. 3° Error conditionis, de quo in sequenti paragrapho dicturi sumus.

§ II. — De impedimento conditionis.

Non de qualicumque conditione, sed tantum de conditione servitutis hic agitur.

Per servos autem non intelliguntur ii qui propria voluntate ad servitium alicujus, juxta morem nunc consue-

tum, se obstringunt; bene vero ii soli qui libertatem suam amiserunt.

Certum est servitutem matrimonium non dirimere jure naturali; evidens quippe est servos esse aptos ad essentialia matrimonii; unde servi secum nubere possunt; imo servus qui putat ducere liberam et duceret servam, valide contraheret, *ut communiter volunt theologi.*

Omnes fatentur personam liberam valide inire matrimonium cum persona serva cujus servitutem cognoscit.

Unde sola ignorantia servitutis jure positivo matrimonium dirimit; patet ex jure canonico, Decr. 2^a p., causa 29, quæst. 2, cap. 4, et de Conjugio servorum, lib. 4 Decretal., tit. 9, cap. 4, *Si quis ingenuus*. Leges hic citatæ impedimentum non statuunt, sed supponunt illud jam existere: hinc concluditur illud jure gentium seu consuetudine fuisse introductum.

Cum servitus locum amplius non habeat in Gallia, nec in aliis vicinis regnis, frustra de hoc impedimento fusius dissereremus.

§ III. — De impedimento voti.

I. DE DIVERSIS VOTIS. — Non omne votum, sed solum castitatis vel religionis votum matrimonium impedire potest; de isto igitur solum loquimur.

Votum est simplex vel solemne. Votum solemne illud est quod emittitur in religione ab Ecclesia approbata tanquam perfecte regulari et cum certis circumstantiis ab ea determinatis. Votum simplex illud est quod vel una ex his conditionibus caret.

Illæ autem conditiones sunt: 1° ut religio a Sancta Sede fuerit approbata tanquam perfecte regularis; 2° ut votum legitime acceptetur nomine Ecclesiæ per respectivum superiorem, vel per ejus delegatum; 3° ut fiat traditio et acceptatio absoluta totius personæ per tria vota perpetua castitatis, obedientiæ et paupertatis; 4° tandem,

ut vovens sexdecim annos ætatis et annum integrum novitatus compleverit, uti conc. Trid. sub pœna nullitatis præscripsit, sess. 25, cap. 15, de Regul. Hæc omnia magis explicabuntur in Decalogo.

Ex his autem sequitur stricte solemnities non esse vota ad tempus vel cum aliqua restrictione emissa etiam in religione approbata, ut nunc fit in Gallia, ubi vel non fiunt vota perpetua, vel fiunt conditionata, vel retinetur dominium in bona actualia et futura, juxta civiles leges id præscribentes. Eo sensu pluries respondit sacra Pœnitentia; sic pariter rescripsit cardinalis *Fontana* ad moniales Visitationis Beatæ Mariæ Parisiensis. Notandum tamen S. Congregationem specialiter interrogatam de votis virorum, respondisse sua decreta alias edita spectare solummodo ad moniales.

II. DE IMPEDIMENTO EX VOTO ORIENTE. — Votum simplex, quodcumque sit, impedit ne matrimonium contrahi possit sine peccato mortali; non autem illud reddit nullum.

Verum de fide est votum solemnne matrimonium dirimere : id constat ex conciliis Lateranensi I, Lateranensi II, et Trident., sess. 24, can. 9, quod sic se habet : « Si quis dixerit regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante voto; anathema sit. » Ergo.

Votum castitatis in societate Jesu, post biennium novitatus emissum, licet simplex, dirimit tamen matrimonium ex bulla *Ascendente Domino* Gregorii XIII, nisi adsit dispensatio superioris generalis.

Sed vota saltem monialium quæ nunc emittuntur in Gallia, matrimonium probabilius non dirimunt, quia, cum aliqua perfectione ad solemnitatem voti requisita careant, reputanda sunt simplicia.

Acriter disputant inter se theologi circa naturam impedimenti per solemnem professionem religionis contracti : plurimi dicunt illud jure naturali matrimonium dirimere; nam, inquiunt, per professionem religiosam

persona datur, traditur, acceptatur : res autem uni data et ab eo acceptata, jam alteri valide dari non potest, solo attento jure naturali. Ita communiter Thomistæ inter quos *Billuart*. Alii autem multo probabilius contendunt illud jure tantum ecclesiastico matrimonium dirimere : votum enim simplex matrimonium non dirimit : porro sola Ecclesia constituit differentiam inter votum simplex et votum solemne. Extrav. tit. 6 de Voto, cap. unic. Ergo.

Unde Casimirus, diaconus et Cluniacensis monachus, factus rex Poloniae, obtenta dispensatione a summo Pontifice Benedicto IX, uxorem duxit, et Pius VII, temporibus nostris, cum multis monialibus ac monachis solemniter professis dispensavit, ad revalidanda matrimonia sacrilege inita. Non tamen intendit quæstionem in scholis agitatam definire, sed opinionem sibi probabiliorem secutus est, inquiunt Thomistæ.

§ IV. — De cognatione.

Triplex distinguitur cognatio, scilicet naturalis seu carnalis, spiritualis et legalis. De unaquaque seorsim dicendum est.

SECTIO PRIMA. — De cognatione naturali.

Cognatio naturalis, quæ dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, est vinculum personarum, quarum una ab alia, vel ambæ ab eadem, tanquam communi propinquo stipite, per carnalem generationem descendunt.

Ex hac definitione patet hanc cognationem contrahi etiam cum illegitimis; siquidem illegitimitas non impedit quin carnalis consanguinitas existat.

Tria distinguenda sunt in consanguinitate, scilicet stipes, linea et gradus, *la souche, la ligne et le degré*.

Stipes est persona ex qua aliæ ducunt originem.

Linea est series personarum ab eodem stipite des-

cendentium : duplex est, recta et collateralis seu transversa.

Linea recta est series personarum quarum una ab altera descendit, v. g., filius a patre, pater ab avo, etc.

Linea collateralis seu *transversa* est series personarum quarum una ab altera non descendit, sed quæ solum ab eodem stipite communi descendunt, ut frater et soror. Duplex est : nempe æqualis, quando consanguinei æqualiter a communi stipite distant, ut frater et soror; et inæqualis, cum personæ a communi stipite inæqualiter distant, v. g., patruus et neptis.

Gradus est mensura distantiae unius personæ ab altera, secundum lineam.

Nunc statuendæ sunt regulæ ad distinguendos gradus consanguinitatis, et determinandum quo gradu consanguinitas matrimonium dirimat.

Punctum primum. — De regulis quibus gradus consanguinitatis distinguuntur possunt.

Tres hujusmodi dantur regulæ in jure canonico, scilicet prima pro linea recta, secunda pro linea collateralis æquali, et tertia pro linea inæquali.

1° *In linea directa*, tot sunt gradus quot sunt personæ, dempto stipite; v. g., pater, filius, nepos et pronepos quatuor sunt personæ, et tres tantum gradus, quia tres tantum sunt generationes et tres personæ, dempto stipite.

2° *In linea collateralis et æquali*, eodem gradu inter se distant consanguinei quo remoti sunt a communi stipite: v. g., frater et soror sunt in primo gradu, consobrinus et consobrina in secundo, etc.

3° *In linea collateralis et inæquali*, tot gradibus a se invicem distant personæ quot remotior distat a communi stipite. Hæc regula statuta est ad magis favendum libertati matrimoniorum, et aliunde æquum est personas non reputari inter se propinquiores quam remotior est respectu communis stipitis. Hinc frater et filia fratris sunt in secundo gradu.

Attamen in petitione dispensationis exprimenda est graduum inæqualitas, saltem ex tutiori sententia.

In jure civili, tum antiquo, tum recenti, aliter computantur gradus consanguinitatis in linea collateralis; ascenditur enim a persona ad communem stipitem, et descenditur ad aliam personam de qua agitur. Sic duo consobrini qui, juxta computationem canonicam, sunt in secundo gradu, sunt in quarto secundum methodum juristarum. Sola computatio canonica quoad matrimonium retinenda est, ut expresse statuit Alexander III, causa 35, q. 8, can. *Ad sedem*, alioquin graves contingere possent errores; v. g., Joannes est in primo gradu et Bertha in quarto, juxta computationem civilem essent in quinto gradu; attamen sunt adhuc in gradu prohibito.

Cæterum, ne irrepat error in materia tanti momenti, juvat scribere in charta stipitem communem : deinde generationes et nomina personarum hinc et inde, usque dum perveniatur ad eas personas quæ connubio jungendæ sunt : postea facile computabuntur gradus, juxta regulas modo expositas.

Exemplar hujusmodi tabellæ vel arboris genealogiæ, ut dicitur, in Rituali invenitur.

Notandum est consanguinitatem inter easdem personas ex duplici vel etiam multiplici capite oriri posse, et tunc duplex vel multiplex est sanguinis propinquitas in petitione dispensationis aperienda : v. g., duo fratres duas feminas sibi consobrinas ex dispensatione duxerunt; liberi ex utroque matrimonio provenientes dupliciter inter se consanguinei sunt, et hæc circumstantia necessario declaranda est.

Punctum secundum. — Quo gradu et quo jure consanguinitas matrimonium dirimat.

I. QUO GRADU CONSANGUINITAS MATRIMONIUM DIRIMAT. — In linea recta consanguinitas dirimit matrimonium in quocumque gradu; in linea autem collateralis usque ad

quartum gradum inclusive et non ultra. Sic statuit Innocentius III, in concilio Lateranensi IV, anno 1215, et lex ista quæ refertur in Decretal. l. 4, cap. 8, de Consang. et Affin., observata est.

In primis Ecclesiæ sæculis non videtur hoc impedimentum huc usque extensum fuisse; versus septimum sæculum cœpit extendi usque ad septimum gradum, ut videtur in Epistola Gregorii II ad Bonifacium, anno 731; sed in concilio Lateranensi sapienter restrictum fuit ad quartum gradum.

Impedimentum istud similiter existit pro eis qui ex eodem patre vel eadem matre tantum orti sunt, et pro spuriiis seu illegitimis ex eodem stipite descendentibus.

Si unus inter gradus prohibitos sistat, alter vero eos excedat, v. g., unus est in quarto gradu et alter in quinto, nullum est impedimentum quia gradus remotior trahit post se propinquiorem: reputantur ergo in quinto gradu, Decretal. l. 4, tit. 14, de Consanguinitate et Affinitate, cap. 9.

Rationes autem ob quas matrimonium inter primos gradus consanguinitatis prohibetur, sunt, juxta S. Th. 2 2, q. 144, art. 9: 1° ut matrimonia propter bonum commune ad extraneos extenderentur, et sic multiplicarentur amici; 2° ut servetur reverentia consanguineis debita; nam inter conjuges non reverentia, sed amor existit; 3° ne consanguinei sub spe matrimonii minus caste viverent, cum in eadem domo frequenter manere debeant.

II. QUO JURE CONSANGUINITAS MATRIMONIUM DIRIMAT. — In linea recta certum est matrimonium dirimi jure naturali, saltem in primo gradu; natura enim etiam apud Barbaros refugit horrendas patris conjunctiones cum filia, et matris cum filio.

Plures theologi dicunt matrimonium in aliis gradibus lineæ rectæ non dirimi jure naturali; alii vero affirmant; sed cum illa quæstio sit mere speculativa, eam prætermittimus: nulla unquam concessa est dispensatio in hac linea.

In linea autem collateralis omnes moraliter consentiunt

matrimonium non dirimi jure naturali, excepto primo gradu, sed jure ecclesiastico, et revera saepe conceduntur dispensationes in aliis gradibus.

Quoad primum gradum, *Sanchez*, *Sylvius* et multi alii contendunt matrimonium jure naturali dirimi, nempe inter fratrem et sororem: ratio eorum est quod homo naturaliter quandam honorificentiam debeat parentibus, ac consequenter consanguineis ab iis proxime descendentibus: unde ipsi gentiles hujusmodi nuptias detestantur. Multi vero alii theologi contrariam sententiam amplectuntur, dicuntque tale matrimonium graviter illicitum esse, secluso casu necessitatis, et tamen validum, solo attento jure naturali.

In hac opinionum divisione, certum est nullam concedendam esse dispensationem in primo gradu, nisi forte ageretur de consanguinitate occulta et de matrimonio in ea cum bona fide contracto; v. g., pater qui habet filium legitimum habuit filiam naturalem, quam velut extraneam in domo sua educandam curavit; filius legitimus ignorans hanc puellam suam esse sororem, eam, mortuo patre, requirit in matrimonium atque ducit. Si postea vinculum consanguinitatis deprehendatur, quid erit faciendum? Nobis videtur quod summus Pontifex in eo casu dispensare possit, quia in concedendis dispensationibus, gravi urgente causa, secundum opinionem probabilem agere potest, ut omnes fatentur. Ergo.

Sequitur ex dictis consanguineos collaterales qui in infidelitate matrimonio junguntur, et nulla lege positiva impediuntur, post conversionem non esse separandos, nisi agatur de primo gradu, quo in casu consulendus est summus Pontifex.

SECTIO SECUNDA. — *De cognatione spiritali.*

I. DE IMPEDIMENTO INDUCTO PER COGNATIONEM SPIRITUALEM. — Cognatio spiritalis est propinquitas personarum ratione Baptismi vel Confirmationis jure ecclesiastico inducta.

Hæc cognatio inter multas personas olim extendebatur et matrimonium dirimebat : nunc autem ex conc. Trid., sess. 24, cap. 2 de Reform. Matrim., inter personas sequentes tantum est impedimentum dirimens : 1° inter susceptores, id est, patrinum et matrinam ex una parte, et baptizatum ac patrem et matrem baptizati ex altera parte; 2° inter baptizantem et baptizatum ac patrem et matrem baptizati.

Iidem sunt omnino gradus cognationis spiritualis matrimonium dirimentis ratione Confirmationis inductæ, ut constat ex eodem cap. concil. Trid. Sed in multis diocesisibus mos invaluit ut patrinus et matrina pro Confirmatione amplius non adhiberentur.

Ratio institutionis hujus impedimenti ecclesiastici est quia per Baptisma novam suscipimus nativitatem, quæ perficitur in Confirmatione : unde judicatum est omnes ad conferenda hæc sacramenta proxime concurrentes, aliquo modo parentes nostros esse spirituales, proindeque reverentiam ipsis debitam esse, sicut genitoribus secundum carnem.

Hinc 1° qui baptizavit puellam, etiam in casu necessitatis, nec illam nec matrem ejus ducere posset.

De impedimento ex baptismatione propriæ prolis nascente dicemus in Supplemento ad hunc Tractatum.

Hinc 2° qui infantem in fontibus Baptismatis tenuerunt matrimonium secum inire possunt, non vero cum infante nec cum patre et matre ejus.

Hinc 3° licet conc. Trident. præscribat, eodem capite, ut unus sit patrinus aut una matrina, secundum sexum, vel ad summum unus et una : si tamen plures a parentibus designati et a parocho acceptati, infantem simul susciperent ut patrini aut matrinæ, peccarent contra præceptum sanctæ synodi; at nihilominus omnes impedimentum contraherent. Ita major et sanior pars theologorum. *Hinc*, ait *Collet*, t. xiv, si una civitas aliquem per delegatum susciperet e fontibus sacris, omnes cives impedimento detinerentur.

II. DE CONDITIONIBUS REQUISITIS UT COGNATIO SPIRITUA-

LIS IMPEDIMENTUM INDUCAT. — Plurimæ requiruntur conditiones, scilicet : 1° ut sint baptizati, quia secus Ecclesiæ non subicerentur ; 2° ut usum rationis habeant, alioquin nec munus patrini et matrinæ exercere possent, nec prohibitionis Ecclesiæ forent capaces ; 3° ut Baptismus reipsa administretur ; unde qui officium patrini et matrinæ in supplendis solemnitatibus exercent, impedimentum non contrahunt ; 4° ut administretur solemniter : si enim patrinus et matrina infantem domi sine solemnitatibus baptizatum nominarent, cognationem spirituales non contraherent, quia illum de sacris fontibus revera non levarent ; 5° ut infantem nomine proprio e fontibus sacris suscipiant : unde procuratores, nec impedimentum, nec obligationes patrini et matrinæ contrahunt, sed principalis tantum cujus nomine agunt, et ille solus in registro tanquam patrinus describendus est. Ita Sylvius, *Fagnan*, *Billuart*, *Dens*, etc. ; 6° ut patrinus et matrina designati fuerint a parentibus, vel saltem a parrocho, cujus est parentes supplere ; id patet ex citato conc. Trident, quod addit : « Si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spirituales nullo pacto » contrahunt. »

Tactus physicus, ex sententia probabiliori, non necessarius est ; sufficit ut designati adstant baptismo cum animo obligationes patrini et matrinæ contrahendi.

SECTIO TERTIA. — *De cognatione legali.*

Cognatio legalis ea est quæ oritur ex adoptione legali.

Adoptio autem est assumptio legitima extraneæ personæ in filium, vel in filiam, in nepotem vel in neptem. Duplex distinguitur, videlicet perfecta et imperfecta. Est perfecta, quando adoptatus transit in familiam adoptantis, et sub potestate ejus constituitur : hæres ejus est necessarius eodem modo ac filius legitimus. Est autem imperfecta, quando adoptatus non ita transit absolute in familiam adoptantis, sed tantum jus acquirit ei succedendi ab intestato.

Hæc utraque adoptio erat usitata in jure Romano et inde transiit in jus canonicum, ut videre est apud Benedictum XIV, de Synodo diœces., l. 9, cap. 10.

Adoptio perfecta jure canonico dirimit matrimonium, 1° in linea recta, inter adoptantem et adoptatum, et probabilius inter adoptantem et adoptati filios ac filias, usque ad quartum gradum; 2° in linea collateralis, inter adoptatum et filios et filias adoptantis in primo gradu tantum; 3° in affinitate, inter adoptantem et uxorem adoptati, et vice versa, inter adoptatum et uxorem adoptantis. Vide caput unicum de *Cognitione legali*, Decret. causa 3, quæst. 3, cap. 1 et 6; Decretal. l. 4, tit. 12.

At illud impedimentum in linea collateralis non subsistit, nisi eo tempore quo adoptatus est in potestate adoptantis: unde emancipatus, filiam adoptantis absque dispensatione ducere potest. Ita S. Th., Salmantic., S. Liguorius, etc. Verum est perpetuum inter adoptatum et adoptantem et uxorem illius.

Quærunt theologi an adoptio imperfecta jure canonico matrimonium dirimat, et inter se disputant: eo ipso, casu adveniente, petenda esset dispensatio ad cautelam.

Vera adoptio locum non habebat in Gallia ante novum codicem, sicque amplius non existebat impedimentum canonicum de facto in regionibus nostris: sed, renovata adoptione, art. 343 et seq. Cod., revixit impedimentum, ac consequenter matrimonium fieri non posset in gradu prohibito, sine dispensatione ecclesiastica.

§ V. — De impedimento criminis.

Per crimen hic intelligitur adulterium, conjugicidium, vel utrumque simul.

Constat ex pluribus Ecclesiæ decretis, et præsertim ex Decreto, causa 34, quæst. 1, c. 5, et ex multis capitibus tituli *De eo qui duxit*, Decretal. l. 4, tit. 7, utrumque crimen, seorsim sumptum et simul junctum, impedimentum esse jure ecclesiastico matrimonium dirimens, posi-

tis nonnullis conditionibus, de quibus mox dicturi sumus.

Convenienter hoc impedimentum fuit institutum, ne allicerentur conjuges ad crimina adulterii et conjugicidii committenda.

I. DE ADULTERIO SINE CONJUGICIDIO. — Ut adulterium sine conjugicidio sit impedimentum dirimens, tres requiruntur conditiones, scilicet 1° ut sit verum, formale et consummatum: hinc, si matrimonium esset invalidum, si conjux qui putatur vivus esset mortuus, aut si actus turpes tantum exercerentur, non vero copula consummata, non contraheretur impedimentum.

2° Requiritur promissio matrimonii, ante vel post adulterium exterius facta et a complice acceptata. Valet promissio ficta aut conditionata, quia manet ratio legis, id est, allectio ad crimen: ad acceptationem probabiliter sola sufficit taciturnitas, quamvis multi id negent. Non sufficeret, e contra, promissio vera et acceptata, sed ab utroque ante crimen adulterii revocata.

Attentatio matrimonii, sive clandestine, sive coram parcho, sive ante, sive post adulterium, æquivalet promissioni.

3° Tertia conditio est ut promissio vel attentatio matrimonii fiat et adulterium committatur, vivente priore et eodem conjuge: unde Paulus, v. g., vivente priore conjuge, promisit Marthæ se eam ducturum si viduus fieret: deinde factus viduus ducit Joannam, et adulterium committit cum eadem Martha; impedimentum criminis erga eam non habet, modo non iteraverit promissionem matrimonii antea datam.

II. DE CONJUGICIDIO SINE ADULTERIO. — Conjugicidium sine adulterio erit impedimentum matrimonium dirimens, si tres adsint conditiones omnino necessariae, videlicet:

1° Mutua conspiratio: unde non sufficit quod conjux suum conjugem occidat, si persona cum qua matrimonium initurus est hanc actionem ignoret aut ei non consentiat.

2° Intentio matrimonii: ita saltem multi theologi,

post *Sanchez*, ut *P. Antoine*, *Collet*, *Billuart*, etc., contra *Sylvium* aliosque plures; quia intentio legis est ne quis desiderio aut spe matrimonii propriam vel alterius conjugem occidat. Si ergo ex vindicta, odio, desiderio successionis, hoc agerent, impedimentum non contraherent: non tamen necesse est ut sit inter eos matrimonii promissio nec, secundum quosdam, ut intentio unius alteri sit nota.

3° Mors secuta: non sufficit enim mors attentata, quia odia sunt restringenda, et caput *Laudabilem* Decretal. l. 3, tit. 33, loquitur de morte, non vero de attentatione mortis. Necesse est igitur ut uterque in inortem vere secutam reipsa influxerit, sive physice, sive moraliter, v. g., jussu, consilio, consensu, etc. Si mors itaque per culpam medici sequatur, nullum erit impedimentum.

III. DE ADULTERIO ET CONJUGICIDIO SIMUL. — Quando crimina adulterii et conjugicidii coadunantur, non requiritur mutua conspiratio ad conjugicidium, nec promissio, nec attentatio matrimonii, sed hæc tria sufficiunt:

1° Adulterium verum, formale, id est ab utraque parte cognitum et consummatum, præcedere debet conjugicidium, non tamen necesse est ut præcedat machinationem: v. g., *Petrus* venenum uxori suæ propinat intentione, ea mortua, *Bertham*, cum qua nondum peccavit, ducendi; deinde, vivente adhuc uxore ejus, adulterat cum *Bertha*; impedimentum inter eos existit.

2° Machinatio mortis ab uno adulterantium ex intentione matrimonii facta: si fieret ex intentione liberius cum adultera vivendi, vel aliam ducendi, non existeret impedimentum. Non requiritur autem ut hæc intentio alteri manifestetur.

3° Mors ex machinatione unius adulterorum secuta eodem sensu ac in fine præcedentis sectionis.

§ VI. — De impedimento disparitatis cultus.

I. DE MATRIMONIIS INTER FIDЕLEM ET INFIDЕLEM INITIS.
— Per disparitatem cultus hic intelligitur diversitas religionis inter duas personas, quarum una est baptizata et altera infidelis.

Certum est matrimonium inter has personas jure naturali aut jure divino positivo non irritari; nam, in primis Ecclesiæ sæculis, plura visa sunt hujusmodi matrimonia quæ nullo modo fuerunt reprobata, v. g., inter S. Monicam et Patricium, S. Clotildem et Clodovæum, etc.

Sed non minus certum est hanc cultus disparitatem esse impedimentum ecclesiasticum, matrimonium dirimens. Ita unanimi ore theologi et canonistæ, quamvis jus scriptum hoc statuens non reperiatur. In quinto sæculo, matrimonia Christianorum cum infidelibus cœperunt irritari, inquit *Dens*, t. VII, per leges imperatorum, et in duodecimo sæculo hæc consuetudo facta est universalis per totam Ecclesiam.

Unde matrimonia Christianorum, sive catholicorum sive hæreticorum, aut schismaticorum, cum Judæis, Mahumetanis aut paganis, vel etiam cum catechumenis, aut cum iis qui invalide fuerunt baptizati, sunt nulla, nisi legitima dispensatio a summo Pontifice fuerit obtenta.

In ultimo sæculo gravis exorta est controversia circa existentiam hujus impedimenti apud Japonenses et Sinenses, ubi hæc consuetudo ecclesiastica introducta non videbatur. Curia Romana, partem tutiorem eligens, concessit missionariis facultatem dispensandi, ut testatur Bened. XIV, in Const. *Singulare nobis*, diei 9 februarii 1749, n. 19, Bullar. t. III.

Ecclesia semper detestata est matrimonia fidelium cum infidelibus, quamvis ea non semper irritaverit, et aliquando dispensationem concedat. *Cui vult nubat*, inquit B. Paulus, I Cor. VII, 39, loquens de vidua christiana,

tantum in Domino. Nolite jugum ducere cum infidelibus, ait idem Apostolus, II Cor. VI, 14. Et quidem tale consortium multa inducit pericula, tum pro fidei sponso, tum pro liberis ex eo matrimonio provenientiibus.

II. DE MATRIMONIIS MIXTIS.— Matrimonia mixta dicuntur ea quæ fiunt inter catholicos et hæreticos. Certum est illa matrimonia nulla lege irrita esse, sed, propter rationes modo expositas, sunt illicita, nisi gravi de causa legitima concedatur dispensatio. Sic multa concilia, etiam in primis Ecclesiæ sæculis, omnes catholici doctores et plurimi summi Pontifices, quod legendum datur in variis auctoribus, præsertim apud Bened. XIV, de Synodo diocesana, l. 6, c. 5.

Hæc autem dispensatio a solo pontifice Romano concedi potest, et pactum quo in religione heterodoxa informandi sunt liberi semper reprobatur. Imo, pontifex Romanus dispensationem non solet concedere nisi ea conditione ut uterque promittat sponsus omnes liberos ex hac unione proventuros in religione catholica educandos esse.

§ VII. — De impedimento vis seu metus.

I. DE EXISTENTIA IMPEDIMENTI EX VI ORIENTIS. — Vis, coactio et metus hic æquiparantur, quia eundem habent effectum quoad matrimonium.

Vis vel coactio est motio a principio extrinseco contra voluntatis inclinationem nobis impressa. Metus est trepidatio mentis ob malum imminens.

Multiplex distinguitur, scilicet :

1º Alius gravis et alius levis : metus gravis ille est quo timetur malum grave et probabiliter imminens, v. g., mors, mutilatio, incarceration, bonorum amissio. Levis autem ille est quo timetur malum leve, aut grave sed improbabile.

Metus potest esse gravis absolute vel respective : est gravis absolute, quando in quemcumque virum fortem cadere potest, ut minatio mortis et diuturnæ incarcerationis.

tionis : respective gravis dicitur, quo movetur puer, mulier, vir meticulosus, et quo vir fortis minime afficeretur. Sic metus quorundam baculi ictuum potest esse gravis respectu puellæ, et levissimus respectu militis.

2º Metus oriri potest a principio intrinseco, v. g., a morbo; vel a principio extrinseco, id est, a causa extrinseca ei qui timore percellitur.

Metus duplici modo a principio extrinseco incuti potest, v. g., a causa necessaria, puta a naufragio, vel a causa libera, nempe ab homine.

Metus autem a causa libera proveniens, ob duplicem rationem incuti potest; ob rationem justam, cum ille per quem incutitur legitimam habet rationem inferendi malum quod minatur, v. g., si pater minis cogat corruptorem filiæ suæ, qui matrimonium ei promisit, ad eam ducendam.

Incuitur vero ob rationem injustam, quando ille qui malum minatur legitimam non habet rationem illud infligendi, ut si latro in via mortem viatori minitatur, nisi crumenam sibi tradat.

Metus denique incuti potest vel directe ad extorquendum consensum in matrimonium, vel ad alium finem a matrimonio diversum, ad obtinendam pecuniam, ad ulciscendam injuriam, etc. *His prænotatis,*

Certum est 1º metum levem, etiam injustum, matrimonium non dirimere, quia deliberationem non impedit et ita statuitur in Decretal. l. 4, tit. 4 de Sponsalibus et Matrimonio, cap. 6.

Simplex metus reverentialis quo aliquis inferior matrimonium contrahit ne superiori displiceat, reputatur levis, ac proinde non est impedimentum dirimens, nisi intercedant minæ, verbera, indignationes aliaque hujusmodi. *A fortiori* preces metum gravem incutere non censentur, nisi forte instantes cum reverentia junctæ, personam graviter commoveant, quod ex solis circumstantiis judicari potest.

Certum est 2º metum gravem a causa intrinseca, vel a causa extrinseca sed necessaria, incussum, quo stante

agens remanet sui compos, matrimonium non dirimere; non tollit enim libertatem, nec ullam infert injuriam ei qui, tali metu excitatus, ad matrimonium sese determinat: v. g., qui ex decisione medicorum graviter timet mortem nisi nubat, et solummodo ex hoc metu ad matrimonium sese convertit, valide contrahit.

Certum est 3° metum gravem a causa libera incussum, sed ob justam rationem, matrimonium non irritare; qui enim hujusmodi metu contrahit, conqueri non potest injuriam sibi inferri. Unde juvenis qui metu ne ad justam compensationem damnetur, ducit puellam quam vi oppressit, vel sub promissione matrimonii defloravit, valide contrahit.

Certum est 4° metum gravem a causa extrinseca, libera et injusta incussum, sed ob finem a matrimonio diversum, matrimonium adhuc non dirimere; talis quippe metus consensum naturalem in matrimonium non impedit, et aliunde jus positivum loquitur tantum de metu ad extorquendum consensum incusso. Hinc puella promittens matrimonium latroni ut ab injusta vexatione liberetur, valide contrahit cum illo.

Certum est 5° metum usum rationis totaliter perturbantem, matrimonium jure naturali dirimere, quia deest consensus essentialiter requisitus.

Tandem restat metus gravis a causa extrinseca, libera et injusta, ad extorquendum consensum in matrimonium incussus: constat hunc metum matrimonium dirimere jure ecclesiastico; patet ex cap. 21 et 28, tituli 1, lib. 4 Decretalium, et cap. 2, tit. 7.

Parvi refert an malum quod timetur inferendum sit ipsi personæ contrahenti, an vero parentibus ejus, fratribus, sororibus aut aliis consanguineis vel amicis, qui adeo conjuncti sunt illi, ut tam ipsis quam sibi reformidet malum; tunc enim malum illis intentatum in se redundare putat.

Qui cum persona metu irritante determinata contraxit, tenetur, præter reparationem damnorum realium, si quæ sint, plenam libertatem ei concedere, et exspectare an

sponte consentiat nec ne. Juramentum, cohabitatio, ipsemet matrimonii usus, durante metu, matrimonium validare non possunt. An qui metum intulit a contractu resilire possit, maxime si aliter damnum compensare valeat, non sunt concordantes theologi. Probabilius tamen videtur quod non posset. S. Lig., l. 6, n. 1057.

II. EX QUO JURE PROVENIAT IMPEDIMENTUM VIS ET METUS. — Impedimentum quod provenit ex metu gravissimo rationem perturbante fundatur jure naturali, ut jam diximus. — An vero metus gravis, qui non perturbat rationem, matrimonium dirimat jure naturæ, non sibi concordant theologi. Plures affirmant, his præcipue innixi rationibus : 1° quia matrimonium est perpetuum vinculum amoris, ideoque consensum omnino liberum supponit; 2° consensus in eo casu per injuriam obtinetur : omnis autem injuria reparabilis reparari debet; hinc alii contractus, ex tali metu initi, sunt rescindibiles : porro matrimonium semel validum rescindi non potest : ergo.

Alii vero multo communius et probabilius negant; etenim alii contractus jure naturali sunt validi : ergo et matrimonium, quia non major requiritur consensus ad essentiam hujus quam aliorum contractuum : non est autem de essentia omnis injuriæ ut in eodem genere reparetur : ergo.

§ VIII. — De impedimento ordinis.

I. DE EXISTENTIA IMPEDIMENTI ORDINIS. — Constat Ordines minores matrimonium non dirimere. Quamvis perfecta continentia clericis in Ordinibus sacris presbyteratus, diaconatus et subdiaconatus constitutis semper præscripta fuerit, non videtur tamen eorum matrimonia pleno jure irrita fuisse ante duodecimum sæculum. Primus ea irritavit, juxta *Tournely* et alios multos, Innocentius II, in conc. Lateran. II, an. 1139; deinde concil. Tridentin. hanc legem confirmavit, sess. 24, can. 9, his verbis : « Si quis dixerit clericos in sacris Ordinibus cons-

» titutos... posse matrimonium contrahere, contractum-
 » que validum esse non obstante lege ecclesiastica, vel
 » voto; anathema sit. »

Hæc irritatio convenienter fuit instituta, ne clerici sacerdotibus Ordinibus initiati, postposito pudore et contemptis censuris ecclesiasticis, non sine ingenti Ordinis sui dedecore et fidelium scandalo, ad desideratas nuptias convolarent, scientes vinculum semel contractum jam disrumpi non posse.

Apud Græcos matrimonium stricte prohibitum est episcopis, presbyteris et diaconis, imo et subdiaconis, si quos habeant, quod evidenter supponit Bened. XIV, Const. *Etsi pastoralis*, diei 24 maii 1743, licet permittatur eis, si ante ordinationem erant conjugati, cum uxoribus vivere, exceptis solis episcopis, ex disciplina synodi Constantinop. in Trullo, anno 692, quæ nunc viget etiam apud Græcos catholicos.

Non ita constat apud auctores matrimonium inter Græcos, post susceptum Ordinem sacrum, initum, esse nullum; verum Bened. XIV, in Constitutione citata, id expresse declarat pro ipsis subdiaconis.

II. QUO JURE INSTITUATUR IMPEDIMENTUM ORDINIS. — Evidenter ex jure ecclesiastico provenit impedimentum ordinis; sed disputatur inter theologos an Ordo sacer matrimonium dirimat ratione legis Ecclesiæ, an ratione voti sollemnis in susceptione Ordinis emissi. Quidam volunt impedimentum vim suam ducere, tum ex voto, tum ex lege Ecclesiæ; sed quidquid sit, omnes fatentur perpetuam castitatem ita susceptioni Ordinis sacri annexam esse, ut qui Ordines voluntarie suscipiens, castitatem vovere nollet, ad eam nihilominus teneretur.

Cum impedimentum istud sit tantum juris ecclesiastici, sequitur Ecclesiam ab illo dispensare posse, sive ante ordinationem, permittendo ut Ordo sacer suscipiatur sine vinculo castitatis, sive post ordinationem, dando licentiam ordinatis matrimonium ineundi.

Vix concipitur dari posse dispensationem primi generis, non defectu potentiæ in Ecclesia, sed defectu causæ

sufficientis : at novissime plura exstiterunt exempla dispensationis secundi ordinis , ad providendum æternæ salutis clericorum , qui , tempore perturbationis Gallicanæ , sacrilega attentaverant matrimonia , a quibus civiliter contractis difficile poterant recedere.

Frustra autem clericus , sacris Ordinibus initiatus , talem nunc expeteret dispensationem ut ad sæcularia vota rediret.

§ IX. — De impedimento ligaminis.

I. DE EXISTENTIA HUIUS IMPEDIMENTI. — Per ligamen intelligitur vinculum matrimonii legitime contracti, quod sola morte alterutrius conjugis solvi potest, *ut supra probatum fuit.*

Stante hoc vinculo, posterius matrimonium est jure divino nullum. Hoc est de fide.

Prob. Matth. xix , 9, Christus , matrimonium ad primam institutionem revocans, dixit: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur : et qui dimissam duxerit, mœchatur.* Unde, si vir, dimissa uxore, aliam ducere non possit sine mœchia, a fortiori qui , propria uxore retenta , aliam duceret. Et quidem Deus, matrimonium instituens, dixit : *Et erunt duo in carne una* , non vero tres aut quatuor. Hinc conc. Trid., sess. 24, can. 2, ait : « Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina prohibitum; anathema sit. »

Divina hæc disciplina voci naturæ maxime consonat, uti agendo de polygamia vidimus.

Qui ergo bona fide crederet suum conjugem esse mortuum, dum viveret, et ad alias nuptias convolaret , non peccaret quidem, sed nulliter contraheret, et ad priorem conjugem redire teneretur. Attamen proles ex secundo matrimonio suscepta pro legitima jure canonico habenda est, modo saltem unus ex conjugibus matrimonium bona fide inierit et in ea perseveraverit usque ad tempus conceptionis prolis, in cujus favorem sic statuit Innocentius III, Decretat. l. 4, tit. 17, cap. 14.

II. QUOMODO TOLLATUR IMPEDIMENTUM LIGAMINIS. — Ad tollendum ligaminis impedimentum, non sufficit sola conjugis absentia, quantacumque sit, nisi certa adsint mortis ejus indicia : unde jus canonicum, lib. 4 Decretal., tit. 1, c. 19, hæc habet : « Quantocumque annorum numero » ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad » aliorum consortium canonice convolare, donec certum » nuntium recipiant de morte virorum; » et tit. 21, c. 1 : « Donec ei constet quod ab hac vita migraverit » conjux ejus. »

Certitudinem moralem a jure requisitam producere non potest rumor etiam publicus, nisi aliquo indicio positivo fulciatur, nec unicus testis, nisi aliæ adsint conjecturæ : de valore hujusmodi conjecturarum solius est episcopi vel officialis judicare pro foro ecclesiastico.

In dubio autem consulendus est episcopus, et, adhuc stante dubio, matrimonium celebrari non potest : validum tamen foret, licet graviter illicitum, si revera mortuus esset conjux de cujus morte dubitatur.

Cum ligamen sit impedimentum civile sicut ecclesiasticum, officarius publicus instrumenta mortem conjugis absentis testificantia sibi procurare tenetur. Si parochus sciat illum sufficientem adhibuisse diligentiam, securus esse potest; secus, tenetur ipse hæc instrumenta authentica perquirere a parochio loci in quo præsumitur conjugem obiisse, vel ab officario civili aut militari, si de milite ageretur, aut a ministro belli.

Scriptum parochi extranei non est authenticum, nisi a proprio ejus episcopo recognitum fuerit, et insuper præsentari deberet episcopo diœcesis in qua celebrandæ sunt nuptiæ. Hoc tamen ultimum in hac diœcesi non exigitur.

Quod de obtinenda certitudine mortis conjugis absentis dicitur, fere eadem ratione dicendum est de requirenda libertate extranei qui matrimonio jungendus est. Timendum quippe est ne matrimonium alibi contraxerit, et relicta conjuge, aliud contrahere velit. Attamen in posteriori hoc casu facilius adhibetur fides conjecturis;

verum episcopi est in hoc casu pronuntiare, quando superest dubium.

§ X. — De impedimento honestatis publicæ.

I. QUID SIT IMPEDIMENTUM HONESTATIS PUBLICÆ. — Nominine honestatis publicæ intelligitur quædam propinquitas ex sponsalibus validis vel ex matrimonio rato et non consummato proveniens, quam sponsus contrahit cum consanguineis sponsæ, et vicissim sponsa cum consanguineis sponsi. Indecorum visum est Ecclesiæ ut secum matrimonium inirent personæ inter quas talis existit propinquitas.

II. DE IMPEDIMENTO HONESTATIS PUBLICÆ EX SPONSALIBUS ORIENTE. — Honestas publica, ex sponsalibus valide contractis oriens, matrimonium dirimit in primo gradu. Impedimentum istud olim extendebatur usque ad quartum gradum, ut patet ex causa 27, quæst. 2, cap. 11, 14 et 15, et ex cap. unico *de Sponsalibus* in Sexto. Concil. Trid. illud expresse confirmat, sess. 24, cap. 3, sed ad primum gradum restrinxit.

Diximus *ex sponsalibus valide contractis*, quia sic concil. Trid., ibid., adhuc restrinxit impedimentum istud, quod olim ex sponsalibus etiam invalidis oriebatur.

Notandum est 1º propinquitatem ex qua nascitur hoc impedimentum, cum solis consanguineis alterius partis contrahi, non vero cum affinibus ejus.

Notandum est 2º impedimentum semel contractum, non tolli per dissolutionem sponsalium, sive dissolutio fiat ex mutuo consensu, sive morte alterutrius sponzorum, sive alio modo, quia cessatio contractus non aufert propinquitatem ex illo natam.

Hinc qui sponsalia contrahit cum una, et sororem ejus cognoscit carnaliter, neutram ducere potest absque dispensatione: non priorem, quia affinitatem cum illa contraxit; non posteriorem, propter impedimentum honestatis publicæ.

III. DE IMPEDIMENTO HONESTATIS PUBLICÆ EX MATRI-

MONIO RATO ET NON CONSUMMATO ORIENTE. — Ex matrimonio rato et non consummato, etiam invalide contracto, aliter quam ob defectum consensus, nascitur impedimentum honestatis publicæ usque ad quartum gradum. In Decretal. enim, l. 4, tit. 1 *de Sponsalibus*, cap. 8, dicitur nullum consanguineorum alterius sponsam ducere posse: restrictio autem concilii Tridentini ad solam honestatem ex sponsalibus orientem respicit, ut expresse declaravit Pius V, an. 1568, in Constitutione *Ad Romanum*. Similiter in capite unico *de Sponsalibus*, in Sexto, statuitur impedimentum ex sponsalibus invalidis, non ob defectum consensus, proveniens, matrimonium usque ad quartum gradum dirimere: *a fortiori*, aiunt omnes canonistæ, impedimentum ex matrimonio invalido nascent: porro concilium Tridentinum, tollendo impedimentum ex sponsalibus invalidis oriens, nullam facit mentionem impedimenti ex matrimonio invalido provenientis: ergo circa hoc punctum antiqua disciplina non fuit mutata.

Matrimonium autem est nullum, defectu consensus, quoties unus contrahentium non præstat consensum naturalem, ad valide contrahendum sufficientem, v. g., si sit impubes, amens, ebrius, vel alio modo usu rationis careat; si erret circa personam; si metu gravi et injusto, ad extorquendum consensum incusso, determinetur; si fecte tantum, vel etiam, juxta multos, si cum impedimento dirimente scienter et serio contrahat.

At, seclulis his casibus, matrimonium cum impedimento initum producit honestatem publicam, ac proinde impedimentum. Item probabilius matrimonium ob clandestinitatem invalidum. Sic *Bonacina*, *Cabassut*, annotator *P. Antoine*, *Dens*, etc., contra *Sanchez*, etc.

Si nullitas matrimonii e sponsalibus præcedentibus oriretur, impedimentum non produceret respectu prioris sponsi aut sponsæ: v. g., Petrus iniit sponsalia cum Bertha, matrimonium contraxit cum sorore Berthæ absque dispensatione, nullitas hujus matrimonii non creat impedimentum inter eum et Bertham. Si matrimonium

istud consummasset, impedimentum affinitatis illicitæ contraxisset. Quoad matrimonium civiliter contractum, vel initum est cum intentione adeundi Ecclesiam, et tunc videtur illud æquivalere sponsalibus, ac ex eo nasci impedimentum honestatis publicæ in primo gradu, vel initum fuit cum intentione in eo sistendi tanquam in vero matrimonio, et tunc est matrimonium clandestinum, impedimentum probabilius producens usque ad quartum gradum.

Generaliter docetur honestatem publicam non oriri ex sponsalibus nec matrimonio invalido, et communius ne quidem e valido, in infidelitate contractis.

§ XI. — De impedimento amentię.

Amentia est status hominis adulti, usum rationis non habentis : hac denominatione comprehenduntur furiosi et imbecilles, qui deliberationis et electionis sunt incapaces.

Certum est omnes, qui sat non habent rationis ut mortaliter peccare possint, a matrimonio valide contrahendo esse jure naturali impeditos : id patet, et clare exprimitur in Decretalium l. 4, tit 1, cap. 24.

Qui lucida habent intervalla, matrimonium tempore rationis valide inire possunt, sed ordinarie illicite, præsertim mulier, ob funestos exitus qui in amentię aut furoris æstu contingere possunt, et quia tales personæ ad prolem debite educandam minime sunt idoneæ.

Diximus *ordinarie*, quia fieri potest ut tale matrimonium sit licitum, v. g., ad legitimandam prolem, ad reparandum honorem præclaræ puellæ, ad sanctificandam conjunctionem jam civiliter existentem, etc.

Si uterque contrahens esset amens, pro viribus repellendum foret matrimonium. Dicunt auctores tunc consulendum esse episcopum; at si officarius publicus hujusmodi sponsos civiliter jungat, non videtur cur ad episcopum recurreretur; certum est enim concedendam

esse benedictionem nuptialem, modo in utroque adsit lumen rationis sufficiens ad valide contrahendum.

§ XII. — De impedimento affinitatis.

I. QUID SIT AFFINITAS, ET QUOMODO DIGNOSCANTUR AFFINITATIS GRADUS. — 1° Affinitas est propinquitas quam una persona contrahit cum consanguineis alterius personæ cum qua commercium carnale habuit. Sic ista propinquitas existit inter virum et consanguineas mulieris quam cognoscit, et inter mulierem et consanguineos viri a quo fuit cognita. Fundamentum hujus affinitatis est commercium quo duo fiunt una caro, et sic unus consanguineos alterius tangere censetur : requiritur ergo ut commercium sit completum, id est, ad producendam generationem sufficiens; et, sive intra matrimonium, sive extra matrimonium fiat, nihilominus existit affinitas, quia similiter fit commixtio utriusque carnis. In priori casu, affinitas dicitur ex commercio licito; et in posteriori, ex commercio illicito. Affinitas, sicut et consanguinitas, locum habet inter infideles; qui ergo ab infidelitate ad fidem convertuntur, cum tali impedimento jungi non possunt sine dispensatione. Hæc affinitas olim dicebatur primi generis, alia distinguebatur secundi generis, et alia tertii generis, quæ cum affinibus personæ cum qua commercium carnale habitum fuerat contrahebatur. Vide hac de re Coll. Paris. t. II; Coll. Andeg., *du Mariage*, t. II; nunc autem cum solis consanguineis contrahitur : unde natum est axioma juris canonici : *Affinitas non parit affinitatem*. Vide caput *quod super his*, Decretal. l. 4, tit. 14.

Hinc duo fratres ducere possunt duas sorores, vel unus matrem et alter filiam; vel pater et filius ducere possunt matrem et filiam; imo filius potest ducere matrem, et pater filiam, quamvis in ea dispositione ordo naturalis aliquo sensu invertatur; hoc est consecrarium principii admissi : *Affinitas non parit affinitatem*.

Collator Andeg. et plures alii negant eundem virum ducere posse mulierem, et, ea mortua, viduam filii ejus, quia conc. Lateran. supprimendo affinitatem ex affinitate proveniente, de sola linea collateralis videtur loqui : unde concludunt antiquam disciplinam pro linea recta subsistere. At, referente Benedicto XIV, de Synodo diocesis., l. 9, cap. 13, n. 2, sacra Congreg. Concilii Trident. contrarium resolvit die 8 martii 1721, pronuntians *validum esse matrimonium inter vitricum et uxorem privigni contractum.*

2° Stipites affinitatis sunt personæ quæ commercium carnale secum habuerunt. Utraque eodem gradu affinis est consanguineis alterius, quo isti ab ea distant. Sic Petrus, qui Annam cognovit carnaliter, est affinis cum matre et filia ejus, in primo gradu lineæ rectæ; cum sorore ejusdem in primo gradu lineæ collateralis; cum consobrina, amita aut nepte, in secundo gradu; cum sobrina, in tertio, etc. Hinc personæ quæ nulli unquam copulatæ sunt, inter se affines esse non possunt.

II. QUO GRADU AFFINITAS DIRIMAT MATRIMONIUM. — In linea recta dirimit matrimonium, sicut consanguinitas, in quocumque gradu. In linea collateralis, vel provenit ex commercio licito, vel ex commercio illicito. Si prius, dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, sicut consanguinitas : olim illud dirimebat usque ad septimum gradum, sed reducta est ad quartum in concil. Lateran. IV, ut videre est in Decretal. l. 4, tit. 14, cap. 8. Si posterius, non extenditur ultra secundum gradum ex concil. Trid., sess. 24, cap. 4 de Reform. Matrim.

Altera quæstio suboriri potest si affinitas proveniat ex matrimonio invalide contracto. Tunc contrahentes versari possunt in matrimonio invalido cum mala vel cum bona fide : si cum mala fide, copula est illicita; si cum bona fide, copula est licita. In priori casu, non videtur cur affinitas extenderetur ultra secundum gradum; conc. enim Trid. varias species affinitatis illicitæ non distinguit, eam ad secundum gradum reducendo. In posteriori

casu, probabilius adhuc nobis videtur eam intra secundum gradum coerceri; copula enim est fornicaria in se. At in utroque casu, si matrimonium non sit nullum defectu consensus, adest impedimentum honestatis publicæ usque ad quartum gradum *ex supradictis*, p. 337, ac consequenter matrimonium iniri non posset.

III. DE JURE QUO AFFINITAS DIRIMAT MATRIMONIUM. — Quidam arbitrantur affinitatem ex copula licita provenientem, matrimonium jure naturali dirimere in primo gradu lineæ rectæ, v. g., inter vitricum et privignam, socrum et generem (*le beau-père et la bru, la belle-mère et le gendre*). Suam sententiam probant, 1° textu B. Pauli, I Cor. v, 1, quo incestuosum damnat, quia uxorem patris sui habebat; 2° ratione, quæ magnam præscribit reverentiam erga eos qui una et eadem caro facti sunt cum parentibus nostris; 3° exemplo nationum etiam ethnicarum quæ a talibus consortiis abhorrent; 4° auctoritate synodi Limanæ, in qua decretum est Peruanos qui hujusmodi matrimonia contraxerant, ea ante baptismum disrupturos.

Multi tamen alii contrarium tenent, et probabilius, ait *Dens*. Sed quidquid sit de potestate, a simili dispensatione Romani pontifices, etsi pluries rogati, abstinerunt, inquit Bened. XIV, de Synodo dioces., l. 9, cap. 13, n. 4.

In cæteris autem gradibus utriusque lineæ, affinitas non nisi jure positivo matrimonium dirimit, juxta omnes: igitur, si legitima adsit causa, dispensatio concedi potest, 1° in omni gradu et linea affinitatis ex copula illicita provenientis; 2° in omni gradu lineæ collateralis, etiam dum affinitas ex matrimonio venit, v. g., inter virum et sororem uxoris suæ defunctæ, aut uxorem fratris sui defuncti. Nec obstat quod S. Joannes Baptista dixerit Herodi: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, Marc. vi, 18; quia Herodias, juxta S. Hieronymum, in cap. xiv Matth., et Josephum, Ant. lib. 14, cap. 9, uxor erat Philippi adhuc viventis et fratris Herodis.

Notandum est eos qui scienter matrimonium cum im-

pedimento consanguinitatis, affinitatis, voti vel ordinis contrahere præsumunt, excommunicationem majorem ipso facto incurrere, ex Clementina unica de Consanguinitate et Affinit., Clement. l. 4, p. 238. At illa excommunicatio non est reservata.

§ XIII. — De impedimento clandestinitatis.

Iste paragraphus, omnium judicio maximi momenti, præ abundantia materiæ in quatuor sectiones dividemus: 1^a erit de clandestinitatis impedimento in genere; 2^a de his qui impedimento clandestinitatis detineri possunt; 3^a de præsentia parochi; 4^a de præsentia testium.

SECTIO PRIMA. — *De impedimento clandestinitatis in genere.*

In hac sectione dicemus de clandestinitate ante concilium Tridentinum, et de introductione hujus impedimenti per concilium Tridentinum.

Punctum primum. — De clandestinitate in genere ante concilium Tridentinum.

Clandestinum in genere idem sonat ac occultum: ideo matrimonium clandestinum illud est quod, per oppositionem ad publicitatem, clam contrahitur, aut qualitatibus ad publicitatem requisitis caret: illæ autem qualitates sunt: 1° præsentia testium; 2° proclamatio bannorum; 3° consensus parentum; 4° præsentia parochi; 5° benedictio nuptialis.

Attamen nunc passim apud auctores, matrimonium clandestinum simpliciter illud intelligitur quod præsentia parochi et testium caret.

Jam probavimus defectum proclamationum et consensus paterni reddere quidem matrimonium illicitum, non vero invalidum, juxta jus canonicum.

Certum est 1° benedictionem nuptialem semper fuisse

usitatam, etiam in primis Ecclesiæ sæculis: patet ex textibus a nobis jam allatis, p. 222, et ex aliis monumentis quæ legi possunt apud Benedictum XIV, de Synodo diœces., l. 8, cap. 12, n. 3.

Certum est 2º matrimonia Christianorum occulta, sine benedictione sacerdotali celebrata, semper fuisse odiosa Ecclesiæ, ab ipsa prohibita, ac proinde graviter illicita, ut Benedictus XIV evidenter probat in loco citato, tum ex his verbis Tertulliani, l. de Pudicitia, c. 4: « Ideo » penes nos occultæ quæque conjunctiones, id est, non » prius apud Ecclesiam professæ, juxta mœchiam et for- » nicationem judicari periclitantur; » tum ex aliis textibus Patrum, conciliorum et juris canonici, tum ex concilio Tridentino, attestante Ecclesiam hæc matrimonia semper detestatam esse et prohibuisse.

3º Longe ante concil. Trid. requirebatur præsentia parochi et testium ad celebrandas nuptias: « Prius con- » veniendus est sacerdos in cujus parochia nuptiæ fieri » debent in ecclesia coram populo: » hæc verba leguntur in Capitularibus regum Francorum a Baluzio collatis, t. 1.

4º An vero ista parochi et testium præsentia necessaria fuerit, ante conc. Trident., ad validitatem matrimonii, non ita constat. Gravis hac de re exorta est controversia inter Patres et theologos concilii, ut referunt Pallavic., lib. 22, cap. 4, et Benedictus XIV, de Synodo diœces., lib. 8, cap. 12, n. 4 et seq. Post allatas et libratas hinc et inde rationes, prodiit decretum de quo statim dicendum est.

Punctum secundum. — De introductione impedimenti per concilium Tridentinum.

I. DE DECRETO CONCILII TRIDENTINI CONTRA CLANDESTINITATEM. — Non obstante prohibitione Ecclesiæ multa fiebant matrimonia clandestina, quorum existentia probari non poterat, et inde non raro contingebat quod idem homo, relicta prima uxore, aliam duceret et cum ea in perpetuo adulterio viveret, vel, post

inita matrimonia, Ordines sacros impune susciperet. Quæsitum est medium, in concilio Tridentino, tanto occurrendi malo.

Post multas disceptationes in plurimis congregationibus habitas, relicta quæstione de validitate matrimoniorum antea sine præsentia sacerdotis et testium contractorum, editum est decretum sequentibus verbis expressum, sess. 24, cap. 1 de Reform. Matrim.

« Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu irrita Ecclesia non fecit, et proinde jure damnandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea rata ac vera esse negant... Qui aliter quam præsentem parochum, vel alium sacerdotem, de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsentem decreto irritos facit et annullat.»

Clariora sunt hujus decreti verba, ut explicatione indigeant: certum est ergo matrimonia clandestina, id est, sine parochum et testibus celebrata, vi ecclesiasticæ illius legis non tantum prohibita et illicita esse, sed irrita atque nulla ratione ipsius contractus, ac consequenter ratione sacramenti. Nec valent quidem ut sponsalia: ita docet Benedictus XIV, Inst. 46, n. 23, constanti declaratione sacræ Congregationis Concilii, et unanimi theologorum ac canonistarum consensu innixus.

II. DE NECESSITATE PROMULGATIONIS DECRETI CONCILII TRIDENTINI. — Cum patres, decreto concilii repugnantes, objicerent hæreticos ei non obtemperaturos, ac proinde cuncta matrimonia inter eos futura esse nulla et omnem prolem illegitimam, ad præcavendum hoc incommodum, statutum est, sub fine ipsius decreti, illud vim non habiturum, nisi post triginta dies a die promulgationis: « Decernit insuper (sancta synodus) ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post tri

» ginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis
» in eadem parochia factæ numerandos. »

Quacumque igitur de causa omissa fuerit promulgatio, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, nullam vim habet præfatum decretum : in illis ergo locis eodem modo habenda sunt matrimonia clandestina quo habebantur ante concilium Tridentinum : porro quamvis Ecclesia ea semper detestata fuerit, moraliter tamen certum est ea fuisse valida : ergo etiam nunc valida sunt. At sedulo curandum est ut, juxta votum ac præceptum Ecclesiæ, sacerdotali benedictione sanctificentur.

Promulgatio non injungitur per regna aut provincias ecclesiasticas, neque per diöceses, sed per parochias : unde fieri potest ut illud decretum robur obtineat in una parochia et non in altera ejusdem diöcesis, vel ejusdem civitatis, v. g., si hæretici habuerint eo tempore parochiam a catholicis separatam, et decretum publicatum fuerit apud catholicos, non vero apud ipsos ; *Dens*, t. VII. Nec sufficeret statutum diöcesanum verbis concilii accommodatum, præsentiam parochi et testium sub pœna nullitatis præscribens, et in cunctis ecclesiis denuntiatum, nisi auctoritate summi Pontificis muniretur, quia episcopus non habet potestatem impedimentum dirimens statuendi, et aliunde synodale statutum sic efformatum, non est ipsum concilii decretum. Eo sensu respondit S. Congr. Conc. die 2 decembris 1628, ad constitutiones synodi provincialis Ruthenæ, et Urbanus VIII eam decisionem approbavit die 20 martii an. 1629. P. *Antoine*, t. VI.

Diximus *nisi auctoritate summi Pontificis muniretur*, quia summus Pontifex vim irritandi matrimonium huic statuto annectere potest.

Nec tamen necesse est ut publicatio dicti decreti totis verbis facta fuerit ; ubi lex ipsa recepta est tanquam decretum concilii et observatur, sufficienter promulgata censetur ; *Dens*, et card. *Zelada* nomine Pii VI, ad episcopum Lucionensem, die 28 maii 1793, respondens.

III. DE FACTO PROMULGATIONIS DECRETI CONCILII TRIDEN-

TINI. — Certum est illud non fuisse promulgatum in regionibus, eo tempore quo latum est, hæresi dominanti subjectis, ut in Anglia, Suevia, Saxonia, Dania et pluribus Germaniæ et Helvetiæ partibus.

In plerisque autem ecclesiis catholicis tunc exstantibus paulo post fuit denuntiaturum, juxta ipsius tenorem, et vim cœpit habere.

Sola difficultas ex parte Galliæ se tenet; cum enim decreta concilii Tridentini plurimis in punctis consuetudinibus nostris adversentur, nunquam reges nostri, licet sæpe ab episcopis rogati, permittere voluerunt ut ea solemniter publicarentur in regno atque vim legis pro foro externo haberent. Attamen edictum regium Blesense, an. 1579, statuit matrimonia sine parcho et quatuor testibus celebrata habenda esse ut nulla. Ludovicus XIII et Ludovicus XIV eamdem dispositionem renovaverunt ac confirmarunt. Hinc matrimonia clandestina, ubique proscripserunt, in Gallia habita sunt nulla.

Verum *Tabaraud* alique ei similes contendunt nullitatem hujusmodi matrimoniorum non ex decreto concilii Tridentini, sed ex edictis regum repetendam esse. Hinc cum illæ antiquæ leges civiles non amplius existant, inferunt matrimonia clandestina, servatis conditionibus lege civili præscriptis, esse valida: matrimonia igitur civiliter tantum contracta, vera et legitima esse ratione contractus, ac proinde, tuta conscientia, in eis manere licere.

Hæc autem assertio prorsus erronea est; nam 1° episcopi curaverunt ut illud decretum in diocesis suis admitteretur; 2° de facto ubique nunc admissum est in Gallia; 3° ad instantiam principum sæcularium latum erat; incredibile est reges, qui talem irritationem sollicitaverant, illam non approbasse; 4° tota disciplina concilii Tridentini auctoritate episcoporum recepta est apud nos, in iis quæ juribus regis et consuetudinibus regni non adversantur, tum in comitiis generalibus cleri, anni 1614, 1615 et 1625, tum in conciliis provincialibus; 5° in cunctis Ritualibus decretum hujus concilii exponitur aut supponitur tanquam lex ecclesiastica ple-

num effectum quotidie obtinens; porro vis ejus a lege civili non pendet: ergo.

In ecclesiis recenter formatis, apud schismaticos, hæreticos aut infideles, decretum concilii Tridentini, circa matrimonia clandestina, cum aliis punctis doctrinæ christianæ et disciplinæ ecclesiasticæ simul promulgatur, et statim vim suam habet.

SECTIO SECUNDA. — *De iis qui impedimento clandestinitatis subjiuntur.*

Inquirendum nobis est quinam decreto concilii Trident. subjiuntur, dein, quomodo obligentur hoc decreto qui nec ad parochum nec ad sacerdotem ab eo vel ab ordinario delegatum recurrere possunt; quomodo tandem obligentur hæretici.

Punctum primum. — De his qui in genere decreto concilii Tridentini obligantur.

Decretum istud est lex ecclesiastica simul localis et personalis: quatenus localis, affectat territorium, et eos omnes qui in eo habent domicilium juris aut facti ad sensum infra explicandum, obligat. Unde Angli, v. g., in Gallia contrahentes, eam servare tenentur si domicilium juris aut facti acquisierint.

Quatenus vero personalis, eos obligat qui domicilium in loco ubi promulgata est habentes, in extraneo loco ubi domicilium non habent, contrahere vellent. Hinc Galli per Angliam transeuntes, matrimonium clandestinum inire non possent. Sic habet declaratio S. Cong. Concil. ab Urbano VIII confirmata, anno 1627.

Si vero Gallus cum Angla jungendus esset, valeret matrimonium clandestine celebratum, quia Angla lege Trident. non tenetur, et privilegium suum Gallo communicat, propter individuitatem contractus. Ita Benedictus XIV, de Synodo diœcesana, lib. 6, c. 6, n. 12, et Clemens XIII, anno 1767, in responso ad archiepisc. Mechlin.

Incolæ tam masculi quam feminae, e loco ubi lex Tridentina viget, in alium ubi non viget transeuntes, eo animo ut matrimonium sine parochio et testibus contrahant, valide contrahunt, modo domicilium aut quasi-domicilium, uti mox explicabitur, ibi acquirant. Sic Bened. XIV, Inst. 33, n. 9, citans declarationem S. Cong. ab Urbano VIII, anno 1627, confirmatam.

Punctum secundum. — De iis qui, obligati decreto concilii Tridentini, nec ad parochum nec ad sacerdotem ab eo vel ab ordinario delegatum recurrere possunt.

Tam stricto sensu accipienda est lex Tridentina, ut ignorantia invincibilis aut quælibet necessitas, v. g., legitimandi prolem in articulo mortis, ab illius effectum non eximat, juxta omnes, et summi Pontifices ab illa non dispensant, quamvis ab aliis impedimentis canonicis frequenter dispensare soleant.

Attamen, cum matrimonium in societate sit necessarium, ubi recursus ad parochum vel ad sacerdotem ab eo vel ab Ordinario delegatum, moraliter impossibilis est, lex illa obligare non debet; alioquin non in bonum ordinem, sed in detrimentum privatorum et ruinam societatis vergeret. Ingens quippe datur discrimen inter hanc irritationem et alia matrimonii impedimenta; qui enim impedimentis detinentur, alias personas sibi non consanguineas nec affines, etc., invenire possunt: qui autem liberum non habent recursum ad parochum, nullo modo nubere possent, si lex stricte eos obligaret. Sic pluries S. Cong. Concil. declaravit, ut refert Bened. XIV, de Synodo diœces., lib. 12, c. 5, n. 5, et Pius VI, vel potius, nomine ejus, card. Zelada in epistola ad episcopum Lucionensem, diei 28 maii 1793, hæc habet: « Quo-
» niam complures ex istis fidelibus non possunt omnino
» parochum legitimum habere, istorum profecto con-
» jugia, contracta coram testibus et sine parochi præsen-
» tia, si nihil aliud obstat, et valida et licita erunt, ut
» sæpe sæpius declaratum fuit a sacra Congregatione con-
» cilio Tridentini interprete. »

Episcopus Lucionensis exposuerat recursum ad parochum in sua diœcesi esse impossibilem; Pontifex ad quæsitum præcise respondit.

Episcopus Genevensis notaverat recursum sæpe impossibilem vel periculosissimum ac difficillimum esse : idem Pontifex respondit in brevi diei 5 octobris 1793, matrimonia etiam in eo casu esse valida, « cum contrahentes » ad parochum aut superiorem legitimum nullatenus aut » non nisi difficillime seu periculosissime recurrere possint. »

In decisione data Romæ, die 17 decembris 1793, a *Josepho Vaser*, S. Congr. Indicis consultore, affirmatur prædicta matrimonia, coram testibus tantum celebrata, esse valida, si recursus ad parochum vel ad legitime delegatum non sit tutus (*Recueil des décisions du Saint-Siège Apostolique*, t. III, p. 341.)

Cardinalis *Antonelli*, in celebri colloquio cum D. *de Cambis*, die 14 octobris 1793, Romæ habito, et in eadem collectione relato, p. 335, constanter affirmavit matrimonia, tempore perturbationis Gallicanæ, sine præsentia parochi aut sacerdotis legitime delegati contracta, præsumenda esse valida; quod enim basis illius est et ad jus naturæ spectat, inquiebat, nempe mutuus consensus, in his matrimoniis reperitur: formalitates autem a conc. Trid. præscriptæ sunt tantum institutionis positivæ, et non semper obligant: in dubio tutius est ergo habere consensum ut validum, quam illum, propter formas non obligantes, labefactare: unde concludebat nemini licere vel unum verbum de renovando consensu proferre, nisi constaret de invaliditate matrimonii.

Hinc cuncta matrimonia eo tempore coram sacerdote schismatico nullum habente titulum ante schisma existentem vel coram magistratu civili celebrata, reputanda sunt valida, si, ex declaratione partium vel ex circumstantiis, prudenter judicetur recursum ad parochum aut ad legitime delegatum non fuisse tutum ac facilem. In dubio autem de possibilitate accessus, ad validitatem potius inclinandum est quam ad nullitatem.

Notandum episcopos, saltem in plerisque diœcesibus, delegasse omnes sacerdotes catholicos ad benedicenda quæcumque matrimonia fidelium, servatis aliunde servandis relative ad impedimenta et consensum.

Quæritur an illa matrimonia fuerint licita.

R. 1º. Coram sacerdote schismatico ea benedicente celebrata, graviter erant illicita, quia tunc fiebat participatio in divinis cum illo, quod naturalibus et ecclesiasticis legibus stricte prohibitum est.

R. 2º. Si hæc matrimonia coram magistratu et testibus duntaxat contraherentur, ad obtinendos effectus civiles, etiamsi sacerdos schismaticus functiones magistratus exercuisset, erant licita, quia tunc actus solummodo civilis perficiebatur. Ita declaraverunt S. Cong. sancti Officii, die 20 nov. 1672, pro ministro heterodoxo; Bened. XIV, Const. 39, n. 10 (Bull. t. 1), pro ministro Mahumetis; et Pius VI, in responso ad episcopum Lucionensem *Quarto*, pro magistratu civili in Gallia, tempore schismatis. Præscribebat sanctus Pontifex ut matrimonium coram testibus catholicis prius iniretur, deinde declaratio coram *municipalitate* fieret, sine ulla intentione matrimonium contrahendi, sed actum mere civilem exercendi.

Curare debebant fideles matrimonia coram testibus ineundo, ut reverenter hunc actum tanquam religiosum et probabiliter sacramentum exercerent, juxta opinionem eorum qui sponso habent ut sacramenti ministros.

Hæc principia applicanda sunt matrimoniis catholicorum in India, in imperio Sinensium, etc., qui ad missionarium catholicum recurrere non possunt. Coll. Paris., tom. III.

Punctum tertium. — De obligatione decreti concilii respectu hæreticorum.

Constat, ex dictis, concilium irritare noluisse matrimonia hæreticorum eo tempore per ecclesias separatas distinctorum, et apud quos decretum non fuit promulgatum. Quæstio est igitur vel de iis qui obtinuerunt regiones in quibus antea decretum concilii vim habuerat, vel

de iis qui ecclesias separatas constituerunt, vel de iis qui inter catholicos manent dispersi.

I. DE HÆRETICIS QUI OBTINUERUNT REGIONES ANTEA DECRETO CONC. TRID. SUBJECTAS. — Primum difficultas nata est circa matrimonia hæreticorum Hollandiæ, in qua decretum conc. Trid. jussu Philippi II promulgatum fuerat, et ubi paulo post religio Calviniana principatum obtinuit.

Gravis exorta est controversia super validitate hujusmodi matrimoniorum, et testatur Benedictus XIV, de Synodo diœces., lib. 6, cap. 6, n. 4, in tribunalibus curiæ Romanæ, ac in SS. Congregationibus cardinalium plurimum arrisisse opinionem quæ pro nullitate illorum militabat. Verum illustris Pontifex declarat se huic opinioni nunquam acquievisse, et ad cathedram B. Petri evectus, celebrem edidit declarationem, die 4 nov. 1741, in qua statuit 1º matrimonia inita vel ineunda in locis Hollandiæ et Belgii fœderatorum Ordinum dominio subjectis, inter duos conjuges hæreticos, sine catholici parochi præsentia, esse valida : 2º valida similiter esse, propter individuitatem contractus, matrimonia inter duas partes, quarum una est catholica et altera hæretica. Nihil novi statuit circa matrimonium catholicorum inter se : ea igitur coram parochio aut legitime delegato celebranda sunt, ut ipse docet, de Synod. diœces., l. 6, cap. 6, n. 13.

Præfata declaratio haberi non potest ut legis Tridentinæ dispensatio, siquidem Pontifex decernit matrimonia jam contracta sine præsentia parochi esse valida : est ergo decisio doctrinalis, quæ supponit vel mentem concilii Tridentini non fuisse obligandi hæreticos societates completas efformantes, vel, quod fere in idem recidit, decretum, licet publicatum apud catholicos ante separationem, non esse sufficienter promulgatum relative ad societates hæreticorum postea formatas. Pontifex non exhibuit motiva quibus fuit determinatus.

Ista autem Pontificalis declaratio ad solas respicit fœderatas provincias, testibus *Collet*, *Billuart* et Pio VII, in

responso ad vicarios generales Pictavienses, die 29 augusti 1818, apud D. *Pagès*, 3^a edit., p. 195.

II. DE HÆRETICIS QUI ECCLESIAS SEPARATAS INTER CATHOLICOS POST PROMULGATIONEM CONCILII TRIDENTINI CONSTITUERUNT. — Quoad hæreticos, qui post decreti concil. Trid. promulgationem, ecclesias distinctas inter catholicos habere incoeperunt, duæ sunt theologorum opiniones; alii enim dicunt illorum matrimonia esse valida, et his rationibus præcipue nituntur : 1° ubi sunt parochiæ hæreticorum apud catholicos, duæ sunt societates distinctæ : decretum conc. Trid. apud unam promulgatum est, et apud alteram non censetur promulgatum. 2° Cum prædictum concilii decretum de hæreticorum societatibus, tum existentibus, tum futuris, nihil dicat, mens ejus quærenda est : porro, teste Pallavicino, l. 22, cap. 8, n. 10, mens concilii fuit matrimonia hæreticorum non irritandi. Tot autem sunt rationes pro validitate matrimoniorum inter hæreticos recenter exortos contractorum, quot pro validitate matrimoniorum inter hæreticos tempore concilii existentes. 3° Ex duabus sententiis oppositis, ea amplectenda est quæ religioni et animarum saluti magis favet; at opinio quæ tenet matrimonia hæreticorum esse valida, etc., multo minus eos a communione catholica removet, cum doceat conjugem non esse deserendum; nec consensum coram parcho renovandum, nec prolis statum periclitaturum. 4° Hæretici ad fidem catholicam conversi non inquietantur circa matrimonia in hæresi contracta; ita saltem multi sentiunt. 5° Rationes ob quas Benedictus XIV declaravit matrimonia hæreticorum in provinciis Hollandiæ et Belgii fœderatis esse valida, pro matrimoniis aliorum hæreticorum eandem vim habent : ergo. Ita multi theologi Germani, et inter Gallos P. *Antoine*, t. VI, qui dicit matrimonia hæreticorum valere ex tacita Papæ dispensatione et usu Ecclesiæ.

Alii vero theologi contrariam opinionem tenent : nam, inquiunt, 1° ubi lex Tridentina fuit publicata, cunctos ex se obligat christianos, et absurdum est hæreticos per rebellionem suam ab illa liberari, aut ab Ecclesia dis-

pensari. 2° Communiter docetur hæreticos valide conjungi non posse cum impedimentis canonicis dirimentibus, v. g., in gradu consanguinitatis prohibito : ergo a pari, etc. 3° In nonnullis Germaniæ diœcesibus, v. g., Frisegensi, testante *Collet*, t. xiv, matrimonia hæreticorum ad fidem catholicam redeuntium iterantur. Ergo.

Quænam ex duabus his opinionibus probabilior sit, non satis liquet ut pronuntiare audeamus : ad priorem magis inclinaremur ; sed quoniam limites probabilitatis non excedit, semper dicemus cum *Collet* contra *Tournely*, t. xiv, posteriorem sequendam esse in praxi, ac proinde sponsos coram ministro hæretico conjugatos consensum renovare teneri in forma a concilio Tridentino determinata, nisi tempore matrimonii recursus ad parochum aut ad legitime delegatum non fuerit tutus et facilis ; nam in eo casu matrimonia catholicorum sunt valida : ergo et matrimonia hæreticorum, quia repugnat legem eos magis obligare quam catholicos.

Si autem uno conjuge ad fidem catholicam redeunte, alter maneat in hæresi et renovationi consensus coram parocho ac testibus acquiescere nolit, arbitramur, salvo meliori judicio, catholicum non esse inquietandum, propter rationes superius, p. 349, expositas, ex colloquio card. *Antonelli* cum D. *de Cambis* depromptas : attamen in gravissimo hujusmodi casu consulendus esset episcopus.

III. DE HÆRETICIS QUI INTER CATHOLICOS MANENT DISPERSI. — Quoad hæreticos inter catholicos, ubi decretum concilii Tridentini fuit promulgatum, dispersos et ecclesias separatas non efformantes, ut nunc in Italia, in Hispania, ut in Gallia post revocationem edicti Nannetensis, videtur eorum matrimonia esse nulla si non celebrentur coram parocho aut sacerdote delegato : eo ipso enim quod societates separatas non constituent, quo principio affirmari posset eos lege Tridentina ibi generalem effectum obtinente non ligari.

Quæritur specialiter quid sentiendum sit de matrimoniis Protestantium in Gallia.

R. Ante revocationem edicti Nannetensis, an. 1685, hæc matrimonia judicabantur valida, et Coll. Paris., t. 1, asserit ea post conversionem conjugum nunquam iterata fuisse. Post revocationem edicti Nannetensis, auctoritas civilis præscripsit sub pœna nullitatis ut matrimonia hæreticorum sicut et catholicorum coram parochō et testibus celebrarentur : parochi autem ab eis exigebant abjuramentum hæresis quam per ritus publicos amplius profiteri non poterant. Matrimonia igitur hoc tempore a protestantibus celebrata aliter quam præsentē parochō et testibus, erant nulla in foro civili et probabilissime in foro ecclesiastico, ob rationem superius expositam ubi de matrimoniis hæreticorum inter catholicos dispersorum, et societates completas non habentes.

Verum Ludovicus XVI, per edictum diei 24 novembris 1787, statum civilem eis reddidit, atque decrevit eorum matrimonia coram parochō vel coram magistratu celebranda esse. Episcopi judicarunt parochos talibus matrimoniis assistere non posse, quia cum hæreticis participassent in divinis, et ritum sacramentalem profanassent, illum hæreticis scienter applicando; sicque hæc matrimonia facta sunt coram magistratu et coram ministro heterodoxo. Idcirco sequenda sunt principia quæ tradidimus circa matrimonia hæreticorum ecclesias separatas inter catholicos habentium. Probabilius est ergo illorum matrimonia esse valida, sed non ita certum ut partes consensum renovare non debeant, nisi forte una sit recte disposita et altera reverti aut consentire nolit. Consulendus est episcopus.

Ex ratione a Bened. XIV data et superius relata, hæreticam partem suam communicare privilegium parti catholicæ, propter individuitatem actus, sequitur principium hic a nobis expositum applicandum esse matrimonio catholici cum hæretica ad societatem separatam pertinente, aut vice versa.

Item si hæreticus cum catholica jungendus sit, aut vice versa, ritus sequendus ab episcopo petendus est, si in Litteris Apostolicis dispensationis non exprimatur.

SECTIA TERTIA. — *Dé præsentia parochi.*

Investigandum est quis parochus debeat matrimonio assistere; quæ necessariae sint ejus qualitates; qualis ipsius præsentia esse oporteat, et tandem quinam possint illum supplere.

Punctum primum. — Quis parochus matrimonio assistere debeat.

I. DE DOMICILIO ET DE PAROCHO DOMICILII. — Concilium Tridentinum assignat, in eodem decreto, proprium contrahentium parochum ad faciendas hannorum proclamationes, et deinde nominat simpliciter parochum qui matrimonio assistere debeat: at evidens est non intelligendum esse parochum in genere, bene vero proprium parochum qui banna denuntiare debet.

Omnes autem fatentur concilium non locutum esse de parochi originis, id est, loci in quo partes ortum habuerunt, sed de parochi domicilii, quamvis id propriis verbis non exprimat. Sciendum est ergo quid et quotuplex sit domicilium in ordine ad matrimonium.

Domicilium idem sonat ac habitatio: aliud est perpetuum et aliud temporale, quod etiam dicitur quasi-domicilium.

Domicilium dicitur perpetuum, vel simpliciter *domicilium*, quando nulla est in mente intentio alium habitandi locum. Est autem temporale, seu *quasi-domicilium*, cum quis in uno loco versatur cum intentione ibi manendi, non quidem perpetuo, sed per notabile tempus, saltem per dimidiam aut majorem partem anni. Simplex habitatio a quasi-domicilio differt in eo quod quis non habet intentionem ibi per notabile tempus habitandi, ut infra explicabitur.

Sicut autem ad constituendum domicilium duæ requiruntur conditiones, scilicet intentio et factum habitationis, sic et ad tollendum domicilium.

Qui in duabus parochiis æqualem aut fere æqualem habet summam negotiorum, habitans, v. g., hieme in una, æstate in altera, duo habet domicilia.

Qui summam negotiorum habet tantum in una parochia et residet in altera cum animo manendi per notabile tempus, per dimidiam aut majorem anni partem, habet domicilium in priori parochia et quasi-domicilium in posteriori. Qui se transfert rus recreationis aut rusticationis tantum causa, nec domicilium nec quasi-domicilium ibi acquirit. Bened. XIV, Inst. 33, n. 7.

II. JURE COMMUNI QUIS SIT PAROCHUS DOMICILII QUOAD MATRIMONIUM. — 1º Certum est parochum domicilii simpliciter dicti, jure communi, proprium esse parochum quoad matrimonium: concilium enim Tridentinum nullum determinatum exigit tempus: ergo statim ac contrahentes sunt in uno loco cum animo manendi, pertinent ad parochum hujus loci. Proprius quippe parochus, cujus præsentia exigitur ad matrimonium, ille est qui a concilio Lateranensi vocatur proprius sacerdos, apud quem confessio annualis facienda est, a quo suscipienda est sancta Eucharistia in Paschate, qui arcere potest ab ingressu ecclesiæ et privare sepultura ecclesiastica: porro hi characteres evidenter designant parochum domicilii actualis et simpliciter dicti. Ita Coll. Andeg., S. Ligorius innumeros alios citans, Benedictus XIV, etc.

2º Qui duo habet domicilia proprie dicta, duos habet proprios parochos: coram alterutro contrahere potest, ad nutum juxta multos, et, secundum alios, contrahere debet coram eo in cujus parochia tunc demoratur. Prior sententia videtur probabilior; posterior est tutior et sequenda est in praxi. Vide Bened. XIV, Inst. 33, n. 6.

3º Matrimonium potest etiam jure communi celebrari coram parocho quasi-domicilii supra expositi, ita tamen ut remaneat facultas illud contrahendi in loco ubi verum servatur domicilium. Sic expresse docet Bened. XIV, in Inst. 33, et in Const. *Paucis abhinc hebdomadis*, diei 19 maii 1748, decisiones S. Cong. Concil. citans.

Difficultas est tantummodo an quasi-domicilium cen-

seatur sufficiens ad contrahendum matrimonium, statim ac incepta est habitatio cum intentione ibi per majorem anni partem manendi. Non pauci volunt habitationem saltem unius mensis, et ita supponit Bened. XIV, definitiones S. Cong. Concil. referens in citata Const. Forte hoc spatium determinatur, quia secus dubium moveri posset de intentione ibi per tempus ad acquirendum quasi domicilium commorandi. Verum, supposito quod revera existat intentio ibi per majorem anni partem commorandi et hæc intentio exterius sufficienter demonstretur, non videtur cur matrimonium ibi statim celebrari non posset, sicut post unum mensem. Statim celebrari potest ubi inceptum est domicilium simpliciter dictum: quare non posset etiam statim ubi inceptum est quasi-domicilium? Ratio disparitatis nobis non apparet.

Quæ diximus de domicilio et quasi-domicilio relative ad matrimonium, applicari possunt eis qui domicilium mutant, vel quasi-domicilium serio acquirere volunt præcise ut se parochi actuali subtrahant: ubi enim aliud domicilium aut quasi-domicilium reipsa constituerunt, quocumque ducti fuerint motivo, jam novum habent proprium parochum: coram eo contrahentes, utuntur jure suo. Sic Bened. XIV, in præfata Const. citans *Fagnan* et S. Congr. Concil. decisiones.

4º Simplex habitatio in uno loco, recreationis aut negotiorum causa, vel ob alia motiva, sine formali intentione ibi per majorem anni partem commorandi, non sufficit ut matrimonium ibi legitime contrahatur, quia tunc lex Tridentina evaderet fere vana. At si quis ibi per sex menses continuos mansisset, posset ne matrimonium coram illius loci parochi celebrare? Civiliter contrahere potest coram magistratu loci, ex art. 74 Cod. civ. Potest et religiose coram parochi. S. Congr. Concil. declaravit quidem eos qui, suo retento domicilio, in alium se transferunt locum ut matrimonium ibi contrahant, et ad domicilium statim redeunt, nulliter contrahere, quia in fraudem legis sic agunt, et realiter nec domicilium, nec quasi-domicilium habent ubi contrahere attentant.

Sed longe diversus est casus in quo sex elapsi sunt menses continuæ habitationis. Hoc spatium nobis videtur sufficiens ad constituendum quasi-domicilium, et arbitramur matrimonium fore validum, etsi hæc habitatio incœpta ac continuata fuisset cum intentione ibi contrahendi.

Imo, seclusa fraude, communiter docent extranei auctores matrimonium valide celebrari posse coram paroco simplicis habitationis, post unum mensem elapsum, et nituntur S. Congr. Concil. auctoritate ac Bened. XIV Constitutione *Paucis adhinc hebdomadis* supra citata.

5º In Galliis, ante edictum anni 1697, quatuor requirebantur menses ad acquirendum domicilium pro matrimonio ineundo. Post edictum, quod in Ritualibus generaliter fuit insertum, sex necessarii erant menses, si mutatio fieret intra limites ejusdem diœcesis, et annus, si transitus esset ex una diœcesi in aliam. An autem hæc dispositio, auctoritate civili inducta et ab episcopis adoptata, fuerit sub pœna nullitatis in foro interno, non liquet. Alii affirmarunt, dicentes consuetudinem inducere potuisse et revera induxisse impedimentum dirimens præter jus commune, licet episcopi hanc per se non habeant potestatem: alii vero dixerunt talem dispositionem vim legis irritantis non obtinuisse, sed fuisse tantum legem prohibentem, cujus transgressio peccatum et non nullitatem constituebat. Posterior hæc sententia longe probabilior nobis videtur.

Nunc ex art. 74 Cod. civ. sex menses continuæ habitationis in omni casu requiruntur. Inter episcopos, alii jus peculiare antiquum simpliciter abrogarunt, alii illud simpliciter servarunt, alii denique dispositiones novi Codicis admiserunt.

Non est dubium quin, edictis regiis abrogatis, episcopi moderari potuerint disciplinam, quæ vim suam non habebat nisi ex consuetudine ecclesiæ Gallicanæ propria et auctoritatis sat dubiæ, ut notavimus.

Ubi episcopi jus peculiare nostrum simpliciter abroga-verunt, standum est juri communi ecclesiastico: in diœ-

cesibus in quibus jus istud fuit simpliciter servatum, adest obligatio, sub gravi, statuta iisdem diœcesibus propria observandi, sed probabilius non sub pœna nullitatis, propter rationem superius allatam. Eadem pariter servanda est regula in diœcesibus ubi multo convenientius episcopi dispositiones novi Codicis adoptaverunt.

Episcopus impedire non potest quin proprius parochus matrimonio parochianorum suorum valide assistat, quia solus titulus sufficit ad validitatem; sed cuilibet sacerdote conferre potest facultatem valide per totam diœcesim assistendi; nam episcopus est proprius *sacerdos* totius diœcesis, et per seipsum vel per delegatum quibusvis matrimoniis diœcesanorum suorum, etiam invitis propriis parochis, assistere valet.

6° In nostra autem diœcesi statuimus parochum domicilii facti, sive simpliciter dicti, sive quasi-domicilii supra expositi, secundum jus commune esse proprium parochum. Ubi tamen existit quasi-domicilium, domicilio principali retento, matrimonium in loco domicilii principalis convenientius celebratur, nisi quasi-domicilium per sex menses continuæ habitationis acquisitum fuerit. Imo, vix contingere potest ut matrimonium legitime celebrari possit coram parochi quasi-domicilii vere incepti, nisi sex elapsi fuerint menses, tum ob necessitatem præmittendi contractum civilem regulariter factum, tum ob periculum simplicem et insufficientem habitationem cum vero quasi-domicilio confundendâ.

Cum dispositio novi Codicis a prædecessoribus nostris, sicut a nobis, fuerit adoptata, statim atque sex existunt menses continuæ habitationis, habemus parochum hujus loci ut proprium relative ad matrimonium, quamvis principale retentum fuerit domicilium, in quo matrimonium valide etiam contrahi posset: non vero contraheatur valide in loco domicilii abdicati, absque consensu parochi domicilii actualis, etiam per unum tantum diem acquisiti.

III. REGULÆ AD PRAXIM ATTINENTES. — 1° Si sponsi eamdem habeant parochiam, licet in diversis commu-

nitatibus saltem abhinc sex mensibus habitent, nulla est difficultas circa parochum qui matrimonio assistere debeat.

2° Si vero domicilium in diversis parochiis habeant, alteruter parochus matrimonio valide assistere potest, etiam sine consensu alterius. Sic declaravit S. Congr. Concil. anno 1573, referente Bened. XIV, Inst. 33, n. 5. *D'Aguesseau, Pothier*, t. 1, n. 366, aliique jurisperiti et theologi tenebant matrimonium coram parcho unius partis celebratum sine consensu alterius parochi et sine bannorum proclamatione in ejus ecclesia aut legitima dispensatione ab episcopo concessa, esse nullum in Gallia; verum multo communius æstimabant theologi illud esse validum etiam in Gallia. Cum prior opinio edictis regum præcipue fundaretur, posterior nunc certa nobis videtur.

Attamen parochus ad matrimonium electus illud celebrare non debet, quin sibi exhibeatur testimonium alterius parochi declarantis banna sine oppositione fuisse proclamata.

Quædam decentia postulare videtur matrimonium in domicilio sponsæ iniri, quia, in moribus nostris, viri requirere debent mulieres et non mulieres viros. Sed nihilominus liberum est sponsis quem voluerint ex duobus parochis eligere, et qui non fuit electus, nec conqueri, nec quidquam præter retributionem pro bannorum proclamatione taxatam, exigere potest. Si sponsi in extranea parochia matrimonium celebrare intendant, sufficit ut licentiam unius parochi, sive viri, sive mulieris, obtineant, et huic retributionem taxatam debent, sine immi-
nutione retributionis extraneo matrimonium benedicenti debitæ.

3° Ex hypothesi quod neutra pars sex menses continuæ habitationis compleverit in parochia ubi celebrandum est matrimonium, tunc ante celebrationem exigenda est, saltem apud nos et in diœcesibus ubi Codicis dispositio quoad hoc recepta est, testificatio proclamationis bannorum in domicilio legali factæ. Si consensus parochi domi-

cilii legalis necessarius sit ad validitatem matrimonii, ut dicit Coll. Paris., t. III, dicta testificatio hunc consensum importat; sed valde communius docetur consensum parochi legalis (*du domicile de droit*) necessarium non esse ad validitatem sacramenti.

4° Qui per sex menses continuæ habitationis acquisivit domicilium in uno loco quoad matrimonium, et prius tamen retinet domicilium quia intentionem habet illuc revertendi, vel ibi principalem domum conservat, in utroque loco matrimonium civile celebrare potest; nam facultas matrimonium in loco habitationis celebrandi habenda est ut exceptio regulæ generalis, et verum domicilium, ab art. 101 usque ad art. 111 Codicis descriptum, non aufert. Sic apud *Toullier*, t. 1, n. 571; *Avis du conseil d'Etat*, *Loché et Tronchet*. A fortiori eandem habet facultatem quoad matrimonium ecclesiasticum, ut constat ex supradictis.

Hinc 1° filii familias qui causa studiorum sunt absentes matrimonium contrahere possunt coram paracho loci habitationis, vel coram paracho sub cujus ditione sunt parentes. 2° Item famuli, famulæ et operarii qui, ob famulatum vel laborem, per sex menses in loco extraneo habitant et prius domicilium retinent. 3° Milites, viatores, negotiatores et denique ii omnes qui domicilium civile mutare non intendentes, diu tamen sunt absentes, et in eodem loco per sex menses resident. 4° Qui in carceribus detinentur, vel in hospitiiis morantur, coram paracho in cujus territorio carceres vel hospitia existunt, matrimonium inire queunt post sex menses completos. Hi omnes ad verum domicilium reversi, coram paracho hujus loci contrahere valent.

Aliter autem judicandum est, ut patet, in diocesisibus in quibus statutum fuit vel jus commune ecclesiasticum simpliciter sequendum vel antiqua statuta civilia esse servanda.

5° In eos qui fixum habent domicilium in civitate, et per aliquot menses tantum in domo rurali habitant, solus parochus civitatis habet jurisdictionem in ordine ad

matrimonium, quia scilicet communiter non admittitur, saltem in Gallia, parochus simplicis habitationis. Si vero ii per sex menses in domo rurali maneant, in utroque loco matrimonium solemnizare possunt.

6° Vagi, id est, qui neque domicilium, neque quasi-domicilium ullibi habent, ex sententia et praxi satis communiter recepta, contrahere possunt coram paracho territorii in quo versantur, etiamsi alter e contrahentibus domicilium fixum haberet, quia iste territorii parochus, proprius est vagi parochus. Ita Bened. XIV, Institut. 33, n. 10; *Dens* et plures alii.

A *fortiori* si uterque sit vagus, proprius parochus ille est sub cujus ditione versantur; sed concil. Trid., cap. 7 de Reform. Matrim., prohibet ne matrimonio eorum assistat, nisi prius diligentem inquisitionem fecerit, et re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerit, quod tamen, juxta communem sententiam, non exigitur sub pœna nullitatis.

Hæc canonica decisio inservire posset, si de benedicensi matrimonio vagorum civiliter junctorum ageretur; secus, ad nihil conducit; lex enim civilis nullam admittit distinctionem in gratiam vagorum: igitur per sex menses in uno loco manere debent ut matrimonio jungi possint.

7° « Si quis parochus vel alius sacerdos alterius parochiæ sponso, sine illorum parochi licentia, matrimonio conjungere ausus fuerit, ipso jure suspensionem incurrit, » Ordinario parochi, qui matrimonio interesse debebat, reservatam. Conc. Trid. c. 1 de Reform. Matrim.

Punctum secundum. — Quæ necessariae sint qualitates parochi matrimonio assistantis.

Præcipue hic petitur an matrimonio valide assistere possit parochus non sacerdos, excommunicatus, interdictus, intrusus, vel titulum coloratum duntaxat habens.

1° Sylvius, t. iv, et plures alii dicunt parochum debere

esse sacerdotem, quia conc. Trid. dicit *vel alio sacerdote*; concludunt ex verbo *alio*, parochum, in mente concilii, debere esse sacerdotem, alioquin non existeret similitudo expressa. Alii vero multo communius negant qualitatem sacerdotis in paracho necessariam esse ad validitatem matrimonii, saltem in ratione contractus; concilium enim pluries nominat parochum in eodem decreto, et nullibi dicit illum debere esse sacerdotem, quod tamen certe non omisisset, si persuasum habuisset hanc qualitatem ad valorem matrimonii pertinere.

Cum nullus officium parochi nunc apud nos obtineat nisi sit presbyter, evanescunt circa hanc qualitatem difficultates.

2° Constat apud canonistas et theologos parochum interdictum, suspensum, excommunicatum, irregularem, schismaticum et hæreticum, dummodo non renuntiaverit titulo vel ab illo canonice depositus non fuerit, matrimonio parochianorum suorum valide assistere posse: nam verba concilii stricte accipienda sunt: porro solam præsentiam parochi tanquam testis authentici significant, non autem actum jurisdictionis, ut in collatione sacramenti pœnitentiæ. Ergo.

Hinc matrimonia, tempore perturbationis Gallicanæ, coram paracho legitimo, sed propter adhæSIONem Constitutioni civili cleri schismatico, vel coram sacerdote ab eo delegato celebrata, reputanda sunt valida.

An parochus schismaticus, suspensus, excommunicatus, benedictionem nuptialem licite possit conferre, disputatur: absque dubio licite delegare potest sacerdotem catholicum censuris non ligatum ad eam confendam.

3° Parochus cui interdictum est a summo Pontifice ne matrimonio assistat, valide ei assistere non potest, quia ex hunc actum summus Pontifex matrimonium irritat. Nec vero si simpliciter prohibeat.

Sed quia episcopus non habet potestatem matrimonium irritandi, sententia interdicti contra parochum ab episcopo prolata, non impediret quin matrimoniis parochia-

norum suorum valide, licet graviter illicite, assistere posset. Vide decretum S. Congreg. apud Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 23.

Quod dicitur de paracho titulari, intelligendum est pariter de paracho ad nutum episcopi amovibili, donec de facto revocetur. Si vero ageretur de alio sacerdote cui episcopus concessisset facultatem assistendi matrimonio, independenter a titulo, procul dubio hæc facultas auferri posset, etiam sine ratione, quia tunc a sola voluntate delegantis pendet. Idem dicendum est de delegatione a paracho facta, quæ ab ipso paracho similiter et absque ratione, revocari potest.

4° Qui habet titulum coloratum, et ex errore communi æstimatur parochus, matrimonio valide interest; actus quippe jurisdictionis valide exercet, juxta omnes theologos: ergo præsentia ejus matrimoniis sufficere debet. Coll. Paris., t. III.

5. Contra vero, juxta omnes, parochus intrusus, id est, qui nec realem nec coloratum habet titulum, valide matrimonio assistere non potest, etiamsi, aiunt communiter, ipsi faveret error communis. Unde matrimonia, tempore perturbationis Gallicanæ, coram intrusis aut coram sacerdotibus ab eis delegatis celebrata, prorsus nulla sunt, nisi recursus ad legitimum sacerdotem catholicum periculosus aut difficilis fuerit.

Punctum tertium. — Qualis necessaria sit præsentia parochi ad validitatem matrimonii.

1° Constat ex Historia Conc. Trid. Pallav., l. 22, cap. 8, n. 16 et 17, parochum adhibendum esse matrimonio ut præcipuum testem, ad certiorandam ejus validitatem: requiritur ergo ut moraliter et cum advertentia sit præsens. Unde dormiens, ebrius, amens, matrimonio assistere non posset.

2° Non tamen necesse est ut videat contrahentes, dummodo eos mutuum consensum exprimentes clare audiat: proinde cæcus matrimonio assistere potest, non vero cæcus et surdus.

3° Si linguam contrahentium non calleat et ministerio interpretis utatur, controvertitur an matrimonium sit invalidum : Bened. XIV, utramque sententiam referens, de Synodo diœces., l. 13, c. 23, n. 9, neutram amplectitur. Communiter tamen docetur illud esse validum.

4° Quando matrimonium per procuratorem contrahitur, parochus non videt nec audit sponsum absentem ; idcirco exortum est dubium circa validitatem hujus matrimonii. Verum usus in Ecclesia receptus, ante et post conc. Trid., validitatem ejus, saltem in ratione contractus, testatur, ut probat Bened. XIV, ibid. Communiter tamen exigitur ut consensus sponsorum coram parcho domicilii eorum iteretur, ad gratiam sacramenti assecurandam.

5° Quamvis conc. Trid. decernat benedicendos esse sponso ab eo sacerdote qui matrimonio assistit, nihilominus constat, tum ex Historia concilii, tum ex consensu fere omnium auctorum, illam benedictionem ad validitatem matrimonii ratione contractus non pertinere ; esset vero de essentia sacramenti, si sacerdos foret illius minister. Sub nullo igitur prætextu parochus vel ipsius delegatus eam omittere potest, nisi sic agendum Ecclesia vel summus Pontifex præscripserit, ut quando jungendus est catholicus cum acatholica, aut vice versa.

6° Sacra Cong. Concil. declaravit, anno 1581, valere matrimonium — a) si, dum contrahitur, sacerdos invitatus et compulsus per vim ei adsit ; — b) si casu adsit et contrahentes videat atque audiat, modo ab eis de matrimonio ineundo admoneatur ; — c) si, aliam ob causam vocatus, matrimonio reipsa adhibeatur ; — d) etiamsi non viderit nec audierit, si, de matrimonio requisitus, affectaverit se non intelligere : « Neque porro æquum est, ait Benedict. » XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 23, n. 10, ut ab » arbitrio factoque parochi pendeat libertatem matrimonii impedire. » Debet quidem taliter contrahentes increpare, arguere, ab illo contrahendi modo pro posse suo avertere : « At nihil necesse est aures obturare, velare » faciem, aliudque hujus generis facere, quæ ad id solum

» valent, ut animos contrahentium aliquando scrupulis
» torqueant. » Sunt verba ejusdem Pontificis.

Queritur quo in loco parochus matrimonio parochianorum suorum assistere possit.

R. Ubique eis valide interesse potest : licite autem in ecclesia sua parochiali ; in alia ecclesia parochiali, de consensu respectivi parochi ; in capellis vel in oratoriiis privatis, sed cum licentia episcopi in cujus ditione situs est locus ; etiam in loco profano, si gravi de causa episcopus id permittat. Ubique proferenda sunt verba benedictionis, *Ego vos in matrimonium conjungo*, etc.

Punctum quartum. — De iis qui parochum pro celebratione matrimonii supplere possunt.

Concilium loquitur de sacerdote ab Ordinario vel ab ipso paracho specialiter delegato, cui jungendus est vicarius parochi.

I. DE ORDINARIO. — Nomine Ordinarii non intelliguntur abbates et alii jurisdictione quasi episcopali gaudentes, nec metropolitanus, nisi in causa legitimæ appellationis ; sed comprehenditur episcopus diœcesanus. Quidam, referente Coll. Paris., t. III, opinati sunt illum delegare posse, non vero per seipsum matrimonio assistere, quia Concilium de præsentia parochi et de sola delegatione episcopi loquitur : at 1° episcopus primus est parochus totius diœcesis suæ. 2° « Nemo potest plus juris trans- » ferre in alium quam sibi competere dignoscatur ; » Regula juris 79 in Sexto. 3° Talis est disciplina ubique recepta. 4° Doctrina opposita a clero Gallicano damnata est in comitiis anni 1665. Certum est ergo episcopum matrimonio diœcesanorum suorum ubique, per seipsum aut per quemlibet sacerdotem, etiam invito paracho, valide assistere posse ; id aliquando expedit.

Quod potest episcopus, potest similiter vicarius generalis, quia eamdem cum illo habet jurisdictionem et personam ejus repræsentat. Unde si matrimonio assisteret vel ad illud delegaret, etiamsi episcopus delegationem re-

cusasset, valeret nihilominus matrimonium ; secus vero si episcopus hanc fieri delegationem prohibuisset , quia penes ipsius voluntatem est jurisdictionem vicarii generalis revocare vel restringere.

Eamdem facultatem habent vicarii capitulares, sede vacante.

Idem vero non possunt officialis et archidiaconus, ratione sui officii aut dignitatis, nec decanus aut parochus primarius.

II. DE SPECIALITER DELEGATO. — Constat ex decreto concilii episcopum et parochum aliquem pro celebrandis matrimoniis delegare posse ; verum ut delegatio valeat, plures requiruntur conditiones , scilicet 1° ut delegatus sit sacerdos : sic expresse dicit concilium ; cum tamen assistentia ejus ad matrimonium requisita non sit actus jurisdictionis , sed conditio præscripta , et cum aliunde concil. Trident., qualitatem sacerdotii in delegato solummodo exigat , interdictus, suspensus, excommunicatus, irregularis, schismaticus, hæreticus, valide delegari potest ;

2° Ut delegatio matrimonium præcedat : unde non sufficeret *ratihabitio* de præterito facto ;

3° Ut sit positiva, et non solum tolerata , propter ignorantiam, metum aliudve incommodum ;

4° Expressa, non vero tantum præsumpta ; præsumptio enim sufficere potest, si agatur de licentia, qua non existente, actus illicite quidem, sed valide tamen fierent, v. g., si de Extrema-Unctione aut de sancto Viatico quæstio moveretur ; nunquam vero sufficit , ex omnium confesso , ubi de validitate actus, v. g., de matrimonio in-eundo, agitur ;

5° Ut scripto, verbis aut aliis signis exterius sufficienter exprimatur et delegato cura delegantis intimetur, alioquin haberi posset ut merum propositum ;

6° Ut acceptetur ; est enim ex natura sua actus voluntarius qui consensum delegantis et delegati supponit. Hinc qui delegationem sibi oblatam recusasset, non posset deinde, sine nova delegatione, matrimonio assistere. De-

legatio, e contra, semel acceptata, valet donec revocetur et revocatio sufficienter fuerit manifestata;

7° Ut in registris matrimoniorum expressa fiat mentio delegationis episcopi, vicarii generalis vel parochi; secus validitas illius matrimonii certo non constaret, quamvis tamen existeret.

Quæritur 1° an extraneus sacerdos, parochus, vicarius vicinus, habituatus, cui parochus, iter suscepturus, dicit generaliter: Tibi commendo parochiam meam; fac quidquid occurrerit, sufficienter sit delegatus ad celebranda matrimonia.

R. Solutio hujus quæstionis pendet ab intentione quam in mente habuit parochus generalem conferendo delegationem: id judicandum est ex circumstantiis. Si absentia debuerit esse longa, recte judicatur illum delegare voluisse etiam ad matrimonia; secus, si absentia debuerit esse ad breve tempus. In dubio, matrimonium jam factum non est turbandum; et matrimonium futurum non est sic faciendum, inconsulto episcopo, nisi forte urgeat necessitas.

Quæritur 2° an parochus contra prohibitionem episcopi delegare possit sacerdotem qui nomine ejus matrimonio assistat.

R. Mortaliter peccaret, quia mandatum superioris in re gravi transgrederetur: attamen validum esset matrimonium; id sequitur ex dictis et ita plurimi et graves docent auctores, cæteris tacentibus.

Quæritur 3° an delegatus alterum sacerdotem subdelegare possit.

R. Non potest, nisi specialem licentiam ad hoc obtinuerit; quia, ex regula apud canonistas recepta et ex jure civili, § *de Officio deleg.*, desumpta, *Delegatus ad causam specialem subdelegare non potest.*

Attamen cum totum a voluntate delegantis pendeat, si ex aliqua circumstantia clare videatur delegationem ad personam designatam non fuisse restrictam, delegatus potest subdelegare; v. g., parochus parochianos suos id petentes, ad extraneum parochum remittit, iste parochus

sic delegatus alium committere potest sacerdotem qui matrimonio assistat. Ita Coll. Paris., t. III.

III. DE VICARIO. — 1° Sacerdos qui litteras vicarii pro una parochia ab episcopo accepit, eas parochus exhibuit, et, *eo consentiente*, functiones suas exercere paratus est, alia delegatione non indiget ut matrimoniis parochianorum intra limites parochiæ assistat; vices enim parochi gerit eumque legitime repræsentat.

Diximus *eo consentiente*; quia licet parochus jurisdictionem vicario non conferat, certum est tamen quod illum a celebrando matrimonio remove possit, actum ejus annullando, nisi episcopus specialem ei concesserit delegationem, etiam invito parochus.

Diximus *parochianorum*; non enim ita constat vicarium parochum suum supplere posse si ageretur de matrimonio exterorum ad eum cum licentia proprii parochi vel Ordinarii missorum, nisi specialis adsit circumstantia, ut supra.

Diximus *intra limites parochiæ*; delegatio enim vicario concessa, in sensu naturali, locum afficit; non sequitur ergo personas: unde, seclusa speciali parochi vel Ordinarii delegatione, matrimonium coram vicario in aliena parochia celebratum, saltem valde suspectum nobis videretur.

2° Vicarius potest, inconsulto parochus, delegare alium sacerdotem pro speciali matrimonio, saltem in propria parochia celebrando: nam, ex Glossa in legem supra citatam, « qui delegatus est ad universalitatem causarum, » unam alii subdelegare bene potest, » quia quasi-ordinarius videtur. An posset delegare ad celebrandum matrimonium extra parochiam, non ita certum, seclusa speciali concessione parochi. Longe probabilius tamen videtur quod possit; v. g., vir et mulier ad matrimonium parati petunt licentiam matrimonium in vicina parochiali ecclesia ineundi, et proprius parochus est absens; clare videtur vicarium licentiam petitam concedere posse, sicut parochus eam concederet.

Potest similiter testimonium proclamationis banno-

rum dare, et in eo ipso concedere licentiam matrimonium in domicilio alterius partis celebrandi. Qui autem a vicario commissus est, alium committere non potest.

3° Qui ecclesiis suppressis vel capellis territorium determinatum habentibus deserviunt, quasi-ordinarii reputantur, ac proinde banna proclamant, matrimoniis assistunt et ad ea delegant. Nihilominus parochi sub quorum ditione sunt illæ capellæ, his matrimoniis pro arbitrio assistere vel ad ea delegare possunt, etiam invito deserviente, illique interdicare ne eisdem assistat, quia iste vere est parochus et alter reipsa est duntaxat vicarius, nisi episcopus aliter statuerit.

Qui autem capellis vicarialibus præsumunt et completam habent administrationem, reputantur, saltem apud nos, vere ordinarii, sicut illi qui vulgo dicuntur *desservants*.

4° Sacerdotes in ecclesia parochiali habituat, matrimonio valide assistere nequeunt, nisi generalem aut specialem habeant delegationem: generalem aut specialem a paroco, vel specialem ab uno vicariorum.

Quæritur 1° quis matrimoniis in parochiis vacantibus assistere possit.

R. Certum est nullum parochum vicinum, nec *a fortiori* alium sacerdotem, ex jure communi, facultatem habere his matrimoniis assistendi: requiritur ergo sub pœna nullitatis delegatio episcopi aut vicarii generalis.

In hacce diœcesi D. *de Pidoll* sequentem instituit ordinem, in statutis anni 1851 confirmatum.

Si adsit vicarius in parochia, ipse solus, durante vacantia, potest banna proclamare et matrimoniis interesse vel ad ea delegare: si vero ibi non sit vicarius, parochus primarius tenetur aliquem e vicinioribus committere, qui eo ipso fit proprius parochus sub respectu bannorum matrimonii et sepulturarum, adeo ut ipse parochus primarius tales actus exercere non possit, nisi unus sit e vicinioribus et curam hujus parochiæ in se assumpserit. Si parochus designatus habeat vicarium, eo ipso vicarius ea omnia potest in parochia vacante quæ in parochia cui est annexus,

Si autem parochia primaria fiat vacans, et vicarium non habeat, deserviens ejusdem districtus, antiquior institutione, unum e vicinioribus designare debet, qui curam ejus suscipiat et gerat. Hac ordinatione constituta, nullus alius sacerdos fideles in parochiis vacantibus domicilium habentes matrimonio valide conjungere potest, nisi legitimam delegationem obtineat.

Si parochus primarius aut antiquior institutione, ex negligentia, ignorantia aut mala fide, aliquem, ut ipsi præscriptum est, non designaret, recurrendum esset ad episcopum aut vicarium ejus generalem, et alia non sup peteret via matrimonii valorem assecurandi.

Quæritur 2º quid agendum sit in hypothesi quod, parochus absente vel in amentiam aut phrenesim lapso, occurrat matrimonium benedicendum, et gravis causa illius celebrationem urgeat.

R. Recurrendum est ad episcopum aut vicarium ejus generalem, et nulla existere potest ratio quæ a tali necessitate eximat. Si parochus subito moreretur cum matrimonium esset benedicendum, parochus primarius haberet jus, non quidem assistendi matrimonio, sed aliquem, prout modo diximus, designandi, cui tota competeret facultas id gubernandi.

SECTIO QUARTA. — De præsentia testium.

Concilium Trid. decrevit duos vel tres necessarios fore testes, præter parochum, ut matrimonium valide iniretur, idque sapienter ne parochus deciperetur vel forsan malæ esset fidei, et denique ut clandestinitas tutius tolleretur.

Edicta regia quatuor olim requirebant testes, sed communius docetur duos ad validitatem matrimonii etiam eo tempore requisitos fuisse. In novo Codice quatuor requiruntur, qui debent esse majores, masculini sexus et cives Galli; sed hæ conditiones sunt pro foro civili tantum.

Cum in decreto concilii nihil statuatur circa ætatem,

sexum aliasque testium qualitates, sufficit ut adhibeantur personæ usum rationis habentes quæ testificari valeant sponso mutuum consensum cum debitis circumstantiis libere sibi præstitisse. Hinc consanguinei, affines, mulieres, pueri ratione præditi et proprii sponso liberi, testes esse possunt.

Necesse est ut testes ad matrimonium fuerint vocati, aut saltem de illo contrahendo moneantur; ut moraliter sint præsentés, non successive, sed simul cum parochó, ut advertant quid agatur, illudque, si oporteret, juridice testificari sint capaces. Unde in actu matrimonii inscribi non debent pro testibus nomina personarum quæ celebrationi non adfuerint, quia validitatem hujus conjunctionis canonice testari non possent.

Non tamen necesse est ad validitatem matrimonii ut testes verba sponso distincte audiant; eo ipso enim quod videant illos coram sacerdote libere sistentes et totum ritum celebrandi matrimonium sequentes, testificari possunt eos canonice fuisse conjunctos. Ita *Dens*, t. vii.

Nota. De impedimento impotentiae dicemus in libello ab hoc Tractatu separato.

§ XIV. — De impedimento raptus.

I. DE EXISTENTIA HUIUS IMPEDIMENTI.— Raptus feminae intuitu matrimonii ineundi vel libidinis explendae causa, potestati ecclesiasticae et civili semper invisus fuit: unde maxime a tempore Constantini Magni, variae adversus crimen istud libertatis matrimonii subversivum decretae sunt poenae. Sacra vero Tridentina synodus, precibus legatorum Caroli IX, regis Christianissimi, annuens, sequens tulit decretum, sess. 24, c. 6 de Reform. Matrim.; « Decernit sancta synodus, inter raptorem et raptam, » quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium, etc. » Verus igitur exquirendus est sensus decreti, ut recte intelligatur in quo impedimentum raptus consistat.

Duplex distinguitur raptus, unus violentiæ et alter seductionis : de utroque seorsim dicendum est.

II. DE IMPEDIMENTO IN CASU RAPTUS VIOLENTIÆ. — Raptus violentiæ est subductio personæ, ipsa invita, e loco tuto in locum ubi est sub potestate raptoris idque matrimonii ineundi causa.

Diximus 1° *subductio personæ, ipsa invita*; si enim ipsa voluntarie e loco in locum abiret, tunc esset fuga, non vero raptus.

Diximus 2° *personæ*, sexum non determinando; quia disputatur inter theologos an raptus viri a muliere sit etiam impedimentum in decreto concilii Tridentini contentum : major eorum numerus negat, dicens per raptum simpliciter intelligendum esse raptum feminæ, et de eo solo cogitasse concilium. Alii tamen, præsertim in Gallia, affirmant, quia concilium libertati matrimoniorum consulere voluit et ratio est eadem pro viro et pro femina.

Diximus 3° *e loco tuto in locum ubi est sub potestate raptoris*. Multi contendunt necessariam esse subductionem e domo in aliam domum : verum hoc falsum esse videtur; sufficit enim, ex decreto concilii, ut persona sub potestate raptoris constituatur : porro hoc fieri potest, quamvis e domo in domum non transferatur, v. g., si reperiatur in loco a raptoe dependente et ibi concludatur. Præcipue igitur attendendum est an e statu libertatis in subjectionem raptoris transeat, nec ne.

Diximus 4° *idque matrimonii ineundi causa* : omnes quippe fatentur raptum in eo casu esse impedimentum matrimonii dirimens, ex præfato decreto. At, si persona ob finem ab ineundo matrimonio diversum, v. g., ad obtinendam pecuniam, raperetur et matrimonium offerret ut a tali necessitate se liberaret, omnes consentiunt tunc non existere impedimentum raptus : existere potest impedimentum metus, ut supra explicatum fuit. Certum est, e contra, dari impedimentum raptus, si matrimonium sit finis raptus. Graviter autem a nonnullis controvertitur an raptus solius libidinis explendæ causa impe-

dimentum constituat. Fere omnes extranei negant; nam, inquiunt, concilium spectat raptum solummodo in ordine ad matrimonium cujus libertatem assecurare voluit; odia autem sunt restringenda. Ergo, etc. Alii vero sententiam oppositam tenent, dicentes raptum simpliciter intelligi de raptu propter libidinem sicut de raptu ob matrimonium; — priorem non minus nocere libertati matrimonii quam posteriorem. Quæ enim puella honesta in tali extremitate constituta, non offerret matrimonium, licet invita, ut honorem suum conservaret? Igitur sufficiens pro ipsa non existeret libertas ad matrimonium ineundum. — Nonnulli dicunt decretum concilii eo sensu in Gallia fuisse receptum et hoc sufficere ad introducendum impedimentum dirimens. Nos vero priorem sententiam judicamus melius fundatam. Vide S. Lig., l. 6, n. 1032 et 1107.

Nihil refert quod persona sit minor aut major, virgo aut vidua, casta aut corrupta, quod mediis physicis aut moralibus, v. g., minis, subducatur, modo id contra ipsius voluntatem fiat. Si vero loco tuto reddita, matrimonio libere consentiat, *eam raptor habeat in uxorem*, inquit sancta synodus Trident.

III. DE IMPEDIMENTO IN CASU RAPtus SEDUCTIONIS. — Raptus seductionis locum habet cum mulier blanditiis, muneribus, promissis, illecebra voluptatis aut quolibet alio modo illecta, raptorem, invitis iis a quibus pendet, sequitur, aut in locum assignatum voluntarie transit. Si hæc sit major, id est, si a nullo stricte quoad matrimonium pendeat, impedimentum raptus non existit, quia sui est juris. Si vero sit minor, leges civiles in Gallia et communiter canonistæ olim æstimabant hujusmodi raptum esse impedimentum dirimens: 1° quia verba concilii sunt generalia, et posteriorem hunc raptum, sicut priorem, complectuntur. 2° Quia raptus seductionis non minus nocet libertati matrimonii quam raptus violentiæ: imo aliquo sensu plus nocet; violentia enim generat repugnantiam, proindeque resistentiam: seductionis autem proprium est obcæcare et in abyssum dejicere. 3° Conci-

Concilium Tridentinum novum impedimentum voluit instituere : attamen novum impedimentum non instituisset, si ad solum raptum violentiæ attendisset, cum metus impedimentum jam existeret.

Hujusmodi raptus nec quidem nominatur in novo Codice : aliter lex libertati matrimonii providit, statuens minores sine consensu parentum aut consilii familiæ matrimonium inire non posse. (*Toullier*, t. 1, p. 431.)

Nos vero judicamus, cum fere omnibus nunc theologis, ea quæ de raptu libidinis explendæ causa diximus, ad raptum quem seductionis vocant extendenda esse.

Hodie id maxime firmatur ex littera responsiva Pii VII, 27 Jun. 1805, ad imperatorem Napoleonem, qui postulando dissolutionem matrimonii fratris sui Hieronymi, inter cæteras causas memorabat raptum seductionis cum parentum dissensu. — Vid. *Histoire du pape Pie VII, par le chevalier Artaud*, tom. 2, ch. 6.

Concilium Trid. in eodem decreto decernit contra raptores et omnes qui consilium, auxilium et favorem ei præbent, excommunicationem ipso facto incurrendam, non tamen reservatam, aliasque pœnas ferendæ duntaxat sententiæ et in Gallia non receptas. Excommunicatio vero recipitur, et ab ea absolvendus est raptor ante matrimonium, si puella, loco tuto reddita, libere consentiat, vel consensum parentum obtineat. Excommunicatio cadit in mulieres ad raptum concurrentes, sicut in viros ; non tamen in parochum et testes matrimonio raptæ assistentes. Ita *Dens*, t. VII, p. 337.

Cum raptus seductionis non sit expressus in decreto concilii Tridentini, qui ad hujusmodi raptum concurrunt, excommunicationi non subjacent, ex lege universalis Ecclesiæ. Videantur statuta diœcesis Cenom. tit. 4, cap. 4.

ARTICULUS QUARTUS.

DE DISPENSATIONE IMPEDIMENTORUM CANONICORUM.

Inter impedimenta matrimonii canonica, alia sunt juris naturalis, alia juris divini, et alia juris ecclesiastici : quæ sunt juris naturalis aut divini, nulla dispensatione auferri possunt. At de natura est legis ecclesiasticæ ut per dispensationem legitime concessam obligatio ejus tollatur: certum est igitur cuncta impedimenta matrimonii jure ecclesiastico constituta per dispensationem relaxari posse. Sed quæritur a quo, cur et quomodo talis dispensatio concedi possit et adimpleri debeat.

Itaque nobis dicendum est 1° de iis qui dispensare possint ; 2° de causis ob quas dispensare liceat ; 3° de modo dispensationes obtinendi ; 4° de modo eas exequendi.

§ I. — De iis qui ab impedimentis matrimonii dispensare possunt.

Nulla est difficultas quoad summum Pontificem ; cum enim sit caput totius Ecclesiæ, et universalem habeat jurisdictionem, a cunctis legibus ecclesiasticis justa de causa dispensare potest : id omnes fatentur.

Certum est parochos nullam habere facultatem ab impedimentis matrimonii dispensandi.

Quæstio igitur agenda est de solis episcopis, et quæritur 1° an jure sibi proprio ab omnibus impedimentis matrimonii dispensare possint ; 2° an ab aliquibus et quo jure ; 3° quid possint in Gallia.

SECTIO PRIMA. — *An episcopi ab omnibus impedimentis matrimonii jure sibi proprio dispensare possint.*

Plures olim, præsertim apud Gallos, affirmabant, contententes episcopum ea omnia posse, jure ordinario, in sua diœcesi, quæ Papa in Ecclesia tota potest, nisi facultas ejus

expresse fuerit limitata. Multo plures hodie docent episcopos non posse dispensare ab impedimentis matrimonii jure proprio, sed tantum ex concessione expressa aut tacita S. Pontificis vel Ecclesiæ. Sit ergo

PROPOSITIO.

Episcopi non possunt jure proprio dispensare generatim ab impedimentis matrimonii.

Prob. 1º ratione theologica. Lex superioris tolli non potest per inferiorem; atqui episcopi, licet divinam auctoritatem in diœcesi sua habeant, sunt inferiores Ecclesiæ et summo Pontifice; repugnat ergo ut jure sibi proprio dispensare valeant ab impedimentis quæ a conciliis generalibus vel a summis pontificibus instituta aut sancita fuerunt.

Prob. 2º auctoritate summorum Pontificum. Benedictus XIV, de Syn. diœces., l. ix, c. 1 et 2, non solum hoc docet, sed ait: « Sacræ Congregationes Concilii et supræmæ Inquisitionis non semel proscripserunt, tanquam falsam aut temerariam, propositionem asserentem episcopo jus dispensandi super impedimento publico quod obsistat matrimonio contrahendo, etiamsi gravis urgeat illud contrahendi necessitas. » — Pius VI, occasione edictorum imperatoris Josephi II, qui prohibuerat ne episcopi Germaniæ ad Romanum Pontificem recurrerent pro obtinendis dispensationibus, et Pius VII, in Brevis diei 27 Feb. 1809, ad episcopos Galliarum, vocant perversam et periculosissimam opinionem quæ asserit episcopos communiter dispensare posse ab impedimentis matrimonii. Ergo.

SECTIO SECUNDA. — *An episcopi generatim ab aliquibus impedimentis matrimonii dispensare valeant, et quo jure.*

I. DE IMPEDIMENTIS A QUIBUS EPISCOPI DISPENSARE POSSUNT. — Vi consuetudinis ubique receptæ, episcopi possunt dispensare

1° *ab impedimentis impediētibz*, idque agnoscit Benedict. XIV, de Syn. diœces., l. 9, c. 2, n. 1. Excipiuntur — a) vetitum latum a superiore, vel ab ipso jure, v. g., propter alterius hæresim; — b) votum perpetuæ castitatis et votum ingrediendæ religionis eo modo quo in Tractatu de Decalogo explicatur, ubi de reservatione votorum. — c) Cum obligatio sponsalium sit juris naturalis, episcopi possunt pronuntiare an adhuc existat vel non, non vero ab illa proprie dispensare possunt.

2° *In iis quæ impediunt a petitione debiti conjugaliz*. Apud omnes certum est episcopum dispensare posse super impedimento matrimonio valide contracto adveniente, ut dicemus ubi de debito conjugali.

3° *Ab impedimento irritum faciente matrimonium jam contractum*. Idem Benedict. XIV, multos ibidem citans theologos, asserit episcopos habere facultatem relaxandi impedimentum irritum faciens matrimonium jam contractum. Verum sex requirit condiciones, scilicet — a) ut matrimonium cum debitis solemnitatibus fuerit celebratum; — b) cum bona fide unius saltem; — c) ut sit consummatum; — d) ut impedimentum sit occultum; — e) ut recursus ad summum Pontificem sit difficilis; et — f) ut sponsi separari non possint sine scandalo. S. Ligorius, cum aliis communiter, l. 6, n. 1123, dicit simpliciter episcopum dispensare posse, si periculum infamiæ, scandali vel incontinentiæ timeatur et aditus ad Papam non pateat facilis.

4° *In casu necessitatis*. Sanchez, l. 2, disp. 39, n. 8, et post ipsum communiter theologi docent episcopum adhuc dispensare posse ab impedimento dirimente occulto, quando omnibus ad nuptias paratis, matrimonium differri non potest sine infamia aut scandalo: nam, inquiunt, præsumendum est summum Pontificem in eo casu episcopum delegare. Benedictus XIV hanc decisionem refert et non condemnat. Vide Ferraris, v° *Impedimentum*, art. 3, n. 8; S. Ligorium, l. 6, n. 1122. Plures apud hunc auctorem dicunt episcopum, iisdem militantibus causis, etiam super impedimento publico dispensare posse, v. g., ad le-

gitimandam prolem, ad honorem puellæ servandum, etc. Sed hæc opinio non videtur satis fundata ut admittatur in praxi.

5° *In casu dubii*. In dubio de existentia vel reservatione impedimenti, episcopus pronuntiare debet, et, stante dubio, secundum communem sententiam dispensare potest ad cautelam. Si vero, omnibus sedulo perpensis, probabilius sit impedimentum existere, summi Pontificis dispensatio necessaria est. *Collet, Traité des dispenses*, t. 1, l. 1, c. 3, n. 13, et l. 2, c. 3, cum multis aliis theologis, ut videre est apud S. Ligorium, l. 6, n. 902; sed negat post Coll. Andeg. episcopum uti posse facultate dubia super impedimento certo. Saltem tutius est in eo casu ad summum Pontificem recurrere, *ut patet*.

II. QUO JURE EPISCOPI AB IMPEDIMENTIS MATRIMONII DISPENSANT. — In cunctis casibus supra memoratis, episcopi dispensant jure sedibus suis annexo, saltem ex consuetudine universim recepta. Igitur potestas eorum est ordinaria, vel, ut alii dicunt, quasi ordinaria, ac proinde delegari potest. Probabilius est vicarium generalem illam ratione officii sui non habere; sed communiter episcopus in litteris ei commissis illam exprimit, et tunc nulla est difficultas. Ex eodem principio sequitur hanc potestatem competere vicariis capitularibus, sede vacante: officiali vero ut tali non competit.

At si episcopi a quibusdam impedimentis vi indulti Apostolici sibi personalis dispensent, ut in multis diocesis, juxta probabiliorem sententiam, neminem, ne quidem vicarium generalem, delegare possunt, nisi verba indulti id permittant.

Si, ut communius, indultum pontificale conferat episcopo facultatem generalem dispensandi per se vel per vicarios generales, et si episcopus generatim delegaverit, in suis litteris, vicarios generales ad recipiendas et executioni mandandas omnes litteras Apostolicas, nulla videtur difficultas. Si, e contra, indultum contineret verba restrictiva, v. g., *communicandi in partem vel in totum*, etc., specialis requireretur delegatio.

Facultas dispensandi, quæ competit episcopo vi consuetudinis legitimæ, sedi suæ specialis, transit probabiliter ad vicarios capitulares, nisi aliter ferat consuetudo. At facultas dispensandi ex indulto, habenda est generatim ut privilegium personale, quod juxta regulam juris moritur cum episcopo, nisi, ex tenore indulti, episcopus moriturus facultatem suam delegare possit alteri qui ea, sede vacante, uti poterit, ut non raro fieri in Belgio asserit *Dens*, t. VI, p. 349 et seq.

Legati *a latere* et nuntii Apostolici dispensare possunt, in sua provincia, super omnibus impedimentis de quibus episcopi jure ordinario dispensant.

Si contrahentes ex diversis sint diœcesibus, tenemus cum multis theologis adversus *Tournely, d'Argentré* pluresque alios, necessariam esse dispensationem utriusque episcopi, quia uterque jurisdictionem habet in suum diœcesanum; *Confér. de Paris, Confer. d'Angers; Collet, Traité des dispenses*, 1re part., c. 17, n. 12, etc. Si unus facultatem ab illo impedimento dispensandi non habeat, recurrendum est ad summum Pontificem, et dispensatio ab eo obtenta pro utraque diœcesi valet, quia summus Pontifex universalem habet jurisdictionem. Semper igitur dispensare potest, etiam in casibus auctoritatem episcoporum non excedentibus.

Episcopus qui Apostolicum obtinuit indultum ad dispensandum in nonnullis impedimentis, solos diœcesanos dispensare potest, nisi specialem obtinuerit facultatem alienigenas in diœcesi sua degentes dispensandi. Attamen, ex pluribus S. Pœnitentiariæ decisionibus nuper obtentis, episcopus, non ordinaria, sed facultate a Sancta Sede absque ulla conditione sibi concessa, cum suis diœcesanis super aliquo impedimento canonico dispensans, facta mentione delegationis Apostolicæ, valide dispensat etiam in casu in quo una pars est alterius diœcesis, quia ea facultas procedit a Papa, et sublato impedimento ex una parte, altera pars fit libera.

Quæritur qualis requiratur habitatio ut episcopus cum alieno dispensare possit.

R. Episcopus eos omnes et solos dispensare potest quos matrimonio valide jungere posset, id est, eos qui in ipsius diœcesi habent domicilium aut quasi-domicilium sensu quo explicatur ubi agitur *de Clandestinitate*.

SECTIO TERTIA. — *De potestate episcoporum super impedimentis matrimonii in Gallia.*

Constat illos eadem posse circa impedimenta, tum dirimentia, tum impediencia, quæ alii episcopi jure communi possunt. Sola igitur difficultas est circa validitatem privilegiorum sedibus annexorum.

Coll. Paris. asserit, t. III, omnes episcopos in Gallia consuevisse dispensare super impedimentis dirimentibus publicis inter pauperes, et ubi non est facilis recursus ad summum Pontificem. Eamdem opinionem docuit *d'Argentré*, episcopus Tullensis. Verum alii eam rejiciunt. *Collet*, t. II, c. 18, n. 10, concludit partem tutiorem eligendam esse. Fere omnes episcopi in Gallia, ante Concordatum anni 1801, specialia habebant privilegia sedibus suis annexa, vi quorum dispensabant ad contrahendum super impedimentis publicis: alii in quarto gradu consanguinitatis et affinitatis, alii in tertio; quidam etiam in secundo, ut episcopus Cenomanensis. Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 9, cap. 2, n. 5 et 6, tales consuetudines reprobant, dicitque eas, si in aliquam diœcesim irrepserint, non nisi dubiam creare facultatem quæ prudenter exerceri non potest, ubi de validitate sacramenti agitur. Eas a fortiori, post Concordatum anni 1801, multo magis reprobaret.

Certum est tamen non in aliqua diœcesi tantum, sed in plerisque diœcesibus Galliæ hujusmodi exstitisse consuetudines, eisque usos fuisse episcopos, per se vel per vicarios suos generales, sine anxietate usque ad Concordatum, et fere omnes theologos ac canonistas nostros ne ullum quidem movere dubium circa talium dispensationum validitatem. Vicarii capitulares, sede vacante, iisdem utebantur privilegiis.

Quaestio est an eadem privilegia nunc existant et in praxi eis uti liceat. Duplex est sententia.

Alii namque non pauci contendunt omnia illa privilegia penitus fuisse extincta per bullam *Qui Christi Domini*, diei 29 nov. 1802, in qua Pius VII dicit: «Supprimimus, annullamus et perpetuo extinguimus titulum » dominationem totumque statum præsentem ecclesiarum » archiepiscopaliū et episcopaliū; una cum respectivis » earum capitulis, juribus, privilegiis et prærogativis » cujuscumque generis. »

Nullum est dubium, inquiunt patroni hujus sententiæ, quin summus pontifex cuncta privilegia cum ipsis sedibus episcopalibus annullare potuerit: ea autem annullare voluit, *ut patet ex verbis citatis*, eaque, novas sedes erigendo, non instauravit, cum de illis nihil dicat: ergo vere sublata fuerunt.

Præterea, cum novæ diœceses ex partibus diversarum diœceseon compositæ sunt, privilegia sedibus conservatis annexa ad partes sic adunatas extendi non potuissent: hinc magna orta esset confusio: sapientius ergo omnia privilegia fuerunt suppressa.

Eo sensu cardinales et prælati Romani respondere solent. Sic specialiter respondit sacra Congregatio Episc. et Regul. vicario capitulari Leodiensi die 13 februarii 1815, dicens privilegia sedis Leodiensis per bullam *Qui Christi Domini*, fuisse extincta, non vero restituta per novam creationem illius sedis. Sic et nobis dictum est Romæ, ibique tenetur dispensationes, vi dictorum privilegiorum concessas, esse nullas. Unde episcopi nunc dispensare non audent, nisi virtute indultorum a summo Pontifice sibi concessorum, et quidem merito.

Alterius sententiæ defensores contendunt antiqua privilegia nunc subsistere, 1º quia rationabiliter præsumitur summum Pontificem ea tantum suppressere voluisse quæ novo rerum ordini adversabantur; at privilegia de quibus agitur novo rerum ordini minime erant opposita. 2º Bulla citata, licet verbis generalibus expressa, leges et consuetudines Ecclesiæ Gallicanæ non abrogavit; id patet

ex praxi, ex consensu omnium Gallorum et silentio Romanorum pontificum: ergo nec privilegia sedibus specialiter annexa. 3° Eo sensu Constitutiones summorum Pontificum obligant quo fuerunt receptæ: atqui bulla Pii VII recepta non fuit in Gallia quoad suppressionem dictorum privilegiorum. 4° Multi episcopi his privilegiis a Concordato usque ad nos semper usi sunt; Romanus pontifex id non ignorat, et tamen non reclamavit. 5° Partes ex aliis diœcesibus per novam circumscriptionem extractæ, privilegiis ecclesiarum quibus subjiciuntur participant. Ergo.

Prior sententia nobis videtur sola in praxi sequenda. Opposita stricte reprobat Romæ. Consuli possunt: *Les Tablettes du Clergé*, t. v, p. 194 et 253, et *l'Ami de la Religion*, t. xvii, p. 157.

§ II. — De causis dispensandi ab impedimentis matrimonii.

Hic inquiretur quænam sint causæ canonicæ propter quas dispensationes concedi soleant, et quomodo dispensationes concessæ vitientur.

Punctum primum. — De causis canonicis propter quas concedi solent dispensationes.

Dispensatio generatim concedi potest quoties adest necessitas vel utilitas. Summi Pontificis autem vel episcoporum est de necessitatis vel utilitatis existentia judicare.

Præcipuæ causæ ob quas summus Pontifex dispensare solet, et quæ ab episcopis dispensationem rite concedentibus similiter accipiuntur, sunt: 1° ex parte feminæ, angustia loci, unde timendum est ne convenienter extraneo nubere non possit: omnis pagus vel civitas trecentos non habens focos seu 1200 personas, hæreticis et publice impiis non numeratis, angustus reputatur locus: probabilis nobis videtur personas debere esse agglomeratas

et ultra 1200, ut locus jam dici non possit angustus. 2° Defectus dotis competentis quæ ipsi a cognato affertur, vel ab extraneo, sed ea conditione ut cognato nubat. 3° Ætas jam provecta, scilicet viginti et quatuor annorum, quia timendum est ne alterum sponsum adeo sibi convenientem invenire nequeat. Notat *Dens* cum Pyrrho Corrado, hanc causam pro vidua non valere; sed merito allegaretur eam prole esse gravatam. 4° Copula jam habita, et timor ne puella infametur: verum si copula habita fuisset ut dispensatio facilius obtineretur, hæc intentio explicanda foret. 5° Nimia inter partes familiaritas, unde timendum esset scandalum. 6° Proles nata aut concepta quæ legitimanda est. 7° Exstinctio vel evitatio gravium litium aut inimicitiarum inter duas familias. 8° Conservatio bonorum in illustri familia. 9° Excellentia meritorum erga Ecclesiam. 10° Virtutes christianæ quæ in altero viro probabiliter non invenirentur.

Alia nunc addi potest causa frequenter in Gallia occurrens, nempe matrimonium civiliter contractum, vel periculum ne contrahatur, et tunc dispensatio conceditur præcipue in gratiam sponsæ, prolis natæ aut nascituræ, et familiæ, vel ad vitandum scandalum religioni et moribus perniciosum.

Ex litteris D. *Ferucci* expeditionarii Romæ existentis, ad secretarium episcopatus Cenomanensis, diebus 15 junii et 20 julii 1833 rescriptis, causæ canonicæ nunc admisæ, sunt, pro dispensatione in consanguinitate et affinitate, in secundo ad secundum, in secundo ad tertium, et etiam in primo ad secundum, angustia loci, lites vitandæ, copula habita, scandalum tollendum, et ætas mulieris viginti quatuor annorum et ultra. Utiliter tamen aliæ allegantur ad istas confirmandas aut validiores reddendas.

Pro dispensatione affinitatis in primo ad 1um, requiritur simul attestatio qua constet dispensationem regiam fuisse concessam, et timor fundatus ne partes civiliter contrahant ac in tali contractu civili maneant.

Aliquando contingit unam causam seorsim sumptam

non esse sufficientem, sed cum una aut altera junctam reputari gravem, ac proinde sufficientem.

Punctum secundum. — De causis per quas dispensationes vitari possunt.

Duplici modo dispensationes substantialiter vitari possunt, nimirum per subreptionem et per obreptionem : si quid reticeatur quod declarari deberet, est subreptio ; si quid falsi supponatur, dicitur obreptio. Subreptio et obreptio versari possunt circa causam finalem dispensationis, vel tantum circa causam impulsivam. Causa finalis ea est sine qua dispensatio non concederetur, aut non nisi cum certis restrictionibus : causa autem impulsiva ea dicitur sine qua dispensatio non tam facile, sed tamen in eadem forma concederetur.

Certum est subreptionem et obreptionem circa causam finalem, dispensationem reddere nullam, quia in dispensante nulla est voluntas dispensandi, cum nullum vel falsum sit motivum allegatum : unde in omni rescripto Apostolico hæc clausula : *Si preces in veritate fundantur*, subintelligitur, quando non est expressa ; Decretal. l. 1, tit. 3, c. 2.

Communius docent auctores, cum *Sanchez*, l. 8, disput. 17, causam in se falsam, sed bona fide æstimatam veram tum a dispensante, tum a contrahentibus, et cuius falsitas facile deprehendi non potest, non reddere dispensationem subreptitiam nec obreptitiam ; quia illud exigere videtur rationabilis administratio. Hinc puella allegavit se 24 annos habere completos, quod bona fide credebat, et, matrimonio jam inito, deprehendit se habere tantum 23 annos, matrimonium reputaretur validum. Si autem ante celebrationem matrimonii falsitas causæ detegeretur, saltem tutius esset novam obtinere dispensationem, vel a matrimonio abstinere. Contra vero si causa in se vera æstimeretur falsa, et tamen ex mala fide allegaretur, probabilius adhuc iudicatur dispensationem esse validam, quia realiter vera est causa.

Causa autem vera esse debet tempore quo breve vel rescriptum expeditur Roma, quia subintelligitur semper preces esse veras aut saltem habitas bona fide ut veras, juxta sententiam modo expositam. Debet etiam esse vera tempore fulminationis, nam communiter in rescripto vel in brevi, quod expeditur per modum commissionis id est, per quod datur facultas dispensandi, dicitur, *si res ita sit*, aut quid æquivalens. Aliunde, sola ratio dictat intentionem superioris non esse dispensationem valere, si tempore executionis res aliter sit quam exponitur.

Si duæ causæ expositæ fuissent et una tantum esset vera, quid? Si neutra per se sufficiens judicaretur, dispensatio esset nulla, ut patet. Si vero ea quæ vera est, talis sit ut summus Pontifex in pari casu dispensari soleat, valet dispensatio, juxta communio rem sententiam, modo error bona fide irrepperit. Negat tamen Pontius cum Pyrrho Corrado, quia dispensatio concedi quidem potuisset ob unam causam; sed concessa est ob duas, et superior fuit deceptus. *Collet* arbitratur hanc opinionem ut tutiorem solam admittendam esse in praxi, et tamen episcopum dispensationem istam dubiam revalidare posse. Probabilius nobis videtur illam esse validam.

Quando, omnibus perpensis, dubitatur an causa allegata fuerit vera aut falsa, an fuerit finalis vel impulsiva, an facta recte fuerint exposita, in his et in cunctis similibus dubiis, dispensatio habenda est ut valida: in dubio enim standum est pro validitate actus: bonum publicum et tranquillitas familiarum id postulant; S. Li gorius, l. 6, n. 1123. Si vero matrimonium nondum esset celebratum, ab illo abstinendum aut nova obtinenda esset dispensatio, nisi forsan in casu urgentis necessitatis.

Notandum est suppressionem veri circa ea quæ ex jure, consuetudine aut stylo curiæ Romanæ aperienda sunt, semper reputari substantialem. *Ita omnes canonistæ*. Jam vero hæc præcipue e stylo curiæ Romanæ necessario aperiiri debent: 1º nomen et cognomen oratorum, 2º diœcesis vel diœceses eorum, si ex diversis sint diœcesibus; probabilius est tamen errorem in nomine, cognomine et

diocesi, validitati dispensationis non officere, modo constet de corpore, id est de impedimento et causa : ita *Sanchez*, l. 8, disp. 21, n. 37, etc., et plurimi apud ipsum ; 3° locus quem habitant, si propter angustiam loci dispensatio petatur ; 4° species impedimenti ; unde, si consanguinitas pro affinitate exprimatur, aut vice versa, nulla est dispensatio, nisi concedatur pro consanguinitate vel affinitate, ut nunc fieri solet ; 5° numerus impedimentorum : si unum sit publicum et alterum occultum, solum publicum exprimitur in supplicatione ad Datariam, et utrumque in supplicatione pro Pœnitentiaria ; 6° duplex consanguinitas aut affinitas si adsit ; 7° filiatio aut paternitas in cognatione spirituali, id est, exprimendum an unus oratorum alterum baptizaverit, vel in fontibus sacris tenuerit, an vero prolem ejus tenuerit aut baptizaverit : multo difficilius conceditur dispensatio in priori quam in posteriori casu ; 8° linea et gradus : et si gradus sit inæqualis, propinquior exprimendus est, tum in consanguinitate, tum in affinitate, et vir, sive sit propinquior, sive remotior a communi stipite, semper nominandus est prior, non tamen pro validitate. Hinc nulla esset dispensatio, si loco tertii gradus, quartus designatus fuisset ; secus vero, juxta probabiliorem sententiam contra *Pyrrhum* et *Van Espen*, si loco quarti tertius expressus fuisset, quia quartus in tertio continetur. 9° Si inter oratores consanguineos aut affines copula exstiterit, exprimenda est ; et si unus vel uterque eam habuerit cum intentione dispensationem facilius obtinendi, id adhuc manifestandum est. Vide *Bened. XIV*, Inst. 87, n. 10 et seq. Non tamen necesse est dicere quoties habita fuerit. *Pyrrhus*, hac in materia valde peritus, affirmat, l. 8, c. 1, copulam inter impeditos cognatione spirituali vel honestate publica, pariter esse declarandam.

Si post supplicationem missam partes relabuntur in copulam, non ideo dispensatio erit nulla, saltem ubi agitur de dispensationibus Datariae in forma ordinaria concessis ; secus quando agitur de dispensationibus in forma pauperum aut a sacra Pœnitentiaria datis. Ita saltem tes-

tatur suo tempore idem Pyrrhus, l. 8, c. 5, n. 38. At si ante supplicationem copula habita non fuisset et deinde ante dispensationis executionem contingeret, nulla esset dispensatio, nisi rescriptum contineret clausulam : *Pro delendo reatu incestus usque ad executionem præsentium litterarum iterato.*

Exsecutio autem estne completa per actum officialis dispensationem fulminantis sine partium acceptatione? Pyrrhus Corradus affirmat expresse, l. 8, c. 1, n. 45, et dicit oratores, decretum dispensationis ignorantes, nihilo minus jam aptos esse ad contrahendum, ac proinde copulam inter eos amplius non esse incestuosam.

Qui vero dispensationem super affinitate contracta propter commercium habitum cum futuræ sponsæ suæ consanguinea in primo aut secundo gradu petiisset, et obtenta dispensatione, commercium cum eadem iteraret, nova indigeret dispensatione, quia novam contraxisset affinitatem.

10° Exprimendum est an affinitas in primo et in secundo gradu ex copula licita vel illicita proveniat, quia difficilius in priori quam in posteriori dispensatur.

11° Si matrimonium cum impedimento celebratum fuerit, exprimendum est an cum debitis proclamationibus, ante faciem Ecclesiæ, cum bona vel mala fide utriusque vel alterutrius sponsorum, cum spe dispensationem facilius obtinendi; an sit consummatum, et cum intentione dispensationem facilius obtinendi. Si eadem intentione civiliter fuisset contractum, id adhuc declarandum foret; non autem si simpliciter fuit contractum, aut post supplicationem contrahitur.

12° Dubia est dispensatio petita in forma pauperum, si partes reipsa non sint pauperes; hæc autem paupertas sic exprimenda est in litteris testimonio episcopi munitis et Romam mittendis : *Oratores pauperes et miserabiles existunt et ex labore et industria sua tantum vivunt.* Necesse est ergo ut duo hæc verba, *pauperes et miserabiles*, veræ sint tempore impetrationis et fulminationis ut explicabitur ubi de componenda.

NOTA. Auctores, etiam Romani, docent probabilius errorem circa nomina et pronomina, iterationem copulæ incestuosæ, validitati dispensationis non nocere. Attamen, inter facultates a sacra Pœnitentiaria episcopis Galliarum quotannis transmissas, reperitur facultas *convallidandi litteras dispensationis... quæ nullæ factæ fuerint ob incestum reticatum in precibus aut patratum seu iteratum post missas preces et ante dispensationis executionem; vel quæ nullæ fuerint ob errorem nominis vel cognominis contrahentium*. Non dubium est quin standum sit praxi quæ usitatur Romæ, præsertim cum in sacramentis pars tutior sit eligenda.

§ III. — De modo dispensationes obtinendi.

Hic explicabitur 1º quomodo dispensationes a curia romana peti debeant; 2º quomodo ab episcopo; 3º quid sit componenda.

Punctum primum. -- De modo dispensationes a curia romana petendi.

I. DE IMPEDIMENTIS PUBLICIS AUT OCCULTIS. — Duplex est tribunal Romæ erectum, a quo dispensationes conceduntur, pro qualitate impedimentorum.

Duplicis enim generis sunt impedimenta, publica scilicet et occulta.

Ea impedimenta dicuntur publica, quæ ad forum externum deduci possunt sine infamia, scandalo aliisque incommodis; qualia sunt impedimenta ex cognatione vel ex aliis causis honestis orientia. Contra vero impedimenta ex aliquo delicto provenientia, ex fornicatione, ex incestu, ex adulterio, sunt ex natura sua occulta.

Dicimus *ex natura sua*, quia si certo modo manifestentur, fiunt publica.

« Dicitur impedimentum vel crimen occultum, licet » aliquibus sit notum, puta quatuor vel quinque, et hanc

» opinionem servat sacra Pœnitentiaria, » inquit Fagnanus celebris sacrae Pœnitentiariæ corrector, apud Benedict. XIV, Inst. 87, n. 44. Excipit, nisi Pœnitentiaria verbis consuetis, *dummodo impedimentum sit occultum*, addat, *omnino occultum*, ut facere solet, cum impedimentum criminis, quo uterque contrahens mortem prioris conjugis molitus fuerit, dispensandum proponitur. Sæpissime impedimentum criminis reputatur occultum, quia saltem una e conditionibus requisitis non constat.

Juxta alios a Bened. XIV relatos, n. 45, et non improbatos, impedimentum adhuc censetur occultum, si in civitate septem vel octo personis tantum notum sit. At si publicum sit in loco ubi fuit contractum, occultum vero in domicilio impetrantis, circumstantia publicitatis aperienda est.

Contingere potest ut impedimentum quod initio fuit publicum, tractu temporis in oblivionem deveniat. Si per decennium sic manserit oblitum, reputatur occultum. Bened. XIV, ib., n. 47.

Verum ille Pontifex negat occultum reputandum esse impedimentum *materialiter* publicum et non *formaliter*; id est, cum factum est notum, sed impedimentum ex facto proveniens non noscitur.

Tribunal institutum Romæ ad dispensandum super impedimentis publicis, vocatur *Dataria*, et tribunal ad dispensandum ab impedimentis ex natura sua occultis, appellatur *Pœnitentiaria*.

II. DE DATARIA. — Generatim impedimenta publica, ut ea definivimus, ad jurisdictionem Datariaë pertinent. Igitur supplica dispensationis ad ipsum Papam dirigitur in sequenti forma et idiomate latino, licet id non sit absolute necessarium.

Beatissime Pater,

Franciscus N. et Catharina N. e parochia vulgo dicta N. diœcesis N. consanguinei in secundo gradu æquali, ma-

trimonium secum inire cupiunt, et ideo dispensationem sibi necessariam a Beatitudine Vestra suppliciter efflagitant.

Rationes sunt : 1° ætas puellæ quæ jam viginti et quinque annis nata, alium probabiliter non inveniret virum cui convenienter nubere posset ; 2° votum utriusque familiæ et virtutes christianæ in utroque oratore existentes ; 3° angustia loci.

Vir autem centum et quinquaginta fr. annuos in redditibus possidet, et quingentos alios pariter in redditibus sperat post mortem patris sui : puella nihil nunc habet, sed mille francos annuos sperat post mortem parentum suorum.

N.... die....

P. rector.....

Si sint pauperes, post rationes expositas dicitur : Pauperes et miserabiles existunt, atque ex labore suo et industria tantum vivunt.

Si non sint omnino pauperes, sed fortuna eorum sit inter 3,000 et 10,000 francos, in tota summa debitis deductis, tunc sufficit ut dicatur : sunt fere pauperes, et offerunt pro componenda.....

Supplica a paracho oratorum, eorum nomine redacta, ad episcopum mitti debet : deinde ipse episcopus vel vicarius generalis eam testimonio, sigillo ac chirographo episcopali munitam, mittit Romam, ad mandatarium suum, qui dispensationem sollicitat eamque ad episcopum transmittit.

Testimonium episcopi aut vicarii generalis litteris supplicibus apponendum, sic breviter nec non sufficienter exprimi potest :

Nos episcopus.... vel vicarius generalis illustrissimi ac reverendissimi N., episcopi N., testamur N. vere esse parochum nostræ (vel hujus) diœcesis, et testimonium ejus omnimoda fide dignum esse.

N.... die....

Supplicæ in quibus causæ canonicæ non exprimuntur, vel quæ testimonio episcopi aliave conditione requisita carent, dilacerantur, et ab officiariis Datariae non respondentur.

Si inter consanguineos, affines aut spiritualiter cognatos, qui dispensandi sunt, exstiterit copula notoria, aperienda est in supplica, *ut diximus* p. 387. Si vero hæc copula mansisset occulta, certum est non dari obligationem illam in supplica ad Datariam exprimendi, quia nemo tenetur se diffamare, et aliunde hæc revelatio incestus occulti non præcipitur. Quidam auctores gravis ponderis negant in eo casu recurrendum esse ad Pœnitentiariam, dum dispensatio postulatur a Dataria, quia incestus non constituit impedimentum : hoc quidem probabile nobis videtur. Plures alii dicunt rem Majori Pœnitentiarario deferendam esse, et explicandum publicum impedimentum super quo summus Pontifex dispensavit vel dispensaturus est. Hæc opinio, ut pote tutior, sola in praxi tenenda est. Vide P. *Antoine*, t. vi. Attamen si matrimonium urgeret, recurrendum esset ad episcopum, qui, *ex supradictis* p. 378, ab ea conditione dispensare posset jure ordinario, si hanc facultatem vi indulti non haberet, sicut nos habemus.

Si autem tanta esset necessitas ut nec ad episcopum recursus pateret, tunc parochus, priori sententia utens, matrimonio benedicere posset, quia in tali necessitate opinionem probabilem et non tutiorem sequi licet. Vide S. Ligorium, l. 6, n. 613 et 1122.

Dispensationes Datariae valent pro utroque foro, externo scilicet et interno.

Notandum est nullam ordinarie expediri dispensationem diebus dominicis aliisque diebus festivis, neque per duos menses vacationum in autumno, neque per tres hebdomades a Nativitate Domini nostri Jesu Christi incipientes, neque per tres hebdomades ante Quadragesimam, neque per duas hebdomades in Pascha, duas in Pentecoste et duas in festo sancti Petri.

III. DE PŒNITENTIARIA. — Sacra Pœnitentiararia est tri-

bunal erectum Romæ pro iis concedendis dispensationibus et facultatibus quæ ad forum internum solummodo spectant. Omnia in eo expediuntur gratis. Administri ejus fixa recipiunt stipendia, et dum munus obeunt, hoc modo jurant : *Officium meum fideliter exercebo et gratis, ejusque ratione nihil ab aliquibus etiam sponte oblatum vel donatum accipiam* ; Bened. XIV, Inst. 87, n. 30. Tota hæc docti Pontificis institutio, quæ longa est, circa sacram Pœnitentiariam versatur. Spirituale hoc tribunal velut normam nunc sequitur Constitutionem Innoc. XII, qui majori Pœnitentiaro concessit facultatem dispensandi aut committendi aliquem ad dispensandum in causis matrimonialibus. 1° In matrimoniis contrahendis, super omni impedimento occulto, ad sensum supra expositum, matrimonium non dirimente, ac consequenter super voto perpetuæ castitatis aut ingrediendi religionem. 2° Super occulto impedimento criminis aut affinitatis ex copula illicita, tum ad revalidandum matrimonium nulliter contractum, tum ad contrahendum, non autem ad contrahendum super impedimento consanguinitatis aut affinitatis ex copula licita, vel cognationis spiritualis quantumvis occultæ, et licet periculum scandali immineat. 3° Si agatur de matrimoniis jam contractis, super consanguinitate et affinitate occulta in tertio et quarto gradu, non autem in primo nec in secundo, *nisi in secundo impedimentum saltem per decennium duraverit occultum*. 4° Super tertio et quarto gradibus publicis ad revalidandum matrimonium ex causa subreptionis vel obreptionis occultæ nullum : tamen, si falsitas consisteret in narratione præcedentis copulæ quæ non exstitisset, ad Datariam recurrendum esset. 5° Quamvis Innocent. XII nihil dicat de matrimonio invalide contracto propter occultum cognationis spiritualis impedimentum, non dubitandum est, inquit Bened. XIV, Inst. 87, n. 11, quin Major Pœnitentiarius ab illo dispensare possit. 6° Si dispensatio obtenta fuerit a Dataria, super gradu consanguinitatis aut affinitatis ex copula licita prohibito tam in primo et in secundo quam in secundo tantum, ac etiam in tertio et in

quarto, tacita copula inter oratores secuta, potest Major Pœnitentiarius dispensare, tum ad revalidandum, tum ad contrahendum matrimonium, si copula sit adhuc secreta; et si de primo et secundo, aut secundo tantum gradu agatur, « facta compositione quinquaginta ducatorum auri de camera ad Datariam transmittendorum, » ad effectum, ut inconcussi moris est, erogandi in eleemosynas : sunt verba Innocentii XII. Si dispensatio concessa fuisset in forma pauperum, tunc quinquaginta ducati non exigerentur.

Nunc communiter episcopi, vi indultorum pontificalium, in plerisque supradictis casibus dispensant, quod multas præcavet difficultates.

Notat Benedictus XIV, loco citato, n. 26, dispensationem non raro concedi in Dataria sine causa, nempe ob eleemosynam quæ præstatur, et id in Pœnitentiaria locum habere non posse, proindeque causam canonicam semper exponendam esse.

Non minus timenda est subreptio et obreptio in dispensationibus a sacra Pœnitentiaria quam a Dataria obtinendis : clare igitur, nitide et sine ulla reticentia aut falsitate tota aperienda est causa, cum essentialibus circumstantiis suis.

Unusquisque, sine ministerio agentis, ad sacram Pœnitentiariam scribere et responsum ab ea obtinere potest, litteras *postæ* committendo et pretium pro itu solvendo.

Parvi refert quo idiomate conficiantur litteræ : convenit tamen uti lingua latina præsertim si scriba sit clericus. Non ad Papam, sed ad Majorem Pœnitentiarium diriguntur, et sequenti aut alia forma simili inscribi possunt, supposita exprimendo nomina, aut solummodo litteram N. loco nominum personarum ponendo, aut simpliciter his vocibus utendo, *quidam, quædam, orator, oratrix*, etc.

Eminentissime ac reverendissime Domine,

Exponitur humiliter Eminentiæ Vestræ Bertham car-

naliter a Jacobo cognitam fuisse : nunc vero a fratre ejusdem Jacobi requisita cupit matrimonium cum illo inire ; jam viginti et quatuor annos nata , et dotem non habens , timet ne aliud matrimonium tam conveniens invenire non possit : quapropter Eminentiæ Vestræ reverenter supplicat quatenus cum ipsa super dicto affinitatis impedimento per gratiam specialem benigne dispensare velit.

Dignetur Eminentia Vestra responsum ad me infra scriptum destinare.

*N. rector parochiæ
vulgo dictæ N.*

département de

Si Bertha consanguinea esset cum eo a quo requiritur, et dispensatio postulata fuisset a Dataria, hoc exprimendum esset in supplica ad sacram Pœnitentiariam, sequenti aut alio simili modo.

Eminentissime et reverendissime Domine,

Jacobus et Bertha, consanguinei in secundo gradu, vesana libidine victi, rem secum habuerunt : nunc vero Bertha a Joanne fratre Jacobi in matrimonium requisita, ei nubere cupit, 1º quia ætate jam est provecta, nempe triginta annorum nata ; 2º quia sufficientem non habet dotem ut alium virum sibi convenientem sperare valeat ; 3º quia ex hac unionē rixæ familiarum probabiliter cessabunt. Ambo supplicant SS. DD. nostro in Dataria ut dignetur cum illis super dicto consanguinitatis impedimento dispensare. Eminentiæ autem vestræ humiliter supplicat oratrix ut, non obstante dicto affinitatis ex copula illicita provenientis impedimento, dispensatione super consanguinitate prius obtenta, cum eodem Joanne licite ac valide matrimonium contrahere atque in eo contracto manere valeat.

Altera supplica.

Eminentissime ac reverendissime Domine,

Quædam puella annos circiter viginti nata, votum casti-

tatis perpetuo servandæ scienter ac libere emisit : nunc vero confessarii iudicio, qui jamdudum confessiones ejus excipit, in periculo salutis versaretur si non nuberet : quapropter enixe supplicat ut votum ipsius ad effectum matrimonii contrahendi commutetur.

Dignetur, Eminentia Vestra, etc.

Illæ litteræ testimonio episcopi aut vicarii generalis non indigent : in quacumque *posta* deponi possunt (*en les affranchissant et en indiquant exactement son nom, sa demeure, le lieu de poste le plus proche et le département*).

Superscriptio, gallice *l'adresse*, sic esse debet :

Eminentissimo et reverendissimo Domino Domino Cardinali Pœnitentiario,

Romam.

Si post sex hebdomades aut duos menses responsum non advenerit, altera mittenda est supplica, dicendo eam esse secundam.

Tutius est dare hujusmodi supplicas obsignatas episcopatus secretario, qui eas mittet Romam, rescriptum accipiet et transmittendum scribenti curabit, repetens ab eo compensationem sumptuum pro itu, reditu et procuratione (*agence*).

Punctum secundum. — De modo dispensationes ab episcopo obtinendi.

Ubi agitur de impedimentis a quibus episcopus vi indulti Apostolici dispensat, stricte servandæ sunt regulæ juris communis; v. g., impedimenta clare exponendo, etc., rationes veras et canonicas allegando, etc., et caute standum est intra limites in indulto Apostolico expressos; alioquin grave existeret periculum ne dispensatio foret nulla. Nunquam omittatur expressio indulti Apostolici vi cujus dispensatio conceditur. Bened. enim XIV, Const. *Ad tuas manus*, et doctores Romani aperte

docent dispensationes vi indultorum Apostolicorum concessas, non facta mentione facultatis Apostolicæ, irritas esse saltem ubi hæc mentio expresse requiritur. In diplomate facultatum a S. Pœnitentiaria provenientium, ordinarie dicitur : *Sub ea tamen expressa conditione ut in singulis actis expressa mentio fiat specialis Apostolicæ delegationis*, aut alia æquivalentia adhibentur verba.

In his autem casibus, in quibus jure ordinario dispensant, regulas pro diœcesibus suis speciales statuere possunt episcopi sub pœna nullitatis. Tunc apprime eas servare tenentur parochi. Si autem regulæ hujus generis non existant, duo sufficiunt, scilicet, 1° ut causa clare exponatur, et 2° ut episcopus vel vicarius generalis scripto aut viva voce declaret se dispensare vel facultatem dispensandi concedere.

In impedimentis fori externi, qualia sunt cuncta impedimenta consanguinitatis et affinitatis ex copula licita provenientia, dispensatio semper danda est scripto in secretario episcopatus commemorato; alioquin validitas matrimonii canonice non constaret.

Episcopi eorumque vicarii generales duplici modo, sicut Papa aut sacra Pœnitentiaria, dispensare possunt, scilicet immediate impedimentum per se tollendo, et in forma commissoria, dando facultatem in casu determinato dispensandi. Tunc autem, si de foro interno agatur, confessarius uti debet forma superius expressa aut alia simili.

In foro externo per se ipsos dispensant, non vero dant facultatem dispensandi, proindeque necesse est ut preces veritate sint fundatæ tempore quo dispensatio conceditur.

Si consanguinei, affines aut cognatione spirituali conjuncti copulam inter se habuerint, quæ manserit occulta, eam extra confessionem revelare non tenentur. Attamen, sicut ille incestus, juxta tutiorem sententiam, sacræ Pœnitentiariæ manifestandus est si recurratur Romam, sic declarandus est episcopo aut vicario generali,

sub nominibus suppositis, dicendo dispensationem postulatam vel obtentam esse super impedimento consanguinitatis in tali vel in tali gradu. Aliquando utendum est via obliqua, ne superior advertat, conferendo utramque petitionem, inter quas personas exstiterit incestus, sicque frangatur confessionis sigillum. Si autem impetrantes turpitudinem suam superiori simul cum impedimento revelari consentiant, nulla erit difficultas : promptius ac tutius obtinebitur dispensatio, et superior servabit secretum.

Punctum tertium. — De componenda.

I. QUID SIT COMPONENDA ; QUOMODO DETERMINETUR ; ET QUIBUS SOLVATUR. — *Componenda* est taxa pecuniaria quæ pro dispensationibus impedimentorum publicorum solvitur.

Pauperes non tenenturolvere componendam, sed solum quosdam sumptus minimos pro scribis et agentibus, pro itu et reditu supplicæ; ideo in hac supplica ad Datariam directa exprimenda est conditio contrahentium, his verbis jam relatis : *Oratores pauperes et miserabiles existunt, et ex labore et industria sua tantum vivunt.*

Componenda determinatur secundum fortunam contrahentium. Sed non omnes qui ex sola industria vivunt, reputandi sunt *pauperes et miserabiles*, cum multi hac via fiant divites; nec, *a fortiori*, ii omnes quibus non suppetit redditus sufficiens ad vivendum sine labore, ut quidam prætendunt; sed, e contra, omnes qui annuos redditus habent, non sunt divites. Id ex circumstantiis æstimandum est. Ex declaratione a rectoribus Apostolicæ Datarie anno 1841 data, ii reputandi sunt pauperes, quorum fortuna valorem circiter 3,000 francorum non excedit; ii vero quorum fortuna 10,000 fr. valorem non excedit, dicuntur fere pauperes. Hi offerre debent saltem 15 fr. supra id quod solvitur pro dispensatione in forma pauperum.

Pro cæteris declarandus est status fortunæ, modo ra-

tionabili, absque scrupulis, et congrua offerenda est summa. Debita recte deducuntur.

Filiifamilias reputari non debent pauperes, licet nihil possideant, si ascendentes habeant divites. *Ita omnes theologi*. Similiter, si unus oratorum esset pauper et alter dives, dispensatio in forma pauperum obtineri nequit. Omnes præcedentes regulæ sequendæ sunt in supplicationibus ad episcopos directis, sive ut eas transmittant Romam, sive ut ipsi dispensent. Episcopi tamen speciales habent regulas relative ad partium fortunam æstimandam.

Licet communiter componenda solvatur pro Dataria Romana, exigi potest ab episcopis quando vi potestatis ordinariæ, consuetudinis, aut indulti personalis dispensant.

II. DE LEGITIMITATE COMPONENTÆ. — *Quæritur* quomodo taxa pecuniaria seu *componenda*, ut dicitur Romæ, conciliari possit cum textu conc. Trid., sess. 24, c. 5 de Ref. Matrim., declarantis: « In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, id- » que ex causa et gratis concedatur. »

R. Si pecunia occasione dispensationum soluta in beneficium dispensantis vergeret, tunc violaretur mandatum concilii et existeret simonia: verum habetur tantum ut eleemosyna in pia opera necessario impendenda, sicque oratores qui sufficientes non habent causas ut dispensationem obtineant, eleemosynam offerunt, et ratione boni operis de Ecclesia bene merentur. Unde summi Pontifices jusserunt « ut tota pecuniæ solutio pro » dispensationibus in pios usus impenderetur, et Inno- » centius X adjecit ne ea confunderetur cum aliqua pecu- » nia quæstoris generalis curiæ, sed ut deponeretur in » monte pietatis et illinc abstrahi non posset nisi man- » dato Pontificis, per quod illa in pia opera distribuere- » tur. » Sunt verba Pallavicini, in Hist. Conc. Trid., l. 23, c. 8, n. 11.

Episcopi qui dispensant, eleemosynam pro qualitate personarum exigere possunt, sed in pios usus, « in favo-

» rem seminarii diœcesani, vel indigentium ecclesiastico-
 » rum erogandam, et non aliter, retento visibili et pu-
 » blico registro harum eleemosynarum cum inscriptione
 » finem et usum ipsarum designante, graviter onerata
 » super his omnibus episcoporum conscientia. » (Pius VII
 indulto diei 27 febr. 1809, ad archiepisc. et episc. Galliæ
 directo.)

Verba Pii VII *in favorem seminarii*, etc, sunt in exem-
 plum, et alios pios usus, ad iudicium episcopi, non ex-
 cludunt. Vide S. Ligorium, l. 3, n. 96.

Si autem, contra votum concilii in eodem capite 5 ex-
 pressum, frequenter ac sine gravi causa concedatur dis-
 pensatio etiam in secundo gradu, id primum factum est a
 sancto Pio V, paulo post concilium regnante, et deinceps
 a successoribus ejus, quia mox comprobavit experientia
 multa oriri mala ex nimis obstaculis matrimonio con-
 sanguinitate aut affinitate conjunctorum oppositis, nimi-
 rum gravia inter eos delicta, matrimonia cum aliis per-
 sonis repugnante animo contracta, fraudes et mendacia
 ad dispensationes obtinendas, proindeque conjunctiones
 sacrilegæ, anxietates timoratorum qui semper metuebant
 ne causæ ab ipsis allegatæ non sufficerent, etc. Vide Pal-
 lavicinium in loco citato.

§ IV. — De exsecutione dispensationum.

Vario modo exsecutioni demandantur dispensationes
 prout a Dataria vel a Pœnitentiaria conceduntur.

Punctum primum. — De exsecutione dispensationum Datariaë.

I. DE EO QUI DEBET EXSEQUI DISPENSATIONES DATA-
 RIÆ. — Breve dispensationis in Dataria expeditum ordi-
 narie dirigitur ad vicarium generalem vel officialem, qui
 solus habet facultatem illud exsequendi : neque ipse epi-
 scopus illud valide exsequi posset, juxta multos auctores,
 sive extraneos, sive Gallos, ut *Sainte-Beuve*, *Pontas*, Coll.
Andeg., etc. In diœcesibus in quibus existit officialis ab

episcopo nominatus et a vicario generali diversus, ad quem breve dirigitur, hic tantum, et ipso impedito, juxta communio rem opinionem, pro-officialis ex officio, non vero vicarius generalis, idoneus est ad executionem ejus valide perficiendam.

Gravis movetur quæstio an scilicet episcopus possit per seipsum exsequi dispensationem ad officialem directam, aut vicarium generalem aliumve clericum designare ad talem vel talem dispensationem fulminandam in particulari. Negat *Sanchez* cum multis aliis, præsertim quoad ipsum episcopum. Alii apud nos affirmant, et Rituale Bellicense expresse docet, t. III, p. 93, 4^a edit., utrumque fieri posse.

Communiter docetur in Gallia officialem a capitulo nominatum, sede vacante, exsequi posse breve postulatam et expeditam vivente episcopo. Coll. Paris., t. III., Coll. Andeg., *des Lois*, t. II, etc.

Si impetrantes duplicis sint diœcesis, breve committitur officiali diœcesis mulieris; attamen multi auctores dicunt illud ab officiali diœcesis viri valide fulminari posse. Multi alii negant, inter quos *Pyrrhus Corradus*, l. 7, cap. 5, et id saltem ut tutius servandum est. Si breve per errorem ad officialem alterius diœcesis directum fuerit, ut probabile habetur officialem partium dispensationem fulminare posse. Ita Rit. Bellic., D. *Carrière*, etc. Seclusa urgente necessitate, arbitramur recurrendum esse ad Papam.

In diœcesibus ubi titularis officialis non existit, episcopus unum e vicariis suis generalibus designat qui hoc munus pro executione Litterarum Apostolicarum implet, non una vice tantum, sed modo permanenti.

II. DE OBSERVANDIS AB OFFICIALI IN EXECUTIONE DISPENSATIONUM. — Officialis autem cui commissæ est executio brevis, ad tenorem ejus sedulo attendere debet, ut a clausulis in eo expressis minime recedat.

Caveat ne aliquis irrepserit error circa nomen supplicantium, diœcesim, impedimentum et causam allegatam : igitur accuratam informationem præscribit Ponti-

fex, dicens : « Mandamus, quatenus... te de præmissis « diligenter informes, et si per informationem preces » veritate niti repereris, super quo conscientiam tuam » oneramus... »

Quamvis supponatur informationem factam fuisse a parocho ante dispensationis postulationem, nihilominus altera facienda est per ipsum officialem, vel, ut communius fit, per aliquem ab ipso delegatum, tum propter mutationes quæ contingere potuerunt, tum propter errorem qui potuit irrepere, tum propter obedientiam summo Pontifici eam præcipienti debitam. Probabilius est tamen dispensationem ab officiali pronuntiatam, non factis perquisitionibus debitis, validam esse, modo causæ summo Pontifici expositæ reipsa veræ sint ; sed graviter peccaret officialis, nisi aliqua suaderet necessitas hoc in casu particulari faciendum esse. Ita graves judicant viri; et reipsa Pontifex, non præcise informationem, sed rei veritatem sub pœna nullitatis præscribere videtur. Alii tamen aliter sentiunt. V. *Reiffenst.*, l. 4, *Append. de dispensat.*, n° 323 et 324.

Certum est quod officialis aliquem pro facienda informatione committere possit, quia, facta sibi relatione, de veritate factorum ipse judicat : contra vero neminem delegare posset ad ipsam dispensationem nomine Sanctæ Sedis concedendam, quia delegatus pro causa particulari subdelegare non potest ; nulla igitur foret dispensatio aut dispensationis fulminatio, nisi chirographo officialis muniretur.

Non absolute necesse est ut formæ judiciales in auctoribus descriptæ servantur, dummodo « extrajudicialiter » cognoscatur expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non subiacere. » Conc. Trid., sess. 22, c. 5 de Reform. Servandæ sunt autem formæ ab episcopo in Rituali vel aliter statutæ, sed earum observatio non est sub pœna nullitatis, modo de veritate precum alias constet.

Si, informatione facta, res ex omni parte reperiatur ut in Litteris Apostolicis exprimitur, tunc nulla est difficul-

tas; officialis, tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, hoc enuntians, atque testificans informationem præscriptam factam fuisse, et preces in rei veritate fundari repertas, dispensationem concedit ac impetrantium parochi mandat ut benedictionem nuptialem eis, præhabitis solemnitatibus requisitis, impertiat. Si publicus exstiterit incestus, breve dispensationis fert officialem absolutionem ab incestus reatu, censuris et pœnis ecclesiasticis *pro utroque foro* daturum et pœnitentiam gravem ac salutarem impositurum esse.

Hujusmodi dispensationes accurate describi debent in registro officialitatis vel in secretario episcopatus, ut canonicitas matrimonii semper probari possit. Non videtur tamen hanc descriptionem, quæ certe omitti non debet, ad essentiam dispensationis pertinere: nullibi eam reperimus sub pœna nullitatis præceptam.

Si contingeret Litteras Pontificias amitti, nihilominus officialis, dummodo de tenore earum constaret, dispensationem juxta formam consuetam concedere posset; cum enim actus voluntatis summi Pontificis vere existat, datur relaxatio legis.

Stricte prohibet summus Pontifex, et quidem sub pœna excommunicationis *latæ sententiæ* ne officialis aliquid *muneris aut præmii, occasione dispensationis, exigere aut oblatum recipere temere præsumat*. Ne quidem ergo eleemosynam ab impetrantibus petere potest, nisi forte Papa id permiserit.

Punctum secundum — De executione dispensationum sacræ Pœnitentiariæ.

I. QUIS EXSEQUI DEBEAT DISPENSATIONES SACRÆ POENITENTIARIÆ.— Nunc non raro sacra Pœnitentia dispensat super impedimentis publicis paupertati junctis: tunc commissio dispensandi datur Ordinario, videlicet episcopo aut vicario generali, ut dispenset pro utroque foro.

Applicatio dispensationum a sacra Pœnitentia pro utroque foro concessarum, fit ab ipso Ordinario, vel a

subdelegato in dignitate constituto, qui commissionem adimplere potest, et pœnitentiam quidem injungere, extra sacrum tribunal; et tunc dispensatio in publico matrimoniorum registro inscribi debet.

Exsecutio autem brevium ac rescriptorum consuetorum sacrae Pœnitentiariæ committitur confessario ab impetrante eligendo: hic deberet esse doctor aut saltem gradatus in theologia, vel in jure canonico; sed quoniam raro nunc inveniri possunt confessarii laurea magisterii sic decorati, ordinarie simpliciter designatur confessarius, sine addito: tunc impetrans habet facultatem eligendi quem voluerit, sed inter eos qui ab Ordinario sunt approbati.

Si vero qualitas doctoris exprimeretur, solus doctor ab Ordinario approbatus eligi posset, aut rescribendum foret ad sacram Pœnitentiarium, eam rogando ut hanc restrictionem supprimeret. Attamen speciali concessione Gregorii XIII, anni 1582, omnes presbyteri e societate Jesu hoc privilegio gaudent, si per superiorem ad munus istud deputati fuerint.

Si confessarius a pœnitente semel electus, rescriptum sacrae Pœnitentiariæ exsequi nolit aut non possit, Coll. Paris., t. III, et plures alii theologi censent rescriptum illud alteri confessario præsentari non posse, sed ad Pœnitentiarium de novo recurrendum esse. Alii vero communius oppositam sententiam tenent, ut videri potest apud *Collet*, t. II, et *Compans*, t. I, etiamsi primus confessarius dictum aperuisset ac legisset rescriptum, præsertim si ab illius executione aliquo impedimento, v. g., morbo et a fortiori morte prohiberetur. Episcopus in eo casu pronuntiare potest.

II. QUOMODO EXSEQUI OPORTEAT DISPENSATIONES SACRÆ PŒNITENTIARIÆ. — 1º Quando Ordinarius exsequitur dispensationes a sacra Pœnitentia pro utroque foro concessas, aliqua fieri debet informatio, ut veritas certe innotescat, non tamen necessario per formam authenticam ut in dispensationibus e Dataria venientibus, nec sub pœna nullitatis, cum non præcise præcipiatur.

Plures communiter adjiciuntur clausulæ , quæ non raro variantur. Adamussum intelligendæ et adimplendæ sunt.

Quando impedimentum publicum provenit ex delicto, vel junctum est cum delicto, v. g., cum incestu, vel cum existentia aut probabili metu contractus civilis, dispensatio, quæ etiam a sacra Pœnitentiaria impertiri potest, licet de pauperibus non agatur, concedi non solet nisi sub conditione pœnitentiæ adimplendæ, et, si in forma pauperum, eleemosynæ faciendæ. Si eleemosyna et pœnitentia in brevi determinentur, ad tenorem verborum impleri debent, et aliqua mutatio fieri non potest nisi ab ipsa auctoritate quæ eas determinavit.

Si vero, ut communiter evenit, eleemosyna et pœnitentia prudentiæ Ordinarii relinquuntur determinandæ, Ordinarius eas, habita ratione facultatum ac dispositionum partium, ad majorem earum utilitatem spiritualem determinare debet, meliori quo potuerit modo ut voces brevis, *gravis et salutaris*, verificentur.

Pœnitentia ab Ordinario injungenda, est independens a pœnitentia sacramentali quam confessarius injungere debet.

At si, matrimonio jam peracto, deprehendatur pœnitentiam impositam esse nimiam, non fuisse impletam nec fore implendam, ac proinde jam non esse *salutarem*, æstimamus illam mutari posse vel ab Ordinario, vel ab officiali, prout dispensatio venit a Pœnitentiaria vel a Dataria, quia ille actus est quasi accessorium principalis et ejus complementum.

2º Si vero confessarius ipse exsequitur dispensationem, plurimæ apponi solent in rescripto conditiones essentielles quæ sub pœna nullitatis adimpleri debent, videlicet :

1º *Si res ita sit* ; caute igitur examinandum est an sacra Pœnitentiaria per oratorem aut per alias personas decepta non fuerit ; solum tamen dispensandum interrogando, nec juramentum ab illo exigendo, nisi rescriptum id præcipiat, ut fit ordinarie quando de primo gradu agi-

tur; *Dens*, t. vii; *P. Antoine*, nova edit., t. vi. Ex recentiori formula Pœnitentiariæ examen non requiritur sub pœna nullitatis, modo aliunde constet de veritate precum. Confessarius credere debet pœnitenti, nisi certissime sciat illum falsum dicere.

2° *Audita prius sacramentali confessione*, etc. Itaque in solo foro interno confessarius hac facultate uti potest, et quidem post veram confessionem sacramentalem in qua a peccatis confessis absolvere possit. Attamen responsio sacræ Pœnitentiariæ apud *Compans*, t. i, relata, statuit dispensationem validam fore, etsi confessio sit nulla, et absque sacramentali absolutione concedi posse, si *forte urgens aliqua necessitas id suadeat*.

3° *Sublata occasione amplius peccandi*, etc. Si ergo impetrans occasionem peccandi dimittere nollet, dispensationis particeps fieri non posset.

4° *Ab incestu... absolvens*. Unde qui absolutione dignus non esset, nec pariter dispensari posset, saltem licite, excepta urgenti necessitate modo enuntiata.

5° *Hac vice in forma Ecclesiæ consueta*. Si ab expeditione rescripti usque ad ejus executionem nova commissæ fuissent peccata, ab eis etiam reservatis confessarius absolvere posset, non autem ab illis quæ postea iterarentur.

6° *Injuncta ei gravi pœnitentia salutari*. Cautè et tamen sine scrupulo, hæc servanda est clausula; gravis et salutaris pœnitentia ex sola prudentia confessarii determinanda est, habita ratione personarum, conditionis, sexus, ætatis, etc. Aliquando præcipitur pœnitentia *gravis et longa*, vel *gravis et diuturna*, vel *gravissima et perpetua*. Recitatio Coronæ, v. g., singulis hebdomadis per annum, est gravis et longa; per tres annos, esset diuturna. Sunt autem qui contendunt pœnitentiam non requiri sub pœna nullitatis, nisi quando ipsa in rescripto specificatur. *V. Reiffenst.*, n. 342.

Si confessarius, ex culpabili negligentia, pœnitentiam delicto proportionatam non imponat, graviter peccat; verum, juxta fere omnes, dispensatio est nihilominus

valida; non ita constat, si pœnitens, gravem suscipiendo pœnitentiam, intentionem eam implendi non haberet. Si intentionem habuerit eam adimplendi, et tamen eam omiserit, nec possit implere, arbitramur confessarium qui eam imposuit, illam secundum prudentiam suam, mutare posse, *ut supra diximus.*

7° *Et aliis quæ de jure fuerint injungenda*, id est, propter alia peccata aliasve obligationes pœnitentis.

8° *Dummodo impedimentum sit occultum*: unde si notorium esset, eo sensu quo supra diximus, ab eo confessarius dispensare non posset.

9° *Et aliud canonicum impedimentum non obstet*; si enim confessarius aliud deprehenderet in pœnitente impedimentum quod non fuisset expressum, rescribendum esset ad sacram Pœnitentiarum; et, si impedimentum istud esset publicum, simul ad Datarum.

« Statim ac litteræ seu diplomata ipsis (confessariis) a » Pœnitentiarum redduntur, sæpius illa percurrant, ut iis » omnibus fideliter satisfaciant quæ præscribuntur; » Benedictus XIV, Inst. 87, n. 81.

Post absolutionem sacramentalem, si de ineundo matrimonio agatur, his verbis utantur, inquit idem Pontifex ibid. : *Et insuper auctoritate Apostolica, mihi specialiter delegata, dispenso tecum super impedimento* (primi, v. g., vel secundi, aut primi et secundi gradus affinitatis, provenientis ex copula illicita quam habuisti cum sorore, vel cum matre, etc., mulieris cum qua contrahere intendis) *ut, præfato impedimento non obstante, matrimonium cum dicta muliere publice, servata forma concilii Tridentini, contrahere, consummare ac in eo manere licite possis et valeas. In nomine Patris, etc.*

Insuper eadem auctoritate Apostolica prolem quam ex hac muliere suscepisti, legitimam fore nuntio et declaro. In nomine Patris, etc.

Si de matrimonio jam inito res est, post consuetam absolutionem a censuris et a peccatis, hæc ita pronuntient:

Et insuper auctoritate Apostolica, mihi specialiter delegata, dispenso tecum super impedimento... ut, eo non

obstante, matrimonium consummare ac in eo manere possis. In nomine Patris, etc.

Dantur in Rituali exemplaria formularum pro aliis impedimentis de quibus S. Pœnitentiaria dispensare solet. Illæ autem formulæ nullibi sub pœna nullitatis præscribuntur : quamvis igitur confessarius eas omittere non debeat, nihil tamen in eo casu timendum esset pro validitate dispensationis.

Si confessarius prolem legitimare omisisset, hanc omissionem reparare posset : tunc enim causam sibi legitime commissam et nondum absolutam continuaret.

Tenetur sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, dispensatione concessa, litteras Pœnitentiariæ dilacerare, atque si eas latori restitueret, nullus foret earumdem effectus pro foro externo ; valeret autem pro foro interno, ait *Compans* et plures apud ipsum, t. I.

Quando impedimentum utrique contrahenti notum est et commune, uterque a respectivo confessario dispensandus est, ex decisione S. Pœnitentiariæ, diei 15 nov. 1748. Idem rescriptum duobus inservit confessariis, et ab eo dilaceratur qui ultimo illud in pœnitentem suum exsequitur : *Collet, Traité des dispenses*, t. III, *Lettre 41* ; *Dens*, t. VII.

Unde matrimonium cum dispensatione tantum confessarii unius partis contractum, nullum esset. Caute procedendum est ne sigillum confessionis violetur. Ubi impedimentum uni tantum notum est, unica etiam requiritur executio.

CAPUT QUINTUM.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII NULLITER CONTRACTI.

Non raro accidit ut matrimonium nulliter contrahatur, vel propter partium inhabilitatem, vel propter defectum

consensus, vel propter omissionem formæ a concilio Trid. præscriptæ. Matrimonium semel nullum diuturnitate temporis convalidari non potest, nisi suppleatur quod validitati ejus defuit. Hinc plures nascuntur difficultates ad praxim attinentes et maximi momenti : igitur dicemus 1° de necessitate revalidationis matrimoniorum nullo-
rum; 2° de modo hanc revalidationem efficiendi; 3° de dispensationibus *in radice*.

ARTICULUS PRIMUS.

DE OBLIGATIONE CONVALIDANDI MATRIMONIA NULLA.

Obligatio convalidandi matrimonia nulla sumi potest vel ex parte fidelium qui sui matrimonii nullitatem cognoscunt, vel ex parte confessarii qui hanc nullitatem agnoscere potest.

§ I. — De obligatione sponsorum circa revalidationem sui matrimonii nulliter contracti.

Fideles conjuncti in matrimonio cujus cognoscunt nullitatem tenentur vel sese separare, saltem quoad thorum, vel de novo suam unionem convalidare. Ratio hujus obligationis per se patet : etenim inter eos non adest verum matrimonium ; igitur si qua fiat inter eos conjunctio, non erit absque fornicatione. Possunt separationi perfectæ providere, pronuntiata per auctoritatem competentem matrimonii nullitate, ac jus habere, tuta conscientia, novum contrahendi matrimonium. Possunt etiam se ab invicem separare solum quoad cohabitationem, quibusdam rationibus allegatis ; vel etiam cohabitare, sed separatim, more fratrum et sororum. His mediis utendum est juxta diversas circumstantias, sed ordinarie non sine multis incommodis adhibentur. Sic, quando proles supervenit, separatio fere impossibilis videtur ; separatio completa etiam lege civili prohibetur, quia hæc lex non agnoscit impedimenta canonica ; tandem separatio incompleta po-

test nocere virtuti sponsorum, præsertim si non sint ætate provecti. Ideo multum præstat matrimonium convalidare, viis adhibitis, quæ infra indicantur.

§ II. — De obligatione confessarii erga eos qui matrimonium nulliter contraxerunt.

Ubi matrimonium nondum est contractum, certum est confessarium teneri admonere pœnitentem, de impedimento existente, et absolutionem ei denegare, si advertat eum, absque legitima dispensatione, ad matrimonium nihilominus procedere velle: alioquin nullitati contractus et profanationi sacramenti aliquo modo consentire videretur. Ita generaliter theologi contra paucos, qui a monitione temperandum esse putant, si ignorantia sit invincibilis et nulla spes boni successus affulgeat, quibus assentimus, supposito quod, omnibus perpensis, res ita sit.

Si vero matrimonium jam sit contractum, caveat confessarius ne conscientiam pœnitentis leviter circa validitatem matrimonii ejus conturbet: primum sedulo perpendat an de nullitate constet, nec ne; in incertitudine, magis inclinandum est ad validitatem quam ad nullitatem: nihil igitur dicendum est, nisi verum existat dubium, et prævideatur partes facile adducendas esse ad supplenda ea quæ defuerunt.

At si impedimentum certo existat, vel adest bona fides circa validitatem matrimonii, vel non: si non adsit bona fides, tunc monendus, increpandus, et a sacramentis repellendus est pœnitens qui matrimonium convalidare non vult, aut a comparte discedere, aut in perfecta continentia vivere. Communiter matrimonium convalidare debet, et necessaria ad hunc finem assequendum præstare tenetur. Si vero in bona fide versetur, vel ex monitione securura prævidentur incommoda; v. g., peccatum formale ubi erat tantum materiale, impossibilitas consensum alterius obtinendi, periculum ne proles abjiciatur, ne infamia nascatur, ne fiat divortium cum fidelium scandalo et

familiæ detrimento, etc., et tunc omittenda est monitio atque pœnitens relinquendus est in bona fide sua : sic communiter theologi et expresse cardinalis *Caprara*, in Instructione circa matrimonia nulliter contracta, episcopis Galliarum die 25 aprilis 1803 data, n. 3; vel nullum ex monitione obventurum est notabile incommodum, et tunc procul dubio facienda est monitio.

Quod si pœnitens exponat se de validitate matrimonii sui dubitare, requirat confessarius quo motivo dubium istud fundetur : si verum ipsi exhibeatur motivum, regulariter aperienda est veritas. Si vero falsum indicetur motivum, dicat dubium ex hac parte non esse fundatum, eumque in bona fide relinquat et cuncta matrimonii jura ei negative permittat, in hypothesis quod ex monitione gravia sequerentur incommoda, vel nulla spes emendationis affulgeat. *Dens*, t. VII.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE MODO CONVALIDANDI MATRIMONIA NULLITER CONTRACTA.

Modus convalidandi matrimonia nulla diversus esse potest juxta causam propter quam matrimonium fuit nullum. Porro nullitas matrimonii provenire potest vel ex inhabilitate partium, vel ex defectu consensus, vel ex omissione formæ a conc. Trid. præscriptæ.

§ I. — De revalidatione matrimonii ob inhabilitatem partium nullius.

Partes possunt esse inhabiles ad contrahendum vel ob impedimentum publicum, vel ob impedimentum occultum.

Si autem matrimonium sit nullum ob aliquod impedimentum publicum, perinde celebrandum est ac si nullo modo celebratum fuisset, scilicet, coram paroco et testibus, prius obtenta dispensatione impedimenti, nisi impedimentum per tempus desierit, v. g., defectus ætatis,

ligamen; alioquin validitas ejus probari non posset et finis a concilio Tridentino intentus non obtineretur; ut patet. Aliquando tamen necesse est ut secreto iterum celebretur, si impedimentum sit ignotum.

Si vero matrimonium sit nullum propter impedimentum occultum, multo major est difficultas. 1° Cum validitas ejus in foro externo constet, necesse non est illud in forma concil. Trid. iterare. 2° Auferendum est impedimentum per legitimam dispensationem. Si ergo tale sit impedimentum ut ab illo non dispensetur, tunc separandi sunt sponsi saltem quoad torum, et alia ipsis non suppetit via salutis. 3° Sublato impedimento, procedendum est ad revalidationem matrimonii: vel autem impedimentum utrique contrahenti notum est, vel uni tantum: si utrique notum sit, uterque consensum secreto renovare debet, in statu gratiæ, propter sacramentum, et tutius est inducere sacerdotem qui nuptialem conferat benedictionem.

Si impedimentum uni tantum e contrahentibus notum sit, vel alteri sine gravi incommodo manifestari potest, vel non: in priori casu manifestandum est, ut mutuus renovetur consensus: *ita omnes*. At in posteriori casu, scinduntur theologi; quidam enim dicunt necessarium non esse alteram partem de nullitate prioris matrimonii consciam reddere, et satis esse ut pars impedimenti conscia, eligens momentum, quantum fieri potest, in quo ipsa et alter conjux in statu gratiæ sint constituti, iterum in matrimonium positive consentiat, quia consensus alterius semper moraliter perseverat. Vide *Sanchez*, disp. 36, n. 2; *Dens*, etc.

Alii vero communius requirunt ut altera pars de nullitate prioris consensus moneatur, tacita nullitatis causa; nam 1° dici non potest consensum moraliter perseverare, quia, ut actus mentis, est transitorius et diu non subsistit; 2° consensus sufficienter renovari non potest, ignota nullitate, quia ex errore proveniret; 3° quia in rescriptis S. Pœnitentiariæ hæc clausula addi solet: *Muliere de nullitate prioris matrimonii certiorata* (vel *viro certiorato*)

sed ita caute, ut latoris delictum nunquam cognoscatur; 4° quia ita sentiunt graviores theologi et canonistæ inter quos Bened. XIV, Inst. 87, n. 59 et seq., et præsertim 71.

Fatendum tamen duas primas rationes hujus sententiæ firmas non esse; in priori enim sententia, dicitur consensum semel datum semper perseverare donec retractetur, quod evidenter summi Pontifices admittunt ut verum, concedendo dispensationes *in radice*. Defensores autem posterioris sententiæ, primam et secundam rationem allegando, quæstionem probandam manifeste supponunt: unde si S. Pœnitentiaria clausulam omitteret, vel ab illa dispensaret, monitio ex gravi necessitate licite omitti posset.

Culmen difficultatis est invenire methodum alteram partem de nullitate matrimonii certiorandi, sine periculo delictum latoris manifestandi. Bened. XIV in citata Inst., n. 71 et seq., quatuor exponit modos, scilicet:

1° Conscius impedimenti fingat se ignarum, deinde ostendat se suspicari ne, ob aliquam causam, matrimonium rite non fuerit celebratum, ideoque tutius esse mutuum consensum ultro præstare, ut in posterum ab omni sollicitudine animi liberentur.

2° Qui impedimentum cognoscit, testimonium novi amoris ab altero conjuge eliciat, et fateatur se paratissimum eodem testimonio se astringere, si adhuc in libertate versaretur: tunc novum consensum mutuo exprimant, et omnia in tuto collocantur.

3° Impedimenti conscius declaret se primum matrimonio rite non consensisse, atque ideo, judicio confessarii, oportere ut, causa internæ tranquillitatis, ambo consensum renouent; ostendat se libenter hoc facturum: si alter eandem voluntatem manifestet, satis erit ut novus intelligatur adesse consensus.

4° Si, ob gravissimas difficultates, nullus alius modus suppetat, tunc impedimenti conscius accedat ad conjugem inscium impedimenti, et cum eo habeat copulam affectu conjugali: conjuge impedimentum ignorante,

eodem amore permoto et se devinctum putante, eo ipso consensus utriusque realis et præsens adesse censetur.

Verum Marcus Paulus Leo, celebris canonista, apud eundem Pontificem, ibi duos priores modos prorsus insufficientes affirmat, quia conjux impedimenti nescius in sua relinquitur ignorantia : igitur consensum vere non renovat.

Ipse Bened. XIV quartam rationem condemnat, propter insufficientiam, et quia peteretur copula vel ei assentiretur ante validitatem matrimonii, cum nullitatis conscientia, quod intrinsece malum est. Concludit modum in tertio loco positum solum esse admittendum, ut pote clausulæ a S. Pœnitentiaria appositæ unice congruentem; in ea hypothesi, conjux ignorans de nullitate matrimonii certioratur, et tamen delictum alterius non innotescit, nec ullum admittitur mendacium.

Nihilominus notat illustris Pontifex tres modos a se rejectos plurimorum scriptorum auctoritatibus corroborari, nec condemnat confessarios qui in gravissimis difficultatibus unum ex illis adhiberi præscribunt; sed consulit dispensationem *in radice*, de qua infra, sollicitare, vel ad majorem Pœnitentiarium aut ad episcopum recurrere.

Nos vero, inter tot difficultates, arbitramur pœnitentem communiter relinquendum esse in bona fide, vel petendam esse exemptionem a clausula sacræ Pœnitentiariæ, vel dispensationem *in radice*. Attamen tertius modus nonnunquam adhiberi potest, et in casibus desperatis, ut ita dicam, obtenta dispensatione a majore Pœnitentiaro, vel ab episcopo. Quartum indicamus modum ut solum possibilem, licet insufficientem in se : saltem ea ratione pœnitens in bona fide constituitur. Eum approbant Navarrus, d'Argentré, etc.

§ II. — De revalidatione matrimonii ob defectum consensus nulliter contracti.

Vel consensus ex utraque parte defuit, vel ex una parte tantum. Si prius, utraque pars consensum renovare tenetur. Præsentia parochi et testium minime necessaria est, nisi forte defectus consensus evaserit publicus; curandum est tamen, pro securitate sacramenti, ut adsit sacerdos qui renovationem consensus suscipiat, et benedictionem nuptialem impertiat.

Si posterius, id est, si consensus ex parte unius conjugis duntaxat defuerit, v. g., quia ille fecte, vel ex errore aut metu consensit, multi dicunt sufficere ut de novo vere et libere consentiat, altero de nullitate prioris consensus non monito; sed plures id negant, propter rationem superius expositam, videlicet, quia falsum est consensum alterius moraliter perseverare. Unde saltem tutius est utramque partem consensum renovare, atque ita respondisse Clementem VIII, in casu matrimonii ex metu contracti, refert Bened. XIV, Inst. 87, n. 69, 70 et 71.

Si autem pars altera de nullitate matrimonii, ob gravissimas causas, certiorari non posset, sufficeret, propter rationem expositam, p. 412, ut pars nullitatis conscia consensum renovaret: sed extra necessitatem sic agere non liceret; tum ne altera pars consensum retractasset, tum quia hic modus consensum renovandi a pluribus judicatur insufficientis.

§ III. — De redintegratione matrimonii propter omissionem formæ a Conc. Trid. præscriptæ.

Omissio hujusmodi formæ, seu defectus præsentiae parochi aut alterius sacerdotis legitime delegati et testium, non semper reddit matrimonium nullum nec illicitum, ut constat ex dictis de matrimoniis infidelium, hæreticorum, vel catholicorum, ubi decretum conc. Trid. non fuit

promulgatum, vel difficilis aut periculosus est recursus ad proprium sacerdotem catholicum.

Matrimonia infidelium ad fidem conversorum non benedicuntur : tutius est, saltem in Gallia, matrimonia hæreticorum iterare, propter rationes quas exposuimus, p. 353.

Quoad matrimonia inter catholicos, tempore perturbationis Gallicanæ, sine præsentia sacerdotis valide contracta, Pius VI statuit hortandos esse duntaxat sponso ut, habita copia sacerdotis catholici, benedictionem nuptialem susciperent. Card. *Caprara*, legatus a latere, sic habet in Instructione anni 1803, n. 1 : « Moneantur sic » contrahentes de hujusmodi matrimonii validitate, et » tantummodo hortentur ut benedictionem nuptialem » a proprio paroco recipiant. » Eadem sequenda sunt principia ubi de matrimoniis alibi similiter contractis agitur.

At si propter omissionem præsentiae parochi matrimonium sit nullum, ut sunt matrimonia inter nos a restitutione rerum civiliter tantum contracta, quid agendum est ut convalidentur?

R. Si ambo sponsi recte sint dispositi, nulla est difficultas; matrimonium ante faciem Ecclesiæ, juxta morem consuetum, de novo celebrari debet. Si vero ferre nequeant banna sua proclamari et matrimonium publice celebrari, facile obtinetur ab episcopo dispensatio super bannorum proclamationibus, et licentia matrimonium valde mane vel alia hora in ecclesia aut extra ecclesiam celebrandi, modo duo adsint testes, et provideatur ut hæc celebratio ad tollendum scandalum innotescat.

Sponsi ita civiliter coadunati, a communi habitatione separari debent, saltem per aliquod tempus, ut dolendo de peccatis suis ad suscipiendum matrimonii sacramentum se accingant : verum id sæpe obtineri nequit; idcirco omnia relinquuntur prudentiæ confessarii, qui, rationibus hinc et inde perpensis, judicat quid possibile, quid suadendum et quid præcipiendum sit. Aliquando

solam abstinentioniam ab omnibus venereis per aliquot dies exigit, si cor sponsorum videat contritum, et separationem obtinere nequeat.

Si unus tantum recte sit dispositus, nihilominus matrimonium in ipsius gratiam celebratur, et profanatio sacramenti respectu alterius permittitur.

Imo si male dispositus in matrimonium ante faciem Ecclesiæ consentiat, ea lege ut ad confessionem sacramentalem non cogatur, etiamsi se incredulum palam ostenderet, adhuc matrimonium celebrandum esset propter alterius conjugis salutem, filiorum legitimitatem et scandali cessationem.

Ulterius cardinalis *Caprara* progreditur, in Instructione citata, n. 8 et seq., et dicit satagendum esse ut sponsus, matrimonium suum in facie Ecclesiæ convalidare renuens, « specialem procuratorem constituat, qui ejus » nomine matrimonium contrahat de more; aut saltem, expresso consensu de præsentī per epistolam di- » rectam proprio parochō, vel alteri sacerdoti, Ordinarii » aut parochi licentiam habenti, matrimonium renove- » tur.

Hic modus matrimonium clandestinum convalidandi primo aspectu videtur singularis; est tamen doctrinæ Ecclesiæ circa validitatem matrimonii per procuratorem celebrati consentaneus.

Si autem una pars ad celebrationem matrimonii per media hactenus indicata faciendam nullo modo adduci queat, ad convalidationem per dispensationem *in radice* deveniendum est, quia in illa lege concedi non solet simplex dispensatio, vi cujus sponsi consensum inter se privatim renovare possent.

ARTICULUS TERTIUS.

DE DISPENSATIONIBUS IN RADICE.

I. QUID SIT DISPENSATIO IN RADICE. — Dispensatio *in radice*, qualem hic consideramus, quæ etiam dicitur sa-

natio matrimonii *in radice*, in eo consistit ut instanti quo tollitur impedimentum, matrimonium sine novo consensu fiat validum, vi dispensationis et prioris consensus perseverantis. Nam sciendum est impedimentum duplici modo matrimonium dissolvere posse, scilicet modo resolutorio et modo suspensivo. Si impedimentum modo resolutorio matrimonium dissolveret, consensus prorsus esset destructus et absque renovatione nullum haberet effectum. Si vero impedimentum modo suspensivo matrimonium solvat, ut probabilius nunc æstimatur, tunc habendum est velut obex inter consensum utriusque sponsi, ferme sicut lignum inter adamantem et ferrum : tollatur lignum, statim ferrum et adamas sibi adhærebunt. Similiter tollatur obex inter consensum utriusque sponsi existens, et sanetur consensus coram Ecclesia vitiatum, eo ipso perficitur matrimonium perinde ac si nullum non fuisset in principio. Talis dispensatio dicitur *in radice*, quia ad ipsum matrimonii initium ascendit. Non quidem efficit ut matrimonium nulliter non fuerit contractum, sed consensum ratione impedimenti prius vitiatum sanat, et effectus nullitatis de medio tollit, ait Bened. XIV, de Synodo dioces., lib. 13, c. 21, n. 7.

Hæc dispensatio duo importat, scilicet 1º impedimenti relaxationem, et 2º prioris consensus sanationem, id est, Ecclesia quæ consensum impedimento vitiatum non acceperat, illum adhuc perseverantem et dispensatione sanatum accipit. Cum autem timendum sit ne consensus interne fuerit revocatus, vel ne sponsi aut unus sponzorum in statu peccati mortalis constituatur, dum sacramentum confertur, hinc fit, non nisi in gravissimis casibus et *urgente magna causa*, ait Bened. XIV, decreto diei 27 septembris 1758, n. 7, et *Biltuart*, ad eam recurrendum esse.

II. DE LEGITIMITATE DISPENSATIONUM IN RADICE. — Veteres auctores minime de dispensationibus *in radice* loquuntur, attamen non dubium est quin concedi possint.

1º *Sanchez*, plures citans auctores, fuse loquitur, l. 8, disp. 7, de dispensationibus *in radice* ad legitimandam

prolem antea susceptam : tales dispensationes de medio tollunt defectus ex impedimento provenientes, efficiuntque ut proles eodem modo habeantur ac si matrimonium ab initio fuisset validum : sed ille auctor contendit matrimonium ipsum non convalidari, nisi consensus post dispensationem renovetur.

2° Benedict. XIV, de hujus generis dispensationibus tractans, quæst. canonica 174, dicit communem canonistarum sententiam esse illam legitimare prolem directe quoad effectus spirituales et indirecte quoad effectus civiles, atque etiam post mortem alterutrius ex conjugibus concedi posse : non igitur de revalidatione ipsius matrimonii agit.

3° Verum in Inst. 87, n. 80, affirmat summum Pontificem a renovando consensu dispensare posse, si velit, citatque hujusmodi dispensationem a Clemente XII anno 1705 concessam : ipse aliam similem concessit decreto jam superius citato, diei 27 septembris 1755, in quo hæc habentur : « Quæ (dispensatio) a Romanis pontificibus concedi consuevit, urgente magna causa, et » quando agitur de impedimento matrimonii ortum habente, non a jure divino aut naturali, sed a jure ecclesiastico. »

4° Eamdem sententiam tuentur S. Ligorius, et plures theologi apud ipsum, l. 6, n. 1115.

5° Cardinalis *Caprara*, in Instructione jam citata, tradit, tertia parte, regulas pro convalidandis matrimoniis per dispensationem *in radice*, deinde archiepiscopis et episcopis Galliæ concedit facultatem ad annum duraturam « dispensandi *in radice* matrimonii, perinde ac si » contrahentes, qui ad matrimonium ineundum inhabiles fuerant et consensum illegitime præstiterunt, ab initio habiles fuissent et legitime consensum præstitissent. »

Pius VII et Pontifices maximi, ejus successores, usque nunc episcopis Cenomanensibus indulserunt eamdem facultatem vel ad annum, vel pro casibus numero determinatis ; constat ergo auctoritate summorum Pontificum

et theologorum ac praxi Ecclesiæ matrimonia nulliter contracta, per dispensationem *in radice* convalidari posse.

Idem constat ratione. Probabilius est et ipsa agendi ratio Ecclesiæ ostendit consensum impedimento vitiatum, esse duntaxat suspensum, atque moraliter perseverare: hoc posito, si impedimentum tollatur et consensus vitiatus sanetur, matrimonium vi prioris consensus fit validum: porro certum est Ecclesiam habere potestatem ab impedimento juris ecclesiastici dispensandi et consensum impedimento vitiatum coram seipsa sanandi eumque acceptandi. Ergo.

III. DE POTESTATE EPISCOPORUM CIRCA DISPENSATIONES IN RADICE. — 1° Episcopi qui virtute Pontificalis indulti dispensant, certe *in radice* matrimonii dispensare nequeunt, nisi indultum talem facultatem ipsis conferat; quia, cum in eo casu sint delegati, nihil ultra delegationem facere possunt.

2° Si, ratione circumstantiarum, propria auctoritate dispensent, æstimat *Baston, Concordance*, p. 229, eos etiam *in radice*, magna urgente causa, dispensare posse. Sed Bened. XIV, Const. *Etsi matrimonialis*, diei 27 sept. 1755, ait expresse solius esse Romani pontificis *non solum dispensationes in radice matrimonii indulgere, sed etiam conditiones statuere pro validitate gratiæ implendas*.

IV. DE CONDITIONIBUS AD DISPENSATIONES IN RADICE REQUISITIS. — Plurimæ conditiones necessariae sunt: 1° species externa matrimonii, ut ait Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 21, n. 7, et card. *Coprara*, in Inst.; quod supponit priorem consensum fuisse verum et serio datum. Unde conjunctio manifeste fornicaria per dispensationem *in radice* legitimari non posset. Attamen licet matrimonium civiliter contractum sit coram Deo verus concubinatus, non reputatur conjunctio manifeste fornicaria, et per dispensationem *in radice* convalidari potest, quando contrahentes bona fide crediderunt valere in conscientia; secus, non potest. Si unus tantum fuerit malæ fidei, matrimonium absolute convalidari poterit

per dispensationem *in radice*, accedente novo hujus consensu.

2° Ut impedimentum sit tantum juris ecclesiastici, siquidem Ecclesia in jure divino et naturali non dispensat, nec obices tollit effectibus civilibus obstantes.

3° Ut magna urgeat necessitas, et renovatio consensus obtineri nequeat. Attamen dispensatio hujusmodi, absque tali necessitate, data a summo Pontifice re bene cognita, nihilominus valeret; non item si daretur ab episcopo vi indulti, quia episcopus non propria, sed delegata utitur potestate.

4° « Ut per indubias duorum saltem testium depositiones, aut per renuentis testimonium in scriptis exaratum, aut per ejusdem assertionem etiam ore tenus factam, sive Ordinario, sive alteri personæ specialiter deputatæ et in scriptis redigendam, constiterit non solum renuentem in consensu de præsentī permanere, sed etiam hujusmodi renuentiam ab extrinseca causa ita manare, ut nihil unquam ex ea deduci aut præsumi possit contra ipsius actualis consensus permanentiam. » Sunt verba Cardinalis Legati, Instruct. n. 13.

Si rescriptum particulare dispensationis vel indultum concessum episcopo ad dispensandum, hujusmodi cautiones formaliter præscribat, procul dubio servandæ sunt, et probabilius sub pœna nullitatis.

Si autem nihil specialiter fuerit præscriptum, cautiones prædictæ plus minusve erunt servandæ, habita ratione circumstantiarum. Ad validitatem dispensationis satis erit consensum olim datum perseverare: censetur vero perseverare quoties nihil demonstrat illum fuisse revocatum.

Summa hæc cautio necessaria non esset si impedimentum ab altero contrahente ignoraretur, eique manifestari non posset; sufficeret ut prudenter judicaretur illum in matrimonio putativo perseverare, et de revocando priori consensu non cogitare.

V. DE REQUISITIS POST OBTENTAM DISPENSATIONEM IN RADICE. — 1° Qui facultatem dispensandi *in radice* obti-

nuit, satagere debet ut sponsi in statu gratiæ constituantur eo tempore quo dispensationem applicabit, et, si possit, benedictionem nuptialem impertiet, etiamsi unus tantum adsit, quia hoc ipsomet instanti matrimonium perficitur. Qui gnarus est impedimenti, consensum renovare tenetur. Quod si renuat, nihilominus valebit dispensatio, modo consensus in initio datus non fuerit revocatus.

2° Si nullitas matrimonii sit occulta, ad vitanda scandala, sanatio *in radice* facienda est secreto : si vero nullitas sit publica, sanatio perficienda est notorie, aut si qua ex causa fiat occulte, divulganda est prout spiritus sapientiæ suggererit, ut scandalum publicum vitetur : ita adhuc card. *Caprara*, *ibid.*

Si, utroque ignorante, dispensatio *in radice* eis etiam insciis applicetur, probabile est matrimonium statim convalidari, quia obex inter duos consensus existens tollitur, et vitium consensus per sanationem aufertur.

3° Quoties nullitas est nota vel nosci potest in foro externo, sanatio *in radice* exprimi debet vel in registro parochiali, si prudentia permittat, vel in registro secretariatus episcopalis, vel saltem in speciali scripto, quod remittitur sponsis vel sponso qui solus nullitatem novit.

Facultas revalidandi matrimonium *in radice* a majori Pœnitentiario, in una e formis supra expositis, sollicitanda est.

Quamvis omnia matrimonia, ex impedimentis mere ecclesiasticis nulla, sanari possint per dispensationes *in radice*, advertendum tamen facultates a Sancta Sede episcopis concessas, semper esse limitatas non solum quoad numerum, sed etiam quoad speciem casuum, v. g., pro casibus affinitatis illicitæ et occultæ. Ideo rescriptis sedulo est attendendum.

APPENDIX.

DE REGULIS CIVILIBUS CIRCA MATRIMONIUM.

Illæ regulæ præcipue spectant ad proclamationem bannorum, et ad impedimenta, quæ civilia dicuntur, quia ex lege civili oriuntur; de his et istis dicemus in duplici articulo.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PROCLAMATIONE BANNORUM CIVILIUUM.

I. *Quomodo et quando banna proclamantur ex lege civili Gallica.* — Lex civilis nunc in usu apud nos duplicem præscribit denuntiationem matrimonii futuri, ante domum communem, ab officario publico faciendam duobus dominicis immediate sequentibus, et exigit ut exemplar actus publicationis valvis domus communis maneat appensum intra octo dies publicationum; *Cod. civ., art. 63 et 64.*

Si intra annum, ab ultima denuntiatione, matrimonium non celebretur, iterandæ sunt duæ denuntiationes; *art. 63.*

Matrimonium celebrari non potest, nisi tertia die post ultimam denuntiationem, vel post primam, si dispensatio alterius obtineatur, proindeque feria quarta, non vero feria tertia: annus igitur, pro quo valent publicationes, a die quo matrimonium fieri potest computatur; *Hutteau d'Origny, de l'Etat civil, p. 312.*

Dispensatio secundæ publicationis ob graves causas ab imperatore obtineri potest; *art. 169.* Ex arresto diei 9 junii 1803, procurator imperialis eam concedit; *Manuel des Maires, auctore Rondonneau, p. 285.*

Banna minorum publicari non debent quin de consensu parentum eorum constet, nec similiter banna majorum nisi exhibeatur vel consensus ascendentium vel actus reverendæ summationis.

II. *Ubinam debeant publicari banna civilia.* — Si contrahentes domicilium habeant in communitatibus diversis, denuntiationes faciendæ sunt in proprio utriusque domicilio, et in domicilio parentum vel eorum sub quorum potestate adhuc constituti sunt quoad matrimonium, *ut diximus.*

Partes quarum domicilium non est acquisitum nisi per sex menses, *Cod. civ., art. 167*, debent adhuc publicari civiliter in loco ubi prius habebant domicilium fixum. Affirmat *Delvincourt*, t. 1, p. 376, legislatores morem antiquum mutare non intendisse, ac consequenter publicationes in loco ultimi domicilii faciendas esse per annum integrum, ex quacumque *communitatis* parte veniant: hoc tamen improbabile nobis videtur et contrarium mori consueto officiariorum status civilis, qui, post sex menses, publicationes in loco præcedentis domicilii faciendas non curant. Milites publicandi sunt in loco ubi per sex menses continuos ultimo morati sunt; *Cod. civ., art. 94*. *D'Origny* contendit publicationes semper faciendas esse in domicilio facti et in locis in quibus sponsi per ultimos sex menses continuam habuerunt residentiam. Pag. 304, citat decisionem ministri justitiæ, diei 4 maii 1819. Art. citatus 167 *Cod. civ.* hunc sensum videtur habere. *Delvincourt* opinatur eos denuntiandos esse in omnibus locis in quibus ab uno anno habitaverunt: verum hoc nulli, ut arbitramur, recipitur in praxi. Plurima igitur est discrepantia inter civiles et ecclesiasticas proclamationes.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE IMPEDIMENTIS CIVILIBUS.

Impedimenta civilia ea dicuntur quæ principes sæculares independenter ab Ecclesia constituere possunt.

Nobis primo expendendum est an principes sæculares habeant potestatem talia constituendi impedimenta quæ matrimonium dirimant. Postea de eorum natura, numero, consecrariis et dispensatione in totidem paragraphis breviter dicemus, et tandem sextum addemus de vi nullitatum quas inducunt.

§ I. — An principes sæculares habeant potestatem constituendi impedimenta quæ matrimonium dirimant.

I. STATUS QUÆSTIONIS ET OPINIONES DIVERSÆ. — Non disputatur de potestate principum sæcularium circa effectus civiles matrimonii : una quippe est sententia, eos in hac materia alios non agnoscere limites quam æquitatis et justitiæ.

Communiter etiam admittitur eos constituere posse impedimenta prohibentia quæ etiam in foro conscientie vim habeant si justa sint. Sola igitur quæstio est de impedimentis quæ contractum naturalem irritent.

Duplex ea de quæstione prodiit sententia :

1º Petrus Soto qui concilio Tridentino interfuit, et plerique auctores Galli, ut *de Marca*, *Gerbais*, *Gibert*, *d'Argentré*, *Tournely*, theologia Rothomagensis, etc., contendunt principes sæculares jure proprio constituere posse impedimenta matrimonium subditorum fidelium dirimentia, non tantum quoad effectus civiles, sed etiam quoad vinculum. Nam principes habent potestatem dirimendi contractus naturales quando bonum publicum id exigere ipsis videtur, v. g., contractus venditionis, donationis, et etiam matrimonii inter subditos infideles, juxta fere omnes : at eandem habere debent potestatem quoad matrimonium inter fideles ; si illam quippe non haberent, vel quia bonum publicum id exigere non posset, vel quia eam per conversionem subditorum amisissent, vel quia Ecclesia illius exercitium coercuisset : atqui nihil horum dici potest. Non primum ; matrimonium siquidem non minus boni publici interest apud Christianos, quam apud infideles. Non secundum ; quia nullo

facto ostenditur Christum auctoritatem principum restringere voluisse, et reipsa videmus imperatores christianos, ut Theodosium Magnum et Justinianum, impedimenta matrimonium dirimentia, non contradicente Ecclesia, constituentes. Non tertium; nulla enim exhibentur judicia quibus Ecclesia jus naturale principum circa matrimonia restringere tentaverit, et insuper probatur quod illud auctoritate sua restringere non possit. Ergo.

2° Alii, communissime inter extraneos, hanc potestatem principi sæculari denegant; sed non iisdem motivis nituntur.

Quidam contendunt eos nunquam dirimere posse potestate propria contractum naturalem, quia voluntates contrahentium attingere nequeunt, et quia insuper bonum publicum talem potestatem in eis non requirit. Sed hæc opinio generatim rejicitur; nullus enim contractus sine voluntate contrahentium validus esse potest: attamen principes contractus mere temporales ad bonum publicum spectantes annullare possunt, quasdam apponendo conditiones sine quibus validi esse nequeunt: ergo et matrimonium, quod ad bonum publicum sane præ cæteris spectat.

Sanchez probare intendit, l. 7, disp. 3, n. 2, principem sæcularem, ex genere et natura suæ potestatis, impedimenta matrimonium fidelium sibi subditorum dirimentia constituere posse, sicque sacramentum, materiam ejus tollendo, invalidum reddere: multos pro ea sententia citat auctores; sed dicunt Ecclesiam hac potestate principibus christianis interdicare posse, quia matrimonium, ratione sacramenti, factum est sub aliquo respectu res sacra, et revera interdixisse, propter abusos existentes aut prævisos.

Alii denique dicunt principes nativam habere potestatem contractum matrimonii naturalem dirimendi, propter bonum publicum; sed ex quo Christus illud ad dignitatem sacramenti elevavit, factum esse rem sacram, ad forum ecclesiasticum transiisse, sicque exercitium pote-

statis civilis, natura rei, ex ordinatione Christi, prohibitum esse.

II. DE POTESTATE PRINCIPUM CIRCA IMPEDIMENTA QUID SENTIENDUM SIT. — Posteriori sententiæ quam exposuimus adhærendum esse judicamus; sitque

PROPOSITIO.

Impedimenta a sola potestate civili constituta, matrimonia Christianorum dirimere non possunt.

Prob. auctoritate concilii Tridentini, summorum Pontificum, sacræ Pœnitentiariæ, doctorum catholicorum, praxi Ecclesiæ et rationibus theologicis.

Primo, auctoritate concilii Tridentini, sess. 24, cap. 1, sic se habentis : « Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu » facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia » ea irrita non fecit; et proinde jure damnandi sint illi, » ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera » ac rata esse negant. » Si concilium persuasum non habuisset solam Ecclesiam vera impedimenta constituere posse, accurate non locutum esset; nam matrimonia clandestina a potestate civili irritari potuissent, et tunc falsum esset ea esse vera quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit. Ergo.

Canon 12 sic se habet : « Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos; anathema sit. » Negari non potest ibi non agi de causis ad contractum mere civilem attinentibus, sed de causis quæ ad sacramentum, ac proinde ad materiam ejus seu contractum naturalem spectant : unde, si omnes causæ ad contractum naturalem spectantes ad Ecclesiam pertineant, principes non habent potestatem hunc contractum irritandi : at, in mente concilii Tridentini, omnes causæ contractum naturalem spectantes ad Ecclesiam pertinent. Nam 1° verba canonis sunt generalia, et nihil excipiunt. 2° Cardinalis Pallavicinus, Hist. concil. Trident., l. 23,

cap. 9, n. 11 et 12, *Soave*, id est, *Fra-Paolo*, narrantem absurdum visum esse politicis constitui per articulum fidei causas matrimoniales ad judicem ecclesiasticum pertinere, « cum hæc definitio appareat contraria iis » quæ leguntur in Codice tum Justiniani, tum Theodosii, » et in aliis antiquitatis monumentis, ubi patet a principi- » bus laicis præscribi conjugiorum impedimenta, et ab » iisdem arbitrato suo relaxari, » graviter carpit, dicit- que hanc potestatem penes solam Ecclesiam nunc existere. 3° Pius VI, in litteris ad episcopum Montulensem, diei 16 septembris 1788, talem esse sensum præfati canonis 12 expresse declarat, dicens : « Ignotum nobis non » est quosdam adesse qui sæcularium principum aucto- » ritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis » captiose interpretantes, illud defendendum suscepe- » runt, ut quoniam Tridentini patres hac dicendi for- » mula usi non fuerint, *ad solos judices ecclesiasticos*, » aut *omnes causas matrimoniales*, potestatem reliquerint » judicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimonia- » les quæ sunt meri facti. Sed scimus etiam hanc cap- » tiunculam et fallax hoc cavillandi genus omni funda- » mento destitui. » Summi est autem Pontificis concilium Tridentinum interpretari et genuinum ejus sensum assignare. Ergo 1°.

Secundo, auctoritate summorum Pontificum : nempe 1° Honorii III, qui, Decretal. l. 2, tit. 10, cap. 3, clare docet causam natalium seu de validitate matrimonii ad solum judicem ecclesiasticum pertinere ; 2° Bened. XIV qui, litteris diei 9 februarii 1749 ad cardinalem Eboracensem, ait, n. 7, loquens de lege Theodosii matrimonium inter Christianos et Judæos prohibentis, « quod » hæc lex, ut pote a laico principe condita, nullam habere vim in matrimoniis debet. » Idem docet clarissimus Pontifex, de Synodo diœcesana, l. 8, cap. 12, n. 6, et l. 9, cap. 9, n. 3 ; 3° Pii VI citati ; 4° Pii VIII, qui, in Encyclica diei 24 maii 1829, dicit matrimonium non » humana tantum ex lege, sed ex divina regi ipsum debere, ac non terrenis, sed sacris rebus ipsum accensen-

» dum esse, ideoque Ecclesiæ omnino subijci; » 5º Pii IX, qui in *Allocutione* 27 sept. 1852, de negotiis ecclesiasticis Reipub. Neogranatensis, diserte asserit « omnino spectare » ad Ecclesiæ potestatem ea omnia decernere quæ ad matrimonium quovis modo possunt pertinere; » et in Epistola ad regem Sardiniae, diei 19 sept. 1852, sat manifeste declarat potestatem civilem jus habere de solis effectibus civilibus matrimonii statuendi, et Ecclesiæ solius esse ea ordinare quæ spectant ad matrimonii validitatem.

Tertio, auctoritate sacræ Pœnitentiariæ, quæ pluries consulta an matrimonia canonice contracta cum uno ex impedimentis civilibus in Gallia nunc exstantibus essent valida ratione sacramenti, constanter respondit affirmative. Ergo 3º.

Quarto, auctoritate doctorum catholicorum. S. Th. Sup. q. 57, art. 2 ad 4, agens de lege civili cognationem legalem inter impedimenta matrimonium dirimentia recensente, ait, « quod prohibitio legis humanæ non sufficeret » ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ idem etiam interdicit. » Sic pariter docent omnes extranei auctores, sive theologi, sive canonistæ, et multi Gallicani vel Belgii, etiam Sanctæ Sedi non nimis faventes, ut *Van-Espen, Habert*, episcopus Vabrensis, Natalis Alexander, *Cabassut, Pontas*; sic etiam nunc plurimi episcopi et multi sacerdotes. Licet dissentiant in assignandis rationibus, concordant tamen in excludendo principes a potestate statuendi impedimenta matrimonium dirimentia : quæ consensus manifestat traditionem vel sensum Ecclesiæ. Ergo 4º.

Quinto, praxi Ecclesiæ. Sæpius Romani pontifices et episcopi legibus a potestate sæculari circa matrimonium latis restiterunt, easque reformandas curaverunt; vel ad solos effectus civiles reducendas esse voluerunt; plurima hujus rei exempla et testimonia reperiuntur apud Benedictum XIV, de Synodo diœcesana, l. 9, cap. 11, 12 et 13; Natalis Alexander, de Matrim., loquens de legibus Romanis matrimonia filiorumfamilias, invitis parentibus

contracta, irrita decernentibus, dicit : « Sed irrita dumtaxat declarare potuerunt quoad civiles effectus, non autem quoad substantiam et quoad rationem contractus et sacramenti. » Unde regibus nostris, Henrico II, Henrico III, et Ludovico XIII, publicis edictis declarantibus matrimonia filiorumfamilias sine consensu parentum aut tutorum contracta fore nulla, clerus Gallicanus de sensu hujusmodi edictorum, decreto concilii Tridentini contrariorum saltem in terminis, sollicitus, eorum interpretationem quæsiit; piissimus Ludovicus XIII per commissarios suos respondere fecit, anno 1659, se prædicta filiorumfamilias matrimonia irritare voluisse tantum quoad effectus civiles, non vero quoad sacramentum. Clerus ergo non arbitrabatur regem propria auctoritate matrimonium dirimere posse quoad vinculum; episcopi enim in supplicatione sua ad regem sic loquebantur : « Le roi est très-humblement supplié de considérer l'importance de cet article (39 de l'ordonn. de Louis XIII, datée de Blois, 1629), qui semble devoir être expliqué pour deux difficultés qui s'y rencontrent : la première, quand on expliquera le mot de valablement ou non valablement contracté, inséré en l'article de l'ordonnance de Blois relatif au contrat civil de mariage et non au contrat spirituel du sacrement; la seconde, quand on n'obligera pas les juges ecclésiastiques à juger les mariages conformément aux saints decrets et constitutions de l'Eglise, la seule règle de leurs jugements; car la juridiction laïque ne peut pas donner la loi aux juges ecclésiastiques en matière spirituelle : en conséquence de quoi, il est nécessaire d'ôter de cet article, etc. » *Mémoires du Clergé, t. v, p. 691.*

Mentem suam eodem sensu aperuit anno 1635; occasione enim matrimonii inter Gastonem, ducem Aurelianensem, et Margaretam, ducis Lotharingiæ sororem, contra regis voluntatem initi, consultus fuit an principes e sanguine regio, ii præsertim qui jus ad coronam habent, matrimonium sine consensu regis valide contrahere possint; post longam deliberationem, et petitis consiliis a

sacra Facultate theologiæ Parisiensi, nec non a cunctis ordinibus religiosiis Parisiis tunc existentibus, sequentibus verbis respondit : « Nous archevêques, évêques et » autres ecclésiastiques, députés de toutes les provinces » du royaume... Vu les décisions et constitutions ecclésiastiques, sur les pouvoirs des coutumes des lieux » en ce qui concerne la validité des mariages, avec le » commun sentiment de ceux qui ont écrit sur cette matière ;

» Considérés aussi la coutume, pratique et usage de la France, en ce qui est des mariages des princes du sang » et particulièrement des plus proches, et qui sont présomptifs héritiers de la couronne ; attendu aussi le consentement et approbation de l'Eglise touchant cette coutume, pratique et usage de la France...

» Disons, selon le véritable sentiment de nos consciences d'un consentement unanime, que les coutumes des Etats peuvent faire que les mariages soient nuls et non valablement contractés, quand elles sont raisonnables, » anciennes, affirmées par une prescription légitime, et » autorisées de l'Eglise ;

» Que la coutume de la France ne permet pas que les princes du sang, et particulièrement les plus proches » et qui sont présomptifs héritiers de la couronne, se marient sans le consentement du roi, beaucoup moins » contre sa volonté et sa défense... Et que cette coutume de la France est raisonnable, ancienne, affirmée par » une légitime prescription, et autorisée de l'Eglise. » *Mémoires du Clergé*, t. v, p. 761.

Ergo clerus Gallicanus vim impedimenti quoad matrimonii vinculum ab auctoritate Ecclesiæ repetit. Ergo.

Sexto, rationibus theologicis. 1° Tempore Christi, variæ existebant leges civiles circa matrimonium : at Christus, agendo de matrimonio, illudque ad dignitatem sacramenti elevando, ad solam ipsius divinam institutionem attendit, non vero ad leges civiles : docet igitur eo ipso solum contractum naturalem esse materiam sacramenti et a principibus non pendere. 2° Contractus naturalis ad

dignitatem sacramenti elevatus, factus est objectum sacrum: ergo soli potestati spirituali subjici debet. 3° Valde convenit, imo et necessarium est materiam sacramenti Matrimonii esse pro cunctis fidelibus uniformem et constantem: at si potestas sæcularis habeat vim contractum naturalem dissolvendi, materia hujus sacramenti non erit uniformis, cum omnes principes catholici, schismatici, hæretici et infideles, omnesque respublicæ suprema auctoritate civili pollentes, sua pecuniaria impedimenta statuere possent: non constans, quia leges civiles innumeras subeunt mutationes. Ergo. 4° Indecens est, ne plus dicamus, judices sæculares, etiam hæreticos et infideles, jus habere de validitate sacramenti pronuntiandi: attamen in sententia nobis adversa jus istud haberent, cum materia istius sacramenti non minus ipsis quam Ecclesiæ submitteretur. 5° Perpetuæ essent conflictationes inter potestatem ecclesiasticam et varias potestates sæculares diversa sæpeque contradictoria pronuntiantes: hinc fidelium connubia manerent incerta, conscientiæ torquerentur, orirentur scandala, et fatendum est gravia inde secutura esse mala. Numquid verisimile est sapientissimum Ecclesiæ institutorem posuisse principium cujus talia prævidebat consecutaria? Ergo 5°, etc.; aliunde, etc. Ergo 6°.

Rationes autem quibus altera nititur sententia admodum videntur debiles, si cum auctoritatibus et rationibus a nobis breviter allatis conferantur: etenim

1° *Dicitur* principes habere jus dirimendi matrimonia subditorum infidelium, et inde concluditur eos matrimonia fidelium pariter dirimere posse, quia jus istud per conversionem subditorum minui non debuit. Sed hoc ipsum probandum esset, et tamen simpliciter asseritur: certum est Christum non caruisse potestate sufficienti ut hanc limitationem institueret: porro illam reipsa instituisse videtur, efficiendo ut contractus mere naturalis fieret objectum sacrum. Ita docent Pontifices et doctores a nobis citati. Apud omnes constat Christum potestatem principum aliquo modo coercuisse, pluralitatem uxorum

prohibendo, vinculum matrimonii indissolubile reddendo, potestatem impedimenta dirimentia instituendi Ecclesiæ concedendo : non magis repugnat eum idem fecisse quoad facultatem contractum naturalem dirimendi. Ergo.

2° *Dicitur* bonum publicum sæpe postulare ut quædam impediuntur matrimonia, et principes omni indutos esse potestate ad procurandum bonum publicum necessaria. Verum, 1° matrimonia ab Ecclesia probata, nunquam erunt bonis moribus opposita; 2° quoad pacta familiarum et statuta ad sponsores atque liberos spectantia, principes totam habent auctoritatem quam haberent in subditos infideles : « Manent ergo utrique potestati jura » sua salva et integra; neque pugnant inter se, cum » Ecclesia matrimonio ut sacramento, princeps ut con- » tractui civili conditiones apponat. Deus, qui auctor est » pacis et ordinis, utramque potestatem ipse constituit : » utraque præcipuum exinde decus hauriet et firmamen- » tum, si unaquæque intra fines suos se contineat, et » una aliam auxilio suo adjuvet, » inquit *Liebermann*, t. v.

3° *Dicitur* principes sæculares, ut Theodosium et Justinianum, potestatem constituendi impedimenta matrimonii exercuisse : at Benedictus XIV, de Synodo diœcesana, l. 9, cap. 11, et cum illo caterva doctorum docent illorum leges jure canonico fuisse correctas, sicut leges circa usuram, et ad effectus civiles tantum valuisse, donec consensus Ecclesiæ eis accesserit : contrarium vero minime probatur.

4° *Objicitur* S. Thomas qui in 4 Sententiarum, dist. 34, q. 1, art. 1, ait : « Matrimonium, in quantum est in officium naturæ, statuitur jure naturæ; in quantum est » in officium communitatis, statuitur jure civili; in » quantum est sacramentum, statuitur jure divino : » ideoque ex qualibet dictarum legum potest persona » effici ad matrimonium illegitima. » Ille autem textus, quem S. doctor in juventute sua scripserat, per alium ex Supplemento superius citatum et in matura ætate

scriptum explicandus est. Præterea, illegitimitas a potestate civili instituta, de qua loquitur S. Th., de solis effectibus civilibus intelligi potest, et revera sic intelligenda est. Ergo.

§ II. — De natura impedimentorum civilium.

Ecclesia primitus impedimenta ab imperatoribus statuta adoptaverat; deinde omnes principes christiani impedimenta canonica quodam modo fecerant sua, ea scilicet legibus suis fulciendo: sic ubique perfecta obtenta fuerat harmonia inter utramque auctoritatem circa matrimoniorum celebrationem eorumque firmitatem. A multis sæculis sola Ecclesia impedimenta dirimentia instituerat. Hinc 1° vividæ Gallorum sollicitationes in concilio Tridentino pro obtinendis nonnullis irritationibus; 2° repræsentatio cleri Gallicani exhibita regi Ludov. XIII, qui, annis 1629 et 1639, renovans edictum Henrici III, anni 1579, declaraverat matrimonia filiorumfamilias sine consensu parentum contracta, futura esse nulla et irrita; 3° responsio commissariorum regis, asserentium ea matrimonia *non aliter* invalida declarari, *quam per solam relationem ad contractum civilem, per laicos iudices*. At præstans hæc concordia cessavit in Gallia: auctoritas civilis sua instituit impedimenta, sine respectu ad impedimenta canonica, de quibus nullam facit mentionem.

Qui docent principes sæculares contractum naturalem propria auctoritate dirimere posse, hic investigare tenentur an lex civilis ad solos effectus civiles respiciat, an vero ipsum contractum naturalem attingat et dirimat.

In altera autem sententia, quæ est longe communior et sola sequenda, quæstio facti non tanti est momenti: vel enim legislatores ad solos effectus civiles attenderunt, et nulla est difficultas; vel ipsum contractum naturalem irritare voluerunt, et limites suæ auctoritatis prætergredientes, solos effectus civiles reipsa attigerunt.

Quia tamen ex matrimoniis nulliter contractis, juxta leges civiles, multa nasci possent mala contra sacramenti dignitatem, bonum Ecclesiæ, familiarum pacem et tranquillitatem, sedulo præcavendæ sunt hujusmodi nullitates, ideoque necesse est ut civilia sicut et canonica noscamus impedimenta.

§ III. — De numero impedimentorum civilium in Gallia.

Decem numerantur, scilicet defectus consensus contrahentium aut unius contrahentis, cognatio naturalis et affinitas, cognatio legalis, crimen, vis, ligamen, defectus ætatis, defectus consensus parentum, defectus formalitatum quæ matrimonium præcedere debent, et defectus ministri competentis ac formalitatum in celebrando matrimonio requisitarum. De his paucis verbis seorsim dicturi sumus, et quædam de civiliter mortuis subjungemus.

1º *Defectus consensus contrahentium aut unius contrahentis.*

Hoc impedimentum juris naturæ exprimitur, si non de verbo ad verbum, saltem æquivalenter, in Codice, art. 146, 180, 1109 et 1110. Quilibet enim contractus defectu consensus unius partis est nullus; *a fortiori* matrimonium. Cæterum Codex nihil determinat ultra limites legis naturæ. Unde concludendum est cum *Toullier*, t. 1, n. 517, aliisque jurisperitis, errorem circa qualitatem etiam ex dolo proveniente, matrimonium non irritare, nisi probetur talem fuisse machinationem ut, ea seclusa, pars altera non consensisset. Si tamen error qualitatum in personam cadat, aut consensum omnino tollat, matrimonium est nullum, ut diximus de errore quatenus est impedimentum canonicum. *Toullier*, ibid., n. 521 et seq.

Amentia, cum impediat consensum, reddit matrimonium nullum. Si quis ob amentiam, hebetudinem vel

phrenesim, ex art. 489 Cod. civ. interdictus fuerit, matrimonium valide civiliter inire non poterit, etiam in intervallis luciditatis, quia jam nullius actus civilis est *legaliter* capax. Cod. civ., art. 502.

2° *Cognatio naturalis et affinitas.*

In memoriam revocanda sunt ea quæ jam diximus de consanguinitate et affinitate, de earum lineis et gradibus.

Utramque Codex in eisdem articulis 161 et 162 comprehendit, et declarat matrimonium prohiberi: 1° in linea recta, inter omnes ascendentes et descendentes, sive legitimos, sive naturales, et inter affines, in eadem linea. 2° In linea collateralis, inter fratrem et sororem, et affines in eodem gradu: in his casibus nulla concedebatur dispensatio. Verum lex diei 16 aprilis 1832 permittit ut rex, ob causam gravem, dispensationem concedat ab impedimento affinitatis in primo gradu, extra casum divortii. Inde D. *Barthe*, minister iustitiæ et cultuum, die 28 aprilis anni 1832, longam scripsit epistolam ad omnes procuratores generales, statuens eis regulas in petendis dispensationibus stricte servandas, ut dispensatio nunquam haberi possit tanquam incitamentum ad res turpes inter consanguineos exercendas. Hinc negat commercium illicitum inter partes jam habitum allegari posse ut legitimum dispensationis motivum. *Il importe, inquit, de maintenir, dans l'exécution de la loi dont il s'agit, une vérité de principes qui laisse au scandale sa flétrissure, conserve à la morale publique tous ses droits, et au bon ordre des familles toutes ses garanties.* 3° Declarat etiam Codex matrimonium prohiberi inter avunculum aut patruelem et neptem, materteram aut amitam et nepotem: permittitur autem ut ab eo impedimento gravi de causa imperator dispensare valeat.

Decisio concilii Status (*conseil d'Etat*), approbata die 7 maii anni 1808, decernit quod in articulo 163 per verba gallica, *oncle et nièce*, intelligendi sint etiam *le rand-oncle et la petite-nièce*, etc.

Cum idem articulus 163 de affinibus nihil dicat , concluditur matrimonium inter affines in his gradibus non prohiberi. Sic *Toullier*, t. 1, p. 538, qui hunc articulum cum duobus præcedentibus comparans, affirmat matrimonium non esse prohibitum in consanguinitate inter avunculum et neptem, materteram et nepotem naturales seu illegitimos, et hanc regulam sequuntur magistratus.

Nulla fit mentio in Codice civili de cognatione naturali *legaliter* non agnita, nec de affinitate extra matrimonium contracta. Existimat tamen *Delvincourt*, t. 1, p. 375, utramque certo constantem matrimonium dirimere intra gradus in art. 161, 162, 163, expressos. Igitur si probaretur filium legitimum sorori suæ illegitimæ legaliter non agnitæ, vel concubinæ patris sui, vel matri aut filiæ, aut sorori uxoris suæ defunctæ sociatum fuisse, matrimonium ejus declararetur nullum.

3º Cognatio legalis.

De ea cognatione jam supra diximus, pag. 324. Matrimonium prohibetur 1º inter adoptantem et adoptatum et descendentes ejus; 2º inter liberos ab eadem persona adoptatos; 3º inter adoptatum et liberos adoptanti supervenientes; 4º inter adoptatum et conjugem adoptantis, aut vice versa. *Cod. civ., art. 348.*

4º Crimen.

Apud Romanos mulier matrimonium valide inire non poterat cum suo adultero : vide *Pothier*, t. 1, n. 231. Articulus 298 Codicis civilis statuit conjugem, ob adulterium ab altero per divortium separatum, matrimonium cum suo complice nunquam inire posse.

Divortium fuit quidem suppressum per legem diei 8 maii 1816 : at conjuges ante hanc legem ob divortium separati, sub prohibitione ista comprehenduntur, etiam mortua ipsorum comparte.

Similiter duo conjuges per divortium ob quamcumque causam separati, nunquam matrimonium secum de novo inire possunt; *art. 295*. Verum cum ligamen valide contractum per divortium solvi non potuerit, certum est dictos conjuges legitime in conscientia coadunari posse.

Sed alia exsurgit quæstio, an scilicet, separatione corporum ob adulterium obtenta, matrimonium cum complice, post mortem conjugis, impediretur. Ratio pro utroque casu videtur eadem, et ideo partem affirmantem tenet *Delvincourt*; sed negat *Toullier*, t. 1, p. 466, quia defectu legis expressæ, prohibitio, inquit, ab uno casu ad alium extendi non debet.

5º *Vis et metus.*

Duo hæc verba idem fere sonant in Codice. Consensus vi vel metu gravi extortus, insufficiens est ad contrahendum in genere; *art. 1109*: a *fortiori* non sufficit ad matrimonium valide ineundum. Metus autem reputatur gravis, si malum notabile in bonis aut in ipsa persona probabiliter immineat contrahenti, aut ascendentibus vel descendentibus ejus. *Art. 1112 et 1113*.

Metus autem reverentialis matrimonium non irritaret; nec metus ob finem a matrimonio diversum incussus: ita *Toullier*, t. 1, p. 428 et 429. At metus a tertia persona ob matrimonium incussus, etiam ignorante altero contrahente, matrimonium impediret; *art. 1111*. Similiter et metus quem contrahens per culpam antecedentem provocavisset, v. g., si fratres stupratorem sororis suæ metu gravi ad eam ducendam compellerent, matrimonium judicaretur nullum, ait *Toullier*, p. 429: excipiendum est tamen, nisi metus incutiatur ob rationem justam, v. g., si stuprator timeat ne ad justam compensationem damnetur.

Raptus non exhibetur in Codice civili ut inducens speciale impedimentum matrimonium dirimens. Raptus violentiæ comprehenditur sub denominatione vis et metus, cum aliquo discrimine. Raptus autem seductionis

ut plurimum cadit sub necessitate consensus parentum. In Codice pœnali, art. 355 et 356, formaliter exprimitur raptus respectu puellarum quæ sexdecim annos nondum attigerunt, et duplex distinguitur, unus violentiæ, et alter seductionis. In utroque casu gravis decernitur pœna contra raptorem. Si tamen puellam duxerit, plecti non potest, nisi postulantibus iis qui ex Codice civili jus habent nullitatem matrimonii prosequendi. *Code pénal*, art. 357.

6° Ligamen.

Ex art. 147 et 188, nullus secundum inire potest matrimonium, priore subsistente, et qui contra hanc prohibitionem scienter ageret, ad triremes damnari posset; *Code pénal*, art. 340. Quantumvis longa fuerit absentia unius sponsi, alter mortem ejus probare tenetur ut ad secundas nuptias admittatur. Si tamen, non obstante hac lege, matrimonium iniisset, solus conjux legitimus dissolutionem illius petere posset. *Art. 139.*

Matrimonium civiliter validum, sed coram Deo nullum propter defectum præsentiae sacerdotis vel ob aliud impedimentum canonicum, nihilominus in foro civili secundum matrimonium dirimeret, *Baston, Concordance*, p. 561; at si matrimonium istud, stante lege divortium permittente, solutum fuisset, sponsi ad alias nuptias in utroque foro convolare possent.

Hinc cardinalis *Caprara*, rogante gubernio, cunctis Galliarum præsulibus scripsit, anno 1802, ipsis curandum esse ut benedictio nuptialis iis concederetur sponsis qui post divortium aliud inire volebant matrimonium, quoties prudenter judicaretur prius eorum matrimonium fuisse nullum. *Mémoires sur les affaires ecclésiastiques de France pendant les premières années du XIXe siècle*, t. I, p. 230.

Sapienter statutum fuit, art. 228, mulierem secundum matrimonium inire non posse nisi post decem menses completos a dissolutione prioris matrimonii numerandos, ne scilicet paternitas maneret incerta, et propter indecen-

tiam. Quæritur an illa prohibitio sit sub pœna nullitatis : non sibi consentiunt auctores ; plurimi affirmant, inter quos *Delvincourt*, t. 1, p. 370 ; alii vero probabilius negant, ut videre est apud *Toullier*, t. 1, p. 540. Verum quidquid sit, tale matrimonium benedicere non possumus quin tempus præfixum sit completum.

7° *Ætas.*

Leges canonicæ pro universa Ecclesia conditæ permittunt matrimonium feminis post duodecim annos et viris post quatuordecim : leges civiles apud nos, usque ad perturbationem publicam, legibus canonicis in hoc puncto erant conformes. Verum auctores Codicis civilis, æstimantes in hac tenera ætate sufficientem communiter non dari consensum, pro contrahenda obligatione tanti momenti, et ordinarie perfectam non esse pubertatem in regionibus nostris, decreverunt, *art. 144*, viros ante decimum octavum annum completum, et puellas ante decimum quintum, matrimonium inire non posse. Attamen si graves adsint causæ, Imperator ab hoc impedimento dispensare potest.

8° *Defectus consensus parentum.*

Filiifamilias possunt esse minores vel majores. Viri non sunt majores quoad matrimonium, ante vigesimum quintum annum completum, et feminæ ante vigesimum primum. Quoniam experientia constat rationem ante hoc tempus non satis esse perfectam in plerisque juvenibus, ut prudenter sese determinent, lex eos sub potestate ascendentium vel concilii familiæ constituit. Eadem prohibitio olim existebat, sed pro effectibus civilibus duntaxat : nunc vero consensus parentum, *art. 148*, præscriptus, sub pœna nullitatis proprie dictæ exigitur, siquidem ii omnes quorum necessarius erat consensus separationem sponsorum exigere possunt. Nihilominus

vinculum remanet indissolubile, juxta opinionem a nobis superius defensam.

Vir ergo ante annum vigesimum quintum, et mulier ante vigesimum primum completum, matrimonium inire non possunt, sine consensu patris et matris : iis dissentientibus, consensus patris sufficit. Si unus sit mortuus, aut in impossibilitate voluntatem suam manifestandi, v. g., ob dementiam, absentiam, etc., consensus alterius sufficit. Ex hypothesi quod uterque parens sit mortuus aut in impossibilitate voluntatem suam manifestandi positus, ascendentes in utraque linea locum eorum tenent, ac proinde consensus eorum exigitur : si dissentiant, hæc ipsa dissensio consensum importat. Si autem in una tantum linea existant, et dissentiant, consensus avi præfertur. *Art. 150.*

Minores ascendentibus orbat majoritatem sine ulla restrictione per completionem viginti et unius annorum acquirunt : igitur viri et mulieres matrimonium hac ætate inire possunt sine consensu concilii familiæ. *Art. 160.* Vide *Delvincourt*, t. I, p. 54, et *Toullier*, t. I, p. 456, etc.

Viri annis viginti et quinque majores, et feminæ viginti et uno, matrimonium inire possunt sine consensu ascendentium : sed illum, cum reverentia debita, ex art. 151, postulare tenentur tribus vicibus uno mense a se distantibus, viri usque ad trigesimum annum et feminæ usque ad vigesimum quintum. Post annos triginta aut viginti et quinque, sufficit ut actus reverentiæ semel notificetur ascendentibus quorum necessarius esset consensus.

Æstimant jurisperiti actus reverentiæ non esse præscriptos sub pœna nullitatis ; nulla enim in eo casu datur facultas ascendentibus contra tale matrimonium insurgendi.

Filius naturalis a patre et a matre vel alterutro tantum legaliter recognitus, consensum eorum obtinere debet perinde ac si esset legitimus : sed mortuis eis a quibus fuit recognitus, vel constitutis in impossibilitate

consensum suum exprimendi, post 21 annos completos matrimonium inire potest, absque cujuscumque consensu, etsi alios haberet ascendentes, quia avi non agnoscunt nepotes illegitimos. Vide Cod. civ. art. 158 et 159.

Qui vero non fuerunt recogniti, aut jam parentes amiserunt, matrimonium ante vigesimum primum annum inire nequeunt, absque consensu tutoris ad hoc specialiter per judicem pacis designati. *Cod. civ., art. 160.*

De matrimonio militum ac principum.

Milites cujuslibet gradus consensum ascendentium suorum obtinere, si sint minores, vel actus reverentiæ eis notificare, si sint majores, eodem modo tenentur ac alii cives.

Insuper, ex decreto diei 17 junii 1808, officarii in activitate militiæ vel in *disponibilitate*, ut aiunt, matrimonium inire nequeunt sine consensu ministri belli. Ex altero decreto 3 augusti 1808, omnes officarii cujuscumque gradus vulgo *de la Marine de l'Etat*, matrimonium inire non possunt absque consensu scriptis dato a ministro *de la Marine*. Qui sunt a militia penitus sejuncti, *en congé définitif ou en retraite*, a ministris non pendent quoad matrimonium.

Sub-officiarii vero et simplices milites cujusque generis obtinere debent consensum administratorum corporis militiæ ad quod pertinent: ad chiliarchum igitur (*au colonel du régiment*) scribendum est.

Omnes fatentur has condiciones sub pœna nullitatis non præscribi, ac consequenter non multum de illis nobis curandum est.

Qui, expleto tempore requisito, a militia liberati fuerunt, solummodo juri communi subjiciuntur: attamen exigendæ sunt chartæ missionis (*les congés*), ut constet illos matrimonio non fuisse junctos tempore militiæ.

Juvenes qui legi conscriptionis nondum satisfecerunt, matrimonium contrahere possunt, sed a militia non ideo

eximuntur : qui vero sorte designati semel inscripti sunt, matrimonium jam contrahere nequeunt sine consensu superiorum conquisitioni militum præpositorum , id est, *du maréchal de camp ou du colonel préposé au recrutement.* (D'Origny, p. 287.)

Sub-officiarii et milites pertinentes ad vim armatam (*la gendarmerie*) habere debent consensum centenarii a chiliarcho approbatum (*l'autorisation du commandant de la compagnie approuvée par le colonel*).

Quoniam Imperator caput est totius familiæ imperialis, recte cautum fuit in Gallia ne matrimonia principum ex sanguine imperiali ortorum valida essent sine consensu ejus.

9º *Defectus formalitatum quæ matrimonium præcedere debent.*

Prima formalitas requisita est proclamatio bannorum, ut supra diximus ; sed non est præscripta sub pœna nullitatis, ut legitime concluditur ex art. 192, in quo tantum decernitur mulcta pecuniaria contra officiarium publicum, contrahentes et eorum ascendentes vel cognatos sub quorum potestate erant constituti. Sic *Delvincourt*, *Toullier*, p. 477, et omnes alii.

Major est difficultas pro matrimonio Gallorum extra imperium contracto ; sic enim se habet art. 170 : *Le mariage contracté en pays étranger entre Français, et entre Français et étrangers, sera valable... pourvu qu'il ait été précédé des publications prescrites...* Verba ista *sera valable pourvu que...* nullitatem indicare videntur : ita judicat *Delvincourt*, p. 379 et 390, si Gallus domicilium adhuc retinet in imperio, atque contendit proclamationes bannorum, de quibus hic agitur, faciendas esse in loco domicilii, non vero apud extraneos. Si autem Gallus per longum tempus domicilium in extranea regione acquisisset, et matrimonium juxta ritum ibi receptum contraxisset, sine denuntiationibus in Gallia factis, matrimonium ejus apud nos non periclitaretur, ait idem *Delvincourt*.

Toullier autem, p. 485, negat denuntiationes plus necessarias esse ad validitatem matrimonii Gallorum apud extraneos degentium quam si contraherent in imperio.

Notandum est incapacitates personales, ut sunt impedimenta, obligatio petendi consensum parentum, etc., sequi Gallos per quascumque regiones, et eos ad contrahendum reddere inhabiles: unde qui dispensationem a summo Pontifice obtinuit ut viduam fratris sui ducat, frustra in regionem extraneam transiret, ut domicilio ibi acquisito, matrimonium iniret atque in patriam rediret; talis enim conjunctio reputaretur incestuosa et ab ipso ministerio publico dissolvenda esset. Attamen si Pontifex maximus vel episcopus diœcesanus judicaret talem conjunctionem pro foro interno esse tolerandam, nec confessarius, nec parochus eam reprobare possent: esset nulla quoad effectus civiles tantum.

At illæ incapacitates extraneos cum Gallis contrahentes non afficerent: sic Gallus ducere potest virginem duodecim annis natam, in loco ubi hac ætate virgines nubere possunt. Ita *Delvincourt* et *Toullier*.

Gallus apud extraneos conjugatus et in patriam reversus, curare debet, non tamen sub pœna nullitatis, ut actus matrimonii intra tres menses in libello actuum civilium domicilii ab ipso electi transcribatur. *Art. 171.*

Aliæ sunt formalitates præscriptæ quæ ad substantiam matrimonii non attinent, et ad solum officiarium publicum spectant: eas omittimus.

10° *Defectus ministri competentis et formalitatum in celebrando matrimonio requisitarum.*

Solus officarius publicus cui commissæ est cura actuum civilium, id est, *le maire*, est, jure communi, legitimus minister celebrationis matrimonii, adeo ut matrimonium coram alio officario non competente celebratum, sit nullum; *art. 191*. Ex delegatione primi magistratus, *le maire*,

vel ipso absente aut impedito, legitime assistit matrimonio *adjunctus*, juxta ordinem inscriptionis, et *adjunctis* deficientibus, consiliarius municipalis, primus in ordine tabellæ. *Lege 21 martii anni 1831.*

Nullus conficere potest actum civilem ad se proxime pertinentem : sic officarius proprium matrimonium aut matrimonium filiorum suorum per se celebrare non potest, nec ideo publicationes facere. Ad hoc adjunctum vel unum ex adjunctis delegare tenetur. *D'Origny*, p. 16 et 304.

Nec uxor primi magistratus, vocati *le maire*, nec secretarius ejus, nec alia quælibet persona consensum sponсорum acceptare potest. Si tamen actus matrimonii falso exprimens consensum a magistratu requisito receptum esse, chirographo ejus muniatur, matrimonium, licet in celebratione sua vitiatum, est nihilominus legaliter validum, ac proinde eos qui sic conjuncti fuerunt, inquietare non debemus. At curandum foret, prudentiæ viis utendo, ut hujusmodi abusus cessaret.

Similiter arbitratur *Merlin*, t. xv, p. 456, matrimonium nihilominus fore validum, etsi actus celebrationis non statim, sed postea, vel etiam nullo modo scriberetur, et tunc applicandum esse art. 198, in quo supponitur celebrationem matrimonii per judicalem sententiam probari posse. Idem testatur *Toullier*, t. i, p. 306, citans atque explicans art. 46 Codicis civilis.

Hinc, si sponsi exhibeant testimonium officarii publici vel scribæ ejus, declarantis eos civiliter esse conjunctos, benedictionem nuptialem tuto concedet parochus : sed prudentia exigit ut testimonia scripta semper retineat.

Pleræque aliæ formalitates, ab art. 63 Codicis usque ad 77 præscriptæ, ad substantiam contractus civilis non pertinent : sic eas interpretantur auctores; et revera matrimonium ob illarum omissionem, v. g., quia officarius publicus ea non legerit quæ art. 75 præscribuntur, vel non pronuntiaverit nomine legis partes esse conjunctas, etc., dissolvi non potest.

Hæc duo tamen essentialiter requiruntur, scilicet :

1° Officiarius competens, id est, loci in quo saltem unus e sponsis suum habet domicilium; *art. 74, 165 et 191*. Domicilium autem per sex menses habitationis continuæ acquiritur, sine respectu ad intentionem ibi manendi, ut patet ex eodem *art. 74*.

Duæ circa domicilium civile relative ad matrimonium institui possunt hypotheses :

1^a. Ex *art. Cod. civ. 103* mutatio domicilii fit per ipsum factum habitationis realis in alio loco, cum intentione ibi fixum deinceps habendi principalem statum suum. Aliunde ex *art. 74*, domicilium, quoad matrimonium, per sex menses continuæ habitationis acquiritur. His positis, si homo qui principalem statum suum non mutavit nec manifestavit intentionem illum mutandi, negotiorum vel studiorum causa, per sex menses continuos in alio loco habitaverit, ubi est domicilium ejus relative ad matrimonium? Omnes conveniunt illum contrahere posse in loco in quo a sex mensibus habitat. Sed reversus in domicilio reali, potestne statim ibi contrahere? Negat *Delvincourt* cum quibusdam aliis : alii vero, ut *Toullier*, t. I, p. 180; *card. Gousset, Cod. commenté, art. 165*, affirmant, dicentes legem voluisse quidem conferre jus nubendi in loco habitationis sex mensium, non tamen illud auferre quoad domicilium reale. Eo ipso quod existat dubium, putat *Duranton* matrimonium in domicilio reali celebratum irritandum non esse.

2^a. Si quis, abjecto reali domicilio, aliud nondum elegit, sed errat vagabundus et nullibi per sex menses continuos habitavit, ubi matrimonium inire potest? Plures dicunt matrimonium tunc civiliter celebrari posse in domicilio facti. Ita nunc fieri solet, ut arbitramur, et multo convenientius, dummodo sufficienter aliunde constet de libertate eorum qui matrimonio sic jungendi sunt.

Milites in activitate militiæ exstantes ab hac lege generali non eximuntur; et in territorio imperii matrimonium ineuntes, illud contrahere tenentur coram officario publico loci in quo per sex menses ultimam habuerunt

residentiam, vel coram officario publico domicilii sponsæ. *Avis du conseil d'Etat cité par Toullier, p. 481.*

Verumtamen, ex decisione ministri belli, milites qui probant se a sex mensibus in eodem corpore militiæ adesse, matrimonium coram officario publico loci in quo nunc exstant contrahere possunt. *D'Origny, p. 327.*

2º Publicitas; hanc enim conditionem non minus stricte præscribunt art. 165 et 191 quam præsentiam officarii competentis. Quid autem publicitatem requisitam constituit? Lex non determinat, et multa in eo puncto prudentiæ judicum relinquit. Ex art. 75 quatuor adesse debent testes, cognati vel non cognati, masculini sexus et majores viginti et uno annis, juxta dispositionem art. 35. Probabilius æstimat *Toullier, p. 535*, matrimonium coram duobus tantum testibus celebratum, non irritandum fore a tribunalibus, nisi aliæ simul concurrerent circumstantiæ publicitati ejus oppositæ. Alii dicunt defectum testium non esse causam nullitatis si aliunde sufficiens existat publicitas. Ita *Corbière, t. II, p. 44.*

Gravis existit controversia circa necessitatem loci publici ad consensum utriusque sponsi valide suscipiendum. *Malleville, Esprit du Code, in art. 74, et Delvincourt, p. 378*, fortiter contendunt domum publicam ad faciendos actus civiles determinatam, de stricta esse necessitate, adeo ut officarius publicus non magis consensum sponsorum valide suscipere posset in domo privata, etiam coram testibus requisitis, quam tribunal sententiam extra palatium justitiæ ferre.

Locré vero, t. III, pag. 402, edit. in-8º, negat hanc conditionem esse de substantia contractus, contenditque officarium publicum valide celebrare posse matrimonium civium sibi subditorum etiam in alieno territorio, modo adsint testes aliæque circumstantiæ quæ publicitatem constituunt, sicut parochi, qui erant olim officarii publici relative ad actus civiles, matrimonio parochianorum suorum ubique valide assistere poterant. *Toullier* hanc opinionem referendo eam approbat, aut saltem affirmat, p. 330, judices habere facultatem hujusmodi matrimonia

annullandi aut confirmandi, prout publicitas sufficienter aut insufficienter probata sibi videbitur. Eamdem sententiam amplectitur ac defendit *d'Origny*, p. 330; eamque nunc publice docet Facultas Parisiensis (*Ecole de Droit*).

Juxta hanc sententiam, matrimonium in extremis valide celebrari potest apud ipsum moribundum: at in eo casu una saltem prærequiritur publicatio et alterius dispensatio.

Matrimonia secreta, quæ olim nulla erant quoad effectus civiles, nunc forent valida, dummodo servatæ fuissent formalitates præscriptæ. Verum difficile est matrimonium ita celebratum manere omnino secretum.

De civiliter mortuis (1).

Mors civilis incurritur per condemnationem ad mortem, ad perpetuas triremes, vel ad alias pœnas lege determinatas. Vide Cod. art. 22 et seq.

Certum est mortem civilem vinculum matrimonii antea contracti non dirimere, quia indissolubile est, ut supra probavimus. Omnes theologi et jurisperiti unanimiter docebant, ante novas leges, matrimonium etiam post mortem civilem contractum non esse nullum quoad vinculum, sed tantum quoad effectus civiles. Vide Coll. Paris., t. II, p. 117.

Eodem sensu redactus esse videtur art. 25 Codicis civilis; dicitur enim mortuum civilem non esse capacem contrahendi matrimonium quod effectus civiles producat, et matrimonium prius contractum dissolvi *quoad omnes effectus civiles*. Ergo remanet vinculum. Per hunc articulum explicandus est art. 227, in quo dicitur matrimonium dissolvi per mortem civilem; subintelligendum est, quoad effectus civiles.

Hanc sententiam solam esse admittendam demonstrant, adversus arrestum supremæ Curiae, diei 16 maii

(1) Mors civilis abolita est per legem diei 31 maii 1854.

1808, DD. *Toullier, Malherbe, Corbière, Lesbeaupin, Barré et Vatar*, in consultatione advocatorum, pro validitate matrimoniorum ab exsulibus (*émigrés*) in extraneis plagis contractorum. *Toullier*, t. 1, p. 260.

Eandem sententiam tuetur D. *Delvincourt*, in epistola ad nos rescripta die 24 aprilis 1828.

Quinimo puella quæ ignoranter matrimonium cum civiliter mortuo iniisset, valide contraxisset, quia talis ignorantia non cadit in substantiam contractus. *Toullier*, tom. 1, p. 436.

COROLLARIUM.

Patet ex dictis Jus nostrum civile a pluribus impedimentis canonicis omnino vel partim abstrahere, idque præsertim propter illimitatam conscientiarum libertatem, quam ipsius auctores unicuique concedere voluerunt.

Impedimenta penitus omitta, sunt votum, cognatio spiritualis, cultus disparitas, honestas publica; ex parte prætermissa, sunt impotentia, raptus et clandestinitas.

Lex diei 20 septembris 1792, Ordines sacros inter impedimenta matrimonium dirimentia non collocans, eo ipso matrimonium clericorum sacris Ordinibus initiatorum permisit, et impedimentum huc usque existens abrogavit quatenus civile. Nulla lex deinceps illud renovavit: ergo etiam nunc matrimonium sacerdotum rite celebratum civiliter esset validum. Sic judicavit tribunal primæ instantiæ Parisiense, die 8 junii 1806. Vide *Toullier*, t. 1, p. 470.

Quoniam tamen hujusmodi matrimonia cunctis hominibus sunt odiosa, et possibilitas ea contrahendi morum pericula generaret, gubernium vetuit, per modum administrationis, ne officarii publici celebrarent in posterum matrimonia sacerdotum in genere (*Lettre du ministre des cultes à l'archevêque de Bordeaux, le 14 janvier 1806; et une autre, du 30 janvier 1807*), prohibitionem restringit ad sacerdotes qui semper fuerunt in communione cum

suo episcopo, vel, post restitutionem rerum ecclesiasticarum, episcopo catholico adhæserunt.

Plura tribunalia primæ instantiæ judicarunt nihilominus matrimonia sacerdotum non esse *legaliter* prohibita : v. g., de *Sainte-Ménéhould*, 1827 ; de *Nancy*, 1828 ; de *Cambray*, 7 mai 1828 ; d'*Issoudun*, 27 sept. 1831.

At curia regia Parisiensis, per arrestum diei 27 decembris 1828, contra *Dumonteil*, sacerdotem diœcesis Parisiensis, licentiam matrimonium civiliter contrahendi petentem, declaravit canones ecclesiasticos matrimonium clericis in sacris Ordinibus constitutis interdicentes, vim legis etiam nunc in Gallia habere.

Tandem *Dumonteil*, de novo instante, post eventus anni 1830, curia Parisiensis pronuntiavit die 14 jan. 1832, juxta postulationem D. *Persil*, procuratoris generalis, nunc sicut antea vinculum sacrorum Ordinum matrimonium dirimere ; clericos sacris Ordinibus initiatos non habere facultatem eos abdicandi ; neque Codicem civilem, neque legem fundamentalem, *la Charte nouvelle*, impedimentum Ordinis sacri abrogasse, et officarios publicos talium clericorum matrimonia celebrare non posse. Curia suprema, *la Cour de cassation*, hoc arrestum confirmavit die 21 febr. 1833.

Præcipua ratio qua utraque curia nititur est quod, ex art. 6 et 26 legis 18 *germinal an x*, sacerdotes catholici sacris canonibus in Gallia receptis subjiciantur, ac proinde iis quibus matrimonium clericorum sacris Ordinibus initiatorum irritatur.

§ IV. — De consecrariis impedimentorum civilium.

Quamvis impedimenta civilia matrimonium, juxta principia nostra, non dirimant quoad vinculum, ex illis tamen plurima sequuntur consecraria notatu digna et ad praxim attinentia, scilicet :

1° Benedictio nuptialis semper neganda est iis qui aliquo impedimento civili detinentur, donec ab illo purgati

fuerint, vel tempore, vel dispensatione, si ex natura sua auferri possit. *Ratio patet ex dictis.*

Necesse est ergo ut cuncti sacerdotes, sacrum ministerium exercentes, apprime noscant quidquid ad hæc impedimenta spectat, ne officarius publicus, ignorantia vel negligentia, munus suum recte non impleat, et sic validitas contractus civilis periclitetur.

2° Fideles tenentur in conscientia satisfacere præscriptionibus legis civilis et coram officario publico se sistere: parochus matrimonium eorum benedicere non potest, priusquam contractum civilem rite inierint; — a) quia auctoritas civilis, cui semper parendum est quoties res evidenter injustas non exigit, id sub gravissimis pœnis, nempe mulctæ pecuniariæ, carceris et deportationis præscribit; *Code pén., art. 199 et 200.* Pœna deportationis per legem diei 1 maii 1834 mutata est in pœnam detentionis. Dici autem non potest rem esse evidenter injustam. — b) Quia timendum esset ne contractum civilem postea omitterent, sicque sacramentum externa sanctione maneret destitutum. Ergo.

3° Si quod matrimonium revera celebratum fuisset prius coram parcho, deinde coram officario publico, nihilominus validum foret et quoad sacramentum et quoad effectus civiles, siquidem nihil essenziale tunc ipsi deesset.

4° Fieri potest ut contractus civilis in principio nullus, factus fuerit validus, quia nullitas *cooperta est*, ut aiunt, v. g., quia tempus ad petendam dissolutionem concessum lapsum est; tunc benedictio sine ulla difficultate impertiri potest: namque contractus in eo casu validus est coram lege; fit autem validus coram Ecclesia per celebrationem ante parochum. Ergo.

5° Sponsi qui benedictionem nuptialem ante contractum civilem susceperunt, matrimonialiter vivere possunt, quia contractus civilis, juxta opinionem nostram, ad validitatem sacramenti non requiritur, et hæc sententia sat probabilis judicatur Romæ et alibi, ut fideles tuto eam sequi possint in praxi. Sic tamen conjuncti urgendi

sunt in conscientia ad contrahendum civiliter, tum ut satisfaciant legi non injustæ, tum ad providendum statui civili liberorum suorum, tum ad assecurandam matrimonii indissolubilitatem.

6° Unde si, aliqua de causa, matrimonium a paracho benedictum et canonice validum, civiliter contrahi non posset : v. g., Petrus ex dispensatione summi Pontificis Annam sororem uxoris suæ defunctæ coram paracho duxit, cum illa tuta conscientia vivere posset; verum liberi ex tali conjunctione provenientes, semper reputabuntur coram lege incestuosi, et ideo parentum suorum et cognatorum hæredes esse non poterunt.

7° Ex iisdem principiis facile solvuntur nonnulli casus in opinione eorum qui tenent impedimenta civilia vinculum matrimonii dirimere sat difficiles; videlicet, — a) unus civiliter contraxit cum una et religiose cum altera; — b) bis cum diversis aut civiliter aut religiose nupsit, quid agendum? Respondemus in utroque casu remanere teneri in primo matrimonio religiose contracto sine impedimento canonico, absque respectu ad contractum vel contractus civiles. Valde dolendum est sane si matrimonium ejus contractu civili muniri non possit; sed cum matrimonium in faciem Ecclesiæ rite contractum sit validum, in nulla hypothesis ab illo recedere potest.

8° Hinc patet quam religioni et moribus exitiosum sit contractum civilem a matrimonio ecclesiastico prorsus independentem esse : frequenter enim contingit puellas civiliter conjunctas a maritis obtinere non posse ut matrimonium coram Ecclesia celebretur, et cogi in commercio a religione et a conscientia reprobato remanere, sicque cum ingenti fidelium scandalo multiplicantur matrimonia pure civilia, quæ nihil aliud sunt, coram Deo et Ecclesia, quam veri concubinatus. Unde matrimonium apud omnes gentes religione consecratum, fit apud nos omnino profanum, sicut venditionis et emptionis contractus.

§ V. — De dispensatione impedimentorum civilium.

Supra diximus, p. 423, procuratorem imperialem prope tribunal primæ instantiæ dispensationem unius publicationis bannorum concedere posse.

Duo sunt tantum impedimenta dirimentia a quibus dispensatio concedatur, videlicet ætas, consanguinitas primi ad secundum gradum, id est, inter avunculum et neptem, aut vice versa; quibus, ex lege 16 april. 1832, addenda est affinitas in primo gradu lineæ collateralis.

Ad obtinendam hujusmodi dispensationem sic procedendum est: partes conjungendæ supplicationem procuratori imperiali præsentant, qui eam proprio testimonio munitam ad ministrum justitiæ transmittit: minister autem justitiæ causam ad Imperatorem defert, edictum (*ordonnance*) obtinet et illud ad procuratorem imperialem mittit; procurator imperialis curat ut, de mandato præsidis tribunalis, edictum istud in registris tribunalis transcribatur.

Exemplar edicti, cum attestatione scriptionis, ad officarium publicum loci sponsorum a procuratore imperiali transmittitur et actui celebrationis matrimonii manet appensum. Hanc formam procedendi decisio gubernii, diei 20 *prairial an xi*, determinavit. Ordinarie summa pecuniæ trecentorum nummorum circiter exigitur (300 fr.)

Caveatur ne consanguinitas pro affinitate exprimatur; tunc enim cum sollicitudinibus et impensis obtineretur dispensatio inutilis, quod, nobis scientibus, pluries accidit.

§ VI. — De vi nullitatum quas impedimenta civilia inducunt.

Si matrimonium cum aliqua nullitate civili fuerit contractum, non ideo erit pleno jure nullum: nullitas enim a judicibus pronuntianda est ut effectum suum obtineat.

Duplicis generis distinguuntur nullitates, absolutæ scilicet et relativæ: nullitates absolutæ illæ sunt quæ

motivo ordinis publici fundantur, et relativæ quæ motivo ordinis privati. Nullitates absolutæ invocari possunt ab omnibus personis quarum interest ut matrimonium annulletur et insuper a ministerio publico, id est, a procuratore imperiali: tales sunt nullitates provenientes ex incestu, ex bigamia, ex Ordine sacro, secundum jurisprudentiam curiæ supremæ, etc. Nullitates relativæ ab iis solis invocari possunt, in quorum favorem fuerunt institutæ, ut, v. g., defectus consensus parentum.

Inter nullitates quædam sunt ex natura sua irremediabiles, ut supra memoratæ, ex incestu, ex bigamia, ex Ordine sacro; aliæ vero per mutationem circumstantiarum cessant, ut nullitas ex errore vel ex defectu ætatis proveniens, et aliæ per lapsum temporis teguntur; v. g., qui ex errore contraxit, si detecto errore, per sex menses cohabitavit cum sua comparte, nullitatem matrimonii sui invocare non potest; item pater qui matrimonio filii sui non consensit, post annum elapsum nullitatem matrimonii petere nequit, etc. V. Cod. civ. art. 180 et seq.

Gravis hic exsurgit difficultas, quomodo scilicet matrimonium radicitus nullum, fiat validum quando nullitas tegitur. In sententia eorum qui tenent impedimenta civilia ipsum dirimere contractum quoad vinculum, difficultas est reipsa gravis et solutu valde difficilis; dicendum est, ut probabilius, matrimonium ab initio esse duntaxat conditionatum, et transire in absolutum eo instanti quo adimpletur conditio, id est nullitas legalis cessat.

In nostra vero sententia, cum impedimenta civilia ad solos respiciant effectus civiles, vel contractus est tantum conditionatus, ut modo diximus, vel ab initio est validus, sed rescindibilis, sicut alii contractus civiles; in utroque casu, evanescit difficultas.

Verum si matrimonium rite fuerit contractum in faciem Ecclesiæ, dissolvi non poterit, nisi quoad effectus civiles.

TRACTATUS

DE ACTIBUS HUMANIS.

Actus humani illi sunt, qui ex voluntate deliberata procedunt et regulis morum subjiciuntur. Distinguuntur actus elicitus et actus imperati. Actus elicitus est ipsa voluntatis determinatio quam his exprimimus verbis: *volo, assentior*, etc. Actus imperatus ille est qui voluntatis imperio aut assensus ope alia hominis facultate exercetur, ut locutio, deambulatio.

Essentialiter differunt actus humani ab actibus involuntariis, vel indeliberatis qui sunt quidem in homine vel ab homine, sed humani dici nequeunt et regulis morum non diriguntur, appellanturque *actus hominis*. De solis actibus humanis hic nobis disserendum est, et dicemus 1° de eorum principiis, 2° de eorum fine, et 3° de eorum moralitate.

CAPUT PRIMUM.

DE PRINCIPIIS ACTUUM HUMANORUM.

Nomine principiorum actuum humanorum ea intelliguntur quæ ad illos efformandos concurrunt, et tria communiter numerantur, scilicet intellectus, voluntas et libertas. Intellectus, relative ad actus humanos, nihil aliud est quam conscientia, de qua in speciali Tractatu infra di-

cemus. Restat igitur ut de voluntate et libertate, seu de voluntario et libero tractemus, quod in triplici absolvemus articulo.

ARTICULUS PRIMUS.

DE VOLUNTARIO.

I. DEFINITUR VOLUNTARIUM. — Voluntarium, a voluntate sic dictum, communiter definitur: quod est a principio intrinseco (voluntate) cum cognitione finis; id est ex prævia cognitione intellectus, siquidem voluntas non fertur in incognitum. Unde differt a violento, quod fit a principio extrinseco, et a motibus primo primis vel in-deliberatis, qui rationis advertentiam præcedunt, et fiunt sine cognitione finis, ut sunt actus voluntatis infantium, plene amentium, ebriorum, dormientium, etc.

II. DIVIDITUR VOLUNTARIUM. — Ratione modi quo influit voluntas, multipliciter dividitur voluntarium, scilicet 1° in voluntarium perfectum et voluntarium imperfectum. Voluntarium perfectum est illud quod fit cum pleno consensu et ex plena cognitione finis; imperfectum vero illud est quod ex semiplena deliberatione et ex imperfecta cognitione finis procedit. Hinc actus semidormientium, semiadvertentium sunt imperfecte voluntarii.

2° In voluntarium simpliciter, quod nullam involvit voluntatis repugnantiam; et in voluntarium secundum quid, quod fit cum aliqua voluntatis repugnantia: talis est actus mercatoris qui, timore naufragii pulsus, merces suas in mare projicit.

3° In voluntarium in se, quando res expresse intenditur; et in voluntarium in causa, quando scilicet actus in se non intenditur, sed includitur in causa quæ voluntarie ponitur.

4° In voluntarium directum seu positivum, quod idem est ac voluntarium in se, et in voluntarium indirectum seu negativum, quod in eo consistit ut agens ponat cau-

sam duos effectus habituram, unum intendens, et alterum solummodo permittens : v. g., dux exercitus urbem obsidet, hostes debellare volens, et innocentes occidit; horum mortem vult tantum indirecte, seu negative.

5° In voluntarium necessarium, et in voluntarium liberum : voluntarium necessarium illud est quod fit secundum voluntatis inclinationem, et ita ut ab eo abstinere nequeat voluntas : talis est amor sanctorum erga Deum in cœlis. Voluntarium liberum requirit insuper deliberationem, et ita a voluntate procedit ut voluntas potuerit illud non producere. Hinc omne liberum est voluntarium, sed non vice versa : sic felicitatem nostram in genere voluntarie quærimus, non vero libere.

Cum ex definitione nostra ratione evidenter fundata et ab omnibus admissa, actus humani ex voluntate deliberata procedant, agemus tantum de voluntario libero.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE VOLUNTARIO LIBERO.

I. DEFINITUR ET DIVIDITUR LIBERTAS. — Libertas in genere est immunitas a vinculo : duplex autem distinguitur vinculum, coactionis scilicet, et necessitatis. Coactio est vis externa contra voluntatis inclinationem illata, ut si quis nolens detrudatur in carcerem. Libertas a coactione est immunitas ab huiusmodi violentia.

Necessitas est ineluctabilis determinatio ad unum, juxta voluntatis inclinationem. Libertas a necessitate est immunitas ab huiusmodi determinatione, et supponit facultatem eligendi. Duplex est : una contradictionis, quæ est potestas eligendi unum e duobus contradictoriis, v. g. Deum amandi vel non amandi; et altera contrarietatis, quæ est potestas eligendi unum e duobus contrariis, uti sunt amor et odium, bonum et malum. Libertas a qualibet necessitate dicitur etiam libertas *indifferen-*

tiæ, libertas electionis, libertas arbitrii, aut liberum arbitrium.

II. ADSTRUUNTUR EXISTENTIA ET NECESSITAS LIBERI ARBITRII. — Homines perpetua necessitate obstrictos esse docuerunt 1° inter veteres, Stoici qui ex fato, Astrologi judicarii qui ab influxu siderum, Manichæi qui ex impulsu duorum principiorum omnia fieri contendebant; 2° inter recentiores, Wiclefistæ, Lutherani, Calvinistæ alique hæretici, docentes hominem peccando liberum arbitrium amisisse, et, seclusa gratia, necessario peccare, ac, habita gratia, bonum necessario agere; 3° Baius, Jansenius et eorum asseclæ, contendentes libertatis essentiam duo tantum importare, videlicet, rationis advertentiam et voluntatis consensum: unde concludebant, ad merendum aut demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiri libertatem a necessitate, sed sufficere libertatem a coactione. Eorum systema in Tractatu *de Gratia* exposuimus.

Prætermittimus physiologistas, materialistas, de quibus in *Metaphysica* diximus.

Directe nobis confutandi sunt errores Protestantium aliorumque hæreticorum, qui, fatentes nobiscum primum hominem in libertate indifferentiæ et contrarietatis fuisse conditum, volunt ejus posteros ab eo statu propter peccatum decidisse. Nobis igitur probandum est 1° libertatem indifferentiæ in statu naturæ lapsæ adhuc existere, et 2° hanc libertatem ad merendum aut demerendum necessariam esse.

PROPOSITIO PRIMA.

In statu naturæ lapsæ libertas indifferentiæ adhuc existit.

Prob. Hæc propositio est de fide, et insuper probatur Scriptura sacra, SS. Patrum testimoniis et ratione.

Est de fide; clare enim definita fuit in concilio Tridentino, sess. 6, can. 5: « Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum

» esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum
 » sine re, figmentum denique a Satana invecum in Ec-
 » clesiam; anathema sit. » Et can. 6: « Si quis dixerit
 » non esse in potestate hominis vias suas malas facere...
 » anathema sit. » Ergo.

Probatur 1° Scriptura sacra. Eccli. xv, 14: *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et praecepta sua; si volueris mandata servare, conservabunt te... Ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit ei, dabitur illi.*

Jerem. xxi, 8: *Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ et viam mortis.* Certe libertas a necessitate clarius exprimi non poterat. Alii textus pariter citari possent, ut Deuter. xxx, 19; Jos. xxiv, 15; I Cor. vii, 37, etc. Ergo 1°.

2° SS. Patrum testimoniis. Solus sufficit S. Aug., cujus auctoritate præcipue nituntur adversarii. Liberi arbitrii existentiam probat ex professo in libro cui titulus: *De Gratia et libero Arbitrio*. Illum incipiens, ait quosdam liberum arbitrium ita prædicare, ut gratiam Dei negent; alios vero gratiam sic defendere, ut liberum arbitrium tollant, vel tolli existiment, quando gratia defenditur: utrumque secum conciliare nititur.

Cap. 2 hæc habet: « Divina praecepta homini non proderent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens, ad promissa præmia perveniret. »

Contra duas Epist. Pelag. ad Bonifacium, lib. 1, cap. 2, n. 5, Pelagianorum calumniam indignanter rejiciens, sic se exprimit: « Quis autem nostrum dicat quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam propter quod natura humana divina indiget gratia. » Ergo 2°.

3° Ratione.— a) Hominem in præsentis rerum statu esse liberum probatur in Metaphysica, sensu intimo, consensu populorum, absurdis fatalismi consecrariis et argumento ad hominem. — b) Si homo a qualibet necessi-

tate liber non esset, frustra ei darentur præcepta et consilia, adhiberentur hortationes, proponerentur præmia, decernerentur pœnæ, etc., *ut patet*. — c) Seclusa libertate a necessitate, omnes scelerati homines excusarentur, cum semper dicere possent se non fuisse liberos. Unde Jansenistæ magnam severitatem morum affectantes, principium ordinis moralis subversivum posuerunt, ut ostendit auctor anonymus libri cui titulus : *Justification de Cartouche d'après les principes de Jansénius*. Ergo 3°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Ille non est liber cujus non est vias et gressus suos dirigere : atqui, ex Jer. x, 23, *Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos*. Ergo.

R. Dist. maj. Ille non est liber cujus non est via etiam quoad electionem et propositum, *conc.*; quoad executionem, *nego maj.* Certum est enim humanæ libertatis essentiam solam voluntatis electionem supponere, non vero facultatem opus externum propriis viribus exsequendi; et etiam non excludere gratiam sine qua præveniente homo nihil boni in ordine supernaturali agere potest; at sensus verborum Jeremiæ non est hominem libertate carere, sed in omnibus auxilio divino indigere; in Tractatu autem *de Gratia* veram libertatem cum necessitate gratiæ admittendam esse probavimus. Ergo.

Inst. 1°. Qui facit quod non vult et non facit quod vult, suam non habet viam etiam quoad electionem : at homo, in præsentī statu, facit quod non vult, et non facit quod vult, juxta hæc B. Pauli verba, Rom. vii, 19 : *Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod odi malum, hoc ago*. Ergo.

R. Dist. min. Facit quod non vult, etc., quoad motus indeliberatos, *conc.*; quoad motus deliberatos, *nego min.*, et dico verba Apostoli alio sensu intelligi non posse, ut omnes fatentur interpretes : ibi agitur de concupiscentiæ

motibus qui, etiam invita voluntate, in parte animali nascuntur, et non impediunt quin homo in actibus voluntatis sit liber: quod ipse B. Paulus sic explicat ib. VII, 20 : *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, id est concupiscentia in me existens, quæ peccati originalis est effectus, et ideo vocatur peccatum. Aliunde repugnat voluntatem interna necessitate determinari, et facere quod non vult. Ergo.

Inst. 2°. Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, addit Apost. ibid. IX, 16 : ergo reipsa homo propria electione consentire non potest.

R. Nego conseq. Apostolus enim de altissimo et inscrutabili prædestinationis mysterio tractans, ostendere sibi proponit hominem propriis viribus derelictum, nihil posse in ordine salutis, omnia Deo tribuenda esse: verum hæc doctrina humanam libertatem non tollit, ut in *Tractatu de Gratia* probatur: ergo.

Obj. 2°. S. Aug., Enchirid. cap. 30 «: Libero arbitrio » male utens homo, et se perdidit et ipsum. » Ergo.

R. Dist. textum S. Doctoris: Et se perdidit et ipsum, id est, justitiam amisit et eam propriis viribus recuperare non potest, *conc.*; penitus extinctum est liberum arbitrium, *nego*. Hunc esse sensum verborum nobis obsectorum patet, 1° ex scopo S. Augustini hic refellentis Pelagianos qui, peccati originalis existentiam negantes, contendebant hominem in statu præsentis esse integrum, et gratiam ipsi necessariam non esse; 2° ex contextu; probat enim S. Doctor hominem lapsum veram libertatem juste vivendi sola gratia obtinere posse. « Tunc ergo » efficimur vere liberi, cum Deus nos fingit, id est, format » et creat, non ut homines, quod jam fecit, sed ut boni » homines simus, quod nunc gratia sua facit, » cap. 31; 3° ex comparatione qua utitur: eodem modo periit liberum arbitrium quo et ipsi perimus: atqui non perimus substantialiter: ergo nec liberum arbitrium; 4° ex verbis ejusdem Doctoris jam citatis, p. 459, et ex aliis multis in quibus liberi arbitrii existentiam manifeste agnoscit. Ergo.

Inst. Idem S. Aug. ait, lib. de Perfectione justitiæ, cap. 4 : « Quia vero peccavit voluntas, secuta est peccandum peccatum habendi dura necessitas. » Ergo reipsa docuit, etc.

R. Nego conseq. Nam necessitas de qua loquitur S. Augustinus est tantum moralis et peccati originalis effectus ; id est, difficile est hominem peccato vitiatum singula peccata vitare, vel omnino impossibile est eum omnia collective peccata etiam venialia vitare, quamvis nullum sit in particulari quod vitare non possit : porro talis necessitas, quam omnes catholici gementes agnoscunt, non officit libertati quæ circa particularia versatur, non vero circa omnia collective, nec voluntatis immutabilitatem importat. Unde S. Doctor, Oper. imperf., lib. 1, cap. 106 : « Non est igitur impunitatis securitas » in necessitate peccandi ; sed ut non obsit ista necessitas, donat ille cui dicitur : *De necessitatibus meis erue me.* » Ergo.

Hic famosus objici solet textus ejusdem S. Aug. : *Quod amplius delectat, secundum id operemur necesse est* ; sed genuinum illius sensum in Tractatu de Gratia jam exposuimus. Objecta vero ex ratione petita solvuntur in *Metaphysica*.

PROPOSITIO SECUNDA.

Ad merendum aut demerendum, in statu naturæ lapsæ, non sufficit libertas a coactione, sed requiritur libertas a qualibet necessitate etiam variabili, ad sensum Jansenii.

Nota. Hic dicitur *in statu naturæ lapsæ* : non quod libertas a necessitate non sit de essentia meriti in alio perfectioniori statu, sed e contra, ut Jansenius præcise refellatur.

Prob. Hæc propositio est de fide, probatur Scriptura sacra, SS. Patrum auctoritate et ratione.

Est de fide. Tertia enim Jansenii Propositio : « Ad » merendum et demerendum, in statu naturæ lapsæ, » non requiritur in homine libertas a necessitate, sed

» sufficit libertas a coactione, » damnata est velut hæretica ab Innocentio X et Alexandro VII; contradictoria igitur est de fide : porro est nostra : ergo.

Probatur 1° Scriptura sacra. Eccli. xxxi, 10 : *Erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi, et non est transgressus ; facere mala, et non fecit : ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Unde sic : Id ad merendum et demerendum requiritur, ex quo meritum repetit Scriptura : at Scriptura repetit meritum ex libertate indifferentiæ : ergo 1°.

2° SS. Patrum auctoritate. S. Justinus, Apologia, n. 43 : « Non enim remuneratione aut laude dignus foret (homo), si ex se ipso bonum non eligeret. »

S. Aug. de libero Arbitrio, lib. 3, cap. 18 : « An tanta fallacia est ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt; quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem : caveri igitur potest. » Ergo 2°.

3° Ratione. Meritum et demeritum supponunt facultatem eligendi; nam, ut ait S. Th., de Veritate, q. 29, art. 6 : « Per actum proprium quis mereri non potest, nisi sit dominus sui actus : sic enim suum actum quasi pretium pro præmio dare potest. Est autem quis dominus sui actus per liberum arbitrium. » Ergo 3°, etc.

Non tamen ad merendum essentialiter requiritur libertas contrarietatis, sufficit vero libertas contradictionis : nam 1° Christus libertatem contrarietatis non habebat, et tamen meruit ; 2° B. Maria et sancti Apostoli, in gratia confirmati, nihilominus meruerunt ; 3° actus qui ita ponitur, ut omitti posset, regulis morum vere subjicitur : ergo meritorius esse potest. Ergo.

Ut facilius solvantur difficultates ex variis Patrum textibus depromptæ, advertendum est SS. Patres 1° voluntarium et spontaneum pro *libero* usurpasse, quia voluntatem non considerabant nisi cum deliberatione agentem ; 2° voluntatem et libertatem vicissim, propter eandem rationem, sumpsisse ; 3° necessitatem cum vi et

coactione aliquando confudisse; 4° plures alias induxisse voces cum præcisione theologica nondum determinatas, quia subtilitates novatorum talem præcisionem non adhuc reddiderant necessariam.

Pro his solutionibus recurrendum est ad ea quæ in Tractatu *de Gratia* diximus.

Quæritur in quo sita sit libertatis essentia.

R. 1°. Potestas peccandi non est de essentia libertatis, *ut patet* : pertinet tamen ad libertatem hominis viatoris; utrumque sic exprimit S. Th., de Veritate, q. 24, art. 3, ad 2 : « Posse peccare non est de natura liberi arbitrii, » sed consequitur liberum arbitrium secundum quod est » in natura creata. »

2°. Æquilibrium propensionis et potentiæ ad bonum et malum non est de libertatis essentia; innumeris enim Scripturæ et Patrum testimoniis, traditione, monumentis ac rationibus constat hominem peccato Adæ depravatum, in malum primum esse illudque multo facilius operari quam bonum : hæc autem proclivitas ad malum facultatem eligendi non tollit, *ut probavimus* : ergo.

3°. Ad libertatis essentiam requiritur potestas eligendi. Ideo ad merendum aut demerendum solum non sufficeret spontaneum, sed insuper requiritur voluntatis electio. Unde Patres et doctores, et præsertim S. Thomas, qui variis in locis solum requirere videntur voluntarium, de voluntario libero intelligendi sunt, ut constat tum ex modo dictis, tum ex aliis eorum textibus, tum ex constanti traditione.

Itaque confundi non debent libertas executionis cum libero arbitrio, nec ordo naturalis cum ordine supernaturali, nec libertas ante lapsum hominis, cum libertate post lapsum hominis, nec quædam necessitas moralis, vaga, indeterminata, cum necessitate proprie dicta, specificata et præmotione physica pro tali casu ineluctabili, nec motio Dei universalis cum auxilio peculiarem actum voluntatis determinante.

ARTICULUS TERTIUS.

DE CAUSIS VOLUNTARIUM ET LIBERUM TOLLENTIBUS.

Quatuor numerantur causæ quæ voluntarium liberum minuere, vel etiam omnino tollere possunt, scilicet coactio, metus, ignorantia et passiones : de quibus aliquid seorsim dicendum est.

§ I. — De coactione.

I. QUID SIT COACTIO. — Coactio est vis a principio extrinseco contra voluntatis inclinationem illata, et dicitur etiam violentia : unde illud coactum est, respectu nostri, quod, renitente voluntate nostra, peragitur; violentum etiam de rebus inanimatis dicitur; coactum vero de solis rebus animatis, sive ratione careant, sive non; involuntarium de solo agente rationali dicitur.

Violentia est *absoluta*, vel *secundum quid* : est absoluta, quando voluntas totis viribus resistit; dicitur secundum quid, si voluntas resistat quidem, sed minus efficaciter quam posset.

II. IN QUOS ACTUS CADERE POSSIT COACTIO. — Actus voluntatis elicit absolute cogi non possunt; implicat enim voluntatem eligere et simul totis viribus resistere. Ergo actus elicit essentialiter sunt liberi, et ipse Deus eos per coactionem producere non posset, quia voluntas coacta jam non eligeret. Cogi vero possunt secundum quid, quia fieri potest ut mens suppliciis determinetur ad id quod nolebat et quod repugnans tantum elegit. Tunc peccatum, si actio sit mala, minuitur, sed non tollitur.

Violentia etiam absoluta in actus imperatos cadere potest : nam hujus generis actus per vim externam, contra voluntatis inclinationem, et ipsa totis viribus renitente, perfici possunt, ut patet exemplo hominis cujus manus per vim apprehensa tenet incensum coram idolo. Actus imperati, violentiæ absolutæ subjecti, ab omni peccato

excusantur, non autem actus qui violentia secundum quid determinantur.

III. AN VIOLENTIA TOLLAT LIBERUM ET VOLUNTARIUM. *Certum est* 1° violentiam absolutam liberum omnino tollere in iis actibus in quos cadit; siquidem supponitur voluntatem totis viribus resistere.

Certum est 2° e contra, violentiam secundum quid liberum plus vel minus minuere, secundum gradum resistantiæ, non vero illud tollere, nec proinde a peccato omnino excusare. *Ratio patet*: unde qui, etiam immanioribus tormentis victi, fidem negabant, semper habiti sunt ut apostatæ.

§ II. — De metu.

I. QUID ET QUOTUPLEX SIT METUS. — Metus est trepidatio mentis ob malum imminens vel futurum.

Potest esse gravis vel levis: est gravis, si malum quod timetur sit grave et probabiliter imminens; est vero levis, si malum quod timetur sit leve, aut, si grave sit, probabiliter non immineat.

Potest iterum esse gravis absolute vel respective: est absolute gravis, quando timetur malum respectu omnium grave, ut exilium, incarceration, mutilatio, mors, etc., et ideo etiam in virum fortem cadere potest. Est vero respective gravis, quando malum, in se leve, grave est respectu alicujus personæ, ratione ipsius imbecillitatis vel timiditatis, vel ob quamdam aliam causam. Sic metus nonnullorum baculi ictuum quos vetus miles bellicus assuefactus spernit, gravis esse potest respectu puellæ aut viri nimis meticulosi.

Ad hanc speciem referendus est metus reverentialis, qui gravis aut levis esse potest, habita ratione personæ reverendæ et personæ reverentis.

II. AN METUS TOLLAT AUT MINUAT VOLUNTARIUM ET LIBERUM. — *Certum est* 1° metum sub omni respectu levem pro nihilo reputandum esse, ac proinde nec tollere nec minuere liberum.

Certum est 2° metum adeo gravem, ex quacumque causa proveniat, ut rationem omnino perturbet, liberum tollere; nulla enim est libertas, ubi nulla possibilis est deliberatio: atqui nulla possibilis est deliberatio, ubi omnino perturbata est ratio: ergo.

3° Metus gravis, quo stante homo remanet sui compes, minuit, sed non tollit liberum. — a) Minuit; ibi enim minor est libertas, ubi minus expedita est agendi vel non agendi facultas: atqui minus expedita est agendi vel non agendi facultas ubi existit metus gravis: sic multo difficilius est abstinere ab actu ad quem metu mortis inclinamur. Unde qui tali metu impulsus aliquid mali perpetrarunt, digniores venia semper judicati sunt. — b) Liberum prorsus non tollit; ibi quippe vera est libertas, ubi vere existit potestas ab actu temperandi, vel ad actum oppositum sese determinandi: at in casu præsentis talis existit potestas, ut supponitur: ergo.

Hinc ut apostatæ semper habiti sunt Christiani qui, metu persecutionis et suppliciorum, Christum blasphemaverunt, cultum ejus deseruerunt, vel thus idolis obtulerunt, etc.

§ III. — De passionibus.

I. QUID SINT PASSIONES. — Passiones, sub nomine concupiscentiæ a theologis sæpissime designatæ, sunt quædam commotiones nos ad bonum reale vel apparens excitantes, vel ab eo quod repræsentatur ut malum retrahentes. Aliæ sunt corporales et aliæ spirituales, ut diximus in *Metaphysica*.

Aliæ sunt iterum antecedentes, quæ scilicet actum voluntatis præveniunt, et aliæ consequentes, quæ voluntatis sunt effectus, ut si quis inimicum occidere vel percutere volens, iram in semetipso excitet.

Certum est passiones generatim non esse malas in se, imo sapienter a Deo nobis donatas fuisse. Etenim passionibus commoti, bonum conservationi nostræ necessarium requirimus, malum nobis adversum fugimus, nobilio-

res actus virtutum exercemus : v. g., milites, desiderio gloriæ excitati vel ira inflammati, fortius dimicant; oratores, zelo vel alia mentis affectione vivide accensi, auditores efficacius percellunt eisque persuadent quod sentiunt.

Quamvis passiones nihil mali ex se habeant, sæpe tamen, in præsentī rerum ordine, trahunt homines extra limites inter quos stat virtus, et plures in vulgari suo nomine malæ sunt, v. g., superbia, avaritia, invidia, ambitio, voluptas, etc.

II. AN PASSIONES TOLLANT MINUANTVE LIBERUM. — 1° Si adeo vehementes sint passiones ut rationem penitus turbent, liberum omnino tollunt; non enim est liberum sine prævia intellectus cognitione: at nulla est intellectus cognitio ubi ratio omnino perturbatur: ergo. Talis esse potest gravis et inopinatus timor.

Hoc casu excepto, passiones liberum non tollunt; vera enim manet potestas ab actibus ad quos inclinant abstinendi, vel eos a quibus removent faciendi.

Sed communiter liberum, sive ad bonum sive ad malum minuunt; lumen quippe rationis obscurant, et eo ipso facultatem eligendi lædunt. Ergo.

Diximus *communiter*; nam qui passiones in se libera determinatione excitant ut in objectum quod appetunt ardentius ruant, non minus reputandi sunt liberi, *ut patet*.

2° Passiones ad bonum sensibile nos impellentes, voluntarium augent; his enim mens illecta, majori propensione in objectum delectabile sibi oblatum fertur, idque sive passiones sint antecedentes, sive sint consequentes.

Idem dicendum est de iis qui ex prava consuetudine, quam corrigere non curant, actus prohibitos exercent: gravius peccant, quia propensius in malum feruntur, et nullam repetere possunt excusationem ex defectu libertatis. Eadem ratione, qui per bonorum operum vel actuum repetitionem, magnam facilitatem bonum volendi et faciendi contraxerunt, in singulis actibus et operibus magis merentur.

Discant juvenes libidines suas coercere : experientia enim constat eas in teneris annis non ægre refrenari : tunc facilis ac jucunda est perseverantia. Qui vero liberiorius eis indulgent, graves sibi imponunt catenas, quas postea difficile solvent. Qui, e contra, felicem habuerunt consuetudinem ab infantia bonum faciendi, infinitos meriti thesauros quasi incogitantes quotidie sibi acquirunt.

§ IV. — De ignorantia.

I. QUID ET QUOTUPLEX SIT IGNORANTIA. — Aliud est error et aliud ignorantia. *Error* generatim est opinio veritati opposita, v. g., si quis sibi persuadeat mendacium esse licitum : *ignorantia* vero est carentia scientiæ, v. g., si quis nullam mendacii notitiam haberet. Attamen error et ignorantia in moralibus promiscue sumuntur.

Ignorantia dividitur 1º, ratione personæ, in *vincibilem* et *invincibilem*; vincibilis ea est quæ communibus naturæ et gratiæ auxiliis vinci potest; hæc iterum dicitur *affectata*, vel *crassa* aut *supina* : est affectata, si quis de industria ediscere nolit, v. g., ut liberius peccet, ut restituere non teneatur; est vero crassa aut supina, quando quis non affectat quidem ignorare, sed torpescens aut variis negotiis distractus nullam adhibet diligentiam ut ignorantiam depellat : tales sunt multi in ediscendis officiis suis negligentes. Ignorantia invincibilis ea est quæ communibus naturæ et gratiæ auxiliis vinci non potest. Sæpe quæ est vincibilis respectu unius personæ, invincibilis est respectu alterius. Insuper cum hic agatur de ignorantia relative ad mores, ea reputanda est invincibilis quæ, communi adhibita diligentia, vinci posset, si non sit obligatio eam devincendi : talis est ignorantia theologiæ in laico, vel medicinæ in clerico. Duplex igitur requiritur conditio ut ignorantia sit vincibilis in ordine morum, possibilitas scilicet et obligatio eam depellendi.

Dividitur 2º, ratione objecti, in ignorantiam *juris* et in ignorantiam *facti*. Ignorantia juris ea est qua nescitur lex aliquid præcipiens vel prohibens, et ignorantia facti est illa qua, lege cognita, ignoratur an tale factum legi adversetur.

Dividitur 3º, ratione actionis quæ fit ab ignorante, in *antecedentem*, *concomitantem* et *consequentem*. Antecedens ea est quæ voluntatis actum præcedit; nullatenus est volita, et tamen est causa volendi, ut si quis occidat amicum credens esse cervum. Concomitans illa dicitur quæ operi conjuncta est, sed non est volita nec causa volendi, v. g., si quis occidens cervum, simul ignorans occidat inimicum, quem pariter occidisset si eum agnovisset. Ignorantia consequens est effectus voluntatis et simul causa volendi ea quæ ignoranter fiunt : si sit directe volita, est affectata; si indirecte, est crassa vel supina et semper vincibilis.

II. AN IGNORANTIA TOLLAT MINUATVE LIBERUM. — *Notandum* alias ignorantie species, ubi de moralitate actionum ignoranter factarum agitur, ad vincibilem vel invincibilem revocandas esse. Vel enim agens, ad cognitionem rei ignotæ obligatus, totam diligentiam cujus est moraliter capax non adhibuit, et tunc ignorantia est vincibilis : vel adhibuit, et tunc ignorantia est invincibilis.

His prænotatis, sint duæ propositiones sequentes :

PROPOSITIO PRIMA.

Ignorantia vincibilis, sive juris, sive facti, non tollit liberum, nec proinde, in iis quæ mala sunt, excusat a peccato.

Prob. 1º Scriptura sacra. Ps. xxiv, 7 : Ignorantias meas ne nemineris ; Luc. xxiii, 34 : Non enim sciunt quid faciunt ; Joan. xvi, 2 : Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare Deo ; Act. xxvi, 9 : Ego quidem existimaveram me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere. In his textibus expri-

mitur peccatum ignorantiae : non sola autem exprimitur ignorantia affectata : ergo agitur de ignorantia vincibili in genere. Ergo 1°.

2° *Auctoritate omnium Ecclesiae Doctorum*, qui unanimes voce propositionem nostram semper docuerunt.

3° *Ratione*. Qui enim vult causam, effectum velle censetur : sed qui agit ex ignorantia vincibili, quam scilicet depellere negligit, vult causam : ergo. Unde iudices saepe damnant homines ex ignorantia delinquentes, quia aestimant illorum ignorantiam esse vincibilem.

Fatendum tamen cum universis auctoribus ignorantiam pure consequentem, id est, non affectatam, voluntarium minuere ; qui enim ex tali ignorantia agit, ita affectus supponitur, ut, seclusa ignorantia, id non faceret : ergo actus ex hac ignorantia provenientes non fiunt secundum plenam voluntatis inclinationem, ac consequenter imperfecte tantum sunt voluntarii.

Peccatum autem est mortale aut veniale, juxta gradum negligentiae in acquirenda debita scientia : gradus isti sunt numero infiniti ; solius est Dei eos recte cognoscere.

Hanc regulam tradunt doctores, qua ignorantia vincibilis ab invincibili secerni possit, videlicet, quoties aliquis, ad discendum ea quae ad proprium statum vel ad particulares operationes suas spectant, eam adhibuit diligentiam quam in similibus adhibere solent probi et prudentes viri, et nullum expertus est dubium de jure aut facto aut de circumstantia quam ignorat ; aut si dubium exortum fuerit, pari diligentia illud excutere conatus fuerit, judicaveritque actionem esse licitam, et tamen erraverit, ignorantia respectu ejus fuit invincibilis proindeque inculpata. Secus, vincibilis proindeque plus minusve culpabilis reputanda foret.

Hinc qui officia confessarii, advocati, medici, notarii, magistris, etc., suscepturi, scientiam tali officio competentem acquirere negligunt, graviter peccant ; actus enim injusti ex eorum ignorantia procedentes, ipsis coram Deo imputabuntur.

Secunda propositio dirigitur contra Protestantes et Jansenistas qui contendebant ignorantiam rerum honestarum, saltem juris naturalis, etsi quandoque invincibilem, a peccato nunquam excusare, quia peccati originalis est effectus et in Adamo fuit voluntaria.

PROPOSITIO SECUNDA.

Quælibet ignorantia invincibilis tollit liberum et ab omni peccato excusat.

Probatur auctoritate S. Aug., S. Thomæ, concilii Tridentini, Alexandri VIII, consensu doctorum et ratione.

1° *Auctoritate S. Aug.* qui variis in locis, et præsertim de libero Arbitrio, l. 3, cap. 18, n. 40; sic habet: « Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest? » et cap. 19, n. 43: « Non tibi deputatur ad culpam quod in- » vitus ignoras; sed quod negligis quærere quod ignoras. » Ergo 1°.

2° *Auctoritate S. Th.*, qui 1 2, q. 76, art. 3, concl. in fine: « Si talis sit ignorantia quæ omnino sit involunta- » ria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod » quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat » a peccato. » Ergo 2°.

3° *Auctoritate concilii Tridentini*, sess. 6, de Justif., cap. 11, sic se habentis: *Deus impossibilia non jubet*: atqui Deus impossibilia juberet, si ignorantia invincibilis ab omni peccato non excusaret: jubet enim ut a quolibet peccato abstinenceamus: porro abstinere non possemus a peccato quod invincibiliter ignoraremus: ergo 3°.

4° *Auctoritate Alexandri VIII* qui, anno 1690, sequentem damnavit propositionem: « Tametsi detur igno- » rantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ » lapsæ, operantem ex ipsa non excusat a peccato for- » mali. » Ergo ignorantia invincibilis etiam juris naturæ a peccato formali excusat. Ergo 4°.

5° *Consensu doctorum* qui omnes, seclusis hæreticis, nostram docent propositionem. Ergo 5°.

6° *Ratione*. Ubi est ignorantia invincibilis, nulla est intellectus advertentia : ergo nulla voluntas, siquidem nihil est volitum nisi præcognitum. Et vero, si opus ex tali ignorantia factum, esset voluntarium, vel in se, vel in causa : atqui neutrum dici potest; non in se, *ut patet*; non in causa, cum ignorantia imputari non possit, ex hypothesi. Ergo 6°.

Facta Scripturæ quæ objici solent, ut peccatum Abimelech Saram in uxorem accipere volentis; actio Jonathanæ mel contra patris prohibitionem degustantis, etc., de ignorantia vincibili intelligenda sunt, supposito quod sint peccaminosa. In plerisque enim agitur de ignorantia facti aut juris positivi : atqui Jansenistæ fatentur ignorantiam invincibilem facti aut juris positivi ab omni peccato excusare : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Sequens Cœlestii propositio damnata est in concilio Diospolitano : « Oblivio et ignorantia non subjacent peccato, quoniam non veniunt secundum voluntatem, sed secundum necessitatem. » Ergo quæ ex necessitate seu ex ignorantia invincibili eveniunt, a peccato non excusantur.

R. Dist. ant. Citata propositio damnata est ad sensum Cœlestii, *conc.*; in se sumpta, juxta sensum quem exhibere videtur, *nego ant.* Etenim Cœlestius, necessitatem gratiæ negans, habebat ut invincibilem ignorantiam quæ solis naturæ viribus vinci non potest : hoc autem est falsum et merito fuit damnatum. Præterea, catholicis asserentibus hominem diu in præsentī vita esse non posse sine aliquo peccato saltem oblivionis aut ignorantiae, objiciebat, per argumentum ad hominem, hæc peccato non subjacere, si necessario eveniant. Sed hoc iterum in sensu Cœlestii erat falsum : necesse quidem est ut homo, in præsentī statu, quædam admittat peccata saltem igno-

rantiae et fragilitatis, et hanc voluntatis suae inconstantiam penitus tollere non potest; sed nihilominus remanet liber circa singula. Ergo.

Multa ex S. Augustino et S. Thoma excerpta objiciunt Jansenistae, sed omnia de ignorantia vincibili intelligi possunt, et revera sic intelligenda esse patet testimoniis eorundem doctorum supra citatis, quae ad sensum adversariorum detorqueri nequeunt.

Obj. 2°. Ignorantia facti non juris excusat: est regula 13 juris canonici. Ergo.

R. Nego consequ. Nam haec regula pro foro externo statuta est, et quidem sapienter; nisi enim admitteretur, delinquentes semper se excusarent, dicentes se legem ignorasse: at in foro conscientiae et coram Deo locum non habet.

Obj. 3°. Ignorantia juris naturalis, etiam invincibilis, volita fuit in causa sua, nempe in peccato Adami, eodem modo ac peccatum originale: ergo eodem modo imputanda est.

R. Nego consequ. et paritatem. Nam 1° in eis quae a decretis Dei pendent et sola revelatione noscuntur, non concludendum est a pari. 2° Si ignorantia invincibilis esset peccatum quia est effectus peccati, sequeretur motus concupiscentiae indeliberatos tot esse peccata, sunt enim et ipsi peccati Adami sequelae: hoc autem directe contradicit definitioni concilii Tridentini, dicentis, sess. 3, can. 5: « Si quis per Jesu Christi Domini nostri » gratiam, quae in baptismo confertur... asserit non » tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet... anathema sit. » 3° Si peccatum originale consistat tantum in privatione justitiae a Deo primis parentibus nostris concessae et nobis destinatae, ut communius nunc docetur, evanescit difficultas, siquidem ipsum peccatum non imputatur ad sensum objectionis, et privatio quorundam donorum justitiae et sanctitatis primitus junctorum non impedit quin, post naturae reparationem, simus Deo grati finemque supernaturalem attingere valeamus.

Inst. 1°. Imputatur homicidium in ebrietate commissum, quia censetur in sua causa volitum : ergo a pari, etc.

R. Nego iterum consequentiam et paritatem. Ratio disparitatis est quod propria voluntas in homicidium reipsa influat, causam libere ponendo ; nullatenus vero propria voluntas causam ignorantiae posuit : ergo non valet paritas.

Inst. 2°. Admissa hac doctrina, satius erit homini praecepta legis naturalis ignorare quam cognoscere : atqui hoc repugnat : ergo.

R. Dist. maj. Satius erit homini praecepta legis naturalis ignorare quam ea cognoscere et violare, *conc.*, quia ex duobus malis minus eligendum est ; satius erit simpliciter, *nego maj.* Ex tali enim ignorantia multa sequuntur mala gloriae Dei, bono societatis, utilitati proximi et profectui nostro spirituali opposita. Aliunde simili argumento probaretur melius esse praecepta legis naturalis vincibiliter ignorare, siquidem ignorantia vincibilis minuit peccatum, quod tamen adversarii concedere nollent. Ergo.

Quæritur an ignorantia vincibilis fieri possit diuturnitate temporis invincibilis.

R. Quidam rigidiores negant, contententes ignorantiam in sua origine voluntariam semper imputandam esse, quantumvis fuerit oblita, et ea quæ ex tali ignorantia fiunt, si mala sint, tot esse peccata. Cæteri vero docent 1° ipsum ignorantiae peccatum, licet memoriae non occurrat, tamdiu subsistere quamdiu directe vel indirecte coram Deo non fuerit expiatum ; hoc quidem negari non potest ; 2° fieri posse ut homo præteritam negligentiam suam penitus obliviscatur, et paratus sit eam reparare si adverteret : atqui repugnat Deum peccata ex tali ignorantia commissa imputare ; tunc enim impossibilia juberet, quod infinitæ bonitati ejus adversatur : ergo. Vide Coll. Andeg. (*sur les Actes humains*).

Valde tamen timenda est culpabilis ignorantia, propter se, et magis propter infausta ejus consecutaria : ab illa

igitur sedulo caveamus. Major autem adhibenda est diligentia in illa præcavenda, aut depellenda, prout ars vel professio exercenda gravioris est momenti, et juxta gradum intelligentiæ nostræ; qui enim tardioris est ingenii, acriori incumbere debet labori ut hunc vincat defectum.

Notandum est ea quæ de ignorantia diximus, de errore pariter dicenda esse, cum eo tamen discrimine quod error facilius sit voluntarius quam ignorantia; nam falsum supponit judicium: atqui facilius est a falso judicio abstinere quam ignorantiam depellere; ideo enim falso judicamus, quia temere pronuntiamus: ergo.

Timeamus ne errores nostros circa mores facilius arbitremur invincibiles, dum errores aliorum reputamus vincibiles; cum enim natura erroris et ignorantiae ex dispositionibus internis pensanda sit, solus Deus eorum gradus scrutari et discernere potest: par igitur est periculum si indulgentius nos dijudicemus, et severius alios damnemus.

CAPUT SECUNDUM.

DE FINE ACTUUM HUMANORUM.

Finis generatim est id cujus gratia fit aliquid. Multiplex distinguitur: 1° alius est *operis* et alius *operantis*: finis operis ille est in quem opus ex natura sua necessario tendit, ut, in eleemosyna, sublevatio pauperis: finis operantis est ille quem agens sibi proponit, v. g., amor Dei aut vana gloria in eleemosyna.

2° Finis operantis est *intermedius*, vel *ultimus*: finis intermedius ille est quem agens ita sibi proponit, ut eum ad ulteriorem referat, v. g., vir christianus, medicinam sumendo, sanationem ita sibi proponit, ut eam ad glo-

riam Dei referat; finis vero ultimus ille est qui ad alium non refertur, in quo igitur voluntas plene quiescit.

3° Duplici modo finis potest esse *ultimus*, *positive* scilicet et *negative*. Est positive ultimus, quando voluntas alium quemlibet excludit: est vero negative ultimus, quando voluntas sic in eo quiescit ut ulteriorem tamen non excludat: v. g., negotiator avarus ita lucrum sibi proponit ut ad illud faciendum paratus sit Deum offendere: negotiator vero Christianus lucrum pariter sibi proponit et in eo quiescit, sed Deum non excludit, et mallet mori quam eum propter lucrum offendere.

Certum est 1° hominem libere agentem aliquem finem semper sibi proponere; agere enim libere est aliquid eligere; aliquid eligere est aliquid sibi proponere: porro aliquid sibi proponere est agere propter finem.

Certum est 2° omnes actus humanos ad ultimum finem, vel positive, vel saltem negative referri: fieri enim non possunt, ex modo dictis, sine aliquo fine: vel autem finis ille ad ulteriorem saltem negative refertur, vel non: si prius, finis ulterior est ultimus; si posterius, ipse finis, quem intendit agens, est ultimus. Ergo.

Certum est 3° hominem libere agentem bonum reale aut apparens semper sibi proponere; repugnat enim voluntatem humanam, sese determinantem, objectum sibi ut malum sub omni respectu repræsentatum eligere: ita omnes et philosophi et theologi. Ergo. At sæpissime homines, præjudiciis occupati aut cupiditatibus ducti, sibi proponunt ut bonum quod reipsa malum est, ac inde gravissimi perniciosissimique nascuntur errores, pessimi actus, etc.

Notandum objectum beatitudinis hominum debere esse summum et in omni genere perfectum, alioquin mens in ejus possessione penitus non satiaretur; aliquid enim adhuc desiderare posset, nempe objectum perfectius.

Præsens caput totum absolvetur in duplici articulo; in 1° tractabitur de beatitudine hominis in genere; in 2° de relatione actuum nostrorum ad Deum.

ARTICULUS PRIMUS.

DE BEATITUDINE HOMINIS IN GENERE.

Multum insudarunt veteres philosophi ut boni et mali limites assignarent, et in quo vera hominis felicitas sita sit determinarent : diversis modis, juxta morem suum, errarunt et in tot abierunt sententias, ut S. Aug. dixerit, de Civitate Dei, lib. 49, cap. 1 : « Marcus Varro, in » libro de Philosophia, tam multam dogmatum varietatem diligenter et subtiliter scrutatus advertit, ut ad » ducentas octoginta octo sectas, non quæ jam essent, » sed quæ esse possent, adhibens quasdam differentias, » facillime perveniret. » Alii veram felicitatem reponerant in divitiis, alii in voluptatibus, alii in honoribus, alii in labore, alii in quiete, alii in fortitudine animi, etc. Contra omnes sit

PROPOSITIO.

Solus Deus est objectum veræ hominum beatitudinis.

Prob. Scriptura sacra, SS. Patrum testimoniis, et ratione.

1° *Scriptura sacra.* Gen. xv, 1 : *Noli timere, Abram, inquit Deus, ego protector tuus sum et merces tua magnanimis.* Ps. lxxii, 27 et 28 : *Ecce qui elongant se a te peribunt..... Mihi autem adhærere Deo bonum est : ponere in Deo spem meam.* I Joan. v, 20 : *Hic est verus Deus et vita æterna.* Alia bene multa citari possent. Ergo Deus assignatur in Scriptura ut solum veræ beatitudinis objectum. Ergo 1°.

2° *Ex SS. Patribus* qui hoc unanimiter docuerunt : sit tantum S. Aug. Conf. lib. 4, cap. 1 : « Fecisti nos ad » te (Domine), et inquietum est cor nostrum donec re- » quiescat in te. » Ergo 2°.

3° *Ratione.* Vera hominis beatitudo sita est in Deo, vel

in bonis fortunæ, vel in voluptatibus corporis, vel in dignitatibus, vel in virtute, vel in horum omnium complexione : at quinque posteriora dici nequeunt.

1° *Non sita est in bonis fortunæ* : tale quippe debet esse objectum beatitudinis nostræ, ut desideria nostra impleat : debet ergo sub omni respectu esse perfectum, stabile et permanens : atqui bona fortunæ his conditionibus sunt destituta : sunt enim limitata, ab infirmitatibus aliisque miseriis non liberant, difficile acquiruntur, anxie possidentur, et necessario amittuntur saltem per mortem : unde Psalmista, Ps. LXI, 11 : *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Ergo 1°.

2° *Non in voluptatibus corporis*, quæ nec omnibus sunt possibles, nec perpetuo duraturæ, nec ab aliis incommodis eximunt, multa vero mala, ut plurimum, generant. Hinc Apostolus, Rom. iv, 17 : *Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto.* Ergo 2°.

3° *Non in hujus sæculi dignitatibus*, quæ pendent ab hominum levitate et inconstantia, viris probis et improbis tribuuntur cum multis anxietatibus conjunctæ, multis curis ac sollicitudinibus exponunt, denique sunt labiles et ad minus cum homine eas possidente pereunt. Unde Christus, Matth. v, 11 : *Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me : gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Ergo 3°.

4° *Non in virtute.* Objectum enim veræ beatitudinis tale esse debet ut propter semetipsum exoptetur et voluntas in eo conquiescat : atqui virtus — a) non exoptatur propter semetipsam, sed colitur propter Deum ; nec nos reddit beatos, sed beatitudine dignos ; — b) mens in ea quiescens sine ulla relatione ad Deum, non beatificaretur ; — c) a paupertate, ægritudine, mœroribus aliisque hujus vitæ miseriis non liberat, ut cunctorum retro sæculorum experientia constat. Ergo 4°.

5° *Non in complexione omnium hujusmodi bonorum.* Nemo enim ignorat hæc bona omnibus non competere, in

nostra potestate non esse, sæpissime frustra desiderari, valde caduca et innumeris malis commixta esse : quisquis ergo sapiens exclamabit cum Ecclesiaste : *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*, et cum eodem concludet, XII, 13 : *Deum time et mandata ejus observa ; hoc est enim omnis homo*. Ergo 5°, etc. ; aliunde, etc. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Deus ab homine possideri non potest : ergo non est ejus summum bonum.

R. Dist. ant. Deus ab homine possideri non potest tanquam substantia in quam dominium acquiritur, *conc.* ; tanquam jucundissimum cognitionis et amoris objectum, *nego*. Ad hoc enim sufficit ut mens nostra Deum cognoscere et amare, atque in hoc amore jucundissime conquiescere possit : in hoc quippe sitam esse hominis beatitudinem contendimus : atqui, etc. Ergo.

Inst. Nulla est proportio inter Deum et mentem humanam : ergo mens humana Deum nullo modo possidere potest.

R. Nego ant. Inter Deum enim et mentem nostram datur 1° proportio habitudinis, vi cujus Deus facultatibus nostris cognoscendi et amandi est proportionatus, et facultates nostræ Deum sic attingere possunt : tunc in eo cognito et amato jucundissime conquiescimus, atque sic beatificamur. 2° Datur proportio similitudinis in ente : Deus quippe est immaterialis, rationabilis, amabilis, bonorum distributor, et mens nostra est intelligens, amans, desiderans, etc.

In hac autem similitudine fundatur proportio habitudinis. Ergo.

Obj. 2°. Appetitus hominis est finitus, ut pote actus facultatis finitæ : ergo bonum finitum illum explere potest.

R. Nego conseq. Licet enim appetitus noster sit finitus, tendit ad objectum infinitum ; ineluctabili propensione volumus beatitudinem sub omni respectu perfec-

tam, quæ proinde sit absoluta, æterna et immutabilis : atqui talis beatitudo in summo bono, id est, in Deo tantum inveniri potest : ergo.

COROLLARIUM.

Hinc sequitur alteram post præsentem exstituram esse vitam, quod in Ethica jam probatum est ; constat enim, ex una parte, veram hominis beatitudinem in solo Deo sitam esse, et, ex altera parte, Deum in præsentī vita eo non possideri modo qui nos summe beatos efficiat : qui pie vivunt omnesque virtutes christianas sinceriter excolunt, multa pace interna perfruuntur et cæteris hominibus longe feliciores sunt ; verum spes mercedis in altera vita promissæ est fons hujus pacis ac felicitatis : *Spe enim* (tantum) *salvi facti sumus*, inquit Apostolus, Rom. viii, 24. Unde I Cor. xv, 19, ait : *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Ergo, etc.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE RELATIONE ACTUUM NOSTRORUM AD DEUM.

Constat, ex dictis, 1° actus humanos ob finem ultimum necessario fieri ; 2° Deum solum esse finem nostrum ultimum : unde sequitur actus nostros deliberatos ad Deum saltem aliquo modo referendos esse, *ut jam in Philosophia Morali probavimus*.

Quadruplici modo autem actus nostri referri possunt ad Deum, scilicet, *actualiter, virtualiter, directe et indirecte*.

Referuntur actualiter, quando operamur ex actuali intentione Deum honorandi ; referuntur virtualiter, cum vi præcedentis intentionis adhuc moraliter perseverantis, fiunt propter Deum, quamvis inter agendum de illo non cogitemus.

Ad hoc autem requiritur ut intentio, semel formata,

non fuerit retractata sive per propositum contrarium, sive per aliam actionem incompatibilem, sive per operis interruptionem, sive per solam cessationem. Unde propositum frequenter et saltem quotidie renovari debet, ut intentio virtualiter perseverare censeatur.

Referuntur directe, quando sive actualiter, sive virtualiter, fiunt immediate propter Deum; referuntur vero indirecte, si non fiant immediate propter Deum, sed propter alium finem bonum et honestum, qui ex natura sua ad Deum tendat. Relatio directa dicitur etiam relatio operantis, et relatio indirecta vocatur relatio operis, quia opus ex se honestum proprio pondere, ut aiunt theologi, refertur ad Deum.

Opus autem referri potest ad Deum vel ex aliquo motivo supernaturali, id est per fidem cognito, vel ex motivo naturali.

His notatis, *certum est* 1° nos teneri saltem aliquando Deum positive honorare per actus fidei, spei, charitatis, religionis, etc.

Certum est 2° opera nostra præmium æternum non mereri nisi fiant saltem virtualiter ex motivo supernaturali, ut ostendimus in Tractatu de Gratia.

Dicimus *saltem virtualiter*, quia homo non est tantæ attentionis capax, ut valeat omnia opera sua ad Deum referre relatione actuali.

Restat examinandum an homo teneatur omnes actus suos ad Deum referre. Tota controversia, ait D. Laloux in Tract. de *Actibus humanis*, ad quatuor quæstiones reduci potest: 1° an teneamur omnes actus nostros ad Deum referre ex motivo charitatis supernaturalis; 2° an ex motivo supernaturali qualicumque; 3° an explicite ad Deum lumine naturali cognitum; 4° an saltem implicite ea intentione quæ in amore et intentione rei honestæ continetur.

His quæstionibus satisfiit per sequentes propositiones.

PROPOSITIO PRIMA.

Non necesse est actus nostros referri ad Deum ex motivo charitatis etiam initialis, proprie dictæ, ut non sint peccaminosi.

Hæc propositio dirigitur contra Jansenii et Quesnelli sectatores; hi volunt omnes actus qui non referuntur ad Deum ex motivo charitatis perfectæ aut imperfectæ, saltem inchoatæ, necessario esse peccaminosos.

Prob. concilio Trid., auctoritate Pontificum Romanorum, Facultatis Parisiensis, et ratione.

1° *Concilium Trid.*, sess. 14, cap. 4, docet attritionem, ex consideratione turpitudinis peccati vel ex metu gehennæ conceptam, esse donum Spiritus sancti, hominemque ad obtinendam justificationem præparare : atqui talis attritio non elicitur ex charitate etiam imperfecta, nec tamen est peccatum, *ut patet.* Idem concilium definit contra Lutherum, sess. 6, can. 8, metum gehennæ non esse peccatum. Ergo 1°.

2° *Auctoritate Romanorum Pontificum*, nempe Pii V, Gregorii XIII et Urbani VIII, qui hanc Baii propositionem, n. 27, damnaverunt : « Liberum arbitrium sine » gratiæ Dei adjutorio, non nisi ad peccandum valet ; » et hanc alteram, n. 16 : « Non est vera obedientia quæ » fit sine charitate. » Item Alexandri VII, qui sequentem pariter damnavit propositionem : « Omne quod non » est ex fide christiana supernaturali, peccatum est. » Certe quod fit sine fide et sine gratia, non fit ex charitate. Ergo 2°.

3° *Auctoritate Facultatis Parisiensis* quæ, anno 1560, sequentem propositionem notavit ut hæreticam : « Liberum arbitrium ex se non potest nisi peccare, et omne » opus liberi arbitrii sibi dimissi, est peccatum mortale » vel veniale. » Ergo *a fortiori* omne opus sine charitate factum non est peccatum. Ergo 3°.

4° *Ratione.* Si opus sine charitate factum necessario

vitiosum esset, inde sequeretur — a) actus fidei, spei, religionis, justitiæ, ex proprio illarum virtutum motivo elicitos, tot esse peccata; — b) unicam in stricto sensu esse virtutem, cum virtutes ex motivo specificentur; — c) amorem honesti in se spectati, v. g., castitatis, esse vitiosum; — d) cuncta infidelium opera esse peccata: atqui hæc omnia sunt absurda: ergo. *Vide quæ diximus in Tractatu de Gratia*, probando opus bonum morale sine charitate et sine fide fieri posse.

Dices: Qui non implet maximum Dei mandatum, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, etc., Luc. x, 27, peccat: at qui omnes actus suos non refert ad Deum ex charitate saltem imperfecta, maximum hoc Dei mandatum non implet, cum, ex S. Thoma, 1 2, q. 100, art. 10, ad 2, ad præceptum charitatis pertineat *ut omnia referantur ad Deum*. Ergo, etc.

R. 1º. Maximum Dei mandatum non impletur nisi per charitatem perfectam: ergo si vi illius mandati omnes actus humani ad Deum referendi essent, omnes ex charitate perfecta referri deberent, quod tamen non admittunt Jansenistæ. Nimis igitur probat ista objectio, ac proinde nihil probat.

R. 2º. Dist. min. Qui omnes actus suos, etc., mandatum Dei non implet, si mandatum urgeat, *conc.*; si mandatum non urgeat, *nego min.* Etenim mandatum diligendi Deum ex toto corde, ex tota mente, etc., est affirmativum; at præceptum affirmativum obligat quidem semper, eo sensu quod nullum sit tempus in quo non existat; sed non obligat pro semper, ita ut actus præscriptos singulis momentis exercere teneamur. Unde aliquando tenemur omnes actus nostros ad Deum ex præcepto charitatis referre, sed non pro semper. Ergo.

Ipsæ S. Thomas, ab adversariis objectus, addit in loco citato, loquens de præcepto charitatis et de præcepto honorandi parentes: « Cum ista sint duo præcepta affirmativa, non obligantia ad semper, possunt pro diversis temporibus non obligare. » Ergo.

Non tamen concludatur, ex dictis, nos Deum perfecte

diligere non semper teneri ; tenemur enim in gratia sanctificante permanere : gratia autem sanctificans charitatem perfectam habituales includit : ergo tenemur Deum charitate perfecta habituali semper diligere , licet ex illa semper agere non teneamur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Non tenemur omnes actus nostros ad Deum referre ex aliquo motivo supernaturali.

Hæc propositio fusius probatur in Tractatu *de Gratia*, ex Scriptura sacra, auctoritate summorum Pontificum et S. Augustini testimonio. Hic sufficiat argumentum ex ratione.

Prob. Si teneremur omnes actus nostros ad Deum referre ex aliquo motivo supernaturali, certe quia continuo tendere debemus ad finem ad quem Deus nos destinavit : sed ex eo quod homo destinetur ad finem supernaturalem, hæc duo tantum sequuntur : 1° eum nihil debere agere quo avertatur ab isto fine ; 2° eum debere elicere actus qui requiruntur ad hunc finem obtinendum. Atqui hæc duo præstare potest, licet omnes actiones suas non referat ad Deum ex motivo supernaturali. Aliud est enim quod homo teneatur consequi finem suum, aliud quod teneatur ad illum tendere in singulis actibus.

PROPOSITIO TERTIA.

Non tenemur omnes actus nostros ad Deum referre relatione explicita, quaecumque sit motivum.

Prob. Si teneremur ad Deum explicitè referre omnes actus nostros, certe quia jura Dei in nos atque destinatio hominis id exigunt. Sed ista sufficienter servantur, 1° si a peccato abstineamus ; 2° si interdum officiis religionis vacemus. Ergo.

Quæstio quarta controvertitur. Juxta Thomistas, tene-

mur omnes actus nostros ad Deum referre saltem implicitate, proseguendo scilicet finem honestum. Ratio est, quia homo deliberate agens non potest ordinate duci solo appetitu boni sensibilis et delectabilis.

Scotistæ negant requiri semper et in quolibet actu relationem implicitam quæ continetur in honesti intentione. Ratio est, quia ille qui delectationem aut commodum prosequitur et appetit, facit quod permittit conscientia.

SCHOLIUM. — In praxi hortandi sunt fideles, uti suadet S. Ligorius, ut mane, singulis diebus, omnes actus suos ex motivo supernaturali adimplendos, Deo offerant.

CAPUT TERTIUM.

DE MORALITATE ACTIONUM HUMANARUM.

Certum est essenziale dari discrimen inter bonum et malum morale, *ut probavimus in tertia parte Philosophiæ.*

Duplex est species moralitatis actionum humanarum, bonitas scilicet et malitia. Bonitas est earum conformitas cum principiis legis æternæ, malitia vero est earumdem difformitas cum dictis principiis. Sic apprehendunt omnes.

Omnis actio quæ in aliquo puncto deficit a principiis in lege æterna fundatis, mala est. Hinc duo prodierunt axiomata in scientia morali notissima: *Bonum ex integra causa; malum ex quocumque defectu.*

Docent philosophi et theologi bonitatem actuum humanorum esse quid positivum, quo mens perficitur; verum subtilissime olim disputatum est in scholis circa naturam malitiæ moralis formaliter sumptæ, ut dicemus in *Tractatu de Peccatis*, cap. 1.

Duo hic nobis inquirenda sunt, videlicet 1° an omnis actus humanus ita sit bonus vel malus, ut nullus sit in-

differens, 2° undenam bonitas vel malitia actuum humanorum repetenda sit, et 3° quænam sit moralitas voluntarii indirecti et cooperationis ad aliorum peccata.

ARTICULUS PRIMUS.

AN OMNIS ACTUS HUMANUS ITA SIT BONUS VEL MALUS, UT NULLUS SIT INDIFFERENS.

Duplici modo considerari possunt actiones humanæ, scilicet in specie et in individuo : in specie, quando a fine et circumstantiis abstrahitur, solumque spectatur objectum, v. g., locutio, risus, ambulatio, etc.; in individuo autem, si actus specialis cum fine et cunctis circumstantiis suis spectetur.

Certum est 1° dari actus indifferentes in specie, v. g., deambulationem, quæ bona vel mala esse potest, juxta circumstantias et finem.

Certum est 2° multos existere actus indifferentes in individuo relative ad præmia et supplicia alterius vitæ : soli enim actus supernaturales cœlestibus præmiis digni erunt, et sola peccata pœnis a justitia Dei inflictis subiacebunt : inter hos et illa remanent actus naturaliter boni, qui nec præmia, nec supplicia merentur.

Merito igitur Concilium Const. sequentem damnavit propositionem Joannis *Hus* : « Nulla sunt opera indifferentia, sed hæc est divisio immediata humanorum operum, quod sint virtuosa vel vitiosa. »

Quæstio est igitur an dari possit actus in individuo spectatus, qui nec bonus sit naturaliter, nec malus, sed indifferens; affirmant Scotistæ, negant Thomistæ.

Scotistæ sic probare conantur suam opinionem. Actus qui nec bonitatem nec malitiam contrahunt ex objecto, fine et circumstantiis sunt indifferentes in individuo; atqui dantur hujusmodi actus, v. g., ambulare in horto, conspiciere flores vel olfactare, sputa ejicere, etc., qui fieri possunt solummodo propter commodum aut delectationem. Ergo.

Thomistæ suam opinionem probant 1° auctoritate S. Aug., de Peccatorum meritis et remiss., lib. 2, cap. 18, n. 30 : « Quanquam voluntas mirum si potest in medio » quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit. Aut » enim justitiam diligimus, et bona est; et si magis diligimus, magis bona; si minus, minus bona est; aut si » omnino non diligimus, non bona est. » Actio procedit a voluntate : ergo sicut voluntas in individuo non est indifferens, ita nec actio indifferens esse potest. Idem S. Doctor asserit, Epist. 82, n. 13, non dari medium inter *recte factum et peccatum*. Ergo 1°.

2° Ratione. Vel agens intendit Dei gloriam aut aliquam honestatem et fit actus bonus; vel non intendit, et agit solum propter commodum et delectationem, et tunc actus fit malus propter defectum boni finis, seu omissionem relationis operis ad Deum. Ergo.

Solutio quæstionis, ut videtur, pendet a controversia de relatione operum. Vide superius dicta.

ARTICULUS SECUNDUS.

UNDENAM MORALITAS ACTUUM HUMANORUM DESUMENDA SIT.

I. DE HIS QUÆ IN ACTU HUMANO SUNT DISTINGUENDA. — In omni actu humano tria distinguere possunt, nempe objectum, finis et circumstantiæ.

Objectum est res ipsa circa quam voluntas versatur, v. g., pecunia in furto, vel alia substantia quæ aufertur. Duplici modo considerari potest objectum, scilicet physice et moraliter : consideratur physice quando spectatur quoad suas partes constitutivas; consideratur vero moraliter, si attendatur quatenus regulis morum est subiectum, id est, præceptum, prohibitum vel simpliciter permissum. Evidens est nullam hic moveri posse quæstionem de objecto physice, sed tantum moraliter spectato.

Objectum autem sic consideratum, potest esse essentialiter bonum, ut amor Dei, seu Deus amatus; vel essen-

tialiter malum, ut mendacium; vel indifferens in se, ut deambulatio.

Quid et quotuplex sit finis supra diximus, pag. 476.

Circumstantiæ quædam sunt adjuncta sine quibus actio substantialiter existere potest, licet aliquod ex illis necessario habeat: v. g., furtum, substantialiter sumptum, est rei alienæ injusta ablatio et detentio: verum hæc ablatio est vel rei sacræ vel rei profanæ, fit in loco sacro vel in loco communi, in tali vel in tali quantitate aut valore, ad hunc vel ad illum finem, talibus mediis vel instrumentis, etc. Porro cuncta hæc adjuncta dicuntur circumstantiæ, quia aliquo modo circa principalem actum stant, et ad substantiam ejus non pertinent. Septem communiter numerantur hoc versiculo expressa:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

De his fusius agemus in Tract. *de Peccatis*.

II. A QUO PENDEAT ACTUS HUMANI MORALITAS.— Certum est totam actuum moralitatem, id est bonitatem aut malitiam, in voluntate sitam esse; sed quæstio est unde hæc moralitas desumatur, seu unde actus humani habeant quod sint boni vel mali.

PROPOSITIO.

Moralitas actuum humanorum ex objecto, fine et circumstantiis necessario desumenda est.

Prob. 1º ex objecto. Ex eo moralitas actuum humanorum repetenda est, unde habent ut sint boni vel mali, meliores vel peiores: atqui sæpe actus humani habent ex objecto ut sint boni vel mali, meliores vel peiores; multa enim sunt objecta moraliter spectata quæ ex natura sua sunt bona, et alia quæ ex natura sunt mala: porro actus humani, juxta omnes, præsertim ab objecto specificantur: ergo. Unde fornicatio differt ab adulterio, homicidium a parricidio, etc., quia diversa sunt objecta,

nec alia ratio discriminis afferri potest : sic pariter humilitas et fortitudo , pietas et misericordia diversæ sunt virtutes, quia diversa specie habent objecta.

Et vero si actus nihil haberent boni aut mali ab objecto, furtum mille nummorum et furtum centum francorum in iisdem circumstantiis et eodem fine facta , essent actus prorsus æquales : hoc autem dici non potest : ergo 1°.

Advertendum autem hanc specificationem aliquando materiale esse tantum; v. g. , actus ex objecto malus, ob bonum finem et in bona fide elicitus, est formaliter bonus, et materialiter tantum malus. Requiritur etiam ut bonitas objecti sit cognita et aliquo modo intenta , ut actus ipse sit bonus.

2° *Ex fine.* Idem de fine ac de objecto institui potest argumentum; sæpe enim ex fine habent actus humani ut sint boni vel mali, meliores vel peiores : sic eleemosyna ob vanam gloriam præstita, ex bona fit mala; mendacium ad seducendam puellam directum, ex malo fit pejus: actus charitatis ad convertendum inimicum exercitus, ex bono fit melior, etc. Ergo 2°.

Intentio est mala et peccaminosa quando fertur in objectum ratione sui vel circumstantiarum malum , dum malitia ejus noscitur vel nosci potest; nec requiritur ut malitia ipsa intendatur : est e contra bona , quando fertur in objectum bonum vel invincibiliter habitum ut bonum, licet in se malum.

3° *Ex circumstantiis.* Moralitas actuum humanorum ex circumstantiis repetenda est, si ex solis circumstantiis actiones humanæ frequenter sint malæ, peiores, vel meliores : atqui res ita se habet. Sic negotiatio, ex se bona, facta in loco sacro, est mala ; opem ferre amico indigenti, optima est actio ; sed eadem misericordiæ opera præstare homini ignoto, ingrato, derelicto, vulneribus scaturienti, a quo nulla speranda est consolatio , multo excellentior est actus : furari pecuniæ summam apud divitem, malum est opus; sed multo pejus foret si eadem summa apud miseram viduam subriperetur. Ergo 3°.

Ut ergo de moralitate alicujus actionis certo pronuntietur, sedulo pensandum est quid sit objectum, quis finis et quæ circumstantiæ: si ex aliqua parte vel minimus reperiatur defectus, erit saltem leviter mala; si vero nullum exhibeat vitium, forte non ideo erit virtus, sed cujuscumque mali moralis erit expers, ac proinde saltem naturaliter bona; quia, sicut jam notavimus, *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*.

Queritur 1° an intentio vel circumstantia venialiter mala, totum corrumpat actum, efficiatque ut sit simpliciter malus.

R. Intentio vel circumstantia venialiter mala, duplici modo actui ex se bono adjungi potest, scilicet *antecedenter* et *concomitanter*: jungitur antecedenter, si in actum tanquam causa influat; v. g., si quis studeat et discat tantum ut videatur doctus: jungitur vero concomitanter, si accedat operi ex se bono, ex fine bono et in bonis circumstantiis incepto; v. g., aliquis ex zelo gloriæ Dei et in debitis circumstantiis verbum Dei annuntiat, sed ipsi concionanti occurrit cogitatio vanæ gloriæ cui assentit.

In priori casu, totus actus est vitiosus; mala enim intentio vel circumstantia in illius substantiam influit; studium quippe ad vanam gloriam ordinatum, ut in exemplo allato, simpliciter est malum, *ut patet*. Ergo.

In posteriori vero casu, actus non est vitiosus, quia circumstantia venialiter mala illius substantiam non afficit, sed est quid accessorium; v. g., culpa concionatoris, qui in cogitatione vanæ gloriæ inter concionandum voluntarie se delectat, non impedit quin concio substantia-liter sit bona. *Ita omnes theologi*.

Queritur 2° an idem actus plures bonitatis vel malitiæ species simul habere possit, v. g., unam ex objecto, aliam ex fine, etc.

R. affirmative: nam idem actus pluribus modis cum regulis morum consentire vel ab eis dissentire potest: v. g., qui dat eleemosynam ut peccata sua redimat, duplicem colit virtutem, misericordiam scilicet et pœnitentiam;

qui furatur ut vino se inebriet, duplex admittit peccatum, unum contra justitiam et alterum contra temperantiam. Ergo.

Queritur 3° an actus exterior bonitatem aut malitiam actus interni augeat.

R. 1°. Actus externus bonitatem aut malitiam actus interni per se non auget; nam — a) Scriptura sacra reputat intentionem pro facto, ut videre est in exemplo Abrahami Gen. xxii, 66 : *Quia fecisti hanc rem, et non perpercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi*; et in his verbis Christi, Matth. v, 28 : *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. — b) Idem docet S. Aug., de Civitate Dei, lib. 16, c. 4 : « Merito malus punitur affectus, etiam cui non succedit » effectus. » — c) Sic pariter habent omnes doctores. — d) Hæc sententia sensu communi nititur; omnes quippe dicere solent voluntatem pro facto coram Deo reputari.

Hinc animæ ferventes actus internos sublimiorum virtutum sæpe iterantes, v. g., actus fidei, spei, charitatis, misericordiæ erga pauperes, zeli animarum vel gloriæ Dei, desiderii martyrium subeundi, etc., immensa quotidie acquirunt merita, licet nihil aut parum exterius faciant, quia occasiones ipsis desunt. Contra vero qui pravis cordis sui desideriis indulgent, peccata sua ultra modum multiplicant, etiamsi recte vivere appareant.

R. 2°. Actus externus bonitatem aut malitiam actus interni sæpe auget per accidens; frequenter enim efficit ut actus internus pluries iteretur, vel diutius perseveret, vel ardentior evadat, ob delectationem ex illo provenientem. Unde grates rependere debemus Deo quod occasionem nobis dederit bonum faciendi et occasionem ad actus externos malos perveniendi nobis sustulerit.

Hinc sequitur peccatores actus externos semper declarare in confessione teneri; 1° quia gradum malitiæ internæ melius ostendunt; 2° quia alioquin totus non manifestaretur actus; 3° quia actus externus generat scandalum, proximum lædit, obligationem restituendi, fa-

mam aut honorem reparandi inducit, in censuram, irregularitatem aut reservationem conjicit, etc.

Nec obstat quod actus externi, furtum scilicet et mœchia, præceptis sexto et septimo Decalogi, et iidem actus interni præceptis nono et decimo prohiberi videantur; id enim ea intentione non factum est ut ostendatur actum externum malitiam actus interni augere, et illos actus esse speciei diversæ, sed ut perfectio legis divinæ magis elucescat, et ne homines ad sensus nimis proclives sibi persuaderent se præcepta non mœchandi et non furandi sufficienter impleturos, si ab actibus externis abstererent.

ARTICULUS TERTIUS.

DE VOLUNTARIO INDIRECTO, ET DE COOPERATIONE AD ALIORUM PECCATA.

Nulla theologiæ moralis pars frequentioris est praxis, et numerosiores generat difficultates. Juvat ergo ut, quantum poterimus, lucidas exponamus regulas quibus juniores confessarii adjuti, de effectibus vel actibus indirecte volitis sane judicent. Dicemus 1° de effectibus indirecte volitis et sine aliorum interventu sequentibus, et 2° de cooperatione ad aliorum peccata.

§ I. — De effectibus indirecte volitis et sine aliorum interventu sequentibus.

I. QUID SIT VOLUNTARIUM INDIRECTUM. — Sub hoc nomine intelligimus quidquid positive aut directe non fuit volitum, sed præter agentis intentionem sequitur ex causa positiva, vel omissione voluntaria, vel ex aliqua cooperatione ad alterius peccatum.

Duplici modo hi effectus contingere possunt, nempe ex causa positiva libere posita, v. g., si quis se inebriat, et ex ebrietate in blasphemias incidat; vel ex aliqua omissione, ut si famulus, bonis domini sui præpositus, non vigilet, et deprædantes non avertat.

Causa positiva potest esse illicita, ut in exemplo citato ; vel licita aut indifferens, ut si quis equo ascensus velociter currat, et infantem in via positum conterat.

Item omissio potest esse officii status, ut in exemplo allato, vel alicujus indebiti, ut, v. g., si quis videat alterum damnum vicino inferentem, et non prohibeat, cum illud prohibere posset.

II. REGULÆ CIRCA VOLUNTARIUM INDIRECTUM. — *Prima regula.* Effectus causæ vel omissionis, sive licitæ, sive etiam illicitæ, non est imputabilis nisi prævisus fuerit, aut prævideri potuerit et debuerit : id patet ex dictis ubi de ignorantia invincibili. Quæ enim nullatenus sunt voluntaria, ad peccatum imputari non possunt : at effectus etiam ex causa illicita vel ex omissione culpabili proveniens, qui non fuit prævisus, nec prævideri potuit aut debuit, nullatenus fuit voluntarius, *ut patet* : ergo.

Contra vero, si ex causa illicita, vel ex omissione culpabili sequatur, et prævideri potuerit ac debuerit, voluntarius in sua causa merito judicatur, et ad peccatum imputatur. Constat ex iis quæ diximus, de ignorantia vincibili tractando.

Secunda regula. Si causa per se licita duplicem habitura sit effectum, saltem æqualiter ex ipsa sequentem, vel existit ratio eam ponendi, vel non : si nulla sit ratio eam ponendi, certe ab illa abstinendum est, alioquin effectus malus ad peccatum merito imputaretur. Item si insufficiens esset ratio causam ponendi : unde qui sola recreationis causa vel ob aliam levem rationem cum equo vel curru per viam populo frequentatam præceps curreret, et aliquem conculcans occideret, homicidii reus esset. Non requiritur ad peccatum ut agens sibi proponat directe malum, sufficit quod absque ratione sufficienti causam ejus voluntarie ponat. Si causa esset mala, duplex tunc esset malitia, una ratione causæ et altera ratione effectus.

Si vero sufficiens existat ratio bonum effectum obtinendi, tunc licet causam intuitu ejus ponere, malum effectum inde proventurum simpliciter permittendo :

« Nihil enim prohibet, ait S. Th. 22, q. 64, art. 7, unius » actus esse duos effectus, quorum alter solum sit in intentione, alius vero sit præter intentionem. » Aliunde, nisi hoc admitteretur principium, pii homines continuis anxietatibus torquerentur, et, cum gravi societatis detrimento, multa impedirentur bona; v. g., urbem obsidere non liceret, propter periculum occidendi innocentes, nec medicamenta mulieri gravidæ necessaria cum aliquo fœtus periculo præstare, nec quædam officia occasiones peccati inducentia exercere, etsi spes affulgeret non consentiendi, etc.

Ut autem talem causam ponere liceat, plures necessarie sunt conditiones, videlicet 1° ut bonus effectus malum præcedat vel saltem uterque ex eadem causa immediate sequatur, propter rationem jam expositam; *non enim facienda sunt mala ut eveniant bona*, Rom. III, 8; 2° ut, juxta communem judicandi modum, bonus effectus malo præstet: hoc sedulo pensare debent reges eorumque consiliarii antequam bellum indicent vel consulant.

De modo explicandi hanc regulam dissentiunt theologi. Ratio qua nituntur plurimi est defectus voluntarii. Juxta alios est defectus legis actionem prohibentis.

Quæritur quandonam malitia effectus mali in causa tantum voliti contrahatur.

R. Malitia hujusce effectus contrahitur ipsomet actu quo ponitur causa, quia voluntas merito censetur indirecte velle omnia quæ ex illa causa secutura prævidentur aut facile prævideri possunt et debent. Unde « Si quis, » ait S. Th. 22, q. 79, art. 3, ad 3, se inebriavit, et non » potest surgere ad Matutinas, omissio Matutinarum est » etiam voluntaria. » Sic etiam, quamvis hujusmodi omissio per accidens non eveniat, fuit tamen culpabilis in causa et declaranda est in confessione.

Hæc malitia æquivalet omnibus peccatis quæ prævidentur aut facile prævideri debent inde secutura, et perseverat donec causa sincere fuerit retractata: attamen peccatum externum non consummatur, et pœna ei annexa non incurritur, nisi tempore quo effectus sequitur,

idque etiamsi agens tunc sui non sit compos. Sic *Gonnet, Billuart, Collet, Dens*, etc.

Si autem causa sincere fuerit retractata, effectus ad peccatum non imputabitur, quia jam non est voluntarius; inducit tamen obligationem restituendi, si justitiam commutativam lædat: agens quippe, in eo casu, causam damni culpabiliter posuit: ergo, quantumvis de culpa doleat, tenetur vel damnum efficaciter impedire, vel illud reparare.

§ II. — De cooperatione ad aliorum peccata.

I. QUID SIT COOPERATIO. — Cooperatio in genere est concursus cum alio principaliter agente; prout vero hic consideratur, est participatio quædam ad actionem pravam alterius. Triplici modo hæc cooperatio fieri potest, videlicet præbendo aliis occasionem peccandi, ut, v. g., si mulier formosa coram viris libidinibus deditis appareat; vel subministrando aliis materiam qua prævidentur abusuri ad peccandum, v. g., si caupo præbeat vinum hominibus se inebriaturis, vel alios inter malum operandum adjuvando, v. g., scapulas submittendo ut aliquis per fenestram ascendat ad furandum, ad luxuriandum, etc.

II. REGULÆ PRACTICÆ CIRCA COOPERATIONEM. — 1° Apud omnes constat licitum non esse cum alio in ipsomet actu criminoso cooperari, illum, v. g., adjuvando ad alterum injuste occidendum aut mutilandum, ad luxuriandum, ad se jugulandum, etc., quia tunc actio cooperationis in se mala esset et nulla ratione excusari posset.

2° Certum est pariter eum qui peccato alterius consentiens cum illo ad peccandum cooperatur, sive occasionem præbendo, sive materiam subministrando, sive illum etiam per actum in se bonum adjuvando, peccati alieni, v. g., luxuriæ, gulæ, superbiæ, etc., complicem fieri, et insuper gravis peccati contra charitatem reum se constituere; vult enim ruinam spirituales proximi, ad cujus peccatum libenter concurrat.

3° Non minus certum est illicitum esse in hoc triplici casu cum alio ad peccandum concurrere, etiam peccatum ejus detestando, nisi adsit ratio talem cooperationem honestans, id est, nisi intendatur effectus bonus et sufficiens ut malus e culpa alterius secuturus rationabiliter permitti possit; præceptum enim charitatis exigit ut malum proximi avertamus, quando sine gravi nostro vel aliorum detrimento illud avertere possumus : hoc principium ab omnibus admittitur. Ergo.

4° Contra vero, ubi sufficiens existit ratio occasionem præbendi vel materiam subministrandi, qua alter prævidetur ex malitia sua abusus ad peccandum, vel etiam eum per actum in se bonum adjuvandi, nullum in hoc faciendo est peccatum ; nisi enim principium istud admitteretur, ordo moralis evidenter turbaretur ; quia, cum fere nihil sit in mundo quo quidam saltem homines non abutantur, ab omnibus abstinendum esset. Ergo.

Pro solvendis innumeris casibus qui in hac materia sæpissime occurrunt, attendendum est 1° ad gradum influxus causæ occasionalis vel cooperationis in malum effectum ; 2° ad gravitatem effectus mali secuturi et ad necessitatem vel opportunitatem boni effectus qui intenditur ; 3° ad probabilitatem quod alioquin malus effectus non eveniret ; 4° examinandum est an malum quod adventurum prævidetur aut timetur, jura alterius læsurum sit, nec ne ; major enim requiritur ratio si agatur de malo alteri contra voluntatem ejus inferendo, quam si de malo cui assentiret quæstio esset.

Hinc 1° junior puella, formis speciosa, quæ, sola curiositatis, joci aut vanitatis causa, virorum moribus perditorum oculis se objicit, graviter peccat, quia prævidere debet multos in ipsius aspectu occasionem mortaliter peccandi inventuros esse ; sed divinis officiis assistere et per vias publicas propter sua negotia aut propter sanitatem deambulare potest, licet quosdam ipsius occasione peccaturos esse non ignoret ; sufficientem enim habet rationem hoc permittendi.

Hinc 2° ancilla in diversorio existens, carnes diebus

prohibitis coram hospitibus eas sine causa excusante peccantibus apponere non potest, si absque gravi detrimento hac domo exire et aliam magis sibi convenientem invenire possit; secus, carnes apponendo non peccabit. Major requireretur ratio si ageretur de vino hominibus se inebriaturis præstando.

Hinc 3º qui ob metum levem scalam sustentaret, vel scapulas præberet furi per fenestram ascendere volenti, mortaliter peccaret: si vero ad vitandam mortem probabilissime sibi imminentem, mutilationem aut aliud grave detrimentum, hoc faceret, a peccato excusaretur; qui enim damnum in hoc casu patitur, rationabiliter invitus esse non potest. Vide quæ diximus in Tractatu *de Restitutione*, sectione *de Participante*, *Quæritur 2º*.

His circa cooperationem principiiis frequenter opus erat, tempore perturbationis Gallicanæ, ad solvendos innumeros casus qui sæpissime occurrebant, v. g., ad judicandum an liceret in exercitiis Reipublicæ contra regis defensores decertare, an arma militibus Reipublicæ vendere aut præstare, an ea conficere, an materias ad ea conficienda subministrare, an vestes militares consuere, an pannum ad eas faciendas dare, etc., an cereos sacerdotibus schismate infectis vendere, an ornamenta pro ipsis contexere, an campanas in eorum ecclesiis pulsare liceret, etc. Iisdem principiiis nunc definiendum est an liceat vestes et ornamenta ludentium in theatris conficere, aulam ludis theatricis vel saltationibus publicis destinatam parare, mundare, illuminare, et sic de multis aliis quæ passim in decursu theologiæ moralis et multo frequentius in ministerii sacri exercitio occurrunt.

TRACTATUS

DE CONSCIENTIA.

Conscientia est cordis scientia, ait S. Bernardus, Tract. de Interiori domo : idem sonat ac sui scientia, et moraliter spectata definitur : *Judicium practicum, dictans quid nobis in particulari sit agendum vel omittendum, aut quid agi vel omitti debuisset*. Differt ergo ab intellectu morali quo judicatur quid in speculatione sit bonum vel malum et vocatur *Synderesis*, S. Th. 1^a part., q. 79, art. 13.

Conscientia præcipue dividitur 1° ratione obligationis quam manifestat, in præcipientem, consulentem et permittentem; 2° ratione objecti circa quod versatur, in veram et falsam; 3° ratione modi quo efformatur, in rectam et non rectam, latam et scrupulosam; 4° ratione assensus et motivi, in certam et dubiam, probabilem et improbabilem. Omnia de *conscientia* absolvemus in quinque sequentibus capitibus.

CAPUT PRIMUM.

DE CONSCIENTIÆ OBLIGATIONE.

I. DE OBLIGATIONE CONSCIENTIÆ PERMITTENTIS AUT CONSULENTIS. — Conscientia est consulens, si dictet aliquid ut magis perfectum esse faciendum vel omittendum,

sed tantum de consilio, v. g., amplecti paupertatem, vivere castitatem, etc.; est permittens, quando dictat aliquid non esse de præcepto, neque de consilio, sed indifferens in se.

1° Conscientia permittens non est regula morum nec proprie conscientia.

2° Certum est licere agere contra conscientiam consulentem, cum, ex definitione, nulla sit obligatio eam sequendi, nisi forsan indirecte, ob quasdam personales circumstantias. Unde, quamvis optimum sit consilia Evangelica sequi, nullum tamen est peccatum ea omittere. Illa autem contemnere esset peccatum de genere suo mortale.

II. DE OBLIGATIONE CONSCIENTIÆ PRÆCIPIENTIS. — Conscientia est præcipiens quando dictat aliquid esse de præcepto faciendum aut omittendum. Quæritur an liceat agere contra conscientiam præcipientem.

PROPOSITIO.

Nunquam licet agere contra conscientiam præcipientem.

Prob. Scriptura sacra, testimonio S. August., et ratione.

1° *Scriptura sacra.* Rom. xiv, 23 : *Omne..... quod non est ex fide, peccatum est.* Unde sic : Vox *fides* hic sumitur pro conscientia seu persuasione ; — a) quia sic intelligunt Scripturæ sacræ interpretes, ut videre est in primis apud Estium in hunc locum, — b) quia alio sensu rationabiliter explicari non potest : ibi enim agitur de Judæis ad fidem conversis, qui adhuc cibos juxta legem Mosaicam secernebant, judicantes alios esse licitos et alios illicitos : D. Paulus expresse dicit, ibid. 14, *nihil esse commune*, id est pollutum vel immundum *per ipsum*, nisi ei qui existimat quid commune esse. Unde in fine capitis concludit : *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est ; quia non ex fide : omne autem quod non est ex*

fide, peccatum est. Nonne patet evidenter ibi sermonem esse de interna persuasione? Ergo 1°.

2° *Testimonio S. Aug.* qui, de Moribus Manich. lib. 2, cap. 14, n. 35, præfatum B. Pauli textum explicans, ait: « Prorsus credo vos istis epulis inquinari, eo ipso » quod immunda esse arbitramini. » Ergo 2°.

3° *Ratione.* Qui habet voluntatem peccandi, eo ipso peccat: porro qui contra conscientiam etiam erroneam agit, habet voluntatem peccandi; eodem modo enim intus affectus est ac homo qui sciens et volens, quod præceptum est omittit, vel quod prohibitum est facit: ergo.

Nota. Peccatum quod agens contra conscientiam admittit, ejus est speciei ac gravitatis quam actioni suæ inesse arbitratur; totum enim se tenet ex parte voluntatis, voluntas autem consentit objecto sibi ab intellectu vel ab imaginatione præsentato. Ergo. Unde qui falso credit tali die esse jejunium, et non jejunat, mortaliter peccat; item qui putat se teneri apud divites furari ut miseris subveniat et non furatur; qui nullo fundamento innixus arbitratur se excommunicatum esse et tamen celebrat vel ad sacra accedit, etc.

Non tamen censuram, irregularitatem aut reservationem incurrit, quia illæ poenæ vel illa jurisdictionis limitatio transgressoribus veræ legis, non vero legis putativæ, infliguntur.

Quæritur an conscientia plus obliget quam superioris præceptum.

R. Affirmative. Etenim plus obligat conscientia quam superioris præceptum, quia est vox Dei, seu legis Dei manifestatio, et sicut Scriptura dicit, Act. iv, *obedire oportet Deo magis quam hominibus.*—« Conscientia, ait S. Thomas, » quæst. 17 de Veritate, non ligat, nisi præcepti divini » scientia; comparare igitur ligamen conscientiae ad » ligamen quod est ex præcepto praelati, non est aliud » quam comparare ligamen præcepti divini ad ligamen » præcepti praelati. Unde cum præceptum divinum obliget » contra præceptum praelati, conscientiae ligamen erit » majus quam ligamen præcepti praelati. »

Hoc tamen intelligendum est, si constet omnino superiorem non recte præcipere, nam in dubio illi obediendum est.

CAPUT SECUNDUM.

DE CONSCIENTIA VERA ET FALSA.

Conscientia vera ea est quæ dictat aliquid in particulari esse licitum vel illicitum, quod revera tale est in se. Conscientia falsa seu erronea est quæ dictat aliquid in particulari esse licitum vel illicitum, quod tale in se non est. Duplici modo erronea esse potest, vincibiliter scilicet et invincibiliter. Vincibiliter erronea est, quando communibus naturæ et gratiæ auxiliis deponi potest et debet; est vero invincibiliter erronea, quando iisdem auxiliis deponi non potuit aut non debuit.

Duo hic quæri possunt, scilicet 1° an liceat sequi conscientiam invincibiliter erroneam; 2° an liceat sequi conscientiam vincibiliter erroneam.

PROPOSITIO PRIMA.

Non solum licet, sed necesse est conscientiam invincibiliter erroneam sequi, quando adest necessitas agendi.

Prob. Qui habet conscientiam invincibiliter erroneam, debet, si adsit necessitas agendi, vel eam sequi, vel eam deponere, vel contra illam agere: atqui eam deponere non potest, cum sit invincibilis, nec contra eam agere, ut constat ex propositione præcedenti: ergo eam sequi tenetur.

Opus autem malum in se, ex ignorantia invincibiliter erronea factum, non est peccatum formale, propter ignorantiam, sed materialiter est malum, ac proinde

nullum meretur præmium. Ita generatim theologi post S. Th. Verum intentio agentis potest esse optima et magnam mereri renumerationem : v. g., si quis invincibiliter credat se ad mentiendum teneri ut vitam innocentis servet, et ea intentione mentiatur, mendacium ejus est in se malum et nulla mercede dignum ; sed intentio quam habet vitam innocentis servandi, est virtuosa et ideo remunerabitur : mortaliter e contra peccasset non mentiundo, quia in sua persuasione charitatem graviter læsisset.

PROPOSITIO SECUNDA.

Non licet sequi conscientiam vincibiliter erroneam in iis quæ mala sunt.

Prob. Probavimus supra ignorantiam vincibilem a peccato non excusare ; at conscientia vincibiliter erronea nihil aliud est quam ignorantia vincibilis : ergo.

Cum aliunde constet non licere contra illam conscientiam agere, sequitur eam esse deponendam. Ut autem in ea reformanda omnis vitetur temeritas aut negligentia, hæc adhibenda sunt media, scilicet : 1° recta intentio, ab omni inordinata affectione munda ; 2° frequens et fervens oratio ; 3° exacta totius rei discussio ; 4° assidua librorum qui de hac materia tractant lectio ; 5° petitio consilii a viris doctis et præsertim a pastoribus aliisque superioribus ecclesiasticis qui ad docendum specialiter constituti sunt.

Si, adhibitis his mediis, error adhuc perseveret, censetur moraliter invincibilis et a peccato excusat. Juxta conscientiam erroneam agere tunc licitum est.

Si vero quis in casu difficili constituatur, in quo statim agendum sit, et tempus non habeat meditandi, legendi, consulendi, tunc ferventer orare, rem in mente sua perpendere, de culpa quæ ignorantiae fuit causa dolere, et quod minus malum sibi videbitur eligere debet : sic agendo non peccabit. Si quod tamen ex priori ipsius culpa sequatur damnum, illud reparare tenebitur ; retractatio

enim causæ injustæ ab obligatione reparandi damnum ex illa secutum non excusat.

Hinc videtur quid agere debeat homo qui conscientiam habet perplexam et ad duo contradictoria se teneri arbitratur, v. g., non omittere sacrum die dominica, et tamen non deserere infirmum quem custodit; debet enim, mediis indicatis utendo, dubium pro posse suo excutere: deinde quod minus malum sibi videbitur eligere, et tunc non peccabit, quia facultatem ab actione temperandi non habet, ut supponitur, et, ex hypothese quod agat, sapientius agere non potest. Ergo.

Quæritur an qui contra conscientiam vincibiliter erroneam agit, gravius peccet quam qui eam sequitur.

R. Neuter absolute gravius aut levius peccabit, sed modo hic, modo ille, secundum circumstantias, ut sola expositione factorum evidenter patebit: v. g., qui vincibiliter credit se ad mentiendum teneri, ut vitam innocentis servet, peccat mortaliter si, conscientia erronea perseverante, non mentiatur; et venialiter tantum, si mentiatur, quia mendacium officiosum est duntaxat peccatum veniale. Contra vero, qui persuasum habet se sub peccato veniali teneri ad furandum diviti ut subveniat pauperi, venialiter peccabit non furando, et mortaliter, si notabilem summam subripiat. Ergo.

CAPUT TERTIUM.

DE CONSCIENTIA RECTA ET NON RECTA, LATA ET SCRUPULOSA.

In hoc capite conscientia consideratur ratione modi quo efformatur; dicemus in 1° articulo de conscientia recta et non recta, et in 2° de conscientia lata et scrupulosa.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CONSCIENTIA RECTA ET NON RECTA.

Conscientia recta illa est quæ formatur juxta prudentiæ regulas; secus, dicitur non recta. — Conscientia recta potest esse falsa, quia potest aliquis errare ferendo judicium prudens; sed tunc est invincibiliter erronea. Proinde conscientia recta, sive sit vera, sive sit falsa, est regula quam unusquisque servare tenetur. Hoc patet ex *supradictis*.

Conscientia non recta, quæ errori subjacet, est vincibiliter erronea, quia non fuit adhibita diligentia requisita; illam ergo sequi non licet. — Quando errori non subjacet, etiam illicitum est illam sequi, quia tunc non adest judicium prudens moraliter certum quod requiritur ad licite agendum.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA LATA ET SCRUPULOSA.

I. DE CONSCIENTIA LATA. — Conscientia lata ea est qua quis, levibus fundamentis innixus, judicat aliquid quod prohibetur, non esse prohibitum; aut leve tantum esse peccatum, ubi mortale est.

Conscientia lata regulis prudentiæ non innititur; est ergo non recta, et illam sequi non licet.

Conscientiæ laxæ præcipuæ causæ sunt: vita mollis, neglectus orationis, nimia temporalium sollicitudo, peccati consuetudo, familiaritas cum peccatoribus et luxuria.

Laxitatis præcipua remedia sunt: dierum aliquot secessus, quo mens Deo et sibi vacet, frequens et humilis oratio cum novissimorum meditatione, quotidiana conscientiæ discussio, frequens optimorum librorum lectio, frequens ad Pœnitentiæ sacramentum recursus, malorum fuga et conversatio cum bonis.

II. DE CONSCIENTIA SCRUPULOSA. — Conscientia scrupulosa ea est qua quis, levibus etiam fundamentis innixus, timet ne aliquid sit mali in actione bona vel indifferenti, vel malum reale sibi exaggerat et torquetur. Sic dicitur, per metaphoram, a scrupis vel lapillis qui pedes offendunt et gressum difficiliorem reddunt.

Triplicis generis distinguuntur scrupuli, ratione fontis ex quo proveniunt; alii enim oriuntur a Deo ita permitte, ut animæ fideles probentur, et aliquas virtutes magis sibi necessarias, v. g., humilitatem, fervorem in oratione, etc., acquirant; alii vero a dæmone, eos ex fine perverso excitante, v. g., ad turbandas animas easque in desperationem conjiciendas; alii denique a nobismetipsis ortum habent, scilicet, vel ab imaginatione inordinata, vel a subtilitate ingenii quod semper invenit rationes dubitandi, vel a quadam idearum confusione, unde fit ut scrupulosus nihil perfecte distinguat, vel etiam aliquando a vitiosa corporis dispositione.

Sequentibus signis cognoscetur pœnitentem esse scrupulosum, nempe 1° si, cum salutis suæ sit sollicitus, sæpe tamen dubitet in uno vel in pluribus punctis, confessarium anxie interroget, et alios jam interrogaverit; 2° si non nisi cum timore et anxietate consilia et decisiones viri in quo dicit se fiduciam habere, sequatur; 3° si confessiones præteritas ex sincero conversionis desiderio factas semper iterare velit; 4° si dubitet an aliquid sibi licitum sit quod aliis licitum esse judicat; 5° si alii viri pii et docti dubia ejus jam habuerint ut scrupulos. Non requiruntur hæc signa collective sumpta ut quis judicetur scrupulosus, sed sufficiunt separatim.

Queritur 1° an scrupulosus contra suos scrupulos tuto agere possit.

R. Vel advertit sua dubia meros esse scrupulos, vel non: si prius, non solum potest, sed debet agere contra scrupulos. 1° Potest; licet enim agere contra conscientiam improbabilem, cujus vana judicantur motiva, alioquin fere nihil licitum esset in mundo: at conscientia scrupulis innixa est improbabilis, ipsiusque motiva sunt

vana : ergo. 2° Debet ; sola quippe hac via multa vitabit incommoda quæ ex scrupulis non ita spretis ordinarie sequuntur, ut perturbatio mentis, destructio libertatis, impotentia bona opera faciendi, et sæpe officia proprii status adimplendi. Ergo.

Si autem firmam haberet persuasionem sua dubia esse vera et bene fundata, partem minus tutam amplecti non posset, propter rationes superius expositas, quin prius dubium deposuisset. Sed ordinarie scrupulosi talem non habent conscientiam : solummodo timent, hæsitant, vident et non vident, volunt et nolunt : tunc contra scrupulos audacter agant, et nullum in actione sua reformident peccatum.

Queritur 2° quibus regulis scrupulosus judicare possit sua dubia meros esse scrupulos, contra quos agere debeat.

R. 1°. Prudenter judicabit sua dubia esse inania et contemnenda, — a) si confessarius aut alter vir prudens id ipsi expresse dicat ; — b) si jam fuerit in hujusmodi dubiis quæ a viro prudente velut inanes scrupuli habita fuerint ; — c) si dubitet an tentationi præsertim internæ consenserit ; communiter enim dubitatio quæ in aliis rationabilis esset, in scrupulosis pro nihilo reputanda est. Dicimus *communiter*, quia nonnunquam inveniuntur homines valde scrupulosi sub uno respectu, qui in aliis latissimam habent conscientiam : hi autem regulis pro veris scrupulosis statutis uti non debent, nisi in quibus vere scrupulosi sunt.

R. 2°. Scrupulosus advertens sua dubia non esse fundata, conscientiam practice certam sequentibus motivis sibi efformabit : — a) persuasum habeat sibi non solum licere, sed valde expedire ut contra scrupulos suos agat ; — b) pro certo teneat se consilium viri prudentis, præsertim confessarii, sequendo, nunquam peccaturum, etiamsi vir ille erraret, quia prudenter agit, ac proinde ex hypothesi quod ipsius actio non sit bona in se, ab omni peccato erit tamen immunis ; — c) ad idem se non teneri examen ad quod tenentur non scrupulosi, quia illius non est capax.

Quæritur 3° quænam sint opportuna remedia contra scrupulos.

R. Alia spectant ad ipsum scrupulosum, et alia ad ejus confessarium.

Quæ ad ipsum scrupulosum pertinent, sunt 1° et principaliter, ut habeat virum prudentem cui confidat et cæca obedientia semper obsequatur, sine examine et anxietate, quem facile non mutet, nec alios eadem de re passim interroget; 2° ut bonitatem Dei et immensitatem misericordiæ ejus sæpe meditetur, actus spei et charitatis eliciat, eum ut patrem tenerrimum semper habeat: non raro enim scrupulosi Deum offendunt, eum sibi exhibendo ut dominum durum, austerum, cui difficile est placere; 3° ut scrupulos sibi cognitos contemnat eosque pro deliramentis et phantasmatibus habeat; 4° ut scrupulos suos in imaginatione non revolvat, sed ad alia objecta mentem convertat, otium fugiat, et continuis laboribus incumbat; 5° conversationem aliorum scrupulosorum et lectionem librorum nimix severitati faventium timeat; 6° consilia confessarii retineat; ad eum pluries pro eadem causa non recurrere, sed dubia sua per seipsum deponere assuescat.

Remedia autem quæ ad confessarium spectant, sunt 1° ut benevolentiam pœnitentis sibi conciliare omnibus modis conetur, alioquin frustra daret illi consilia: eum igitur benigne excipiat, primis vicibus patienter audiat, a fastidiosis narrationibus et repetitionibus non avertat; rationibus claris dubia ejus dilucidet; 2° declaratione prohibitu pœnitentis facta, ostendat se illum recte intellexisse et conscientiam ejus optime cognoscere; 3° benevolentia ejus obtenta, inculcet illi necessitatem obediendi et proprium judicium deponendi; 4° illum frequenter Deo commendet; 5° si advertat scrupulos venire a Deo permittente vel a dæmone eos excitante, pœnitentem ita laborantem sustineat, consoletur atque exhortetur ad forte prælium, ipsi proposita mercede quam Deus promisit iis qui perseveraverint usque in finem; 6° si vero agnoscat scrupulos a superbia oriri, eum salutari aucto-

ritate tractet, ut obedire et in sensu suo non sic abundare discat.

Utiliter legere possunt confessarii, hac in materia, *les Conférences d'Angers, la Conduite des confesseurs, le Directeur dans les voies du Salut, le Traité des scrupules, de Duguet*. Pœnitentibus consuli possunt, *la Paix intérieure, par le P. Lombez, la Confiance en Dieu, par M. l'Archevêque de Sens, etc.*

Vide quæ diximus, t. III, in Tractatu de Pœnitentia, de agendi ratione confessarii erga scrupulosos.

CAPUT QUARTUM.

DE CONSCIENTIA CERTA ET DUBIA.

I. QUID SIT CONSCIENTIA CERTA ET DUBIA. — Conscientia certa ea est qua quis prudenter seu absque probabili errandi formidine judicat aliquid in particulari esse bonum vel malum : unde patet conscientiam certam non esse necessario veram ; talis est conscientia invincibiliter errans.

Conscientia dubia est suspensio judicii circa bonitatem aut malitiam alicujus actus in particulari, propter rationes hinc et inde oppositas. Si rationes sint æquales aut fere æquales, dubium dicitur positivum : si nulla sit ratio gravis assentiendi potius quam dissentendi, dubium vocatur negativum, et melius diceretur nescientia.

Dubium potest esse speculativum, speculative practicum vel practice practicum. Speculativum est quando dubitatur de aliqua re ad mores non pertinente, v. g., an sidera inter se sint æqualia, an fluxus maris a luna oriatur : dicitur speculative practicum, quando dubitatur de principio generali morum, vel de bonitate actionis in se sumptæ, a præsentibus circumstantiis abstra-

hendo, v. g., an pingere die festo sit opus servile, an tale bellum sit justum vel injustum, etc. Dubium autem est practice practicum, quando dubitatur an actio singularis cum circumstantiis suis et in ordine ad finem agentis, sit licita vel illicita, v. g., an eleemosynam tali pauperi dare teneat, an jejunium hodie infringere possim, ob infirmitatem qua detineor, ob iter faciendum, etc.

II. DE RATIONE AGENDI STANTE CONSCIENTIA DUBIA. — Dubium speculativum non est conscientia, cum ad mores non pertineat, neque etiam dubium speculative practicum, quod verum habet pro objecto, non vero licitum aut illicitum, et ideo ad dubium speculativum reducitur; conscientia enim est regula morum in particulari et non in abstracto. De solo igitur dubio practice practico aut simpliciter practico agitur.

PROPOSITIO.

Stante dubio practice practico de honestate alicujus actionis, agere non licet, aut, si agatur, pars tutior est eligenda.

Prob. 1° Scriptura sacra. Eccli. III, 27 : *Qui amat periculum, in illo peribit* ; sed qui agit in dubio et partem tutiorem non amplectitur, periculo peccandi seu faciendi quod a Deo prohibetur evidenter se exponit : ergo.

Rom. XIV, 23 : *Omne quod non est ex fide, peccatum est* ; ostendimus supra per fidem hic intelligendum esse conscientiam, seu animæ persuasionem : unde quod non fit ex intima persuasionem illud esse bonum, peccatum est : at homo de honestate alicujus actionis vere dubitans, eam facere non potest ex intima persuasionem se non peccaturum : ergo vel ab actione ista abstinere, vel partem tutiorem amplecti debet. Ergo 1°.

Prob. 2° ratione. Nam 1° qui prudenter judicare non potest talem actionem esse bonam, eam illicite faceret ; ita clamat recta ratio omnibus communis, et revera ita dispositus esset ad malum amplectendum, si actio esset

mala : porro qui in vero constituitur dubio, prudenter judicare non potest suam actionem nihil habituram esse mali, nisi partem tutiorem amplectatur, *ut patet* : ergo. 2° Homo vere dubitans an cibus sibi appositus sit venenosus aut salutaris, imprudenter, juxta omnes, de illo ederet : ergo *a fortiori* qui de honestate alicujus actionis dubitans, partem minus tutam amplecteretur, imprudenter ageret. Ergo. *Ita omnes theologi etiam probabilistæ.*

Hinc qui dubitat an mortaliter peccaverit, a Missa celebranda vel a Communionem abstinere debet, nisi prius reconciliatus fuerit.

Peccatum autem quod admittit homo cum conscientia dubia agens, ejusdem est speciei et gravitatis ac peccatum circa quod movetur dubium; ita enim affectus est ut peccatum illud saltem indirecte velit. Unde qui dubitat an talis actio sit peccatum mortale et sacrilegium, peccat mortaliter et sacrilegii fit reus eam faciendo, licet forte bona et sancta sit in se : in eo casu tamen penam ecclesiasticam non incurreret.

Diximus in propositione, *stante dubio practice practico*; quia si dubius, ope principii certi et reflexi, dubium deponere et conscientiam practice certam sibi efformare possit, sive per se, sive alios consulendo, partem minus tutam prudenter amplecti poterit; in moralibus enim ea sufficit certitudo qua prudens initur judicium, alioquin omnia turbarentur : *sic iterum omnes, exceptis nonnullis Jansenistis.*

Ignari, rustici et communiter simplices fideles conscientiam practice certam sibi efformabunt consulendo parochum, confessarium vel alium virum pium, gravem et doctum; juxta consilium ejus tuto agere poterunt. Idem facere possunt et debent scrupulosi etiam docti. Qui, omnibus ponderatis, vident sua dubia esse tantum negativa, vel inania, sine alia reflexione vel consilii petitione, statim agere possunt, et partem minus tutam eligentes, non peccabunt, quia habent conscientiam practice certam. Idem, et propter easdem rationes, dicendum

est de iis qui habent conscientiam perplexam inter affirmandum et negandum hæsitantem.

Patet ex dictis, licitum esse cum conscientia speculative dubia agere et partem minus tutam eligere; sufficit enim ut prudenter judicemus nos inter agendum non peccaturos: porro tale iudicium cum dubio speculativo non est incompatible; qui enim per principium reflexum, vel auctoritate parochi, confessarii alteriusve viri docti de honestate suæ actionis pronuntiat, non ideo de veritate rei in se iudicat: licet ergo practice sit certus, speculativum dubium tamen non deponit. Ergo.

CAPUT QUINTUM.

DE CONSCIENTIA PROBABILI ET IMPROBABILI.

I. NOTIONES PRÆVIÆ. — Conscientia probabilis ea est qua quis, gravi quidem, sed fallibili innixus fundamento, iudicat aliquam actionem esse bonam vel malam: improbabilis vero ea est quæ sufficienti non nititur fundamento, ut quis prudenter iudicare posset aliquam actionem esse bonam vel malam. Conscientia igitur probabilis reducitur ad opinionem.

Opinio generatim est apprehensio unius e duobus contradictoriis, cum formidine alterius.

Probabile, secundum vim nominis, est illud quod probari seu admitti potest: secundum definitionem rei, illud est quod gravi quidem, sed fallibili nititur fundamento. Versari potest in materia moribus extranea, v. g., in rebus physicis, vel in materia morali. Nunc de his tantum quæ ad mores pertinent tractamus.

Opinio probabilis, in materia morum, est actus intellectus quo quis gravi, sed fallibili fundamento innixus, iudicat aliquid esse licitum vel illicitum in se. Unde opinio probabilis eodem modo a conscientia probabili dif-

fert, quo conscientia speculativa a conscientia practica discrepat.

Opinio potest esse probabilis ab intrinseco, vel ab extrinseco. Est probabilis ab intrinseco, si gravibus nitatur momentis ex ipsa rei natura petitis; est vero probabilis ab extrinseco, si nitatur motivis ex auctoritate petitis, v. g., numero doctorum eam admittentium. Non tamen est probabilis nisi in quantum præsumitur illos graves habuisse rationes eam amplectendi : unde non tam numeranda sunt eorum testimonia quam ponderanda.

Opinio respective ad aliam considerata, potest esse probabiliior, minus probabilis, vel æque probabilis; communis, communior, vel minus communis; tutior vel minus tuta.

Opinio probabiliior ea est quæ gravioribus quam opposita nititur fundamentis : minus probabilis, levioribus nititur fundamentis quam opposita. Est autem æque probabilis, quando rationes hinc et inde, ad affirmandum et ad negandum, sunt æquales.

Opinio communis ea est quæ multos pro se habet doctores, non quoscumque, sed graves : dicitur autem communior, si majorem habeat numerum : et communissima si ab omnibus moraliter teneatur : minus communis vocatur, si a minori numero doceatur.

Opinio tutior ea est quæ tenet pro lege, seu affirmat legem existere, hoc a lege esse præceptum vel prohibitum : sic dicitur, quia magis removet a peccato. Opinio minus tuta est illa quæ tenet pro libertate, id est, quæ affirmat legem non existere, hoc vel illud non præcipi, aut non prohiberi, quæ proinde minus removet a peccato.

His notatis, varia examinabimus systemata de usu opinionum probabilium.

II. STATUS QUÆSTIONIS. — Tria certa sunt apud omnes theologos et patent ex supradictis. 1° Nunquam licet agere contra conscientiam aliquid præcipientem aut prohibentem.

2° Nunquam licet agere cum dubio practico de honestate morali suæ actionis.

3° Licitum est agere cum dubio speculativo, quoties agens, ope principii reflexi, dubium deponere et conscientiam practice certam sibi efformare potest.

Verum principiorum reflexorum theoria theologos in tres classes divisit. — Alii contendunt licitum esse sequi opinionem probabilem, licet minus tutam, et dicuntur *Probabilistæ*. Eorum effatum est: « Benignior, dummodo » probabilis. » — Alii e contra dicunt nunquam licere sequi opinionem minus tutam, si mere sit probabilis, et vocantur *Tutioristæ*. Eorum effatum est: « Certa vel tutior. » — Cæteri per mediam viam incedunt, et dicunt licere sequi opinionem minus tutam si probabilior sit, et in hoc differunt a tutioristis; sed exigunt ut sit vere probabilior, et per hoc a probabilistis secernuntur. Vocantur *Probabilioristæ*. Eorum effatum est: « Tutior vel » probabilior. »

Prima et secunda classis in plures alias subdividuntur.

Nota. Non extendunt suum systema probabilistæ et probabilioristæ ad quosdam casus speciales in quibus non sufficit ipsa probabilioritas. Sunt isti casus: 1° Quando agitur de procurando fine ad quem major aut maxima probabilitas non conducit; v. g., si agatur de iis quæ ad salutem necessaria sunt necessitate medii. 2° Quando agitur de requisitis ad valorem sacramentorum. Unde Innocentius XI, decreto 2 martii 1679, sequentem damnavit propositionem. « Non est illicitum in sacramentis » conficiendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiori, nisi id vetet lex, conventio » aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione » Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut episcopalis. » Quantumvis enim probabile sit talem materiam aut talem formam sufficere, si de facto Christus aliam determinaverit, validum non erit sacramentum. Licitum est tamen uti materia dubia in casu necessitatis, quia sacra-

menta sunt propter homines, et non homines propter sacramenta. 3° Quando agitur de illo qui ad tutiora adhibenda tenetur vel ex conventionē tacita aut expressa, vel ex voto, vel ex præcepto, quia omnia jura clamant servari pacta, promissiones et præcepta. 4° Quando agitur de damno proximi vitando, v. g., de sententia judiciali ferenda, de remediis infirmo applicandis, de contractu conficiendo vel exsequendo. Proximus enim habet jus strictum ut judex, medicus, notarius, advocatus, etc., partem sibi tutiorem amplectatur.

In sequentibus articulis examini subjicientur probabilismus, tutiorismus, probabiliorismus, et dabitur inter illa systemata quoad praxim conciliatio.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PROBABILISMO.

I. ORIGO ET HISTORIA PROBABILISMI. — Primus hujus doctrinæ patronus, saltem juxta multos, fuit Bartholomæus *Medina*, Hispanus, ordinis Prædicatorum, anno 1577, cui subscripsit *Bannez*, alter dominicanus, sanctæ Theresiæ confessor, in libro anno 1584 in lucem edito. Falsum est ergo Patres societatis Jesu fuisse *probabilismi* inventores. P. *Vasquez*, qui primus e Societate ei suffragatus est, scribebat anno 1598. Tunc illa opinio jam erat communis in Hispania. Primi ejus impugnatores fuerunt Jesuitæ; videlicet Ribellus, Comitulus, Andreas, Blancus sub nomine Candidi Philalethi, *Elizade*, *Etriz*, *Gonzalez* præpositus generalis, *Reginald*, Bellarminus, etc.

Ab anno 1577 ad 1610, nova hæc doctrina non multum adhuc invaluerat, et pauca numerabat opera in sui gratiam impressa. Sed a 1610 ad 1665 evasit fere ubique communis, tamen ut opinio, cui perplures et clarissimi viri contradicebant. A 1665 numerosiores et validiores habuit impugnatores, ubique decrevit, et in Galliis, præsertim post comitia generalia anni 1700, fere evanuit. *Probabilistæ* nonnulli, suis principiis inhærentes et de

consequentia ad consequentiam euntes, pervenerunt ad defendendas ut probabiles et tuto sequendas opiniones singulares, absurdas, scandalosam laxitatem inducentes, et principia morum subvertentes: v. g., sequentes: « Li-
 » citum est filio gaudere de parricidio parentis a se in
 » ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex
 » hæreditate consecutas. » — « Licet procurare abortum
 » ante animationem fetus, ne puella, deprehensa gravida,
 » occidatur aut infametur. » — « Regulariter occidere
 » possum furem pro conservatione unius aurei. » —
 « Tam clarum videtur fornicationem secundum se nul-
 » lam involvere malitiam, et solum esse malam quia in-
 » terdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videat-
 » tur. » Quæ propositiones ab Innocentio XI fuerunt
 damnatæ decreto 2 martii 1679.

Alii huc usque devenerunt ut affirmare non erubuerint propositionem suffragio unius doctoris gaudentem eo ipso probabilem fieri, atque licitum esse eam sequi in concursu alterius tutiori; et longe probabilioris. Quibusdam reclamantibus et exigentibus pro sufficienti probabilitate ab extrinseco suffragium sexdecim doctorum, sexdecim inventi sunt doctores qui affirmarunt opinionem suffragio unius doctoris innixam probabilem esse, sicque suffragium sexdecim doctorum requirentes ex propriis verbis convicti sunt.

Hinc innumeræ in libris et in scholis defensæ sunt perniciosæ et scandalosæ propositiones. Centum viginti septem numerantur apud *Bossuet*, t. VII, p. 363 et seq., quæ a Clero Gallicano anno 1700 variis censuris fuerunt affectæ. Non omnes tamen solum per nimiam laxitatem peccabant.

Recentius S. Ligorius, in Tractatu de *Conscientia*, cap. 2, n. 25 et seq., doctrinam probabilismi moderati fortiter ac longissime defendit, argumenta congerit, et conatur solvere objecta adversariorum qui acriter contra ejus doctrinam scripserunt etiam in Italia; additque, versus finem sui moralis Systematis, ad calcem Tractatus de Conscientia exstantis:

« Cum nostra hac tempestate viderim ita acriter adversus mitiorem sententiam reclamari, multoties hoc punctum ad trutinam diligenter revocavi, legens ac re-legens auctores omnes quotquot ad manus potui habere modernos, qui pro rigida sententia certabant, promptus a mea sententia desciscere statim ac non amplius certa mihi appareret; prout enim plures opiniones quas aliquando tanquam probabiles habui, postea non erubui eas reprobare, ita, imo tanto magis non erubuissem hanc sententiam, quæ majoris est momenti, retractare. Sed quo diligentius rationes nostræ sententiæ perpenderesategi, eo magis certæ mihi visæ sunt. »

Post mortem S. Ligorii, anno 1787, conflictus inter Tutoristas et Probabilistas utrinque moderatos non cessavit in Italia. Apud nos erat inauditus. Non nisi post finem imperii Napoleonis cœpit innotescere. Prima fronte læsit animos. Præsules, sacerdotes muneribus sacri ministerii incumbentes et seminariorum directores, ad illum suscipiendum imparati, communiter judicarunt duas opiniones contradictorias æqualiter probabiles, animam constituere in vero dubio, et pronuntiarent, juxta antiquam regulam ubique receptam, partem tutiorem eligendam esse. Ut probata non habebant argumenta in venerabili antiquitate inaudita, versus finem decimi sexti sæculi tantum excogitata, deinde toties repetita, quibus Probabilistæ conantur demonstrare dubium speculativum deponi et conscientiam practice certam efformari posse.

Ab eo tempore plures visi sunt parati ad defendendum systema probabilismi moderati quale S. Ligorius defendebat, et multi illud de facto adoptarunt in praxi, tanquam moribus præsentis sæculi magis accommodatum et saluti animarum favorabilius.

II. QUOTUPLEX SIT PROBABILISMUS. — Probabilismus, alius est damnatus, eorum scilicet, qui satis solidam non exigebant probabilitatem, aut probabilismi principia ad ea extendebant ad quæ extendi non debent. — Alius est benignus, eorum scilicet, qui dicunt licitum esse se-

qui opiniones minus tutas et simul minus probabiles. — Alius denique rigidus, seu æqui probabilismus, eorum scilicet qui existimant in concursu duarum opinionum æque probabilium, licitum esse sequi minus tutam.

III. PRINCIPIA REFLEXA PROBABILISTARUM. — Quæ successu temporis excogitaverunt principia probabilistæ, ad sex reduci possunt. 1° Qui probabiliter agit, prudenter agit. 2° Lex incerta certam obligationem inducere non valet. 3° Lex dubia non est sufficienter promulgata. 4° Lex dubia est lex invincibiliter ignorata. 5° In dubio melior est conditio possidentis. 6° Nimis onerosum esset adstringere hominem ad sequendam partem tutiorem in dubio, meritoque asseritur legislatoris voluntatem esse ut tunc lex desinat obligare.

Principium quo præsertim Probabilistæ innituntur ad deponendum dubium speculativum et efformandam conscientiam practice certam, est quod *lex dubia non obliget*: ideo veritatem illius demonstrare conantur sequentibus præsertim rationibus. 1° Omnes fatentur legem non obligare nisi fuerit sufficienter promulgata; quia cum sit regula et mensura actuum, debet innotescere, alioquin actus regulare non posset: atqui lex quæ, post maturum examen, remanet dubia, non est sufficienter promulgata; dici enim non potest legem existere, sed tantum quæstionem de illius existentia moveri: ergo tuto pronuntiatur eam non obligare in praxi. Id verum esse de lege divina, sive positiva, sive naturali, sicut de lege humana, contendit S. Ligorius, quia lex divina, etiam naturalis, non magis obligat in actu secundo, seu quoad praxim, quam lex humana, nisi cognoscatur, aut saltem moraliter cognosci possit: at ubi, maturo adhibito examine, dubium perseverat, lex non cognoscitur ut lex, sed duntaxat habetur dubium vel quæstio de lege. 2° Repugnat legem dubiam parere obligationem certam: at si, in dubio perseverante, partem tutiorem eligere teneremur, dicendum foret legem dubiam parere obligationem certam, *ut patet*: ergo. 3° Axioma, *In dubio melior est conditio possidentis*, ab omnibus admittitur, in utroque

jure, pro foro externo. Admittendum est pariter pro foro interno; nulla quippe est ratio cur regula morum in foro externo vera, in foro interno esset falsa. Porro, quando serio dubitamus an existat lex quæ hunc aut illum comprehendat casum, libertatem nostram possidemus; nam libertas restringi non potest nisi per legem: verum existentia legis non astruitur. *Illud autem dicitur licitum quod nulla lege prohibetur*, inquit S. Th., in 4 Sent. dist. 12, q. 2, art. 4, et ita expresse *Ferraris*, v^o *Conscientia*, n. 52, dicens hanc sententiam jam esse communio-riorem et receptam. Si, e contra, lex certo existeret et dubitaretur tantum de illius impletione, facienda aut præstanda esset res præscripta, vel dividenda pro ratione dubii, si divisibilis esset, quia lex possidet. 4° Non sufficit factum allegare, sed onus illud probandi incumbit alleganti: porro existentia legis est factum; ergo non sufficit allegare, sed necesse est probare illud existere. Ergo.

Ex his momentis concludunt Probabilistæ clarum esse legem dubiam conscientiam non ligare in actu secundo, id est quoad praxim. Unde in concursu duarum opinionum æque probabilium, suam conscientiam sic efformant practice tutam: Vere dubito et dubium excutere non valeo: at prudenter judicare possum legem dubiam obligationem non parere: ergo partem tutiorem eligere non teneor.

IV. EXAMINI SUBJICIUNTUR PRINCIPIA PROBABILISTARUM. — Palmare principium quo innixi sunt veteres Probabilistæ est « eum prudenter agere qui probabiliter agit. » Sed S. Ligorius cum multis recentioribus, illud rejicit tanquam aliis principiis fulciendum, vel probandum supponens.

Ad secundum principium responderi potest legem dubiam parere non posse obligationem certam ratione sui præcise, sed naturalem existere legem clare dictantem quid in hoc casu agendum sit, scilicet, partem tutiorem eligendam esse ad vitandum periculum peccandi. Nec valde proficiunt comparatione instituta inter revelationem dubiam quæ fidem sibi adscribere non potest, et legem

dubiam quæ similiter, juxta plures, obligare nequit. Dici enim potest in priori casu, fidem nec Deum honorare, cum ipsius objectum falsum esse posset, imo nec possibilem esse; in posteriori vero, obligationem partem tutiorem amplectendi solido niti fundamento, et eam voluntatis subjectionem Deum honorare, cum ipsius legi, cujus transgressio timetur, faveat.

Ad tertium principium responderi potest legem non esse sufficienter promulgatam ut obliget ratione sui, sed obligare ratione legis naturalis dictantis partem tutiorem in dubio eligendam esse. Videtur aliunde istud axioma Probabilistarum versari in ambiguitate et idearum confusione de promulgatione et de cognitione legis.

Ad quartum responderi potest dubium et ignorantiam invincibilem duas esse res plane diversas. Ignorantia invincibilis excludit omnem cognitionem sive certam sive incertam; dubium autem excludit tantum cognitionem certam. Diversi sunt eo ipso effectus utriusque.

Ad quintum opponuntur sequentia: 1° principium istud ex sua natura et origine non spectare nisi certas quasdam justitiæ materias. 2° Si in dubio lex aliquando possidet, quo abeunt alia axiomata Probabilistarum? 3° In dubio affirmari non potest nos libertatem possidere, cum præcise de illius possessione dubitetur: ad excutiendum istud dubium adhibendum foret principium certum quo inniteremur: atqui nullum datur principium certum quo innixi dubium excutiamus.

Principium sextum, restrictum ad casus ordinarios, in quibus nec proximi, nec societatis bonum periclitatur non apparet verisimilitudine destitutum. Quando enim inconvenientia quæ ex lege non observata sequi debent compensantur per incommoda quæ ex coarctata nimis libertate sequerentur, præsumi potest legislatoris voluntatem esse ut non teneamur legem observare.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE TUTIORISMO.

Quidam ex odio latissimi probabilismi, in oppositam abierunt extremitatem, dixeruntque non licere sequi opinionem probabiliorem, nec probabilissimam, sed minus tutam, in concursu minus probabilis, sed tutioris: vocati sunt *Tutioristæ*.

Alii cum Lovaniensibus, paulo minus rigidi, docebant licitum esse sequi opinionem minus tutam, modo esset probabilissima.

Tutiorismus damnatus fuit:

1° *Auctoritate Alexandri VIII*, qui decreto diei 7 decembris 1690, inter alias 30, sequentem damnavit propositionem: « Non licet sequi opinionem inter probabiles » probabilissimam. »

2° *Auctoritate cleri Gallicani*, qui, in comitiis anni 1700, sic se habet apud *Bossuet*, t. VII, p. 400: « Absit vero ut » probemus eorum errorem qui negant licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam. » Quamvis propositio condemnata contineat vocem *probabilissimam*, non dubium est sensum a Pontifice et a clero Gallicano intentum, ad majorem probabilitatem referendum esse, ita ut nimia Jansenistarum rigiditas reprobaretur.

3° *Auctoritate S. Thomæ*, qui, in 2 2, q. 70, art. 2, ait: « Certitudo non est quærenda in omni materia; in » actibus enim humanis super quibus constituuntur judicia et exiguntur testimonia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eo quod sint contingentia et variabilia, et ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ut in » pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat. » Non omnimoda igitur, secundum Doctorem angelicum, requiritur certitudo. Ergo major probabilitas sufficit.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PROBABILIORISMO.

Probabilioristæ docent : 1° contra Tutioristas licere sequi opinionem minus tutam, modo sit vere probabilior : 2° contra Probabilistas sive benignos, sive rigidos contendunt non licere sequi opinionem minus tutam, si tantum sit æque probabilis ac altera, et a fortiori si minus sit probabilis.

I. PROBABILIORISTÆ CONTRA TUTIORISTAS. — Primam propositionem probant Probabilioristæ tum auctoritate theologorum, qui omnes moraliter sic judicant; tum etiam ratione. Qui, aiunt, prudenter agit, non peccat : at qui ex majori probabilitate, omnibus perpensis, sese determinat, prudenter agit, etiam amplectendo opinionem minus tutam; sive quia merito assimilatur ignoranti invincibiliter actus malitiam, si qua adsit; sive quia prudenter agit, leve periculum contemnens; sive denique quia nimis onerosum esset adstringere hominem ad obtemperandum legibus, quando probabilius est eas non existere aut non applicari ad actum præsentem.

Dices : Major probabilitas periculum peccandi minuit quidem, sed non excludit : ergo non licet sequi, etc.

R. Dist. ant. Major probabilitas non excludit periculum peccandi materialiter, *conc.*; formaliter, *nego ant.* Etenim si actio quæ probabilius judicatur honesta, reipsa sit mala, erit peccatum materiale; sed peccatum illud non imputabitur, nec proinde erit formale. Quod enim fit secundum prudentiæ regulas, etsi malum sit in se, non imputatur ad peccatum : porro qui in actibus suis probabiliores sequitur opinionem, licet minus tutam, secundum regulas prudentiæ agit, et sapientiores homines in majoribus negotiis aliter non solent agere; nullus siquidem prætendit se absoluta donari certitudine in plerisque actibus vitæ suæ. Ergo, etc.

Certum est bonum esse, perfectionis aut securitatis

causa, tutiorem semper amplecti opinionem, etiam in conflictu cum probabiliori, sed minus tuta. Hic autem non examinamus quid in agendi ratione humana sit perfectius aut tutius, sed quid licitum vel illicitum.

II. PROBABILIORISTÆ CONTRA PROBABILISTAS. — Secundam propositionem probant Probabilioristæ 1° demonstrando insufficientia aut etiam falsa esse principia reflexa a Probabilistis admissa. Vide superius dicta.

2° *Rationibus theologicis.* — a) Lícite non agimus nisi prudenter judicemus honestam futuram esse actionem : at qui sequitur opinionem minus tutam et minus probabilem, prudenter judicare non potest suam actionem futuram esse honestam, cum graviores habeat rationes judicandi illam, e contra, futuram esse malam. — b) Opinio gravioribus impugnata rationibus, jam non est, respectu viri prudentis, vere probabilis, id est approbanda et in praxi sapienter sequenda. — c) In negotiis temporalibus alicujus momenti, ille certe non haberetur ut prudens qui, relicta parte tutiori ac probabiliori, partem minus tutam et minus probabilem eligeret; ergo *a fortiori* qui sic agit in negotio salutis. — d) Admissa sententia quæ tenet licitum esse sequi opinionem minus tutam et minus probabilem, modo judicetur vere probabilis, lugendæ inde profluent conclusiones : nam permultæ absurdæ et scandalosæ propositiones habitæ sunt ut vere ac solide probabiles; v. g., hominem non teneri actum perfectæ charitatis per totam vitam semel elicere, nisi in articulo mortis; licitum esse absolute desiderare mortem patris ob hæreditatem ejus proventuram; filium gaudere posse de parricidio a se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde secutas; virum equestrem, ad duelum provocatum, illud acceptare posse, ne timiditatis notam apud alios incurrat; concubinarium non teneri ejicere concubinam si, ea deficiente, nimis ægre vitam ageret, etc. Ergo, etc.; aliunde, etc. Ergo.

ARTICULUS QUARTUS.

CONCILIATIO QUOAD PRAXIM SYSTEMATUM THEOLOGICORUM DE
DELECTU OPINIONUM PROBABILIUM.

Theologi sæpe conati sunt conciliare simul Probabilismum et Probabiliorismum; sed impossibile videtur reducere ad unum systemata adeo contradictoria. Minor est difficultas, si agatur tantum de modo solvendi casus in praxi occurrentes.

Suarez hunc conciliationis modum proponit, Tract. de Act. hum., Disput. 12, sect. 5, n. 6. « Id agendum quod » juxta materiæ exigentiam et negotii qualitatem minora » habet incommoda, omnibus pensatis. Hoc inde patet » quia judicium practicum conscientiæ prudentiale est; » sed proprium prudentiæ principium est, in singulis ac- » tionibus id esse agendum quod minus habet incom- » modi; atque hoc modo hic etiam verum habet illud » principium : *in dubiis tutior pars est eligenda.* » Deinde hoc suum principium applicat Suarez dubiis juris et dubiis facti. Hinc in favorem libertatis pronuntiari potest, 1° si adsit consensus superioris expressus, aut saltem merito præsumptus. Cavendum tamen ne decipiat amor libertatis. 2° Si adsit conflictus legum et vitari debeat periculum gravius quam sit malum transgressionis materialis legis. Hinc scrupulosus potest, imo debet in dubio confessario obedire, etsi timeat violare præceptum, v. g., integritatis confessionis, breviarii, etc.; hinc in articulo mortis absolvuntur dubie dispositi, quia licet ex una parte religio prohibeat sacramenta exponi periculo profanationis et nullitatis, tamen ex altera parte charitas vetat ne exponatur salus æterna animarum pro quibus instituta fuerunt sacramenta.

Quæritur 1° quid agere debeat confessarius erga pœnitentem doctrinam Probabilistarum in praxi sequentem.

R. 1° Advertendum opiniones non esse in eodem gradu probabiles respectu omnium, nec constanter respectu

eiusdem personæ; earum enim probabilitas pendet a rationibus mentem plus minusve ad adhærendum inclinantibus: porro rationes quæ uni videntur graves, alteri videntur leves, et sæpe quæ visæ fuerant leves, post maturius examen eidem personæ videntur graves, aut vicissim, quæ judicabantur graves, apparent leves.

Qui fatetur opinionem minus tutam sibi videri minus probabilem, et tamen vult eam sequi, prudenter judicare non potest suam actionem futuram esse bonam; ergo saltem communiter absolvi non potest.

Idem dicendum est de eo qui fatetur se versari in dubio practico, et nihilominus partem minus tutam sequitur.

2º Absolvi non potest pœnitens sequi volens opinionem generaliter habitam ut erroneam, perniciosam, definitionibus aut praxi Ecclesiæ contrariam, etsi dicat eam sibi videri probabiliorē; quia sufficienti non nititur ratione ut conscientiam practice certam habeat. Excipitur si in inculpabili versetur ignorantia, et prudenter moneri non debeat, juxta quod diximus, t. III, in Tractatu de Pœnitentia, de obligatione monendi et erudiendi ignorantes.

3º Si vero opinio sit in materia apud doctores controversa et gravibus nitatur rationibus, confessarius judicans eam esse minus probabilem, exigere non potest ut pœnitens, præsertim doctus, qui illam habet ut probabiliorē, sententiam mutet; confessarius enim, ut in Tractatu de Pœnitentia diximus, non est opinionum judex; ipsius non est officium controversias auctoritate sua dirimere.

Queritur 2º quid sentiendum sit de Probabilismo S. Ligorii.

R. 1º. Probabilismus moderatus, a S. Ligorio tam perseveranter defensus, est in materia controversa; multos habuit adversarios, sed etiam multos patronos: nunquam fuit damnatus, nec aliqua sententia vel indirecte læsus. Innocentius XI, decreto 2 martii 1679 superius relato, damnavit quidem usum opinionis probabilis in

conferendis sacramentis, vel tenuis probabilitatis; sed in eodem decreto jussit omnibus ut « caveant ab omni » censura et nota, nec non a quibuscumque conviciis » contra eas propositiones quæ adhuc inter catholicos » hinc et inde controvertuntur, donec a Sancta Sede re- » cognitæ sint, et super iisdem propositionibus judicium » proferatur. »

Imo, Pius VII, die 10 maii 1803, confirmavit decretum S. Congr. Rit. declarantis quod, cunctis operibus S. Alphonsi Mariæ a Ligorio, tam impressis quam manuscriptis, serio examinatis, *nihil in eis censura dignum repertum fuerit*. Leo XII, per breve diei 19 febr. 1825, laudavit D. *Marietti*, typographum Taurin., dicens illum de religione optime meritum esse, opera sanctissimi et doctissimi S. Alphonsi a Ligorio colligendo et in lucem edendo. Et S. Pœnitentiaria ab eminenti cardinali *de Rohan*, archiepiscopo Vesunt., anno 1831, consulta, 1° *utrum sacræ theologiæ professor opiniones, quas in sua theologia morali profitetur B. Alphonsus a Ligorio, sequi tuto possit ac profiteri?* 2° *An sit inquietandus confessarius qui omnes B. Alphonsi a Ligorio sequitur opiniones in praxi sacri Pœnitentiæ tribunalis, hac sola ratione quod a Sancta Sede Apostolica nihil in operibus ejus censura dignum repertum fuerit? Confessarius, de quo in dubio, non legit opera B. doctoris nisi ad cognoscendum accurate ejus doctrinam, non perpendens momenta rationesve quibus variæ nituntur opiniones; sed existimat se tuto agere eo ipso quod doctrinam, quæ nihil censura dignum continet, prudenter judicare queat sanam esse ac tutam, nec ullatenus sanctitati Evangelicæ contrariam,* respondit die 5 julii 1831 :

« *Ad primum quæsitum : Affirmative, quin tamen inde* » reprehendi censeantur qui opiniones ab aliis probatis » auctoribus traditas sequuntur.

» *Ad secundum quæsitum : Negative, habita ratione* » mentis Sanctæ Sedis circa approbationem scriptorum » servorum Dei ad effectum canonizationis. »

Card. *de Rohan* hanc S. Pœnitentiariæ responsionem

præsentavit, die 22 julii ejusdem anni, summo Pontifici Gregorio XVI, regnanti, qui eam approbavit, et laudavit propositum quod Sua Eminentia ei manifestavit, dictam responsionem publicam in sua diœcesi faciendi atque pastoralis instructione fulciendi.

2° Constat igitur licitum esse probabilismum S. Ligorii rationibus impugnare, sicut omnem propositionem disputationibus hominum relictam, sed a nemine damnari posse ut erroneum vel periculosum. Unde confessarius exigere non potest : — a) a sacerdote sacramentum Pœnitentiæ juxta principia S. Ligorii exercente, ut suam agendi rationem mutet ; — b) nec a quolibet pœnitente ut, in concursu duarum opinionum æque probabilium, tutiorem semper amplectatur, modo persuasum habeat se in tali concursu opinionem minus tutam sequi posse. *A fortiori* pœnitentem opinioni vere controversæ bona fide adhærentem, de opposita non cogitantem, exhortari quidem posset ad partem tutiorem, si prævideret sua consilia ei profutura esse : at injuste absolutionem ei denegaret, quia non habet jus gravia imponendi onera sine certo fundamento. Unusquisque tutiorem partem in eo casu pro se eligens, optime agit ; verum nullus hanc praxim tanquam de obligatione aliis præscribere potest. In hoc multi confessarii errarunt, tutius a suis pœnitentibus semper exigere volentes, dum minus tuta sæpe sibi permittebant.

3° Hac regula recte intellecta et ab omnibus admissa, uniformitas tam optabilis inter confessarios multo facilius obtinetur. Si enim unusquisque propriam opinionem pœnitenti imponere possit aut debeat, tot ferme erunt decisiones sibi oppositæ quot confessarii, et inde magna fidelium perturbatio vel scandalum : si vero omnes conveniant pœnitentem in materiis controversis ad partem tutiorem cogi non posse per absolutionis denegationem, cum facile judicari possit an sententia communiter habeatur ut controversa, cuncti fere in omnibus erunt sibi concordēs quoad absolutionis concessionem vel denegationem.

4º Non pauci hoc principium procul rejiciunt tanquam ad nimiam morum laxitatem deducens : nos e contra contendimus illud pietati fidelium et saluti peccatorum multum favere; confessarius enim hac doctrina imbutus, et vero gloriæ Dei ac animarum salutis zelo accensus, pœnitentes ad tutiora, imo et ad sublimiora virtutis culmina hortabitur, secundum illorum conditionem, capacitatem et dispositiones, nec tamen a sacramentorum participatione, saltem in Paschate, arcebit eos qui id tantum quod stricte præcipitur facere volunt. Dum ecclesiam et sacrum tribunal identidem adeunt, aliqua semper remanet spes eos ad meliorem adducendi frugem : nihil vero expectandum est ab iis qui intempestiva severitate repulsi, sacramenta deserunt; in vitia magis ac magis labuntur, obdurescunt et frequenter in impœnitentia finali perçunt.

Audiamus, sub fine hujus quæstionis, S. Alph. a Ligo-
rio, cui libenter annuimus :

« Cæterum protestor quod sicut confessarios illos non
» approbo qui, nimiae austeritati adhærentes, facile dam-
» nant usum plurium opinionum quæ gravi fundamento
» nituntur : ita contra neque approbare possum eos qui
» de facili opiniones sine certo fundamento tanquam pro-
» babiles acclamant. Confessarius, antequam aliquam
» opinionem amplexetur, tenetur utique intrinsecas ratio-
» nes perpendere, et cum ei occurrit ratio aliqua convin-
» cens pro tutiore opinione, cui adæquatam responsionem
» suppetere non aspicit, tunc oppositam minus tutam
» amplecti non potest, quamvis plurimorum doctorum
» auctoritas ipsi faveat, modo auctoritas non sit tanti
» ponderis, ut videretur ei magis quam rationi apparenti
» deferendum.

» Quantum ad praxim deligendi opiniones, quæri so-
» let an expediat rigidas aut benignas præferre? Respon-
» deo : Ubi agitur de removendo pœnitente a periculo
» peccati formalis, confessarius debet, generaliter lo-
» quendo, et inquantum christiana prudentia suggerit,
» benignis opinionibus uti; ubi vero opiniones benignæ

» proximiùs reddunt periculum formalis peccati, prout
 » sunt nonnullæ auctorum opiniones, v. g., quoad vi-
 » tandas occasiones proximas, et aliæ hujus generis, tunc
 » semper expedit ut confessarius utatur, imo dico quod
 » ipse, ut medicus animarum, tenetur uti opinionibus
 » tutioribus, quæ pœnitentes ad se servandos in statu
 » gratiæ conducunt.

» Nescio autem quomodo possit cum bona conscientia
 » doceri, generice loquendo, quod pœnitenti qui, ob con-
 » fessionem suarum culparum jus certum ad absolutio-
 » nem jam fuerit adeptus, possit ipsa ei negari, eo quod
 » pœnitens inter duas æqualis ponderis opiniones nolit
 » tutiorem sequi. Hic est rigor ille quem immodera-
 » tum et injustum procul dubio reputo et reprobò, cum
 » austeritas hæc causa esse potest ut plures animæ dam-
 » nentur. »

Sedulo ponderentur hæc principia, et manifestum erit
 ea ad nimiam laxitatem non deducere.

FINIS TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

Lex a *ligando* ortum ducens, juxta S. Thom. 1 2, q. 90, art. 1, quia *obligat ad agendum*; vel a *legendo*, juxta alios, quia ordinarie scribitur et legenda est, defini potest: *Præceptum commune, justum, stabile, ad bonum publicum spectans, ab eo qui curam communitatis habet latum, obligans subditos post sufficientem promulgationem.*

Dicitur 1° *præceptum*; quæ vox tenet locum generis; per illud quippe lex convenit mandatis a quovis superiore, respectu unius aut plurium inferiorum, pro casu privato latis: unde omnis lex est præceptum, sed omne præceptum non est lex.

2° *Commune*; quo verbo lex a mandatis secernitur: debet ergo omnem communitatem, vel saltem omnia communitatis membra ejusdem conditionis, ut clericos, magistratus, milites, etc., obligare.

3° *Justum*, quia injustum præcipi non potest.

4° *Stabile*; si enim princeps aliquid ad breve tempus juberet, puta ne quis tali die cum armis exiret, hoc mandatum rationem legis non haberet.

5° *Ad bonum publicum spectans*; cum enim lex sit generalis, eo ipso in utilitatem generalem cedere debet.

6° *Ab eo qui curam communitatis habet latum*; lex quippe, cum sit mandatum, est actus jurisdictionis: ab eo solo igitur qui auctoritatem habet in totam communitatem ferri potest.

7° *Obligans*; per hoc verbum differt a consiliis quæ ratione sui sub peccato non obligant.

8° *Subditos*; quia superior eos qui sibi non subjiuntur ligare non potest.

9° *Post sufficientem promulgationem*; lex enim invincibiliter ignota obligare non posset : necesse est ergo ut innotescat, ac consequenter ut convenienti modo promulgetur.

Duplex distinguitur lex in genere, divina scilicet et humana, de quibus seorsim disserendum est.

PARS PRIMA.

DE LEGE DIVINA.

Lex divina, quæ videlicet Deum habet auctorem, dividitur in æternam, naturalem et positivam.

CAPUT PRIMUM.

DE LEGE ÆTERNA.

I. QUID SIT LEX ÆTERNA. — Lex æterna est dictamen divinæ rationis, præscribens quid creatura rationalis necessario teneatur agere vel omittere.

Bonum et malum morale essentialiter differunt : Deus eorum principia necessario cognoscens, bonum approbat et malum improbat, vultque ut omnis creatura rationalis ad faciendum bonum et fugiendum malum teneatur. Unde S. Aug., l. 22, contra Faustum, cap. 27 : « Lex » æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans. » Et S. Th., 1^a 2^a, q. 93, art. 1 : « Lex æterna nihil aliud est

» quam ratio divinæ sapientiæ, secundum quod est directiva omnium actuum et actionum. »

II. DE EXISTENTIA LEGIS ÆTERNÆ. — Existere hujusmodi legem nemo ambigere potest : ab illa omnis ordo existens vel possibilis derivatur proindeque omnis lex, sive divina, naturalis aut positiva, sive humana, ecclesiastica vel civilis; tum quia legi æternæ seu ordini conformis esse debet, tum quia omnis potestas legislativa venit a Deo, tum quia lex æterna per rationem aut fidem innotescens dictat legislatoribus quid præscribere vel prohibere conveniat.

Angeli et beati in cœlo legi æternæ seu supremæ rationi Dei subjiuntur, non vero proprie Deus, quia subjectio supponit superiorem : Deum autem habere superiorem repugnat; non tamen legi æternæ derogare potest, v. g., mentiundo, etc., quia, ut summe sapiens, sanctus, una voce, infinite perfectus, a bono et recto vi naturæ suæ nunquam excidit.

CAPUT SECUNDUM.

DE LEGE NATURALI.

Lex naturalis est *participatio legis æternæ in creatura rationali*, ait S. Th., 1 2, q. 91, art. 2. Unde dici potest divina quia a Deo venit; et simul naturalis, quia naturæ nostræ ita inhæret, ut homo rationalis sine illa concipi non possit : Deus ipse eam primis parentibus nostris manifestavit, et notitia ejus per traditionem atque per novas revelationes transmissa est.

Hic inquirendum est 1º an lex naturalis existat; 2º quæ præcepta ad illam pertineant; 3º quomodo innotescat et obliget; 4º an mutari possit, et 5º quid sit jus gentium.

ARTICULUS PRIMUS.

AN LEX NATURALIS EXISTAT.

Qui negant bonum et malum morale inter se differre, ut *Hobbes*, *Spinoza*, *Helvetius*, *La Metterie*, *d'Holbach*, etc., eo ipso legem naturalem tollunt : cæteri vero bonum et malum essentialiter differre confitentes, dari legem naturalem, prout eam definivimus, asserunt.

Prob. Scriptura sacra, testimonio SS. Patrum, consensu populorum et doctorum.

1° *Scriptura sacra*. Rom. II, 14 et 15 : *Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium red-dente illis conscientia ipsorum*. Estius et plures alii contra alios non paucos, arbitrantur hunc textum non de gentibus Christum ignorantibus intelligendum esse, bene vero de gentibus ad fidem conversis : at omnes fatentur ibi sermonem esse de lege naturali nobis impressa et a lege Moysis distincta. Ergo 1°.

2° *Testimonio SS. Patrum*. S. Aug., Serm. 25 in Ps. cxviii, n. 4, postquam retulit textum B. Pauli, ut de lege naturali apud gentes infideles intelligendum, addit, « Numquid autem lex ista naturalis non erat in populo » Israel? Erat plane, quoniam et ipsi homines erant. Sine » lege autem naturali essent, si præter naturam humani » generis esse potuissent. » Ergo existit lex naturæ nostræ inhærens. S. Ambros., l. 5 Epist. : « Ea lex non » scribitur, sed innascitur; nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis » exprimitur. » Ergo 2°.

3° *Consensu populorum*. Omnes quippe populi unanimiter censuerunt quasdam actiones esse bonas et alias esse malas, v. g., bonum esse pauperi et infirmo succurrere, malum autem eum opprimere, verberare, spoliare,

trucidare, etc. *Vide quæ diximus in Philosophia morali, cap. 1, art. 1. Ergo 3°.*

4° *Idem constat consensu omnium doctorum, quorum multi, inter quos S. Th., de lege naturali ex professo disseruerunt. Ergo 4°.*

Objecta quæ hic proponi possent, diluimus in loco Philosophiæ citato.

ARTICULUS SECUNDUS.

QUÆ PRÆCEPTA AD LEGEM NATURALEM PERTINEANT.

Patet ex definitione legis naturalis omnia præcepta, in essentiis rerum fundata, ad eam pertinere, seu eam constituere; nam una est in se, sed, ratione materiæ circa quam versatur, plura continet præcepta quæ dividuntur in primaria, secundaria et remota.

Primaria ea sunt quæ primo intuitu vel sola verborum expositione innotescunt, et apud omnes sunt eadem, non solum secundum rectitudinem, ut ait S. Th., sed etiam secundum notitiam, v. g. : *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris : Deus est diligendus ; Parentes sunt honorandi.*

Secundaria ea sunt quæ ex primariis immediate et evidenter deducuntur, v. g. : *Non est furandum ; Solus Deus est adorandus, etc.*

Remota illa sunt quæ, mediantibus ratiociniis, ex primariis deducuntur, v. g. : *Usura moderata est injusta ; Vana observantia est reprobata.*

Certum est 1° omnia hæc præcepta etiam remotiora in essentiis rerum pariter fundari, et legis æternæ participationem esse ; 2° eadem esse apud omnes quoad rectitudinem, non vero quoad notitiam, quia aliis plus, aliis minus innotescunt, ratione ingenii, educationis, studiorum, consuetudinis, cupiditatum, etc. ; 3° licet communia in se, multas admittere exceptiones in individuis, propter particularia impedimenta : v. g., *Reddendum est depositum*, est principium generale ; at si reddi non pos-

set sine gravi detrimento, aut si peteretur ad pravum finem, puta ad nocendum patriæ, redditio differenda esset, vel saltem eam differre liceret,

ARTICULUS TERTIUS.

QUOMODO LEX NATURALIS INNOTESCAT ET OBLIGET.

I. DE NOTITIA LEGIS NECESSARIA UT OBLIGET. — Deus impossibilia non jubet : unde repugnat nos teneri lege prorsus ignota : lex igitur naturalis sub peccato non obligat, nisi cognoscatur vel cognosci possit, ita ut culpa nostra tantum ignoretur.

Innotescit autem 1° per conscientiam, quæ nihil aliud est quam lumen naturale a Deo nobis impressum, et dictans quid faciendum sit vel omittendum, in particulari; 2° per traditionem; principia enim legis naturalis a Deo primis parentibus nostris manifestata, per sensum communem ad nos transmissa sunt; 3° per gratiam interiorius nos illustrantem; 4° per revelationis documenta; 5° per Ecclesiæ definitiones; 6° per doctorum sententias.

II. DE IGNORANTIA QUÆ VERSARI POTEST CIRCA LEGEM NATURALEM. — Apud omnes constat legem naturalem invincibiliter ignorari non posse, quoad primaria et secundaria ejus præcepta, ab eo qui perfectum habet usum rationis; error quippe circa hujusmodi veritates, data seria attentione, facile detegitur ab iis qui in societate vivant, et de iis solis agitur.

At non ita patet conclusiones ejus remotas ab omnibus cognosci posse. Plurimi, ut *Boudart*, *Steyaert*, *Daelman*, *Dens* aliique Lovanienses doctores, fatentur quidem dari ignorantiam circa has conclusiones, quæ a peccato mortali excuset, non vero quæ omnem tollat culpam : nam inquiunt, Deus permittere non potest, ut ea quæ essentialiter mala sunt, invincibiliter ignorentur ab hominibus ratione præditis et in necessitate agendi constitutis : unusquisque ergo sedulo attendens, reflectens, studens,

consulens et orans, aut percipiet non agendum, aut a necessitate agendi removebitur.

Cæteri vero contendunt dari ignorantiam invincibilem circa conclusiones legis naturalis remotas, et quidem merito; hæc enim ignorantia est invincibilis quæ a sanctissimis viris superari non potuit: atqui talis datur ignorantia circa conclusiones legis naturalis remotas: v. g., S. Thomas docet judicem damnare posse reum juridice convictum, quem scientia privata scit innocentem; S. Bonaventura hoc negat: alteruter necessario errat, et tamen dici non potest utrumque non fecisse quod in se erat ad cognoscendam veritatem: ergo.

Similiter fieri potest ut præcepta secundaria invincibiliter ignorentur circa eas quas pati possunt exceptiones in particularibus: v. g., invincibiliter non ignoratur furtum esse illicitum, sed quidam bona fide sibi persuadere potest illud esse licitum ad subveniendum tali vel tali indigenti.

Ut autem recte judicetur an ignorantia circa legem naturalem sit vincibilis, vel invincibilis, plurima attendenda sunt, scilicet: 1° natura præcepti quod ignoratur; 2° status personæ illud ignorantis, quia rusticus, v. g., in crassitudine educatus, multa ignorat quæ alii plures ignorare nequeunt; 3° mores ejus et studium in inquirenda veritate; 4° desiderium bene agendi atque malum fugiendi.

III. DE NATURA OBLIGATIONIS QUÆ ORITUR EX LEGE NATURALI. — Nullum est dubium quin lex naturalis stricte obliget sub peccato mortali vel veniali, juxta materiam et circumstantias: nam 1° datur discrimen essentielle inter bonum et malum morale; vanum autem foret istud discrimen, si nulla esset obligatio faciendi bonum et fugiendi malum; 2° Deus, qui est suprema ratio et auctor legis naturalis in nobis impressæ, necessario præcipit bonum et vetat malum fieri; 3° ita judicant omnes legislatores omnesque populi universæ terræ. Ergo.

Ex natura præcepti et variis adjunctis pronuntiatur, quantum moraliter fieri potest, an transgressio legis na-

turalis sit peccatum mortale, aut veniale, an vero prorsus excusetur, si nempe ignorantia sit invincibilis.

ARTICULUS QUARTUS.

AN LEX NATURALIS MUTARI POSSIT.

Fieri potest legem naturalem aliquo modo mutari quoad casus particulares; quia fieri potest ut aliquid particulare præcipiat vel prohibeat quod antea nec præcipiebat nec prohibebat : v. g., supposita lege positiva, sive principis, sive Ecclesiæ, lex naturalis vult illam observari; eadem lege sublata, lex naturalis in eo casu applicationem non habet. Ergo.

Verum petitur an mutari possit quoad principia generalia : v. g., parentes honorabis, furtum non facies, humanis legibus obtemperabis.

R. negative. Si enim mutari posset, vel per derogationem, vel per dispensationem : atqui stricte loquendo neutrum dici potest.

1° *Non per derogationem*; in eo quippe consisteret hæc mutatio quod aliquid in se bonum vel malum, præceptum vel prohibitum, tale esse desineret : atqui hoc repugnat, cum de rerum essentiis agatur. *A fortiori* repugnat totam legem naturalem abrogari. Ergo 1°.

2° *Non per dispensationem*; in hoc enim sita est dispensationis essentia, quod obligatio legis in favorem alicujus personæ, circumstantiis in eodem statu manentibus, relaxetur : atqui talis relaxatio legis naturalis stricte fieri non potest, ne quidem a Deo, quia Deus rerum essentias mutare non potest, efficiendo, v. g., ut liceat ipsum blasphemare, parentes conviciis impetere, proximum injuste lædere, etc. Ergo 2°.

Diximus *stricte*; quia Deus, in iis quæ ipsius dominio subjiciuntur, circumstantias mutando, efficere potest ut obligatio antea existens relaxetur, sicque a lege naturali aliquo sensu dispensare. Hinc, cum sit supremus dominus omnium vitæ, bonorum et jurium, potuit jubere

Abraham ut immolaret filium, permittere Hebræis ut vasa Ægyptiorum auferrent, usuras a gentibus exterminandis exigent, matrimonia per libellum repudii dissolverent, plures uxores simul haberent, hostes trucidarent, etc. Nunquam vero illis permisit, nec permittere potuit ut licite blasphemarent, murmurarent, idolis servirent, etc., quia materia hujusmodi præcepti dominio ejus non subjicitur.

ARTICULUS QUINTUS.

DE JURE GENTIUM.

Jus gentium non stricte est naturale, sed a naturali proxime derivatur ipsoque fundatur. Illius præcepta non inferuntur necessario a lege naturæ, sed in iis consideratur utilitas omnium societatum, conformitas ad universalia et prima principia naturæ. Sic vocatur, quia apud omnes gentes receptum, eas erga se invicem ordinat, sicut jus civile ordinat subditos ejusdem regni. Unde recte definiri potest : *Jus apud omnes vel saltem apud plurimas gentes consuetudine introductum.*

Omnes jurisperiti et theologi, omnesque populi christiani et infideles non omnino barbari, existentiam hujusmodi juris agnoscunt, et ad illud referunt bonorum divisionem, regnorum institutionem; jura belli et pacis, immunitates legatorum, etc.

Jus istud, consuetudine generali introductum, est velut contractus libere initus, quem Deus ordinis conservator et ultor observari jubet : qui ergo illud violant, contra legem naturalem graviter peccant, et velut infames ac publicæ tranquillitatis hostes ubique merito habentur.

Cum tamen in essentiis rerum stricte non fundetur, varietates admittere potest : unde, v. g., jus captivos retinendi aut vendendi hostes in bello deprehensos, olim fuit generale; nunc apud Christianos est abolitum, non vero apud Mahumetanos.

CAPUT TERTIUM.

DE LEGE DIVINA POSITIVA.

Lex divina positiva ea est quæ libera Dei voluntate extra nos ponitur, per oppositionem ad legem naturalem quæ in nobis imprimitur. Duplex est, vetus scilicet et nova.

ARTICULUS PRIMUS.

DE LEGE VETERI.

Lex vetus, quæ dicitur vetus Testamentum, omnia continet præcepta quæ a Deo hominibus fuerunt data, ante Moysen, per Moysen, et post Moysen. Certum est Deum primis parentibus nostris locutum fuisse eosque docuisse quid credere, quidve agere deberent. Positivum eis dedit præceptum de fructu arboris scientiæ boni et mali non edendo et probabiliter de sacrificiis offerendis, cum, ex Gen. vii, 2 et 8, existeret distinctio inter animalia munda et immunda. Eisdem parentibus per peccatum lapsis pœnam irrogavit subeundam, futuram promisit redemptionem, et simul quoddam instituere debuit contra peccatum originale remedium.

Posteriores eorum, peccato infecti, in tantam proruerunt corruptionem, ut Deus inierit consilium eos per diluvium universale delendi et totum genus humanum renovandi. Noe, arca egredienti, anno 1656, jussit ut a carnibus cum sanguine abstineret : non est dubitandum quin multa eum circa primævam religionem docuerit.

Descendentes ejus in turpissimos similiter prolapsi sunt errores : Deus vocavit Abraham circa annum 2086, fœdus cum illo iniit, et mandatis jam existentibus novum addidit, scilicet præceptum circumcisionis. Cum

pauca tunc exstiterint præcepta positiva, intervallum ab Adamo usque ad Moysen dicitur tempus legis naturæ.

Tandem versus annum 2513, prodiit Moyses, cujus ministerio Deus usus est ad promulgandam legem in Pentateucho contentam; quæ proprie dicitur Lex vetus, Lex Mosaica, et triplicis generis complectitur præcepta, nempe moralia, cæremonialia et judicialia. Moralia ea dicebantur quæ, in lege naturali fundata, spectabant ad mores juxta regulas justitiæ informandos: talia erant decem Decalogi præcepta.

Cæremonialia ea erant quibus præscribebantur ritus ad cultum divinum ordinati, ut præcepta de sacrificiis, sacramentis et festivitatibus.

Præcepta judicialia illa erant quibus res politicæ et temporales determinabantur: alia spectabant ad principes relative ad subditos; alia ad subditos relative ad se invicem; alia ad populum Israeliticum relative ad extraneos; alia ad domesticos.

Paucis verbis nobis dicendum est de veteris Legis bonitate, destinatione, obligatione et cessatione.

§ I. — De veteris Legis bonitate.

Discipuli Simonis magi, Cerdonistæ, Marcionistæ et Manichæi arbitrabantur veterem Legem esse opus mali principii, ideoque malam. Jansenius contendit eam magnam fuisse comœdiam respectu Legis novæ, et ea intentione datam ut Judæi fierent prævaricatores, atque suo exemplo Christianos erudirent, ostendendo quid possit homo gratia destitutus.

PROPOSITIO.

Lex vetus Deum habuit auctorem et bona erat in se.

Prob. 1° Deum habuit auctorem: Moyses enim semper loquitur nomine Dei, dicens: Deus sic locutus est; Dixit

ad me Dominus; Hæc dicit Dominus, etc. ; innumeris prodigiis demonstrat se a Deo illuminari, doceri et dirigi; repugnat quippe Deum veris prodigiis impostores adjuvare. Ergo 1°.

2° *Fuit bona* : quod constat Scriptura sacra , omnium consensu, et ratione. — a) *Scriptura sacra*. Ps. cxviii, 8 : *Lex Domini immaculata convertens animas..... præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*. B. Paulus , Rom. vii, 12 : *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum*. Nihil expressius desiderari potest. — b) *Omnium consensu* : exceptis enim paucissimis hæreticis, omnes Christiani semper crediderunt veterem Legem in se bonam esse. — c) *Ratione*. Probavimus hanc Legem Deum habuisse auctorem : ergo necessario bona est ; quod etiam per partes et singula expendendo probari posset, ut a pluribus factum est. Ergo 2°.

Valde est tamen imperfecta respectu Legis novæ, quæ gratiam non tantum significat, sed continet et producit : unde Apostolus , Hebr. vii, 18 : *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit Lex*.

Dices 1° : Rom. iv, 15, legitur : *Lex iram operatur* ; et II Cor. iii, 7 et 9, Lex vocatur *Ministratio mortis et damnationis*. Ergo non est bona.

R. Dist. Lex operatur iram et vocatur ministratio mortis, occasionaliter, quia Judæi ea abusi sunt, *conc.* ; ex natura sua, *nego*. Quamvis enim Lex gratiam non contulerit, optimas agendi regulas tradebat, et Deus gratiam ea bene utentibus intuitu futurorum Christi meritorum conferebat : ergo in se bona erat, et Judæi illi non obsequentes, magis fiebant rei coram Deo, sicque Lex eo sensu operabatur iram et mortem.

Aliunde Apostolus, in locis objectis et in pluribus aliis, Judæos ad fidem conversos a ritibus veteris Legis retrahere volens, totus est ut ostendat Legem novam illi multo præstare : ideo describit effectus novæ Legis, qui sunt gratia, justificatio, meritum, filiorum adoptio, vita æterna ; cum autem vetus esset vacua, eam, per opposi-

tionem, repræsentat ut causam iræ et ministrationem mortis. Non tamen concludendum Legem esse malam. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit.* Rom. VIII, 7. Ergo.

Dices 2º : Deus Ezech. xx, 25, ait : Dedi eis præcepta non bona, in quibus non vivent. Ergo.

R. Nego conseq. Nam in eodem capite, versibus præcedentibus, Deus exprobrat Judæis quod ipsius præcepta, *quæ faciens vivet homo*, violaverint : testatur se propterea eos tradidisse ritibus idolorum permittendo ut in idololatriam laberentur, vel gentibus quæ gravibus præceptis eos opprimebant : ergo verba citata de præceptis Mosaicis non intelligenda sunt.

Aliæ difficultates ex imprecationibus, hostium exterminatione, pœna talionis, etc., petitæ, in Tractatu *de Vera religione*, 2ª parte, capite 3, solvuntur.

§ II. — De veteris Legis destinatione.

Constat, ex dictis, Legem veterem Deum habuisse auctorem, ac proinde bona intentione fuisse concessam. Unde illi assignari non potest finis a Jansenio excogitatus, quia repugnat Deum optimum et summe sapientem sic Israelitis illuisse, eosque ad peccatum inducere voluisse.

PROPOSITIO.

Deus veterem instituit Legem ut vias ad suscipiendum Redemptorem promissum præpararet.

Prob. Scriptura sacra, SS. Patrum testimoniis, et ratione.

1º *Scriptura sacra.* B. Paulus, Rom. x, 4 : *Finis enim Legis Christus ad justitiam omni credenti*; et I Cor. x, 11 : *Omnia in figura contingebant illis* (Hebræis) : sensus est, institutiones veteris Legis fuisse typos et signa mysteriorum novæ Legis. Vide Estium in hunc locum. Ergo 1º.

2° *SS. Patrum testimoniis.* S. Justinus, Dial. cum Tryph., n. 42 : « Omnia a Moyse instituta enumerans, » demonstrare possum imagines, et signa, et prænuntiationes fuisse tum eorum quæ Christo eventura erant, tum eorum qui in eum credituri prænoscebantur, tum eorum similiter quæ Christus ipse factururus erat. »

S. Aug., lib. de Diversis quæst., plura refert veteris Testamenti facta Christum prænuntiantia, et concludit : « Longum est commemorare singula, cum ita concludat » Apostolus et dicat : *Hæc autem in figura contingebant illis.* » Ergo 2°.

3° *Ratione.* 1° Cum Christus ex Juda, Jacob, Isaac, Abraham, etc., descendere deberet, necesse erat ut populus Israeliticus non deleteretur, cum aliis non misceretur, suas genealogias accurate servaret; porro hunc finem Deus per veterem Legem obtinuit; 2° multæ sunt relationes inter veterem et novam Legem, quæ casu fortuito contingere non potuerunt. Ergo. Utilissime legetur circa finem hunc legis, *Tractatus de Adventu Christi*, a doctissimo P. Thomassin.

Deus insuper sibi proposuit spirituales populi sui reformationem et æternam ipsius felicitatem : ideo præcipua legis naturalis capita per Decalogi præcepta renovat, vitia condemnat, virtutes commendat, fidem in Mediatorem implicate excitat et transmittit. Hinc pater Tobias filio ait, II, 18 : *Filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo.*

Hinc etiam Lex vetus actus internos præcipiebat, ut amorem Dei ex toto corde, Deut. VI, 8; vel prohibebat, v. g., odium proximi, concupiscentiam uxoris proximi vel rei alienæ, Exod. XX, 17.

Notandum 1° populum Dei spe boni temporalis vel metu pœnarum hujus vitæ sæpe excitatum fuisse : alia tamen motiva supernaturalia non excludebantur.

Notandum 2° justitiam vi Legis nunquam fuisse obtentam, sed intuitu futurorum Christi meritorum. Unde

Apostolus, Gal. II, 16 : *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus Legis, nisi per fidem Jesu Christi.... ex operibus Legis, non justificabitur omnis caro.*

§ III. — De obligatione Legis veteris.

Certum est præcepta moralia omnes semper obstrinxisse gentes, non quatenus erant præcepta Dei positiva, sed quatenus ad legem naturalem pertinebant : quæstio igitur de solis præceptis cæremonialibus et judicialibus moveri potest.

Hæc duo præceptorum genera ad solos spectabant Judæos, solis quippe Judæis imposita fuerant : *Hæc sunt verba quæ locutus est Moyses ad populum Israel..... Audi, Israel....., Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb, Deut. I, 1, et v, 1 et 2.* Unde Gentiles legem ignorantes, vel eam non observantes, Deo placere ideoque salutem æternam consequi poterant, quod patet exemplo Job, viri justii in terra Hus, et Naaman Syri, veri Dei cultoris, IV Reg. v, 18, nec tamen ritus Mosaici sectatoris.

Gentiles, quamvis legi non fuerint necessario subjecti, eam nihilominus amplecti poterant, et tunc vocabantur proselyti.

§ IV. — De cessatione Legis veteris.

Probavimus in Tractatu *de vera Religione*, 2^a parte, capite 3, religionem seu legem Mosaicam abrogandam fuisse et reipsa jam dudum esse abrogatam.

Præcepta tamen ejus moralia semper remanent, non quidem vi legis positivæ, sed vi legis naturalis quæ est immutabilis; at præcepta ejus cæremonialia et judicialia neutiquam existunt, nec respectu Judæorum, nec respectu aliorum hominum.

Prob. Scriptura sacra et ratione. 1° Scriptura sacra. Gal. v, 1 et 2 : Nolite iterum jugo servitutis contineri : ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

2° *Ratione*. Lex vetus erat figura et umbra legis novæ: at figuræ, adveniente realitate, cessant, et umbræ, lucente sole, evanescent. Ergo.

Quæritur 1° quo tempore Lex vetus desierit obligare.

R. 1°. Non abrogata est ante mortem Christi, siquidem Christus eam observavit ac observandam ab aliis curavit usque ad mortem. *Venit dies azymorum*, inquit Luc. xxii, 7, *in qua necesse erat occidi Pascha*; et apud Matth. xxiii, 2: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: omnia quæcumque dixerint vobis servate et facite*. Ergo.

R. 2°. Lex vetus vim obligandi per mortem Christi secundum se amisit. Nam — a) cessante sacerdotio, ipsa Lex cessare debuit, juxta hæc Apostoli verba, Hebr. vii, 12: *Translato enim sacerdotio, necesse est ut et Legis translatio fiat*: at sacerdotium Aaronicum per mortem Christi cessavit, et novum ei substitutum est sacerdotium. — b) Insuper testamentum fit validum per mortem testatoris, et testamentum antè annulat: porro nova Lex est Testamentum Christi: ergo morte ejus confirmata est et vetus Testamentum fuit abrogatum, quod clare exprimit B. Paulus, Hebr. ix, 15. Ergo.

R. 3°. Lex vetus non statim post mortem Christi, licet mortua in se, cessavit obligare; tamdiu enim obligatio ejus perseveravit, quamdiu Lex nova nondum obligabat, quia nullum inter utramque legem debuit esse intervallum: atqui Lex nova non statim post mortem Christi cœpit obligare: repugnat enim bonitati et sapientiæ Dei legem prorsus ignotam obligare: at Lex nova statim post mortem Christi erat prorsus ignota fere omnibus, et gentibus et Judæis: ergo.

Itaque Lex vetus, licet deficiens, adhuc erat de præcepto, et Lex nova nascentis erat tantum de consilio: sic Durandus, Vasquez, Dominicus Soto alique plures, contra Suarez, Sylvium aliosque non paucos, qui contendunt veterem Legem omnino cessasse per mortem Christi et novam simul viguisse. Unde Baptismus, juxta ipsos, tunc cœpit esse de necessitate mediæ: juxta alios, non ita

fuit necessarius nisi a die Pentecostes quo Lex nova solemniter fuit promulgata ; validus tamen fuit ab initio ipsius institutionis , etiam dum circumcisio adhuc erat præcepta.

Si ergo Judæus, omissa circumcissione, infantem suum baptizasset, graviter peccasset ; sed infans salvus fuisset, inquit Sylvius, et post ipsum alii theologi.

Quæritur 2° quo tempore Lex vetus facta fuerit mortifera.

R. 1°. Oportuit Synagogam sepeliri cum honore ; ideo non statim ritus Mosaici facti sunt illiciti : unde Apostoli eos passim observarunt , etiam diu post Pentecosten, et observari permiserunt, licet jugiter docuerint eosdem ad justificationem nihil prodesse. Sic B. Petrus, Act. x, 14, declarat se *omne commune et immundum* nunquam manducare ; B. Paulus Timotheum *circumcidit propter Judæos*, ib. xvi, 3 ; ipse suadente Jacobo, sanctificat se, ut ostendat se custodire Legem, ib. xxi, 24 ; Apostoli in concilio Hierosolymitano coadunati, statuerunt ut fideles a sanguine et suffocato abstinerent. Ergo.

R. 2°. Semper servanda sunt præcepta moralia , non vi Legis antiquæ, sed vi legis naturalis ad quam pertinent, aut simul vi Legis novæ.

R. 3°. Nihil vetat quin præcepta judicialia adhuc observentur, non tamen quasi virtute veteris Legis ; hinc Ecclesia et principes quædam matrimonii impedimenta in Levitico expressa adoptarunt.

R. 4°. Constat legem Mosaicam nunc, quoad ritum religiosum, esse mortiferam, id est Christianum ei subscribere non posse sine peccato mortali ; quicumque enim ita ageret, fidem christianam abjicere censeretur et ab omnibus velut apostata haberetur ; Innocentius III expresse definit, Decretal., lib. 3, tit. 42, cap. 3, Legem cum Evangelio, Circumcisionem cum Baptismo subsistere non posse, hæc Apostoli verba referens : *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*. Gal. v, 2. Ergo.

Quo præcise autem tempore res contigerit, non sibi consentiunt doctores : S. Hieronymus arbitratur Legem ita abrogatam fuisse per mortem Christi, ut nullus animo Deo serviendi eam serio observare potuerit absque peccato : unde inferebat Apostolos non sincere, sed simulatorie eam in quibusdam punctis servasse, ne scandalum Judæis præberent. S. Augustinus vero contendebat legalia ab Apostolis servata fuisse, *non mentientis astu, sed compatiæntis affectu*, et reipsa factos esse Judæos cum Judæis, ut Judæos lucrifacerent, sicque legalia fuisse mortua cum Christo, sed non statim mortifera.

Hæc sententia communior evasit : omnes fere theologi eam admittunt, contenduntque Legem veterem factam esse mortiferam tempore quo templum Hierosolymitanum funditus fuit eversum et Synagoga destructa, circa annum quadragesimum post mortem Christi, quia ex tunc nullus honor Synagogæ fuit debitus.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE LEGE NOVA.

Lex nova, sic dicta, quia post legem Mosaicam venit, dicitur etiam *Lex fidei, Lex spiritus vitæ, Lex libertatis, Lex Evangelica*, et recte definiri potest : Lex a Christo data, per Apostolos promulgata, et gratiam supernaturalem sibi conjunctam habens.

Breviter nobis expendendum est 1° an et quæ sit Lex nova, 2° in quo a veteri Lege differat, et 3° quando incæperit et quamdiu sit duratura.

§ I. — An et quæ sit Lex nova.

I. DE EXISTENTIA HUIUS LEGIS.— Lutherus et Calvinus, contententes hominem sola fide justificari, docuerunt Christum veterem legem sustulisse, et libertatem nobis, nulla lege imposita, concessisse.

PROPOSITIO.

Christus novam Legem condidit eamque veteri Legi substituit.

Prob. definitione concil. Trid. , Scriptura sacra et ratione.

1° *Definitione concil. Trid. , sess. 6, can. 19 : « Si quis » dixerit nihil præceptum esse in Evangelio , præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta , neque » prohibita, sed libera... anathema sit. »*

2° *Scriptura sacra.* Christus annuntiatus fuerat ut *judex et legifer*, Isai. xxxiii, 22, et ipse doctrinam suam prædicans, dixit, Joan. xvi, 15 : *Si diligitis me, mandata mea servate ; v, 12 : Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me ; Matth. xxviii, 19 : Euntes , docete omnes gentes... docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Ergo 2°.

3° *Ratione.* Ecclesia est societas perfecta, a Christo sapientissime fundata : porro societas nullis legibus instructa, in qua omnes pro libitu agere possunt, non esset perfecta et sapienter fundata, *ut patet : ergo 3°.*

Si ergo Apostolus dicat, Rom. vi, 14 : *Non enim sub Lege estis, sed sub gratia ;* et II Cor. iii, 17 : *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas,* id certe, per oppositionem ad Legem antiquam, quæ gratia erat destituta et captivos tenebat Judæos ; et non nisi per evidentem abusum hæc aliaque similia verba objiciunt novatores.

II. DE PRÆCEPTIS LEGIS NOVÆ. — Nova Lex triplicis generis continet præcepta, scilicet, 1° moralia ; Christus enim legem naturalem non solvit, sed, e contra, eam iterum promulgavit et sancivit, sicque Decalogum renovavit inquantum ad legem naturalem pertinet, totam legem ad amorem Dei et proximi reducens, Matth. xxii, 40 ; 2° præcepta cæremonialia, ea videlicet quæ spectant ad sacramenta, v. g. : *Nisi quis renatus fuerit, etc. ; Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, etc. ;* 3° præcepta fidei, nempe credendi mysteria a Deo reve-

lata, juxta hæc verba Marc. xvi, 16 : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit ; qui vero non crediderit, condemnabitur.*

Quædam insuper in Evangelio commendantur , nec tamen præcipiuntur, et ideo consilia Evangelica dicuntur : ad tria genera S. Thomas ea revocat, 1 2, q. 108, art. 4 , scilicet, ad paupertatem voluntariam , castitatem et obedientiam , quæ materia sunt religiosorum votorum et objectum perfectionis christianæ.

Christus leges politicas non instituit, quia non uni genti, sed omnibus populis terræ suam religionem communem esse volebat.

§ II. — De differentia inter veterem et novam Legem.

Pluribus in punctis duæ illæ Leges a se differunt.

1° Deus, qui est auctor utriusque Legis , priorem per ministerium Angelorum et Prophetarum dedit, posteriorem vero per æternum suum Filium , ut ait Apostolus, Hebr. i, 1 et 2 : *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, novissime in diebus istis locutus est nobis in Filio.*

2° Lex vetus gratiam propria virtute non producebat , eam vero Lex nova adjunctam habet, et per sacramenta ex opere operato producit : *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est*, Joan. i, 17.

3° Lex vetus in tabulis lapideis atramento scripta erat, et Lex nova spiritu Dei vivi in tabulis cordis, *II Cor. iii, 3.*

4° Quamvis sub antiqua Lege eadem exstiterit fides quoad substantiam, et justi tunc exstantes Christiani fuerint, quia *nomen Christianorum postea divulgatum factis antecesserunt*, inquit S. Aug., Serm. 300, multa tamen in Lege nova revelantur, quæ vel ignorabantur, vel obscure tantum innotescebant : unde puer apud catholicos catechismum edoctus, multo clarius noscit dogma peccati originalis, Redemptoris necessitatem , personarum in

Deo Trinitatem, multaque alia, quam doctiores inter Judæos.

5° Lex vetus erat timoris et servorum, et Lex nova est amoris et filiorum : *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum*, Rom. viii, 15.

6° Lex vetus populo Israelitico erat destinata, nec cunctis gentibus communis esse poterat; Lex nova est universalis : *Docete omnes gentes*, etc.

7° Lex vetus erat ad tempus, et Lex nova usque ad consummationem sæculi perseverabit : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, Matth. viii, 20.

8° Lex vetus erat tantum *umbra futurorum*, Coloss. ii, 17, et nova continet realitatem.

9° Lex vetus promittebat bona temporalia, et eorum intuitu ad virtutem excitabat; Lex vero nova quidquid temporale esse contemnendum, et sola æterna concupiscenda docet.

10° Justi, sub veteri Lege decedentes, ad æternam felicitatem non admittebantur, et in nova Lege cælum a Christo apertum statim introeunt, si a reliquiis peccatorum sint mundati, etc.

§ III. — De duratione Legis novæ.

III. QUANDONAM OBLIGARE INCÆPERIT LEX NOVA.— Constat Legem novam Judæos obligare incœpisse saltem die Pentecostes, quo solemniter promulgata est coram ingenti multitudine, *ex omni natione quæ sub cælo est*, Act. ii, 5 : tunc enim inpletum est verbum Isai. ii, 3 : *De Sion exhibit Lex, et verbum Domini de Jerusalem*.

Hæc autem promulgatio, quantumvis sollemnis, cunctis gentibus simul innotescere non potuit; nemo tamen ad impossibile tenetur : unde aliquam dilationem concessam fuisse necesse est, ut Lex nova omnes stricte obligaverit : « Non igitur cœpit obligare eodem instanti pro toto ter-

» rarum orbe , inquit *Dens* , t. II , sed successive , prout
 » promulgatio ad varias nationes humano modo potuit
 » pervenire. Primo itaque affecit Jerosolymis existentes ,
 » ac deinde alios , tum Judæos , tum gentiles , toto orbe
 » degentes. »

Communiter docetur eam pro universo orbe sufficienter promulgatam fuisse tempore excidii Hierosolymitani , et tunc omnibus necessariam fuisse necessitate medii , non quod omnes eam ignorantes peccaverint , sed eo sensu quod ex hoc momento aliud non exstiterit remedium contra peccatum , tum originale , tum actuale ; ignorantia enim quantumvis invincibilis , a peccato excusare potest , non vero efficere ut remedia instituta tanquam necessaria necessitate medii , sic necessaria non sint , aut remedia abrogata adhuc sint valida. Ita Sylvius , t. II , et generaliter theologi.

IV. QUOUSQUE PERSEVERABIT LEX NOVA.— Lex nova , sic instituta et obligans , usque ad consummationem sæculorum perseveratura est : *Ecce ego vobiscum sum* , inquit Christus Apostolis eorumque successoribus , *usque ad consummationem sæculi*. Et vero , nulla lex Lege nova perfectior ei succedere potest , sicut ipsa Legi veteri successit. Ergo.

Christus , ut pote Legis novæ conditor et dominus , ab illa in quantum est positiva , dispensare posset decreto ab æterno lato ; at nulli concessit potestatem ab illa dispensandi. *Ita omnes*. Unde Ecclesia , quæ omne vinculum spirituale solvere potest , a lege Christi positiva dispensare nequit , v. g. , a matrimonio rato et consummato , a necessitate Baptismi , a materia aut forma sacramentorum , etc. : quod agnovit concil. Trid. declarans , sess. 21 , cap. 2 , Ecclesiam nihil posse in sacramentorum substantiam.

PARS SECUNDA.

DE LEGE HUMANA.

Nobis dicendum est 1° de legum humanarum auctore; 2° speciebus; 3° objecto; 4° subjecto; 5° obligatione; 6° mutatione.

CAPUT PRIMUM.

DE LEGUM HUMANARUM AUCTORE.

Lex humana ea est quæ ab hominibus curam communitatis perfectæ habentibus, pro bono subditorum suorum fertur. « Duo sunt, inquit papa Gelasius, Epist. ad Anastasium, anno 491, *Labbe*, t. iv, quibus principaliter hic » mundus regitur, auctoritas sacra Pontificum et regalis » potestas. »

Duplex igitur est auctoritas legislativa in mundo, ecclesiastica scilicet et civilis.

Lex ecclesiastica ea est quæ ab hominibus curam communitatis religiosæ habentibus, pro bono spiritali subditorum fertur.

Lex civilis ab eo qui curam communitatis politicæ habet, in bonum temporale subditorum conditur.

Valdenses, Wiclefistæ, Lutherus et Calvinus negarunt quamlibet legem Christianis imponi posse, « sive ab » hominibus, sive ab Angelis, nisi in quantum volunt;

» liberi enim sumus ab omnibus : » sunt verba Lutheri. Hos errores per sequentes refellemus propositiones.

I. DE LEGE ECCLESIASTICA. — Duo hic attendemus, videlicet an Ecclesia habeat potestatem ferendi leges, dein quinam in Ecclesia potestatem ferendi leges habeant. De utroque hoc puncto multa jam diximus in Tractatu de *Ecclesia*.

PROPOSITIO.

Ecclesia habet potestatem ferendi leges quæ spectant ad res spirituales.

Prob. Scriptura sacra, traditione et ratione.

1° *Scriptura sacra.* Act. xv, 28 : *Visum est Spiritui sancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato.* Certe hæc verba, *imponere vobis hæc necessaria*, proprie dictam exprimunt legem : objectum hujus legis, scilicet abstinencia ab idolothytis, suffocato et sanguine, in essentiis rerum non fundatur ; ergo concilium Hierosolymitanum legem pure humanam tulit : porro Ecclesia eamdem habet potestatem ac Apostoli in dicto concilio adunati : ergo 1°.

2° *Traditione.* Concilia generalia, a Nicæno I usque ad Tridentinum, leges positivas instituerunt : plurimæ sunt aliæ leges consuetudine introductæ, vel ab ipsis Apostolis traditæ et ubique exstantes, in Ecclesiis orientali et occidentali, v. g., lex abstinenciæ et jejunii in Quadragesima, lex celebrandi festa, audiendi Missam, etc. Ergo 2°.

3° *Ratione.* Ecclesia est societas perfecta in suo genere : donata est igitur expedita potestate ad proprium regimen necessaria : porro Ecclesia proprio regimini sapienter providere non posset, nisi potestatem condendi leges haberet ; multi siquidem reprimendi sunt abusus, plurimaque ad honorem Dei promovendum, ad uniformitatem cultus et disciplinæ, nec non ad salutem animarum procurandam necessaria : ergo 3°, etc. Ergo.

Diximus *quæ spectant ad res spirituales* : Ecclesia enim leges civiles et politicas facere non potest, nisi pro ditio-nibus sibi politice commissis ; quia ad hoc solummodo in-stituta est a Christo ut infallibiliter doceret veritatem, bona spiritualia administraret, hominesque in via salutis dirigeret.

Hinc sequitur Ecclesiam instituere posse tribunalia et judices, ad causas spirituales requirendas et judicandas, ad corrigendos delinquentes eosque pœnis salutaribus plectendos, etc.

Hæc autem religiosa potestas erat quasi adumbrata in lege naturæ, ubi semper quædam reperitur pontificia po-tes-tas ratione formali a potestate civili distincta, quia societas humana, etiam ante legem scriptam spectata, indiguit uniformitate in Deo cognoscendo et honorando, et ideo potestate eam ad hunc finem gubernante.

Sub lege scripta, a Deo institutum fuerat sacerdotium cui inerat potestas legislativa, longe tamen inferior po-tes-tate Ecclesiæ concessa.

Potestas Ecclesiæ est universa, in perpetuum duratura, supernaturalis, cum potestate ordinis et jurisdictionis essentialiter connexa.

Quæritur quinam in Ecclesia habeant potestatem con-dendi leges circa res spirituales.

R. Concilium generale, summus Pontifex, episcopi, concilia particularia, capitulum, sede vacante, et non-nullæ religiones.

1° *Concilium generale* ; totam enim repræsentat Ec-clesiam : ergo potest quidquid potest Ecclesia genera-tim sumpta, proindeque condere leges pro universa Ec-clesia.

2° *Summus Pontifex* ; ipsi enim Christus dixit, in per-sona Petri : *Pasce agnos meos, pasce oves meas*, Joan. XXI, 15, 16 et 17 : vox autem *pascere* idem significat ac gu-bernare aut regere, ut patet ex verbis ad David, II Re-gum, v, 2 : *Tu pasces populum meum Israel*, id est, reges : ergo summus Pontifex habet jure divino potestatem to-tam regendi Ecclesiam. Ergo.

3° *Episcopus* ; positus est a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei, Act. xx, 28 : habet ergo jure divino potestatem suam gubernandi ecclesiam, ac consequenter faciendi leges pro sua diœcesi. Hanc episcopi ubique exercent potestatem ; nulla quippe est diœcesis quæ specialia non habeat statuta aut leges particulares.

Episcopus nominatus et a summo Pontifice institutus, eo ipso habet jure communi plenitudinem jurisdictionis et leges condere potest, in sensu alibi enuntiato, Extrav. comm., l. 1, cap. 1, de Electione.

Episcopus electus vel nominatus jurisdictionem a capitulo per delegationem accipere non potest, ut diximus in Tractatu *de Ecclesia*.

4° *Concilia particularia* ; si enim episcopi seorsim sumpti leges pro suis diœcesibus condere possint, similiter et in concilio, sive nationali, sive provinciali, communi consensu leges pro natione aut provincia instituere possunt. Verum si quidam episcopus a majoritate dissentiret, nec legi latæ subscribere, nec eam in sua diœcesi publicare vellet, docet Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 2, n. 3, illum judicio aliorum acquiescere et statuta synodalia acceptare eaque propria subscriptione corroborare teneri. Haberet solummodo jus ad Sedem Apostolicam appellandi.

Metropolitani et patriarchæ legem ferre non possunt pro diœcesibus quarum non sunt titulares, idque Calixtus III ipsis expresse prohibuit. Decret., 2^a part., causa 9, q. 3, cap. 7.

5° Capitulum, sede vacante, nihil per se facere potest, sed tenetur, intra octiduum, eligere vicarium capitularem, qui et ipse nihil innovare potest, sed tantum diœcesim gubernare, juxta leges statutas, usque ad legitimam possessionem futuri prælati. Sic Innocentius III, Decretal. l. 3, tit. 9, cap. 1, et Concil Trident., sess. 24, de Reform. cap. 16.

Collegium cardinalium, Sede Romana vacante, jurisdictionem ad Romanum pontificem pertinentem exercere non potest, nec igitur ullam legem ferre : Clement. lib 1,

tit. 3, cap. 2 ; sed nominationi alterius Pontificis statim incumbere tenetur. Non dubitandum tamen quin, urgente necessitate, aliquid, saltem modo provisorio, statuere posset, nam Ecclesia semper sibi sufficere debet. Ita *Collet*, t. III.

6° *Religiones*, id est ordines religiosi ; habent enim statuta quæ, a summo Pontifice approbata, veræ sunt leges : nova quandoque facere possunt, juxta proprias constitutiones. Prælati intra limites suæ jurisdictionis instituere possunt leges suos obligantes subditos, modo unusquisque a statutis ordini propriis non recedat. Item olim abbates jurisdictione episcopali fruentes, et capitula territorium exemptum habentia.

II. DE LEGE CIVILI. — Duo hic item inquirenda sunt, scilicet an principes sæculares leges ferre possint ; et quinam principes hanc potestatem habeant.

PROPOSITIO.

Principes sæculares leges proprie dictas circa res temporales condere possunt.

Prob. Scriptura sacra, traditione et ratione.

1° *Scriptura sacra*. Prov. VIII, 15 : *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt : per me principes imperant*. Ergo. Christus jussit reddere Cæsari quæ erant Cæsaris, Matt. XXII, 21 ; B. Petrus, I Epist. II, 13, ait : *Subditi estote, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis* : at ita non juberet Apostolus ut regi subditi essemus, nisi persuasum habuisset illum gaudere potestate constituendi leges. Ergo 1°.

2° *Traditione*. Semper enim Patres Ecclesiæ et doctores christiani docuerunt obtemperandum esse legibus principum, res temporales ordinantibus. Ergo 2°.

3° *Ratione*. Principes legitime constituti tenent a Deo potestatem regendi subditos, juxta hæc verba : *Per me reges regnant, per me principes imperant* : at juste regnare et imperare nequeunt, nisi instituant leges

ad bonum commune procurandum et abusus coercendos. Ergo 3°.

Diximus *circa res temporales*; sicut enim Ecclesia leges civiles condere non potest, ita nec principes leges ecclesiasticas : utraque potestas est suprema in suo genere, et una in suo officio alteri non est obnoxia.

Quædam citantur leges simul civiles et ecclesiasticæ, ut Capitularia regum Galliæ, sub prima et secunda dynastia : sed erant effectus conventuum ex episcopis et magnatibus regni conflatorum; cum enim magnates laici in summa tunc versarentur ignorantia, ut plurimum, consilio clericorum frequenter opus habebant : idcirco advocabant episcopos ut dominos temporales et simul ut principes Ecclesiæ; inde leges videbantur sacræ et obsequium populorum facilius obtinebant.

Leges canonicæ et civiles in eo conveniunt quod circa honestum tantum versari debeant, licet non prohibeant quidquid inhonestum aut aliter malum est. In eo vero a se discrepant quod finis legis civilis sit bonum temporale societatis, dum finis legis canonicæ est bonum spirituale ac supernaturale religiosæ societatis : hujus ergo materia est nobilior ac universalior.

Jus utrumque, civile et canonicum, aliquando circa eandem materiam physice spectatam, versatur : sed ea materia duplicem tunc habet respectum, ab utraque potestate discriminatim apprehensum. Lex civilis quandoque etiam fit canonica, si ab Ecclesia adoptetur, et vice versa, lex ecclesiastica fieri potest civilis.

Quæritur quinam principes habeant potestatem condendi leges.

R. Ii omnes qui suprema gaudent auctoritate, id est, alterius non sunt delegati ut ipsius nomine agant, quales sunt imperator pro imperio, rex pro toto regno, princeps pro suo principatu, magistratus reipublicæ legitime constitutæ vel urbis liberæ pro statu politico cui præsumt, sive magnus sit, sive parvus; non vero duces militum aut præfecti provinciarum, quantumvis late ipsorum potestas extendatur, quia proprio nomine agere nequeunt.

Fieri potest ut quis proprio nomine agens, superiorem tamen habeat : tunc ipsius leges a superiore irritari vel reformari possunt. Unde summus Pontifex irritare aut reformare potest leges ab episcopo latas, et princeps *suzerrannus* leges feudatarii.

Regina et principissa supremæ auctoritatis est capax, ut patet experientia et populorum consensu : ergo leges ferre potest non secus ac rex aut princeps ; imo fieri potest ut regina nubens potestatem leges ferendi sola retineat, ut exemplo Angliæ constat : tunc maritus, dignitatem ab uxore participans, vocatur rex, et gubernium familiæ vi matrimonii suscipit, non vero gubernium regni.

In Gallia potestatem legislativam collective exercent Princeps, corpus legislativum et senatus. Solus princeps edicta spectantia executionem legum profert.

CAPUT SECUNDUM.

DE LEGUM HUMANARUM SPECIEBUS.

Sicut duplex est potestas legislativa, ecclesiastica scilicet et civilis, duplex est pariter legum humanarum genus : aliæ sunt ecclesiasticæ quæ jus canonicum, et aliæ civiles quæ jus civile constituunt.

ARTICULUS PRIMUS.

DE JURE CANONICO.

Jus canonicum ita nuncupatur a *canone*, voce græca quæ idem sonat ac regula ; definitur : *Jus quo societas christiana ad commune bonum spirituale et ad beatitudinem æternam dirigitur.* Ex divinæ Scripturæ præceptis, con-

ciliorum decretis, summorum Pontificum Constitutionibus et legibus consuetudine introductis coalescit.

Innumeræ prodierunt leges ecclesiasticæ variis in temporibus, quarum aliæ universales, aliæ particulares, aliæ fuerunt receptæ, aliæ rejectæ, et multæ varias subierunt mutationes. Unde scientia juris ecclesiastici est immensa et valde laboriosa. Breves tantum hic enucleabimus notiones circa corpus juris canonici, ejus auctoritatem et tribunalia ecclesiastica.

§ I. — De collectionibus juris.

I. DE COLLECTIONIBUS JURIS PRIORIBUS. — In prima origine, Ecclesia regebatur Scripturæ Veteris et Novi Testamenti præceptis, et paucis Apostolorum, primorum Pontificum ac conciliorum statutis, per traditionem, ut communius, transmissis. Deinde prodierunt Canones Apostolici, sic dicti, quia Apostolis aut saltem sancto Clementi tribuebantur: nunc constat eos esse recentiores, licet antiquissimos. His adjectæ sunt Constitutiones Apostolicæ in octo libros distributæ, quæ probabilius sunt tertii sæculi, et nunquam obligaverunt, præsertim in ecclesia Occidentali. Plurima utilia continent documenta. In magna fuerunt auctoritate apud Græcos, sed fraude hæreticorum adulteratæ, vim suam paulatim amiserunt. Postea episcopi in conciliis vel extra concilia, et præsertim Romani pontifices plures ediderunt constitutiones, decreta et canones, ad providendum occurrentibus controversiis. Hæc in immensam creverunt molem sine ordine digestam: quare ut facilius intelligerentur, in unum collecta sunt volumen, 1° in sexto sæculo a Dionysio Exiguo, abbate Romano; 2° a Ferrando, ecclesiæ Carthaginensis diacono, fere eodem tempore; 3° paulo post a Martino, abbate benedictino, ecclesiæ Bracarensis episcopo; 4° a Cresconio, episcopo Africano, circa idem tempus. 5° Quinta collectio tributa est S. Isidoro Hispalensi, sed eruditi volunt eam esse Isidori Mercatoris, episcopi Setubensis, versus finem octavi sæculi. 6° Sextam collectionem re-

degit Burchardus, ex monacho benedictino episcopus Wormatiensis factus, eamque in viginti libros versus annum 1020 distribuit. 7° Eodem sæculo, cardinalis Deusdedit septimam, Gregorio XII regnante, edidit; 8° octavam Anselmus Mantuanus, episcopus Lucensis; 9° novam Yvo Carnutensis, quam Hugo Catalaunensis in compendium redegit.

II. DE CORPORE JURIS PROPRIE DICTO. — Corpus juris appellatur magna collectio, in diversis temporibus confecta et sex constans partibus, tria volumina in-f° constituentibus, quæ sunt: *Decretum Gratiani*, *Decretales*, *Sextus*, *Clementinæ*, *Extravagantes Joannis XXII* et *Extravagantes communes*.

Primum et ingens volumen complectitur Decretum a Gratiano, monacho benedictino urbis Bononiensis, collectum, et anno 1151 publicatum sub titulo: *Concordantia discordantium canonum*; auctor quippe decreta conciliorum et Pontificum colligendo, secum conciliare volebat, quod tamen non ubique fecit. Opus suum in tres dividit partes, quarum prima de personis ecclesiasticis tractat, secunda de actionibus seu de materia et forma judiciorum, et tertia de rebus sacris.

Prima dividitur in centum et unam distinctiones quæ subdividuntur in capita seu canones. Sic indicari solet; cap. *Jejunium*, *dist.* 76; vel brevius et melius, *dist.* 76, *cap.* 7.

Secunda dividitur in triginta et sex causas, causæ dividuntur in quæstiones, et quæstiones in capita. Citatur modo sequenti: cap. *Qui viderit*, *quæst.* 5, *causa* 32; vel *caus.* 32, *q.* 5, *c.* 13. Quæstio 3 causæ 33 tractat de Pœnitentia, et septem habet distinctiones: sic citatur, v. g., cap. *Mensuram*, *dist.* 4 de Pœnitentia; vel, *de Pœnitentia*, *dist.* 1, *c.* 85.

Tertia pars quinque habet distinctiones quæ sine quæstionibus dividuntur in capita, et citantur: capite *Est unitas*, *dist.* 4 de *Consecrat.*; vel *de Consecrat.* *dist.* 4, *capite* 49. Hæc enim pars de consecratione ecclesiarum, altarium, etc., tractat.

Secundum volumen continet Decretales a Gratiano omissas vel post ipsum editas, a Raymundo *de Peñafort*, ordinis Prædicatorum, jussu Gregorii IX collectas, et anno 1230 publicatas. In quinque dividuntur libros, qui habent titulos et capita; eo modo citantur: cap. *Pervenit, de Appellationibus*; vel *Decretal. lib. 2, tit. 28, c. 28*. Locus hoc posteriori modo indicatus multo facilius invenitur.

Tertium volumen continet Sextum, Clementinas et Extravagantes tum Joannis XXII, tum communes.

Sextus, vel liber sextus Decretalium, sic dicitur, quia quinque libris Decretalium Gregorii IX adjicitur, et Decretales a Gregorio IX ad Bonifacium VIII editas habet. Prodiit anno 1298, auctoritate Bonifacii VIII: dividitur in quinque libros, qui etiam habent titulos et capita. Eodem modo citatur, sed additur, *in Sexto* vel *apud Bonifacium*.

Clementinæ, sic dictæ a Clemente V, qui eas colligi jussit post concilium Viennense, cui anno 1311 præfuit, sunt Constitutiones ab ipso Clemente vel a concilio Viennensi editæ. Eas Joannes XXII promulgavit anno 1317, in quinque libris qui, sicut Decretales et Sextus, titulis et capitibus constant. Eodem modo pariter citantur, sed additur vox, *in Clementinis*.

Extravagantes Joannis XXII sunt Constitutiones quas ille Pontifex in prioribus annis pontificatus sui edidit: sic vocantur, quia extra corpus juris huc usque collectum vagantur: sic indicari solent: *Extravagant. Joan. XXII, tit. 4, cap. 1*.

Extravagantes *communes*, ita vocatæ quia a Joanne XXII et a pluribus aliis Pontificibus editæ sunt, in quinque etiam dividuntur libros, qui habent capita cum titulis, sed non numeratis. Sic ordinarie citantur: cap. *Vas electionis, de Hæreticis*; *Extravag. communib. seu Extrav. commun. l. 5, de Hæreticis, c. 2*.

Aliæ conciliorum Constantiensis, Basileensis et Tridentini, ac pontificum Romanorum Constitutiones postea editæ sunt, sed in corpus Juris nondum fuerunt collectæ.

Plurimæ datæ sunt corporis juris canonici editiones, sive in tribus voluminibus, uti diximus, sive etiam in uno, pro commodiori et faciliiori usu.

III. DE FORMA CONSTITUTIONUM. — Constitutiones sunt actus authentici summorum Pontificum vel conciliorum, aliquid per modum legis stabilis statuentium.

Variis appellantur nominibus: si in concilio edantur, dicuntur canones, seu regulæ credendi aut agendi; si a summo Pontifice, de consilio cardinalium, appellantur decreta (hoc nomen pluries usurpavit sacrum concilium Trid., maxime *de Reform.* tractando); si a summo Pontifice sive solo, sive cum cardinalibus, fiunt per modum responsionis ad alterius consultationem, epistolæ decretales vocantur. Constitutiones promulgari solent per bullas vel per brevia.

Bullæ sunt litteræ papales per Cancellariam expeditæ sub sigillo plumbeo, ex chordulis pendente, in membrana rudi et antiquo caractere gallico scriptæ.

Brevia apostolica sunt litteræ summi Pontificis in membranis subtilibus et candidis, caractere latino et nitido scriptæ, cera rubra annuloque Piscatoris sigillatæ et manu secretarii brevium subscriptæ. Vocantur etiam litteræ in forma brevis. Ejusdem sunt roboris ac bullæ, licet minus solemnes.

Rescriptum est responsio summi Pontificis, per scriptum, ad alterius consultationem, relationem vel supplicationem: non habet vim legis aut constitutionis nisi inter partes in illo expressas, et in hoc differt a Decretalibus epistolis, quæ ita dantur ad unius consultationem, ut pro aliis sint regulæ sequendæ.

In negotiis particularibus sunt rescripta absque ullo sigillo, continentia preces supplicantium et Papæ vel ejus delegati concessionem, cum subscriptione alicujus cardinalis vel secretarii, et dicuntur signaturæ. Vide *Reiffenstuel*, t. 1, titul. 2 et 3.

Quandoque etiam summorum Pontificum litteræ nominantur encyclicæ, si videlicet ad omnes orbis episcopos, vel ad omnes episcopos alicujus regionis dirigantur. Præ-

cipue adhibentur quando agitur de sana doctrina exponenda, vel de abusu reprimendo.

Quædam gratiosæ summi Pontificis concessionες, in quacumque fiant forma, vocantur indulta.

IV. DE FALSIS DECRETALIBUS. — Nomine falsarum Decretalium, intelliguntur epistolæ summis Pontificibus, a S. Clemente ad S. Gregorium Magnum, falso attributæ. Insertæ sunt, cum aliis veris dictorum Pontificum, in collectionem quintam superius memoratam, cujus auctor reputatur Isidorus, cognomento Mercator vel Peccator. Licet manifesta præ se ferrent suppositionis indicia, diu tamen, defectu critices, habitæ sunt ut authenticæ; Gratianus eas in Decretum admisit, sicque per omnes scholas et ecclesias sparsit. Falsitas earum prius suspicata, in decimo septimo sæculo detecta et aperte monstrata est a pluribus viris doctissimis, ut cardinalibus Baronio, Bellarmino, Bona, etc., et nullus in scientiis ecclesiasticis parumper versatus, eas velut authenticas nunc exhibere auderet.

A Decreto expunctæ et velut spurix ab omnibus rejectæ sunt. Reperiuntur seorsim impressæ in vol. in-fº, et D. *Ceillier* longam earum contexuit analysim in tomo VIII operis sui dicti *Histoire générale des auteurs ecclésiastiques*.

Omnes quæ papam Siricium anno 398 defunctum præcedunt, judicantur falsæ, id est suppositæ.

Non prætereundum est nihil in falsis Decretalibus fidei aut bonis moribus adversum reperiri : igitur sana Ecclesiæ doctrina per illarum suppositionem non fuit adulterata.

Insuper, quanquam non sint authenticæ, vel potius, quanquam authenticæ, si quædam sint, a spuriis distinguere nequeant, haberi possunt tanquam monumenta aliquando ad historiam magis elucidandam utilia. Discrete tamen ad eas recurrendum est, ut patet.

§ II. — De auctoritate juris canonici.

I. DE AUCTORITATE CONSTITUTIONUM QUÆ A CONCILIIS VEL SUMMIS PONTIFICIBUS EDUNTUR. — Summa est auctoritas constitutionum quæ conficiuntur a conciliis generalibus aut a supremis Pontificibus, sive istæ constitutiones respiciant credenda, sive ad facienda spectent. Id enim sequitur ex potestate dogmatica et legislativa Ecclesiæ, quæ alibi fuse probatur. Ideo quando istæ constitutiones reperiuntur in una vel altera collectione, dummodo constet de earum authenticitate, vim habent legis, positis quidem ponendis. Igitur suam auctoritatem non mutuuntur ex eo quod in ea vel illa collectione reperiuntur, sed ex potestate a qua emanant.

II. DE AUCTORITATE CORPORIS JURIS. — Sunt qui volunt Decretum Gratiani vim legis habere, ut pote ab Eugenio III approbatum, et tacito aliorum Pontificum consensu firmatum; sed alii tenent illud a nullo Pontifice formaliter fuisse approbatum, ac proinde per se nullius esse auctoritatis propriæ dictæ. In eo continentur textus Scripturæ, Constitutiones dictæ Apostolorum, decreta conciliorum et Pontificum, Decretales Isidori Mercatoris, citationes SS. Patrum et juris civilis, facta historica et ipsius Gratiani interpretationes: hæc propriis locis restituenda sunt, ut qualem vim probandi habeant sciatur.

Decretum pluries fuit emendatum jussu Romanorum pontificum, præsertim Gregorii XIII, qui illud sic correctum approbavit, anno 1540, ut magis accuratum. Doctus *Berardi*, Taurinensis professor, exquisitum composuit opus inscriptum: *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti, corrupti ad emendationum codicum fidem exacti difficiliores commoda interpretatione illustrati*, quod Venetiis prodiit anno 1777, 4 vol. in-4°.

Decretales, auctoritate Gregorii IX munitæ, vim legis habent et præcipuum hodierni juris canonici fundamentum in Gallia constituunt.

Sextus Decretalium non fuit publicatus in Gallia, propter dissensiones inter Bonifacium VIII et Philip-pum *le Bel* : sæpe tamen citatur, et non modicæ est auctoritatis.

Clementinæ ejusdem sunt auctoritatis, in cunctis dispositionibus suis. A Joanne XXII fuerunt approbatae

Duæ vero collectiones Extravagantium a nullo Pontifice approbatae sunt; igitur per se nullibi vim legis habent, nisi in quantum acceptæ sunt.

Glossa et interpretationes, quæ textum juris canonici comitantur, nullius sunt auctoritatis per se; nunquam enim fuerunt approbatae: attamen sunt antiquæ et ad genuinum sensum textus recte cognoscendum merito consuluntur.

III. DE AUCTORITATE DECLARATIONUM CONGREGATIONUM.— Communius docetur etiam in Italia illas vim legis non habere, nisi 1° a Pontifice sint approbatae; 2° non dispensent in casu particulari, sed interpretentur et declarent quid faciendum sit vel omittendum; 3° sint in forma authentica, id est, cum sigillo et subscriptione cardinalis Præfecti congregationis et secretarii. Ita statuit Urbanus VIII, anno 1634.

Cæterum hæ cardinalium responsiones magni sunt ponderis, nec deserendæ sunt nisi ob gravissimas rationes. Salmanticenses, de Legib., l. 3, part. 2, n. 28.

Videatur etiam S. Lig., l. 4, n. 106.

§ III. — De tribunalibus ecclesiasticis.

I. DE ORIGINE TRIBUNALIUM ECCLESIASTICORUM. — Potestas legislativa necessario importat jus habendi tribuna-lia quæ legum executioni invigilent et justitiam decernant: igitur principes ecclesiastici judicare possunt per se vel per alios a se delegatos causas spirituales propriæ jurisdictioni correspondentes.

In primis Ecclesiæ sæculis, episcopi et ipse Romanus pontifex totam per seipsos suam exercebant jurisdictionem

nem : leges ferebant, pœnas statuebant, et causis coram se informatis, sententiam pronuntiabant, habito vel non habito cleri propriæ ecclesiæ consilio, prout illo opus esse arbitrabantur.

Summi Pontifices sæpe mittebant legatos qui, auctoritate Pontificali sibi delegata, causas speciales, vel causas generales in regionibus determinatis judicabant.

Quosdam etiam videmus episcopos, sed raro, presbyteros sibi accersentes, aliquam suæ auctoritatis partem eis conferre, ut illorum auxilio adjuvarentur : sic S. Gregorius Nazianzenus adjuvit patrem suum Nazianzæ episcopum, S. Basilus Eusebium Cæsariensem, Augustinus Valerium Hipponensem, etc.

Conc. Later. III anno 1215 celebratum, statuit, can. 10, episcopos qui, propter occupationes multiplices, non possunt per seipsos ministrare populo, maxime per amplas diœceses, viros idoneos, potentes in opere et sermone, assumere teneri, qui vices eorum gererent. Hinc origo vicariorum generalium.

In fine decimi tertii sæculi, omnes fere episcopi habebant vicarios generales, ut patet ex variis locis Sexti Decretalium, præsertim ex his verbis (lib. 3, tit. 4, c. 3) quibus statuitur « episcopos beneficia conferre posse » per seipsos, vel per suos vicarios generales, in eorum » diœcesibus existentes, quibus id canonice sit commissum. »

Vicarii generales voluntariam et contentiosam jurisdictionem nomine episcopi exercebant, et etiam nunc in Italia ordinarie unicus est vicarius generalis seu officialis qui utramque exercet jurisdictionem.

In Gallia vero mos a longo tempore invaluerat ut jurisdictio contentiosa a jurisdictione voluntaria separaretur, et in cunctis diœcesibus instituerentur tribunalia dicta *Officialitates*.

II. DE CONSTITUTIONE OFFICIALITATUM. — Officialitas igitur erat tribunal ab episcopo institutum pro informandis et judicandis omnibus causis ecclesiasticis, cum strepitu forensi, auditis scilicet accusatis, testibus et advoca-

tis, cum facultate graves infligendi pœnas, ut carcerem ad tempus, fustigationem in carcere, depositionem, beneficii privationem, etc.

Membra hujusce tribunalis erant 1° officialis per commissionem officii generalem ab episcopo judex constitutus; 2° vices gerens, qui defectu officialis, eadem jurisdictione potiebatur; 3° scribe seu secretarius, qui actus conficiebat, et in registris conscribebat; 4° promotor, qui delinquentes requirens et accusans, eodem munere respectu officialitatis fungebatur, ac in imperio vel republica procurator imperialis aut reipublicæ respectu tribunalis civilis vel criminalis.

Locus officialitati assignatus dicebatur prætorium, et actus extra illud celebrati erant nulli.

Causæ ecclesiasticæ erant numerosissimæ propter beneficia et decimas, et quia, principibus sæcularibus aliquid de jure suo cedentibus, multæ causæ natura sua mixtæ vel omnino civiles judicibus ecclesiasticis subjiciebantur. Inde frequenter jurgia inter tribunalia utriusque potestatis, præsertim in ultimis temporibus, exorta sunt; judices sæculares fere omnes causas, sub diversis prætextibus, ad se trahebant; tandem lex diei 7 septembris anni 1790 officialitates sustulit.

Verum si lex civilis jura civilia Ecclesiæ concessa revocare potuerit, jurisdictionem ecclesiasticam limitare non potuit. Unde episcopi procul dubio nunc possunt causas ecclesiasticas per se vel per alios judicare et pœnas spirituales infligere, scilicet excommunicationem, suspensionem, interdictum, sacramentorum denegationem, sepulturæ ecclesiasticæ privationem, etc. Possunt igitur novas instituere officialitates earumque jura intra limites potestatis ecclesiasticæ determinare, nec edictis regum nostrorum vel Parlamentorum arrestis circa hujusmodi tribunalia multiplicatis ullo modo constringuntur.

Utramque jurisdictionem, voluntariam et contentiosam, communius per se vel per vicarios generales nunc exercent et exercere possunt, quia essentialiter sunt

judices, sicut legislatores. In sententiis suis ferendis, solemnitatibus olim præscriptis non æstimant se strictè esse subjectos : attamen a naturali æquitate et generalibus Ecclesiæ legibus recedere non possunt.

Ex Concil. Trident., sess. 14, cap. 1 de Reform., ex Bened. XIV, de Synodo diœcesana, l. 12, cap. 8, n. 3, et ex aliis, episcopus potest, ob crimen occultum etiam extrajudicialiter cognitum, ab ascensu ad superiores Ordines et ab exercitio Ordinum susceptorum interdici, neque tenetur, inquit S. Cong. Conc. 21 martii 1543, *causam suspensionis, seu delictum manifestare ipsi reo, sed Sedi Apostolicæ, si suspensus ad eam recursum habuerit.*

In plerisque diœcesibus Galliæ instituti sunt officiales, sed ad postulandas tantum dispensationes a Sede Apostolica super impedimentis matrimonii, easque, post canonicam informationem, fulminandas.

Olim appellare licebat a sententia officialitatis diœcesanæ ad officialitatem metropolitanam, a metropolitana ad primatiam, et tandem ad Papam, qui contententes Romam non vocabat, sed designabat commissarios Apostolicos qui, audita causa in proprio loco, litem nomine ipsius terminarent.

Cum appellatio sit juris communis, qui arbitraretur se ab episcopo injuste fuisse damnatum, appellare posset ad archiepiscopum, ab archiepiscopo ad Papam qui etiam nunc, juxta morem consuetum, causam sive per se sive per commissarios *ad hoc* nominatos judicare posset. Appellatio etiam fieri posset ab episcopo ad Papam, ex jure communi, prætermisso archiepiscopo.

Optandum esset officialitates ubique restitui et canonicas judicandi formas amplius non omitti in iis in quibus sunt possibiles, ut accurata revivisceret disciplina ecclesiastica, atque nullus relinqueretur locus adversariorum nostrorum dicteriis; sed in iis instituendis ac regendis summa adhibenda foret prudentia.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE JURE CIVILI.

Jus civile sic nuncupatum, quia cives ordinat, est illud quo societas completa ad bonum commune temporale dirigitur.

Ante conversionem rerum, jus civile in Gallia constabat jure Romano, edictis regum nostrorum et consuetudinibus quæ variæ erant pro diversis provinciis.

Jus Romanum dicebatur commune, quia ubique vim legis habebat, nisi edictis regiis aut consuetudinibus ipsi derogatum fuisset. In magno honore semper habitum fuit velut exquisitum et quasi ratio scripta. Quatuor complectitur partes quæ sub imperatore Justiniano, in sexto sæculo, collectæ et publicatæ sunt, scilicet : *Digesta* seu *Pandectas*, *Institutiones*, *Codicem* et *Novellas*. Sæpe olim citari solebat ab ipsis theologis : nunc vero, licet juristæ illud ediscere teneantur, quia fundamentum est novarum legum, a nobis omittitur.

Tota Gallia iisdem nunc regitur legibus quæ per codicem ad quem pertinent et numerum arabicum citantur et facillime inveniuntur. Hinc innumeræ evanuerunt difficultates ex varietate consuetudinum nascentes.

Quinque sunt codices vulgo dicti : *le Code civil*, *le Code de Procédure civile*, *le Code de Commerce*, *le Code d'Instruction criminelle* et *le Code pénal*. Alii exinde prodierunt aut in futurum promittuntur. Insuper multæ sunt aliæ leges quæ nominari possent Extravagantes, quia in codicibus non existunt, sed in tabulis vulgo dictis *le Bulletin des Lois*, reperiuntur.

Codex civilis præcipue ad nos spectat, ut ex Tractatibus nostris *de Justitia*, *Contractibus* et *Matrimonio* constat.

CAPUT TERTIUM.

DE OBJECTO LEGUM HUMANARUM.

Objectum legis humanæ sunt actus qui præcipi vel prohiberi possunt.

Certum est 1° actus in se indifferentes præcipi aut prohiberi posse ratione finis intenti, et tunc fieri bonos vel malos propter præceptum. Sic venatio, in se indifferens, certo tempore prohibetur.

Certum est 2° aliquid malum in se præcipi non posse cum obligatione illud faciendi, quia lex essentialiter est justa et repugnat dari obligationem faciendi malum. Unde ruit principium *Machiavel* asserentis id quod utile est reipublicæ, licet injustum, præcipi posse et licitum fieri.

Certum est 3° omnia peccata sub pœnis humanis prohiberi non posse, quia exsecutio hujusmodi legis esset impossibilis.

Certum est 4° multa esse bona quæ lege humana prudenter præcipi nequeunt, quia omnibus non sunt moraliter proportionata : v. g., optima est virginitas, bonum est jejunium perpetuum, etc.; attamen hæc omnibus præcipi nequeunt.

Certum est 5° actus externos etiam occultos lege humana præcipi aut prohiberi posse : unde peccatum hæresis occultæ, sed externæ, reservatum est ; lectio quantumvis occulta libri hæretici vel impii, sub pœna excommunicationis prohibetur, etc.

Præcipua difficultas est an lex humana præcipere aut prohibere possit actus internos. Duplici modo concipitur actus internos præcipi aut prohiberi, directe seu in se, et indirecte, id est, ratione actuum externorum quibuscum essentialiter conjunguntur.

Certum est — A) leges humanas indirecte præcipere

aut prohibere posse actus internos, qui essentialiter junguntur cum actibus externis ad bonum publicum conducentibus vel ei nocentibus; nemine enim diffitente, leges humanæ hujusmodi actus externos præcipere aut prohibere possunt: ergo et actus internos ipsis essentialibus, v. g., consensum internum in venditione, contritionem cordis in confessione sacramentali.

Certum est — B) leges civiles actus mere internos directe præcipere non posse; nam illæ leges ad bonum publicum et temporale societatis directe spectant: porro actus mere interni ad bonum publicum et temporale societatis non conducunt: ergo.

Ad hoc igitur difficultas reducitur, an, scilicet, Ecclesia præcipere aut prohibere possit actus mere internos. Negant Cajetanus, *Suarez*, *Bonacina*, *Wiggers*, *Neessen*, S. Ligorius, etc., allegantes S. Th. dicentem, 2 2, q. 100, art. 9: « In his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur obedire homini, sed solum » Deo. »

Sylvius, *Concina*, *Collet*, *Dens* et multi alii sententiam oppositam defendunt, hisque præcipue momentis inniuntur: 1° Ecclesia non tantum respicit ad hominem externum, sed ipsum ordinat ad cultum Dei et beatitudinem æternam, ad quam maxime valent actus interni; 2° lex divina, sive naturalis, sive positiva, actus internos dirigit: ergo et ecclesiastica eos dirigere potest, cum eundem habeat finem; 3° Concil. Trid., sess. 6, in præmio, *districtius* inhibet *ne deinceps audeat quisquam aliter credere*; 4° Ecclesia dispensat in votis etiam internis; 5° superiores Ordinum religiosorum præcipiunt non solum silentium, quod est cessatio ab actu externo, sed orationem mentalem, etc. Ergo.

Cæterum, patroni hujus sententiæ fatentur potestatem Ecclesiæ in actus mere internos esse duntaxat directivam, non vero coactivam, et ideo actus mere internos pœnis ecclesiasticis non subiacere.

Quæritur an lex humana habere possit pro objecto actus præteritos.

R. Palmare est principium æquitatis ubique receptum, legem humanam effectus *retroactivos* nunquam habere; etenim manifestum est eam efficere non posse ut actus præteriti ipsius sint transgressiones: ergo quoad præteritum non habet vim obligandi.

Si tamen quasdam inhabilitates constitueret, v. g., pronuntiando eos qui hoc vel illud fecerint esse irregulares, ad contrahendum inhabiles, etc., ad actus præteritos extenderetur, quia ipsius effectus non haberetur ut pœna proprie dicta, quæ culpam supponeret, sed ut actualem requirens qualitatem revera deficientem.

CAPUT QUARTUM.

DE LEGUM HUMANARUM SUBJECTO.

Certum est legeslatores humanos potestatem habere imperandi omnibus et solis subditis suis. Attamen in hac materia plures nascuntur difficultates, et quæritur 1° an legislator propriis legibus teneatur; 2° an legibus teneantur infantes et amentes; 3° an infideles et hæretici; 4° an clerici teneantur legibus civilibus, et religiosi statutis episcopi; 5° an peregrini, advenæ et vagi legibus patriæ vel locorum per quæ transeunt.

ARTICULUS PRIMUS.

AN LEGISLATOR PROPRIIS LEGIBUS TENEATUR.

I. DE OBLIGATIONE LEGISLATORIS IN GUBERNIO NON ABSOLUTO. — Si gubernium sit democraticum, vel aristocraticum, vel *repræsentativum*, et leges nomine communitatis ferantur, legeslatores sicut cæteri eis subjiuntur; sunt enim partes corporis in quo potestas legislativa residet: ergo in iis quæ sibi cum aliis sunt communia

obligantur, vel lex respectu omnium est nulla. Unde episcopi legibus conciliorum generalium subjiuntur; conventus Legatorum, ipsemet princeps in guberniis *repræsentativis*, legibus juxta formam exstantem conditis ligantur, sicut olim consules Romani, duces Venetiarum aut Genuensium, et nunc Imperator in Gallia, primi magistratus Helvetiorum, legibus apud se legitime statutis.

II. DE OBLIGATIONE LEGISLATORIS IN GUBERNIO ABSOLUTO.
— Si princeps sit absolutus, ut imperator in Russia, vel, alio modo, episcopus in sua diœcesi, teneturne propriis legibus? Circa hanc quæstionem docetur :

1° Principem non teneri legibus quarum materia ad se non pertinet; v. g., si jubeat episcopus clericos iter facientes vestes nigri coloris deferre, ipse violaceum colorem exuere non tenetur.

2° Propriis legibus non tenetur quoad vim activam; pœna enim supponit existere superiorem qui illam decernat et infligere possit : at legislator non est sui superior : ergo. Hinc episcopus, qui sub pœna suspensionis ipso facto incurrendæ, prohibuit ne clerici tabernas ingrederentur, ipse, tabernas ingrediendo, suspensionem non incurrit. *Ita omnes theologi etiam severiores.* Item probabilius est clericum cum eo ipsum rogante tabernas ingredientem suspensione non ligari, quia episcopus censetur eum dispensare.

Eodem principio innixi docent *Suarez, Collet* et alii, principem contra leges irritantes a se conditas agentem, valide contrahere, quia a formalitatibus præscriptis dispensare judicatur.

3° Quoad vim directivam tenetur legislator, in materia sibi cum subditis communi, propriæ legi obedire etiam sub gravi. Nam — a) recta ratio jubet ut caput membris conformetur. — b) Ad bonum commune plus cæteris concurrere tenetur, proinde ad leges suas observandas : porro nihil efficacius est ad obtinendam legum observationem quam legislatoris exemplum. — c) Sensus communis est motivum certum judicandi : at omnes

persuasum habent legislatorem, qui in his casibus proprias leges non observat, male agere : ergo.

Non omnes tamen conveniunt eum contra propriam legem occulte et absque alterius injuria agentem, mortaliter peccare ; quia, aiunt plures, non vi propriæ legis eam observare tenetur, cum sibi imperare nequeat, sed tantum ex naturali decentia, quæ, secluso scandalo aut alterius injuria, tam stricte obligare non videtur.

Communior opinio tenet culpam, etiam in eo casu, esse gravem. Præcipua quæ afferri potest ratio, hæc est : Deus a quo tota emanat principis legislatoris potestas, eam ita limitavit ut ipse proprias leges in materia communi cum subditis observare teneretur, non tantum vi legis naturalis, sed proxime vi legis suæ positivæ et remote vi legis naturalis.

ARTICULUS SECUNDUS.

AN INFANTES ET AMENTES LEGIBUS TENEANTUR.

I. DE INFANTIBUS. — Infantes, usum rationis nondum adepti, nullis tenentur legibus, neque divinis, neque humanis ; nam præceptum obligans necessario supponit obedientiæ capacitatem : atqui dicti infantes obedientiæ non sunt capaces : ergo.

Si autem quandoque puniantur, hoc non est quia rei æstimantur ; sed ut metu verberum melius et quasi mechanice discant quid agere aut fugere deceat.

Neque dicatur Baptismum ipsis necessarium esse : hoc quidem verum est, sed ratione remedii, non vero ratione præcepti, adeo ut illum non suscipientes novum habeant peccatum.

Unde Missæ diebus dominicis et festivis adesse non tenentur, et carnes ipsis diebus prohibitis præbere licet : melius tamen ab hoc abstinetur, ut rationem adepti cum majori reverentia obediant præcepto, et ne alii inde sumant occasionem illud facilius transgrediendi.

Non vero liceret eos provocare ad rem intrinsece ma-

lam, v. g., ad blasphemiam, ad turpitudinem, etc. Hæc quidem in ipsis essent tantum materialiter mala, sed in provocantibus a gravi peccato excusari non possent, tum quia in se mala sunt, tum quia periculum est ne infantes, cum adulti fuerint, eadem facere non abhorreant.

An peccent et excommunicationem incurrant qui intra monialium claustra hujusmodi infantes introducunt, non sibi consentiunt auctores : quidam negant; sed multo probabilius alii affirmant, Concil. Trid., sess. 25, cap. 5 de Regul. et Monial. innixi. Sic pluries declaravit S. Congregatio Episc. et Regul., referente *Ferraris*, vº *Moniales*, art. 3, n. 58.

Diximus *infantes usum rationis nondum adepti*; statim enim atque rationis usum acquirunt, observare tenentur leges divinas, sive naturales, sive positivas, et leges humanas ætati ac facultatibus suis proportionatas, ut leges audiendi Missam, abstinendi a carnibus, opera servilia non faciendi, peccata confitendi, etc. Ætas qua usum rationis habere incipiunt, determinari non potest : est communiter septennium in regionibus nostris ; sed non peccant mortaliter dicta omittendo præcepta, nisi plenum habeant usum rationis, quod proveciori ætate accidit.

Similiter quædam sunt præcepta quibus non ligantur ante maturiorem ætatem ut præceptum sacræ communionis, præceptum jejunii.

II. DE AMENTIBUS. — Quidquid diximus de infantibus usum rationis nondum adeptis, applicandum est, propter easdem rationes, perpetuo amentibus. Dicimus *perpetuo amentibus*; qui enim ad tempus tantum delirant, comparari possunt dormientibus, et juxta multos, legibus sibi tempore lucido promulgatis obligantur ; sed ab illarum observatione tempore insaniam, si eas transgrediantur, ipsimet excusantur. Unde carnes diebus prohibitis eis præbere, vel opera servilia diebus dominicis eisdem imponere non liceret. Ita *Dens*, t. II. Idem censendum putat, propter eandem rationem, de amentibus qui

non habent intervalla, sed usum rationis habuerunt.

Qui vero perpetuo sunt amentes et nunquam usum rationis habuerunt, nulla lege positiva ligantur : qui ergo carnes eis præberent, vel opera servilia diebus festis imponerent, contra legem ecclesiasticam non peccarent, sed probabilius contra charitatem, scandalum simplicibus injiciendo.

Ebrii autem perpetuo amentibus comparari nequeunt: a legibus ergo non eximuntur, ne eas quidem tempore ebrietatis omittendo, si talem omissionem prævidere potuerint; secus, si eam non præviderint, nec prævidere potuerint. Carnes edere aut opera servilia licite facere non possent.

ARTICULUS TERTIUS.

AN INFIDELES ET HÆRETICI LEGIBUS PRINCIPUM CHRISTIANORUM
TENEANTUR.

Certum est eos teneri legibus civilibus; nam hæc obligatio fundatur lege naturali omnibus communi. Ideo agitur de vi legis Ecclesiæ quoad infideles aut hæreticos.

I. DE INFIDELIBUS. — Certum est infideles legibus Ecclesiæ non teneri; nam Ecclesia nullam habet jurisdictionem in eos qui foris sunt, id est, qui ipsam per baptismi januam non ingressi sunt, juxta hæc B. Pauli verba, I Cor. v, 12 : *Quid mihi de iis qui foris sunt judicare?* Ergo eis valide imperare non potest.

Unde quicumque non sunt baptizati, contra leges Ecclesiæ non peccant manducando carnes diebus abstinentiæ, serviliter operando diebus dominicis, nec similiter peccarent qui eos ad hæc facienda incitarent.

II. DE HÆRETICIS. — Hæretici, schismatici, apostatæ et generatim omnes baptizati legibus Ecclesiæ ligantur; per Baptismum enim ei facti sunt subditi et obedientiam illi præstare tenentur: porro repugnat illos a tali subjectione per suam rebellionem liberatos fuisse; alioquin

perversi catholici peccando similiter liberari possent, et rebelles erga principem sæcularem a vinculo fidelitatis ipsi debitæ solverentur, quod omnem subverteret ordinem : ergo.

Hinc sequitur eos mortaliter peccare quoties leges ecclesiasticas, sine causa sufficienter excusante, violant ; non licere eos ad hujusmodi transgressionem inducere ; nec ad illam cum eis cooperari, nisi legitima adsit causa excusans, sicut respectu malorum catholicorum.

ARTICULUS QUARTUS.

AN CLERICI LEGIBUS CIVILIBUS ET RELIGIOSI STATUTIS DIŒCESANI
EPISCOPI TENEANTUR.

I. DE OBEDIENTIA PRÆSTANDA A CLERICIS LEGIBUS PRINCIPUM. — Certum est eos non teneri legibus quas principes sæculares in materiis spiritualibus conderent ; cum enim principes nullam habeant potestatem circa res spirituales, nullam imponere possunt obligationem. Quæstio est igitur de legibus civilibus.

Quoad istas leges civiles, communiter docetur clericos eis teneri, saltem in his quæ non offendunt legitimas immunitates clericales.

Istæ immunitates præsertim consistunt in eo quod clerici eximantur a quibusdam oneribus publicis, v. g., a vectigalibus, a militia, a tutela, a jurisdictione tribunalium civilium.

Ista privilegia, quæ in omnibus regionibus catholicis vigerunt, esse jure divino multi, meritoque, dicunt, ut testatur et approbare videtur *Billuart*, t. VIII, p. 522 edit. in-8°, 1830 : « Naturali siquidem, ait Sylvius, t. III, » æquitati ac per consequens divinæ ordinationi omnino » consentaneum est, ut qui sacris mysteriis peculiari- » ter sunt obligati, sæcularibus oneribus sint immu- » nes. »

Summi Pontifices Alexander III in concil. Lateran. III,

Innocentius III in conc. Lateran. IV, et Bonifacius VIII, Constitutionibus in jure canonico relatis, sub anathemate prohibuerunt ne publica clericis imponerentur onera. Imo Bonifacius VIII, in Sexto, l. 3, tit. 21, cap. 4, declaravit ecclesias ecclesiasticasque personas ac res ipsarum non solum jure humano, sed et divino, a sæcularium personarum exactionibus esse immunes.

Easdem prohibitiones renovavit concilium Trid., sess. 25, cap. 20 de Reform.

Leo X, in concil. Lateran. V, bulla *Supernæ dispositionis*, dicit tam jure divino quam humano nullam attributam esse potestatem *laicis in personas ecclesiasticas*: unde asserebant theologi clericos legibus civilibus ipsis cum laicis communibus, v. g., lege pretium rerum taxante, teneri quoad directionem, non vero quoad vim activam, id est, a laicis puniri non posse propter hujusmodi legum violationem. Quinimo multi volebant eos, saltem probabiliter, minime obligari, nisi propter quamdam decentiam, ne scandalum aliis præberent.

Hodie, certiores facti sumus de divina origine immunitatum ecclesiasticarum Littera Encyclica Summi Pontificis Pii IX, 8 decembris 1864, in qua proscribitur sequens propositio: « Ecclesia et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit. » 30^a in Syllabo.

Unde inferendum est principes sæculares, quantum in se est, teneri ad restituenda clericis sua privilegia, si quæ fuerint detracta; habitis tamen prudentiæ rationibus. Clerici vero, qui suis immunitatibus non gaudent, non possunt tamen leges civiles eis oppositas contemnere; quia iis legibus saltem tenentur vinculo charitatis et prudentia.

II. DE OBEDIENTIA PRÆSTANDA LEGIBUS EPISCOPI A RELIGIOSIS. — Quoad leges episcopales hæc statuit Concil. Trid., sess. 25, cap. 12 de Reform.: « Censuræ et interdictiones dicta, nedum a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis publicentur atque servantur. » Dies etiam festi, quos in dioecesi sua servandos idem

» episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam regularibus, servantur.»

ARTICULUS QUINTUS.

AN PEREGRINI, ADVENÆ ET VAGI LEGIBUS LOCORUM PER QUÆ
TRANSEUNT TENEANTUR.

I. DE PRÆDICTORUM OBLIGATIONE CIRCA LEGES PERSONALES. — Peregrinus ille est qui extra domicilium suum ad breve tempus habitat cum animo revertendi, v. g., Anglus Cenomani pro aliquo negotio residens. Advena ille est qui domicilium in uno loco habens, in alio habitat, v. g., Anglus qui modo indefinito vel ad longum tempus in Gallia habitat, remanens Anglus. Vagus ille dicitur qui nullum habet domicilium fixum, sed de loco in locum transit.

Notandum dari leges *personales*, quæ personas immediate afficiunt, et eas ubique sequuntur, ut lex recitandi Horas, adimplendi pœnitentiam, etc.; et leges *locales*, quæ scilicet territorium immediate afficiunt, et mediate personas in illo degentes, v. g., olim in hac diœcesi, præceptum celebrandi festum S. Juliani, die occurrente.

Certum est peregrinos, advenas et vagos ubique teneri legibus quæ dicuntur personales : *patet ex definitione.*

Unde clericus, qui apud hæreticos vel apud infideles degit, in Quadragesima jejuna et a carnibus diebus præscriptis abstinere tenetur.

II. DE PRÆDICTORUM OBLIGATIONE CIRCA LEGES PROPRII SUI TERRITORII. — Peregrini, advenæ et vagi non tenentur legibus patriæ, quando bona fide absunt, nisi has leges in proprio territorio violare censeantur. Id enim *patet* 1° *jure canonico*, Sexti l. 1, tit. 2, cap. 2, ubi statuitur diœcesanum, furtum ab episcopo sub excommunicationis sententia prohibitum, extra territorium ejus committentem, pœna minime ligari, *cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.*

2° S. Ambrosius, a S. Aug. rogatus an sibi jejunandum esset Mediolani die sabbati, juxta morem Ecclesiæ Romanæ, respondit, Epist. 54, n. 3 : *Ad quam forte ecclesiam veneris, morem illius serva*. Unde prodiit axioma sequens :

Cum fueris Romæ, Romano vivito more;
Cum fueris alibi, vivito sicut ibi.

3° Leges locales pro bono regimine proprii loci constituuntur : ergo extra illum per se neminem obligant.

Diximus 1° *quando bona fide absunt* ; si enim in fraudem legis abessent, ab obligatione legis non eximerentur, quia juxta axioma ab omnibus receptum, et Decretal. l. 1, tit. 3, c. 15, fundatum, *nemini sua fraus patrocinari debet* ; unde S. Congregatio Concil. Trid. illegitimum declaravit matrimonium clandestine contractum ab iis qui eo animo in locum ubi Concilium non fuit promulgatum se contulerunt. Benedict. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 4, n. 10.

Contra vero Gallus qui bona fide peregrinatur in regione ubi decretum concilii Trid. non fuit promulgatum, matrimonium valide init clandestine.

Similiter, si quædam data est dispensatio abstinentiæ quadragesimalis in diœcesi Cenomanensi et non in Andegavensi, Andegavi qui bona fide veniunt in territorium Cenomanense, etiam amicos invisendi causa, carnes licite edunt ; secus vero, si hoc sibi proponerent, nisi domicilium omnino mutarent.

Si paterfamilias dispensationem pro tota domo sua obtinuerit, qui apud illum manducare consueverunt aut alias manducarent, cibis apposis uti possunt. Non tamen ita certum videtur aliquem prandium ex amica vel honesta invitatione oblatum in hac domo acceptare posse. Negat Collet, t. III, contra P. Henno.

Diximus 2° *nisi has leges in proprio territorio violare censeantur* ; si enim res circa quam versatur actio vel omissio in territorio existat, transgressio ibi consummata censetur : v. g., episcopus omnes diœcesis suæ parochos

vocat ad synodum ; qui sine licentia abest et extra diocesim discurrit, contra mandatum episcopi peccat ; item qui extra proprium territorium existens, aliquem ibi positum explosione catapultæ occidit, censuram contra homicidas latam incurrit.

III. DE PRÆDICTORUM OBLIGATIONE CIRCA LEGES LOCORUM PER QUÆ TRANSEUNT. — Peregrini, advenæ et vagi tenentur legibus locorum per quæ transeunt. Id patet 1° auctoritate S. Ambrosii supra citati. 2° *Ratione*. Leges quippe locales immediate afficiunt territorium et mediate omnes qui in eo versantur. Ergo.

Ita valde communius doctores, contra plurimos qui contendunt hujusmodi homines legibus locorum per quæ transeunt non teneri, nisi scandali vitandi, aut ordinis conservandi causa.

Requiritur tamen quod in territorio alieno sufficienti tempore maneant, ut præceptum illic existens valeant implere ; non vero tenentur longiorem moram facere præcise ut legi satisfaciant.

Hinc 1° qui bona fide proficiscitur e loco ubi existit præceptum abstinentiæ, carnes manducare non potest ; advenit in locum ubi præceptum non viget, ab esu carniū non prohibetur.

2° Proficiscitur die jejunii, jentare nequit ; cum devenit in loco legi non subjecto, prandere, cœnare et carnes edere poterit. Si egrediatur e loco ubi non jejunatur, jentare poterit : sed ubi in loco jejunii advenerit, cœnandi licentiam non habebit.

3° Die festi iter facturus ad locum ubi non feriatur, opera servilia ante profectum facere non potest ; Missam, si non impediatur, audire tenetur ; postea vero laborare ipsi licebit.

4° Viator transit per locum ubi existit præceptum abstinentiæ, carnes edere non potest ; si auditio Missæ ibi præcipiatur, illam audire non tenetur, nisi alias tempore sufficienti ibi manere deberet.

5° Hispanus iter agit per Galliam tempore Quadragesimæ, mane frustulum panis cum pauco chocolato sumere

non potest; Gallus, e contra, transiens per Hispaniam, juxta morem ibi receptum licite jentat.

6° Qui Quadragesimam absolvit in Gallia et transiit in Moscoviam, ubi propter veterem stylum, nondum finita est, iterum jejunare tenetur, juxta communio rem sententiam; quia licet lex Quadragesimæ sit generalis et personalis, fit tamen localis ratione temporis et modi. Ita *Collet, Billuart, Dens*. Ex eodem principio, qui ante finem Quadragesimæ ex Moscovia veniret in Galliam, in Paschate jejunare non tenetur; nam qui sentit onus, sentire debet et commodum.

Qui vero præceptis confessionis annuæ et communionis paschalis satisfacisset, eisdem iterum satisfacere non teneretur; quia res præcepta unico actu consummatur, et etiam quia confessio et communio non eodem modo affixæ sunt tempori ac jejunii et abstinentiæ præcepta.

Notandum sacerdotes Græcos apud Latinos, et Latinos apud Græcos degentes, ritus propriæ Ecclesiæ observare teneri, ex Constitutione Benedicti XIV *super ritus Græcorum*, n. 6.

CAPUT QUINTUM.

DE OBLIGATIONE LEGUM HUMANARUM.

Inquirendum est 1° an leges humanæ obligent sub peccato; 2° quænam conditiones requirantur ad vim legis; 3° quousque extendatur vinculum legis.

ARTICULUS PRIMUS.

OBLIGATIONE LEGIS HUMANÆ SUB PECCATO.

In hoc præcipue errarunt hæretici superius recensiti, asserentes nullum legislatorem humanum habere potes-

tatem christianorum ligandi conscientiam, nisi forte determinando circumstantias in quibus lex divina existat. Dicemus 1° de obligatione legis in genere; 2° de obligatione legis pœnalis; 3° de obligatione legis irritantis; 4° de obligatione legis dubiæ.

§ I. — De obligatione legis in genere.

PROPOSITIO.

Leges humanæ obligant sub peccato.

Propositio est de fide quoad leges ecclesiasticas, probatur Scriptura sacra, SS. Patribus et ratione.

Est de fide quoad leges ecclesiasticas; sic enim definita est in concilio Tridentino, sess. 7, can. 8: « Si quis » dixerit baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ Ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt, ita ut » ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis » submittere voluerint; anathema sit. »

1° *Prob. Scriptura sacra.* Matth. XVIII, 17: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus;* Hebr. XIII, 17: *Obedite præpositis vestris et subjacete eis.* Hæc certe vera non essent si leges ecclesiasticæ obligationem conscientiæ non imponerent.

Rom. XIII, 1, 2, 5: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt... Ideo necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quid expressius desiderari potest? Leges igitur tum ecclesiasticæ, tum civiles, obligant in conscientia. Ergo 1°.

2° *Prob. SS. Patribus.* S. Aug., Epist. 185, alias 50: « Quicumque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei » veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit » grande supplicium. » S. Bernardus, de Consid., lib. 4, cap. 9: « Sive Deus, sive homo vicarius Dei, mandatum

» quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est
 » cura, pari reverentia deferendum, ubi tamen Deo con-
 » traria non præcipit homo. » Ergo 2°.

3° *Prob. ratione.* 1° Per Deum *legum conditores justa decernunt*, id est, Deo ita ordinante, conferente, scilicet, auctoritatem illamque per legem æternam dirigente. Atqui, ex eo duplici capite, evidenter oritur obligatio pro conscientia. 2° Datur præceptum divinum et naturale obediendi parentibus et dominis, *non solum bonis et modestis, sed etiam dyscolis*, I Petr. II, 18 : ergo *saltem a pari*, et principibus juste imperantibus. 3° Potestas ferendi leges necessaria est ad bonum regimen subditorum : atqui hæc potestas illusoria foret, si leges vim conscientiam obligandi non haberent. Ergo 3°.

Dices cum hæreticis, I Cor. VII, 23 : *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum* ; et Gal. V, 13 : *Vos in libertatem vocati estis* : at Christiani non liberi, sed servi essent hominum, si leges humanæ eos stricte obligarent. Ergo.

R. Dist. textus citatos. Apostolus vult Corinthios in eo statu manere in quo vocati sunt, sive in libertate, sive in servitute : eos tamen hortatur ut a Christo redempti ipsiusque servi, hominibus, maxime infidelibus, facilius se non vendant, vel eis aliquid contra mandata Christi præcipientibus non obediant, vel potius ut, sive servi, sive liberi, nunquam ita adhæreant hominibus, ut Christo, ad quem pertinent, displiceant. Ad Galatas vero dicit eos vocatos esse in libertatem a lege Moysis, ad quam pseudoapostoli eosdem retrahere volebant. Ergo.

Dices : Repugnat legem humanam eandem vim habere obligandi ac legem divinam : ergo dici non potest eam obligare sub peccato.

R. Nego ant. Nam Deus ipse jubet ut justis obediatur legibus, tum ecclesiasticis, tum civilibus : unde earum vis obligandi ab ipso Deo, seu a lege æterna derivatur. Ergo. Hinc peccatum recte definitur, sicut in catechismo nostro, *transgressio legis divinæ*, quia violatio legis humanæ justæ est eo ipso transgressio legis divinæ naturalis aut positivæ.

Inst. Legislator humanus nullam habet potestatem in foro conscientiae: ergo conscientiam ligare non potest.

R. Dist. conseq. Conscientiam ligare non potest, per se et directe, *conc.*; occasionaliter, *nego conseq.* Etenim, eo ipso quod aliquid justum præcipiat, Deus, ordinis naturalis conservator, jubet ut ipsi pareatur. Ergo. Sic parentes et domini temporales conscientiam inferiorum, dum aliquid justum præcipiunt, indirecte ligant. Nec igitur, ad hanc obligationem imponendam, necesse est ut superior habeat potestatem in foro conscientiae solvendi.

Objicitur adhuc quasdam existere leges mere pœnales, obligationem conscientiae non inducentes: verum infra ostendemus disputationem esse tantum de verbis, et leges quæ dicuntur pœnales, ultimo resolvi in aliquam conscientiae obligationem ad sensum a legislatore intentum. Tenendum est ergo obligationem esse de essentia legis, et ideo legem non obligantem merum esse consilium.

§ II. — De lege pœnali.

I. DE OBLIGATIONE ADIMPLENDI LEGEM PŒNALEM IN CONSCIENTIA. — Distinguitur lex moralis, lex pœnalis et lex mixta: lex moralis ea est quæ mores dirigit, non appositæ pœna, v. g.: *Honora patrem tuum, Non occides*, etc.

Lex pœnalis illa est quæ directe enuntiat pœnam pro tali aut tali actione subeundam, v. g., qui frumentum extraxerit e regno, decem asses per modium solvet.

Lex mixta est simul moralis et pœnalis, id est, exprimit aliquid faciendum vel omittendum, et pœnam in transgressores decernit, v. g.: « Omnis utriusque sexus » fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, pec- » cata sua saltem semel in anno confiteatur, et sacram » Eucharistiam in Paschate reverenter suscipiat, alio- » quin vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, et moriens » christiana careat sepultura. »

De obligatione *legis moralis* egimus in articulo præcedenti.

Leges *pure pœnales* non sunt possibles nisi inquantum disjunctive exprimuntur, et tunc nihil præcipiunt vel prohibent; sed ex hypothese quod aliquid fiat vel omittatur, ad pœnam obligant: igitur sub hoc respectu sunt præceptivæ. Nullæ autem existere videntur, si quædam excipiantur constitutiones in ordinibus religiosis.

Negari non potest leges *mixtas*, inquantum sunt præceptivæ, obligare sub peccato: nam appositio pœnæ vim earum obligandi non tollit, sed potius confirmat, siquidem ostendit legislatorem velle legem observari. Unde ruit opinio quæ tenet hujusmodi leges non obligare nisi ad pœnam, si violatores apprehendantur.

II. DE OBLIGATIONE SUBEUNDI PŒNAM IN LEGE PŒNALI EDICTAM. — Quæstio nunc est an leges istæ obligent in conscientia ad subeundam pœnam ante sententiam judicis.

Notandum duplicis generis distingui pœnas quas leges decernere possunt, scilicet pœnas *ferendæ* et pœnas *latæ sententiæ*. Pœnæ *ferendæ sententiæ* sunt illæ quas leges non inferunt, sed inferendas decernunt, et noscuntur quando legislator utitur verbis tempus futurum, comminationem vel imperium exprimentibus, v. g., *excommunicabitur, sub pœna excommunicationis, excommunicetur*, etc. Non incurruntur ante sententiam judicis, nec retrotrahuntur ad diem admissæ culpæ.

Pœnæ *latæ sententiæ* illæ sunt quas lex per se ipsam infligit: a transgressoribus ipso facto incurruntur, et per verba indicativi aut præteriti temporis exprimuntur, v. g., *excommunicamus, sit excommunicatus; ipso facto, ipso jure, ex tunc, auctoritate nostra, virtute præsentium sit excommunicatus, suspensus*, etc. Ad eas tamen subeundas requiritur, in duplici casu, sententia declaratoria; nempe 1° si pœnæ sint graves et activæ, id est, requirant ex parte puniti actionem faciendam aut sustinendam; 2° si boni vel juris plene possessi sint privativæ, nisi lex aut consuetudo contrarium expresse dicat, quod raro accidit, exceptis censuris. Hæc autem non requiritur sententia, si pœnæ sint passivæ, vel juris primo acqui-

rendi privativæ, aut activæ, sed leves, vel conditionales. Ita *Vernier*, t. 1, p. 127.

Certum est leges quæ decernunt pœnas ferendæ sententiæ, ad pœnam subeundam ante sententiam judicis non obligare : talis quippe est intentio legislatoris. Hinc qui præceptum communionis paschalis omisit, non ideo est excommunicatus.

Difficultas igitur circa pœnas latæ sententiæ versatur. Duplicis generis iterum sunt hujusmodi pœnæ ; aliæ enim sunt passivæ quæ ab ipsa lege, sine concursu vis externæ, infliguntur, v. g., censura, irregularitas, inhabilitas ad aliquid faciendum ; et aliæ activæ, quæ in executione a vi extrinseca pendent, ut occisio, mutilatio, incarceration, bonorum privatio, etc.

Pœnæ prioris generis ante sententiam judicis obligant in conscientia, ut nemo diffitetur.

Pœnæ activæ etiam duplicis naturæ esse possunt, leves scilicet et graves.

Humani legislatores obligare possunt ad pœnas leves statim subeundas, v. g., ad quædam mortificationis opera in monasteriis, non autem ad subeundas in conscientia et ante sententiam judicis pœnas graves : nam imperare nequeunt aliquid nimis grave, ubi bonum publicum id non expostulat : porro hujusmodi pœnas sibi infligere, est aliquid nimis grave, imo sæpe crudele et legi naturali oppositum : bonum autem publicum pariter obtinetur si ab agente externo infligantur : ergo.

Unde reus juste damnatus non tenetur, non solum se occidere, se mutilare, sed nec ad carcerem ire, bonis se exspoliare, etc. Sed contra justitiæ executores decertare, eos pœnis vel injuriis afficere non potest, quia ipsorum officium est sic agere, et repugnat dari jus juri oppositum. Si vero per industriam et sine alterius detrimento fugeret, peccati reus sub hoc respectu non videretur ; pœna enim gravior est ut teneatur eam subire, quando sine ullius detrimento illam declinare potest.

Qui autem per sententiam judicis damnatur ad multam vel ad compensationem, eam statim solvere debet.

Quæritur an ignorantia excuset a pœna lege statuta.

Notandum 1° ignorantiam cadere posse in legem simul et in pœnam vel in pœnam tantum.

Notandum 2° ignorantiam invincibilem legis excusare a pœna; excusat enim a culpa: ergo *a fortiori* et a pœna quæ ob culpam decernitur.

Notandum 3° ignorantiam, non ab omni culpa, sed a culpa mortali excusantem, simul a pœna gravi excusare; nam pœna gravis semper supponit culpam gravem; æquitati repugnaret talem pœnam ob culpam ex omni parte levem incurri.

R. 1°. Ignorantia a gravi culpa non excusans, a pœna lege imposita regulariter non excusat; qui enim voluntarie ponit causam pœnæ, pœnam contrahere debet: at culpa gravis contra legem, est causa pœnæ lege impositæ: ergo. Unde ignorantia crassa a pœna non excusat.

Diximus *regulariter*; nam si legislator scientiam requireret, dicendo, v. g., *qui scienter vel temere hoc fecerit*, etc., ignorantia etiam crassa excusaret, quia talis esset intentio legislatoris; non vero ignorantia affectata quæ temeraria foret et scientiæ æquivaleret.

R. 2°. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ a pœna non excusat, excepta tamen censura; cum enim hæc ignorantia a gravi culpa non excuset, causam pœnæ non tollit: ergo nec pœnam. Excipitur tamen censura, quia ex intentione Ecclesiæ minantis, hæc pœna contumaciam semper supponit: ignorantia autem invincibilis aut leviter culpabilis pœnæ contumaciam impedit: ergo.

Petitur an, ubi res aliqua prohibetur lege divina et lege humana pœnali, ignorantia solius legis humanæ a pœna excuset.

P. Antoine, t. II, dicit sibi videri talem ignorantiam regulariter a pœna non excusare, quia culpam non tollit: unde infert rebaptizantem fieri irregularem ex delicto, licet legem ecclesiasticam hoc prohibentem invincibiliter ignoret, modo legem divinam cognoscat aut vincibiliter tantum ignoret. Probabilius nobis videtur hanc ignorantiam a pœna excusare; tollit enim culpam contra legem

humanam; pœna autem sola lege humana statuitur : ergo.

§ III. — De lege irritante.

Leges irritantes sunt illæ quæ statuunt quosdam actus fore nullos, seu invalide contrahendos. Duplicis sunt generis : aliæ quæ actum ipso jure nullum efficiunt, v. g., matrimonium clandestinum ; et aliæ quæ decernunt actum his aut illis formalitatibus destitutum rescindi posse, ut, v. g., contractus minorum in ipsorum detrimentum initos.

Certum est 1° leges quæ statuunt actus rescindi posse, eos ante sententiam judicis non irritare. *Patet ex terminis*. Unde qui bona fide cum minori contraxit, contractu illo uti potest, donec per sententiam judicis rescindatur.

Certum est 2° contractu per sententiam judicis rescisso uti non licere, quia potestati legitimæ expresse jubenti resistere non licet.

Quæstio igitur de sola lege ipso jure irritante moveri potest. Ad quam solvendam, dicimus leges quæ personas inhabiles reddunt ad aliquid faciendum, dandum aut recipiendum, obligare in conscientia, ante sententiam judicis ; nam talis est evidenter legislatoris intentio : porro dici non potest legislatorem non habere potestatem hujusmodi actus irritandi ; hæc quippe potestas ad bonum publicum necessaria est, et apud omnes populos semper agnita fuit : ergo.

Hinc matrimonium cum impedimento dirimente contractum, radicitus est nullum. Ita titulus beneficii per simoniam acquisiti : sic et nunc donatio inter personas inhabiles aut portionem lege permissam excedens.

Quæritur an ignorantia excusans a culpa, excuset pariter a nullitate actus.

R. Excusaret utique si irritatio per modum pœnæ et in vindictam culpæ statueretur, *ut patet ex dictis*. Verum si statuatur ob bonum publicum, ignorantia, quantumvis invincibilis, a nullitate actus non excusat. Tunc enim

objectum, cui apponitur irritatio, est ipsemet actus, vel in se spectatus, vel a tali persona initus: porro objectum istud subsistit independenter a culpa, ignorantia aut bona fide agentis: ergo. Unde qui aliquid in bona fide a persona inhabili accepit, hoc, errore detecto, restituere tenetur.

Metus gravis ab irritatione actus non magis quam ignorantia excusaret, propter eandem rationem.

§ IV. — De lege dubia.

Multipliciter lex potest esse dubia, ut videre est apud *Concina*, t. VI, et *S. Ligorium*, l. 1, n. 97, maxime autem ratione existentiae et ratione sensus, si videlicet dubitetur an existat et an hoc vel illud sub ea contineatur.

Si dubium circa existentiam legis moveatur, tota Probabilistarum turba contendit illam, post adhibitam sufficientem diligentiam ad inveniendam veritatem, non obligare, secluso scandalo vel alio notabili inconveniente; ratio eorum est quod homo possideat libertatem qua privari non potest nisi prohibitione clara et certa.

Contra vero si de existentia legis constet, dubitetur autem an ad aliquid extendatur, an recepta sit, an desierit, an justa sit, etc., plerique eorum volunt eam obligare; nam, inquiunt, lex possidet: igitur melior est ipsius conditio.

Nos, cum sanioribus theologis, sequentia breviter statuimus.

I. Si de actione personali agatur, v. g., de implenda poenitentia, de officio recitando, etc., in vero dubio pars tutior, id est, quæ a peccato magis removet, est eligenda: nam 1° non licet periculo peccandi se exponere; 2° ubi de sensu vel de iustitia legis agitur, volunt plerique adversarii in favorem superioris præsumendum esse: ergo et ubi de existentia legis agitur; ad id enim semper deducitur dubium nempe an aliquid sit præscriptum vel prohibitum, nec ne; 3° falsa est ratio Probabilistarum: statim enim atque de existentia legis dubium proprie dictum

mihi advenit, v. g., de impositione poenitentiae, non certe possideo meam libertatem; sed de illa dubito, perinde ac si de impletione rei certo praescriptae ageretur. Ergo.

II. In materia justitiae, si de existentia vel solutione debiti, v. g., tributi, dubium exsurgat et deponi nequeat, res ad summum pro ratione dubii dividenda est, juxta quod docemus in Tr. *de Restitutione*, et probabilius retineri potest donec constet eam esse debitam, juxta axioma juris: *In dubio melior est conditio possidentis*.

III. Quando agitur de poena, in dubio, *benignior interpretatio est facienda*. Est regula 49 juris canonici in Sexto. In foro civili sequens pariter admittitur, quae est n. 57 in jure Caesareo: *Semper in dubiis benigniora sunt praefenda*. Unde adhuc regula canonica 15: *Odia restringi et favores convenit ampliari*. Eo sensu omnes judices, tum ecclesiastici, tum saeculares, ipsique Romani pontifices semper interpretati sunt leges poenales: ergo sic intelligendae sunt. Unde qui serio dubitat an excommunicatio lata sit contra lectores librorum haereticorum, an sit latae aut ferendae sententiae, an talis liber sit haereticus, an illum legerit, judicare potest se non esse excommunicatum. Si vero de censura certus esset et de validitate absolutionis dubius, habendus foret ut censura notatus. Ita S. Ligorius, l. 7, n. 67, et plurimi apud eum.

Cæterum, in his omnibus recurrendum est ad principia circa conscientiam dubiam et circa conscientiam probabilem a nobis superius posita.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE CONDITIONIBUS AD VIM LEGIS.

Conditiones ad vim legis necessariae spectant, aliae legis justitiam et intentionem legislatoris, aliae promulgationem et acceptionem legis; unde duplex paragraphus.

§ I. — De legis justitia et intentione legislatoris.

I. DE JUSTITIA REQUISITA UT LEX OBLIGET. — Quadruplici modo lex potest esse injusta, scilicet 1° ex parte finis, si ad bonum commune non ordinetur; 2° ex parte formæ, si justitia distributiva non servetur, et onera publica inæqualiter imponantur; 3° ex parte legislatoris, si potestatem excedat, et 4° ex parte materiæ, si res illicita præcipiatur.

Certum est 1° legem ex quacumque parte injustam, per se non obligare in conscientia; vis enim obligandi, in lege humana, a lege Dei procedit; at Deus non sancit legem injustam quæ legi æternæ certe non est conformis : ergo.

Certum est 2° legi injustæ ratione materiæ nullum, tuta conscientia, obtemperare posse, juxta responsum B. Petri ad principes sacerdotum, Act. v, 29 : *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.*

In dubio autem an res sit licita vel illicita, subditus consulere debet libros, viros doctos, confessarium, parochum, episcopum, vel, si opus fuerit, summum Pontificem : si dubio nondum excusso, præceptum urgeat, regulariter obtemperare debet, quia bonus ordo postulat ut in dubio præsumptio stet pro superiore. Ita S. Aug., S. Bernardus et generaliter theologi.

Dicimus *regulariter* ; quia si ex speciali circumstantia gravius prævideretur malum ex obedientia quam ex non obedientia, non obtemperandum foret. Sic *Billuart, Dens*, S. Ligorius, l. 1, n. 99, etc.

Sed adversus principes injusta præcipientes non ideo rebellare licet : pontifices, presbyteri et innumeri Christiani hoc et sua doctrina et exemplo probaverunt. Contrario enim principio semel admissio, ingentes in societate orirentur perturbationes : omnia igitur potius sunt patienter toleranda, exemplo martyrum, quam armis contra principes potestate sua abutentes, propria auctoritate insurgere.

3° Leges injustæ ratione finis aut formæ, licet per se non obligantes, communiter observandæ sunt; — a) quia subditi non debent esse judices in propria causa, inde enim innumera sequerentur incommoda; — b) quia hujusmodi leges communiter non violarentur sine ordinis perturbatione aut scandalo; existit autem lex naturalis quæ præcipit vitare perturbationem et scandalum. Ergo. Sic S. Th. 1 2, q. 96, art 4.

Diximus *communiter*; quia si omissio fieri posset sine scandalo et perturbatione, licita esset, modo de injustitia constaret.

Quæritur 1° an leges tyranni obligent in conscientia.

R. Duplici modo princeps potest esse tyrannus; nempe subditos opprimendo, vel auctoritatem usurpando. In priori casu communiter ipsi obediendum est, quando aliquid evidenter illicitum non præcipit, ut modo diximus.

In posteriori vero casu, usurpator non habet potestatem condendi leges quæ obligent in conscientia: attamen ipsi quandoque propter bonum publicum obtemperandum est, ut in Philosophia morali ad calcem ostendimus.

Quæritur 2° an lex in falsa præsumptione fundata obliget in conscientia.

R. Duplex distinguitur præsumptio, facti scilicet et periculi. Si lex nitatur facto supposito vero, quod reipsa falsum est, non obligat: v. g., quando concil. Trid. declaravit, sess. 24, cap. 1 de Ref., matrimonia clandestina, ante publicationem decreti inita, habenda fore ut valida, supponit contractum privatum revera exstitisse; quo deficiente, hæc matrimonia, non obstante lege, fuissent nulla. Si autem lex in præsumptione periculi fundetur, licet malum quod timetur in aliquo casu particulari non eveniat, nihilominus valet lex, alioquin finem suum obtinere non posset. Hinc nullum est matrimonium sine præsentia parochi aut duplicis testis celebratum, quamvis in utroque contrahente perfecta exstiterit libertas.

II. DE INTENTIONE LEGISLATORIS NATURAM OBLIGATIONIS DETERMINANTE. — Constat, ex dictis, legem humanam etiam civilem obligare sub peccato : peccatum autem istud potest esse mortale vel veniale, juxta omnes. Quærunt theologi unde desumenda sit gravitas peccati contra legem. Dicemus cum plerisque desumendam esse ex gravitate materiæ et ex intentione legislatoris.

Ex gravitate materiæ; repugnat quippe materiam ex omni parte levem præcipi sub mortali : tale præceptum haberetur ut insanum, legi æternæ non esset consonum, nec ideo Deus illud sanciret. Attamen in eo casu lex obligaret sub levi.

At res in se levis potest esse gravis ratione circumstantiarum aut finis intenti : sic esus pomi in paradiso terrestri non erat quid grave in se, sed gravissimum ratione finis.

Ex intentione legislatoris; quia potest absolute, quidquid plures dicant, rem gravem sub levi præcipere, sicut posset eam non præcipere. Ita *Suarez, Collet, P. Antoine, Dens, S. Ligorius* et multi alii. Unde constitutiones ordinum religiosorum, licet a summis Pontificibus approbatæ, obligant tantum sub levi, vel sub nullo peccato per se, etiam in materia gravi, v. g., in abstinentiis, jejniis, etc.

Lex rem præceptam ponit in ea virtute ex cujus motivo, etiam extrinseco, præcipitur; unde peccat contra religionem qui cibum sumit ante communionem; sic præter peccatum inobedientiæ adest alia specialis malitia aperienda.

Si lex motivum non exprimit, tunc ex motivo suo intrinseco præcipit.

Legislator semper judicandus est imperare secundum naturam materiæ, nisi contrarium expresse manifestet; sub gravi igitur in materia gravi, sive de peccato cogitet, sive non, sive sit fidelis, sive infidelis, imo etiamsi foret atheus, quia nihilominus habet jus imperandi, et Deus mandata ejus justa observari jubet.

Materia reputatur gravis 1º ex quantitate materiæ, v. g.,

nummus aureus ; unus assis esset materia levis ; 2° ex ipsius qualitate , v. g. , hostia consecrata ; 3° ex fine qui intenditur , ut diximus ; 4° ex circumstantiis aggravantibus , v. g. , si quis furetur rem parvam in ecclesia , aut cum scandalo ; 5° ex contemptu legis vel potestatis ; 6° ex pœnis adjunctis , v. g. , morte , exsilio , carcere , notabili mulcta , etc.

Notant theologi legem violari posse ex contemptu diversis modis : 1° ex contemptu rei præceptæ , et gravitatem peccati æstimandam esse ex gravitate materiæ vel ex errore in doctrina ; 2° ex contemptu Dei legislatoris , et peccatum semper esse mortale ; 3° ex contemptu formali legislatoris , et iterum peccatum videri semper mortale , quia contemptus censetur cadere in Deum cujus legislator humanus vices gerit ; 4° ex contemptu legislatoris quatenus talis est homo , et peccatum veniale esse posse , si materia sit levis.

§ II. — De legis promulgatione et acceptance.

SECTIO PRIMA. — *De promulgatione legis.*

I. DE NECESSITATE PROMULGATIONIS LEGIS. — Promulgatio legis est ipsius manifestatio eo modo facta ut communitati innotescat. Omnes fatentur promulgationem necessariam esse ut lex vim obligandi habeat ; est enim regula quam subditi observare tenentur : at repugnat eos teneri observare regulam quam noscere nequeunt. Ergo. Ita S. Th. , 1 2, q. 90, art. 4, et cum illo cæteri.

Non requiritur ut lex positiva singulis privatis innotescat ; sufficit quod in communitate publica fiat , et unusquisque eam cognoscere moraliter possit.

Lex æterna , quatenus in mente Dei concipitur , promulgari non potest , et sic rationem legis perfectæ non habet. Est tantum ordo essentialis , quo cæteræ fundantur leges , quæ ultimate promulgatione constituuntur.

Lex naturalis per lumen Dei in cordibus nostris impressum et omnibus traditione manifestatum promulga-

tur; lex divina promulgata est modo interna inspiratione, ut accidit respectu Prophetarum, modo per externam solemnitatem, ut lex Moysis in monte Sinai, et lex Evangelica in festivitate Pentecostes.

II. DE MODO PROMULGATIONIS LEGIS HUMANÆ AC PRÆSERTIM CIVILIS. — Lex humana, sive ecclesiastica, sive civilis, externa promulgatione necessario indiget: modus autem est arbitrarius et a voluntate legislatoris pendet. Ubi tamen statutæ vel usu introductæ sunt regulæ, observari debent donec legitime eis derogatum fuerit, alioquin lex sufficienter promulgata non censeretur, et, licet optime nota, non obligaret.

Justinianus statuerat, per *Novellam* 66, leges imperiales in singulis provinciis promulgandas fore, et non nisi duobus mensibus post promulgationem obligaturas.

In Gallia nunc promulgatio fit ab ipso Imperatore, per decretum, quod in tabulis legum (*Bulletin des lois*) inseritur. Lex sic promulgata cœpit obligare in tota præfectura in qua Imperator tunc residet, prima die post diem promulgationis, et in aliis præfecturis Imperii, eadem die, cui una additur dies pro decem myriametris (*vingt lieues environ*) inter locum promulgationis et capitalem urbem præfecturæ. Unde Cenomani quarta die tantum obligat lex Parisiis promulgata.

Si tamen Imperatori videatur expedire promulgationem legis in aliquo casu vel loco accelerari, mandare potest præfecto ut decretum promulgationis ipsamque legem statim imprimi et publicis locis affigi provideat: ex hac autem publicatione lex suum sortitur effectum. (*Ordonnance du 18 janvier 1817, art. 1 et 2.*)

III. DE MODO PROMULGATIONIS LEGIS ECCLESIASTICÆ. — Major est difficultas quoad modum promulgandi leges ecclesiasticas. Plerique doctores Itali aliique extranei non pauci contendunt promulgationem Romæ factam, per affixionem publicam in campo Floræ, sufficere ut lex vim habeat obligandi omnes qui notitiam ejus habuerint, saltem duobus post promulgationem istam mensibus. Rationes eorum sunt: 1° auctoritas pontificum Roma-

norum qui sic obligare possunt et volunt : possunt, cum modus promulgationis, juxta omnes, sit arbitrarius : volunt, præsertim quando expresse dicunt, ut dicere solent, se intendere constitutiones sic publicatas ab eis ad quos spectant perinde habendas esse *ac si unicuique eorum personaliter intimatæ fuissent, exhibitæ, ostensæ, etc.*; 2º numerus doctorum hanc defendentium sententiam, quam S. Ligorius, l. 1, n. 96, exhibet ut valde communem et probabiliorem. Docet tamen idem S. Ligorius, et plurimi cum illo, leges Pontificias non obligare etiam Romæ, nisi elapsis duobus a promulgatione mensibus, quia ubi tempus a Pontifice non determinatur, sequenda est dispositio Justiniana.

Juxta hanc sententiam, lex sufficienter publicata Romæ, universos fideles etiam invincibiliter eam ignorantes, in *actu primo* obligat, quatenus eos in verbis suis complectitur, non vero in *actu secundo* eos obstringit, eo sensu quod adversus illam peccent aut pœnam incurrant, donec in notitiam illorum devenierit. At in nonnullis casibus particularibus episcopus intelligens Sedis Apostolicæ legem in sua diœcesi noxium producturam esse effectum, non modo suas rationes Romano pontifici exponere non prohibetur, sed ad id omnino tenetur, ut ait Benedict. XIV, de Synod. diœces., l. 9, cap. 8, n. 3, ubi docet n. 4, episcopum teneri parere judicio Sanctæ Sedis a se invocato.

Verumtamen Galli alique multi volunt leges Pontificias Romæ promulgatas non obligare, nisi promulgatæ fuerint in diœcesibus per episcopos, vel usu receptæ sint; 1º quia saltem ubi Pontifex statuto juris civilis expresse non derogat, illius dispositionem sequi censetur, juxta hæc juris canonici verba : « Sicut leges non dedignantur » sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adjuvantur. » Decretal. l. 5, tit. 32, cap. 1. 2º Pius IV in Bulla *Sicut ad sacrorum*, ad observanda decreta Concil. Trid., ait : « Jure » communi sancitum est ut constitutiones novæ vim non » nisi post certum tempus obtineant. » 3º Necesse est

legem communitati innotescere : at in diœcesibus convenienter non innotescit, nisi ab episcopis promulgetur. 4° Consuetudo est in Gallia, ab immemoriali tempore, ut Pontificiæ constitutiones ad disciplinam spectantes, non obligent nisi ab episcopis promulgatæ fuerint. Ergo. Ita, præter Gallos, *Wigers, Boudart, Steyaert, Billuart, Dens*, etc.

Dens notat hanc sententiam varia tollere incommoda : v. g., 1° lex irritans, Romæ tantum promulgata, in priori sententia actus ubique redderet nullos, licet invincibiliter ignorata ; non sic in posteriori opinione. 2° In priori sententia, non omnes eodem tempore obligarentur, sed unus post alium, prout notitiam acquireret ; in posteriori vero, omnes simul obstringuntur. Ergo summus Pontifex, quando executionem legis non urget, eam prudentiæ episcoporum relinquere merito judicatur. « Si » praxis communis spectetur, inquit *Concina*, leges conciliorum et Pontificum consueverunt promulgari in » singulis diœcesibus. »

Dicimus *ad disciplinam spectantes*, nam definitiones Romani pontificis in materia fidei et morum statim obligant ac innotescunt, juxta quod docuimus in *Tract. de Ecclesia*, et hic tantum indicamus ; idque independentem ab opinione theologica circa ipsius infallibilitatem ; siquidem ratione dignitatis tenetur omnes docere et pascere, et omnes eum audire debent ut primarium pastorem.

1° Certum est tamen apud nos Romanum pontificem, vi supremæ potestatis suæ, posse exigere ut lex Romæ promulgata, statim obliget in omnibus provinciis, et etiam ut lex universalis circa disciplinam in omnibus provinciis vigeat, non obstantibus localibus consuetudinibus.

2° Certum est, quoad Galliam in specie, summos Pontifices consuetudines omnes juri communi contrarias non admittere, ita ut nullo modo credendum sit quod istud jus commune aut quævis Apostolica Constitutio, cum sit his consuetudinibus opposita, eo ipso robore careat in

Gallia. Licet enim summi Pontifices contra hasce consuetudines non semper potuerint reclamare, ob gravia incommoda, sive publica, sive personalia sibi aut aliis, hoc tamen silentio easdem consuetudines ratas non habuisse credendum est. Jam Sancta Sedes mentem suam aperuit tum in specie circa obligationem bullæ S. Pii V de liturgia Romana, tum in genere, circa Pontificias constitutiones disciplinam generalem spectantes, quas admittere jussit a concilio provinciæ Parisiensis anni 1849, ut videre est in actis ejusdem concilii.

3° Certum est tamen mentem Sanctæ Sedis non fuisse omnes consuetudines diœcesibus Galliæ proprias penitus destruere.

4° Quænam vero juris communis aut conciliorum generalium decreta, quænam Apostolicæ Constitutiones vim legis habeant, et quænam consuetudines supremi legislatoris consensu in diœcesibus ratæ habendæ sint, in dubio ad Sanctam Sedem recurrendum est.

5° Consuetudo tandem qua in Galliis Constitutiones Pontificiæ non obligarent nisi post promulgationem episcoporum non esse videtur ex his consuetudinibus quas Summi Pontifices approbarunt. Summi Pontifices enim non approbant consuetudines quæ ad disciplinam enervandam tendunt: porro, talis est ista consuetudo; nam Romani Pontificis Constitutiones inutiles et vacuæ forent, si episcopi eas promulgare denegarent; et sic penitus vinculum disciplinæ enervatum evaderet. Ergo.

Episcopi suas leges aut statuta synodalia promulgare possunt, vel in sua cathedrali coram populo, vel in synodo, vel per affixionem publicam, vel alio modo, et nullum requiritur temporis intervallum ut vim habeant: certum est, referente Benedicto XIV, de Synodo diœces., l. 13, c. 4, n. 2, illa statim obligare ac innotescunt.

SECTIO SECUNDA. — *De legis acceptance.*

I. DE CONSENSU SUBDITORUM IN GENERE. — Communius docetur legem a consensu populi pendere, si populus, eligendo principem, potestatem ejus limitaverit, statueritque legem vim obligandi non habituram, nisi prius fuerit acceptata, ut apud veteres Romanos.

Certum est, in guberniis *repræsentativis*, in quibus populus per conventum legatorum repræsentatur, legem non valere nisi a legatis populi acceptetur, quia potestas legislativa ad solum principem non pertinet.

Sive potestas publica primario in populo resideat, ut multi volunt, sive a Deo immediate procedat, ut alii contendunt, integra remanet quæstio, an scilicet lex ab auctoritate constituta regulariter lata, vim habeat obligandi independenter a consensu subditorum. Negant Lutherus, *Caramuel*, et alii plures, contra quos sit

PROPOSITIO.

Lex legitime lata, tum ecclesiastica, tum civilis, vim habet obligandi independenter a consensu populi.

Prob. Scriptura sacra, auctoritate Alexandri VII, et ratione.

1° *Scriptura sacra.* Hic omnes recurrunt textus quos superius citavimus ubi de potestate condendi legem. Constat, ex illis textibus, superiores ecclesiasticos et civiles a Deo constitutos esse ad regendos subditos: ergo nomine Dei imperant, ac proinde subditi tenentur leges eorum acceptare eisque parere. Ergo 1°.

2° *Auctoritate Alexandri VII* sequentem Probabilistarum propositionem damnantis: « Populus non peccat, » etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam. »

3° *Ratione.* Inferiores tenentur obedire superioribus ali- quid legitime præcipientibus, et in hoc principio totus

ordo societatis fundatur : ergo *a pari* subditi tenentur obedire principibus per leges juste imperantibus. Porro dicere eos teneri obedire, et leges ante liberam acceptationem non obligare, sunt duo contradictoria. Ergo 3°.

Dices 1° : « Leges instituuntur cum promulgantur : » firman- tur cum moribus utentium approbantur. » Decret. 1^a part., dist. 4, cap. 3. Ergo vis earum obligandi ex approbatione populi pendet.

R. Nego conseq. Nam 1° verba quæ objiciuntur non sunt alicujus concilii aut Pontificis, sed Gratiani ; 2° sensus eorum est, quod leges quæ *moribus utentium*, sive praxi, approbantur, a periculo abrogationis magis removeantur, *ut ex patet contextu*. Ergo.

Dices 2° : Si acceptatio populi non sit necessaria, dari potest lex cui tota communitas adversetur : atqui hoc repugnat, cum talis lex non in bonum, sed in ruinam esset societatis : ergo.

R. Nego minorem ejusque probationem. Fieri enim potest ut populus furiosis cupiditatibus abreptus, legi justæ et ad bonum societatis institutæ repugnet : patet exemplo Israelitarum adversus Deum murmurantium, Parisiensium supplicio Ludovici XVI applaudentium, etc. Ergo.

Cæterum, si princeps prævidet legem, licet justam et ad bonum commune ordinatam, plus mali quam boni, propter circumstantias, esse allaturam, prudentia suadet ut a premenda executione ejus absteat : tunc lex illa obligare cessat, non defectu acceptationis in populo, sed defectu voluntatis in principe. Attamen subditi in actu rebellionis graviter peccant, voluntati principis resistendo, quamvis postea lege non teneantur.

Dices 3° : Principes saltem in origine rerum suam acceperunt potestatem a populo : ergo populum non consentientem obligare nequeunt.

R. 1° Nego ant., saltem propter suam generalitatem. Nam — a) principes ecclesiastici ab ipso Christo fuerunt constituti. — b) Reges Judæorum similiter a Deo suam acceperunt potestatem. — c) In rerum origine, primi reges fuerunt patres familias qui jure divino (a Deo enim venit

omnis paternitas in cælis et in terra, Ephes. III, 15) suam gubernabant familiam, qua magis ac magis crescente, facti sunt reges. Sub ultimo hoc respectu habueruntne suam auctoritatem immediate a Deo, an vero ex consensu eorum quos habuerunt ut subditos? Non liquet, et in hoc puncto dividuntur auctores.

R. 2º Nego conseq. Etiam quando populus elegit principem, jus sibi reservare non potuit leges ejus acceptandi aut non acceptandi: necessario enim voluit ut princeps dignitatem regiam haberet, alioquin regem non constituisset. Porro dignitas regia annexam habet potestatem condendi leges et conscientiam subditorum obligandi; hæc potestas, mediante populi electione, ab ipso oritur Deo. *Vide quæ diximus in Philosophia morali*, de origine societatis politicæ, et *cinquième Avertissement de Bossuet*.

Inst. Populus non tenetur parere principibus injusta præcipientibus: ergo leges eorum examinare, ac proinde acceptare vel non acceptare potest.

R. Nego conseq. Populus quidem non tenetur parere legibus evidenter injustis, *ut supra diximus*: sed 1º inde jus examinandi omnes leges, antequam ipsis obediatur, nullo modo sequitur; nam tunc turbaretur omnis ordo societatis, ut patet. Requiritur ergo ut examen istud liceat, quod lex vere injusta appareat et sic æstimetur a viris probis et sapientibus. 2º Insuper, jus examinandi manifeste non inferret ex seipso jus reficiendi leges etiam justas, quod tamen in objectione supponitur. Unde tandem lex injusta non obligat defectu potestatis in principe, non autem defectu acceptationis in populo.

Dices 4º: Consuetudo legi opposita eam legitime abrogare potest: at talis consuetudo non acceptationi legis æquivalet: ergo.

R. Dist. maj. Consuetudo legi opposita legem abrogare potest, consentiente principe, *conc.*; resistente principe, *nego maj.* Sic non magis abrogatio quam firmatio legis a consensu populi repetenda est. Ergo. *De consuetudine* fusiùs alibi disseremus.

II. DE ACCEPTATIONE CONSTITUTIONUM PONTIFICALIUM A

PRINCIPIBUS FACTA, SEU DE PLACITO REGIO. -- *Quæritur* quid sentiendum sit de placito gubernii sine quo constitutiones Pontificiæ vim apud nos habere nequeunt.

R. Non solum apud nos, sed in Hispania litteræ Romani pontificis publicari nequeunt quin prius, olim in curiis regiis, nunc in consilio Status, examinatæ, recognitæ, et per decretum Imperatoris admissæ fuerint. Ab hujusmodi examine et admissione eximuntur rescripta privata, dispensationes sacræ Pœnitentiariæ, imo et Datarie ad matrimonia contrahenda; non vero conciliorum generalium statuta.

Certum est 1° bullas et constitutiones Pontificias vim obligandi ab hujusmodi approbatione non ducere: potestas enim ecclesiastica a potestate civili in jurium suorum exercitio non dependet. Verum ex altera parte summorum Pontificum constitutiones a potestate civili facillime protegi possunt si ab ea potestate recognitæ fuerint. Hinc tacita introducta est inter summos Pontifices et quædam gubernia conventio, vi cujus Constitutiones Apostolicæ, bullæ et brevia ad rem publicam spectantia, sic recipiuntur ut in foro civili effectum habeant.

Certum est 2° definitiones dogmaticas tali receptione non indigere, ut monuimus. Unde pars dogmatica conc. Trid., quæ in Gallia civiliter non fuit publicata, omnes nihilominus stricte obligat fideles. Olim tamen constitutiones dogmaticæ et conciliorum decreta examini Parliamentorum subiciebantur, ut eo modo admissa, vim legis in foro externo haberent. Nunc autem, cum nullus fidem catholicam profiteri teneatur, definitiones fidei vim legis habere nequeunt, et ideo nulla est ratio cur approbatione civili indigerent.

Certum est 3° a nemine catholico hodie defendendam vel retinendam esse doctrinam juxta quam principes sæculares jus habent constitutiones apostolicas recipiendi vel rejiciendi, ac earum diffusionem permittendi aut prohibendi. Hæc enim doctrina proscribitur in Encyclica Pii IX, die 8 decembris 1864 data; ac propositio qua enuntiatur profligatur in syllabo sequenti. « Episcopis,

sine gubernii venia, fas non est vel ipsas apostolicas litteras promulgare. » Prop. 28.

ARTICULUS TERTIUS.

DE EXTENSIONE OBLIGATIONIS LEGUM.

I. QUOUSQUE EXTENDATUR OBLIGATIO LEGUM. — 1°. Lex naturalis obligat cum periculo vitæ, quia quod ipsi opponitur, ita malum est ut nulla necessitate fieri possit licitum. Supponimus quod, mutata materia, lex non cessaverit.

2°. Ordinarie leges positivæ, sive divinæ sive humanæ, non obligant cum periculo vitæ, quia sic obligare nolunt legislatores, et sæpe sic obligare non possent, nempe quando bonum publicum hoc non exigit: unde David licite comedit panes Propositionis solis sacerdotibus jure divino reservatos, referente Christo, Matth. XII, 4; lex audiendi Missam die dominica, jejunandi in Quadragesima, etc., nec cum periculo vitæ, nec cum gravi detrimento sanitatis, famæ aut fortunæ obligat; et ita de cæteris. Hinc prodiit axioma: *Lex positiva non obligat cum tanto incommodo.*

Nec dici potest legem obligare sub peccato, quod præ omnibus malis vitari debet; nam ubi tale occurrit incommodum, lex cessat, quia legislator non habuit intentionem nec communiter potestatem in eo casu obligandi, proinde inobservantia ejus non est peccatum.

Diximus *ordinarie*; nam quidam esse possunt casus in quibus lex cum periculo vitæ obliget, nempe 1° si periculum actui præcepto sit annexum et bonum publicum id postulet: v. g., miles excubias agens potius mori eligere debet, accedente hoste, quam non clamare; 2° si violatio legis in contemptum Dei, religionis, potestatis legislativæ, vel in scandalum proximi vergenda esset. Sic Eleazar maluit mori quam carnes porcinas manducare; II Mach. VI, 27.

Si periculum actui præcepto non sit annexum, lex per

se non obligat ad illud subeundum; sed aliquando per accidens, si actus respectu societatis vel religionis maximi sit momenti.

A fortiori, in his similibusque casibus, lex obligat cum dispendio sanitatis, famæ, fortunæ, etc., et quandoque cum dispendio famæ, et non cum periculo vitæ, v. g., ad restituendam famam alterius injuste læsam, ad procurandam confessionis integritatem, etc.

Notandum aliquem legem observare posse cum periculo vitæ, si adsit gravis ratio, quin tamen ad id teneatur.

Quæritur an constitutio Carthusianorum, qua esus carnium ipsis prohibetur sub gravi, obliget cum periculo vitæ.

R. Communius docetur talem esum ipsis licitum non fieri, ex judicio medicorum attestantium illum necessarium esse ad conservationem vitæ: talis quippe est sensus constitutionis ab Ecclesia approbatæ, ex interpretatione in ordine recepta; et rigor iste judicatur necessarius ad vigorem instituti conservandum.

At Carthusianus cui omnes cibi deficerent, carnes manducare teneretur, quia ipsius constitutio eum obligare non potest ad pereundum fame. Ita *Dens*, t. II, p. 376.

II. QUOMODO LEX IMPLERI DEBEAT UT EI SATISFIAT. — Sub nomine modi implendi legem petitur an ipsius observantia fieri debeat 1° libere, 2° ex intentione, 3° per actum virtutis, 4° tempore præfixo, 5° ante tempus, et 6° post tempus elapsum: his quæsitis breviter per ordinem responsuri sumus.

1° Observantia fieri debet libere et cum sufficienti advertentia, alioquin non esset actus humanus. Hinc ebrius non potest audire Missam die festo, recitare Horas, pœnitentiam implere, sacramenta administrare, etc. Lex tamen prohibens sufficienter observatur per omissionem actus prohibiti, sine advertentia.

2° Ut satisfiat legi, ordinarie non requiritur intentio satisfaciendi; sufficit enim ut opus præscriptum impleatur: at substantialiter impleri potest sine voluntate satisfaciendi: v. g., aliquis audit Missam die dominica, jejuna-

a carnibus abstinet, etc., non cogitans de præceptis, vel de diebus quibus hæc implenda sunt, satisfacit; imo, et qui audiret Missam cum intentione non satisfaciendi: ita *Suarez*, *Vasquez*, *Lessius*, *Antoine*, *S. Ligorius*, etc. Non ita tamen præcepto implendi pœnitentiam a confessario injunctam satisfaceret, quia confessarius non opus solum præscripsit, sed opus in ordine ad sacramentum.

3° Non absolute necesse est ut observantia legis fiat per actum virtutis: v. g., qui modo pure naturali restitueret vel eleemosynam daret, his satisfaceret præceptis. Si tamen objectum legis esset actus virtutis, v. g., confessio annua, ei satisfieri non posset nisi per actum virtutis et meritorium. Secus, si actus religiosus quidem in substantia præcipiatur, sed non stricte actus virtutis, v. g., auditio Missæ: sic homo qui ex pravo fine ad ecclesiam pergit, et ibi attente Missam audit, præcepto satisfacit.

4° Vel tempus est præfixum, vel non. Si prius, lex tempore determinato impleri debet, v. g., officium divinum recitandum est die cui annectitur. Si vero tempus non sit determinatum, quam primum moraliter implendum est præceptum, alioquin magis ac magis impletio ejus differri et tandem omitti posset, quod repugnat. Unde pœnitentia a confessario injuncta sine determinatione temporis, quam primum moraliter implenda est.

5° Duplici modo tempus potest esse præfixum, scilicet, ad terminandam vel ad urgendam obligationem: in priori casu, obligatio, in mente legislatoris, affixa est tempori, v. g., abstinencia diei veneris; in posteriori vero, actio præscripta principaliter a legislatore intenditur, v. g., communio paschalis.

In prima hypothesisi, qui prævidet se impediendum fore ab impletionem legis tempore fixo, illud prævenire non tenetur, nec, eo transacto, rem præscriptam agere. Hinc clericus prævidens se cras febris laboraturum, Horas crastinas hodie nec postridie recitare obligatur.

Tenetur, e contra, in altera hypothesisi, tempus prævenire; aut, tempore elapso, rem præscriptam agere: v. g., quispiam iter agebat per quindenam paschalem, tenetur

postea præceptis confessionis et communionis satisfacere.

Quæritur 1° an pluribus præceptis per unum actum simul satisfieri possit.

R. Satisfieri potest, si præcepta idem habeant objectum particulare, nisi aliud constet ex mente legislatoris, quia totum fit quod exigunt præcepta. Hinc si festum Nativitatis Domini vel Assumptionis B. Mariæ incidat in diem dominicam, duo sacra audire non tenentur fideles. Verum si præcepta diversos exigent actus, non satisfaceret unico actu: v. g., si voveris tria jejunia, non satisfacies voto et legi Ecclesiæ ter jejunando in hebdomada *Quatuor temporum*.

Cognoscitur autem præcepta diversos exigere actus, ex consuetudine, ex verbis quibus nititur præcipiens, et ex circumstantiis. Hinc, v. g., si confessarius tibi præcipiat jejunare semel in hebdomada per sex menses, non teneris jejunare die dominica in Quadragesima, quia non præsumitur eum talem habuisse intentionem.

Quæritur 2° an eodem tempore pluribus præceptis per plures actus satisfieri possit.

R. Affirmative, modo actus præcepti non sint incompatibiles et tempus diversum non exigatur, quia totum fit quod præcipitur. *Ita communissime theologi*. Sic qui peregrinatur ex voto, officium divinum simul valide recitare potest: item, juxta communioem sententiam, posset simul audire Missam die festo et Horas recitare; quidam tamen negant sufficientem simul adhiberi posse attentionem Missæ et breviario, præsertim quando legendæ sunt lectiones, et omnes fatentur hanc praxim non sequendam esse, nisi ex quadam necessitate. Ita Cajetanus, Navarrus, *Collet*, *Dens*, etc. Non posset, e contra, simul audire Missam et sacramentaliter confiteri peccata.

Quæritur 3° an qui totum præceptum implere non possunt, ad partem possibilem teneantur.

R. Vel obligationis materia est divisibilis, vel non: si materia sit divisibilis, qui non potest totum, tenetur ad partem possibilem, ut definit Innocentius XI, sequentem damnando propositionem: « Qui non potest recitare Ma-

» tutinas et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil » tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. » *Et patet ratione* : numquid debens centum nummos quos solvere nequit, liberaretur, si partem sibi possibilem non solveret? Ergo. Unde qui integrum servare non potest jejunium, ad id tenetur quod potest.

Si vero materia obligationis sit indivisibilis, ut auditio Missæ, qui totam rem præscriptam agere non potest, ad partem non tenetur.

Quæritur 4° quid agendum si duo occurrant præcepta æque urgentia, quæ simul impleri nequeant.

R. Gravius observandum est, et obligatio minus gravis cessat: hoc quippe dictat supremus ordo. Hinc 1° præceptum negativum obligans semper et pro semper, ut aiunt theologi, anteferendum est præcepto positivo quod obligat semper, sed non pro semper. Sic furari non licet ad subveniendum pauperi. 2° Præceptum naturale præcepto positivo etiam divino præstat; unde licebat in veteri Lege proximo necessitatem patienti subvenire per opus servile die sabbati, et nunc omittendum est Sacrum die dominica, ne graviter ægrotans solus deseratur. 3° Lex divina positiva præferenda est legi humanæ: non licet igitur uti divortio lege humana permissa. 4° Lex primi superioris antecedere debet legem inferioris, v. g., lex papæ legem episcopi. 5° Lex strictiori virtute innixa præferenda est: v. g., qui non potest debitum solvere et eleemosynam facere, eleemosynam omittere tenetur, nisi forte de paupere in extrema necessitate constituto ageretur. 6° Habenda est etiam ratio gravitatis aut levitatis materiæ utriusque præcepti: v. g., licet charitas excellentior sit virtus quam pietas, deserendus est leviter ægrotans ut audiatur Missa die dominica.

Quæritur 5° quid agendum si lex ecclesiastica et lex civilis opponantur.

R. Si, omnibus perpensis, existat dubium quod viis ordinariis excuti nequeat, consulenda est suprema auctoritas ecclesiastica, quæ iudicio doctrinali definiet quid agendum vel omittendum sit; ad ipsam enim pertinet

leges divinas, tum positivas, tum naturales, certo et finaliter interpretari. Eo sensu jus canonicum dici potest jus civile reformare.

Valde optandum est inter utramque potestatem perfectam existere harmoniam, et sicut Ecclesia semper docuit obediendum esse potestati civili justa præcipienti, ita civilis potestas in gratiam Ecclesiæ suam impendat auctoritatem, quam non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium datam sibi a Deo esse sciat.

Quæritur 6° an peccet qui ponit impedimentum impletioni legis, vel existens non tollit cum posset.

R. 1°. Qui directe ponit impedimentum ut legem non impleat, evidenter peccat, quia habet voluntatem legi oppositam.

R. 2°. Qui ponit impedimentum non consulto, sed tamen sine causa sufficienter excusante, reus est violationis legis; lex enim aliquid præcipiens, eo ipso vetat quod impletioni suæ opponitur. Hinc qui die jejunii venatur vel iter non necessarium facit, a jejunio non excusatur; qui die dominica ante Missam se inebriat, peccat contra sobrietatem et contra legem Ecclesiæ, etc.

Eadem ratione datur obligatio tollendi impedimentum jam existens, si absque gravi incommodo auferri possit. Imo aliquando tollendum est cum gravissimo incommodo, v. g., si de suscipiendo baptismo aut de ediscendis mysteriis, quorum fides explicita necessaria est ad salutem, ageretur: tunc non tam de præcepto quam de medio absolute necessario agitur.

CAPUT SEXTUM.

DE LEGUM HUMANARUM MUTATIONE.

Cum lex humana in essentiis rerum non fundetur, sicut lex naturalis, ex natura sua non est immutabilis,

licet quantum fieri potest, stabilitatem habere debeat. Septuplici modo mutari et vim obligandi amittere potest : nempe 1° per interpretationem ; 2° per epieikeiam ; 3° per cessationem ; 4° per abrogationem et derogationem ; 5° per dispensationem ; 6° per privilegium , et 7° per consuetudinem.

ARTICULUS PRIMUS.

DE LEGIS HUMANÆ INTERPRETATIONE.

I. QUID ET QUOTUPLEX INTERPRETATIO. — Interpretatio est oratio verborum legis obscuritatem tollens ejusque sensum assignans. Triplex distinguitur, authentica, usualis et doctrinalis.

Authentica, seu ab auctore vel ab auctoritate habente prolata, ea est quæ fit ab ipso legislatore, vel ab ejus superiore, aut successore, et eandem vim habet ac ipsa lex ; ab eadem auctoritate procedit, et manifestat quod ensu superior obligare velit.

Usualis, ea est quæ communi praxi determinatur, ut modus jejunandi nunc receptus ; consuetudo enim nonnullis vestita conditionibus infra exprimendis ostendit quo sensu legislator obligare intendat : unde sequens axioma, in Decretal. l. 1, tit. 4, cap. 8, expressum : *Consuetudo optima est legum interpres.*

Doctrinalis, est explicatio quæ fit per homines doctos ; vim legis non habet. Ab illa tamen recedere non licet quando doctores sunt moraliter unanimis : si vero fere æqualiter sint divisi, pars tutior eligenda est, ex superius dictis.

II. REGULÆ INTERPRETATIONIS LEGUM. — Cum interpretatio authentica a voluntate legislatoris pendeat, nullas habet regulas certas. Regulas interpretationis usualis exponemus infra de consuetudine tractando. Pro interpretatione autem doctrinali, sequentes statuuntur regulæ :

1° Verba secundum sensum naturalem et obvium sumuntur, nisi sensus fiat absurdus, aut lex inutilis evadat.

2° Genuinus sensus exquirendus est ex antecedentibus et consequentibus, ex subjecta materia, ex circumstantiis et fine legis, ex legibus in quibus similia adhibentur verba, et ex tribunalium decisionibus.

3° Lex favorabilis, præsertim si beneficium uni præstans, alteri non noceat, quantum termini patiuntur extendi debet; lex vero odiosa ad strictam verborum significationem restringitur, juxta 15 juris canonici regulam: *Odia restringi et favores convenit ampliari*. Unde in favorabilibus, quod dicitur de filiis, intelligitur de filiabus et de nepotibus, nisi aliqua restrictio fuerit expressa: in odiosis vero, per filios nec ipsæ intelliguntur filiæ, nisi aliunde constet talem esse mentem legislatoris. Similiter non valet argumentum *a pari*, nec *a fortiori*, quia fieri potest ut legislator minus et non majus crimen punire velit.

4° Lex humana ad casus sub forma verborum non comprehensos, generaliter loquendo, extendi non debet ob similitudinem vel identitatem rationis, quia non ratio, sed voluntas legislatoris parit obligationem.

Dicimus *generaliter loquendo*, quia lex ob paritatem rationis ad casus similes extendi debet, — a) si alias sequeretur absurdum: v. g., si administratio bonorum alicui interdicaretur, similiter et alienatio; — b) in *correlativis*, quia dispositum in uno correlativo, censetur dispositum in altero, ubi par in utroque est ratio: ita statutum erat in Codice Justiniani, lege ultima, *de Indicta*, etc. Hinc Christus permittens viro uxorem adulteram dimittere, idem in simili casu permittit mulieri; — c) in *connexis*: unde si lex permittat usum carniū aliqua die, eo ipso permittit usum ovorum et lacticiniorum ex carne provenientium: sed non vice versa, id est permissio ovis et lacticiniis utendi non importat licentiam manducandi gallinas et vaccas.

III. AD QUOS PERTINEAT INTERPRETARI LEGES. — *Quæritur* an omnibus leges, sive civiles, sive ecclesiasticas, interpretari liceat.

R. Non agitur de interpretatione authentica quæ, ex

natura sua, legislatori, superiori ejus vel successori reservatur; nec de interpretatione usuali, quæ proprie nullum agnoscit auctorem; sed tantum de interpretatione doctrinali.

Seclusa speciali prohibitione, quilibet doctus potest licite quascumque leges explicare et interpretari, etiam directe; per glossas, commentaria et annotationes, sive manuscriptas, sive impressas: sic, nemine contradicente, multi doctores circa jus canonicum et civile scripserunt.

Verum si legislator omnem legis suæ interpretationem prohibeat, possuntne nihilominus doctores eam explicare? Possunt obiter eam in scriptis suis citando, et genuinum sensum ejus assignando: ita videtur receptum, et non percipitur quod hujusmodi interpretatio prohiberi possit. Sed interpretatio ex instituto, per glossam et commentaria illicita est; negari enim non potest legislatorem eam prohibere posse, omnem legis suæ explanationem sibi reservando ne in applicatione ejus aliqua suboriatur varietas. Porro ubi interpretatio in genere prohibetur, non solum intelligenda est interpretatio authentica, quæ illusorie prohiberetur, cum ad solum legislatorem pertineat, sed et doctrinalis. Ita fortiter *Concina*, l. xvii, contra Castropalaum et *Salam*.

Pius IV, in Bulla *Benedictus Deus*, in confirmationem concilii Trid., expresse prohibuit, « prælati quidem, sub » interdicto ingressus ecclesiæ, aliis vero, quicumque » fuerint, sub excommunicationis latæ sententiæ pœnis, » ne quis sine auctoritate nostra audeat ullos commen- » tarios, glossas, annotationes, scholia ullumve omnino » interpretationis genus super ipsius Concilii decretis, » quocumque modo edere, aut quidquam, quocumque » nomine, etiam sub prætextu majoris decretorum cor- » roborationis aut executionis, aliove quæsito colore, » statuere. » Pontifex omnem hujus Concilii interpretationem Sedi Apostolicæ reservavit. Deinde specialem instituit Congregationem cui facultatem contulit decidendi casus quos putaret claros, ea conditione ut dubios

ad Suam Sanctitatem referret. Innumeræ prodierunt decisiones ab ea Congregatione huc usque existente, et novæ quotidie prodeunt quæ sigillo et subscriptione munitæ, eandem habent auctoritatem ac si ab ipso Papa editæ fuissent.

Certum est 1° episcopos canones et decreta concilii Tridentini. per constitutiones episcopales interpretari non posse; — a) quia prohibitio Pii IV illusoria esset; — b) Congregatio inutilis foret; — c) interpretationes variæ essent pro variis diœcesibus, quod Pontifex maxime præcavere voluit.

Certum est 2° doctores et magistros qui concilium Tridentinum obiter interpretantur, illud in operibus suis citando, textus commentando, excommunicationem non incurrere, etiam in regionibus in quibus Constitutio Pii IV fuit publicata; sic enim ubique prævaluit usus, inquit *Fagnani*, in Decretal. l. 2, cap. *Cum venissent*, n. 83.

Certum est 3° eos qui dictum Concilium per commentarios, glossas, annotationes vel scholia ex professo interpretantur, et suas interpretationes typis mandant, vel publice dictant, in locis ubi Constitutio Pii IV recepta est, pœna excommunicationis innodari: sic, referente *Fagnani*, loco citato, n. 57 et 58, sacra Congregatio declaravit; imo et translationes ex lingua latina in gallicam vel in alias linguas, absque auctoritate Sedis Apostolicæ, prohibitas statuit, die 2 junii 1629.

Notandum bullam Pii IV factam fuisse pro tempore celebrationem sancti concilii immediate sequente: maximum tunc exstitisset periculum si unusquisque decreta ejus pro arbitrio interpretari potuisset.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE EPIEIKEIA.

I. QUID SIT EPIEIKEIA ET QUANDO EA UTENDUM. — *Epieikeia*, vox græca idem sonans ac æquitas, est benigna

legis interpretatio, qua prudenter judicatur legislatorem aliquem casum particularem sub lege sua comprehendere noluisse. In eo ab interpretatione proprie dicta differt quod hæc mentem quam habuit legislator aperiat, illa vero mentem quam habuisset, si casum prævidisset, ostendat.

Nec mirum est ad hanc benignam legis emendationem aliquando recurrendum esse; nam legislator generalem ferens legem, non debuit nec potuit cunctis casibus particularibus attendere. Sunt tamen hujusmodi casus quos certe, si eos cognovisset aut eis attendisset, noluisse, nec etiam sæpe potuisset lege sua attingere; nempe quoties lex litteraliter accepta ad aliquid injustum, bono communi noxium vel etiam, juxta plerosque, individuo nimis onerosum, bono communi non necessarium, induceret. Legislator enim talia præscribere non potest, et, si quandoque stricte loquendo posset, non præsumendus est voluisse, quia non solum *recta*, sed *recte* præcipere debet.

Unde, tempore belli, rex prohibuit ne portæ civitatis aperiantur; certum est eas nihilominus aperiendas esse civibus annonas ducentibus. Similiter Ecclesia præcepit auditionem Missæ die dominica; qui tamen graviter ægrotat vel alias legitime impeditur, ab audienda Missa excusatur.

Triplici modo igitur *epieikeia* applicari potest, videlicet si præceptum fiat injustum, si obligatio sit nimis onerosa nec bono publico necessaria, et si prudenter judicetur, ex adjunctis, legislatorem in tali casu jubere noluisse, licet stricte potuisset.

Si, omnibus perpensis, verum existat dubium, recurrendum est ad principia a nobis posita, in Tractatu *de Conscientia*, ad solvendas difficultates ex Probabilistarum doctrina nascentes.

Aliquando uti *epieikeia* necesse est, v. g., quando actio a lege præscripta mala evaderet: aliquando tantum licet, si, v. g., agatur de jure privato cui quisque renunciare potest.

II. IN QUAM LEGEM CADAT EPIEIKEIA. — *Epieikeia* in legem naturalem et divinam positivam proprie non cadit. Est enim exceptio casus quem legislator non prævidit et quem prævisum in lege comprehendere noluisset : lex autem naturalis dictat quid in casibus particularibus sit agendum vel omittendum ; et Deus legem positivam ferendo, omnes casus prævidit. Cum autem omnes exceptiones a se notas et probatas non expresserit, merito aliquando judicatur illum talem non comprehendisse casum. Sic summus sacerdos judicavit se panes Propositionis David præ lassitudine deficienti dare posse.

In legibus autem humanis, tam ecclesiasticis quam civilibus, sæpe ad *epieikeiam* seu ad æquitatem legis attendendum est, ut mens legislatoris intelligatur ; nam, ut jam notavimus, legislator nihil nisi æquum et bonum præcipere potest, sicut Deus ipse, summus Legislatores, de quo scriptum est : *Æquitas judicia tua ; omnia mandata tua æquitas*, Ps. cxviii, 144 et 172 ; *Meum est consilium, et æquitas*, Prov. viii, 14.

« Omnis lex humanitus posita, in tantum habet de ratione legis, in quantum a lege naturali derivatur. Si vero a lege naturali discordet, jam non erit lex, sed legis corruptio. » S. Th. 1 2, q. 96, art. 6. Unde idem S. Doctor, citans Aristotelem, 2 2, q. 120, art. 2, ad 2 : « *Epieikeia* est melior quam justitia, scilicet legalis, quæ observat verba legis. »

Hinc locutiones inter homines usitatæ : *Æquum et bonum ; Ex æquo et bono judicate*, etc.

Qui aliis præsent, et præsertim qui regimini animarum incumbunt, viri boni et æqui esse debent, ut leges actionibus humanis pro circumstantiarum varietate accommodare valeant, eas temperando, coercendo, extendendo : « Quæ omnia, inquit *Concina*, t. xvii, exquisitum judicium, consummatam prudentiam, acumen et mentis penetrationem, animi candorem, morum integritatem, justitiæ amorem postulant. » Addimus humilitatem, attentionem, benignitatem, gravitatem in omnibus ponderandis, studii diligentiam, frequen-

tem cum Deo locutionem in oratione et meditatione, etc.

ARTICULUS TERTIUS.

DE CESSATIONE LEGIS.

Lex per se ipsam variis modis cessare potest : 1° per expirationem temporis, si nempe condita fuerit ad tempus determinatum ; 2° per mutationem materiæ aut circumstantiarum, si videlicet fiat injusta, bono communi noxia vel inutilis ; quia omnis lex necessario debet esse justa et communitati utilis ; 3° per finis ejus adæquati cessationem respectu communitatis ; lex enim in tantum obligat in quantum vult legislator ; si ergo voluntas legislatoris non perseveret, lex cessat : porro voluntas legislatoris perseverare non censetur, quando finis adæquatus legis respectu communitatis cessavit : v. g., communicatio unius civitatis cum altera prohibita est propter pestem ; certo, sublata peste, lex cessat.

Diximus 1° *finis adæquati* ; si enim finis ex parte tantum desiisset, non ideo tolleretur lex : v. g., quia Baptismus ad remittendum peccatum originale et ad characterem in anima imprimendum est institutus, peccato per charitatem perfectam remisso, nihilominus necessarius est.

Quando res præscripta intrinsecam habet bonitatem, ut abstinencia, jejunium, oratio, etc., illa bonitas in ratione legis semper esse judicatur : unde, fine extrinseco cessante, lex non cessat : v. g., episcopus publicas præscripsit orationes per novem dies ad petendam pluviam, continuandæ sunt orationes, licet advenerit pluvia, nisi aliud episcopus in mandato suo statuerit.

Diximus 2° *respectu communitatis*, quia si finis in casu particulari tantum desineret, obligatio legis non cessaret etiam respectu privati : v. g., lectio alicujus libri sub pœna excommunicationis prohibetur propter periculum ; qui, ratione scientiæ, ætatis aut experientiæ nullum incurreret periculum, lege sub eadem pœna te-

netur. *Ita valde communius theologi contra plures Probabilistas.*

Quæritur an lex per mortem legislatoris cesset.

R. Negative; lex enim ex natura sua est stabilis et perpetua, id est, rebus in eodem statu permanentibus, solo actu contrario potestatis legislativæ cessare potest. *Ita judicant omnes,* et fuse probat *Suarez*, de Legibus, l. 1, cap. 10. Unde « certum est, inquit *Benedict. XIV*, » de Synodo diœces., l. 13, cap. 3, synodales constitutiones, nisi revocentur, in suo robore permanere, quamvis episcopus a quo sunt editæ, e vita decesserit, aut se episcopatu abdicaverit, aut ad aliam sit translatus » ecclesiam. »

Nonnulli contendunt statuta episcopi, extra synodum facta et per simplex edictum promulgata, post mortem ejus non valere; sed multo communius affirmatur ea valere, et certum nobis videtur non solum pro statutis episcopi, sed et capituli, sede vacante: nam perpetuitas est de natura legis: statuta autem, de quibus hic agitur, a solo episcopo vel capitulo vim habent: ergo. Sic, inter alios, *Bened. XIV*, in loco citato.

ARTICULUS QUARTUS.

DE ABROGATIONE ET DEROGATIONE LEGIS.

Abrogatio est revocatio vel tota abolitio legis. Derogatio est revocatio vel abolitio partis legis, altera parte remanente: v. g., episcopus venationem clericis suæ diœcesis sub pœna suspensionis prohibet: si statutum revocet, est abrogatio; si pœnam tantum tollat, est derogatio.

Certum est leges humanas per abrogationem et derogationem mutari posse: vis quippe legis a voluntate legislatoris pendet: ergo legislator ejusque successor vel superior eam pro libitu, etiam sine causa, valide mutare potest, sive per abrogationem, sive a fortiori per derogationem; non tamen licite ageret, nisi aliquo rationabili

duceretur motivo, quia bonum commune stabilitatem in legibus postulat.

Lex posterior ejusdem legislatoris, ejus successoris vel superioris, legem priorem abrogat vel ei derogat in quantum eidem adversatur. Excipitur tamen lex localis quæ per legem generalem, etiam cum clausula, *quibuscumque lege, consuetudine, privilegiis, non obstantibus*, non mutatur, nisi legis localis expressa fiat mentio, quia superior eam ignorare censetur. Sic Bonifacius VIII, in Sexto, l. 1, tit. 2, cap. 1, loquens de pontifice Romano. Igitur constitutio Pontificia quantumvis generalis, legitimis privilegiis alicujus ecclesiæ particularis adversa, eis non derogat, nisi de illis expressam mentionem faciat, vel nisi clausulis etiam generalibus utatur, quibus illa comprehenduntur privilegia quæ specialem requirerent mentionem. Contra vero statutis concilii generalis derogat, nisi ea excipiat, quia Pontifex non præsumitur ea ignorare. Ita *Fagnani*, in cap. *Nonnulli*, de Rescriptis, t. 1.

Potest episcopus abrogare statuta synodi diœcesanæ aut eis derogare, cum vis eorum ab illo pendeat. Non ita vero statuta concilii provincialis, quia condita sunt *a cœtu episcoporum tanquam constituentium unum mysticum corpus altioris jurisdictionis quam in singulis reperiatur episcopis*, inquit Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 13, c. 5, n. 8. Nec ob eamdem rationem, archiepiscopus leges concilii provincialis abrogare, reformare vel eis derogare potest. Papa vero ea omnia potest, ob plenitudinem suæ auctoritatis.

ARTICULUS QUINTUS.

DE LEGUM HUMANARUM DISPENSATIONE.

Dispensatio est relaxatio legis a legitima auctoritate facta in gratiam alicujus qui alias obligaretur. Unde dispensatio differt a cessatione, qua lex penitus evanescit; ab interpretatione, qua ostenditur quo sensu obliget; ab

epieikeia, qua pronuntiatur superiorem in casu particulari obligare noluisse; ab abrogatione et derogatione, qua lex ex toto vel ex parte respectu communitatis cessat; a privilegio, quod est permanens et quasi lex specialis legi communi derogans; a licentia, quæ est conditio qua posita lex non obligat et nullum relaxatur vinculum: v. g., qui vovit paupertatem, nullum proprietatis actum exercere potest sine licentia superioris; posita licentia, votum non obligat, et tamen superior, licentiam concedendo, a voto non dispensat.

Dispensatio igitur est actus auctoritatis vinculum solventis. Nomine alicujus, qui dispensatur, non solum homo privatus intelligitur, sed persona moralis, ut collegium, communitas, viri aut mulieres alicujus classis, etc., dummodo legis obligatio, ad tempus tantum relaxetur; alioquin esset derogatio. Dicemus breviter 1° de potestate dispensandi; 2° de causa dispensationis, et 3° de ejusdem cessatione. De dispensationibus vitiatis agitur in *Tractatu de Matrimonio*.

§ I. — De potestate dispensandi.

I. DE POTESTATE DISPENSANDI IN GENERE. — Existere potestatem a legibus humanis dispensandi non ambigitur, quia per quam causam res nascitur, per eam et solvitur; subintelligitur, modo sit solubilis: porro lex humana est solubilis, cum variis modis mutari possit, et per voluntatem superioris nascitur: ergo et per eam solvi potest.

Duplex autem distinguitur potestas dispensandi, ordinaria scilicet et delegata. Ordinaria ea est quam quis habet ratione officii, ut legislator, ejus successor vel superior in potestate legislativa: delegata vero illa est quam aliquis ex alterius commissione possidet.

Qui potestate, sive ordinaria, sive delegata, subditos dispensat, seipsum in paribus circumstantiis dispensat. Unde episcopus usum carnum in Quadragesima diœcesanis legitime permittens, eadem licentia ipse uti potest.

Facultas dispensandi reputatur favorabilis; ideo extendi potest: sed ipsa dispensatio, cum sit legis infractio, est odiosa et ideo restringi debet; unde axioma *Verba tantum valent quantum sonant*.

Nulla præscripta est forma ut dispensatio sit valida; unde, viva voce concessa valet, nisi potestas sit delegata, et aliqua determinetur forma essentialis, quæ certe tunc servanda esset.

Quandoque dispensatio conceditur tacite, si nempe includatur in actu positivo superioris. Sic episcopus clericos ad superiores vocans ordines, ante tempus pro interstitiis a concilio Trid. determinatum, eos tacite dispensat; sic pariter summus Pontifex, sciens Missam solemnem ante mediam noctem, in vigilia Nativitatis Domini, ex antiquo privilegio in capella Pontificia celebrari, tacite dispensat cardinalem celebrantem a lege jejunium naturale a præcedenti media nocte servandi. Ita Bened. XIV, de Synodo diœces., l. 6, cap. 8, n. 17 et 18.

At dispensatio præsumpta de futuro nunquam valet: vinculum enim legis non solvitur nisi per actum superioris expressum aut tacitum et realem.

His positis, 1° nunc in Gallia ne imperator quidem a lege civili dispensare potest, nisi hæc facultas in ipsa lege exprimatur: unde impedimentum affinitatis in primo gradu lineæ collateralis rex ipse, ante legem diei 16 aprilis 1832, tollere non poterat.

2° Summus Pontifex in iis quæ sunt juris ecclesiastici dispensare potest a cunctis legibus prædecessorum suorum, episcoporum et conciliorum etiam generalium, idque independenter ab opinione circa potestatem respectivam concilii et Pontificis; nam in utraque sententia, Pontifex supremam habet auctoritatem universam gubernandi Ecclesiam atque solvendi ac ligandi. At potestas in cunctis legibus ecclesiasticis pro opportunitate dispensandi, ad auctoritatem gubernandi Ecclesiam essentialiter pertinet.

3° Episcopus facultatem habet dispensandi in propriis

legibus, in statutis synodalibus et in legibus concilii provincialis, quamvis eas abrogare non possit, *idque ex usu et voluntate ipsius concilii*, ait *Dens*, t. II.

II. DE POTESTATE DISPENSANDI EPISCOPIS PROPRIA CIRCA STATUTA SYNODALIA, DECRETA CONCILII PROVINCIALIS, ET LEGES TOTIUS ECCLESIAE. — Ad hæc tria respondendum est 1° synodos diœcesanas approbatione Sedis Apostolicæ non indigere ut vim habeant, easque Congregationem Concilii revidere et approbare non consuevisse, teste Benedict. XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 3, n. 6 et 7; 2° concilia provincialia duplici modo approbari posse, in forma communi et in forma specifica seu essentiali. In priori casu, certum est episcopum pro sua diœcesi dispensare posse; in posteriori vero negat *Fagnani*, a Benedict. XIV citatus, de Synodo, l. 13, c. 5, n. 11, episcopum dispensare posse, quia, per hanc approbationem, lex synodalis facta est Pontificia: « Oppositum » tamen videtur verisimilius, inquit *Dens*; nam Pontifex synodum approbando, approbare videtur potestatem dispensandi, quam synodus episcopis tribuit. »

Notandum concilia provincialia, ex Constitutione 117 Sixti V, Bull. t. IX, publicari non posse, etsi nulla fidei decreta habeant, nisi a Congregatione Concilii recognita et, si opus fuerit, emendata fuerint.

3° Episcopus dispensare non potest in legibus concilii generalis, summi Pontificis vel Ecclesiæ universalis consuetudine introductis, nisi hanc habeat facultatem ab ipso concilio, a summo Pontifice vel ex usu legitime præscripto. Sic consuetudine receptum est episcopos dispensare, apud nos, in legibus abstinentiæ etiam Quadragesimalis, jejunii, audiendi Missam, recitandi officium divinum, etc.; videantur tamen dicta in pag. 599.

§ II. — De causa dispensandi.

I. DE DISPENSATIONE ABSQUE CAUSA IMPETRATA ET CONCESSA. — 1° Certum est dispensationem sine rationabili causa datam esse illicitam, ut pote bono communi oppo-

sitam : quod sic exprimit concil. Trid., sess. 25, c. 18 de Reform. : « Quapropter sciant universi sacratissimos » canones exacte ab omnibus, et quoad ejus fieri poterit, » indistincte observandos. Quod si urgens justaque ratio, » et major quandoque utilitas postulaverit cum aliquibus » dispensandum esse ; id, causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum ; aliterque facta » dispensatio subreptitia censeatur. »

Quilibet ergo superior dispensans sine causa, peccat venialiter aut mortaliter, habita ratione materiæ, finis, circumstantiarum, scandali, etc. *Ita generatim theologi.* Superiores tamdiu peccant quamdiu dispensationem sic concessam non revocant, sicut injustus boni alieni possessor peccat.

Similiter et qui postulant dispensationem sine causa, vel ea illicite concessa scienter utuntur, duplex admittunt peccatum, unum contra legem, et alterum contra charitatem, quatenus peccato illicite dispensantis participant.

2° Inferior in lege superioris absque causa dispensans, sive ex potestate ordinaria, sive ex potestate delegata, non solum peccat, sed invalide dispensat ; totam enim potestatem suam in hanc legem a superiore accipit ; at superior non dat illi potestatem sine causa dispensandi : ergo. Unde summus Pontifex invalide dispensat sine causa in votis et juramentis, et episcopus in generalibus Ecclesiæ legibus, v. g., abstinentiæ.

3° Superior in propria lege vel in lege prædecessoris sine causa sufficienti scienter dispensans, probabiliter valide dispensat ; diximus enim eum sine causa legem valide abrogare posse : ergo *a pari* et ab illa valide dispensat ; qui enim potest plus, potest et minus.

II. DE CAUSIS DISPENSANDI. — Ut licita sit dispensatio, requiritur aliqua necessitas, utilitas vel pietas, dispensantem rationabiliter determinans : *patet ex verbis concilii Tridentini citatis.* Non tamen maxima requiritur ratio, quia cum lex positiva ad tantum non obliget in-

commodum, cessaret obligatio, et dispensatione opus non esset.

Superioris est judicare an ratio sit sufficiens, et inferiores, modo causam bona fide exponant, dispensatione sibi concessa tuta conscientia uti possunt.

§ III. — De dispensationis cessatione.

Præcipue hic examinandum est an et quando dispensatio cesset per causæ cessationem, per mortem dispensantis, per dispensationis revocationem et per dispensati renuntiationem.

1° Duplex distinguitur causa dispensationis, finalis scilicet, sine qua dispensatio non concederetur, et impulsiva, qua non existente, dispensatio nihilominus concederetur, sed difficilior.

Cessante causa impulsiva, nihilominus valet dispensatio, *ut patet* : causa finali ex parte tantum cessante, adeo ut prudenter judicetur dispensationem concessam fuisse ob partem causæ adhuc exstantem, valet iterum dispensatio. At, si causa finalis penitus cessaverit, valetne dispensatio? Quidam affirmant, dicentes vinculum legis fuisse solutum, et non reviviscere, nisi per actum legislatoris positivum. Cæteri vero negant, eorumque sententia sola admittenda est; superior enim, dispensando, non tollit legem, sed obligationem ejus in casu particulari relaxat, causa relaxationis supposita vera et durante: ita apprehendunt omnes: v. g., aliquis ob infirmitatem, quæ præsumitur perpetua, obtinuit dispensationem a jejuniis, ab abstinence, a recitandis Horis canonicis, ab audiendo Sacro, etc., numquid dispensatione sic obtenta uti poterit, etiam sanus? Hoc sensui communi repugnat. Ergo.

2° Si dispensatio concedatur absolute, durante causa, non cessat per mortem concedentis; assimilatur enim donationi: at donatio per mortem donatoris non cessat: ergo nec dispensatio. Unde dispensationem abstinentiæ pro Quadragesima obtinuisti, et episcopus in medio Qua-

dragesimæ moritur, valet dispensatio. Sic valent litteræ dimissoriæ ante mortem vel abdicationem aut translationem episcopi, ab ipso aut vicariis ejus generalibus nomine ejus canonice datæ.

Si concessio facta fuerit sub hac conditione, *donec nobis placuerit, ad arbitrium nostrum*, valet etiam post mortem concedentis, donec a successore vel superiore revocetur, quamvis contrarium doceant *Concina*, t. VII, S. Ligorius, l. 1, n. 197, et plures alii : sic quippe receptum est, saltem in diœcesi nostra, quoad concessionem episcopi : secus probabilius dicendum foret, si de concessione Pontificia ageretur : igitur pars tutior eligenda esset.

Excipiuntur concessionem aut delegationem in foro contentioso, quæ, re adhuc integra, per mortem superioris expirant : v. g., Papa aliquem delegavit ad causam canonicam instruendam ; delegatus causam incœpit, eam terminare potest ; informationem nondum incœpit, nihil valet. Ita omnes canonistæ regula juris civilis innixi, et eo sensu explicant cap. 4, tit. 9, lib. 1 Clement.

3º Dubitari non potest quin superior dispensationem a se concessam valide revocare possit, etiam sine causa, non tamen licite, nisi rationabili motivo.

4º Cum dispensatio sit gratia, dispensatus ei renunciare potest, nisi renuntiatio in alterius vel in communis detrimentum vergat : tunc renuntiatione consummata, id est, a superiore acceptata, dispensatione amplius uti nequit. Duplex igitur requiritur conditio ut dispensatio per renuntiationem cesset, voluntas expressa vel tacita dispensati, et acceptatio dispensantis. Unde aliquis declaravit se dispensationem sibi concessa nunquam usurum vel contra dispensationem agit, votum, v. g., servando, ei tacite renunciavit ; valet tamen dispensatio donec dispensator renuntiationi annuerit.

Hinc Petrus obtinuit dispensationem ad contrahendum cum Bertha ; neglecta dispensatione, ducit Luciam : Lucia mortua, Bertham sine nova dispensatione ducere potest. Ita S. Ligorius, l. 1, n. 198.

ARTICULUS SEXTUS.

DE PRIVILEGIIS.

I. QUID ET QUOTUPLEX SIT PRIVILEGIUM. — 1° Privilegium, a lege privata sic dictum, est concessio superioris specialem continens favorem extra vel contra jus commune. Differt a dispensatione, quæ est actus obligationem legis communis relaxans, non vero tollens.

2° Distinguitur privilegium personale et privilegium reale : personale, illud est quod personæ immediate datur eamque sequitur ; et reale, immediate rei vel loco annectitur, et mediate personis re utentibus vel in loco manentibus : v. g., qui personale habet privilegium altaris, quocumque celebret, indulgentiam defunctis applicare potest : si vero privilegium altari determinato sit annexum, quilibet sacerdos ad illud celebrans, dicti particeps esse potest privilegii.

Privilegia quæ communitati, v. g., confraternitati, vel alicui hominum generi conceduntur, habentur ut realia.

3° Inter privilegia, alia sunt contra, et alia extra jus commune. Exemptio domuum presbyteralium et templorum a tributis, est privilegium contra jus commune civile ; facultas qua parochi titulares hujus diœcesis pollebent super impedimento supervenienti matrimonio dispensandi, est extra jus commune canonicum. Prius dicitur odiosum, quia est vulnus legis communis, et restringi debet ; posterius, cum nemini noceat, est favorabile et ampliari convenit.

Exemptiones religiosorum in eo consistentes ut superiores quasi episcopalem habeant jurisdictionem in personas sibi subditas et in loca, a multis habentur ut favorabiles et ideo ampliandæ ; episcopi vero eas sæpe judicarunt odiosas, ut pote juri communi derogantes, et idcirco restringendas. Certum est quidem illas esse legis communis exceptiones, sed religionis ordinibus valde uti-

les, in Ecclesia usitatas, multis summorum Pontificum et conciliorum decretis firmatas, ac proinde in honore habendas, non autem indiscrete vituperandas, licet dignitas et auctoritas episcopalis semper sint accurate servandæ.

II. DE MODO QUO ACQUIRUNTUR ET CESSANT PRIVILEGIA.

— 1° Privilegium variis modis acquiritur : — a) per expressam superioris concessionem ; — b) per consuetudinem legitime præscriptam ; — c) per acquisitionem rei vel officii cui annexum est.

2° Cessare potest — a) per expirationem temporis statuti ; — b) per cessationem causæ finalis, eo modo quo de cessatione dispensationis diximus ; — c) per revocationem a superiore legitime factam : si privilegium gratis fuerit concessum, revocatio etiam arbitraria valida est ; si autem titulo oneroso fuerit datum, revocari non potest nisi ob gravem causam, et oblata sufficienti compensatione ; — d) per renuntiationem, si renuntiatio a superiore fuerit acceptata, et aliunde sit possibilis ; quando enim privilegium est in gratiam communitatis, quidam particulares ei valide renuntiare non possunt ; — e) si privilegium alios gravet, ut jus per agrum transeundi, legitima præscriptione per decennium juxta quosdam, ad summum per 30 annos exstinguitur, Decretal. l. 5, tit. 33, c. 24 ; si vero alios non gravet, ut privilegium absolvendi, dispensandi, etc., per non-usum quantumvis longum non amittitur. Ita Suarez, P. Bonacina, P. Antoine, S. Liguorius, etc. ; — f) privilegium in jure communi contentum, per legem posteriorem ei contrariam abrogatur ; expresse, si adjiciatur clausula : *non obstante privilegio*, etc. Si autem clausula non adjiciatur, revocatio est tacita, ubi alioquin lex foret inutilis, quia legislator non præsumitur legem inutilem condere velle. At si privilegium in corpore juris non contineatur, per legem posteriorem ei contrariam etiam cum clausula revocatoria expressam, non revocatur, nisi positiva ejus mentio fiat, quia superior illud ignorare censetur. Ita generatim theologi et canonistæ.

Cuncta oracula vivæ vocis, id est privilegia a summis Pontificibus ore tenus concessa, revocata sunt a Gregorio XV, die 2 julii 1622; deinde ab Urbano VIII, die 20 decembris 1631. Per aliam Constitutionem diei 11 aprilis 1635, idem Pontifex a generali revocatione exceptit oracula quæ officiales et ministri, quibus, ratione suorum officiorum seu munerum, de summi Pontificis oraculis fides adhiberi solet et debet, scriptis authenticis testarentur.

Privilegia autem post Gregorium XV et Urbanum VIII, viva voce concessa, etsi scriptis authenticis officialium palatii non munita, valent pro foro interno; illi namque Pontifices voluntatem successorum suorum ligare non potuerunt.

Annotator Bibliothecæ canonicæ *Ferraris*, t. VI, notat in præfatis summorum Pontificum Constitutionibus mentionem fieri tantum de ordinibus religiosis et congregationibus: unde concludit privilegia ore tenus laicis et clericis sæcularibus concessa remansisse valida.

ARTICULUS SEPTIMUS.

DE CONSUETUDINE.

I. QUID ET QUOTUPLICIS GENERIS SIT CONSUETUDO. — Consuetudo est continuata frequentatio actuum humanorum ejusdem rationis.

Consuetudo sæpe in malam sumitur partem, ut in lib. Sap. XIV, 16: *Convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est*. Sæpe vero in bonam partem sumitur, et de illa sub hoc respectu nobis agendum est.

Ad consuetudinem referuntur desuetudo et non-usus, inter se satis similes, et locum habentes cum actus qui fieri debebat in talibus circumstantiis plus minusve frequentibus obsolevit.

Consuetudo autem alia est *universalis*, quæ obtinet in universa ecclesia; alia *particularis*, quæ viget in aliqua

societate potestatem leges condendi habente : v. g., in regione, in diœcesi; et alia *privata*, quæ ab eis exercetur apud quos non est potestas legislativa, quales sunt parochia, familia, etc.

Potest esse contra legem, juxta legem vel præter legem : est contra legem, quando ei adversatur, eamque abrogat vel illi derogat, si conditionibus requisitis gaudeat; est juxta legem, si sensum quo observari debeat interpretetur; est præter legem, si morem actus nulla lege scripta præscriptos ex obligatione faciendi inducat.

Definitur consuetudo in Decreto, 1^a part. dist. 1, cap. 3, post S. Isidorum : *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex.*

II. DE EFFICACIA CONSUEUDINIS. — Apud omnes constat consuetudinem debitis conditionibus vestitam, legem humanam, sive civilem, sive ecclesiasticam, abrogare ex toto vel ex parte; eam interpretari, vel novam introducere posse.

Consuetudo *privata* neque abrogare, neque inducere potest legem, sed statuta in aliqua communitate recepta tollere et alia eis substituere potest, quæ vim habeant saltem mutuæ conventionis.

Consuetudo *secundum legem*, est optima legum interpres, ut aiunt. Sub eo respectu non tollit nec inducit legem, sed ostendit quo sensu legislator voluit obligare.

Consuetudo *contra* vel *præter legem* strictis subjacet conditionibus, quæ ad quinque referri possunt, scilicet 1° ut sit rationabilis; 2° congruo tempore perseverans; 3° publica; 4° cum superioris consensu, et 5° cum intentione obligandi.

1° *Debet esse rationabilis*; lex enim bono communi necessaria vel saltem utilis esse debet, alioquin non esset lex : ergo *a pari* et consuetudo ut vim legis habeat, vel, e contra, alicui legi vim auferat. Unde contra legem, sive divinam, sive naturalem, prævalere non potest, quia actus legibus istis adversi certe rationabiles non sunt. *Ita omnes theologi cum S. Thoma*, dicente, 1 2, q. 97, art. 3, ad 1 : « Lex naturalis et divina procedit

» a voluntate divina, ut dictum est : unde non potest
 » mutari per consuetudinem procedentem a voluntate
 » hominis, sed solum per auctoritatem divinam, mutari
 » posset ; et inde est quod nulla consuetudo vim legis
 » obtinere potest contra legem divinam, vel legem natu-
 » ralem. »

Igitur quantumvis generalis sit et inveterata consuetudo, si legi Dei vel rectæ rationi adversetur, vel, ubi agitur de legibus ecclesiasticis, si nervos disciplinæ ecclesiasticæ disrumpat, mera est corruptela quæ vim legis nunquam habere potest, et jure canonico irritatur ; Decretal. l. 1, tit. 4, *de Consuetudine*. Talis est consuetudo non recipiendi et non servandi in aliqua regione interdictum generale.

2º *Congruo tempore perseverans*. Triplex distinguitur status consuetudinis, initium, progressus et præscriptio. Qui, legem violando, consuetudinem incipiunt, mortaliter peccant, nisi causa sufficienti, v. g., dispensatione, gravi detrimento, etc., excusentur : qui vero eam incœptam, sed nondum præscriptam, continuant, similiter peccant ; facilius tamen excusantur, sin a toto, saltem a tanto, id est a mortali. Verum qui consuetudine adversus legem legitime præscripta utuntur, nullo modo peccant. Sic omnes, etiam timorati, cœnulam in Quadragesima sumunt.

Omnes fatentur longum requiri temporis intervallum continuatum, sed in illo assignando sibi non consentiunt. Multi dicunt hoc relinquendum esse judicio prudentium, qui ex frequentia actuum pronuntiabunt ; multi alii volunt requiri et sufficere decennium ; alii denique affirmant decennium ad inducendam consuetudinem contra vel præter legem civilem sufficere, et quadraginta annos ad præscribendum contra leges canonicas requirunt ; decem vero ad inducendam legem. Sed *Ferraris*, t. II, cum Lessio, card. *de Lugo*, Azor et pluribus aliis, docet decennium in utroque casu sufficere pro legibus canonicis, sicut et pro civilibus ; in eandem sententiam evidenter propendit S. Ligorius, l. 1, n. 107 et 139.

Ita et Benedictus XIV, de Synodo diœces., l. 13, cap. 5, n. 3 et 4.

Quidquid sit, extra dubium est quod consuetudo quadraginta annorum, modo aliis conditionibus requisitis vestiatur, plene sufficiat ad abrogandam legem canonicam. Videatur Bened. XIV, ibidem, n. 5.

3° *Debet esse publica*; lex enim scripta communitatem non obligat, aut ab obligatione existente non eximit, nisi publice fuerit promulgata: frequentatio actuum debet tenere locum promulgationis et indicare populi consensum: ergo requiritur ut actus illi sint publici et notorii. Quidam volunt publicitatem juris necessariam esse, sed probabilius publicitas facti sufficit: ita *Concina*, t. xvii. Etenim si publicitas juris, id est, declaratio a tribunali facta requireretur, fere nulla consuetudo vim legis haberet, quod tamen falsum est.

4° *Consensus superioris*. Obligatio legis a voluntate superioris derivatur et per eam tollitur: consuetudo igitur nec abrogare nec inducere potest legem, si consensu superioris expresso vel tacito careat. Si adsit consensus expressus, tunc consuetudo dicitur legem abrogare vel inducere per viam *conniventiae*, et nullum requiritur tempus determinatum. At ille consensus non requiritur: sufficit consensus tacitus, qui existere censetur, cum superior sciens consuetudinem, et cum possit commode legis observantiam urgere, non reclamât nec consuetudinem improbat, quamvis improbare posset. Si enim eam tantummodo toleraret, quia, ei resistendo, timeret incommoda personalia, vexationem, spoliationem, persecutionem, etc., nullum præberet consensum.

Juxta probabiliorē sententiā et in praxi tutam, consuetudo rationabilis disciplinæ et libertatis Ecclesiæ non destructiva, et legitime præscripta, licet a superiore ignorata, vim legis accipit, ex consensu superioris legali, cum talis consuetudo ipso jure approbetur. Decretal. l. 1, tit. 4, de *Consuetudine*.

5° *Requiritur ut consuetudo cum intentione obligandi inducatur, ubi agitur de lege inducenda*. Sicut enim vis

legis ex intentione legislatoris deducitur, ita et vis consuetudinis : porro intentio superioris ex sensu quo accipitur consuetudo deducitur. Unde si populus aut major pars populi ex devotione, gratitudine, similive motivo agat, consuetudo, quantumvis longa, vim legis nunquam habebit : sic consuetudo sumendi aquam benedictam in ingressu templi, suscipiendi cineres in capite Quadragesimæ, non obligat sub peccato : contra vero consuetudo jejunandi in Quadragesima, a carnibus abstinendi diebus veneris et sabbati, audiendi Sacrum diebus dominicis et festivis non suppressis, etc., obligat sub peccato mortali.

Talis autem non requiritur intentio in consuetudine contra legem : solum factum cum persuasione legem non obligare sufficit.

Videantur quæ diximus supra, p. 698.

Quæritur 1° an consuetudo adversus legem præscribat, si lex omnem consuetudinem sibi contrariam declaret nullam et reprobet.

R. Lex sic expressa consuetudinem præteritam vel currentem revocat, *ut patet* : at consuetudinem futuram conditionibus requisitis vestitam non infirmit, quia legislator futuram voluntatem suam, et *a fortiori* voluntatem successoris aut superioris sui ligare non potest.

In novo jure civili Gallico non fit mentio consuetudinis et nulla agnoscitur lex non scripta : omnes igitur abolitæ sunt consuetudines quæ variæ erant pro variis provinciis et vim legis habebant. Unde sub hoc respectu non existit ratio cur de consuetudine tractetur.

Quæritur 2° an requiratur bona fides in præscribentibus ut lex consuetudine abrogetur.

R. Multi volunt bonam fidem necessariam esse toto tempore præscriptionis, ac proinde decennium ad præscriptionem necessarium a tempore quo bona fides incipit currere ; nam, inquiunt, ut dominium alicujus boni via præscriptionis acquiratur, necessaria est bona fides per totum tempus lege determinatum : ergo et ad legis abrogationem.

Alii vero negant assertionem et paritatem. « Nam, in-
» quit P. *Antoine*, ut consuetudo tollat legem, solum
» requiritur ut passim non servetur quando occurrit ser-
» vanda, sciente principe et non se opponente; dum enim
» scit legem suam non servari, et silet, censetur consen-
» tire ut non servetur, ne respublica perturbetur, peccata
» multiplicentur. »

Quidquid sit, quando publica et communis est persua-
sio legem amplius non obligare, consuetudine ei adversa
uti licitum est. Unde, quamvis accuratas legitimæ con-
suetudinis regulas assignare sit difficile, sæpe tuto judica-
tur consuetudinem prævaluisse eaque uti licere.

Consuetudo generalis per legem oppositam abrogatur,
non item consuetudo particularis, nisi de illa specialis
fiat mentio, ut de privilegiis diximus. Ita Bonifacius VIII,
in Sexto, tit. 2, cap. 1.

FINIS TRACTATUS DE LEGIBUS.

INDEX.

TRACTATUS DE ORDINE.

PARS PRIOR.

DE ORDINE, QUATENUS EST ORDINATIO.

	Pag.
CAP. I. De variis ordinibus in genere et in specie	2
ART. I. De tonsura clericali.	4
ART. II. De quatuor minoribus ordinibus	6
ART. III. De ordinibus majoribus.	8
§ I. De subdiaconatu	<i>ib.</i>
§ II. De diaconatu	9
§ III. De presbyteratu	10
§ IV. De episcopatu	13
PROP. I. Episcopatus est verus ordo a presbyteratu distinctus	14
PROP. II. Episcopi simplicibus presbyteris sunt superiores jure divino.	15
CAP. II. De sacramenti ordinis existentia	17
ART. I. De existentia sacramenti ordinis in genere	18
PROP. Existit in Ecclesia proprie dictum Ordinis sacramentum.	<i>ib.</i>
ART. II. An singuli ordines veram habeant sacramenti rationem	21
§ I. An episcopatus habeat rationem sacramenti.	<i>ib.</i>
PROP. Episcopatus est vere et proprie sacramentum	<i>ib.</i>
§ II. An diaconatus sit sacramentum.	22
§ III. An subdiaconatus et minores ordines habeant rationem sacramenti	23
CAP. III. De materia et forma sacramenti ordinis	25
CAP. IV. De effectibus ordinum.	55
CAP. V. De ministro ordinationis	37
ART. I. De ministro ordinario et extraordinario ordinationis	38
§ I. De ministro ordinario ordinationis	<i>ib.</i>
PROP. Solus episcopus est minister sacramenti Ordinis in genere	<i>ib.</i>
§ II. De ministro ordinationis extraordinario.	40
ART. II. De ministro legitimo ordinationis.	42
§ I. De ministro ordinationis ordinaria auctoritate gaudente	43

	Pag.
§ II. De ministro ordinationis non nisi auctoritatem delegatam habente	45
CAP. VI. De subjecto ordinis et conditionibus ad ordines suscipiendos requisitis	47
ART. I. De conditionibus in subjecto requisitis ad ordines valide suscipiendos	<i>ib.</i>
ART. II. De conditionibus requisitis ad ordines licite suscipiendos	50
§ I. De dispositionibus requisitis ad ordines licite suscipiendos	<i>ib.</i>
PUNCTUM I. De vocatione divina	51
PUNCTUM II. De intentione recta	53
PUNCTUM III. De sanctitate probata	54
PUNCTUM IV. De scientia competenti	57
§ II. De regulis observandis ad ordines licite suscipiendos	59
PUNCTUM I. De ætate legitima	<i>ib.</i>
PUNCTUM II. De loco decenti	60
PUNCTUM III. De tempore statuto	61
PUNCTUM IV. De interstitiis servandis	62
PUNCTUM V. De titulo requisito	63
PUNCTUM VI. De successione legitima ordinum	64
CAP. VII. De obligationibus per Ordines impositis	65
ART. I. De obligatione cœlibatum servandi	<i>ib.</i>
PROP. Perpetuus cœlibatus ordinibus sacris jure ecclesiastico est annexus in Ecclesia Latina	66
COROLLARIUM	71
ART. II. De officio divino	72
§ I. De officio divino in se considerato	<i>ib.</i>
§ II. De obligatione officium recitandi	76
§ III. De causis a recitando officio excusantibus	89
ART. III. De habitu clericali	91
§ I. De veste clericali	<i>ib.</i>
§ II. De tonsura clericali	94
ART. IV. De obedientia clericorum erga episcopum	95
ART. V. De iis quæ clericis prohibentur	96

PARS POSTERIOR.

DE SACRA HIERARCHIA.

CAP. I. De sacra hierarchia in genere	103
ART. I. De hierarchia ordinis	104
ART. II. De hierarchia jurisdictionis	105
CAP. II. De jurisdictione summi pontificis seu potius de ministris summi pontificis	107
ART. I. De cardinalibus	<i>ib.</i>
ART. II. De congregationibus et tribunalibus romanis	110
§ I. De congregationibus romanis	<i>ib.</i>
§ II. De tribunalibus romanis	112
ART. III. De ministris summi pontificis extra curiam romanam	113

	Pag.
CAP. III. De ministris hierarchiæ qui auctoritatem habent in plures diœceses	114
§ I. De Patriarchis	115
§ II. De Primatibus	116
§ III. De Metropolitibus	<i>ib.</i>
CAP. IV. De episcopis	119
ART. I. De diœcesi in genere	<i>ib.</i>
ART. II. De adeptione et amissione officii episcopalis	121
§ I. De electione episcoporum	<i>ib.</i>
§ II. De confirmatione seu institutione episcoporum	124
§ III. De amissione jurisdictionis episcopalis	<i>ib.</i>
ART. III. De dignitate, potestate et privilegiis episcoporum	126
§ I. De dignitate episcoporum	<i>ib.</i>
§ II. De potestate episcoporum	127
§ III. De juribus et privilegiis episcoporum	134
ART. IV. De obligationibus episcoporum	138
§ I. De obligatione residendi	<i>ib.</i>
§ II. De obligatione prædicandi	141
§ III. De obligatione orandi	144
§ IV. De obligatione diœcesim visitandi	145
§ V. De obligatione synodum celebrandi	149
ART. V. De iis qui sunt participes aut ministri jurisdictionis episcopalis	151
§ I. De canonicis	152
PUNCTUM I. De origine et diversis canonicorum speciebus	<i>ib.</i>
PUNCTUM II. De erectione capitulorum et nominatione canonicorum	153
PUNCTUM III. De capitulorum dignitatibus et officiis	156
PUNCTUM IV. De juribus capitulorum cathedralium	<i>ib.</i>
PUNCTUM V. De canonicorum privilegiis	159
PUNCTUM VI. De cœtu capitulari	161
PUNCTUM VII. De obligationibus canonicorum	164
De obligatione fidei professionem emittendi	<i>ib.</i>
De obligatione residendi	<i>ib.</i>
De obligatione assistendi officiis chori et psallendi	167
De obligatione missam conventualem canendi eamque applicandi	169
De obligatione assistendi et inserviendi episcopo	171
De obligatione providendi, sede vacante, administrationi diœcesis ubi et de vicario capitulari	174
§ II. De vicario generali	178
§ III. De officiali, archidiacono, archipresbytero, decano et pœnitentiario	179
ART. VI. De variis episcoporum speciebus et prælatis inferioribus	181
CAP. V. De parochis	183
ART. I. De notione, origine et nominatione parochorum	<i>ib.</i>
ART. II. De juribus parochorum	186
ART. III. De parochorum obligationibus	191
§ I. De obligatione residendi	<i>ib.</i>
§ II. De obligatione orandi	196
§ III. De obligatione prædicandi	197

§ IV. De obligatione oves cognoscendi et corrigendi. .	Pag. 202
ART. IV. De parochorum vicariis.	203

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

Definitio et divisio	205
---------------------------------------	------------

PARS PRIOR.

DE NATURA ET PROPRIETATIBUS MATRIMONII.

CAP. I. De matrimonio, quatenus est contractus naturalis .	207
ART. I. De essentia matrimonii considerata in actu quo conficitur contractus	208
§ I. An consensus sit necessarius ad matrimonium contrahendum.	<i>ib.</i>
§ II. Qualis esse debeat consensus ad matrimonium requisitus	209
§ III. An validum sit matrimonium sub conditione initum	212
ART. II. De essentia matrimonii contracti.	215
PROP. I. Essentia matrimonii, quatenus est contractus, non consistit in usu, seu in copula carnali	216
PROP. II. Jus radicale ad copulam est de matrimonii essentia	218
CAP. II. De natura matrimonii prout est sacramentum . .	219
ART. I. De existentia sacramenti Matrimonii.	<i>ib.</i>
PROP. Matrimonium Christianorum, ritu legitimo celebratum, est sacramentum novæ Legis proprie dictum . .	221
<i>Quæritur</i> quandonam matrimonium ad dignitatem sacramenti fuerit elevatum	225
ART. II. De gratia matrimonii ut sacramenti, et dispositionibus ad illam suscipiendam requisitis	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 1º an parochus exigere possit aut debeat quod sponsi peccata sua confiteantur, vel libellum confessionis exhibeant ante matrimonium	226
<i>Quæritur</i> 2º an confessorius absolutionem concedere debeat propter instans matrimonium.	227
<i>Quæritur</i> 3º utrum sponsi ante matrimonium in eadem domo habitare possint	229
ART. III. De ministro sacramenti Matrimonii.	<i>ib.</i>
ART. IV. De materia et forma sacramenti Matrimonii .	233
PROP. Materia sacramenti Matrimonii sita est in contractu partium legitimo.	<i>ib.</i>
CAP. III. De separatione sacramenti Matrimonii a contractu.	234
1º De matrimoniis infidelium ad fidem conversorum . .	235
2º De matrimonio infidelis cum fidei	236
3º De matrimoniis hæreticorum	<i>ib.</i>
4º De matrimoniis per procuratores.	237
5º De matrimoniis fidelium	238
<i>Petitur</i> an in matrimoniis fidelium sacramentum a con-	

	Pag.
tractu valide et licite separari possit	238
CAP. IV. De proprietatibus matrimonii	240
ART. I. De bonitate seu honestate matrimonii	<i>ib.</i>
PROP. Matrimonium in se spectatum est bonum et honestum	<i>ib.</i>
ART. II. De unitate matrimonii	246
§ I. De polygamia simultanea	<i>ib.</i>
PROP. I. Tempore Patriarcharum licitum erat plures simul habere uxores	248
PROP. II. Christus matrimonium ad primævam institutionem revocans, polygamiam simultaneam omnino prohibuit	250
§ II. De polygamia successiva seu de secundis nuptiis	251
PROP. Secundæ nuptiæ tam mulieri quam viro licitæ sunt sub lege Evangelica.	252
ART. III. De firmitate seu indissolubilitate matrimonii	253
§ I. An et quo jure matrimonii vinculum sit indissolubile.	<i>ib.</i>
PROP. I. Dissolubilitas matrimonii quoad vinculum secundarii legis naturalis principiis adversatur	254
PROP. II. Matrimonium consummatum generatim est jure divino indissolubile.	259
PUNCTUM II. An vinculum matrimonii per libellum repudii dissolveretur apud Judæos	260
PROP. Per libellum repudii apud Judæos, vinculum matrimonii, Deo dispensante, solvebatur	261
PUNCTUM III. An matrimonium infidelium dissolvi possit.	263
PROP. Vinculum matrimonii in infidelitate contracti, si unus ad fidem christianam convertatur et alter rogatus cum illo pacifice habitare nolit, dissolvi potest	264
PUNCTUM IV. An matrimonium dissolvi possit apud Christianos propter unius conjugis adulterium	266
PROP. Matrimonium Christianorum dissolvi non potest quoad vinculum, propter unius adulterium.	267
PUNCTUM V. An vinculum matrimonii per solemnem religionis professionem solvi possit	269
PROP. Vinculum matrimonii rati et non consummati per solemnem religionis professionem solvitur.	270
PUNCTUM VI. An matrimonii vinculum solvi possit per dispensationem summi Pontificis	272
§ II. De separatione quoad torum et cohabitationem, seu de divortio improprie dicto	273
P. I. De separatione conjugum theologicè spectata.	<i>ib.</i>
Quæritur an, marito domicilium mutante, uxor eum sequi teneatur.	275
Quæritur 1º an separatio inter conjuges privata auctoritate fieri possit	276
Quæritur 2º cujus sit sententiam separationis ferre	<i>ib.</i>
P. II. De separatione conjugum civiliter spectata	277

PARS POSTERIOR.

DE CONDITIONIBUS MATRIMONII.

	Pag.
CAP. I. De sponsalibus	280
ART. I. De conditionibus ad validitatem sponsalium requisitis	<i>ib.</i>
ART. II. De obligatione sponsalia præmittendi	282
ART. III. De obligatione sponsalium valide initum	283
Quæritur 1º an matrimonium civiliter tantum initum habeat vim sponsalium	284
Quæritur 2º an scriptio formulæ bannorum, <i>il y a promesse et accord de mariage</i> , etc., præsentibus viro et muliere, testibus ac parocho vel magistratu civili, æquivaleat veris sponsalibus	<i>ib.</i>
Quæritur 3º an liceat confirmare sponsalia per juramentum, vel per appositionem pœnæ ab eo qui resiliet exsolvendæ	285
ART. IV. De dissolutione sponsalium	286
Quæritur 1º an votum ingrediendæ religionis sponsalia dirimat	287
Quæritur 2º an votum simplex castitatis sponsalia dissolvat	288
Quæritur 3º an, post inita sponsalia, statum clericalem amplecti liceat	<i>ib.</i>
Quæritur an sit obligatio defectus occultos aperiendi	290
Quæritur an sponsalia dissolvi possint, ob causam legitimam, propria auctoritate	291
CAP. II. De bannorum proclamatione	<i>ib.</i>
ART. I. De bannorum necessitate	<i>ib.</i>
ART. II. De circumstantiis proclamationum bannorum	293
ART. III. De obligationibus quæ oriuntur ex bannis	297
ART. IV. De dispensatione bannorum	299
Quæritur 1º an, quando sponsi ex diversis sunt diocesis, dispensatio bannorum obtinenda sit ab utroque episcopo	300
Quæritur 2º an episcopus suum diocesenum dispensare possit a bannis publicandis in aliena diocesi, unde venit abhinc minus quam sex mensibus	<i>ib.</i>
CAP. III. De consensu parentum	301
ART. I. An consensus parentum necessarius sit filiisfamilias ut matrimonium licite contrahant	<i>ib.</i>
ART. II. An consensus parentum necessarius sit ut matrimonium valide contrahatur	303
CAP. IV. De impedimentis matrimonii canonicis	305
ART. I. De potestate statuendi impedimenta	<i>ib.</i>
PROP. Ecclesia, jure sibi proprio, statuere potest impedimenta matrimonium etiam quoad contractum naturalem dirimentia	306
Quæritur in quo resideat potestas quam habet Ecclesia constituendi impedimenta matrimonium dirimentia	310
Quæritur an ignorantia invincibilis vim impedimenti dirimentis tollat	311

	Pag.
ART. II. De impedimentis canonicis impediētibz . . .	311
ART. III. De impedimentis canonicis dirimentibz in specie	313
§ I. De impedimento erroris	<i>ib.</i>
§ II. De impedimento conditionis	315
§ III. De impedimento voti	316
<i>Quæritur</i> quibus signis cognoscatur an votum sit solemne vel simplex	<i>ib.</i>
§ IV. De cognatione	318
<i>Sectio</i> 1. De cognatione naturali	<i>ib.</i>
P. I. De regulis quibus gradus consanguinitatis distinguī possunt	319
P. II. Quo gradu et quo jure consanguinitas matrimonium dirimat	320
<i>Quæritur</i> quo jure consanguinitas matrimonium dirimat	321
<i>Sectio</i> 2. De cognatione spiritali	322
<i>Quæritur</i> quænam conditiones necessariæ sint ut patrini et matrinx impedimentum istud contrahant	324
<i>Sectio</i> 3. De cognatione legali	<i>ib.</i>
§ V. De impedimento criminis	325
<i>Sectio</i> 1. De adulterio sine conjugicidio	326
<i>Sectio</i> 2. De conjugicidio sine adulterio	<i>ib.</i>
<i>Sectio</i> 3. De adulterio et conjugicidio simul	327
§ VI. De impedimento disparitatis cultus	328
<i>Quæritur</i> , hac occasione, quid sentiendum sit de matrimoniis catholicorum cum hæreticis	329
§ VII. De impedimento vis seu metus	<i>ib.</i>
VIII. De impedimento Ordinis	332
IX. De impedimento ligaminis	334
X. De impedimento honestatis publicæ	336
XI. De impedimento amentix	338
XII. De impedimento affinitatis	339
<i>Quæritur</i> 1 ^o quomodo dignoscantur gradus affinitatis	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 2 ^o quo gradu affinitas dirimat matrimonium	340
<i>Quæritur</i> 3 ^o ad quem gradum extendatur affinitas in matrimonio invalide contracto	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 4 ^o quo jure affinitas dirimat matrimonium	341
§ XIII. De impedimento clandestinitatis	342
<i>Sectio</i> 1. De impedimento clandestinitatis in genere	<i>ib.</i>
PUNCTUM I. De clandestinitate ante concilium Tridentinum	<i>ib.</i>
PUNCTUM II. De introductione impedimenti per concilium Tridentinum	343
De necessitate promulgationis decreti concilii Tridentini contra clandestinitatem	344
De facto promulgationis decreti concilii Tridentini	346
<i>Sectio</i> 2. De iis qui impedimento clandestinitatis subjiciuntur	347
PUNCTUM I. De his qui in genere decreto concilii Tridentini obligantur	<i>ib.</i>
PUNCTUM II. De obligatione decreti concilii Tridentini respectu eorum qui nec ad parochum nec ad sacerdotem ab eo vel ab Ordinario delegatum recurrere possunt	348
<i>Quæritur</i> an illa matrimonia fuerint licita	350

	Pag.
PUNCTUM III. De obligatione decreti concilii Tridentini respectu hæreticorum	ib.
<i>Quæritur</i> specialiter quid sentiendum sit de matrimoniis Protestantium in Gallia	353
<i>Sectio</i> 3. De præsentia parochi.	355
PUNCTUM I. Quis parochus matrimonio assistere debeat .	ib.
PUNCTUM II. Quæ necessariae sint qualitates parochi matrimonio assistentis.	362
PUNCTUM III. Qualis necessaria sit præsentia parochi ad validitatem matrimonii.	364
<i>Quæritur</i> quo in loco parochus matrimonio parochianorum suorum assistere possit.	366
PUNCTUM IV. De iis qui parochum pro celebratione matrimonii supplere possunt	ib.
De Ordinario.	ib.
De specialiter delegato	367
<i>Quæritur</i> 1 ^o an extraneus sacerdos, parochus, vicarius vicinus, habituatus, cui parochus, iter suscepturus, dicit generaliter : Tibi commendo parochiam meam ; fac quidquid occurrerit, sufficienter sit delegatus ad celebranda matrimonia.	368
<i>Quæritur</i> 2 ^o an parochus contra prohibitionem episcopi delegare possit sacerdotem qui nomine ejus matrimonio assistat	ib.
<i>Quæritur</i> 3 ^o an delegatus alterum sacerdotem subdelegare possit	ib.
De vicario.	369
<i>Quæritur</i> 1 ^o quis matrimoniis in parochiis vacantibus assistere possit	370
<i>Quæritur</i> 2 ^o quid agendum sit in hypothesis quod, parochus absente vel in amentiam aut phrenesim lapso, occurrat matrimonium benedicendum, et gravis causa illius celebrationem urgeat	371
<i>Sectio</i> 4. De præsentia testium.	ib.
§ XIV. De impedimento raptus.	372
De raptu violentiæ.	373
De raptu seductionis	374
ART. IV. De dispensatione impedimentorum canonicorum	376
§ I. De iis qui ab impedimentis matrimonii dispensare possunt	ib.
<i>Sectio</i> 1. An episcopi ab omnibus impedimentis matrimonii jure sibi proprio dispensare possint	ib.
<i>Sectio</i> 2. An episcopi generatim ab aliquibus impedimentis matrimonii dispensare valeant, et quo jure.	377
<i>Quæritur</i> qualis requiratur habitatio ut episcopus cum alieno dispensari possit	380
<i>Sectio</i> 3. De potestate episcoporum super impedimentis matrimonii in Gallia	381
§ II. De causis dispensandi ab impedimentis matrimonii .	383
PUNCTUM I. De causis canonicis propter quas concedi solent dispensationes	ib.
PUNCTUM II. De causis per quas dispensationes vitari possunt	385

	Pag.
§ III. De modo dispensationes obtinendi	389
PUNCT. I. De modo dispensationes a curia Romana petendi	<i>ib.</i>
De Dataria	390
De Pœnitentiaria	392
PUNCTUM II. De modo dispensationes ab episcopo obtinendi	396
PUNCTUM III. De componenda.	398
§ IV. De exsecutione dispensationum	400
De exsecutione dispensationum Datariae	<i>ib.</i>
De exsecutione dispensationum sacrae Pœnitentiariae	403
CAP. V. De revalidatione matrimonii nulliter contracti. . . .	408
ART. I. De obligatione convalidandi matrimonia nulla. . . .	409
§ I. De obligatione sponsorum circa revalidationem sui matrimonii nulliter contracti	<i>ib.</i>
§ II. De obligatione confessarii erga eos qui matrimonium nulliter contraxerunt	410
ART. II. De modo convalidandi matrimonia nulliter con- tracta	411
§ I. De revalidatione matrimonii ob inhabilitatem partium nullius	<i>ib.</i>
§ II. De revalidatione matrimonii ob defectum consensus nulliter contracti.	415
§ III. De redintegratione matrimonii propter omissionem formae a conc. Trid. præscriptae nullius	<i>ib.</i>
ART. III. De convalidatione matrimonii per dispensatio- nem <i>in radice</i>	417
<i>Quæritur</i> 1º an tales dispensationes concedi possint	418
<i>Quæritur</i> 2º an episcopi dispensare possint <i>in radice</i>	420
<i>Quæritur</i> 3º quænam necessariae sint conditiones ut, ope dispensationis <i>in radice</i> , convalidetur matrimonium nul- liter contractum	<i>ib.</i>
APPENDIX. De regulis civilibus circa matrimonium	423
ART. I. De proclamatione bannorum civilium.	<i>ib.</i>
ART. II. De impedimentis civilibus	424
§ I. An principes sæculares habeant potestatem consti- tuendi impedimenta quæ matrimonium dirimant.	425
PROP. Impedimenta a sola potestate civili constituta, ma- trimonia Christianorum dirimere non possunt.	427
§ II. De natura impedimentorum civilium.	434
§ III. De numero impedimentorum civilium in Gallia. . . .	435
1º Defectus consensus contrahentium aut unius contra- hentis	<i>ib.</i>
2º Cognatio naturalis et affinitas	436
3º Cognatio legalis.	437
4º Crimen.	<i>ib.</i>
5º Vis et metus	438
6º Ligamen	439
7º Ætas	440
8º Defectus consensus parentum	<i>ib.</i>
De matrimonio militum ac principum	442
9º Defectus formalitatum quæ matrimonium præcedere debent	443
10º Defectus ministri competentis et formalitatum in cele- brando matrimonio requisitarum	444

De civiliter mortuis.	Pag. 448
§ IV. De consecrariis impedimentorum civilium	450
§ V. De dispensatione impedimentorum civilium	453
§ VI. De vi nullitatum quas impedimenta civilia inducunt.	ib.

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

CAP. I. De principiis actuum humanorum	455
ART. I. De voluntario.	456
ART. II. De voluntario libero	457
PROP. I. In statu naturæ lapsæ libertas indifferentiæ ad- huc existit.	458
PROP. II. Ad merendum aut demerendum, in statu natu- ræ lapsæ, non sufficit libertas a coactione, sed requiri- tur libertas a qualibet necessitate etiam variabili, ad sensus Jansenii.	462
<i>Quæritur</i> in quo sita sit libertatis essentia	464
ART. III. De causis liberum tollentibus vel minutentibus	465
§ I. De coactione	ib.
§ II. De metu	466
§ III. De passionibus	467
§ IV. De ignorantia	469
PROP. I. Ignorantia vincibilis, sive juris, sive facti, non tollit liberum, nec proinde, in iis quæ mala sunt, ex- cusat a peccato	470
PROP. II. Quælibet ignorantia invincibilis tollit liberum et ab omni peccato excusat	472
<i>Quæritur</i> an ignorantia invincibilis fieri possit diuturnitate temporis invincibilis	475
CAP. II. De fine actuum humanorum	476
ART. I. De beatitudine hominis in genere.	478
PROP. Solus Deus est objectum veræ hominum beatitudi- nis	ib.
ART. II. De relatione actuum nostrorum ad Deum	481
PROP. I. Non necesse est actus nostros referri ad Deum ex motivo charitatis etiam initialis, proprie dictæ, ut non sint peccaminosi	483
PROP. II. Neque necesse est actus nostros referre ad Deum ex aliquo motivo supernaturali ad hoc ut non sint peccaminosi, sed sufficit agere ex motivo bono natu- rali, nisi præceptum supernaturale hic et nunc urgeat.	485
PROP. III. Non tenemur omnes actus nostros ad Deum referre relatione explicita, quaecumque sit motivum . .	ib.
CAP. III. De moralitate actionum humanarum	486
ART. I. An omnis actus humanus ita sit bonus vel malus, ut nullus sit indifferens	487
ART. II. Undenam moralitas actuum humanorum desu- menda sit	488
PROP. Moralitas actuum humanorum ex objecto, fine et circumstantiis necessario desumenda est.	489
<i>Quæritur</i> 1º an intentio vel circumstantia venialiter mala,	

totum corrumpat actum, efficiatque ut sit simpliciter malus	491
<i>Quæritur</i> 2º an idem actus plures bonitatis vel malitiæ species simul habere possit, v. g., unam ex objecto, aliam ex fine, etc.	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 3º an actus exterior bonitatem aut malitiam actus interni augeat	492
ART. III. De voluntario indirecto, et de cooperatione ad aliorum peccata	493
§ I. De effectibus indirecte volitis et sine aliorum interventu sequentibus	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> quandonam malitia effectus mali in causa tantum voliti contrahatur	495
§ II. De cooperatione ad aliorum peccata	496

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

Definitio conscientiæ	499
CAP. I. De conscientiæ obligatione	<i>ib.</i>
PROP. Nunquam licet agere contra conscientiam præcipientem.	500
CAP. II. De conscientia vera et falsa	502
PROP. I. Non solum licet, sed necesse est conscientiam invincibiliter erroneam sequi, quando adest necessitas agendi	<i>ib.</i>
PROP. II. Non licet sequi conscientiam vincibiliter erroneam in iis quæ mala sunt	503
<i>Quæritur</i> an qui contra conscientiam vincibiliter erroneam agit, gravius peccet quam qui eam sequitur	504
CAP. III. De conscientia recta et non recta, lata et scrupulosa	<i>ib.</i>
ART. I. De conscientia recta et non recta	505
ART. II. De conscientia lata et scrupulosa	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 1º an scrupulosus contra suos scrupulos tuto agere possit	506
<i>Quæritur</i> 2º quibus regulis scrupulosus judicare possit sua dubia meros esse scrupulos, contra quos agere debeat.	507
<i>Quæritur</i> 3º quænam sint opportuna remedia contra scrupulos.	508
CAP. IV. De conscientia certa et dubia	509
PROP. Stante dubio practice pratico de honestate alicujus actionis, agere non licet, aut, si agatur, pars tutior est eligenda	510
CAP. V. De conscientia probabili et improbabili	512
ART. I. Quid intelligendum est per probabilismum	515
ART. II. De Tutorismo	521
ART. III. De Probabiliorismo	522
ART. IV. Conciliatio quoad praxim systematum theologorum de delectu opinionum probabilium.	524
<i>Quæritur</i> 1º quid agere debeat confessarius erga poenitentem doctrinam Probabilistarum in praxi sequentem.	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 2º quid sentiendum sit de Probabilismo S. Ligorii	525

TRACTATUS DE LEGIBUS.

	Pag.
Definitio legis	530

PARS PRIMA.

DE LEGE DIVINA.

CAP. I. De lege æterna	531
CAP. II. De lege naturali	532
ART. I. An lex naturalis existat	533
ART. II. Quæ præcepta ad legem naturalem pertineant	534
ART. III. Quomodo lex naturalis innotescat et obliget	535
ART. IV. An lex naturalis mutari possit	537
ART. V. De jure gentium	538
CAP. III. De lege divina positiva	539
ART. I. De lege veteri	<i>ib.</i>
§ I. De veteris Legis bonitate	540
PROP. Lex vetus Deum habuit auctorem, et bona erat in se.	<i>ib.</i>
§ II. De veteris Legis destinatione	542
PROP. Deus veterem instituit legem ut vias ad suscipien- dum Redemptorem promissum præpararet.	<i>ib.</i>
§ III. De obligatione Legis veteris	544
§ IV. De cessatione Legis veteris	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 1º quo tempore Lex vetus desierit obligare.	545
<i>Quæritur</i> 2º quo tempore Lex vetus facta fuerit mortifera.	546
ART. II. De lege nova.	547
§ I. An et quæ sit Lex nova.	<i>ib.</i>
PROP. Christus novam Legem condidit eamque veteri Legi substituit	548
§ II. De differentia inter veterem et novam Legem.	549
§ III. De duratione Legis novæ	550

PARS SECUNDA.

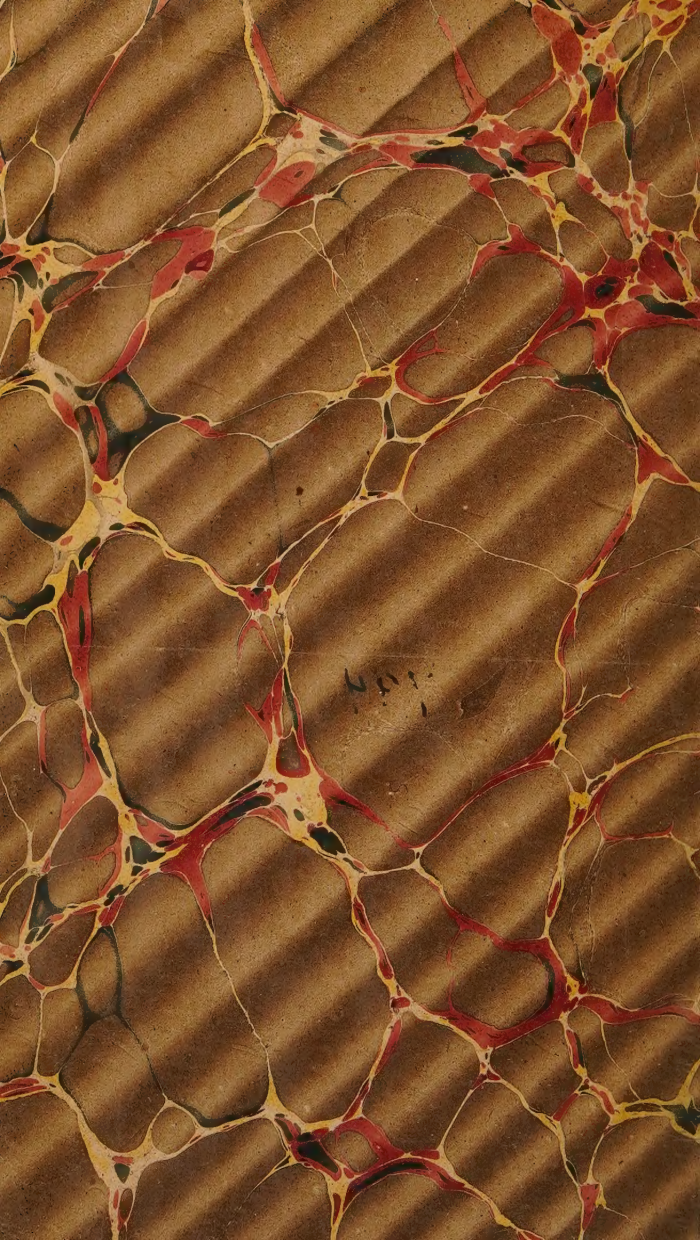
DE LEGE HUMANA.

CAP. I. De legum humanarum auctore	552
PROP. I. Ecclesia habet potestatem ferendi leges quæ spectant ad res spirituales	553
<i>Quæritur</i> quinam in Ecclesia habeant potestatem con- dendi leges circa res spirituales	554
PROP. II. Principes sæculares leges proprie dictas circa res temporales condere possunt	556
<i>Quæritur</i> quinam principes habeant potestatem condendi leges.	557
CAP. II. De legum humanarum speciebus	558

	Pag.
ART. I. De jure canonico.	558
§ I. De corpore juris canonici.	559
§ II. De auctoritate juris canonici.	564
Quæritur cujus auctoritatis sint declarationes sacrarum Congregationum cardinalium	565
§ III. De tribunalibus ecclesiasticis	ib.
De officialitatibus	566
ART. II. De jure civili.	569
CAP. III. De objecto legum humanarum.	570
Quæritur an lex humana habere possit pro objecto actus præteritos	571
CAP. IV. De legum humanarum subjecto	572
ART. I. An legislator propriis legibus teneatur	ib.
ART. II. An infantes et amentes legibus teneantur	574
ART. III. An infideles et hæretici legibus principum chri- stianorum teneantur	576
ART. IV. An clerici legibus civilibus, et religiosi statutis diocesani episcopi teneantur	577
ART. V. An peregrini, advenæ et vagi legibus locorum per quæ transeunt teneantur.	579
PROP. I. Peregrini, advenæ et vagi non tenentur legibus patriæ, quando bona fide absunt, nisi has leges in pro- prio territorio violare censeantur.	ib.
PROP. II. Peregrini, advenæ et vagi tenentur legibus lo- corum per quæ transeunt.	581
CAP. V. De legum humanarum obligatione.	582
ART. I. De obligatione legis humanæ sub peccato	ib.
§ I. De obligatione legis in genere	583
PROP. Omnis lex justa obligat sub peccato	ib.
§ II. De lege pœnali	585
Quæritur an ignorantia excuset a pœna lege statuta	588
§ III. De lege irritante	589
Quæritur an ignorantia excusans a culpa, excuset pariter a nullitate actus	ib.
§ IV. De lege dubia	590
ART. II. De conditionibus ad vim legis	591
§ I. De legis justitia et intentione legislatoris.	592
Quæritur 1 ^o an leges tyranni obligent in conscientia	593
Quæritur 2 ^o an lex in falsa præsumptione fundata obli- get in conscientia	ib.
§ II. De legis promulgatione et acceptatione	595
Sectio 1. De promulgatione legis	ib.
Sectio 2. De consensu subditorum	600
PROP. Lex legitime lata, tum ecclesiastica, tum civilis, vim habet obligandi independenter a consensu populi.	ib.
Quæritur quid sentiendum sit de placito gubernii sine quo constitutiones Pontificiæ vim apud nos habere nequeunt	603
ART. III. De extensione obligationis legum	604
Quæritur an constitutio Carthusianorum, qua esus carni- um ipsis prohibetur sub gravi, obliget cum periculo vitæ	605
De modo implendi legem ut ei satisfiat	ib.
Quæritur 1 ^o an pluribus præceptis per unum actum simul satisfieri possit.	607

	Pag.
<i>Quæritur</i> 2° an eodem tempore pluribus præceptis per plures actus satisfieri possit	607
<i>Quæritur</i> 3° an qui totum præceptum implere non possunt, ad partem possibilem teneantur	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 4° quid agendum si duo occurrant præcepta æque urgentia, quæ simul impleri nequeant	608
<i>Quæritur</i> 5° quid agendum si lex ecclesiastica et lex civilis opponantur	<i>ib.</i>
<i>Quæritur</i> 6° an peccet qui ponit impedimentum implementationi legis, vel existens non tollit cum posset.	609
CAP. VI. De legum humanarum mutatione.	<i>ib.</i>
ART. I. De legis humanæ interpretatione	610
<i>Quæritur</i> an omnibus leges, sive civiles, sive ecclesiasticas, interpretari liceat	611
ART. II. De epieikeia	613
ART. III. De cessatione legis	616
<i>Quæritur</i> an lex per mortem legislatoris cesset	617
ART. IV. De abrogatione et derogatione legis	<i>ib.</i>
ART. V. De legum humanarum dispensatione	618
§ I. De potestate dispensandi	619
<i>Quæritur</i> an episcopus dispensare possit a statuto synodi vel a lege concilii provincialis a Sancta Sede approbati	621
§ II. De causa dispensandi	<i>ib.</i>
§ III. De dispensationis cessatione	623
ART. VI. De privilegiis	625
ART. VII. De consuetudine	627
<i>Quæritur</i> 1° an consuetudo adversus legem præscribat, si lex omnem consuetudinem sibi contrariam declaret nullam et reprobet.	631
<i>Quæritur</i> 2° an requiratur bona fides in præscribentibus ut lex consuetudine abrogetur	<i>ib.</i>

EXPLICIT TOMUS QUARTUS.

208.9

B 669

794

BOUVIER

AUTHOR

Institutiones Theolog. IV

TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	100	MAD 90

794

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

